

Corona Aurea coruscantibus gem-
mis: ⁊ preciosissimis conserta
margaritis. ī qua hec per
pulchre ⁊ scientifice
mat̄ie parisiensi
more pertra
ctantur

¶ De laudibus litterarum & scientiæ: quanti sit sapere.

¶ De quidditate animæ rationalis s̃m philosophos & theologos.

¶ De unione animæ ad corpus: Vtrũ uniatur ut forma: aut mediã tibus fantasmatibus coiungibilis: remaneat una tãtum numero in omnibus hominibus mundi.

¶ De conuenientia unionis ad tale corpus.

¶ De simplicitate & compositione ipsius animæ & angelorum.

¶ De uiginti differentiis: quibus anima & angelus iter se differũt.

¶ De imortalitate animæ: recitatis omnibus naturalibus & theologicis rationibus: omniũq; philosophorum: poetarum: & oratorũ auctoritatibus: quæ immortalitatem hanc comprobare uidẽtur.

¶ De cognitione animæ post mortem.

¶ De passione animæ in corpore.

¶ De passiõe animæ & diaboli ab igne corporeo & materiali cõnumeratis quindecim opinionibus: & omnibus pene argumentis ac replicis: quæ ad utranq; partem fieri solent.

¶ De pueris in originali decedentibus.

¶ De uermibus: quibus inferorum manes torqueri perhibentur: & de remorsu conscientiæ.

¶ De sacratissimo corporis & sanguis xp̃i sacramẽto oĩo sciẽtifica.

¶ Quanti uero sit libellus: index post epistolam argumentum: si totum perlegeris: demonstrabit.

¶ Ad Illustrissimum atq; Excellentissimum Principem: & dominum suum: dominum Ioannem Franciscum de Gonzaga Marchionem: Rhodigiiq; comitem: Iacobi Bruti ciuriensis ex castello ab aqua ualli stelline: artium & diuinæ philosophiæ professoris In coronam Auream.

Præfatio.

Vm de magno ac ingēti uirtutum laudūq; tuaꝝ cumulo & præconio īter ægregios & clarissimos uiros q̄ plurima sæpenumero in medium deducanť: Princeps Illustrissime: Quoꝝ alii te religione Numam probitate traianū: consilio solonē illum atheniēsem: Prudentia Fabium illum maximum: liberalitate Iulium Cæsarem: diuitiaꝝ opūq; magnitudine Midam uel Attalum: Rei militaris peritia Pyrrhum epyrrhotarum regē: humanitate clementia morūq; uenustate & philosophicaꝝ cognitione sectarum Marcum Brutū: uel æquare uel supare asserūt. Alii te pietatis affluentissimum: domi splendidum: foris amplissimum: in amicos fidelē: æqtatis & rigidi honesti seruantissimū. Aliq uero simplicis ueritatis amicum minimeq; fallacem. Nōnulli te litteratoꝝ hominū diuerticulum: uel potius alteꝝ mœcænatem. Multi autē te pientissima & speciosissima consorte ac domina pulcherrimorūq; corona liberoꝝ fœlicem prædicāt. Omnes tandem in hanc unam sententiā deueniunt: te consilii magnitudine & ingenio naturali ita præstare & excellere: ut nō modo ea: quæ sapientissimi & magni consilii homines ꝓuident considerantq; ꝑcipias & cōpræhendas: uerūetiam acumine intelligentiæ tuæ abdita & occultissima quæq; ꝓspicias. Non & si omnes reꝝ exitus incerti sint: tu tamen singulari prudentia: qua plurimum poles: propius accedis: & ueluti peritissimus nauita: uel serenitatē: uel futuram tempestatem cognoscis: quando q dem in rebus humanis: si quid fore predixeris: id ineuitabiliter quodāmodo necesse sit: ut in pluribus euenire. Sed cum fumos & thura aspernari semper solitus sis: parum ocii in recēsendis laudibus tuis libenter cōtererem: ni palpo uel assentator abs te iudicari formidarem. Mallo enim uirtutum laudūq; tuaꝝ præconia sicco percurrere uestigio: q̄ assentationis aut adulationis abs te nota sugillari. Sed tamen assentatio non occupat locum: ubi ueritas obtinet principatum. Ignoscas igitur mihi quæso princeps humanissime hæc paucula de te q̄ uerissime prædicanti. Vtrum autem Inclytum & Illustrissimum parentem tuum Lodouicum Gonzagam eximiis uirtutibus tuis æques: an superes: non facile diiudicare ausim: ne si te tan

tum patrem excellete affirmauerim:te offendam ĩ patre: sub quo principe aurea fulsere sæcula:si uero tibi præferã parẽtem: minus præconia tua exequar:q̃ requirãt:cui si par³ & condignũ uirtutibus tuis imperiũ fata præstitissent:tot merita centũ uix urbes equiperarent:cum oẽs quidem uirtutes:quæ principes æternitati sacrare & ipsos fama & gloria immortales reddere solẽt:in te uno cubilia sua posuisse uideantur. Quas ꝓfecto nisi magna ex parte silentio inuoluerem:ante mihi tẽpus ad dicendũ:q̃ dicendi materia deesset. Præconia igiť tua missa faciamus:& ad eos:q te pudicissima & formosissima cõiuge ac domina fœlicẽ prædicãt:sermonẽ nostrũ parũper dirigamus. Verꝝ est profecto:quod affirmant:quinimo iugalibꝰ tedis & re uxoria nullus unq̃ te fœlicior extitit. Delegisti.n.ex uniuersa Italia Illustrem dñam ẜm cor tuũ:cui si aliam comparare uoluero:nec ipsa quidẽ Roma totius orbis dña talem unq̃ protulit: quam uirtutibus aut forma uenustissimæ consorti tuæ equiperare ualeã. Hæc est.n. Antonia Baucia Illustris dña:quã quidẽ eloquẽtia & lepore uerborum hortensiam hortensii filiã:& ipsam corneliam gracchoꝝ matrem exsuperare non iniuria dixerim:pudore priscas sabinas supergrediť:specie uero & uenustate forma atq; pulchritudine:mulieres oẽs & illustres heroidas:q̃s secula nñ a tulerũt longe præcellit. Taceo religionem:pietatem:obseruantiam:deuotionem:modestiam:humanitatem:benignitatem:clæmentiam:liberalitatem immensam:mansuetudinem summæ grauitati cõiunctam:cæterasq; uirtutes:quibus Antonia iter alias illustres matronas:tantum enitet & coruscat:quantum sol inter lucida sidera emicat & refulget. Prætereo ingenii ipsius perspicacitatem:singularẽ prudentiam:sapientiam ineffabilem:regendiq; & gubernandi sciẽtiam:qua non oppida:aut uillas & castella:tantũmodo: uerumetiã ꝓuincias & regna fœlici alite regere & gubernare optime sciret:& mereretur. Patrem Pyrrhum habuit altæ muræ pricipẽ excelsum &:tibi socerum:quẽ Franciscus illustrissimus Andriæ dux progenuit. Huius uero progenitores & proaui magno dominio & p̃claris rebus gestis in gallia primum transalpina:demum in Italia:in quam ex gallia migrauerunt florentes & illustres extitere. Hos ab illo Balthasare:qui cum reliquis duobus magis & regibus Christo nato munera obtulerũt:originẽ duxisse:ueteres illustris domꝰ suæ annales nobis tradiderũt. Maria mater sibi fuit excellẽtissimi uenusini ducis Gabrielis filia:q̃ in ducatu ĩclyto parẽti successit. Gabrieli autem Raimundus præcelsus Taranti princeps ex præclara ursinorum propagine ducens originem pater extitit. Hãc igitur præ

ARGVMENTVM.

¶ Index Argumentũ eorum: circa quæ præsens editio uersatur.

Lucubratio nostra in tria capita principaliter distinguit. In primo namq; de quiditate animæ rationalis: & de iis quæ ad quiditatem ipsius pertinere uidetur pertractaf. ¶ In secundo de imortalitate eiusdem accerrimis rõnibus decertatur. ¶ In tertio uero & ultimo capite. An passibilis sit anima: quæstio non facilis extricaf. ¶ Primum caput principale quinq; partes cõplectitur. ¶ In prima.n.parte: in qua de q̃ditate aiæ agi f. plusq̃ q̃nquaginta phorum opiniones: q uaria & diuersa de aia sensere: breuiter recitanf. Tot ẽt phorum opiniõibus theologicæ diffinitiões seu descriptiões subnectunf: post q̃s de diuersis aiæ uocabulis agif. ¶ In secũda pte grãdis & pdifficilis mouetur q̃stio. ¶ Vtrũ aia rõnalis uniaf corpori: ut forma dans eẽ homini: & cõstitues ipm in eẽ specifico: uel remaneat una tm̃ aia numero in oĩbus hoĩbus mũdi: q sunt: q fuerũt: quiq; futuri sunt. ¶ In hac ergo parte primo fiũt trigita argumẽta: q̃ unitatẽ itellectus possibilis in oĩbus hoĩbus ueluti finxit Aueroys: tertio de aĩa libr. cõprobare uidenf. ¶ Post q̃ Aueroys opinio cõtinẽs qnq; distinctiones dicta q̃tuor & duas cõclusiones q̃ breuissime recitatur. ¶ Demõstraf pterea hãc fuisse sñiam Aristotelis de aĩa itellectiua, q ipsa sit forma hoĩs specifica p quã hõ est hõ: q̃ q̃dẽ positio necessariis ẽt rõnibus demõstraf. ¶ Multis ẽt mediis ĩpugnaf positio. Auerois de cõtinuatiõe: & de mõ cõtinuatiõis itellectus possibilis & agẽtis nobiscũ: & soluuntur replicæ & instãtiæ: quas facere solent aueroistæ circa p̃sentem speculationẽ. Destruif ẽt subsequẽter error illorum: q dixerũt aiam eẽ in hoie: sicut nauita est in nauii: ita q ex aia & corpore fit unũ: sicut ex mouẽte & moto: & eorum qui dixerũt hoiem esse itellectum tm̃: ita q hõ nõ sit qd cõpositũ ex aia & corpore: sed q hõ sit aia utens corpore: sicut petrus non est qd cõpositũ ex hoie & indumẽto: sed est hõ utens indumento ¶ Adducunf postmodũ ẽt media: q̃bus initunf Gregorius ariminẽsis: & Ioãnes duns Scotus ad pbandũ aĩam intellectiuã esse formã hoĩs substãtialem & specificã: cũ multis aliis rõnibus q̃ pbant intentũ. ¶ Postmodũ aũt triginta argumenta in oppositũ facta dissoluunf. In q̃bus q̃dem solutionibus multa scientifica & annotatu digna continenf. ¶ In tertia parte. Vtrũ aia humano corpori cõueniẽter uniaf: questiũcula disoluif. ¶ In quarta pte agitur de simplicitate & compositione aiæ rõnalis. In qua hæc oĩa per ordinem pertractantur.

¶ Quod anima non sit composita ex materia & forma.
¶ Quod materia non est nisi in corporibus.
¶ Quod corporeitas est prima forma: quæ recipitur in materia & quod materia nunquam denudatur a quantitate.
¶ Quod angeli & animæ rationales sunt immateriales & hoc probatur multis rationibus.
¶ Quod neque anima neque angelus est omnino simplex: sed in solo deo est omnimoda simplicitas.
¶ Qualiter sex modis aliquid dicitur esse simplex.
¶ Quod nulla compositio inuenitur in deo: nec compositio ex iis nec compositio cum iis: hoc est dictum quod deus neque est compositus: neque est componibilis. Quod autem non sit compositus probatur quinque rationibus sed quod non sit componibilis tres tantummodo rationes adducuntur.
¶ Quod angeli & animæ componuntur: ex quo est: & quod est siue ex quod est: & esse: aut ex esse & essentia: uel ex forma & esse aut ex substantia & esse: siue ex quidditate & esse: uel ex natura & esse: aut ex potentia & actu: uel ex genere & differentia: aut ex subiecto & accidente: uel scotistico more: ex realitate actuali: & realitate potentiali: & omnes isti modi declarantur: & etiam qualiter in rebus creatis hæc differant.
¶ Tripliciter probatur quod in deo sunt unum & idem esse & essentia: & postea probatur: quod hoc ipsi soli deo conuenit: & quod illa res: in qua esse & essentia idem sunt: non potest esse nisi una & prima.
¶ Quod omne illud: cuius esse est aliud ab essentia: habet esse ab alio: sola autem illa res: cuius esse est idem cum essentia: non habet esse ab alio.
¶ Quod necesse est esse aliquam rem: quæ sit causa essendi omnibus rebus: & quod omnis res quæ non est esse tantum: habet causam sui esse.
¶ Quod esse dupliciter sumitur: uidelicet pro esse essentiæ: & pro esse actualis existentiæ.
¶ Quomodo conueniunt & differunt: quod quid est esse: & quod quid erat esse: & qualiter differat quiditas ab utroque ipsorum.
¶ Quod ens duobus modis capitur nominaliter & participialiter
¶ Vtrum realiter differant esse essentiæ & esse actualis existentiæ in rebus creatis.
¶ Quid prius creatur esse aut essentia.
¶ Quod in creaturis esse & essentia non solum ratione: sed etiam realiter differunt.

¶ Quod dupliciter aliq̃d de aliquo prædicatur:& dupliciter aliquid partcipatur.
¶ Obiectio quædam ꝙ angeli uel animæ nõ componantur realiter ex esse & essentia:cum solutione ipsius
¶ Vtrum præfatæ cõpositiones sint uere:& an sint realiter intelligẽde uel secũdum rationem tantum
¶ Quod in duobus differunt essentia substantiæ simplicis & cõposite.
¶ Quid sit principium indiuiduationis.
¶ Quod in substantiis separatis nõ sunt omnino idem suppositum & natura.
¶ Quod in deo solo suppositum & natura sunt omnino idem.
¶ Quod suppositum & natura faciunt aliquam compositionẽ i substantiis separatis.
¶ Quod in compositis ex materia & forma suppositum & natura realiter differunt.
¶ Quod dominus & deus noster Iesus Christus assumpsit naturam & non suppositum.
¶ Qualiter iste ṗdicationes nõ sunt uere sortes ẽ humanitas.homo est humanitas:sortes est sorteitas:uel Petrus est sua petreitas:licet iste sint uere Gabriel & gabrielitas:& hic Raphael est sua raphaelitas.
¶ Qualiter quæcunq̃ componuntur ex materia & forma:componuntur etiam ex ente & essentia:& ex quo est:& quod ẽ:sed nõ econuerso.
¶ Quod præfatæ compositiones diuersimode se habent in substantiis simplicibus & compositis.
¶ Quod in compositis ex materia & forma quo est : tripliciter dicitur.
¶ Quod in compositis ex materia & forma est duplex cõpositio
¶ Qualiter i substantiis separatis reperiaꝶ genus & differentia.
¶ Quomodo nomẽ generis designat totum ex materia :nomen differentiæ totum ex forma:nomẽ uero speciei totum ex utroq̃.
¶ Hæc igitur sũt:quæ quarta pars primi capitis huius libelli nostri complectitur.
¶ In quinta uero & ultima parte:primi capitis agiturde uigĩti differentiis.Quibus Angelus & anima inter se differunt.
¶ In prima nanq̃ differentia declaratur.
¶ Quod anima unitur corpori ut forma: Angelus nulli corpori unibilis est:ut forma.

¶ Quomodo angeli corporibus uniũtur:& quid sit angelum assumere corpus.

¶ An in corporibus assumptis uideãtur:& ex quo elemẽto corpora assumunt.

¶ In secunda differentia. Qualiter angeli possunt mouere corpora nõ ad formam:sed ad locum. Anima uero separarata nec ad formã:nec ad locum corpus aliqđ mouere põt:q̃uis ricardus circa finem quarti sen. teneat oppositum.

¶ Quod aĩa separata mouere nõ possit aliqđ corpus localiter.

¶ De actione angelorum in hæc iferiora: & quomodo dupliciter possunt angeli agere in mentes nostras.

¶ In tertia differentia qualiter anima per corpus indiuiduat:angelus uero non.

¶ Quod corpus nõ est causa:sed occasio idiuiduationis animæ: & quomodo differunt causa & occasio.

¶ Quomodo corruptis corporibus non cessat indiuiduatio animarum:& ponuntur multa exempla sensibilia.

¶ In quarta differẽtia qualiter oẽs angeli specie differunt ab inuicem:animæ uero numero solum & narrãtur tres opiniones circa distinctionem angelorum. Quod aũt omnes angeli specie differant probatur multis rationibus & auctoritatibus.

¶ In quinta differenjia qualiter angelus est simplicior anima: & consequenter perfectior & nobilior:& ꝙ angeli non intelligunt per abstractionem.

¶ In sexta differentia q̃uo angelus sine fantasmate ĩtelligit aĩa nõ sine fantasmate ĩtelligit:& qualiter cognitio animæ ortum habet a sensu:cognitio uero angeli non.

¶ Vtrum cognitio nostra ortum habeat a sensu & arguitur in utrãq; partem & multæ opiniones recitantur.

¶ Declaratur etiam qualiter & quomodo ortum habeat a sensu cognitio nostra.

¶ Quare intellectus agens dicit potentia actiua:possibilis uero passiua & quomodo distingunt intellectus agens & possibilis.

¶ In septima differentia quomodo angeli intelligunt p species innatas siue inditas:uel su baliis uerbis p species cõcreatas aut infusas:siue etiam connaturales. Anima uero corpori unita nõ intelligit:nisi per species a rebus sensibilibus acceptas: & receptas ĩ intellectu mediante sensu.

¶ Arguitur etiam quod angeli possint itellgere per species abstractas:& soluuntur instantiæ.

¶ Declaratur etiam qualiter angeli intelligant:& quomodo nõ solum intelligunt per species influxas:aut connaturales:uerumetiam cognoscunt res in uerbo diuinam essentiam intuendo.
¶ Quid sit cognitio matutina & uespertina:& quomodo hae duae cognitiones adinuicem distinguantur.
¶ Qualiter eae duae cognitiones ab Augustino ponuntur in angelis:circa quas etiam nonnulla dubia mouentur
¶ Vtrum cognitio rerum in uerbo sit perfectior:q̃ cognitio ipsarum in propria natura.
¶ An res habeat uerius esse in seipsa an in mente diuina
¶ Vtrum angelus possit simul intelligere res in uerbo:& in propria natura.
¶ Vtrum aliter possint plura simul intelligere.
¶ Quid causae est:q plura non possunt simul intelligi.
¶ Quae sit operatio angeli:quae mensuratur tempore:& q̃ non.
¶ Quod tempus illud non est idem cum tempore: quod mensurat motum primi mobilis.
¶ In octaua differentia qualiter anima nostra non eadem potentia singularia & uniuersalia cognoscit:sed intellectu uniuersalia: sensu uero singularia: Angelus uero una & eadem potentia intellectiua:& singularia & uniuersalia cognoscit.
¶ Quomodo angeli singularia & particularia cognoscunt.
¶ Quod angeli cognoscunt singularia & particularia per se:directe & irreflexe: Anima uero nõ itelligit singularia:nisi idirecte reflexe:q & p accidẽs. Elucidãt aũt oĩa haec qualiter & quomodo.
¶ Vtrum anima intelligat singularia.
¶ A qua materia abstrahit naturales:& a qua matematicus.
¶ In nona qũo itellect⁹ agẽs & possibilis nõ sunt i angelo & aĩa nisi equoce:& q̃ fuit nccitas ponẽdi itellectũ agẽtẽ & possibilẽ i nobis.
¶ In decima dĩa qđ angelus sine discursu & rõciatõe itelligit. Aĩa uero nõ nisi rõcinãdo:& discurrẽdo de notis ad icognita:itelligit.
¶ Quid sit discurrere siue discursus.
¶ Quod in scientia nostra triplex discursus inuenitur.
¶ Quid cãa e qđ angeli nõ ꝓprie dicunt rõnales:sed itellectiui: & hoĩes aũt non intellectiui:sed rõnales ꝓprie appellantur.
¶ Quod tres sunt operationes intellectus:& q̃ opatio illaꝝ trium deo:quae angelis:& quae hominibus conueniat.
¶ Qđ intellectus & ratio nõ sunt duae potẽtiae:sed una tm̃:& quomodo differunt ratio & intellectus.
¶ In undecima differentia infrascripta oĩa continent. Et primo.

¶ Quod in angelis non sunt poteniæ ita distinctæ sicut in anima.
¶ Quid sit ratio superior & inferior: & quomodo nõ sunt duæ potentiæ: sed una tm̃.
¶ Quod aliquis actus attribuitur rationi dupliciter.
¶ Quis motus rationalis debeat attribui rationi superiori: & quis inferiori.
¶ Quod consensus in actum attribuitur superiori rationi: delectatio uero: seu delectationis complacentia inferiori.
¶ Quando peccatum dicitur esse in inferiori ratione: & quando in superiori.
¶ Qualiter & quomodo in superiori uel inferiori ratiõe peccatum contingere potest.
¶ Quomodo debeat intelligi. Quod omnis malus est ignorans.
¶ Qualiter in peccato primi parentis tres concurrerunt: uidelicet ipse Adam: Eua & serpens: & quid per hæc tria debeat intelligi.
¶ Quid sit sinderesis: & q ipsa nunq̃ potest peccare.
¶ Probatur etiam q possit peccare: & soluunt argumenta.
¶ Q. d' sinderesis in nullo potest extingui: nec in ipsis damnatis q̃dẽ
¶ Arguitur etiam in oppositum: quod uidelicet possit extingui: & soluuntur instatiæ.
¶ De multiplici acceptione huius nominis consciẽtia & unde dicatur hoc nomen.
¶ Qualiter differant sinderesis & conscientia.
¶ Quid sit conscientia: & utrum ipsa possit errare.
¶ Qualiter per sinderesim: rationem superiorem uel inferiorem & conscientiam fiat syllogismus in anima:
¶ Quomodo conscientia quasi quodam syllogismo perficitur.
¶ In duodecima differentia. Qualiter tam animæ: q̃ angeli mouẽtur circulariter recte & oblique circa bonũ & pulchꝝ: sed differẽter.
¶ Quid sit motus rectus circularis: & obliquus.
¶ In tertia decima differentia: Quomodo angeli loquũtur quibusdam nutibus & signis sine uocis expressione: Anima uero coniuncta non nisi per uoces & signa exteriora conceptus suos potest exprimere.
¶ Quod angeli inferiores illuminantur per superiores. Et hoc multis rationibus & auctoritatibus comprobatur.
¶ Quod unus angelus alium illuminat: & illuminando eum purgat: non ab immunditia: aut a culpa: sed a nescientia.
¶ Qualiter intelligatur illud prime Io. tertio uidebimus eum sicuti est. Et illud Gregorii quid est quod non uideant: qui uidentem

omnia uident?
¶ Arguit͂ q̄ unus angelus non illuminat aliũ:& soluitur obiectio.
¶ Q d᷑ angeli loq̄nt͂ adiuicē:multis rōib⁹& auctoritatib⁹ ꝯprobat͂
¶ Q d᷑ aliqua forma tripliciter existit in materia:& similiter forma intelligibilis tripliciter existit in intellectu.
¶ Q uid sit loqutio angeloꝝ:& quomodo loquant͂ ad inuicem:aut quomodo unus angelus alteri loquatur.
¶ Q uod loqutio angeloꝝ differt ab illuminatione in duobus.
¶ Q uæ sit loqutio & lingua angelorum.
¶ Q uod duplex est loqutio in angelis:sicut & in nobis.
¶ Septem mediis arguit͂. Q d᷑ angeli loqutione non indigeant:& q̄ i ipsis nō sit ponēda loqutio:& soluunt͂ argumenta & instantiæ.
¶ Q d᷑ un⁹ angelus pōt audire plures sibi loquētes:& unus sanct⁹ plures ipsum inuocantes.
¶ Q d᷑ in patria intima etiā corporis oculo corporali uidebuntur.
¶ V trum inferiores angeli superioribus loquantur.
¶ Q ualiter loqutio potest esse in nobis & in angelis sine illuminatione. Illuminatio autem semp habet loqutionem adiunctam.
¶ Q uomodo & qualiter unus angelus alium illuminat.
¶ Si indifferenter angeli superiores inferioribus loquātur:& inferiores superioribus.
¶ V trum distantia localis loqutionem angelorum impediat:& soluuntur duo dubia:quæ fieri solent.
¶ Q uid significet clamor ille:quo seraphin clamasse dicuntur: Esaiæ.sexto.
¶ V trum unus angelus possit loqui alteri angelo:siue etiam duobus absq; hoc:Q uod alii loqutionem eius percipiant.
¶ V trum angeli deo loquantur:& quomodo sibiipsi loquitur angelus.
¶ Qui sint nutus & signa in angelis.
¶ In quarta decima differentia.Q uod nusq̄ legitur deum dixisse de angelo faciamus angelum ad imaginē & similitudinem nostrā. sicut legitur de homine.
¶ Q uid sit imago:& unde dicatur.
¶ Q uid sit mens:& unde dicatur.
¶ Q uod tria mens intelligit deum:seipsā:& res materiales:& declaratur in qua cognitione istorũ increatæ trinitatis similitudo cōsistat
¶ Q uid sit similitudo.
¶ Q uomodo anima est ad imaginem & similitudinem dei.
¶ Q uo tres sunt similitudines:seu similitudinis differentiæ.

ARGVMENTVM.

¶ Quod angelus dicitur speculum & signaculũ dei: aĩa uero imago & similitudo. Reliqua uero creatura uestigium.
¶ In quo reperiatur expressior imago dei uel in aĩa uel in angelo.
¶ Quis sit nobilior homo uel angelus.
¶ In. 15. differentia. Quod angelus potest dici ꝑsona: aĩa uero nõ.
¶ Quid sit persona: & ꝙ tria sunt de rõne personæ.
¶ In Laurentiũ uallam de hoc nomine persona.
¶ Qualiter sine logica & phĩa studia humanitatis ignorantur.
¶ In. 16. differentia. Quod deus est oĩno imutabilis a parte ante: & a parte post: Homo uero ante & post mutabilis est: sed angelus: qui est medius inter deũ & hominem: est mutabilis ante electionem: sed post electionem imutabilis.
¶ In. 17. differentia. Quod tam angelus: q̃ homo peccauit diuinã similitudinem appetendo: sed angelus dei potentiam: Homo uero dei scientiam.
¶ Vtrũ diabolus dei æqualitatem appetierit: & arguitur qnq; mediis ꝙ non. Narrantur etiam tres opiniones: quarũ ultima approbatur: & soluũtur argumenta in oppositũ facta.
¶ De pctõ diaboli multa narranť: & concluditur: Quod peccauit appetendo esse ut deus. Sed li ut potest dicere uel equiperantiã: uel similitudinẽ. Si similitudinẽ: dupliciter etiam potest intelligi: & oĩa ibidem declarantur.
¶ Quod nullus potest appetere esse deus uel ãgelus: imo nihil põt appetere altiorem gradum naturæ.
¶ Vtrum diabolus in primo instanti suæ creatiõis peccauerit: aut malus esse potuerit.
¶ Quomodo exponiť illud Io. 8. Ille homicida erat ab initio.
¶ Vtrũ aliqua mora fuerit inter creationẽ & lapsum angelorũ.
¶ Vtrum magnus diabolus fuerit excellentior oĩbus angelis: seu fuerit primus inter omnes angelos.
¶ Vtrũ pctm̃ diaboli fuerit causa aliis angelis peccandi.
¶ Vtrum plures fuerint angeli ruentes & peccantes: q̃ stantes & permanentes.
¶ Quid causæ est: ꝙ plures fuerũt angeli stãtes: q̃ ruẽtes. In hominibus uero est oppositũ: qa plures dãnanť: q̃ saluantur.
¶ Quod malũ est triplex. Naturæ culpæ & pœnæ.
¶ Vtrum ex omni ordine ceciderunt angeli.
¶ In quo p̃cise fuerit pctm̃ diaboli.
¶ Quod ad peccatum superbiæ reducitur peccatũ diaboli.
¶ Vtrum peccatum Adæ fuerit in hoc: ꝙ appetierit esse: ut deus.

¶In.18.differentia. Quomodo post peccatum diabolus fuit obstinatus in culpa:ita ꝙ nõ potest pœnitere:sed homo post peccatũ potest pœnitere:& a culpa resipiscere.

¶Quare diabolus est obstinatus & pertinax in culpa nec põt pœnitere.

¶Diabolicæ obstinationis tres causæ recitantur:quaꝝ ultima magis approbatur.

¶Quis sit finis uiæ hominis:& angeli:

¶Quare homini data fuit longior uia:q̃ angelo.

¶Quid causæ est. Quod peccatum homĩs fuit remediabile:peccatum autem diaboli non:Idest cur deus misertus fuit homini peccanti. Angelo autem minime. Adducuntur autem septem rationes cur deus misertus fuit humanæ naturæ in peccatum prolapsæ: & non ruinæ angelicæ: quarum ultima ualidior est: & magis quadrans.

¶Quod anima illa benedicta christi habuit omnem sciẽtiam sed non omnipotentiam.

¶In.19. Quod natura angelica nõ fuit assumptibilis a uerbo: sed humana tantum.

¶Vtrum natura humana præ aliis fuerit assumptibilis a uerbo.

¶Quid sit potentia obedientialis.

¶Quod propter tres rationes congruum fuit naturam humanã: & non aliam a uerbo assummi.

¶Quod natura humana est magis ad similitudinem dei:q̃ angelica:si diuina natura consideretur.s̃m ꝙ est in personis per relationes originis distincta:& s̃m ꝙ est exemplar totius creaturæ: & s̃m alia duo quæ ibi narrantur.

¶Vtrum si homo non peccasset:filius dei humanã carnem assumpsisset:& narrantur duæ opiniones:quaꝝ utraꝙ est probabilis:sed secũda magis consonat dictis sacraꝝ litteraꝝ & sanctorum.

¶Propter duas rões natura angelica nõ debebat assũmi a uerbo.

¶Quod non fuit congruum naturam irrationalem assummi.

¶In.20.& ultima differentia. Quod numerus angeloꝝ non solũ excedit numerum omnium hominum præsentium præteritorum atꝙ futurorum:uerumetiam numerum omnium rerũ materialium & sensibilium.Hoc autem probatur ratione ꝓbabili & auctoritatibus.

¶Narrantur plures opiniones circa numeꝝ intelligentiaꝝ:& substantiarum separatarum.

¶Quomodo exponitur illud Daniel.7.millia milliũ ministrabãt

ei. & decies millies centena milia assistebant ei. Et recitant duæ expositiones.

¶ Hæc igitur sunt: quæ in quinta & ultima parte primi capitis huius libelli nostri recitantur. Et sic prædicta omnia primũ caput cõplectitur.

¶ Secundum caput principale in duas partes distinguitur. In prima nanq; parte animæ rõnalis immortalitas ualidissimis ratiõibus concluditur.

¶ In secunda uero de cognitione animæ rationalis post mortẽ nõnihil determinatur.

¶ In prima igitur parte hic ordo seruatur. Primo enĩ quattuor supra decem fiunt argumenta: quæ animã cum corpore simul interire: atq; utrũq; morte pariter deleri concludere uident. Quibus etiã argumentis subnectuntur multæ auctoritates aristotelis: quibus uidetur nõnullis: Aristotelem tenuisse animam rationalem ad corruptionem corporis interire.

¶ Has autem aristotelicas auctoritates quædam sacrarum dicta litterarum subsequuntur: quæ aĩam cum corpore simul emori resonare uidentur.

¶ In decisione uero quæstionis primo distinguitur quod tripliciter aliquid dicitur esse nõ ens: & de triplici morte: postea ponũtur duo mortalitatis modi: uidelicet generalis & specialis. In quibus tria ponuntur esse in deo: propter quæ ipse solus est ĩmortalis: & tria ponũtur esse in omni creatura: propter quæ creatura quælibet dicitur esse mortalis.

¶ Declaratur etiã quod solus deus proprie est.

¶ Deinde recitantur opiniones illorũ: qui dixerunt animã rationalem ad corruptionem corporis interire. Quibus positio catholicæ fidei subsequenter copulatur.

¶ Probatur postea. Quod anima rationalis sit forma substantiua: & non adiectiua: idest forma habens esse absolutum & subsistens: & a corpore minime dependens. Et ad ꝓbationem huius conclusionis quinq; rationes adducuntur. ¶ Concluditur etiam multis rationibus. Quod neq; intellectus: neq; uoluntas sunt potẽtiæ organis corporalibus affixe: quia intellectus in operatione sua nullum organũ sibi appropriat: aut determinat: & idem iudicium est de uolũtate.

¶ Obiicitur tamen & instatur dupliciter. Quod anima rationalis non habeat esse subsistens: sed a corpore dependens: & soluuntur obiectiones.

¶In quibus quidem solutionibus continetur. Quod hoc aliquid dicitur dupliciter.

¶Posthæc aũt quinq; & uiginti rationes per ordinem recitantur: quæ animæ rõnalis imortalitatem luce clarius demonstrant & ostẽdunt.

¶In iis autem rationibus multa etiam pulchra continentur: & primo ꝙ operatio intellectus per senium non debilitatur aut impeditur. Si autem in operatione intellectus fatigatio aut debilitas accidit: hoc est propter debilitatem uirium: quibus intellectus ad intelligendum indiget: uidelicet imaginationis memoratiuæ & cogitatiuæ uirtutum.

¶Declaratur postmodum ꝙ in antiquis & senibus uiget prudentia & sapientia: & adducuntur multæ auctoritates Oratoꝝ & poetarum ad probandum intentum: quas etiam pulcherrima auctoritas diui Hieronymi fulcit corroborat & confirmat.

¶Ostenditur etiam quod deus sit summe iustus: apud quem nullũ bonum irremuneratum: & nullum malum remanet impunitum.

¶Innuitur preterea. Quod boni uiri in hoc mundo aduersa fortuna præmuntur: & affliguntur. Mali uero lætantur: & bonis fortunæ elati dies suos in uoluptatibus corporeis & pessimis flagitiis ducunt.

¶Quæritur ĩsuper. Quid causæ est. Quod deus permittit bonos in hoc mundo torqueri & affligi: malos uero & scelestos lætari: & secunda fortuna extolli.

¶Probatur etiam quod in hoc mundo nullus potest esse beatus: & concluditur. Quod neq; in bonis fortunæ: neq; in honoribus aut pulchritudine: neq; in potentia: neq; in ualitudine corporis: nec in aliqua re uitæ præsentis beatitudo consistit: & ꝙ nihil horum potest hominem beatum efficere.

¶His autem uiginti & quinq; rationibus duo etiam exempla conglutinata sunt: quæ nobis suadere uidẽtur: ut animæ rationalis immortalitatem inconcussa mente teneamus.

¶Concluditur adhuc & firmiter tenetur: hanc fuisse mentem & sententiam Aristotelis de anima rationali: Quod ipsa esset immortalis & incorruptibilis: & hoc ex multis auctoritatibus ipsius luce clarius demonstratur.

¶Sed post auctoritates aristotelicas multorum aliorum philosophorum oratorũq; & poetarum pœnæ omnium auctoritates recitãtur: qui omnes animæ rationalis immortalitatem firmiter tenuerunt.

¶ Confirmatur tandem intentum dicto etiam euangelico: auctoritate illius: qui nec fallit: nec falli potest: cui quidem auctoritati sacro sancte matris ecclesie determinatio & auctoritas grauissima præmittitur.

¶ Soluuntur tandem argumenta in oppositum facta: in quarum calce solutionum euidenter ostenditur. Quod auctoritates illæ aristotelicæ: nec non & sacrarum litterarum: quæ ab aduersariis adducte fuerunt: ut perniciosissimam ipsorum opinionem comprobarent: non fuere ab ipsis intellecte: utpote qui uerum sensum & sententiam ipsarum deprauare atque extorquere conati fuerunt. Et sic terminatur questio de immortalitate animorum.

¶ In secunda parte secundi capitis agitur de cognitione animæ rationalis post mortem in qua hæc infrascripta continentur.

¶ Vtrum anima exuta corpore aliquid intelligat.

¶ Quod anima post mortem intelligit: sed de modo intelligendi narrantur sex opiniones: quarum ultima approbatur: & in qua declaratur. An anima separata intelligat per species acquisitas: uel per species infusas: aut per species conseruatas: siue etiam intelligat per species innatas: aut per species nouiter abstractas.

¶ Per quas species animæ damnatorum intelligunt.

¶ Vtrum anima separata omnia naturalia cognoscat.

¶ Vtrum animæ separatæ mutuo se cognoscant: & anima alicuius hominis: alterius animam hominis cognoscat: cuius quidem in hoc mundo nullam cognitionem habuit.

¶ Quod anima separata habet perfectam cognitionem de aliis animabus separatis: de angelis autem imperfectam.

¶ Quod boni cognoscunt bonos: mali malos: boni malos: & mali bonos: & iterum boni cognoscunt eos: quos in uita nunquam uiderunt. Et hoc dicitur ex intentione beati Gregorii pontificis max.

¶ Vtrum anima separata singularia cognoscat.

¶ Vtrum localis distantia animæ separatæ cognitionem impediat.

¶ Vtrum animæ separate cognoscunt ea: quæ hic aguntur.

¶ Quod animæ mortuorum possunt habere curam de rebus uiuentium: etiam si statum ipsorum ignorent: ueluti etiam nos de ipsis.

¶ Quomodo animæ mortuorum possunt scire facta uiuentium.

¶ Quid causæ est. Quod mortui qualitercunque uiuentibus apparent.

¶ Quod habitus & actus scientiæ hic acquisitæ remanebit post mortem in anima separata.

¶ Quod species intelligibiles sunt aliquando in intellectu i actu aliquando uero in potentia:nonnunq̃ autem in habitu: uidelicet medio modo inter potentiam & actum.
¶ Quid sit memoria intellectiua.
¶ Qualiter debeat intelligi. Q̃d intelligentia orit̃ ex memoria.
¶ Quod in anima separata remanebit memoria intellectiua:q̃uis mēmoria sensitiua per mortem deleatur.
¶ Quod omnium eorum:quorum recordatur anima coniūcta potest recordari & reminisci separata.
¶ Arguitur ꝙ anima separata nō reminiscitur omnium eorum quorum recordata fuit coniuncta.
¶ Vtrum Petrus apostolus recordatur se christum abnegasse & mortaliter peccasse. ¶ Si nō. ¶ Cōtra est dictum ꝓpheticū Misericordias dn̄i incternū cātabo. ubi dicit Gregorius. Quō misericordias domini incternū cantabūt: qui peccatorum prius cōmissorum nō meminerūt: Si sic:uel Petrus habet uelle:uel nolle ex illo actu:idest uel placet:uel displicet. Si primū: Petrus ē peccator. Si secūdum Petrus nō est beatus:imo miser. quia tristatur de hoc Et ad hoc argumentum dantur multæ solutiones. Et sic terminatur secundum caput principale huius libelli nostri.
¶ Tertium & ultimum caput principale libelli huius in partes duas distinguitur.
¶ In prima parte pertractatur. ¶ Vtrum anima unita corpori passibilis sit. ¶ In secunda uero. ¶ Vtrum anima corpore soluta ab igne corporeo & materiali pati possit
¶ In hac ergo secunda parte primo fiunt sexdecim argumenta cum multis replicis & instātiis:quæ probare conātur. Quod nullus spiritus pati possit ab igne:neq; anima:neq; diabolus:quibus argumētis auctoritates etiam Augustini: Damasceni:& Bernardi subnectuntur:quæ hoc idem concludere uidentur.
¶ Probatur subsequenter auctoritatibus & rationibus: ꝙ anima patitur ab igne corporeo & materiali:& quomodo iustum est Quod per corporalia puniatur.
¶ Declaratur etiam utrum per alia elementa anima puniat̃: aut cur magis ab igne punitur:q̃ ab alio elemento. Et utrum ignis ille sit eiusdem speciei cum igne:qui est apud nos.
¶ Inuestigatur preterea modus:quo anima uel diabolus ab igne pati possit. Et circa hoc quindecim opiniones recitantur. Ex quib⁹ tres supra decem reprobantur:& unaquæq; suo loco ueris rationibus refellitur. Quartadecima opinio ꝓbabiliter potest sustine-

ri. Sed quintadecima & ultima opinio approbat̄ tanq̄ uera & tenetur: cū sit de mente nō solum Augustini & sancti doctoris: uerūetiam Ricardi de media uilla & Ioānis duns Scoti. ℂ In decisione autem quæstionis multa anno:atu digna continentur: utputa
ℂ Quod tripliciter aliqd pati dicit̄: & q̄ triplex est passio.
ℂ Quod spiritus pōt uniri corpori tripliciter: & q̄ tripliciter etiā aliqd dicit̄ esse i loco: & multa alia: q̄ cā breuitatis omitto. ℂ Post decisionē uero q̄stionis adducunt̄ acerrima & ualidissima durandi argumēta cōtra uerā determinationē: & quintādecimā opinionē: cū nōnullis aliis instātiis: qbus rn̄det ex itentione Petri de palude & Ioannis capreoli. ℂ Demū argumēta principalia in oppositū facta ex intentione theologoꝝ dissoluunt̄. ℂ Post solutionē argumentoꝝ nōnulla de pueris in limbo existētibus elucidātur: & ultimo loco q̄ sint illi uermes: quibus inferoꝝ manes torqueri phibentur: & q̄ sit maior pœna: ignis an uermis. Multa postmodū enarrant̄ de remorsu conscientiæ ex intentione poetaꝝ & oratorū. Et sic tertiū & ultimū caput huius opusculi nostri absoluitur.
ℂ In calce aūt huius libelli Orationē quādā pro sacratissimo corpore xpi exarandā atq̄ iprimendā duxi. Cōplectitur. n. difficultates quasdā nō paruas: q̄ circa sacramētū hoc mirabile solēt occurrere. Quibus elucidatis & patefactis finem facio scribendi.
ℂ Præmittit̄ aūt huic operi: uel loco proemii: uel quasi quoddā p̄ambulū & introductio siue dispositio ad ipsum de laudib⁹ litterarum opusculū. In quo hæc aristotelica propositio Natura oēs homines scire desiderāt: multis primū auctoritatibus: deīde sex rationibus comprobatur. In prima autem ratione hæc per ordinem continētur.
ℂ Quod scientia est perfectio animi nostri: & bonum hominis proprium quod ab ipso nunq̄ potest eripi.
ℂ Quod bona exteriora: uidelicet corporis & fortunæ possunt amitti.
ℂ Vtrum scientia: quam habemus in hoc mundo: quantum ad habitum: quantum ad actum: & quantum ad modum post mortem remaneat. Fiunt argumenta multa pro utraq̄ parte & deciditur quæstio
ℂ Vtrum damnati habeant illam scientiam: quam in hoc mūdo habuerunt: & si remanet in ipsis habitus scientiæ.
ℂ Si collatio & discursus in ipsis remaneat.
ℂ Quod neq̄ per mortem: neq̄ per peccatum aufert̄ ab homine scientia.

¶ Quod demones ꝓpter peccatum non perdiderūt scientiam quia naturalia remanserunt integra & splendida ipsis.
¶ Quod demones doctissimi sunt & ingenio acuti.
¶ In secunda ratione hæc continentur.
¶ Quod intelligere est propria operatio hominis.
¶ Quod homines sine litteris sunt ueluti pecora.
¶ In tertia ratione.
¶ Quod homo per scientiam deo similis efficitur.
¶ In quarta ostenditur.
¶ Quod homo per scientiam maxime cæteros homines excellit:& præstat ipsis.
¶ Et iterum q̄ littere excellunt aurum:atq; argentum.
¶ In quinta probatur q̄ omnia bonum appetunt & desiderant.
¶ Quod bonum sit triplex. Vtile delectabile & honestum.
¶ Quod scientia sit bonum utile delectabile & honestum.
¶ Quod utilitates conferant homini studio litterarum.
¶ Quod sciētia hominē illustrat. & ex ignobili nobilem efficit.
¶ Quæ scientia homini conferat.
¶ Cuius doctoris doctrine debeamus incumbere:ut bonis moribus & optimis litteris perficiatur anima nostra.
¶ Quod sciētia maximam delectationem & uoluptatem homini confert & exhibet.
¶ Quod plurimum honestatis continet in se scientia.
¶ Quod scientiaꝝ:quædā sunt laudabiles:& q̄dā honorabiles.
¶ Quæ scientiarum sit maxime honorabilis.
¶ Quam mala:q̄ pestifera:q̄q; perniciosa sit ignorantia.
¶ Vtrum ignorantia sit peccatum.
¶ Quod omnes sacerdotes & religiosos doctos & litteratos esse q̄maxime congrueret & expediret.
¶ Quod in omni homine ignorantia mala est:in sacerdote aūt & religioso pessima.
¶ Quod sacerdotes & religiosi non solum deberent habere bonam latinitatem. Verumetiam sermonem cultum & ornatum ipsos habere expediret:& hoc auctoritatibus sanctorum comprobatur.
¶ Vtrum religiosi possint incumbere arti poeticæ.
¶ Vtrum possimus incumbere carminibus Iuuenalis & Martialis sine peccato.
¶ Vtrum in studiis humanitatis & litterarum sæcularium possit esse aliquid peccati.

ARGVMENTVM

¶ Vtrum aliqua scientia uel aliquæ artes sint prohibitæ.
¶ Quod omnes dominos & principes orbis terrarum maxime conuenirct & expediret esse doctos.
¶ Quod nulla est deterior ignorantia eorum: qui ignari sunt: & tamen se scire: & doctos esse arbitrantur.
¶ In sexta & ultima ratione determinatur.
¶ Quod finis ultimus in cognitione consistit.
¶ Quod duplex est beatitudo, siue fœlicitas: & utraq; in cognitione consistit.
¶ De uisione diuinæ essentiæ, Comprehensione & fruitione.
¶ Quid sit frui.
¶ Vtrũ beatitudo in actu intellectus: an ĩ actu uolũtatis cõsistat.
¶ Quæ sit nobilior potentia intellectus: an uoluntas.
¶ Quod neq; in fabulis: neq; in figmentis poeticis debemus ingenium nostrum exercere.
¶ Quod anima nostra magis delectatur in cognitionẽ rerũ subtilium: q̃ infimarum.
¶ Quod cognitio rerum subtilium & altissimarum: quãtumcũq; minima aut iperfecta sit: maiorem perfectionem & uoluptatẽ confert homini: quã quælibet perfecta cognitio rerum infimarũ.
¶ Quod animæ rationalis cognitio perdifficilis est circa quam tres maximæ difficultates occurrũt. Prima circa quiditatẽ: qd sit. Secunda circa immortalitatem. Vtrum sit immortalis. Tertia circa pœnalitatem. An separata a corpore pati possit. Et circa has tres difficultates libellus iste pricipaliter uersatur: qui quidẽ plus in secessu: q̃ in fronte pollicetur.

stantissimi corporis dominam:tantis uirtutibus decoratam:talibusq; proauis & progenitoribus illustrem:iugali uinclo: & fœlicibus tædis princeps amplissime:tibi copulasti::quæ pulcherrima speciosissimaq; prole ac sobole te parentem effecit. Tibi enim ex Maribus primum Ludouicum atq; Federicum enixa est:quorum adolescētia: Spectatissimaq; & magnæ spei indoles:duo Martis fulmina in re militari futuros esse ostendit. Quod cum multa argumenta pro culdubio fore prænuncient:hoc uel uno fit notius. Quod Charolus octauus gallorum Rex:uisis adolescentibus Neapoli:quibus fidelissimum atq; integerrimum secretarium tuum Georgium Rainerium Alemannum:uirum utiq; frugi:& singulari probitate insignē: ducem ac comitem dederas:inter amplissimos ductores suos:& fidissimos Martialium equitum suorum præfectos non sine magno stipendio ipsos collocare minime paruifecit:& fidelissimorum maiestati suæ comitum assistentium numero adiecit. Aulam enim regiam uenustissimis conspectibus suis exornant:& eandem suis præclaris facinoribus plurimum illustrāt. Et cum maiestas illa regia ipsos plurimi faciat:non inuidentur(ut moris est)a cæteris sed omnes heroas & primores illius gentis: cum omnibus curialibus ob ingenuas uirtutes & suauissimos mores suos:quibus plurimum enitent:ad se diligendum alliciunt. De his autem hactenus: Pyrrhum postremo & Ioānem franciscum:quos ecclesiastica dignitate præfulgere decreuisti:edidit in lucem. Ex altero aūt sexu Barbaram ante alias:Illustrissimam matrem tuam:uirtute & probitate:nulli illustri matrone comparabilem:re & nomine referentem: Dorotheam postea: Susannam:Helleonoram: Camillam: & Antoniam tibi peperit. Non ergo mentiti sunt:qui te excellentissima Domina:& spectatissima liberorum corona: fœlicem esse dixerūt. Hæc igitur cum ita sint:existimaui mea non parum interesse:tanti gratiam principis:aliquo mihi præuio munusculo cōciliare. Parthorum enim regem(ut Seneca tradit)sine munere salutare: phas quōdam fuit nemini. Sed cum res tam angusta domi mihi sit:ut ne pauper quidem possim appellari:quoniam:ut Martialis testatur. Non est paupertas habere nihil. Quo munere:tuam mihi gratiam conflabo? Non æs conflatile:non preciosas gemmas:aut margaritas:non indicos lapillos:non chrysendeta:uel argentea pocula:nō toreumata:non stragula:uel tabulas pictas:non tyrias abollas:aut ardentes getulo murice lenas:non siculos aut calabros:uel barbaros sonipedes:ostro auroq; insignes:non uertagos:aut uenaticos canes:nec uolucrū prædones possideo. Sed hæc quoq; tua magni

tudine minora sunt. Quid igitur offerã? Id quod Socraticus eschi-
nes: Qui cæteris amplissima p̃ceptori munera offerẽtibus: cũ tenu
issimæ eẽt fortunæ seip̃m obtulit. Totũ.n.dat & præbet: qui semet-
ip̃m impendit. Meip̃m igit̃ tibi dedo: trado: ac tribuo: & hebes inge-
niũ: q̃lecũq; ẽ: tibi offero meũ: quo p̃ciosius hẽo nihil. Dicabo inquã
tibi nouas primitias: aureũq; & sciẽtificũ de aĩa libellũ: quẽ aureã co
ronã p̃ciosissimis cõsertã lapillis appellare constitui. In quo quidẽ li-
bello cõficiundo: plurimũ studii: plurimũ ope: plurimũ laboris atq;
uigiliaꝝ cõtuli: & oratianum amplexus cõsiliũ: nonũ in annũ pres
si: atq; decoxi. Elucubrationẽ autẽ hanc exordiri cœpi: dũ corrigiæ
magnifico & amplissimo domino Borsio: principi humanissimo: na
turaliq; ingenio: & singulari prudentia precellenti: plutarchi uitas:
& Appianum Alexandrinum elucidarem. Quã perdifficilẽ ꝓuin-
ciam ideo suscepi: ne ingenii mei uires admodum exiles: plurimo si
tu obductæ torpescerent. Cui quidẽ opi extremã manũ & limã im-
posui: dũ in florentissima Venetiaꝝ urbe Aristotelis transphisica: &
diuum Thomã aquinatẽ super sentẽtias in Monasterio sancti Sal-
uatoris profiterer. Nam a fratrib⁹ sanctæ Mariæ a gratiis: q̃bus biẽ
nium dialecticã & theologiã ꝓfessus sum: ad sanctum Saluatorẽ me
transtuli. Mallo.n.ibi esse ubi aliquo numero sim: q̃ illic ubi solus sa
pere uidear. Accipe igitur princeps Illustris hanc auream coronam
preciosissimis cõsertã lapillis. Quæ si tibi placuerit: non frustra ela-
borauero: nec tot uigiliæ meæ ĩ cassum euolabũt. Totam uero ma
teriam: circa quam uersatur editio: index argumentũ: post hanc epi
stolam exaratum: si totum perlegeris demonstrabit. Ne autem ran
cidulis & illepidis orationum mearum cõtextibus fastidium tibi pro
pinem: salebrosisq; ac incomptis uerborum anfractibus tuæ aures
clementiæ obtũdere aut obstrepere uidear: hãc impolitam & incul-
tam epistolam: ad calcem usq; deducam Me profecto frugi prĩceps:
& domina piẽtissima ad extremos usq; cineres: & ultimos rogos: sin
gulari obseruantia: & intimo quodam affectu: ueluti fidele mancipi
um uobis & filiis uestris deuinctum habebitis quibus cum liberis
meis plurimum facio commendatum. Valete atq; utinam ambo
bus nestoreos: sed lætos dent uobis fata dies.

Sereniſſime princeps:& excellentiſſimũ dominium ſupplicat celſitudini. V. nomine Iacobi Bruti nouocomẽſis lectoris religioſiſſimorũ fratrũ ſancti ſaluatoris:ut cum idem Iacobus nouũ ac præclarum in theologicis opus ediderit:de ĩmortalitate animæ rationalis:cum multis aliis annexis catholicæ fidei non parum profuturis:quod quidem opus auream coronam præcioſiſſimis cõſertam lapillis appellauit:ipſumq; perſpicacium ingeniorũ uoluptati ac perfectioni:quinimo catholicæ fidei:ac cõmuni totius chriſtianæ religionis utilitati imprimi uelit. Eadem celſitudinis. V. ſublimitas clæmenter ipſi concedere dignetur. Ne quis præter Ioannẽ tacuinum prædictum opus in terris excelſi dominii ueſtri intra decenniũ imprimere uel imprimi facere:aut in alienis terris impreſſum uendere poſſit: ſub pena contrafacientibus amiſſionis librorũ:& decem pro uno quoq; libro aureolorũ:ſic ut tertia mulctæ pars ſit accuſatoris: tertia pro arbitrio ſublimitatis. V. ad pias cauſas diſtribuenda. Id uero:quod ſupererit pro damno & iactura prædicti Ioannis tacuini. Qui cum eodem Iacobo Bruto præfatæ ſubtilitatis. V. celſitudini humiliter ſe commendant.

.M.cccc.xcvi. Die.xiii. Nouembris.

¶Quod ſupraſcripto ſupplicanti concedatur. Vt petit.

Magnificus dominus Marinus de garzonis

Magnificus dominus Conſtantinus de priuolis

Magnificus dominus Andreas leze

Magnificus dominus Bartholomæus Victurius

¶Iacobi Bruti Nouocomensis ex Castello ab Aqua clurii Vallis tellinæ: Artium & diuinæ philosophiæ professoris de laudibus litterarum opusculum

Vmmum & omnino mirandum illud totius naturæ iubar & specimen Aristoteles: cui diuo perhibente Hieronymo uidetur infusum quicquid naturaliter capax est hominum genus: & in quo ultimum naturam fecisse conatum: suus cōmentator testatur Auerroys: cum diuinū illud opus: qđ ens ipsum: inquātū ens: speculatꝛ cudere atq͂ exculpere uellet: in hæc uerba prorupit. Natura inquit: hoc est naturali appetitu oēs hoīes scire desiderant. Quā ꝓpositionem. M. Cicero Romanæ fons uberrimus eloquentiæ latinis litteris illustrauit dicens. Oēs. n. trahimur & ducimur ad cognitiōis sciētiæ cupiditatē: in qua excellere pulchrum ꝑutamus. Labi autē & errare: nescire: decipi: & malū & turpe ducimus. Et iterum. Itaq͂ cū simus necessariis negociis curisq͂ uacui: tūc aliqd scire: discere: & audire auemus. Atq͂ in eūdem sensum sunt uerba Quintiliani primo oratoriarum institutionum libro sic dicentis. Plures inuenies: & faciles in excogitando: & ad discēdum prōptos. Quippe id est homini naturale: ac sicut aues aduolatū equi ad cursum: ad sæuitiā feræ gignunꝛ: ita nobis propria est mētis agitatio atq͂ solertia. Vnde origo animi cælestis crediꝛ. Hebetes uero & indociles nō tam ꝑm naturā hoīs edunꝛ: q̄ ꝓdigiosa corpora & monstris insignia. Hunc naturalē scientiæ cognitionis appetitum prisci illi philosophi explere cupientes tantos labores & erūnas subire nō recusarunt: ut aīum suum uariis doctrinis excolerent. De quibus late Hieronymus ad Paulinum scribens dicit. Legimus ī ueteribus historiis quosdam lustrasse ꝓuincias: nouos adiisse populo: Maria trāsisse: ut eos: quos ex libris nouerāt: corā quoq͂ uiderent. Sic Pyctagoras mēphiticos uates: sic Plato egyptum: & archytam tarentinū: eāq͂ orā italiæ: quæ quondā magna græcia dicebatur: laboriosissime ꝑagrauit: ut qui Athenis magister erat & potens (cuiusq͂ doctrinā achademie gymnasia personabāt) fieret ꝑegrinus atq͂ discipulus: mallens aliena uerecunde discere: q̄ sua impudenter ingerere. Ad Titū Liuium lacteo eloquētiæ fonte manantē: de ultimis hispanie galliarūq͂ finibus quosdā uenisse nobiles legimus: & quos ad cōtemplationē sui roma non traxe-

rat: unius hominis fama pduxit. Apollonius: siue ille magus: ut uulgus loquitur. siue phus: ut pyctagorici tradunt: intrauit persas: pertransiuit caucasum: albanos scytas massagetas opulentissima indie regna penetrauit: & ad extremū latissimo phison amne transmisso peruenit ad bragmanas: ut hiarcam in trono sedentem aureo & de tantali fonte potantem inter paucos discipulos de natura de moribus ac de cursu dierum ac siderum audiret docentem Inde per elamitas babylonios chaldeos medos assyrios parthos sirios phoenices Arabes palestinos reuersus alexandriam: perrexit ad ethiopiā: ut gymnosophistas & famosissimā solis mēsam uideret in sabulo: Inuenit ille uir ubiq; qd disceret: & sp pficiēs sp se melior fieret. ℂ Hæc ille: In hanc eandem quoq; sententiam concurrit lactantius firmamus in principio diuinarum institutionum: cum dicit. ℂ Magno & excellēti ingenio uiri cū se se doctrinæ penitus dedidissēt: qcquid laboris poterat impendi: contemptis omnibus publicis & priuatis actionibus ad inquirendæ ueritatis studium contulerunt: existimantes multo esse præclarius: diuinarum humanarumq; rerum inuestigare: ac scire rationem: q̄ struendis opibus aut cumulādis honoribus inhærer̄. Quibus rebus: quoniā fragiles terrenęq; sunt & ad solius corporis pertinent cultum: nemo melior: nemo iustior effici potest. Erant quidem illi ueritatis cognitione dignissimi quam scire tantopere cupiuerunt: atq; ita: ut eam omnibus rebus anteponerent. ℂ Sed cum ingenium hominum a labore ad libidinem & delectabilia. quæq; ꝼm sensum procliue sit: pauci admō sunt: qui ueris scientiis: in quibus animorum perfectio: & ipsa ueritatis speculatio maxime consistit: operam nauare uelint. ℂ De quibus diuinus doctor. Thomas ille Aquinas ueritatis præceptor in aureo opere illo: quod summa contra gentiles intitulatur: sic dicit. ℂ Non nisi cum magno labore studii ad ueritatis inquisitionem perueniri potest. Quem quidem laborem pauci subire uolunt p amore scientiæ: cuius tamen mētibus hominum naturalem deus inseruit appetitum. ℂ Hæc ille. ℂ Cur itaq; tā p utile cognitionis & scientiæ desiderium homini naturaliter insit: sex principales rationes: q̄uis topicas & suasibiles Intentionis nostræ propositum in hoc opusculo est assignare & adducere. In quibus magna litterarum præconia & eximias scientiæ laudes pro modulo meo recensere constitui. Pate faciam igitur & declarabo: Quanti sit sapere: Quantumq; no-

billitatis & excellĕtie: quantum decoris atq; splendoris: quătūue perfectionis & refugii cōferant homini studia litterarū. luce clarius elucidabo. ¶ Erit ergo præclarū hoc opusculum in tot partes uel capitula principaliter distinctum: quot sunt rationes præfatam propositionem comprobantes. Postq̄ autē uatias & multiplices perfectiones quas scientia & littere multifariam complectuntur: superis fauentibus cōnumerauero: materiam. atq; Argumentum: uel potius nobile & excellens subiectum: circa qd̄ principaliter uersari est animus: cōmode atq; oportune pponā

¶ RATIO PRIMA

PRIMA igit rō. ¶ Cur mortales oēs. Natura scire desiderent. quæq; singularē litterarū. Excellĕtiam Amplitudinēq; Luce clarius demōstrat: talis ē. ¶ Omne imperfectū naturaliter dsiderat suam perfectioné. Phisicorum. scdo: Aia hois d se ē iperfecta fm potētiā itellectiuā ut patet ex. iii. de anima Quia anima pueri est tanq̄ tabula rasa: in qua nihil est depictum: Ergo anima naturaliter suam perfectionem desiderat. Sed prima eius perfectio fm potentiam intellectiuam est scientia: Ergo naturaliter homo scire desiderat. Quod autem scientia sit hominis perfectio: rationibus & auctoritatib⁹ comprobatur. ¶ Magister enī sententiarum in prima distinctione secundi dicit: & phi etiam q̄ plures hoc asserunt: Q d anima posita est in corpore: ut scientiis perficiatur. ¶ Ideo : M. Cicero in primo officiorum in proposito sic dicit. Prim⁹ honestatis locus: qui in ueri cognitione cōsistit: maxie naturam attingit humanam. ¶ Et in scdo officiorum sic etiam inqt. Quid est enim per deos immortales: optabilius sapientia? quid præstātius: quid homini melius? hanc igitur qui expetunt: phi appellātur: Cuius studium qui uituperat: haud sane intelligo: qdnā sit quod laudādū putet. ¶ Ad hoc etiam multe possunt rationes adduci quarum prima talis est. ¶ Sicut se habet sensibile ad sensum: ita intelligibile ad intellectum: Sed sensibile ē perfectio sensus: ergo ēt intelligibile est pfectio intellectus. Sed qa ois similitudo claudicat qnq; pedib⁹: ideo i hoc deficit ista. qa excellēs sēsibile corrūpit sensū: sed excellēs itelligibile: nō corrūpit itellectū imo magis pficit ipsum. qm̄ itellect⁹ pficit in maxio itelligibili. ¶ Prætea Sicut se hn̄t uirtutes mōales ad uolūtatē: ita uirtutes hit⁹ & itellectuales ad itellectū: Sed morales uirtutes pficiūt uo-

lūtatē:ergo ēt hīt⁹ itellectuales p̄ficiūt itellectū. ℂ Ampli⁹ Illđ ē hois pfectio:qđ ē ei⁹ ꝓpriū & naturale bonū. Sed scia:ē est hmōdi:ergo sciētia est hois pfectio. Maior nota est ex terminis: & mīnor ꝓbatur. Illud est naturale & ꝓpriū homis bonū:quod homini semp adhæret:quod ab ipso nunq̄ pōt auferri:quod nunq̄ homo potest amittere:quodq̧ semp hoiem comitat̄. Sed scientia ē huiusmodi. Ergo scientia est ꝓprium hois bonū. Maior nota est Minor uero multipliciter ꝓbatur. Vnde Salustius in prologo iugurthio dicit: Quot bona corporis sicuti diuitiæ pulchra facies & huiusmodi breui dillabunt̄:sed præclara animi facinora: sicut aīus imortalia sunt. Et in ꝓlogo catilinario sicut dicit. Diuitiarū & forme gloria fluxa atq̧ fragilis est. Virtus clara æternaq̧ habetur. Hæc aūt ꝓbatione non indigent. Quia negare ea:quæ patent ad sensum:est imbecillitatis intellectus:ut phūs quoq̧ affirmat. Patet.n.sensu. Quot forma siue pulchritudo parum durat Morbo.n.uel ætate deflorescit:ut alibi Salustius affirmat. Vnde Ouidius de arte. ℂ Forma bonū fragile: quātūcunq̧ accedit ad annos:fit minor. Et spacio carpit̄ ipsa suo.

ℂ Nec semper uiolæ:nec semper lilia florent
ℂ Et cadit amissa spina relicta rosa
ℂ Et tibi iam uenient cani formose capilli
ℂ Iam uenient ruge:quæ tibi corpus arent.
ℂ Et Virgilius in buccolicis sic dicit.
ℂ O formose puer nimium ne crede colori
ℂ Alba ligustra cadunt: Vacinia nigra leguntur.

De diuitiis palā ē:q͞a pricipes eas a nobis extorq̄re possunt. Naufragio ēt & multis aliis modis p̄dunt̄. Fures etiā p̄nt furari:& latrones auferre. Eas ēt quocūq̧ prexerrimus:nō semp nobiscum asportare possumus. Ideo pp̄ hi diuitiæ nō p̄nt appellari bona hominis ꝓpria. Vn̄ Ambro. Nō sunt hois bona:q̄ secū afferre non pōt. Sūt ergo diuitiæ bona fortunæ. Scia aūt nō est sic:q͞a nullus ipam auferre pōt:q̄ ueluti fidissima comes.comitat̄ hoiem quocūq̧ ierit. Vn̄ Boeti⁹ in prio philosophice cōsolatiōis sic dicit.

ℂ Has saltem nullus potuit peruincere terror
ℂ Ne nostrum comites prosequerentur iter

Quā bene etiā & q̄ recte. M. Cice. in orone pro. A. Licinio Archia in ꝓposito loquitur dicēs. Ceteræ res neq̧ tēpoꝝ sunt: neq̧ ætatū oium:neq̧ locoꝝ: Sed lraꝝ studia adolescentiā agūt: senectutē oblectāt:secūdas res ornāt:aduersis ꝓfugiū ac solatiū præ

bent:delectāt domi:nō ipediūt foris:pnoctant nobiſcū:pegrinā tur:rusticanť. Quod ſi ipi hæc neq; attigere:neq; ſenſu noſtro guſtare poſſemus:tamē ea mirari deberemus:ēt cū in aliis uide remus. ℭHæc ille patet igiť. Quod litteř nūq̄ nos ꝺrelinquūt: ſed ſemp noſtrū comitanť iter. Ponūt exēplum. V. Maximus & Tullius cicero paradoxo prio de Biante illo philoſopho:qui fuit unus e ſeptem ſapientibus græciæ:cuius cum patriā cæpiſſet hoſtis:& multi ita fugerent:ut etiā multa de ſuis rebus aſportarent. admonitus a quodam:ut & ipſe idem faceret. Ego uero inquit idem facio. Nam omnia Bōa mea mecum porto. Ille hæc ludubria fortune:ne ſua quidem appellauit:quæ nos miſeri appelamus bona. Non ergo ſunt bona ꝓpria hoīs diuitie:ſed littere Diuitie eni:& ſi nōnūq̄ nos ſupſtites & uiuētes minime derelinquunt:in morte ſaltem ſunt relinquēde:qm̄ iuxta ſententiā apl'i Nihil intullimus in hūc mūdum:nec dubium eſt:quia nihil au feremus. Et oratius in hodis hoc idē aſſerit dicens. Linquenda tellus:& domus & placens uxor. Littere uero nec in ipſa morte hominem derelinquunt. Vnde ouidius de Arte

Iam molire animum qui durat:& aſtrue formam.
Solus ad extremos permanet ille rogos.

Species eni intelligibiles:ut in ſumma ꝯtra gētiles diuus quoq; thomas aſſerit:indebiliter recipiūtur in intellectu poſſibili. Vn̄ Scotus in. iiii. S. diſt. xlv. q. pria. in ꝓpoſito dicit Q d ualde indignū eſſet tantū laborare circa ſciam & uirtutes:ſi deſinerēt eē in morte:& Valde irrationale eſt:q; maneāt:qn eoꝝ act⁹ poſſint haberi. ℭHæc ille. Magiſter uero ſententiaꝝ dicit i. iii. di. xxxi. Q d̄ ſcia' ꝭm actū & modū ſuū:q nūc eſt:nō ꝭm ſui eſſentiā tolletur Ipſa eni uirtus ſciæ remanebit:ſed aliū tenebit uſum & modū. ℭHæc ille. Ecce uides qualiter hit⁹ ſciæ poſt mortē' remanebit. Eſt igiť Scia Bonū hoīs ꝓpriū. Sed qa p̄dicta uerbā magiſtri diſficultate nō carēt:ideo ipſa ex intentōe theologoꝝ:q recta ſenſerunt:& p̄cipue ex itentione thome illius aqnatis ſup. iii. S. diſtinctione. xxx. q̄ſtiōe. ii. articulo q̄rto elucidare ꝯſtitui. ℭDiciť ergo ꝭm p̄fatū doctorē Q d̄ i ſcia:quā mō hēm⁹:ē tria ꝯſideraſ:ſcilicet hitū actū & modū. Mod⁹ aūt ē:qm̄ intellect⁹ noſter cū fantaſmate itelligit. Nā in ſtatu uie ueꝝ ē:quod phs dicit in. iii. d̄ aīa Q d̄ nequāq̄ ſine fantaſmate itelligit aīa:nō ſolū quātū ad acqrēdum ſciam:ſed ēt quo ad cōſideratione coꝝ:quæ qs iā ſcit: quia fantaſmata ſe hn̄t ad itellectū:ſicut ſenſibilia ad ſenſū. ℭActus

aūt sciæ ꝓprius est: ut cognoscat cōclusiones resoluendo eas ad pria pricipia p se nota. ℂ Habitus aūt est qdā qlitas hoiem habilitans ad hūc actū. ℂ Modus aūt intelligēdi prædictus accidit humanæ anime ex duobus. Vno modo ex hoc. Quod anima humanæ est ultima. ꝭm naturæ ordinē in gradibꝰ intellectꝰ. Vn̄ se hēt intellectus eiꝰ possibilis ad oia intelligibilia: sicut se hēt materia prima ad oēs formas sensibiles: Et pp hoc nō pōt in actū exire: priusq̄ recipiat reꝝ species. Quod fit p sensum & imaginationem Alio mō qa est forma corporis. Vn̄ oportet Q đ operatio eius sit opatio totius hois. Et ideo cōmunicat sibi corpꝰ: nō sicut instrumētū: p quod opereꝛ: sed sicut repræsentās obiectū: scilicet fantasma. Et inde cōtingit: ꝙ aia nō pōt intelligeꝛ sine fantasmate ēt ea: q̄ prius nouit. ℂ In aia uero sepata a corpore remanebit natura aiæ: sed nō remanebit Vnio ad corpꝰ in actu. Et ideo ea cōsiderata in natura sua tm̄ nō indigebit fantasmatibus: quantū ad ɔsideratione eoꝝ: q̄ ṗus sciuit. Sed solū quātū ad ɔsideratōem eo & de nouo dēt scire. Et iō ea: q̄ priꝰ sciuit poterit cōsideraꝛ: n̄ q dē utēdo fātasmate: sed ex hitu sciæ priꝰ hito. Ea uero q̄ an̄ nesciuit n̄ posit sciꝛ: nisi q̄tenꝰ ex iis: q̄ scit: elici pn̄t uel iquātū aliæ spēs ei diuinitus infūdūꝛ. Diceꝛ eni qđ ꝭm id qđ hēt mō aia ī nā sua n̄ possit intelligere sine corpore aliquo mō est ualde familiare illis qui ponūt aiam cū corpore deficere: qa ut dꝛ & primo de aia: Si nulla operationū quas habet aia posset esse sine corpore: nec ipsa sine corpore esse posset: cū opatio naturalis consequaꝛ naturā ℂ In actu aūt sciæ duo cōsideranꝛ: scilicet motus inqsitionis & rationis discurrentis: & terminus: scilicet certitudo: q̄ habeꝛ đ cōclusionibus: ꝭm ꝙ iā sunt reducte in pria principia. Motus aūt ille impfectionis est quātum ad necessitatē discurrendi: ut certitudo causeꝛ. Et ideo in beatis nō remanebit actus sciæ quātum ad necessitatē discursus: sed quātum ad certitudinē tm̄. Et ideo uideꝛ dicendū ꝭm ꝙ Quidā dicūt: ꝙ in p̄ria quātū ad aias sepatas erit alius modꝰ iītelligendi: qa sine fantasmate cōsiderabunt: sed post resurrectionē poterit esse uterq; modus: inquātū aia nō subiacebit corpori: sed ex toto ei dominabiꝛ Actus aūt scie aqsite mutabiꝛ: qa remanebit quātū ad terminum: sed nō quātum ad discursum in sanctis. In dānatis aūt nō est remotū: qn ēt collationis necessitas remaneat. Et ideo remanet: habitus scie q̄tum ad substātiam Dicere autē ꝙ hitus remāeat & actus nullo mō: uidetur absurdum. qa habitꝰ nihil est aliud: q̄ habilitas ad actum. ℂ Hæc ꝓ declaratione uerboꝝ magistri: q̄ supius annotauimꝰ ex intentio

ne sancti doctoris dicta sunt. ℭ Sed qa teste pħo.ii.celi & mundi Opposita iuxta se posita magis elucescunt: ut uerita sdictorũ magis elucescat: huic certissime conclusioni nostræ cõtrariã opinionem recitabo. Dicunt enim aliq̃ Quod scia: quã modo habem⁹: p mortẽ totaliter tollet: & q̧ habitus sciæ hic acquisite nullomõ remanebit in aia separata. Et hanc friuolam & absurdam positionem suam rõnibus & auctoritatibus cõprobare conant. ℭ Prio per id qd apostolus dicit prime ad Cor. xiii. Sciẽtia destruet. Sed accidẽs: qd destruit: totaliter tollit: ergo scia: quã modo hẽmus p mortem totaliter tollet. ℭ Præterea fides est magis spiritualis: q̃ scia. Sed fides tollet: ergo & scia. ℭ Item. consideratio sciæ est de delectabilibus maxime: Si ergo scia hic acquisita remanet: aliqs magnus Magister plus habebit d gaudio: q̃ aliqua uetula: quæ erit maioris charitatis. Quod uidet absurdum. Videmus enim Quod quidã minus boni in hoc mundo scia pollẽt: aliis magis bonis scia carentibus. Si ergo habitus scientiæ remaneret etiam post mortem in anima sequeretur. Q d aliqui minus boni etiam in futuro statu essent potiores aliquibus magis bonis Q d ur iñcõueniẽs. ℭ Ampli⁹ Aiæ sepatæ hẽbũt sciam p influẽtiã diuini lũinis: ergo illi: q sunt in pr̃ia: cognoscũt oia: quoꝝ sciam hic habuerũt: & multo plura & meli⁹: qa uidẽt & cognoscũt in uerbo. Si ergo scia h acqsita in aia sepata remãeat: sequeret q̧ due erũt forme uni⁹ speciei in eodẽ subiecto: qd est ipossibile. Et ẽt cũ scia nõ sit nisi ad cognoscẽdũ: sequeret: q̧ frustra in eis pteritã scia remaneret. ℭ Item hitus ordinat ad actũ. Ergo ubi act⁹ nõ remanet: neq; hitus remanere põt: qa frustra remaneret. Sed actus scie: q modo est: nõ remanebit in pr̃ia. quia ɔsideratio sciarũ est in intelligẽdo cũ fantasmate: nõ solũ in accipiendo sciam sed ẽt in cõsiderãdo ea: q̃ aliqs iã didicit. Vñ læso organo imaginatiõis ipedit opatio intellectus ẽt in aliis: q̃ prius sciebat. Ergo nec scia remanebit. ℭ Vlteri⁹. Scia: quã nũc hẽmus cõsideratio est collatiua. Sed iste modus cõferendi nõ erit i pr̃ia: qa tunc sequeret Quod esset ibi studiũ & disputatio Quod est absurdũ. Ergo scia hic aqsita nõ remanebit i pr̃ia. ℭ Ampli⁹. dicit pħus in pdicamẽtis. Q d hitus est q̃litas de difficili mobilis a subiecto: Sed ab egritudine uel ab aliquo huiusmodi qñq; corrũpit scia: Sed nulla est ita fortis imutatio in hac uita q̃ ea q̃ ẽ p mortẽ. Ergo uidet Q d hitus sciæ p mortẽ corrũpitur. ℭ Sed contra est Quod diuinus ille orator: & doctor eloquẽtissimus Beat⁹ Hieronim⁹ in epistola ad paulinũ dicit. Discamus in terris: quorum

ſcientia nobis pſeueret in cælo. Ergo ſciētia poſt mortem remanebit. ℂ Præterea conſtat ꝙ illi q ſunt in inferno aliqd cognoſcunt de iis: q̄ prius cognouerūt: ſicut patet de diuite epulone: q ſuoꝶ memoriā habebat. Luce. xv. & etiā dictū fuit ſibi recordarē qa recepiſti bona in uita tua: & Lazarus ſimiliter mala. Sed conſtat ꝙ in inferno poſitus nō addeť alia cognitio: q̄ hic habuerūt: ergo prior ſcientia in eis remanebit. ℂ Amplius dictū eſt ſupra ex auctoritate Magiſtri ſententiaꝶ & philoſophoꝶ. Quot aīa poſita eſt in corpore ut ſciētiis perficiať: ſed fruſtra poneretť ad h̄ niſi poſt corpus ei ſcia remaneret. Ergo ſcientia remanebit. ℂ Cæteꝶ ſcia eſt bonū animi ut patet. Si ergo p̱ mortē deſtrueretur ſcientia: iam cōnumerareť inter bona extriſeca & tēporalia: & inter bona corporis & fortunæ. quod uideť abſurdum. ℂ Ad hæc ſ̄m Saluſtiū ex auctoritate ſupius inducta. Bona extrinſeca uidelicet corporis & fortunæ finem habent: & breui dillabunť: ſed præclara animi facinora ſicut aīus: īmortalia ſunt. Sicut enim aīa eſt īmortalis: ita ſcia quæ eſt in ipſa nunq̄ delebiť. Et ſic ſcia poſt mortem remanebit: neq; cum corpore deſtrueť: Vn̄ Plynius ad caniniū ruffum. Effinge aliqd, & excude: quod ſit ꝑpetuo tuū. Nam reliqua reꝶ tuaꝶ poſt te aliū atq; aliū dominū ſortienť: hoc nunq̄ tuū deſinet eſſe: ſi ſemel eſſe cæperit. Et Apuleius de deo ſocratis ſic inquit. Si laudas aliquem: quia generoſus ē: parētes eius & ꝓgenitores laudas. Si laudas aliquem: qa diues eſt: h̄ fortunæ debeť. Si laudas aliquē: qa ualidus: egritudine & morbo fatigabiť. Si laudas aliquem: qa uelox: in ſenectute abiet. Si laudas aliquē: qa formoſus eſt: expecta modicum & nō erit. Sed ſi laudas eū: qa bonis moribus & artibus doct⁹ ē: & uade eruditus: & quātū licet hoī ſapiens: tūc ipm̄ uiꝶ laudas: qa nec a patre hereditariū: nec caſu pēdulum: nec ætate mutabile: nec cū corpore caducū. ℂ Hæc ille. In hāc ſniam cōcurrit Seneca in epiſtolis ſuis: cū dicit Lauda hoīem i eo: qd̄ nec dari: nec ab eo unq̄ eripi pōt. & qd̄ eſt ꝓpriū hoīs: inquātū homo eſt. Sed h̄ nec eſt domus: nec ueſtis pulchra: nec familia formoſa: nō es cōflatile: nō gēme: nō margarite: nō īnumerabilia ꝑdioꝶ iugera: nec īgentes diuitiæ uel opes: ſed aīus bene inſtitutus: & ratio ꝑfecta. ℂ Hæc ille. Nō ergo ſcia cū corpe deſtruiť: ſed poſt mortem indelibiliter in aīe remanebit. R n̄deo dicēdū q̄uis hæc q̄ſtio ſatis ſupq; ſupius elucidata & enucleata ſit. pro maiori tn̄ declaratione dicēdū eſt: etiā ſ̄m thomā in prima parte. q. xcii⁰. Quot

Quidam posuerunt habitũ sciæ non esse in ipso intellectu: sed i uiribus sensitiuis.s. imaginatiua cogitatiua & memoratiua: & q̄ spẽs intelligibiles non conseruanť in intellectu possibili. Et si hæc opio uera esset: sequereť Quot destructo corpore habitus scientiæ hic acquisitæ totaliter destrueret. Sed qa scia est in intellectu: qui est locus spẽrum: ut dicitur in tertio de anima: oportet Quot habitus sciẽtiæ hic acqsitæ: partim sit in ipsis uiribus sensitiuis: & partim in ipso intellectu. Et hoc pōt considerari ex ipsis actibus: ex qbus habitus sciæ acqriť. Nam habitus sunt similes actibus ex qbus acqrunť: ut dr̄ in scdo ethoꝝ. Actus aũt intellectus ex qbus in p̄senti uita scia acqriť: sunt p cõuersionẽ intellectus ad fantasmata: q̄ sunt in p̄dictis uiribus sensitiuis. Vñ p tales actus & ipsi itellectui acqriť facultas q̄dam ad cõsiderandũ p spẽs susceptas: & in p̄dictis inferioribus uiribus acqriť quædam habilitas: ut facilius p cõuersionem ad ipsas itellectus possit intelligibilia speculari. Sed sicut actus itellectus principaliter qdẽ & formaliter est in ipso itellectu: Materialiter uero & dispositiue in iferioribus uiribus: Idem etiam dicẽdũ est de habitu Quãtũ ergo ad id: qd̄ aliqs p̄ntis sciæ habet in iferiorib⁹ uiribus: nõ remanebit in aia separata: Sed quãtũ ad id: qd̄ habet in ipso itellectu: necesse est ut remaneat: qa ut dr̄ in libro de longitudĩe uitæ. Aliq̄ forma dupliciter corrũpiť. Vno modo p se. s. cũ corrumpiť a suo cõtrario: ut calidũ a frigido. Alio mō p accidẽs.s.p corruptionẽ subiecti. Manifestũ ẽ aũt: q̄ p corruptionẽ subiecti Scia q̄ est in itellectu humano: corrũpi nõ pōt: cũ itellectus sit icorruptibilis: sicuti ifra demõstrabimus. Similiter etiã nec p cõtrariũ corrumpi pñt spẽs itelligibiles: q̄ sunt in itellectu possibili: qa itentiõi intelligibili nihil est cõtrariũ: & p̄cipue quãtũ ad simplicẽ itelligentiam: qua itelligiť qd̄ qd est: sed quãtũ ad opationẽ: qua itellect⁹ cõponit uel diuidit: uel etiã rõcinať. sic iuenitur cõtrarietas in itellectu: s̄m qd̄ falsum in ꝓpositione uel argumẽtatõe est cõtrariũ uero. Et hoc mō iterdũ scia corrũpiť p cõtrarium: dum scilicet aliqs p falsam argumẽtationẽ abduciť a scia ueritatis. Et iõ p̄hs in libro p̄dicto ꝓponit duos modos: qbus p se scia corrumpitur. s. obliuionẽ ex parte memoratiuæ: & deceptionẽ ex parte argumẽtatõis falsæ. Sed hoc nõ habet locũ in aia separata. Vñ dicẽdũ est q̄ hītus sciæ: s̄m q̄ est in itellectu: manet in aia separata: nec p morte destruiť. Nec argumẽta in oppositum facta obstant.

¶ Ad primũ ergo dicẽdũ Quod destrueť scia quãtũ ad modũ:

& quãtum ad actũ mutabitur: sed quãtum ad habitum remane-
bit: ut patet ex auctoritate magistri sniarꝝ supius inducta: & ex
lis: quæ supius ãnotata sunt. Vñ ad pbationẽ hui⁹ iducit aposto
lus: nũc cognosci ex parte. ℭ Ad ẽm dicif quod modus impfe
ctionis est essentialis fidei: & de rõne eius: sed mod⁹ cognoscẽdi
p fantasmata nõ est de rõne sciæ: sed accidit ei ex cõditiõe subie-
cti. ℭ Ad tertiũ dicẽdũ qđ sicut ẽm staturam corpis aliqs min⁹
bonus erit maior aliquo magis bono: ita nihil phibet aliquẽ mi-
nus bonũ habere aliquẽ habitum sciæ in futuro: quẽ non habet
aliqs magis bonus. Sed tñ hoc nihil est in compatione ad alias p
rogatiuas: quas meliores habebũt. Et ideo nõ est icõueniẽs Q đ
ille q habet minorẽ charitatẽ: habeat plus de gaudio quãtũ ad ali
quẽ actum: cũ tñ habeat minus gaudiũ de deo: qđ est pmiũ essen
tiale. ℭ A d qrtũ dicẽdum qđ utraq sciã nõ est uni⁹ rõnis. Ideo
nullũ incõueniẽs seqtur. Cognoscere etiã aliqd plurib⁹ modis:
nõ est frustra: sicut etiã xpus habuit sciẽtiam naturaliũ reꝝ: quæ
in uerbo cognoscebat. ℭ Ad qntum dr. Q uod ille modus co-
gnoscẽdi accidit sciæ ex statu eius in quo est. Nõ: n. fantasma est
obiectũ ppinquũ & pprium intellectus: cum sit itelligibile in po
tentia nõ in actu: sed spẽs intellecta est p se obiectũ eius. ℭ Ad
sextũ dicẽdũ ꝙ nõ erit ibi necessario actus sciæ quãtũ ad discur-
sum: sed quãtum ad terminũ certitudis. Et pterea nõ oportet ibi
esse studiũ uel disputatio quãtum ad bonos: qa oĩum illoꝝ: q cõ
siderare uellent: in uerbo cognitionẽ poterũt accipe: uel p illu-
minationẽ supioꝝ habere. Dãnatis aũt nõ uacabit disputare pe
naꝝ pondere pssis. ℭ Ad septimũ & ultimũ dicẽdum Q uod rõ
illa pcedit de corruptione sciæ: quãtum ad id: quod est de necessi
tate & ex parte sensitiuaꝝ uiriũ. ℭ Et sic cessant oẽs instantiæ.
ℭ Et qũis de actu sciæ plene & cumulate superius disseruerim⁹
& elucidauerimus: exercitii tñ grã. ℭ Q uerif utꝝ actus sciẽtiæ
hic acqsitæ maneat in aĩa sepata. ℭ Et Arguebatur aduersarius
Q uod nõ. Q uia dicit phs in prĩo de aĩa Q uod corrupto corpo
re. aĩa neq reminiscif: neq amat. Sed cõsiderare ea: quæ pri⁹ no
uit: est reminisci. Ergo aĩa sepata nõ põt habere actũ sciæ: quam
hic acqsiuit. ℭ Præterea spẽs itelligibiles nõ erunt potẽtiores in
aĩa sepata: q̃ in aĩa corpori unita. Sed p spẽs intelligibiles nõ pos
sumus modo itelligere: nisi conuertẽdo nos sup fantasmata: si-
cuti supra ostensum est. Ergo nec anima separata hoc poterit:
& ita nullo modo per species intelligibiles hic acquisitas anima

separata intelligere poterit. ¶ Ad hæc scdm phm in ethicis. Habitus similes actus reddũt actibus: per quos acqruntur: Sed habitus sciæ hic acqritur per actus intellectus conuertẽtis se supra fantasmata: Ergo non potest habitus alios actus reddere. Sed tales actus nõ competũt aiæ sepatæ. Ergo anima separata non habebit aliquẽ actum scientiæ hic acqsite. ¶ Ad hanc qstionẽ. Respondet̃ ẽm pfatũ thomã ubi supra Quod in actu est duo cõsiderare. s. spẽm actus: & modum ipsius. Et spẽs qdem actus consideratur ex obiecto: in quod actus cognoscitiuæ uirtutis dirigit̃ per spẽm: quæ obiecti similitudo est. Sed modus actus pensat̃ ex uirtute agentis: sicut Quot aliqs uideat lapidem: cõtingit ex specie lapidis: q̃ est in oculo. Sed q acute uideat: contingit ex uirtute uisiua oculi. Cũ igitur spẽs intelligibiles remaneant in anima sepata: sicut dictũ ẽ: status aũt aiæ separatæ nõ sit idem: sicut modo est: seqtur q ẽm spẽs intelligibiles hic acqsitas anima sepata intelligere possit: quæ prius intellexit: non tñ eodem modo. s. p conuersionẽ ad fantasmata: sed per modum cõueniẽtem aiæ separatæ. Et ita manet qdem in anima separata actus scientiæ hic acqsitæ: sed nõ ẽm eundẽ modũ. Nec obstat: qa dictũ ẽ supra: q actus mutabit̃: quia mutabit̃ solũ quãtũ ad discursũ: sed nõ quãtũ ad terminũ: sicut plene supius elucidauimꝰ. ¶ Ad primũ ergo dicẽdũ qd memoria equocũ ẽ: & duobꝰ modis accipit̃. Vno mõ put est potẽtia aiæ: put dicemꝰ q tres sũt potẽtiæ ĩ aĩa realit̃ distictæ. s. memoria itelligẽtia & uolũtas. Et hoc mõ memoria ẽ qdã pprietas & uis aiæ: q̃ impssa retinet: sicut dicit phs in tertio d aĩa q aĩa est locus specierꝝ. Ista ergo uirtus retinẽdi dr̃ memoria q̃ abstrahit a qualibet differentia temporis: quia est psentium pteritorum & futuroꝝ: ut dicit magister sen. in pri. di. iii. & Aug. in qrto lib. de trinitate. Alio mõ accipit̃ memoria pro potẽtia sẽsitiue ptis: q̃ habet organũ in postrema pte capitis: & est thesaurus itentionũ sensibiliũ cũ sensu: nõ a sensu acceptarum ut Auicenna dicit. Phs ergo loquitur de reminiscentia ẽm q memoria pertinet ad partem sensitiuã: nõ aũt ẽm q memoria est quodãmodo in intellectu: & est potẽtia aiæ disticta: eo mõ: quo dictũ ẽ. ¶ Ad ẽm dicẽdũ q diuersus modus ĩtelligẽdi nõ puenit ex diuersitate spẽrũ: sed ex diuerso statu aiæ ĩtelligẽtis. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ q actus: p quos acqrũt̃ hitꝰ: sũt siles actibꝰ: quos hitꝰ cãnt: qtũ ad spẽm actus: ñ aũt qtũ ad modũ agẽdi. Nã opari iusta: sed ñ iuste. i. dlectabiliter: cãt habitũ iustitiæ politicæ: p quẽ delecta-

erit pro nunc hanc unicã adducere rõnem, quæ talis est:

Illud est propria operatio hominis: inq̃tum homo: per quod differt a cæteris animantibus. Sed per intelligere differt homo a cæteris animantibus. ergo intelligere est propria hominis operatio. Maior & minor note sunt: sed pro corroboratione minoris extat auctoritas. A. Gelii dicentis. Humanitas est eruditio & institutio: quam in bonas artes dicimus. Hanc qui appetunt sinceriterq; cupiũt: ii humanissimi appellandi sunt. Huiusce enim rei dignitas & noĩs amplitudo præcæteris animãtibus soli homini data est: ideoq; & humãitas appellata. Hæc ille. Patet ergo q̃d p scire & intelligere differt homo a brutis. Ex quo cõsequẽter infertur. Quot iter pecus: & hoiem ignauũ uirtuteq; carentẽ: qui aium suum bonis moribus & litteris erudire: polire atq; excolere negligit: paꝝ aut nihil interest. Vñ recte p spũs sancti citharedũ dicitur. Homo cũ in honore esset: nõ intellexit: idest itelligere neglexit: cõparatus est iumẽtis isipientibus: & similis factus est illis. Et alibi etiam p eũdem diuinũ Vatem dr. Nolite fieri sicut equus & mulus: q̃bus nõ est intellectus. Vbi dicit Ambrosius. Cur intellectũ tibi adimis: quẽ tibi creator attribuit? Cur te iumentis cõparas: a quibus uoluit te deus segregari dicens. Nolite fieri sicut equ⁹ & mulus: q̃bus nõ est intellectus? Quid interest inquit Cicero in tertio officioꝝ. Vtrũ ex homine q̃s se cõuertat in bæluã? an sub hominis figura imanitatem gerat bæluæ? Quã etiã sententiã in libro de consolatiõe. Boetius usurpauit dicens. Quid interest bæluam esse: an sub hominis figura animum bæluæ gerere. Quasi dicat Paꝝ aut nihil interest. Animũ enim bæluæ gerere comprobaẽ. qui ingeniũ suũ uirtutibus: scientificisq; & intellectualibus habitibus non instituit. Vnde Quĩtilianus primo libro oratorie institutionis sic dicit. Hebetes & indociles non tam ƒm naturam hominis eduntur: q̃ prodigiosa corpora: & mõstris insignia. Quicũq; ergo a bæluis secerni cupit: aium suũ pulchris moribus & litteris instituat: sicuti Salustius in catilinario recte nos admonet dicens. Omnes homies: q̃ sese præstare student cæteris animalibus: summa ope niti decet: ne uitam silentio transeant: ueluti pecora: quæ natura prona: atq; uentri obedientia finxit. Sed nostra omnis uis in corpore atq; animo sita est. Animi imperio: corporis seruitio magis utemur. Alterum nobis cũ diis: alterum cum bæluis cõe est. Sed quia dicitur prouer. primo. Sapientiam atq; doctrinam stulti despiciunt: quoniam sciẽ

tia nullum habet inimicum præter ingorantem: Ideo multi litteras ludibrio & derisui habentes. Oratianum illud sæpe numero eructāt. ¶ O ciues ciues quærenda pecunia primū ē: uirtus post nūmos. ¶ Nonnulli uero cōsiderātes: quia salustianū illud nūc temporis q̄ maxime uerificat. Virtus hebescere: paupertas pro ꝓbro haberi cæpit: & illud quoq; iuuenalis. ¶ Nil habet infœlix paupertas durius in se. Quā ꝗ ridiculos homies facit. in illud dictum sæpe numero prorūpunt. Malo guttam fortunæ: q̄ uas sapientiæ. Verꝫ est inquā. Quot litterati paupes in obscuro uitam agunt: diuites uero docti & litterati fœlices sunt: sed diuitibus illiteratis nihil deterius. Vnde Cicero in lælio sic dicit. Homine fortunato & insipiente nihil intollerabilius. ¶ Ferunt quoq; solonem illum atheniensem sciscitatum a quodam. Quid esset diues sine litteris: Respondit Diues sine litteris. Ouis aureo uellere Et cū diogenes uideret quēdā diuitem: sed litterarꝫ ignarum sedentem sup lapidē dixit. Lapis sup lapidē sedet. ¶ Sic ergo patet Quot per scire & intelligere differt homo a Brutis: quia est propria operatio hominis inquantum homo: Et ob hoc concludimus. Quot nihil est tam naturale homini q̄ scire: nihil uero tā contra naturam hominis: q̄ ignorare. Natura ergo omnes homines scire desiderant.

¶RATIO TERTIA

TERTIA ratio pricipalis talis est. ¶ Vnūquodq; naturaliter desiderat coniungi suo principio. Sed per scire homo coiūgitur deo: & substantiis separatis. Ergo naturali quodam appetitu omnis homo scire desiderat. Maior nota: qa ortus cuncta suos repetunt. Dicit enim doctor san. i multis locis. Quot oportet in creaturꝭ circulationē quādā iueniri: ut tāq̄ a bono egrediētes i bonū tēdāt. Et Boeti9 de phica cōsolatōe lib. iiii. sic dicit. Repetūt ꝓprios q̄q; recursus. Redituq; suo singula gaudēt. Nec ulli manet stabilis ordo. Nisi fini iūxerit ortū. Minor ꝓbat p phm i. x. ethi. dicētē. Quot hō p scire & itelligere cōiūgit substātiis sepatꝭ. Et ibidē dic. Quot de9 ualde curat de iis q diligūt itellectū: tāq̄ d̄ suis aīcis Hoc ēt Ci. i. li offi. expsse loqr: cū dicit. Illa āt sapia: quā pricipē dixi: rerꝫ ē diuitiarꝫ & hūanarꝫ scia: i q̄ cōtinet deorꝫ & hoium cōitas: & societas iter ipos. Et i lib. de natura deorꝫ sit iterꝫ iqt. Nihil ē: qd̄ p magis diis imortalib9 assimilemur: q̄ p ipm scire. Hoc ēt in odis isinuat Oratius cū de deo optimo maximoq; loquēs dicit. Vn̄ nil mai9

generaṫ ipso nec uiget quicquam simile aut secũdũ: ꝓximos illi tñ occupauit. Pallas honores. Quid ẽ ꝙ post deũ primos honores pallas occupat: nisi ꝙ uiri doctrina & litteris pſtantes: ita alios homines excellunt: ut prope ad diuinitatem eos accessisse arbitremur. Vnde Apuleius de deo Socratis sic dicit. Magna est sapientie dignitas: quæ socratem summo deo coniungit. Nostræ etiã christiane religionis Theologi asserũt hominem peccasse diuinã similitudinẽ appetendo: uidelicet sciam per quã hõ deo assimilaṫ. Vñ dixerat ei diabolus. Eritis sicut dii sciẽtes bonũ & malum. Quãto. n. aliqd plus participat de diuina bõitate: plus deo assimilaṫ. Sed sciẽtia ẽ nobilissima pfectio: & excellẽs dei munus ergo quicũq; aium suũ doctrina & pulchris moribus excolũt & erudiunt: deo q̃ simillimi reddunṫ. Ostendiṫ etiã intẽtũ per hoc nomen deus: quia cũ hoc nomẽ a uidendo & intelligẽdo impositũ sit: ut Damascenus phibet: qm̃ puigil dei oculus simplici ituitu & unico intelligẽda actu præterita oia pñtiaq; & futura: pñtialiter cognoscit: sicut Boeti⁹ quoq; testaṫ. cũ dicit. Quæ sunt: q̃ fuerũt: fiẽtq;: uno mentis cernit in ictu: Quem q̃a respicit oia solus: Verꝫ possis dicere solem. Sequitur ꝙ homo. Per scientiã maxime deo & substantiis separatis assimilaṫ: Imo dico ꝙ uiri litterati dii participatiue possunt appellari. Et pcipue si gratia dei fuerit illustrati. Fretis. n. non modo theologica & Aristotelica: sed etiã Cice. & Quinti. auctoritate uirꝫ malũ: & uitiorꝫ illecebris ipsi citũ nũq̃ sapiẽtẽ: qn poti⁹ ignorãtẽ appellabo: cũ ois mal⁹ ignorãs sit: pꝫo id i ethicis pibẽte. ❡ Sat igiṫ nobis ꝓbasse sit. Q ꝺ scia hoiem deo assimilat. Natura ergo oẽs homines scire desiderant.

❡ RATIO QVARTA

QVARTA rõ pricipalis talis ẽ. ❡ Ois hõ naturaliṫ desiderat id: qꝺ alios hois maxie excellit. Sed p scire cæteris hoib⁹ hõ quã maxie præstat. Ergo naturaliṫ oẽs hoies scire desiderãt. Maior patet q̃a naturaliter hõ appetit dñium & excellentiã sup alios homines. Vnde Cicero in primo officiorum. Huic ueri uidendi cupiditati adiuncta est appetitio quædam principatus. Minor ẽt patet per philosophum in primo politicorun. Qui diciṫ ꝙ homines ratione & intellectu uigentes naturaliter sunt domini & rectores aliorum Dicit etiam idem philosophus in. vii. politicorꝫ ꝙ. Sicut &c̃. Sicut aia est pciosior corpe & oi possessione & oib⁹ aliis bõis sic bonũ aiæ pciosi⁹ ẽ oib⁹ bõis extiorib⁹. Si ergo illi dñr

excellere: qui aliis uel opibus uel potētia: aut gloria siue aliquo bonorum exterioꝝ præstare uident: quāto melius & satius: Illi homines cæteris ꝑstabunt: q litteris & doctrina alios excellūt. Vnde Cicero i prio officioꝝ de scia loqns: sic dicit. In qua excellere pulchrum putamus. Ideo recitat. Au. Gellius Quod dum Aristoteles Alexādri illius magni ꝑceptor libros de phisico auditu ꝓfiteretur: recepit epistolā ab Alexādro ī hæc uerba ꝓrumpētem. Egre fero ꝙ ea quæ a te ausi & didici in publicum ꝓfitearis. Ego enim nō tam cupio & delector opibus & potētia alios excellere: q̄tum litteris & doctrina ꝑstare. Propter quod paucos admodum uidemus: qui in litterario cōflictu aliis cedere uelint sed unusqsq;: & si nō i existētia: saltem i apparētia: alios excellere satagit. Volum⁹ enim semp aliis uideri doctiores. Vnde Martia. Diuitias & opes freq̄ns donabit amicus. Qui uelit īgenio cedere rarus erit. Vera igit excellētia est uirtutibus & doctrina ꝑstare. Vnde doctor. san. in libro: qui dicit. ſa ſe. dicit. Quod excellētia hoīs ſm uirtutem cōsiderat. Ideo recte & optime Terētius i Eunucho dicit. Homo homini q̄d ꝑstat? Stulto ītelligens: quasi dicat: nulla alia re homo homini uere ꝑstare dicitur: nisi ꝙ litterati: litteraꝝ ignaros excellunt. Et hæc est uera & ꝓpria hoīs excellētia. Quā rem Cicero in oratore suo: & Quīti. de oratoria īstitutiōe ꝑpendētes: hāc sniam ānotatu dignā ꝓtulerūt. Quare si nihil orone a diis immortalib⁹ meli⁹ accepim⁹: qd tam dignū cultu ac labore ducam⁹: aut ī quo malimus ꝑstare hoībus: q̄ quo: ipsi hoīes cæteris aīalibus præstāt? Hanc igit ueram excellentiam præ oībus aliis rebus sapiens cōcupiuit: cum sapientiæ. septio. cap. in hæc uerba prorupit. Præposui illam regnis & sedibus: & diuitias nihil eē dixi in comparatiōe illius. Hæc comparaui illi lapidem ꝑciosum: qm̄ omne aurum in comparatione illius est tanq̄ harena exigua: & tanq̄ lutum extimabit argētum in conspectu eius. ℭ Loquit enim de sapientia. Item ꝓuerbioꝝ prio. capi. sic dicit: Doctrinam magis q̄ aurū eligite. Melior est enim sapia cūctis opibus ꝑciosissimis: & omne desiderabile huic nō ualet comparari: Vnde Oratius:

ℭ Vilius argentum est auro: uirtutibus aurum:

Quam ob rem Cicero in ſo officioꝝ sic dicit. Optima hæreditas a parentibus liberis tradit: & omni patrimonio præstantior dignitas uirtutis. ℭ Cum ergo bona animi de qbus est sciētia. maxime excellāt bona corporis & fortunæ: & litteræ ꝑciosiores sint cunctis opibus & potentia. Illi uere excellere dicuntur: qui inge-

nium suum bonis artibus & disciplinis excolere minime paruipē dūt:sicuti ēt supius uerba Salustii id luce clarius exprimentia re citauimus:cū dicit oēs hoīes q̄ sese p̄stare studēt cæteris animantibus:summa ope niti decet:ne uitam silētio trāseāt ueluti peco/ra:quæ natura p̄na atq; uentri obediētia finxit &c̄. Patet exēplū quod ponit diuus Hierony. de Platone:qui cū a pyrrhatis capt⁹ fuisset & uenundatus: tyráno crudelissimo paruit:at tñ q̄a p̄hs: maior emēte se fuit. Licet. n. Diony. Præstaret dominio & opib⁹ atq; potentia:tñ Plato q̄a doctus erat & p̄hus:maior dignior atq; excellentior Diony. fuit. cui Plato in ſuū fuerat uenundatus.

℄ Cum igit̄ naturaliter oīs homo excellere cupiat: & maius sit scia atq; doctrīa p̄stareq̄ potentia uel opibus aut quouis alio ex/teriori bono excellere. Natura oēs hoīes scire desiderāt. Sed ad/uerte o lector cādidissime:φ he rōnes:quas adduco: demonstra/tiones nō sunt:sed sunt topice p̄babilesq; & suasibiles:quæ pro/prie p̄conibus uerbi dei cōuenirent.

℄ RATIO QVINTA.

VINTA rō principalis talis est. ℄ Oīs hō natu/raliter bonū appetit & desiderat: & quāto maius ē bonū:tāto magis desiderabile & appetibile ē. Sed scia maxīe hēt rōnē boni:ergo naturali appetitu oēs hoīes scire desiderāt. ℄ Maior patet p p̄hm in p̄io ethicoꝝ dicētē. Oīs ars & disciplīa nec nō & oīs electio bonū q̄ddā appetere uident̄. Vnde bene diffinierunt dicentes Bonū ē:qđ oīa appetūt. Et Diony. li. iiii. de di. no. sic iq̄t. Existentia pul chrum & bonum desiderant:& oīa quæcūq; faciūt pp hoc:quod uidetur eis bonū:faciūt:& omniū existētiū intētio principium & finem habet bonū. Hæc ille. Vnde ex iis uerbis cōmuniter elici/tur talis:maxima a doctoribus. Bonū & pulchrum ab oibus desi derat̄. ℄ Præterea oē:qđ agit:agit pp finem: ut patet per p̄hm in ſo metaphisice. Sed omne. quod agit pp aliquid:appetit illud: ergo oia appetunt finem. Sed bonum & finis coincidunt:q̄a oē bonum habet rōnem finis:ergo oīa bonū appetūt. Vnde Tho. ille Aquinas peripatetice disciplīne præcipu⁹ cultor & uerissimus interpræs in q̄rto sen. di. xlix. sic dicit. In omni ordine mobilium & motoꝝ:opportet secūdos motores ordinari in finē primi mo/toris:p dispositionē ipræssam in eis a primo motore:sicut patet: cū aīa mouet manū:& manus baculū:& Baculus pcutit:quod ē finis itentus ab aīa. Baculus & manus tendūt in finē:ab aīa iten/

tum:p hoc q aĩa in eis iprimit mediate uel imediate. Sed hoc di-stat in motibus naturalibus & uiolentis: q in motibus uiolentis: impræssio relicta a primo motore in secũdis motoribus est pter naturã eorũ. Et ideo opatio cõseques ex tali impssione: est eis diffi cilis & laboriosa. Sed in motibus naturalib9 impssio relicta a pri-mo motore: i secũdis motorib9: ẽ eis q̃si naturalis. Et ideo opatio hanc impssionẽ cõseqns: ẽ cõueniẽs & suauis. Ideo dicit sapiẽtiæ. viii. Quod deus oĩa suauiter disponit: qa unaquæq res ex natu-ra sibi diuinitus indita tẽdit in id: ad quod p diuinã puidentiam ordinatur: fm exigentiã impssionis receptæ. Et qa oĩa pcedunt a deo: inquãtum bonus est: ut dicit Augu. Ideo oĩa creata fm im pressionẽ a creatore acceptã inclinant in bonum appetendũ fm suũ modũ: ut sic i rebus q̃dam circulatio inueniat: dum a bono egredientia in bonũ tendũt. ¶ Hæc ille. In q̃stionib9 uero dispu tatis de ueritate: idem ueritatis pceptor sic dicit. Oĩa naturalia in ea: quæ eis cõueniũt: sunt inclinata hñtia in seipsis aliqd inclina-tionis principiũ rõne cuius eorũ inclinatio naturalis ẽ: ita ut quo dãmõ ipsa uadãt: & nõ solũ ducãt i fines debitos. Violẽta. n. tan-tũmõ ducũt: qa nihil cõferũt mouẽti: sed naturalia uadũt i finẽ inquãtum cohoperant inclinãti dirigẽti p pricipiũ eis iditũ. Q d' ãt dirigit uel iclinat i aliqd ab aliquo: in id inclinat: qd est itentũ ab eo: q inclinat: uel dirigit: sicut in idẽ signũ sagitta dirigit: quo sagittator itendit. Vñ cũ oĩa naturalia naturali q̃dã inclinatiõe sint inclinata in fines suos a prio motore. q est deus: oportet q il-lud: in quod unũquodq naturaliter inclinat: sit idẽ: qd est uolitũ uel intentũ a deo. Deus aũt cũ nõ hẽat aliũ sue uolũtatis finem: nisi seipm: & ipse sit ipa essentia bonitatis: oportet q oĩa alia sint inclinata naturalit in bonũ. Appetere ãt nihil aliud est: q̃ aliquid petere: q̃si tẽdere in aliqd ad ipm ordiatũ. Vñ cũ oĩa sint ordiata & directa in bonũ a deo: & hoc mõ: q unicuiq insit pricipiũ: per qd ipm tẽdit i bonũ: q̃si petẽs ipm bonũ: oportet dicere. Q d' oĩa naturaliter bonũ appetũt. Si. n. essent oĩa iclinata in bonũ sine hoc q hẽrent in se aliquod principiũ inclinatiõis: possent dici di-recta in bonũ: sed nõ appetẽtia bonũ: sed rõne inditi principii di cunt oĩa appetere bonũ: qa unũquodq ex suo motu tendit in id ad quod est diuinitus ordinatum. ¶ Hæc ille ubi supra. q. xxii. Sed notandum est secundum eundem doctorem super prio ethi corum in expositione illius propositionis bonum est: quod om-nia appetunt. Quod non est instantia de quibusdam: qui ap-

petunt malum:q̄a nō appetunt illud sub rōne mali:sed sub rōne boni. Nemo enim respiciēs ad malū opaꝛ̃: ut Diony. dicit. Sitqꝫ igitur malum appetit: appetit illud sub rōne boni: & si nō appetit bonum uere existens: appetit saltē bonū apparēs. Probata est igitur maior: qđ oēs hoies naturaliter bonū appetūt. Nunc uero ꝓbanda est minor: Quod scia est magnū & ꝓcipuum bonum: & ꝙ ipsa maxime habet rōnem boni. Hoc primo patet per auctoritatem philosophi in prio ethicoꝝ dicentis: qđ bona animi sunt maxime bona. Sed scia est bonum animi: ergo scia maxie est bonū. ¶ Item ꝓbaꝛ̃ alio medio sic. Omne bonū uel est utile: uel delectabile: uel honestum. Sed scia est bonum utile delectabile & honestum: ergo scia maxime habet rōnem boni. Maior nota ē. Minor per singula ꝓbaꝛ̃. Et primo ꝓbo qđ scia est bonum utile. Multas enim utilitates cōfert homini scia ꝯm doc. san. in ꝯa ꝯe circa finē libri in illa quæstiōe: utrū liceat Religiosis studere. ¶ Prima. n. utilitas ꝯm ipm: quā conferunt homini: studia litteraꝝ est: quia diriguut & coadiuuant hoiem ad cōtemplandum diuina illuminādo intellectum. ¶ Secūda utilitas est: qa auferunt ea: q̄ possunt nos impedire & remouere a statu salutis: fugādo scilicet errores: quorum mater est ignorantia. ¶ Tertia utilitas est qa cōferūt ad eui tandam carnis lasciuiam: sicut dicit Hierony. ad Rusticū monachum. Nunq̄ de manu & oculis tuis recedat liber. Ama sciētiam scripturaꝝ: & carnis uitia nō amabis. Carnem enim macerāt studia litteraꝝ: & corpus uel pituitæ: uel humori melācolico reddūt obnoxiū. Sed sicut scia libidinem & carnale desideriū extinguit: ita illi ꝓcipue sunt ad capescēdam sciam idonei: qui a carnalibus illecebris maxie sunt alieni. Isaie. xxviii. Quem docebit sciam & quā itelligere faciet auditū? Ablatos a lacte: auulsos ab uberibꝰ. Cōmentator ēt dicit in. vii. Phisicoꝝ. Quod castitas & aliæ uirtutes: qbus cōcupiscētiæ carnis reprimunꝛ̃: ꝓcipue ualēt ad acqrēdas scias speculatiuas. ¶ Quarta est: qa ꝓsunt ad auferēdā cupiditatem diuitiaꝝ atqꝫ auaritiā. Salustius in cathilinario: Auaritia pecuniæ studiū hēt: quā nemo sapiēs cōcupiuit. Et Lactantius in prio diuinaꝝ institutionū sic dicit. Abiecisse quosdā res familiares suas: & renūciasse oibus uoluptatibus cōstat: ut solam nudāqꝫ uirtutē nudi expeditiqꝫ sequerenꝛ̃: ¶ Has oēs utilitates confert homini scia ꝯm doc. san. ubi supra. ¶ Quinta utilitas est: qa scia hoiem illustrat: & ex ignobili nobilē reddit. Vnde Stoici dicebant. Omnes sapientes & doctos liberos esse. Quod ēt Cicero

suis in paradoxis romano illustrauit eloquio. Nullus enim uir doctus seruus aut ignobilis esse potest : nisi forte uolutabro uiciorũ fuerit infectus: quia ut dicit Oratius in odis Dedecorant Bene nata culpe. Cicero in Salustium Mea nobilitas a me incipit: tua uero in te desinit. Sed uiri docti: quorum uirtutes notabilia uitia nõ cõmittantur: nunq̃ ignobiles esse possunt: aut serui. Patet exemplum superius ãnotatũ de Platone: qui Dionysio Tyrãno a Pyratis uenundatus fuit: qui tamen : quia philosophus erat : maior emente se fuit. Habemus etiam exemplum de Terentio comico qui ob suauitatem ingenii a Scipione libertate donatus fuit. Ob hoc etiam artes liberales appellantur non solum propter hoc: q̃a priscis temporibus liberi solum iis operam nauabant: aut ꝙ liberent nos a curis & sollicitudinibus Sed liberales propter hoc maxime appellanť: q̃a hoĩe libero & p̃stanti digne sunt: & q̃a hoĩem nobilẽ liberumq; & ingenuũ efficiunt. ¶ Cicero ĩ Salustiũ An aliquẽ existimas fieri posse ciuẽ ægregiũ: q non iis artibus & disciplinis fuerit eruditus. ¶ Terentius in Eunucho Fac periculum ĩ litteris: fac ĩ musicis: fac ĩ palestra: quæ scire igenuum æquum ẽ. ¶ Iuuenalis. Tota licet ueteres exornent undiq; ceræ Atria: Nobilitas sola est: atq; unica uirtus. ¶ Salustius in prologo chatilinario. Virtus clara æternaq; habetur: hoc est quia facit homines claros & fama æternos. ¶ Ideo contra nonnullos: qui hac scientiæ nobilitate & splendore illustrari negligunt: Salustius in prologo Iugurthino insurgit dicens Quin pocius prauitas eorum admiranda est: q corporis dediti gaudiis: per luxum & ignauiã ætatem agunt. ¶ Cæterum ingenium: quo neq; melius: neq; amplius in natura mortalium aliud est ĩcultu atq; soccordia torpescere sinũt: cum præsertim tam multæ uariæq; artes animi sint: quibus summa claritudo parať. ¶ Hæc ille. Sũma ergo claritudo & nobilitas ĩ præclaris animi facinoribus & pulchris artibus consistit. ¶ Ex prædictis ĩfero Q đ q̃uis homo a nobili genere & clara familia ortum ducat: q̃uis ĩgentes diuitias possideat: si non sit uirtute præditus: neq; nobilis: neq; ægregius esse potest. Est enim Nobilitas secundum Boetium in .iii. de consolatione Quædam ex meritis parentum laus proueniens. Quare aliena claritudo: si propriam nõ habes: te splendidum non efficiet. ¶ Hæc ille Et .xiii. Metamorphoseos libro sic dicit Ouidius in persona Vlixis de armis Achillis cum aiace telamonio decertantis. ¶ Nam genus & proauos & quæ non fecimus ipsi: Vix ea nostra uoco. ¶ Seneca in trage

diis. Qui genus laudat: aliena laudat Ducere igitur ortum a nobili stirpe & genere: non facit hominem nobilem: sed uirtute & litteris præditum esse: hoc hominem illustrat. Palam est etiam: Q đ neq; diuitiæ hominem illustrant: aut nobilem efficiunt. Fortuna enim non mutat genus: ut Oratius asserit ĩ odis. Vera igitur. Nobilitas in uirtute consistit. ℭ Ex quo infertur: Q đ Satius est a parentibus & progenitoribus obscuris originem ducere: & uirtutis fulgore radiare: q̃ clara stirpe aut illustri genere deriuare: & ignauia atq; soccordia degenerare. ℭ Iuuenalis. ℭ Mallo pater tibi sit thersithes: dũmodo tu sis Eacide similis uulcaniaq; arma capessas. Quã te thersitæ similem producat. Achilles Cicero ĩ Salustium: Noli mihi antiquos obiectare uiros. Satius est enim: me meis rebus gestis florere: q̃ maiorum opinione niti: & ita uiuere: ut ego sim posteris meis nobilitatis initium & uirtutis exemplum. ℭ Solæ ergo litteræ: solæ uirtutes sunt: quæ uere hominem illustrant. ℭ Vtiles etiam ad hoc sunt litteræ: quia instituunt hominem circa regimen sui ipsius & familiæ. Instruunt etiam principes circa regimen urbium & prouinciarum. De iis enim omnibus est moralis philosophia: Ethica enim instituũt hominẽ: quo ad seipsum: qualiter per habitus electiuos circa medium uersantes bon9 fiat. ℭ Iconomica uero hominem edocẽt: quo ad suæ regimen familiæ. Sed politica principes erudiunt: quomodo ciuitates & populos sibi subditos regere debeãt & gubernare. ℭ Habes ergo quãtas utilitates afferant homini litteræ. Est igitur scientia Bonũ Vtile. ℭ Sed quæret Aliquis forte fortuna Quæ nam sciẽtia homini sit utilior. Respondetur: Q đ si loquimur de utilitate quæstus & pecuniarum: nulla ferme nunc temporis utilis inuenitur: quia ut Salustius dicit. Virtus hebescere: paupertas pro probro haberi cœpit. ℭ Iuuenalis: Probitas laudatur & alget. ℭ Boetius de consolatione latet obscuris Clara tenebris. Condita uirtus. ℭ Medicina tamen ẽ ius cæsareum atq; pontificium aliquid æris & pecuniarum acqrunt: iuxta illud: quod uulgo dici solet. ℭ Dat Galienus opes & sanctio iustiniana Ex aliis paleas: ex istis collige grana. ℭ Studia humanitatis quibus ephebia ad artem poeticam & oratoriam institutionem informari solet: multum cõmoditatis & lucri priscis temporibus conferre solebant. Nunc uero pædagogulorum multitudo per totam adeo inoleuit Italiam: & tot Scioli atq; grãmatunculi in domibus ciuium atq; patriciorum grãmati

cem: uel potius stultitiam suam perdocent: ut docti & litterati ui
ri per mendicata suffragia uictum sibi queritent: & Martialis uer
ba nunq̃ uerius: q̃ nũc enunciari possint. Sic enim scribit ad Flac
cum patauinũ uatem. ¶ Pierios differ cantusq; chorosq; sororũ.
æs dabit ex istis nulla puella tibi. Et paulopost. ¶ Præt aquas heli
con & serta lyrasq; deorũ Nil habet: & magnum semper inane so
phos. Et in fine epigrãmatis sic concludit. At circum pulpita no
stra: & steriles chatedras basia sola crepãt. ¶ Alibi etiam cuidam
dicenti si nihil hinc ueniet pangent carmina nobis Audieris dices
esse maronis opus: Martialis respondet. ¶ Insanis: gelidis omnes
quicunq; lacernis Sunt tibi: Nasones Virgiliosq; uides. Et consu
lenti lupo: cui magistro filium traderet: sic etiam Martialis suadet
dicens Nihil sit illi cum libris Ciceronis aut Maronis Artes disce
re uult pecuniosas. Si duri puer uidetur igenii: Præconem facias
uel archytectum. ¶ Philosophi etiam & theologi nunc temporis
mendicat: imo tot magistri in theologicis reperiuntur: ut decem
unico stipe: uel procius quadrante aut obolo uenundari possint.
¶ Si uero utilitatem animorũ querimus: nihil utilius: nihil præ
stantius: nihil salubrius sacris litteris: ueteri. s. & nouo testamento:
quibus saluberrimus præceptis ad uitam dirigimur æternam.
¶ Habemus præterea sacros canones Doctoresq; & theologos:
quibus in speculatiuis atq; operabilibus humanæ mentes cumu
latissime possunt informari. ¶ Habemus rationalem naturalem
& moralem Aristotelis philosophiam. Habemus etiam Metaphi
sica eiusdem: quibus omnibus humanus affatim perficitur intel
lectus. Sed perscrutabitur etiam aliquis Quisnam inter Docto
res & theologos nostræ christiane religionis præponendus sit: cu
ius lectioni q̃ maxime debeamus incumbere. Respondetur: Q̃d
omnes: qui passionibus non subiiciuntur: sed recto rationis iudi
cio diriguntur: asserũt diuum illum Thomam aquinatem omni
bus theologis non iniuria præponendum esse. Vnde Innocentius
pontifex maximus de hoc sancto & Angelico Doctore in diplo
mate Ecce plusq̃ Salomon hic: sic dicit. ¶ Huius doctoris sapien
tia præcæteris: excepta canonica: habet proprietatem uerborum:
modum dicendorum: ueritatem sententiarum: ita ut nunq̃: qui
eum tenuit: inueniatur a tramite ueritatis deuiasse & qui eum im
pugnauit: semper fuit de ueritate suspectus. ¶ Hæc ille.

¶ Pro confirmatione etiã & cõmendatione huius sane doctrinæ Vrbanus papa sic iquit. Attẽdentes q̃ta adeo sciẽtia dotatus fuerit quãtũq; uniuersalẽ ecclesiã doctrinis & sciẽtiis q̃ plurimis illustrauerit: uolumus & tenore p̄sentium uobis iniũgimus: ut dicti beati Tho. doctrinam: tanq̃ ueridicã & catholicã sectemini: eãq; studeatis totis uiribus ampliare. ¶ Vniuersitas etiam parisiẽsis in fauorem doctrinæ sancti doctoris sic ait. Aduertentes qđ sacrosancta romana ecclesia mater omnium fidelium: & magistra fidei & ueritatis præfatum doctorem eximium & uenerabilem: cuius doctrina fulget ecclesia: ut sole luna: nuper sanctorum cathologo ascribendum decreuit diligenti discussione & examinatione habita super uita sancta: & doctrina clara ipsius: ip̄mq; quo ad uitam puram & doctrinam salubrem orbi terrarum dignum & commendabilem prædicauit cupientes & desiderãtes uestigia sancta imitari: dictumq; doctorem gloriosum fœliciter in cœlis regnantẽ apud terrigenas deuotius & celeberius honorari: præsertim cum fuerit uniuersalis ecclesiæ lumen præfulgidũ: gemma radians clericorum: fons doctorum uniuersitatis nostræ parisiensis speculum clarissimum & candelabrum insigne ac lucens per quod omnes: q uiam uitæ & scolas doctrinæ sanæ igrediuntur: lumen uident claritate uitæ famæ clare & scientiæ lucidæ: uelut stella splendida & matutina refulgens. Comperto per dei gratiam dictum cõfessorem beatum & doctorem egregium: nil sensisse docuisse. seu scripsisse: quod scientiæ fidei: uel bonis moribus aduersetur sanam doctrinam sancti Thomæ prædicti & doctoris eximii unanimiter profitemur: & cætera: quæ sequnť. ¶ Hæc ex epistola uniuersitatis parisiensis fideliter extracta sunt: quãuis longum sit hiperbaton. ¶ Qui ergo moribus & uera scientia proficere desiderat: a lectione Thomæ non discedat: quia in tam nitido & perspicuo eius doctrinæ fonte: & agnus ambulare: & elephas natare potest. Nam siue alta metaphisices speculabilia: ipsaq; ueritatis cognitio quæritur: siue peripatetice disciplinæ uerus sensus & sententia desideratur: aut uitiorum atq; uirtutũ omnimoda cognitio efflagitatur: hic est per quem hæc omnia assequi possis. Ea uero: quæ fidei sunt: ita pertractat: ut iis: quæ determinauit nihil addi nihil ue subtrahi posse uideatur. Errores autẽ hæreticorum & gentilium: atq; eorum omnium: qui suis pestiferis dogmatibus petri nauiculam obruere conati sunt: ita elidit & eliminat: ita dirimit & exterminat: ut ea, quæ dixit: non tam hu-

mano deprompta ingenio:q̄ diuinæ digito dextre exarata eē ui deantur. Stilum & caracterem habet clarum atq; facilem: nulla barbarie resperssum. & suos ita conceptus exprimit: ut altæ pro-fundæq; materiæ quasi sensim percipi possint. Hoc autem uiri sa pientis est proprium: sicut philosophus in Metaphisicis asserit: qa sapiētis est scire docere. Quod etiam Cicero suis in officiis usur-pat dicens. Quod proprium oratoris est clare apte distincte: & ornate dicere. Quintilianus de oratoria institutiōe. Nil pulchrius perspicuitate. Viciosa est oratio: quæ indiget interprete. Sermo enim quanto obscurior est: tanto deterior. Obscuritas enim ser-monis cum uocabulis obsoletis & minime usitatis māifestissimū ignorantie semper fuit īdicium. Clare autem ac distincte dicere: conceptusq; suos bene exprimere: sapientis semper fuit habitū. Obscure uero dicere: cum inutile est: tum uero unicuiq; sine præ ceptore & imitatione facile. Nullis ergo laudibus: aut præconiis extollendi sunt illi: qui obscuritatem sermonis & tenebras ipsas in timo quodam affectu diligunt: qui barbarie uocabulorum sen-tentias inuoluunt: qui suos exprimere conceptus nesciunt: qui adeo confusæ loquūtur: ut nec ipsi quidē quid dicant intelligant.

¶ De iis ergo: qui clara luce neglecta densissimarum lectiōibus tenebrarum incumbunt dictum apostolicum. ſe ad Thimo. iii. quā uerissime potest enunciari: Semper addiscētes: & nunquam ad scientiam ueritatis peruenietes. Qui ergo doctrinæ sancti do-ctoris studiosi sunt: cito ī uiros doctos & ueros peripateticos eua-dunt: & tamen in tam perspicua & lepidissima sancti doctoris le-ctione semper habent uiri doctissimi quod addiscant. Viri etiam minus docti fructum aliquem ex eius doctrina pcipere possunt. In omnibus autem pene determinationibus suis Aristotelica pri mo iacit fundamenta: ut quicquid superextruxerit minime cor ruere possit. Hic est: quem uere Aristotelicum ac peripateticæ di sciplinæ uerum atq; fidum īterpretem non iniuria possis appel lare. Tam studiosus & amicus Aristotelice fuit disciplinæ ut chri-stiana religio: qui Aristotelem melius aut uerius imitetur: uel q aristotelicos textus melius exponat: habeat neminem. Lectioni igitur huius almi doctoris semper incumbant: qui in uiros do-ctos & sapientes euadere satagunt. ¶ Sed iam unde longius digressa est: illuc nostra reuertatur oratio. Probatum est superius scientiam esse bonum utile. Nunc uero probabimus ipsam esse bonum delectabile. Quod uel ex hoc patet: quia sicut anima lon

ge præstantior est corpore: ita delectationes animi uoluptatibus corporeis potiores sunt. Sed quam delectationem animi habebit ignorans? Nullam profecto. Litteræ ergo sunt quæ maximã delectationem animo conferunt. Lactantius in prio libro diuinarum institutionum. Nullus suauior animo cibus est: q̃ cognitio ueritatis. Philosophus in. x. Ethicorum philosophia habet delectatiões admirabiles. Et in. ii. Politicorum dicit. Quod qui uult delectari sine tristitia: ad philosophiam recurrat. Vnde Cicero in. ii. officiorum de philosophia loquens: sic dicit. Nam siue delectatio quæritur animi: requiesq́ curarum. Hæc ars ẽ: per quam eas res assequimur. Maximum enim solatium & lenimen in aduersis conferunt studia litterarum. Vnde Boetius in. iii. philosophicæ consolationis dicit. Quod philosophia est summũ lassorum animorum solamen. Et in primo hoc idem asserit dicens. ℭ Gloria fœlicis olim uiridisq́ iuuentæ. ℭ Sollantur mœsti nunc mea fata senis. Cicero ad lucium luceium. Quid enim mihi poterat esse profugium spoliato & forensibus & domesticis ornamentis? Litteræ credo: qbus assiduæ utor. Et in epistola ad. T. Messinũ sic inquit. Itaq́ utor eodem profugio: quo tibi utendum censeo: litterulis nostris. In epistola etiam ad Ballum in hæc uerba prupit. Sed unum est perfugium doctrina & litteræ: quibus semper usi sumus: quæ secundis in rebus delectationem modo habere uidebantur: nunc uero etiam salutem. Hæc ille. Delectãt ergo litteræ: & in aduersis magnam consolationem præbent. ℭ Est igiẽ scientia bonum delectabile. ℭ Palam est etiam. Quod est bonũ honestum. Nam ẽm Thomam in ẽa parte partis ẽe suæ theologicæ summe. Bonum honestum & uirtus sunt unum & idem. Quia honestas dicitur quasi status honoris. Vnde ex hoc uideẽ aliquid dici honestum: quod est honore dignum. Honor autem debetur excellentiæ. Excellentia autem hominis consideraẽ ẽm uirtutem. Et ideo honestum idem est ꝙ uirtus. ℭ Hæc ille. cum ergo scientia sit uirtus intellectiualis & honore maxime digna: sequitur ꝙ sit bonum honestum. Vnde philosophus in primo de anima ponit scientiam esse de numero bonorum honorabilium Illud autem dicitur esse honorabile: quod est dignum honore. Honor autem non nisi uirtuti debetur: ut patet per philosophũ in primo ethicorum: quia uirtutis præmium est honor. ut ipse asserit ibidem. Ergo scientia nullo modo potest subterfugere ra-

tionem boni honesti. Sed nunquid omnis ſcientia ſit honorabi-
lis. Reſpõdet doctor ſanctus per duas diſtinctiões dicẽs. Quod duplex eſt bonum: quoddam eſt bonum ordinatum in finem: & illud uocatur bonum laudabile. Laudamus enim bonum equum quia bene currit uel bene ambulat. Aliud eſt bonum honorabile: quod eſt propter ſe appetibile. ¶ Secũda diſtinctio talis eſt duplex eſt ſcientia. Quædam eſt ſcientia practica: & q̃dam eſt ſcĩa ſpeculatiua. Speculatiua in hoc differt a practica: quia ſpeculatiua eſt propter ſcire. Practica uero ordinatur ad opus: & eſt ꝑpter ipſum. Poteſt addi. ¶ Tertia diſtinctio. Quod ſcientiæ ſpeculatiue ſunt duplices. Quædam ſunt propter ſe tm̃: ſicut eſt methafiſica: & illæ ſunt maxime honorabiles: aliæ ſunt propter ſe: & ꝑpter aliud cuiuſmodi ſunt ſcientiæ adminiculatiue: ut logica. ¶ Ex iis tria inferuntur. Primum quod omnis ſcientia practica eſt de numero bonorum laudabilium: & non honorabilium. Secundum: quod omnis ſcientia ſpeculatiua eſt honorabilis. Tertium eſt. Quod nulla ſciẽtia eſt maxime honorabilis niſi methaphiſica: quæ græco tamen uocabulo theologia dicitur: & ratio ẽ: quia eſt tantum propter ſe. Vnde omnes ſcientiæ aſſurgunt ad ipſam ueluti ad dominam & reginam earum. Omnes enim aliæ ſcientiæ ſunt ueluti ancillæ & pedis æque ipſius metaphiſices: q̃ ſola ipſum ens: inquantum ens: ſpeculat̃. Vnde philoſophus loquens de ipſa in primo metaphiſices ſic dicit. Nulla ſciẽtia melior & honorabilior metaphiſica eſt: quia ip̃a eſt maxime diuina: quia de deo eſt: tum quia deus ſolus eam maxime habet. Ideo dea ſcientiarum eſt. Vnde neceſſariores ſunt ipſa omnes alie: dignior: uero nulla hæc philoſophus ubi ſupra. Correlarie etiam inferimus: ꝙ practici propter practicam non ſunt honorabiles. Speculatiui autem ſunt ſimpliciter magis honorandi. ¶ Palam eſt igitur. Quod ſcientia eſt bonum honeſtum. Confirmatur etiã auctoritate Ciceronis in primo officiorum ſic dicentis. Primus honeſtatis locus: qui in ueri cognitione conſiſtit: maxime naturam attingit humanam. ¶ Idem ibidem. Prima pars honeſti in perſpicientia ueri ſolertiaq; uerſatur. Scientia ergo eſt bonum honeſtum. Hoc idem patet ex diffinitione honeſti. Eſt enim bonum honeſtum ſecũdum Ciceronem. Illud quod ſua ui nos trahit: & ſua uirtute nos allicit. Sed ſcientia eſt huiuſmõi ergo ſcĩa ẽ

bonum honestū. Patet discursus per illam maximam philosophi in topicis. Cuicunq; competit diffinitio & diffinitum. Quod autem diffinitio boni honesti conueniat scientiæ: probatur. Quia maxime trahimur: & allicimur ad diligendum litteras & uiros doctos Patet exemplum de priscis illis philosophis auctoritate Hieronymi superius ānotatis: quos amor scientiæ: & litterarum desiderium tantum laboris & erumnaꝝ subire coegit. Ideo diuinus ille Plato sæpe numero dicebat. Si sapientiæ forma oculis intueri posset: ad amorē sui oēs excitaret. Cicero i Lælio Nil uirtute amabilius. Neq; est enim aliud: ꝙ amplius alliciat homines ad diligendum q̄ uirtus: quippe quos nunq̄ uidimus: per uirtutem & probitatem quodāmodo diligimus. ℂ Hæc ille. Sed iam dictum est qd scietia est uirtus: ergo: ipsa: & morali uirtute nil amabilius. Sed attende parumper: q̄ bene: & q̄ præclare idem Cicero libro suarum epistolarum familiarium nono ad dolobellam scribens dicat. Nihil est enim (mihi crede) uirtute formosius: nihil pulchrius: nihil amabilius. Semper amaui (ut scis). M. Brutum propter eius summum ingenium suauissimos mores singularem probitatem atq; constantiam. Hæc ille. Diffinitio igitur Boni honesti scientiæ cōuenit. Est ergo Bonum honestum. Hoc deniq; luce clarius constat ex eius opposito: quod est ignorātia: quæ malum est: & quæ grauiter punitur: quia per hoc datur intelligi: quātum bonitatis atq; honestatis contineat in se scientia. Quā uero mala sit ignorantia: uel ex hoc patet: quod dicit apostolus primæ ad corithios xiiii. capitulo. ℂ Qui ignorans est: ignorabitur. ℂ Glosa Ambrosii ad romāos. ii. Grauissime peccas: si ignoras. ℂ Philosophus in. iii. ethicorum Omnis ignorans malus. ℂ Prouerbiorum. x. Qui indocti sunt in cordis egestate morietur. ℂ Isaiæ. v. Propterea captiuus ductus est populus meus: quia non habuit sciētiam. ℂ Glosa. Quia nō habuit sciētiam: hoc est: quia habere noluit. ℂ Thomas in opusculo contra impugnantes religionem super auctoritate imediate superius adducta. Non autem uoluntarius sciētiæ defectus puniretur: nisi litterarum studium laudabile eēt. ℂ Osee. iiii. Nocte tacere feci matrem tuam: conticuit populus meus: eo ꝙ non habuerit scientiam. ℂ Thomas ibidem. In hoc etiam manifeste ostenditur: quomodo defectus sciētiæ grauiter punit. ℂ Ideo sanctus ille Vates Dauid: ne hoc tā graui ignorātiæ malo iuolueret: supplices ad deū pces effūdebat dicēs. Bōitatē & disciplinā & sciētiā doce me. Bōitas. n. moꝝ prio & āñ oīa q̄rēda

est postmodũ uero scientia & doctrina Hieronymus ad paulinũ. Sancta q̃ppe rusticitas solum sibi prodest:& quantum edificat ex uite merito ecclesiã Christi tm̃ nocet:si contradicentibus non resistat. ¶ Thomas ibidẽ. Sanctorum sciẽtia præfertur simplicium sanctitati. Cum igitur ignorantia tam mala sit:sequitur ꝙ sciẽtia habet rationem honesti. ¶ Sed Nunquid ignorantia peccatum sit. Respondet Doctor. sã. in. ii. s. di. xxii. dicens. Quidam dixerũt nullam ignorantiam:quantum in se est:culpam esse: sed ratione alicuius ãnexi:uel præcedentis uel sequentis. Præcedẽtis:ut causæ. s. negligentiæ addiscendi:sequentis ut effectus. s. alicuius inordinati actus:qui ignorantiam sequitur. Sed quia de ratiõe culpe non est plus:nisi ꝙ sit priuatio alicuius:quod debitum est habere in potestate eius:qui priuatur existens: Ideo etiam ipsam ignorãtiam secundum se possumus culpam dicere. si tamen ignorantia priuatiue & non negatiue accipiatur. Et dico ignorantiam priuatiue acceptam:quæ est eius quidem:quod quis natus est addiscere:quicquid sit illud. Non enim idẽ est:quod oẽs scire tenẽtur:cũ ad plura scienda:quidam magis aliis teneantur. uñ aliqua ignorãtia ẽ peccatũ uni:quæ nõ est peccatũ alteri. Vnicuiq;. n. peccatũ est ignorãtia eorum q̃ ad Bonos mores & fidei ueritatem pertinẽt Sed alicui i officio cõstituto est etiam peccatum ignorãtia eoꝝ: q̃ ad suũ officium pertinẽt. Nec est miꝝ si hoc ipsum:quod est sciẽtia carere:peccatũ est ei:qui põt:& tenetur habere:cum etiam carere aliquo corporali ad officium ptinẽte peccatum sit ut tõsura uel ueste ad officium accõmodata. Et ista in se ꝙ peccata sint:pœna ostendit:quæ priuatis iuste infligitur. ¶ Hæc Thomas ubi supra Ex quibus uerbis manifeste apparet: Q đ sacerdotes & religiosi:quibus regimen aĩarum incumbit:quiq; alioꝝ peccata audire & iudicare uolunt:docti & litterati esse debent : & saltem tantam scientiam habere tenentur:ut sciant discernere iter lepram:& lepram:& distincte legere epistolas & euangelia imissa: & officium eorum dicere sine barbarismis & solæcismis. Sed nunc. O mores O tempora & sæculi nostri corruptella:quot barbarismos & solæcismos a sacerdotibus & religiosis in templis pronunciari uidemus: & audimus. Quot cæci duces cæcorum sunt: & omnes tãdem in foueam cadunt. Nullus ergo ad sacros ordines promoueri deberet:nisi doctus. Oseæ. iiii. Quia tu scientiam repulisti:& ego repellam te:ne sacerdotio fungaris mihi. Propter hoc illiterati & indocti a poetis prophani appellantur : hoc est quia a phano

procul esse debent:quia ad sacra non debent admitti. Oratius in odis Odi prophanum uulgus & arceo Prophanum idest idoctũ ut exponunt cõmentatores. Vnde recte Hieronymus ad Rusticum Monachum dicit. Si clericatus te titillat desiderium: discas quod possis docere. Illi etiã qui ad prædicationis officium hanelant:studiis litterarum q̃ maxime incumbere debent. Vnde apostolus primo ad thymo.iiii. Dum uenio:attende lectioni exortationi & doctrine. ℂ Hieronymus ad Rusticum Monachum. Multo tempore disce quæ postmodum doceas. Gregorius in pastorali Nimirum necesse est:ut qui ad prædicationis officiũ excubant a sacræ lectionis studio non recedãt. Ecclesiastica uero narrat hystoria. Q đ Iulianus apostata choercuit seruos Christi a studio litterarum:cuius imitatores se ostendunt:qui religiosis studio interdicunt. Nos autem a Doctoribus sacris minime recedentes:dicimus. Quod non solum studio litterarum sacrarum: sed etiam studio litterarum secularium laudabiliter uacare possunt religiosi. ℂ Hieronymus in epistola ad pammachium Monachum Si adamaueris captiuam mulierem idest scientiam secularem: Et eius pulchritudine captus fueris:Decalua eam: Atque illecebras criminum Atque ornamenta uerborum cum remotis unguibus seca laua eã prophetali uitro:& tunc requiescens cum illa dicito. Sinistra eius sub capite meo:& dextera illius amplexabiť me: & multos tibi fætus captiua dabit:& de Moabitide efficietur israelitis. Ex quo patet Q đ monachis & religiosis licet seculares sciẽtias addiscere:dũmodo ea:q̃ ibi repræhensibilia reperiunť. ꝟm regulam sacræ scripture resecentur. Item Augustinus in ₰o de doctrina christiana dicit Philosophi qui uocantur:si qua forte uera: & fidei nostræ accomoda dixerint:non solum formidãda nõ sũt: sed ab eis tanq̃ ab iniustis possessoribus in usum nostrum uendicanda. Iterum Glosa super illud Danielis primo Posuit autẽ Daniel in corde suo & cætera. Si sapientiam & doctrinam ægyptioꝝ sciret esse peccatum:nunq̃ didicisset. Accipe etiã diui uerba Hieronymi ad magnum urbis Romæ oratorem Quod quæris inq̃t cur in nostris opusculis secularium litterarum interdũ ponamus exempla:& candorem ecclesiæ ethnicorum sordibus polluamus

responſum breuiter habeto. Nunq̃ hoc quereres: niſi te totum tullius poſſideret: ſi ſcripturas ſanctas legeres: ſi interpraetes earum omiſſo uulgatio euolueres. Quis enim neſciat & in Moyſe & in prophetarum uoluminibus quaedam aſſumpta de gentiliũ libris & Salomonem phiſicis uti: & propoſuiſſe multa: & aliqua reſpondiſſe. Haec ille In tota autem epiſtola illa oſtendit Hieronymus tam ſcriptores canonis: q̃ expoſitores eorum omnes a tempore apoſtolorum uſque ad ſua tempora ſacrae ſcripturae immiſcuiſſe ſapientiam & eloquentiam ſecularem. Vnde multis enumeratis doctoribus ſubiungit. Qui omnes i tantum philoſophorum doctrinis atque ſcientiis ſuos referſerunt libros: ut neſcias quid in illis primum admirari debeas: eruditionem ſeculi: an ſciẽtiam ſcripturarum. In fine autem epiſtole ſic concludit. Queſo ut ſuadeas ei ſcilicet: qui ſuper praedictis eum repraehendebat: ne ueſcentium dentibus edentulis inuideat: & oculos caprearum talpa cõtemnat.

ℭ Haec ille Ex hac auctoritate patet: ut dicit Thomas: Quod commendabile eſt: quod aliquis eloquentiam & ſapientiam ſecularem ad obſequium diuinae ſapientiae trahat: & repraehendentes hoc ſunt ſicut caeci inuidentes: quaecunque ignorant blaſfemantes: ut dicitur in canonica iude. Item Auguſtinus libro. iiii. de doctrina chriſtiana Porro qui non ſolum ſapienter: uerum etiam qui eloquenter uult dicere: quoniam profecto plus proderit: ſi utrunque potuerit: ad legẽdos uel audiendos: & exercitatione imitandos eloquentes eum mitto. ℭ Haec ille. Ex hac ergo auctoritate Auguſtini ſic infert Doctor ſan. praeciſe. Patet ergo ꝙ in ſacra ſcriptura curandũ eſt: ut homo eloquenter & ornate loquatur: ut magis ſermo proficiat audientibus Item Auguſtinus in praefato libro de doctrina chriſtiana Oportet eloquentem eccleſiaſticum eſſe: quando ſuadet aliquid: quod agendum eſt: non ſolum docere ut inſtruat: & delectare ut teneat: ſed etiam flectere: ut uincat. Ex quibus omnibus aperte conſtat: Quod hi: qui praedicando uel legendo ſacras litteras edocent: eloquentia uti debent: & ſapiẽtia ſeculari. Patet hoc etiã p Auguſtinũ Hiero. Dionyſiũ Criſoſtomũ: Leonẽ: papã: Baſiliũ: Lactãtiũ: & multos alios

doctores ecclesiasticos:qui ornatissime loquuti sunt:& multa dicta oratorum atq; poetarum in suis libris interseruerunt. Apostolus et Paulus auctoritatibus ethnicorum in sua prædicatione usus e:ut patet Actuũ.xvii.Et ad Titũ primo.Itẽ Gregorius libro nono moralium exponẽs illud Iob.ix.Qui facis arcturum & orionas & cætera:sic dicit hæc quippe astrorum noia.a cultoribus sapiẽtie carnalis inuenta sunt.Sic ergo in sacro eloquio sapiẽtes dei sermonem trahunt a sapientibus seculi:sicut in eo pro utilitate hois uocem in se humane passionis ipse cõditor hoium sũmit deus. Sacerdotes igitur & relligiosi,oratoriæ institutionis poetice artis logicesq; & philosophiæ nõ ignari esse debẽt.Si aũt pp sæculariũ litterarum studiũ a sanctarum lectione scripturarum relligiosi penitus auerterent: tunc tale studiũ laudandũ nõ esset:qa essent de numero eorum:de quibus Paulus Apostolus loquit dicens.A ueritate quidẽ auditũ auertẽt ad fabulas aũt conuertent.Si etiam pp lectiones poetarum quis i libidinem & carnis lasciuiã atq; uitiorum illecebras prolaberet: tũc ñ mõ relligiosus:uerum etiam quilibet alius ab huiusmodi lectionibus se abstineat Secus autem poetarum studiũ nõ mõ uituperandũ non est:uerum etiam nõ modicis laudibus extollendũ. ¶Hæc ideo dixisse uoluerim pp nõnullos in templis cõcionantes pinguis alioqn & crasse mineruæ:qui ut multos pisces ad sagenã eorum alliciant:& magnam sanctitatis spẽm præ se ferre uideant:iubent Iuuenalis Martialisq; codices rapidis flãmis aboleri:ignorantes Qd diuus Hieronymus & alii q̃ plures uiri integerrimi hos aliquando lectitauerint libellos & ipsorum dicta suis scriptis interseruerunt:existimantes turpius esse fæda ignorare:q̃ eorum notitiam habere.Scientia enim malorum bona est:alias in deo non esset Verũtamen lasciua carmina:ueluti liber de arte amãdi:priapea Virgilii: & multa martialis epigrãmata:pueris & adolescẽtulis nequaq̃ debent legi:qui de se ad libidinem proni sunt & procliues. ¶Sed queritur hic utrum in sciẽtia humanorum sit aliquid noxiæ curiositatis: & an in studiis sæcularium litterarum aliquid peccati esse possi. Respõdet ad hoc doctor.sã.i.iii.s.di.xxxv.q.ii.dicens.Scire:quantũ in se e: nunq̃ malum est:& p consequens nec addiscere. Sed per accidẽs contingit esse peccatũ i se sciẽdo uel addiscẽdo siue cõsiderando: Hoc autem accidens potest accidere: uel ex parte cognoscibilis: uel ex parte cognoscentis.Ex parte cognoscentis est duplex accidens:unum est quando propter occupationem in studio alicuius scientiæ impeditur ab exequtione officii: ad quod tenetur: sicut

si iudex propter studium geometriæ desisteret a causis expedi-
endis: uel sacerdos a confessionibus audiendis. quando eas audi-
re tenetur. Aliud est: quando propter delectationem in aliqua sci
entia ueniret in comtemptum alicuius: quod reuereri oportet: si
cut de beato hyeronimo accidit: qui ita delectabat in ornatu uer
borum ciceronis: ꝙ desipiebat ei incultus sermo ꝓphetaꝝ: ut ipse
dicit: sicut etiam accidit illis: qui tm̄ adhærerēt rōnib⁹ humanis:
ꝙ a fide discedunt: & eam impugnant. Ex parte uero cognoscibi
lis est triplex accidens: unū est: quando cognoscibile de facili ad
malum inclinat: & præterea in se paruæ utilitatis est. Et pp hoc ꝓ
hibitæ sunt scientiæ magicæ: ne homo in exercitium eoꝝ labat.
Aliud est: quando cognoscibile est supra potentiā cognoscentis:
sicut dr̄ Ecclesiastici. iii. Altiora te ne quæsieris. Tertiū est qn̄ nul
lius utilitatis est: sicut sunt facta hominum: unde & curiosi di-
cuntur: qui sunt scrutatores conscientiaꝝ proximi. In omnibus
autem istis tribus contingit: ꝙ illud: quod est uni curiosum: non ē
curiosum alteri: Et aliquid est supra intellectum unius: quod nō
est supra intellectū alterius. Aliqd etiam est utile uni: quod nō est
utile alteri: & aliquid facile in p̄ctum præcipitat unum: quod non
præcipitat alterum. Et hæc est decisio questionis s̄m thomā ubi
supra. Constat ergo ex iis: quæ supius annotauim⁹: Quod igno
rantia in quocūq; mala ē: in sacerdote autem & religioso pessima
Nec mō relligiosos doctrina p̄ditos esse par est: sed etiam Reges
& principes: & quicūq; dominium & potestatem in alios hn̄t: do-
ctos & litteratos esse oporteret: quibus dominus p orpheū suum
& liricum Vatē præcipit dicens. Et nunc reges intelligite Erudi
mini qui iudicatis terrā. ¶ Vn̄ Valerius Maxim⁹ diuini platonis
sententiā uerbis angustā: sed sensu pregnātem & ꝑualidam reci-
tat Qui Beatum fore terraꝝ orbem dixit: Si aut reges sape: aut
sapiētes regere didicissent. ¶ Theophrast⁹ etiā dicit Illas urbes &
regiones beatas esse: quæ principem habēt litteratum. Ph̄us etiā
in. ii. Rhetoricorum suoꝝ dicit: Quod illa ciuitas est fœlix: ubi p̄
ses fuerit ph̄us. Propter hoc laudabile institutum fuit apud egy-
ptios: Quod Nullus eligebatur in sacerdotem: nisi ph̄us: & nul-
lus eligebat̄ in regem: nisi sacerdos. Omnes igit̄ sacerdotes apud
ipsos erant philosophi: & oēs reges erāt sacerdotes & philosophi.
unde dictus est ille hermes siue mercurius termegistus: hoc ē ter

maximus: Videlicet Maximus plus: maximus sacerdos & maximus rex. Quã decens igitur: & quã expediens esset: oẽs ꝑncipes doctos esse: aut saltem uiros litteratos amare: & magnifacere. Si eni ignorantia turpior atq; deformior ẽ ĩ iis: q aliquo mgr̃atu dignitate uel dominio illustrant̃: q̃ in cæteris priuatis hoĩbus: quãtũ cãdoris: quãtũ laudis: quãtũ præconii atq; splẽdoris habẽt lr̃e ĩ iis q potẽtia uel opibus alios excellũt. ¶ Sed cũ oĩs ignorãtia turpis & deformis sit: nulla tñ d̃testabilior ẽ eoꝝ: q se scir̃ arbitrãt̃: & lraꝝ ignari sunt: de qbus Quintilianus libro p̃io oratoriaꝝ institutionũ loqtur dicẽs. Nihil eni deterius est iis: q paululũ aliqd ultra primas lr̃as progessi: falsam sibi sciæ ꝑsuasionẽ induerũt. Nã & cædere ꝑcipiendi peritis indignãtur: & ueluti iure quodã ꝑtãtis quo fere hoc genus hoĩum intumescit: ĩperiosi atq; interim sæuientes stultitiã suam ꝑdocent. Nec minus error eoꝝ moribus nocet. & cætera: q̃ sequnt̃ Vñ per Esaiam ꝓphetã cap. qnto dr̃ Vhe uobis: q sapiẽtes estis ĩ oculis uestris: & corã uobismetipsis prudẽtes. De iis ẽt Gre. lib. vi. moraliũ loqtur cũ dicit: Nõnulli usq; ad ꝑuersa dogmata erũpũt. & dũ ueritatis eẽ discipuli humiliter negligũt: magistri erroꝝ fiũt Taliũ ẽt in solentiã carpit doctor Angelicus in pricipio sũme cõtra gẽtiles dicens. Sunt qdã de suo ingenio tantũ ꝑsumẽtes: qui totã diuinã naturã: suo posse metiri ĩgenio arbitrant̃: Existimantes totũ esse ueꝝ: quod eis uidet̃: & falsum: quod eis nõ uidet̃. ¶ Hæc ille Nec miꝝ quia dr̃ ꝓuerbioꝝ xxvi Sapientior sibi stultus uidet̃ septẽ uiris loquẽtibus sententias. Illi ergo uere stulti & fatui sunt: qui se scire existimant: cum paꝝ: aut nihil sciant: de quibus ẽt paulus loquit̃. Ad Ro. primo Dicentes eni se esse sapientes stulti facti sunt. Seneca ad lucillũ Arbitrari te scire: q̃ nescias. nõ est sapientis: sed temerarii & stulti Quãobrem Terenti⁹ dixit: Hoĩe imperito Nihil deteri⁹: Qui nisi quod ipse facit nihil rectũ putat. Ideo scribitur prouerbiorum .iii. Ne sis sapiens apud temetipsũ: Patuit ergo quãtũ mali: quãtũue ꝑiculi cõtineat ĩ se ignorãtia: qa ipsa ẽ mr̃ & fomes oĩum erroꝝ. Ergo ex opposito patet: quãtũ laudis & honestatis cõtineat scientia quæ ignorantiæ opponitur: & per hoc liquido constat scientiam esse laudabile & honestum Bonũ: quod fuit ꝓbandũ. Patuit ẽt qualiter ignorantia deterior & indecentior ẽ in uno q̃ ĩ alio: & cõsequenter scia plus fulgoris & decori ac etiã plus laudis hẽt in uno: q̃ in alio. Et sic ꝓbatũ est sciam eẽ utile delectabile & honestũ bonũ. Cum ergo naturaliter oĩa bonũ appetant: sequit̃ Quod natura hoc ẽ naturali appetitu Oẽs hoĩes scire desiderãt.

Ad cuius etiam ꝓbationem sextam & ultimam annecto rõnem.

CRATIO SEXTA

OMNIS hõ naturalr̃ btitudinẽ appetit & desiderat. Sed finis ultim⁹ & btitudo cõsistit i cognitiõe & itellectuali operatõe. Ergo naturalit̃ oĩs hõ scire cognoscere atq; i telligeř ďsiderat. Maior nota ẽ ex ťminis: qa cupim⁹ oẽs & desideramus naturaliter esse beati. Minorem autem sic declaro. Est enim Beatitudo duplex: Compræhẽsoris & uiatoris. Beatitudo cõprehensoris est beatitudo quæ erit in patria: & ista est finis ultimus rationalis creature: quæ consistit in uisione diuinæ essentiæ. Beatitudo uiatoris est beatitudo uiæ: quæ potest haberi ab homine: antequam ex hoc mortali corpore discedat. Et hæc fœlicitas secũdum quid: potius q̃ beatitudo nominanda est: quia perfecte non potest haberi i uita ista: propter multas miserias concomitantes: & defectum sciẽtiæ atq; cognitõis: & multa alia. unde fœlicitas uiæ est quædam participatio seu quædam umbra beatitudinis pr̃iæ. Ideo recte Paul⁹ dixit. Videm⁹ nũc ꝑ speculum in enigmate: tunc autem facie ad faciem. Vtraq; autem beatitudo consistit in cognitione: & in operatione ipsius intellectus sicut patet per auctoritatem apostoli superius inductã. Dicendo enim uidemus nunc per speculum in enigmate: tãgit fœlicitatem uiatoris: sed cum dicit. tunc autem facie ad faciem: tangit beatitudinem compræhensoris: quæ est beatitudo patriæ. Videre autem isto modo est actus intellectus: ergo quomodocũ q; accipiatur beatitudo: semper consistit in cognitione. Sed uide q̃ bene & q̃ acomodate possunt adduci i proposito uerba doctoris Angelici in prologo primi sententiarum. Omnes inquit: qui recte senserunt posuerunt finem humanæ uitæ dei contemplationem. Cõtemplatio autem dei ẽ duplex: Vna per creaturas: q̃ imperfecta est: in qua contemplatione ph̃us fœlicitatem cõtemplatiuam posuit: quæ tñ est fœlicitas uiæ & ad hanc ordinatur tota cgnitio phisica: quæ ex rationibus creaturarũ procedit. Est & alia dei contemplatio: qua uidetur immediate per suam essentiã: & hæc perfecta est: quæ erit in patria & est homini possibilis ƒm fidei suppositionem. CHæc ille. fœlicitas ergo uiatoris: quæ a philosopho contemplatiua appellatur in decimo ethicorum in scientia, & litterarum cognitione consistit. Palam est etiam: Quod Beatitudo patrie in actu & operatione intellectus consistit. Vnde præfatus doctor Angelicus in primo. S. disti. prima

dicit. Vltima fœlicitas hois ꝯsistit i optima opatiōe. Fœlicitas. n. non est in hitu: sed in operatiōe ꝑm phm. Optima aūt opatio hominis est opatio altissime potētiæ: scilicet intellectus ad nobilissimum obiectum: quod est deus. Vnde ipsa uisio diuinitatis: ponit tota substātia nostræ beatitudinis. Ioā. xvii. hæc est uita eterna: ut cognoscant te dñm: & cætera. Ex uisiōe autē ipsum uisum: cum nō uideatur p similitudinem: sed p essentiā: efficit quodāmō itra uidentem: & ista est cōpræhensio: quæ succedit spei: cōsequens uisionē: quæ succedit fidei: sicut spes quodāmodo generatur ex fide. Ex hoc aūt ꝙ ipsum uisum receptū est intra uidentem unit sibi ipsum uidentē. ut fiat quasi mutua penetratio per amorē: sicut dr prime. Ioā. iiii. Qui manet i charitate in deo manet: & deus in eo. Ad unionē aūt maxie cōuenientis sequit delectatio sūma: & i hoc pficit nostra fœlicitas. Visio eni nō hēt perfectā rationem fœlicitatis: nisi ꝑm ꝙ est opatio pfecta p ea quæ sequūt. Perficit enim delectatio opationē: sicut pulchritudo iuuentutem: ut dr i .x. ethicoꝝ. Hæc igitur. quatuor p ordinē se hñt. Visio cōpræhēsio Amor siue charitas & delectatio. Ex uisione. n. seqt cōphēsio: ex ꝯphēsiōe amor inefabilis: ex amore aūt sūma & admirabilis delectatio oritur. Prima duo uidelicet uisio & cōpræhēsio ptinēt ad actū intellectꝰ. Vltima uero duo uidelicet Amor & delectatio ad actum uoluntatis attinēt. Potes ergo dicere: Qd Beatitudo essētialiter consistit in actu intellectus: Cōplectiue uero seu pfectiue cōsistit in actu uolūtatis: quia delectatio ut dixi pficit ipsam opationem: in qua sſbaliter btitudo cōsistit. Vel potes dicere sic. Qd Btitudo cōsistit in actu intellectus ex pte principii: sed ex parte termini seu cōplemēti cōsistit in operatione uoluntatis. Ideo Magister. S. in. ii. recitat uerba Augustini dicentis. Creauit deus hominem ut summū bonum intelligeret: intelligendo amaret: amādo possideret: possidendo frueret. Ponit. n. quatuor ut dicit thomas in. ii. S. quæ ꝑm ordinē se hñt. Intellectus eni ꝑm appræhensionē boni gignit amorem. Amor āt unit amato: & quodāmodo illud suū esse facit possidēdo. Est eni Amor ꝑm Dionysiū. Virtꝰ quædam unitiua: quæ amantē extra se ponit: & transfert in amatum. Ex hac autem coniūctione sequit delectatio: quæ pficit rationem fruitionis. Fruitio enim nominat fœlicitatē ex parte sui complemēti: magisq̄ ex parte principii: cum in se delectationem

quãdã icludat. Vñ Aug. in prio de trinitate dicit. Q đ frui dici-mur illa re: de q̃ capim⁹ uoluptatẽ. frui ẽt apud grãmaticos nihil aliud est: nisi cũ delectatiõe uti: Vñ fruor supra utor addit delectationẽ. Et sicut ab hoc uerbo utor dr̃ usus: ita a fruor fructus. dr̃ aũt aliq̃s capere fructũ ex aliq̃ re: qñ ex usu illius rei delectationẽ pcipit: Ideo dicũt aliq̃: Q đ sicut fructus est ultimũ: qđ expectaẽ de arbore: ita in spũalibus: fructus est ultimũ: qđ expectatur de obiecto: Tale ãt est delectatio: qa delectatio sequiẽ actũ: ex. x. ethicorꝝ. Q uã similitudinẽ Ioãnes Scotus in prio. S. di. prima. q. iii. sic exponit dicẽs: fructus est ultimũ: quod expectaẽ de arbore: nõ ut possidendũ corporaliter: sed ut habẽdũ p actũ potẽtiæ attingẽtis illud: ut obiectũ. Pomũ eni nõ est fructus: inquãtũ expectaẽ ut possidẽdũ: sed inquãtũ expectaẽ: ut gustandũ: & actu gustus attingẽdũ: quã gustationẽ seqtur delectatio. Si igiẽ fruct⁹ dicaẽ quo fruẽdũ ẽ: delectatio nõ ẽ fruct⁹. sed illđ ultimũ expectandũ: sed nec delectatio ẽ frui: sed primũ quo attigo expectatũ: ut expectatum est frui qđ ur̃ ꝓbabile cũ fũct⁹ sit expectatũ illa rõe: sub q̃ expectaẽ: ut a potẽtia attigẽdũ. ¶ Hæc ille: dicit ẽt præfatus Io. Scotus ibidẽ: Q uod frui accipiẽ pro actu & delectatione simul. Quod ꝓbat ex diffinitione illa de frui: quã ponit Augustinus. x. de trinitate. cap. x. & xxiii. cum dicit. fruimur cognitis: in q̃bus uoluntas pp seipsam đlectata cõq̃escit. A d actũ enim ptinet: cũ dicit fruimur cognitis: qa actui uolũtatis ꝑsuponitur actus intellectus in obiectũ cognitũ. Et subiũgit prælibatus Scot⁹ dicẽs. Q đ ãt sit magis ꝓpriũ significatũ huius uocabuli frui difficile est ꝓbare. Tamẽ aliquo mõ põt coniici ex usu uocabuli. Istud eni uocabulũ frui cõstruiẽ cũ ablatiuo significãte obiectũ ex ui transitionis: q̃lis cõstructio appropriaẽ uerbis significantib⁹ actũ. Nõ aũt cõstruiẽ cũ obiecto in ablatiuo ex ui cãæ: q̃lis cõstructio debeẽ passionib⁹ significatis p uerba primo passiua. Nõ eni ita dr̃ fruor deo: sicut dr̃: delector deo. Vel deus delectat me. sed dicor frui deo transitiue sicut dicor amaẽ deum: & istud uideẽ magis ꝓpriũ significatũ uocabuli. Sed de uocabuli significatione nõ est contẽdendũ: qa ẽm Augusti. prio retractationum. Cum res cõstat: nõ est uis facienda in nõibus. Hæc Scotus ad litterã ubi supra. Sed qa fruitio ẽ act⁹ uolũtatis: & ẽm habitũ charitatis: ideo scotistæ cũ doctore suo tenẽt: Q đ Beatitudo consistit in actu uolũtatis. Doctor uero sctũs in. iiii. S. di. xlix: sentit oppositũ decẽs Q uod necesse est Btitudinẽ substantia

liter i actu itellectus ɔsistere. Dicit.n.sic ibidē. Btitudinē eē i uolūtate duplicit pōt intelligi. Vel obiectiue: uel actualit. Obiectiue qdē: ita ꝙ sit uolūtatis obiectū. Et sic beatitudo cū sit ultimus finis: & ex fine ē ratio boni: qd ē uoluntatis obiectū: oportet ponere btitudinē in uolūtate esse. Alio mō actualiter idest ita ꝙ sit aliqs actus uolūtatis Et sic Beatitudo in uolūtate esse nō pōt. Btitudo eni ultimū finē hoīs iportat. Finis aūt ultimus hoīs est duplex. Vnus in ipso: & alius extra ipsum. In ipō: sicut opatio rei dr̄ eē finis eius. cū oīs res sit pp suā opationē ſm pħm i prio cæli & mūdi. Finis uero extra ipsum ē: ad qđ p suā operationē ptingit. Nō aūt quælibet opatio pōt dici finis: sed illa q̄ fini exteriori primo cōiūgit: & hoc dico: qñ res finē extra se hēt: Tunc eni oportet: ꝙ finis interior ad exteriorē ordinet̄: ut sic finis exterior sit q̄si finis ultimus: & finis iterior: q est opatio: sit ad illū ordinatus: sicut uidemus: ꝙ res naturales p opationes quas hñt: ptigūt ſm assimilationē quandā ad diuinā Bonitatē: quæ ē eaꝝ exterior finis. Impossibile est autē: ut ipē uolūtatis actus sit ultim⁹ finis alicuius qa cū uolūtatis obiectū sit finis: hoc ipūm qđ est uelle: & qlibet alius uolūtatis actus nihil est aliud: q̄ ordinari aliq̄ in finem uñ præsupponit aliū finē: Et ideo si ipsū uelle dicat̄ eē uolitū: oportet p̄supponere añ hoc aliqd esse uolitū. Nō.n.pōt intelligi i aliq̄ potentia reflexio suꝑ actum suū nisi actu suo: in quē sit reflexio prius terminato p obiectū ꝓpriū quod sit aliđ ab ipō actu potētiæ illius: alias oporteret in infinitū ꝓcedere. Si.n. intellect⁹ intelligit se itelligere: oportet ꝙ itelligat se intelligere aliqd. Et si dicas ꝙ intelligit se itelligere hoc: quod est se itelligere: adhuc opportebit aliud ponere & sic in ifinitū. Patet ergo Q đ ipsum itelligere nō pōt eē primū obiectū intellectus: & eadē rōe: nec ipm uelle pōt eē obiectū primū uolūtatis. Cū ergo obiectū p̄mū uoluntatis sit finis ultimus: ipossibile ē: ꝙ aliqs uolūtatis actus sit ultimus finis uolūtatis. Nec ēt pōt dici Quod assequtio finis exterioris sit ꝑ actū uolūtatis imediate. Intelligit̄ eni eē actus uolūtatis añ assequtionē finis: ut motus qdā in finē: Post assequtionē uero: ut qetatio quædā in fine. Nō pōt aūt eē: ꝙ uolūtas nūc qetet̄ in fine: in quē pri⁹ tendebat: nisi qa uolūtas aliomō se hēt ad finē: q̄ prius: uel ecōuerso. Illđ ergo: qđ facit uolūtatē hoc mō se hēre ad finē: ut uolūtas qetet̄ in ipso: ē ultim⁹ finis interior: q prio cōiūgit exteriori fini: sicut si alicui⁹ finis exterior sit pecūia

finis iterior erit possessio pecuniæ:p quã hõ se hẽt ad pecuniã: ut uolũtas in ea qetet. Cũ ergo ultimus finis q̃si exterior hũane uolũtatis sit deus nõ põt eẽ:ꝙ aliqs actus uolũtatis sit interior finis Sed ille actus erit ultimus finis interior:quo prio hoc mõ se hẽbit ad deũ:ut uolũtas qetet in ipsum. Hæc ãt est uisio dei ẜm intellectũ:qa p hanc;fit q̃si quidã contract⁹ dei ad intellectũ:cũ oẽ cognitũ sit in cognoscẽte:ẜm ꝙ cognoscit:sicut ẽt corporalis ta ctus ad delectabile corporeũ iducit qetationẽ affect⁹. Et iõ ultimus finis hois ẽ in actu itellect⁹. Et ita btitudo:q̃ ẽ ultimus finis hois i itellectu cõsistit: Tñ id:qđ ẽ ex pte uolũtatis:scilicet qetatio eius in fine:qđ põt dici delectatio est quasi formaliter cõplẽs rõnem btitudinis:sicut supueniẽs uisiõi:i q̃ sƀa btitudinis ɔsistit ut sic uolũtati attribuat:& pria hitudo ad finẽ:ẜm ꝙ assequtionẽ finis appetit:& ultia ẜm ꝙ in fine iã assequto qetat: ¶ Hæc doctor. sctũs ubi supra. Sed uide ꝙ ꝑlibat⁹ doctor nono qđlibet dicat. Fœlicitas iqt siue btitudo i opatiõe cõsistit & ñ i hitu:ut phs ꝓbat i prio ethicoꝝ. Vñ btitudo hoïs põt cõpari ad aliquã potẽtiã aie duplicit. Vno mõ sicut obiectũ potẽtiæ:& sic btitudo ꝓci pue cõpat ad uolũtatẽ. Est. n. btitudo finis ultimus & sũmũ bonũ hoïs. Finis ãt & bonũ sũt obiectũ uolũtatꝭ. Alio mõ sicut act⁹ ad potentiã: & sic btitudo originalit & sƀaliter ɔsistit i actu itellectus Formalit ãt & cõpletiue i actu uolũtatis:qa ipossibile ẽ ipsũ actũ uolũtatis eẽ ultimũ finẽ uoluntatis. Vltimus eni finis hois ẽ id:qđ ẽ prio desideratum. Nõ aũt põt eẽ ꝙ primo uolitum. sit actus uoluntatis. Prius eni potẽtia fert in aliqđ obiectum:q̃ ꝙ ferat super actum suum. & prius intelligit actus alicuius potẽtiæ q̃ reflexio eius super actum illum Actus eni terminat ad obiectum. Et ita q̃libet potentia prius fertur in obiectum:q̃ in actum suum: sicut exempli gratia uisus pri⁹ uidet colorem:q̃ uideat se uidere colorem. Et ita etiam uoluntas prius uult aliquod bonũ: q̃ uelit se uelle. Et sic actus uoluntatis non potest esse primo uolitum & p consequens nec ultimus finis. Sed quotienscunq; aliquod bonum exterius est desideratum:quasi finis:ille actus noster est nobis quasi finis interior:quo primo perfecte attingimus ad ipsum. sicut dicimus ꝙ comestio finis est & beatitudo eius q ponit cibum finem suum:& possessio pecuniæ:q finẽ suum ponit pecuniam. Finis autem nostri desiderii deus est. unde actus: quo ei prio cõiũgimur:ẽ originalit & sƀalit nr̃a btitudo. Prio ãt

deo colligimur p actū intellect⁹. Et iō ipsa dei uisio:q̄ ē actus intellect⁹:est substātialit & origīaliter nr̄a btitudo. Sed qa hæc opatio pfectissima ē. & couenientissimū obiectū:iō cōseqt̄ maxia delectatio:q̄ qdē decorat opationē ipsā:& pficit eā:sicut pulchritudo iuuētutē:ut dr̄ in. x. ethi. Vñ ipsa delectatio q̄ uolūtatis ē:formaliter cōplet btitudinē. Et ita btitudis ultime origo est ī uisiōe:cōplemētū aūt in fruitōe. ℂ Hæc ille. Probat̄ ēt itentū aliis rōnib⁹ Q ua ꝑ pria talis est. Bonū in quo p se est sufficiētia:est fœlicitas uel beatitudo:ut patet p phm in prio ethi.. Sed h̄ est in cognitione:ut patet Ioānis. xiii. Dñe ostende nobis patrē:& sufficit nobis ergo btitudo maxīe cōsistit in intellectu. ℂ Scdo sic Arguit̄. Intellectus est nobilior uolūtate:ergo Beatitudo cōsistit in actu itellectus:& nō in actu uolūtatis. Cōsequētia sic pbat̄: Q uia ultia fœlicitas ẜm phm in. x. ethi. nō cōsistit in hitu. sed in opatōe:nec in quacūq; opatiōe:sed in optima opatōe cōsistit. Optima autē opatio hois est opatio altissime potētiæ:ergo in actu illius potentiæ beatitudo cōsistit:q̄ est nobilissima aliaꝝ potētiaꝝ. Potentiæ enī distingunt̄ p act⁹ & actus p obiecta: Antecedēs pbat̄: Q uot nō solū phisice:sed ēt theologice loquēdo, itellect⁹ sit altior potētia:q̄ uolūtas. Et pbat̄ prio sic. Nobilitas. n. aīæ cōsistit in h̄:ꝙ ē ad imaginē dei. Sed aīa est ad imaginē ẜm rōnē & intellectum. Vñ Aug. dicit tertio sup Genesim ad lr̄am Intelligamus in eo factū hoīem ad imaginē dei:quo irrōnabilib⁹ aīantibus añcellit Id aūt est ipsa rō uel mens uel itelligētia:uel si quo alio cōmodi⁹ appellat̄:qa p rōnem & itellectū differt homo a cæteris aiantib⁹ Ergo excellētissima potētia aīæ est itellectus. Sed diceret aduersarius Quot sicut imago est in itellectu:ita etiā in uolūtate:cū imago ẜm theologos:& pcipue ẜm Augustinū in libro de trinitate: attēdat̄ ẜm memoriā itelligētiā & uolūtatem. Sed cōtra. Ex quo nobilitas aīæ penes imaginē attēdit̄. opportet qd̄ illud sit excellēti⁹:ubi magis pprie īuenit̄ rō imaginis. Sed q̄uis imago sit in uolūtate & itellectu:magis tñ pprie est in itellectu:q̄ i uolūtate. Vñ Magister sen. in. ii. di. xvi. dicit imaginē esse i cognitōe ueritatis: silr̄itudinē in dilectiōe boni:ergo necesse est Q uot adhuc intellectus sit nobilior:q̄ uolūtas. Scdo sic arguitur. Illa potētia est nobilior:cui⁹ actus est nobilior. Sed act⁹ intellect⁹ nobilior est actu uolūtatis:ergo itellect⁹ est nobilior uolūtate. Maior patet qa cū potētiæ distinguat̄ p act⁹:opportet ꝙ de potētiis iudicemus ex actib⁹. Ergo opportet illā potētiā eē nobiliorē:cui⁹ actus est nobi

lior. Minor ēt sic ꝓbat̄: q̄a sic potētiæ distinguūt̄ p actus: ita actus p obiecta. Cū ergo actus specificent̄ ex termis: opportet illum actū eē nobiliorē: cui⁹ termius est nobilior. Sed sic ē quot actus itellect⁹ est ꝯm motū a reb⁹ ad aiam: actus aūt uolūtatis ꝯm motū ab aia ad res. Cū igit̄ aia sit nobilior reb⁹ exteriorib⁹: seq̄t̄ ꝙ itelligere est nobilius q̄ uelle: sicut itelligere naturā equi uel apis: nobilius ē: q̄ uelle equū uel apē: ergo itellect⁹ est altior potentia q̄ uolūtas. ℭ Tertio sic instat̄. In oibus ordinatis: q̄to aliq̄d magis distat ab īfimo: tāto est alti⁹. sed īfimū in potētiis aīæ ē sēsus. Volūtas aūt magis appropiquat sensui. q̄ intellectus: q̄a uolūtas cū sensitiuis potētiis cōicat in cōditōe obiecti. Sicut. n. sensus ꝑticulariū est: ita & uolūtas. Volum⁹. n. ꝑticularē sanitatē in hi uniuersali: q̄d est sanitas. Intellectus aūt est uniuersaliū. Ergo itellectus ē altior potētia: q̄ uolūtas. ℭ Quarto sic Oē regēs ē nobilius recto: & oē impans est nobilius eo: cui impat. Sed itellect⁹ regit uolūtatē & ipi ipat: ergo idē q̄d pri⁹. Maior nota ex termis: & minor ꝓbat̄ p pħm in ethicis: q̄ dicit. Q̄d itellectus uiget in hoie politico pricipatu. Est. n. in hoie itellect⁹ sicut rex in regno. Ad principē aūt & regē ꝑtinet regere: ergo itellectus uolūtatē regit. Itē si itellect⁹ uiget i hoie ueluti rex & priceps: uolūtas utiq̄ erit ueluti dn̄a & regia. Sed rex supemiet reginæ: & excellit ipsā. ergo intellectus uolūtati supeminet: & ipsā regit. Q̄d ēt itellect⁹ impet uolūtati: ꝓbat̄ p pħm in prio ethi. dicētē. Q̄d impare rōnis ē. Rō aūt & itellect⁹ idē sūt ꝯm re: ergo itellectus hēt ipiū supra uolūtatē. Et sic seq̄t̄ Quot sit nobilior ipa. ℭ Quīto sic. Quāto aliq̄s actus est simplicior & imaterialior tāto est nobilior: sed actus intellectus est simplicior & imaterialior q̄ act⁹ uolūtatis: q̄a itellectus abstrahit a materia: & ab appēditiis & cōditōib⁹ materiæ: nō āt uolūtas. Ergo actus itellect⁹ est nobilior actu uolūtatꝭ: & cōsequent̄ itellectus est nobilior uolūtate p rōnē iā dictā: q̄a sicut nobilitas obiecti arguit nobilitatem actus: ita ex nobilitate actus arguit̄ nobilitas potētiæ. ℭ Sexto sic ꝑsuadet̄. Intellectus in aia cōpat̄ splēdori & luci: q̄a itellectus ē lumē aīæ: uolūtas siue affect⁹ cōpat̄ calori: ut patet ex dictis sāctoꝝ. Sed splendor est nobilior calore: cū sit q̄litas nobilioris corpis: ergo itellect⁹ est nobilior uolūtate. Ista rō nō habet efficatiā neq̄ robur: sed est ꝑsuasio q̄dā. ℭ Septio sic instat̄. Quāto aliq̄d ē ꝓpingus fini: tāto ē nobilius Sed itellectus ē ꝓpingor fini: q̄ uolūtas. Ergo cōclusio. Maior patet: q̄a ex fine sumit̄ rō bonitatꝭ in his: q̄ sunt ad finē. Minor etiā

cõstat: q̃a prius homo attingit finem cognoscendo ipm: q̃ p uo-luntatem appetẽdo ipm ergo cõclusio. ℭ Potes sub aliis uerbis formare hãc rõnem sic. Illud: qđ p se & imediate attingit ultimũ finem: nobilius est eo: qđ p aliud & mediãte alio attigit ipm. Sed imediatius itellectus attigit finẽ ultimũ: q̃ uolũtas: q̃a itellectus attingit ipm prius uolũtate: & nõ p aliud. Volũtas uero attingit ipm finẽ ultimũ mediãte intellectu: & quodãmõ posterius ipso. Ergo cõclusio. Probaẽ discursus. Quia uoluntas nõ ferẽ nisi in pcognitum. In incognitũ uero nunq̃ ferẽ ut patet p phm in tertio de aia. Augu. etiã dicit Quod inuisa amare possumus: incognita uero nequaq̃. Et in libro de trinitate dicit. Qđ nihil amaẽ aut desideraẽ: nisi cognitũ. Dicit etiã Auicẽna in sua Metaphisica Quot uolũtas nihil eligit: nisi id eligendũ esse prius intellect⁹ iudicauerit. Ergo prius intellectus attingit ultimũ finẽ intelligẽdo: cognoscẽdo: cõphẽdẽdo: & speculando: q̃ uoluntas assequaẽ ipm amãdo: gaudẽdo: & delectãdo. Ergo intellectus uolũtate est nobilior. ℭ Amplius ẽm Grego. in. vi. moraliũ. Contẽplatiua uita est maioris meriti: q̃ actiua. Cõtẽplatiua. n. figuraẽ p mariã actiua uero p martã. Sed Maria optimã partẽ elegit: ut dñs i euãgelio dicit. ergo contẽplatiua potior est actiua. Sed contẽplatiua ptinet ad intellectũ. Actiua uero ad uolũtatẽ. Ergo intellectus ẽ nobilior uolũtate. ℭ Præterea dicit phs in. x. ethi. Quot intellectus est optimũ oĩum eoꝝ: quæ in nobis sũt: & licet minimũ qdđam esse uideaẽ: Est tñ potentia & pciositate maximũ. Dicit etiã quod nihil est melius intellectu: nisi deus. & ꝙ deus ualde curat de his: q diligunt intellectum tanq̃ de suis amicis. Themistius ẽt in scđo de aia dicit. Quot intellectu nihil est diuinius. Ergo itellectus uolũtate nobilior est. ℭ Hæc aũt erat ꝓbatio añcedentis. Sequiẽ ergo ꝙ sũmũ bonũ siue ultima fœlicitas homis cõsistaẽ substantialiter in actu intellectus: & non in actu uolũtatis. ℭ Itẽ ipsa ueritas dicit in euãgelio Ioãnis. xvii. Hæc est aũt uita æterna: ut cognoscant te dñm: & quẽ misisti iesum xpm. Sed cognoscere est actus intellectus: & uita æterna nihil aliud est ẽm rem: nisi beatitudo nostra: & ultimus finis hois: ergo beatitudo essentialiter consistit in actu intellectus. Aug. etiam in primo de trinitate cap. xiii. tenet ꝙ finis ultimus in actu itellectus cõsistat. Vbi sic inqt. Quæ est autem uita æterna? nisi illa uisio: quæ non conceditur impiis? Item in primo de trinitate dicit. Augu. Visio est tota merces. Sed sic est ꝙ uisio hæc ad actum intellectus ptinet:

ergo finis ultimus in actu itellectus cõsistit. Hanc opinionẽ etiã ꝓfitet̃ & tenet dñs Auicẽna in Metaphisica sua libro. ix. cap. vii. dicens. Lex nostra: quã dedit Machometh oñdit dispositionẽ in fœlicitatis & miseriæ: quæ sunt ſm corpus: ponẽs pro beatitudĩe quod porcis cõuenit. s. gulã & coitũ: Sed est alia ꝓmissio: quæ apprehẽdit̃ intellectu. Sapiẽtibus aũt magis cupiditas fuit conseq hanc fœlicitatẽ: q̃ corpoꝝ. Quæ q̃uis daret̃ eis: nõ tñ attendere uoluerũt: nec appreciauerũt eam in opatiõe fœlicitatis: quæ est coniũcta primæ ueritati. Hæc ille Ex q̃bus uerbis manifeste cõstat Quot ipse ponit beatitudinẽ in actu intellectus consistere. Et hæc opinio ꝓbabilior est: & dictis sacraꝝ lr̃aꝝ magis cõsona. Sed uidet̃ quod beatitudo in uolũtate: siue in actu uolũtatis consistat. Et p̃mo sic arguit̃. Quia beatitudo est summũ bonũ. Sed bonũ est obiectũ uoluntatis: inquantũ huiusmodi: nõ aũt intellectus: ergo beatitudo magis cõsistit in actu uolũtatis: q̃ in actu intellectus. ¶ Præterea delectatio ſm p̃hm in. vii. ethicoꝝ ad beatitudinẽ req̃rit̃. Vñ & in græco nomẽ beatitudĩs a gaudio accipitur. Sed delectatio est in uolũtate: siue in affectu: ergo & beatitudo. ¶ Item ſm p̃hm in. x. ethicoꝝ. In actu nobilissimæ uirtutis consistit fœlicitas siue beatitudo: Sed charitas est excellẽtissima oĩum uirtutũ: ut patet p Apostolũ prime ad cor. xiii. Ergo cum charitas sit in uolũtate: ibi q̃renda est beatitudo. ¶ Amplius sicut aĩa imperat corpori: ita uoluntas im̃pat intellectui: & consequenter uoluntas est sup̃ior intellectu. Sed beatitudo magis ponitur in bonis aĩæ: q̃ corp̃is: q̃a aĩa est sup̃ior corpe: ergo eadem rõne magis debet poni in uoluntate: q̃ in itellectu. ¶ Ad hæc. Beatitudo hoĩs consistit in pfecta coniunctiõe ad deũ. Sed pfectius homo cõiungit̃ deo p uolũtatẽ: q̃ p intellectũ. Vñ Vgo de sancto Victore in. vii. capi. cælestis hierar. sup illud Mobile & acutũ. &c. ¶ Dilectio inquit sup̃eminet sciẽtiæ: & maior est itelligẽtia. Plus. n. deus diligit̃: q̃ itelligat̃. Intrat dilectio: ubi scia foris est: ergo beatitudo magis consistit in dilectiõe q̃ in cognitiõe & in uolũtate magis: q̃ in intellectu. ¶ Et iteꝝ cũ finis ultim⁹ sit p̃mium uirtutis & bonoꝝ opeꝝ: in illa potẽtia cõsistit ultim⁹ finis: quæ fuit cã bonoꝝ opeꝝ & uirtutis: q̃a sicut ille debet puniri: q malũ opatus est: & nõ alius p ipso: q̃a h̃ esset iniustũ: ergo ẽt illa res debet p̃miũ recipere: q̃ opata ẽ ſm uirtutẽ & bona opera exercuit. Sed sic est q̃d uolũtas sicut est cã peccati: q̃a omne peccatum est uolũtarium: q̃d si non est uoluntariũ nõ est peccatum

qt dicit Aug. Ita etiam est causa uirtutis & bonorum operum: quia uirtus secundum philosophum est habitus electiuus. Electio autem ad uoluntatem pertinet. Ergo uidetur quod sicut bona opera a uoluntate procedunt: quod etiam in ipsa summum bonum consistere debeat: & non in intellectu: cum nec uirtutes morales: nec actus meritorii attribuuntur. Potes breuiter formare praedictam rationem sic Praemium respondet merito. Sed meritum principaliter consistit in uoluntate: ergo & beatitudo: quae est praemium. ¶ Vltimo sic arguitur. Voluntas est nobilior intellectu. Ergo finis ultimus consistit in actu uoluntatis: & non in actu intellectus. Consequentia patet per ea: quae superius annotata sunt: quia ultima foelicitas consistit in optima operatione: quae non est nisi altioris potentiae simpliciter. Antecedens uero probatur per multa media Quorum primum est tale. ¶ Perfectoris potentiae perfectior est habitus. Sed habitus quo perficitur uoluntas: scilicet charitas est nobilior fide & scientia: quibus perficitur intellectus: ut dicit Aposto. prima ad corinthios. xiii. Ergo uoluntas est nobilior intellectu. ¶ Preterea Ordo potentiarum est secundum ordinem obiectorum: Sed Bonum quod est obiectum uoluntatis: est nobilius uero. quod est obiectum Intellectus: ergo uoluntas est nobilior intellectu. ¶ Amplius Quanto aliquid est deo propinquius: tanto est nobilius. Sed uoluntas magis appropiquat deo: quam intellectus. Ergo idem quod prius. Maior probatione non indiget. Minor uero constat. quia plus deum diligimus: quam ipsum cognoscere possimus. Multi etiam indocti surgunt & celum rapiunt: & multi doctissimi in profundum merguntur: ergo per uoluntatem magis deo appropinquamus: quam per intellectum. ¶ Ad haec Illud quod est liberum sui: est nobilius eo: quod non est liberum. Sed intellectus non est liber sui: quia potest cogi. Voluntas autem libera est: cum cogi non possit: ipsa etiam imperat intellectui. Ergo uoluntas est nobilior intellectu Quod autem uoluntas imperet intellectui: & ipsum cogere possit patet: quia uoluntatem imperare intellectui nihil aliud est: nisi quia uoluntas mouet intellectum: & propter hoc imperare & cogere dicitur. Quod autem hoc uerum sit: probatur. Dicit enim Anselmus in libro de similitudinibus Quod uoluntas mouet omnes animae uires. Praeterea secundum Augustinum. viii. super genesim ad litteram Omnis motus procedit ab immobili. Sed inter potentias animae: sola uoluntas est: quae est immobilis: in hoc quod a nullo cogi potest: ergo omnes alie uiress uoluntate mouentur. Item secundum philosophum in. ii. Metherorum Omnis motus est propter finem. Sed Bonum & finis est obiectum uoluntatis: ergo uoluntas mouet alias uires. Vlterius secundum Augustinum. Hoc facit in spiritibus amor: quod in corporalibus pondus. Sed pondus mouet corpora. Ergo amor

uoluntatis mouet spirituales animæ potentias: Cum igitur uo-
luntas moueat intellectum: sequtur ꝙ ipsa imperium habeat sup
ipsum: & eũdem cogere possit: & consequenter infert Quod
uolũtas est nobilior ĩtellectu. Quod fuit antecedẽs consequẽtie
nostre ꝓbandũ Ex quo seqtur: ꝙ nõ in actu intellect⁹: sed ĩ actu
uolũtatis finis ultimus cõsistat. ¶ Pro declaratione igitur hui⁹
q̃stionis. Videndũ est quomodo una potẽtia mouet alterã: quia
ꝙ una potẽtia hẽat imperiũ super aliã: nihil aliud est: nisi ꝙ una
mouet alterã. Et ideo primo cõsiderandũ est de isto motu: & po-
stea ꝑscrutabimur: quomõ una sit nobilior altera: demũ solutio
patebit ad obiecta. Quãtum ad primũ sciendũ ẽ ẜm doctorem
Angelicum in q̃stionibus disputatis de ueritate q̃stione xxii. ar-
ticulo. xii. Quod intellect⁹ aliquo mõ mouet uolũtatem: & alio
mõ uoluntas mouet intellectũ & alias uires Ad cuius euidentiã
sciendũ est: Quod tã finis: q̃ efficiens mouere dicunť: sed diuer-
simode: cũ in qualibet actione duo cõsiderenť: scilicet agens &
ratio agendi: ut in calefactione ignis est agẽs & ratio agendi. Ca
lor in mouẽdo dř finis: moueť autẽ sicut ratio mouendi Sed effi
ciens sicut agens motũ: hoc ẽ educẽs mobile de potentia in actũ
Ratio aũt agendi ẽ forma agentis: per quã agit. uñ oportet ꝙ ĩsit
agenti ad hoc: ꝙ agat. Non aũt inest ẜm esse nature perfectum
q̃a hoc habito quiescit motus: sed inest agẽti ꝑ modũ intẽtionis.
Nã finis ẽ prior in intentiõe: sed posterior in eẽ. Et ideo finis p̃exi
stit in mouẽte ꝓprie ẜm ĩtellectũ: cuius est recipeť aliq̃d ꝑ modũ
intẽtiõis: & nõ ẜm esse nature. Vnde intellectus mouet uolunta-
tem. ꝑ modũ quo finis mouere dř: inquãtũ scilicet præcõcipit rõ
nem finis: & eã uolũtati ꝓponit: sed mouere ꝑ modũ causæ agẽ-
tis est uolũtatis: & nõ intellectus: eo ꝙ uolũtas compatur ad res:
ẜm ꝙ in seipsis sunt. Intellectus autẽ compatur ad res: ẜm ꝙ sũt
ꝑ modũ spiritualẽ in aĩa. Agere autẽ & moueri cõuenit reb⁹: ẜm
ꝙ in seipsis subsistunt: & nõ ẜm ꝙ sunt in aĩa: ꝑ modũ ĩtentionis
Calor. n. in aĩa nõ calefacit: sed in igne. Et sic cõparatio uolũtat[is]
ad res: est ẜm ꝙ cõpetit eis motus: nõ aũt compatio intellectus.
Et ꝓptea act⁹ uolũtatis ẽ q̃dã ĩcliatio ĩ aliq̃d: nõ aũt act⁹ ĩtellect⁹.
Inclinatio aũt est dispositio mouẽtis: ẜm ꝙ efficiẽs mouet. uñ pa
tet ꝙ uolũtas habet mouere ꝑ modũ causæ agentis: & nõ intelle-
ctus. Potentiis autẽ aĩæ supioribus: ex hoc ꝙ ĩmateriales sunt:
competit ꝙ reflectantur super seipsas. Vnde tam uoluntas q̃ in-
tellectus reflectunť sup se: & unum super alterũ: & super essentiã

animæ:& super oēs eius uires. Intellectus enim intelligit se & uo
luntatem & essentiam animæ & oēs animæ uires. Et similiter uo
luntas uult se uelle:& uult itellectū intelligere: & uult essentiam
animæ & sic de aliis. Cū aūt aliqua potētia sup aliam fert: com
parat ad eam ƀm suā ꝓprietatē:sicut cū intellectus intelligit uo
luntatē uelle:accipit in seipso rōnem uolēdi. Vñ & ipsa uolūtas
cum fertur supra potētias aīæ:fert in eas:ut in res quasdam:qb⁹
conuenit motus & opatio:& inclinat unāquāq; in ꝓpriā opatio
nem: Et sic nō solum res exteriores mouet uolūtas p modū cau
sæ agentis:sed ipas aīæ uires. ¶ Hæc doctor san. ubi supra. Hēs
ergo quomodo uolūtas mouet intellectū:& econuerso:& sic te
nes quomodo una potentia habet impium sup aliā. ¶ Nunc ue
ro pscrutandū est:quomodo itellectus simpliciter:sit dignior uo
luntate:& qualiter uolūtas ƀm qd sit dignior intellectu. Sciendū
est igit ꝙ ƀm ꝑlibatū doctorē ubi supra articulo. xi. Quot aliqd
pōt altero eminentius dici:& simpliciter:& ƀm qd. Ad hoc aūt ꝙ
aliqd ostendat esse altero simpliciter melius:opportet ꝙ eoꝝ cō
paratio attēdat penes eoꝝ essentialia:& nō penes accidētalia: qa
p hoc attenderet unū alteri eminere ƀm qd: sicut homo si com
paret leoni:qtū ad differētias essentiales:inuenit leone simplici
ter nobilior:inquātum homo est aīal rōnale. Leo uero irrōnale.
Leo aūt est hoīe excellētior:si cōpetur ƀm fortitudinē corpalem.
Hoc aūt est esse nobilius ƀm qd. Multa. n. aīalia hoc modo nobi
liora sunt hoīe:qa aliqua habēt meliorē uisum:sicut linx:& quili
bet lupus:alia uero meliorē auditū:nōnulla meliorē olfatū. Sed
ista est nobilitas ƀm qd:& non simpliciter dicta. Vt ergo cōside
ret:quæ haꝝ duaꝝ potētiaꝝ sit nobilior simpliciter:uolūtas: an
intellectus. Hoc est p se ex eoꝝ differētiis cōsiderādū. Perfectio
aūt & dignitas intellectus in hoc consistit: Quot spēs rei intelle
ctæ in ipso cōsistit itellectu:cū ƀm hoc itelligat actu:in quo ei⁹ di
gnitas tota cōsiderat. Nobilitas aūt uolūtatis & act⁹ ei⁹ cōsistit ex
h:ꝙ aīa ordinat ad rē aliquā nobilē ƀm eē:qd habet illa res in se
ipsa. Perfectius aūt est simpliciter & absolute loquēdo:hr̄e in se
nobilitatē alteri⁹ rei:q̄ ad rē nobilē cōpari extra se existentē. Vñ
uolūtas & itellect⁹:si absolute cōsiderēt:nō cōparādo ad hāc uel
ad illā rē:hūc ordinē iueniunt hr̄e. Quot itellect⁹ eminētior &
nobilior simplicit ē uolūtate. Sed cōtingit nobili⁹ eē cōpari ad rē
aliquā nobilē p aliquē modū:q̄ eius nobilitatē i seipso hr̄e:quādo
uidelicet illius rei nobilitas habet multo inferiori mō:q̄ eā hēat

res illa in seipsa. Si aũt nobilitas illi⁹ rei insit alii rei:uel æque: uel nobilius:q̃ in re cuius est:tũc absq; omni dubitatiõe. Illud:quod i se nobilitatem alterius rei habebit:est nobilius eo : quod ad ipsã rem nobilem qualitercũq; ordinat. Rerũ aũt:quæ sunt aĩa supe riores formas pcipit ĩtellectus inferiori modo q̃ sint in ipsis reb⁹ Substãtiæ.n.sepate sunt simpliciores & nobiliores in seipsis:q̃ in intellectu nostro. Recipit̃.n.aliqd in ĩtellectu p modũ sui : ut dr̃ in libro de causis. Et Boetius dicit Quot intelligẽs ĩtelligit p modũ sui:& nõ p modũ rei ĩtellectæ. Et eadẽ rõne earũ rerũ:q̃ sũt aĩa ĩferiores:sicut res corpales sunt:formæ sunt nobiliores in aĩa: q̃ in ipsis reb⁹:qa in ĩtellectu sunt in materiales. Nihil.n.fit ĩtelligibile:nisi fiat ĩmune a materia:ut dicit Auicẽna. ¶ Sic igit̃ tripliciter põt sũmi compatio ĩtellectus ad uolũtatem. Vno modo absolute in uniuersali nõ respectu huius uel illius rei: & sic intellectus est eminẽtior uolũtate:sicut habere id quod ẽ dignitatis ĩ re aliqua:est perfectius:q̃ comparari ad nobilitatem eius. Alio modo per respectum ad res naturales sensibiles:& sic iterũ intellect⁹ est simpliciter nobilior uoluntate: utputa:Intelligere lapidem: q̃ uelle lapidem:eo q; forma lapidis nobiliori modo est in intellectu:s̃m q; ab intellectu intelligitur:q̃ sit in seipsa:s̃m q; a uoluntate desideratur. Tertio modo in respectu ad res diuĩas : quæ sũt anima superiores:Et sic uelle est eminentius q̃ ĩtelligere:sicut uelle deum & amare:q̃ intelligere aut cognoscere:quia diuina bonitas perfectius est in ipso deo:prout a uoluntate desideratur: q̃ sit participata in nobis:prout ab intellectu concipitur. ¶ Hæc ex intentione sancti docto. dicta sunt. ¶ Ad primũ ergo dicendũ quod ratio illa ostendit Quod beatitudo sit in uoluntate obiectiue idest sicut suum obiectum:non autem quasi actus eius.

¶ Ad secundum dicitur quod delectatio requiritur ad beatitudinem:quasi forma completiua beatitudinis:quia delectatio pficit operationem:ut quidam finis superueniens:ueluti iuuenib⁹ superueniat pulchritudo:quæ iuuẽtutem decorat:ut dicitur in decimo ethicorum. ¶ Ad tertium respondetur Quot charitas pro tãto dicitur esse altior & nobilior uirtus cæteris: quæ sunt in uia:quia ipsa est:quæ ordinat omnes in deum. Ipsa est etiam cuius erit in patria ultima quietatio in deum. Hoc tamen non dat ei:q; actus eius sit substantia ipsa beatitudinis : sed uel inclinatio quædam in ipsam:sicut in statu uiæ:uel quietatio in ipsa:sicut in statu patriæ. ¶ Ad q̃rtũ dicẽdũ q; actus corporis nõ põt pertin

gere ut assequat bonū animæ:sed actus intellectus potest pertingere ad assequēdū bonum:qđ uoluntas appetit. Et ideo nō ē simile. ℭ Ad qrtū dicendū ꝙ per affectum homo pfectius deo coniūgitur:q̄ per intellectum:inquātum cōiunctio:q̄ est p affectum: perficiens & decorans eā:qa delectatio perficit operatōem: sicut pulchritudo iuuētutem:ꝭm philosophum: Sed tñ oportet Quod prima cōiūctio sit semp per ītellectū. ℭ Ad uerbū Vgonis Q đ sciētia foris manet:ubi dilectio ītus ē. Dicit Quod dilectio prius inclinat in coniunctionem perfectā appetendam:q̄ intellectus pfecte coniūgatur:q̄uis nō pri⁹q̄ ītellect⁹ quoquo mō cognoscat: eo ꝙ appetitus nō pōt esse īcogniti oīo. Et propter hoc dixit Hugo dilectio ītus est:ubi scia foris manet. Ad. vi. dr̄ Q đ ꝭm phm ī. iii. de aīa. Duo sunt pricipia humanoꝝ actuū. s. Intellectus seu ratio:& appetitus siue uolūtas. In intellectu aūt seu ratiōe cōsideraẗ speculatiuū & practicum:In appetitu aūt rōnali cōsideraẗ electio & executio: Vñ sicut uoluntas est causa bonoꝝ opeꝝ:ita etiā intellectus. Habitus. n. electiuus nūq̄ erit uirtuosus nisi sit ꝭm rōnem rectā. Vñ hoīes carētes usu rōnis:sicut sunt pueri paruuli & amentes ac stolidi nō possunt mereri nec peccare. Ideo sola uolūtas nō ē cā humanoꝝ actuū:sed etiā intellectus. Et ꝑpter hoc ambo premiabūẗ uolūtas amādo & fruēdo:ītellect⁹ aūt uidēdo:speculādo:cōtemplādo:cognoscēdo:& appræhēdēdo. Voluntas tñ dr̄ eē cā uel peccati:uel actus uirtuosi pp libertatem ei⁹: & qa ad ipsam. ut dixi:ptinet electio & exequtio. Non. n. sufficit intellige Q uid sit bonū uel quid sit uirtus:sola cognitiōe:nisi bonū operemur:& actus uirtuosos ipsa re exerceamus:quia laus uirtutis ī actione consistit. Et ideo Argumentum non concludit. Q uod ꝑpter hoc beatitudo in actu uolūtatis cōsistere debeat: Vel dicendum est. Q uod sicut uolūtas est cā bonoꝝ operum & uirtutum ita p̄miū recipiet:qa beatitudo:quæ est uirtutis & bonoꝝ operū premium:in ipsa sola uoluntate cōsistet obiectiue. ℭ Aliter tñ respōdet doctor. s. ad hoc argumentū in suis quodlibetis nono qđlibet dicens. Q uod meritum cōsistit ī agendo:p̄mium autē in recipiendo. Actio autem primo pertinet ad uoluntatem:quia ipsa mouet omnes alias uires:sed receptio primo pertinet ad ītellectū q̄ ad uolūtatē. Vñ præmiū ꝑ prius attribuiẗ ītellectui:meritū autem uoluntati. ℭ Hæc ille. Finis ergo ultimus ē ī ipso intellectu actualiter:qa in actu ipsius consistit. In uoluntate uero obiectiue. ℭ Ad ultimā instantiā q̄ ꝓbat uoluntatē eē nobiliorē ītellectu p

aliqua media: Dicit ad primum quod charitas est habitus perficiens uoluntatem i ordine ad deum: & in tali ordine uoluntas est nobilior itellectu: nec per hoc concluditur. Quod uoluntas sit nobilior simpliciter: sed secũdum quid. ¶ Ad .ii. dicitur Quod Verum est quoddam bonũ: Est enim Bonum intellectus ut patet per philosophum i. vi. ethicorum. Et ideo non est dicendum Quod bonum sit nobilius uero: sicut nec Quod animal sit nobilius homine cum homo includat i se nobilitatem animalis & superaddat. Loquimur enim de uero & bono: secũdum quod sunt obiecta uoluntatis: & intellectus. ¶ Ad .iii. patuit solutio ex solutione quinti Argumenti. Vel dicendum Quod ratio illa procedit de uoluntate in ordine ad deum: & sic conceditur: esse nobilior intellectu secundum quid: sed non simpliciter. ¶ Ad .iiii. dicendum Quod libertas uoluntatis: & imperium ipsius in intellectum non ostendit eam esse nobiliorem simpliciter: sed nobiliorem in mouendo: ut ex prædictis patet: Voluntatem enim Imperare intellectui: nihil aliud est: nisi quia uoluntas mouet intellectum: Ex hoc ergo arguitur Quod sit nobilior secundum quid: uidelicet i mouendo: sed non simpliciter. Item rationis est etiam imperare secundum philosophum i primo ethicorum. Vnde sicut uoluntas mouet intellectum: ita etiam intellectus mouet uoluntatem. Mouet enim uoluntas intellectum: & alias animæ uires per modum causæ efficientis: Intellectus uero mouet uoluntatem per modum finis: ut latius patet ex iis: quæ dicta sunt superius. Vnde ex hoc imperio sic ego possum arguere nobilitatem intellectus: sicut ipsi ex: hoc eodem medio demonstrare opinantur uoluntatem esse nobiliorẽ intellectu. Non igitur sequitur. Quod uoluntas sit simpliciter nobilior intellectu. Intellectus ergo simpliciter uoluntate nobilior est. & consequenter infertur: Quod in actu ipsius: & non uolũtatis: finis ultimus rationalis creaturæ consistat. ¶ Palam est etiam quod fœlicitas uiæ: quãuis sit imperfecta: in actu intellectus consistit. Aristoteles enim & cõmentator suus Aueroys: nec non Auicẽna: & quasi omnes celeberrimi philosophi fœlicitatem humanam in speculatione posuerunt unde philosophus in .x. ethicorum dicit. Quod uir sapiens maxime est fœlix. Et ibidem etiam dicit Quod speculatio ueritatis est ipsa fœlicitas. Quam obrem hoc Cicero non ignorans primo suorum officiorum libro in hæc uerba prorupit. Cognitionemque rerum aut occultarum aut admirabilium: ad bene beateque uiuendum necessariam ducimus. Si ergo iuxta Ciceronis sententiam bene beateque uiuere uolumus: cognitio rerum occultarum: idest rerum naturalium: quæ sunt occultæ: idest in materia immersæ: de quibus est naturalis philosophia: aut admi

rabilium:de qbus est moralis philosophia:quæ ē de præceptis admirabilibus:uel admirabiliū.i.rerꝝ diuinarꝝ & supernaturalium:quæ admirabiles sunt:magnopere nobis necessaria ē:& opportuna. Quapropter dicit Seneca illos esse uituperandos:qui totum tempus suū i solis uocabulis & quibusdā uerborꝝ lenociniis atqꝫ Flosculis terunt: fucos quosdā & inanem scientiæ umbrā atqꝫ picturā sectantes: ad ipsam uero sciētiæ cognitionē nunq̄ puenientes. Quāobrē nō dixit Cicero cognitionem uocabulorꝝ aut fabularꝝ:sed rerꝝ occultarꝝ uel admirabiliū ad bene beateqꝫ uiuendū fore necessariā. ℭ Fœlicitas ergo uiatoris in cognitione naturalis & moralis atqꝫ diuinæ philosophiæ:quam metaphisicam appellamus:consistit:& hoc dico: si talis cognitio peccatorū sordibus nō fuerit ifecta. Omnis.n. peccator uere miser potest appellari. Miseria uero fœlicitati opponitur. Quare nullus peccator est fœlix:qui continuæ conscientia scelerꝝ:& peccatorꝝ stimulis agitat̄. Hoc igitur proballe mihi sufficiat:philosophos & oratores fœlicitatē i actu intellectus & cognitione posuisse. Probauimus etiam fœlicitatem uiatoris & compræhensoris in cognitione:& intellectuali operatione consistere. Cum ergo oēs beatitudinē appetant:& beatitudo i actu itellectus & cognitione cōsistat: Sequit̄ Q đ natura omnes hoies scire desiderant. Quā conclusionem sex topicis & suasibilibus rationibus cōprobauimus. in quibus etiam quanti sit sapere:quātumqꝫ splēdoris & excellentiæ habeat ipsum scire:pro modulo nostro explicare ꝓcurauimus. ℭ Sed cum naturalis appetitus cognitionis & scientiæ naturaliter hoi sit insitus:magis tñ ea:quæ naturæ notissima sunt: cognoscer̄ satagit:q̄uis a cognitione ipsorꝝ ratio humana deficiat: cum ad ipsa se humanus habeat intellectus:sicut oculus noctuæ ad lumen solis:ut dicitur i. ii. Metaphisice. Nec mirꝝ:qa ꝼm Ouidiū Nitimur i uetidū semper:cupimusqꝫ negata. Vnde philosophus Vndecimo aīalium libro dicit. Q đ q̄uis parꝝ sit:ꝙ humana rōne de substātiis supioribus pcipe ualeamus:tñ illud modicū:quod de eis scitum ē: est magis amatū magis amabile:& magis desideratū oī cognitione pfecta:quā de substantiis i feriorib⁹ habemus. Dicit.n. sic philosophus ibidē ad litterā. Magis cōcupiscimus scire modicū de rebus honorabilibus & altissimis:licet nō probabiliter id sciamus:q̄ scire multum:& per certitudinem de rebus minus honorabilibus & uilioribus uel uulgaribus. ℭ Hæc ille ad litteram. Dicit etiam in.ii.cœli & mundi Q đ cum de corporibus celestibus questiones possint solui parua & topica solutione: contingit auditori ꝙ uehemens sit gaudium eius. Vnde textus eius ibidem etiam sic præcise dicit. Magis diligimus illa scire:de quibus maximam dubitati

onem habemus:& per paruas & debiles rationes: qua notiora q̃dem: & per rationes efficaces. ℭHæc ex textu philosophi formaliter. Ex iis igitur philosophi uerbis infertur Q đ cognitio rerum altissimarum: quantũcunq; minima uel imperfecta sit:plus perfectionis & uolupta tis cõfert homini: q̃ quælibet cognitio perfecta rerum ĩfimaꝝ. Vnde Thomas ille Aquinas in principio sũmæ contra gẽtiles hæc uerba an notatu digna in proposito adducit dicens. Manifeste apparet. Q đ de rebus nobilissimis quantũcunq; imperfecta cognitio: maximã perfe ctionem animæ confert. Et ideo q̃uis ea: quæ supra rationem sunt: ra tio humana plene capere non possit: tamen multum sibi perfectionis acquiritur: si ea saltem qualitercunq; intelligat. ℭHæc ille ad litterã. In scientiis igitur speculatiuis: quæ uel subiecti nobilitate: uel demon strandi certitudine alias excellunt: nõ autem in fabulis ingenium no strum exerceamus: ueluti etiam elimatissimus ille poeta Martialis de cimo suorum epigrãmatum libro recte nos admonet dicens.

Qui legis ædipodem: caligantemq; thyestem
Colchidas & syllas: Q uid nisi monstra legis?
Q uid tibi raptus hyllas: quid parthenopeus & Athis
Q uid tibi dormitor proderit endymion
Exutusue puer pennis labentibus: aut qui
Odit amatrices hermaphroditus aquas.
Q uid te uana iuuant misere ludibria chartæ?
Hoc lege quod possis dicere iure meum est.

ℭApplicandum est igitur ingenium ad alta & subtilia: in quibus ma xima: animorum perfectio consistit: quia licet excellens sensibile cor rumpat sensum excellens: tamen intelligibile non corrũpit: imo ma gis perficit ĩtellectum. Q uamobrem constat illum friuole & absurde loqutum fuisse: qui dixit. ℭMitte archana dei: cœlumq; inquirere qđ sit Cum sis mortalis: quæ sunt mortalia cura Vnde i. x. ethicorum cũ Simonides cuidam homini prætermittendã esse diuinorum cognitio nem ꝑsuaderet: & humanis rebus igeniũ applicãdũ eẽ affirmaret: in quiẽs congruũ & expediẽs eẽ: humana sape hoĩem: & mortalia morta lem: contra eum philosophus dicit: Q đ homo debet se ad ĩmortalia & diuina trahere quãtũ potest. Melior igitur ẽ cognitio rerũ altissimaꝝ & subtilium: quantũcũq; minima uel modica sit: oĩ ꝑfecta cognitione rerum infimarum. Sed cum multa ardua: & cognitu difficilia sint: q̃ rõnis hũanæ facultatẽ plurimũ excedũt: tũ aĩe rõnalis cognitio ꝑdiffi cilis habet. In q̃ ꝑcipue tres ĩextricabiles & maxĩe difficultates occur rũt. ℭPrĩa circa q̃ditatẽ ĩpĩ⁹ qđ sit: & utrũ possit uniri humão corpi: ut

forma:uel remaneat una in oib⁹hoib⁹ mũdi. ℂ Secũda circa imortalitatem. Vtrum ad corruptionẽ corporis corrũpat̃:sicut aia bruti:uel post mortem remaneat. ℂ Tertia circa penalitatem. Quomodo exuta corpore:ab igne corporeo pati possit. ℂ De prima dificultate loqt̃ doctor sanctus in primo sen.dist.iii.ar.ii.ad.iii.dicens. Maxima difficultas est in cognitione aiæ:nec deuenitur in ipsam:nisi ratiocinando ex obiectis in actus:& ex actibus in potentias. Testatur idem Ioãnes Scotus pro alia parte in.iiii.sen.dist.xliii.q.ii.dicẽs. Non inuenit̃ faciliter ratio a priori:neq; a posteriori ꝓpria ad ꝓbãdum intentum. Videlicet aiam rationalem humani eẽ corporis formã:nisi ex ꝓpria operatione hois. Si qdem forma inotescit ex operatione:sicut materia ex trãsmutatione. ℂ Hæc ille. ℂ De secũda difficultate loquit̃. Augustinus libro.xiii.de trini.cap.ix. Vbi differens de uita imortali & sempiterna sic loquit̃ dicens. Hac inquit: Vtrũ careat humana natura: nec parua q̃stio est. Humanis quippe argumentationibus hanc inuenire conantes:uix pauci magno ꝓditi ingenio:uacantes ocio: doctrinisq; subtilissimis eruditi ad idagandam solius animæ imortalitatem peruenire potuerunt. ℂ Hæc ille. ℂ Tertiæ difficultatis meminit. Petrus de palude in.iiii.sen.dicens. Tot adducuntur opiniones circa materiã istam:& nulla satisfacit intellectui:quia ea:quæ fidei sunt:humana ratione capi nõ possunt. ℂ Hæc igitur tua difficillima cũ sint: & humane rationis capacitatem admodum excedant:statui de iis aliquid diuino aspirante fauonio pro modulo meo disserere: existimans præclara hominum igenia uberiores fructus quin etiam plus uoluptatis & ꝑfectionis consequi deberet:si ea saltem in cortice uel superficie attigerint aut summotenus qualitercũq; delibauerint:q̃ si omnes poetarum cõmentarios:omnesq; romanas & exterraꝝ gentium historias tota mente complecterentur:& memoriæ fideliter demandarent. Credo etiam imo certo scio:me præstantius quiddam & laudabilius efficere. Atq; deo optimo maximoq; gratius opus exhibere:si qualemcunq; uel minimam cognitionem aut noticiam de iis tribus:q̃uis inepte:q̃uis illepide propinauero:q̃ si Plautum:uel Plynii nouocomensis libros omnes fideliter & exactissime interpræratarer. Atq; omnes poetarum & oratorum sensus abditos & abstrusos luce clarius elucidarem. Nec tamẽ tantum mihi arrogo & attribuo:ut has tres perdifficiles quæstiones: in quibus enodandis præclara quoq; ingenia titubarunt: meo metiri posse ingenio existimẽ:sed quæ a diuersis philosophis & theologis latius decisa:& sparsim uentilata sunt:hoc in opusculo congessi: ac uelutia pecula ex diuersis floribus mella conuectãs in in cellulam. Va-

rias & multiplices celeberrimorꝝ doctorꝝ sniās. Quæ ad rē: & genꝰ hoc subiectū spectare uidebāt: undiq̃ decerpe: colligere: Atq̃ ordinate in unū redigere ꝓcuraui. Vt q̃stiones istas: seu difficultates aucupari: uel īdagare cupiētes crebra chartarū reuolutione: & lōgæ inquisitiōis labore nonfatigentur: sed quæ perscrutari satagunt: bene discussa & digesta confestim occurrant. ¶ Erit ergo libellus iste in tua capita principaliter distinctus. ¶ In primo nāq̃ rationalem animam humani eē corporis formam: præmissa prius ipsius diffinitiōe & quiditate: ut par est: necessariis rationibus comprobabo. Deinde: si triginta argumentorum: quæ in oppositum fiunt: solutionem præmisero:. Quod ipsa anima tali corpori: cui unita est: conuenienter uniatur: declarabo. Sed quia rationalis animæ simplicitatis consideratio ad quiditatis atq̃ immortalitatis ipsius cognitionem multum pertinere putatur: ideo subsequenter non nulla cognitu digna de simplicitate & compositione eiusdem patefaciam. Quia uero per differentias in cognitionem rerum maxime: deuenimus: non erit absurdum si uiginti differentias: quibus anima & Angelus inter se differunt: postremo loco opportune connumerauero. In hæc ergo capitula uel quinq̃ partes. Primum caput distinguitur. ¶ In secūdo uero capite immortalitatem animæ rationalis: non modo suasibilibus & topicis: uerum etiam necessariis & ualidissimis rationibus: præmissis prius in oppositum multis auctoritatibus & argumentis superius fauentibus demonstrare intendo. Solutus autem argumētationibus: quæ animam cum corpore simul interire: atq̃ utrūq̃ morte pariter deleri: concludere uidebuntur: An a corpore separata aliquid cognoscat: & quomodo sine fantasmate intelligere possit: & utrum. Anima unius alterius animam hominis cognoscere possit: ex intentione theologorum: qui recta senserunt: diligentius indagabo. ¶ In tertio autem & ultimo capite. Vtrum anima passibilis sit: & quomodo corporis ergastulo soluta: ab igne corporeo pati possit: recitatis quinq̃ & decem opinionibus: ni ingenii mei uires ad modum exiles tantam aggredi prouinciam ausæ medio in nixu succumbant: elucidare conabor. Post solutionem autem argumentorū: quæ in oppositum prius adducam: nonnulla de pueris in limbo existentibus: & de uermibus: quibus inferi torqueri perhibentur: disserere decreui. In calce uero libelli: ne cuiusdam optimi uiri de me benemeritis: uoluntati refragari uidear: mæthodum quendam uel compēdiolum de sacratissimo corpore Christi: in quo omnes difficultates maxime: quæ circa mirabile sacramentum hoc occurrunt: breuiter extri

eant:quis extra propositam materiam sit:præcedentibus subnectere constitui. ¶ Sed iam oram soluenti superi faueant:& fragilem ingenii mei cimbam atq; raticulam mediis in fluctibus gubernent. Diuino enim fretus patrocinio:uentis hanc & pelago committere non dubitaui. Surgant igitur sonora flamina:& mare totum ab imis usq; sedibus concitent & euertant. Nothus Eurusq; pariter debacchantes ruant. Vastos ad sidera fluctus aphricus euoluat:& threicio stridentes aquilone procellæ in hanc nauiculam nostram impetum faciant nunq̄ de naufragio expauescam: ubi ille mihi afflauerit: cui Pelagus & uenti solo nutu obediunt: quiq; siccis pedibus super tumidas maris undas ambulauit. At neq; Syllam Carybdimq; formidabo: sed euitatis geminis sirtibus & scopulis ad intentum atq; optatum: ut spero portum sospes & incolumis perueniam.

¶ Iacobi: Bruti Nouocomēsis ex castello ab Aqua cluti Vallis tellinæ Artiū & diuīæ phiæ pfessoris ppulcher & sciētificus de aīa libell⁹

¶ DE QVIDITATE ANIME.

QVIA ERGO: Vt inquit Cicero officiorum primo. Omnis: quæ a ratione suscipitur de aliqua re. Institutio debet a diffinitione proficisci: ut uideaẽ: qd sit id: de quo disputetur: cum omnis disputatio nostra de anima futura sit: ante q̄ de unione: uel de modo unionis aīe ad corpus aliquid patefaciam: libet pro prima parte principalis capitis huius libelli nostri: definire: uel potius describere: aut notificare siue circumloqui. Quid sit rationalis anima: cui⁹ quiditatem & essentiam prisci illi philosophi explicare cupientes in uarios errores prolapsi fuerūt: & pauci admodum eorum ueritatem attingere potuerunt. ¶ Plato ille diuinus dixit animam essentiam se mouentem. ¶ Xenocrates numerum se mouentem: ¶ Aristoteles endelichiam: idest actum primum. ¶ Pythagoras & Philolaus armoniam. ¶ Possidonius ideam. ¶ Asclepiades qnq; sensuum exercitium sibi consonum. ¶ Rabi Moyses dei simulachrū. ¶ Anaxagoras spiritum tenuem per corpus omne dispersum. ¶ Socrates inextinguibilem dei scintillam. ¶ Heraclitus ponticus lucem. ¶ Heraclitus phisicus scintillam stellaris essentiæ. ¶ Zenon cōcretum corpori spiritum. ¶ Democritus spiritum insertum athomis:

¶ Critholaus peripateticus constare eam de quinta essentia. ¶ Hipparcus ignem. ¶ Anaximenes aera. ¶ Empedocles ex omnibus mixtam. ¶ Cricias sanguinem. ¶ Parmenides ex terra & igne. ¶ Melissus motum æternum. ¶ Exonephantes ex terra & aqua. ¶ Boetos ex aere & igne. ¶ Diogenes diuinum quiddam se mouẽs ¶ Epicurus speciem ex igne & aere & spiritu mixtam. ¶ Hyppocrates uigorem. ¶ Alexander præparationem in humana natura. ¶ Galienus complexionem. ¶ Auicenna substantiam solitariam: ueluti nauita nauim: corpus agitantem. ¶ Secundus philosophus deum quendam incarnatum. ¶ Tales milesius motricem substantiã primi entis imaginem. ¶ Solon salaminius nobilissimam formam. ¶ Chilon lacedæmonius frigidum uaporem. ¶ Pyttacus mitylenæus specierum diuerticulum. ¶ Bias prienæus intelligentiam icarceratam. ¶ Cleobolus lydius humanarum fontem operationum. ¶ Peryander corynthius naturalem calorem. ¶ Ptholemæus Astrorum dominam. ¶ Archytas ille tarentinus uitale principium. ¶ Isaac obumbratæ naturam intelligentiæ. ¶ Alpharabius diuinũ flamen: atq; spiraculum. ¶ Auempaze uirtutem imaginatiuam. ¶ Demetrius phalereus substantiam cum materia: a materia tamen immunem. ¶ Algazel inextricabilem labyryntum. ¶ Gorgias leõtinus substantiam athomam: potentiis & affectibus partibilem. ¶ Aueroys formam assistentem. ¶ Tertulianus & Appollinaris ex semine & potẽtia materiæ eductam. ¶ Alii corpus. ¶ Alii uero imaginationem. ¶ Aliqui sensum. ¶ Quidã cerebrũ. ¶ Non nulli cor. ¶ Varro autem Manicheus: Siphanius & Præsilianus ex propria dei substantia animam esse dixerunt. ¶ Nonnullas harum opinionum Virgilius etiam tetigit. Cum enim dixit Purpuream uomit ille aiam Et illud. Tuaq; animam hanc effundere dextra: loqutus fuit secũdum opinionem illorum: qui dixerunt animam eẽ sanguinem: uel sanguinem esse sedem animæ. Quia enim anima est corporis uita: & recedente sanguine: qui est thesaurus naturæ: cessat uita. Ideo crediderũt isti animam esse sanguinem. Sed cum dixit. Omnis & una dilapsus calor: loqutus est secundum opinionem illorum: qui dixerunt animam calorem esse: quo recedente frigescit corpus & moritur: secundum illud. Corpusque lauant frigentis: & ungunt. Cum uero subiungit. Atque in uentos uita recessit: illorum opinionem sectatus est: qui dixerunt animam esse aerem. Sed cum illud protulit.

Igneus est olis uigor. illos est imitatus: qui dixerũt animam esse ignẽ. ℭ Aristoteles in secũdo de anima: animam a posteriori sic describit: uel notificat dicens. Anima est principium: quo uiuimus: itelligimus sentimus: & secundũ locum mouemur. Aliam tñ diffinitionem ante istã ponit philosophus ibidem: quã inferius postremo loco recitabo. ℭ Armonius eam sic notificat. Aĩa est substantia incorporea intellectualis luminis a primo ente pceptiua. ℭ Seneca uero dicit: Q đ Aĩa est spiritus intellectualis beatitudinis capax. ℭ Auicebron autem ĩ libro fontis uite animã aliter diffinit: uel circũloquitur dicens. Anima est subiectum scientiæ uiribus suis omniũ reꝝ capax: & sicut materia prima est susceptiua omniũ formaꝝ: ita anima: quæ est ultima forma: sed nobilitate prima est susceptibilis omnium intelligibilium: sicut ẽt recte per philosophum dicitur. Intellectus agẽs est quo omnia facere: Intellectus uero possibilis est quo omnia fieri. ℭ Damascenus uero dicit: Q đ Anima est substantia Viuens simplex & ĩcorporea. ℭ Sãcti & catholici magistri aĩam rationalẽ sic diffiniunt dicentes. Anima est spiritualis substãtia & ratiõalis ad uiuificãdum corpus humanũ de nihilo creata. ℭ Doctor uero sanctus & Angelicus in quodã compẽdiolo theologiæ aĩam itellectiuam sic notificat. Anima ĩquit est uita perpetua: per memoriã itelligẽtiam & uolũtatem ad imaginem dei facta: capax uirtutis uel uitii: susceptibilis pene uel premii: Arbitrio libera: potentiis habitibus & affectibus decorata. Caret põdere figura & colore. Eo magna est: ꝙ æternitatis est particeps: eo recta: ꝙ bonitatis appetens: tam nobilis: ꝙ capax est beatitudinis. Quãtitatem habet aĩa: ñ dimensiuam: aut extensiuam: sed potentatiuam & uirtualem. Ideo tota est in toto: & tota in qualibet parte. Tota dico: non dimensiue: aut potentialiter: sed tota essentialiter. Et quia simplex est: nec Augumenti nec diminutionis susceptibilis est: nec in corpore maiori maior: nec in minori minor Multitudo quoq; potentiarum in anima non ponit maioritatem in natura animæ: nec diuersa uocabula diuersas animas ostendunt: sed multiplicitatem affectuum & operationum demõstrãt Dicitur enim anima: inquantum animat corpus & uiuificat: quia ẽ uitale principium hominis. Animus dum sapit & desiderat. Ratio dum iudicat: & uerum a falso discernit. Spiritus dum spirat: aut in contemplationem surgit. Sensus dum sentit. Mẽs quãdo cõsiderat & cogitat. Memoria dũ recordatur. Voluntas qñ uult & consentit. Intellectus dũ itelligit. ℭ Hæc ille. ℭ Aduertendum tamẽ est: ꝙ aĩa dupliciter potest considerari: uno modo ſm se absolute: prout non respicit corpus. Et sic eius consideratio pertinet ad metaphisicum: qui considerat prius

causas: & nobiliores partes entis. Alio modo potest considerari: prout est pars compositi: Et ut sic: est de consideratione phisica: & eius consideratio pertiet ad philosophum naturalem. Et neq sciri: neq diffiniri potest nisi inquantum respicit corpus: & materiam informat. Et hoc modo difinit eam philosophus in. ii. de anima dicens. ℂ Anima est actus primus phisici corporis organici potentiam uitã habentis. Hæc autẽ diffinitio: ut ipsemet phs ibidẽ asserit: generalit de oi aia data est. Nec plures iis aiæ diffinitiones cõmemorãs: sat mihi sit pro pria pte pricipalis capitis huius opusculi nostri has pauculas cõnumerasse.

ℂ DE VNIONE ANIMAE AD HVMANVM CORPVS.

VANTVM igit ad. ii. partẽ attinet: Queritur i præfata diffinitiõe: i q dr: Q d aia ẽ actus prius: &c. Vtrũ rõnalis aia sit forma hois specifica & substãtialis: iformãs corpus humanũ: & dans sibi eẽ. Videt. n. multis: Q d ñ possit uniri corpori: ut forma: sed remãeat una i oibus hoib⁹ mũdi. Et prio p ipsos sic arguit. ℂ Ois forma unita materiæ idiuiduat p materiã. Ergo si aia intellectiua unitur corpori: ut forma: oportet: Q d indiuiduetur: & sic erit alia aia i me: & alia i te: & cõsequẽter erit alius itellect⁹ ĩ me & ali⁹ i te. Ergo formæ rcepte i aia sũt formæ idiuiduatæ. Oportebit. n. Q d sit alia spẽs itelligibilis i me: & alia i te: & p cõsequẽs aliud itellectũ: qd ego itelligo: & aliud: quod tu. Erit ergo ĩtẽtio ĩtellecta multiplicata ſm numerum indiuiduorum Et ita non erit uniuersalis: sed indiuidua Ex quo sequitur: q non sit intellecta in actu: sed in potentia tantum. Nam Intentiones indiuiduales sunt intelligibiles in potentia: & non i actu. Et sic anima intellectiua non poterit uniuersalia cognoscere. Quod est falsum: & absurdum. Potest etiam sub aliis uerbis hoc argumentũ sic formari. Si anima intellectiua unitur corpori: ut forma: Ergo indiuiduatur per corpus. Cum ergo specierꝝ intellectarꝝ in actu propriũ subiectũ sit intellectus possibilis: oportet Q d multiplicato intellectu possibili: multiplicentur species intelligibiles ſm numerum in diuersis. Et si intellectus possibilis est alius in hoc: & in illo hoie: necesse est: Q d species intellecta sit alia numero in hoc: & in illo: una uero in specie. Species aũt & formæ: quæ sunt eedem ſm spẽm: & diuerse ſm numerũ: sunt formæ idiuiduales: q nõ possunt esse formæ intelligibiles. Quia itelligibilia sunt uniuersalia: & nõ pticularia. Sicut. n. sensus ẽ pticulariũ: ita itellectus uniuersaliũ ut phs dicit. Et Boetio itidẽ atestã

te Particulaŕ ē:cū sentiť:Vniuersale dū itelligiť. Si ergo spēs itellecta sit idiuidua:sequiť:q᷒ aia itellectiua nihil possit itelligere:& q᷒ de nulla re sit scia apud mortales. Impossibile ē igiť Q̄d aia intellectiua uniať corpori:ut forma. Et sic necesse ē Q̄d sit una tm̄ in oibus hoibus mū di præsentibus præteritis & futuris. ¶.ii. sic arguiť. Nihil icorruptibi le potest esse forma corporis corruptibilis. Sed aia rationalis est incor ruptibilis:sicut fide tenemus:& inferius demonstrabimus:ergo nō po test uniri corpori corruptibili:ut forma Maior probatur. Quia non ē accidentale formæ:sed p se ei conuenit esse in materia:alioquin ex ma teria & forma non fieret unū per se:sed unū per accidens. Nihil autē potest esse sine eo:quod inest ei per se. Ergo forma corporis nō potest esse sine corpore. Si ergo corpus sit corruptibile: necesse est formam corporis corruptibilem esse. Non igitur ania rōnalis unitur corpori ut forma informans ipsum: & sic erit una tantum anima in omnibus hominibus mundi. ¶.iii. sic formæ separatæ a materia: & forme quæ sunt in materia:differunt specie ut probatur in.vii. Metaphisicæ. Mul to ergo minus una & eadem forma numero potest nunc esse sine cor pore:& esse nunc in corpore. Destructo ergo corpore:uel destruiť for ma corporis:uel transit ad aliud corpus. Vnde Gregorius niscenus i posuit Aristoteli Q̄d posuerit aiam rationalem esse corruptibilē: qa posuit eā corporis formā. Quidam uero pp hoc transcorporationem posuerunt:dicentes animas transire de corpore in corpus Nōnulli ue ro asseruerunt animam habere corpus incorruptibile:a quo nunq̄ se paratur. Cum ergo hæc omnia sint inconuenientia: impossibile est animam esse humani corporis formam. ¶.iiii. Nam philosoph⁹.xvi. animalium libro dicit. Intellectum solum de foris aduenire: & diuinū esse solum. Nulla autem forma:quæ est actus materiæ:aduenit mate riæ de foris:sed educitur de potentia materiæ. Anima ergo non ē for ma corporis. ¶.Quito. omnis forma corporis mixti causatur ab ele mentis: Si ergo anima esset forma humani corporis:non esset ab ex trinseco:sed esset ab elementis causata:quod est falsum. Non ergo aia est forma corporis. ¶.vi. Si anima esset corporis forma: cum ipsa sit ab extrinseco:sequeretur:quod etiam uegetatiuū & sensitiuum essent ab extrinseco:quia est una substantia animæ:cuius potentiæ sunt ue getatiuum siue nutritiuū sensitiuum & intellectiuū. Cum ergo intel lectus sit ab extrinseco:aliæ etiam potentiæ ab extrinseco essent:quod est falsum Nō ergo anima est humāi corporis forma. ¶.vii. Si anima

unitur corpori:ut forma:ergo multiplicatis corporibus multiplicantur etiam anime fm numerum. Ergo erit una aia specie:nũero uero plures. Et sic conueniunt in forma:& distinguũtur fm materiam. Ergo indiuiduatur aia per materiã:nõ per materiam:quæ sit pars sui:tum quia aia componeretur ex forma & materia:quod ẽ falsum:tum etiam qa receptio eius esset de receptione materiæ prime:& reciperet formas indiuiduales. Quod est contra naturam intellectus possibilis. Ergo indiuiduatur p materiam:quæ est corpus hoĩs:cuius ponitur forma. Oĩs autem forma indiuiduata p materiã:cuius est actus:est forma materialis: qa esse cuiuslibet rei dependet ab eo:a quo dependet indiuiduatio eius. Sicut.n.principia cõmunia sunt de essentia speciei:ita principia indiuiduantia sunt de essentia huius indiuidui. Sequitur ergo Q đ sit forma materialis & corruptibilis:& p consequens ꝙ non recipiat aliqd: neqꝫ operetur sine organo corporali. Non igitur rationalis aia potest uniri corpori ut forma:& sic necesse est Q đ sit una tm̃ in omnibus hominibus mundi. ¶Hoc Argumentum sic ab aliis formatur:sed ĩ idem redit. Omne quod multiplicatur fm multiplicationem materiæ est forma materialis. Vnde substantiæ separatæ a materia:non sunt plures ĩ una specie. Si ergo plures animæ essent in pluribus hominibus:qui diuiduntur ab inuicem numero p diuisionem materiæ:sequeretur ex necessitate Q đ intellectus esset forma materialis. Quod est contra Aristotelẽ:qui probat ꝙ intellectus est separatus: Si ergo est separatus & non est forma materialis nullo modo multiplicatur fm multiplicationẽ corporum. Non ergo aia unitur corpori ut forma:sed remanet una tm̃. Huic uero ratiõi Quidam tantum innituntur:Q đ dicunt deum ñ posse facere plures animas unius speciei in diuersis hominibus. Dicũt enim qđ hoc contradictionem implicaret: quia habere materiam: ut numeraliter multiplicetur:ẽ aliud a natura formæ separatæ. ¶Octauo. Quero utrum Intellectum in me & in te est unum penitus: aut duo in numero & unum in specie. Si unum intellectum:tũc erit unus intellectus:& una tantum anima. Si duo in numero & unum in specie:sequitur ꝙ intellecta habebunt rem intellectam. Quæcunqꝫ enim sunt duo in numero & unum in specie sunt unum ĩtellectum: quia est una quiditas:per quam intelliguntur. Et sic procedetur in infinitum: quod est impossibile. Ergo impossibile est Quod sint duo intellecta numero in me & in te. Est igitur unum tantum: & unus intellectus: & una tantum anima in omnibus hominibus mundi.

Non ergo anima rationalis unitur corpori: ut forma. ℭ ix. Si anima intellectiua unitur corpi ut forma: cum multi homines sint: sequeret͂ ꝙ destructis corporibus plures substantie intellectuales remanerent ociosæ: sicut Philosophus in undecimo Metaphisice Argumentatur: quod si essent substantiæ separatæ non mouentes corpus: eēnt ociosæ. Cum igitur nihil sit ociosum: aut uanum in fundameto naturæ: sequit͂ quod aīa nō sit forma substātialis corporis: & sic remanebit una tantum. ℭ x. Anima rationalis est substantia subsistēs ī suo esse. Substātiæ aūt itellectuales plures numero nō sunt in specie una. Si ergo est alia anima in me: & alia in te secūdum numerū: sequit͂ ēt ꝙ sit alia in specie: Et sic tu & ego non sumus eiusdem speciei. ℭ xi. Cum in natura speciei omnia indiuidua cōmunicēt: oportet poni aliquid præter naturam speciei: secundum quod ab inuicem indiuidua distinguantur. Si igitur in oībus hoībus est una aīa in specie: plures aūt numero: oportet ponere aliquid quod faciat numero differre unā animam ab alia: Hoc aūt ñ pōt esse aliquid: quod sit de substantia aīe: quia anima nō est composita ex materia & forma. Ex quo sequitur ꝙ omnis differentia: quæ accipi pōt: secūdum id quod ē de substātia aīe: sit differentia formalis: & diuersificans speciem. Relinquit͂ ergo quod anima unius hominis nō possit esse alia numero ab aīa alterius hoīs: nisi ꝑpter diuersitatem corporum. Corruptis ergo corporibus nō remanebunt anime in sua pluralitate: sed una tantum. Non ergo unit͂ corpori anima rationalis ut forma. ℭ xii. Diuersorum generum est diuersus modus essendi: & nobilioris substantiæ est nobilius esse. Sed aīa & corpus in diuersis generibus collocant͂: q̄ sunt corporeū & icorporeum. Et anima longe nobilior & præstantior est corpore. Ergo substantia intellectualis esse suum materie corporali cōmunicare nō pōt ℭ Non unitur igitur anima corpori: ut forma. Potes formare hoc Argumentum sic sub aliis uerbis. Ea quæ maxime distāt nō uniunt͂: nisi minima coniunctione. Sed aīa & corpus maxime a se distant: ut dicit ēt Magister sen. in. ii. di. pria. Ergo cū coniunctio forme ad materiam sit secundum maximam unionem. Videtur quod anima itellectiua nō sit corpori unibilis: sicut forma materiæ. ℭ xiii. Si intellectus unitur corpori ut forma: oportet ꝙ corpus sit organum eius. Si enim est actus corporis phisici organici: necesse est. Quod sit eius actus inquantum corpus est organum ipsius. Sed impossibile est: quod corpus sit organum anime: ut probatur in tertio. de anima. Ergo impossibile est quod anima sit forma substantialis corporis. ℭ Quartodecimo. Nam Philosophus dicit libro. xvi. animalium.

Quod non est simul animal & homo: sed primũ animal: & postea hõ. Non igitur idem est: quo est aial: & quo est hõ. Sed aial ẽ p sensitiuũ: hõ uero per itellectiuũ. Nõ igit̃ sensitiuũ & intellectiuũ uniunt̃ i una substantia aie. Ergo idem: quod prius. ¶ Confirmatur hoc etiam alia auctoritate philosophi in. ii. de anima sic dicentis. Sicut trigonum est in tetragono: & tetragonum in pentagono: ita nutritiuum ĩ sensitiuo & sensitiuum in intellectiuo. Sed trigonum non est in tetragono actu sed potentia tantum: neq; etiam tetragonum in pentagono ergo nec nutritiuum nec sensitiuum sunt actu in anima intellectiua: & sic non uniuntur in una substãtia anime. ¶ xv. Nutritiuum sensitium & itel-lectiuum spẽ differunt. Si ergo uniuntur: sequitur quod anima intelle ctiua in homine differt per essentiam a sensitiua & nutritiua. Quod ẽ impossibile. Non ergo possunt uniri. Non est igitur rationalis anima forma substantialis hois. ¶ xvi. Forma est in eodem genere cum ma-teria: cui unitur. Si ergo anima intellectiua unitur corpori sicut mate teriæ: sequitur quod uel corpus sit de genere spiritualium. uel intelle-ctus de genere corporalium: quorum utrũq; est impossibile. Nõ ergo anima rationalis potest uniri corpori ut forma. ¶ xvii. Si anima unit̃ materiæ corporali: ut forma: oportet quod recipiatur i ea: sed qcquid recipitur ab eo: quod est in materia receptum: est tantum in materia receptum. Ergo si anima unitur materiæ: quicquid recipitur in anima recipitur in materia. Sed forme intellectus non possunt recipi a mate ria: quinimo per abstractionem a materia intelligibiles fiunt. Ergo idẽ quod prius. ¶ xviii. Intellectus possibilis recipit omnes species rerũ sensibilium: ut in potentia ad eas existens: & ideo oportet: q᷑ omnibus careat: sicut pupilla: quæ recipit omnes species colorũ caret omni co-lore. Si enim haberet de se aliquem colorem: ille color ꝓhiberet alios colores uideri: quinimo nihil uideretur: nisi sub illo colore. Et sic esset de intellectu possibili: si haberet de se aliquam formam: seu naturam de rebus sensibilibus. Hoc autem oporteret esse: si esset mixtus alicui corpori: & similiter si esset forma alicuius corporis: quia cum ex mate ria & forma fiat unum: oportet quod forma participet aliquid de na-tura eius: cuius est forma. Impossibile est igitur rationalem animam esse actum: siue formam alicuius corporis. ¶ Hæc autem ratio sic for matur a commentatore in. iii. de anima. Omne recipiens aliquid ne-cesse est: q᷑ sit denudatum a forma specifica recepti: & sua substan-tia non sit substantia recepti. Sed anima intellectiua recipit omnes for mas naturales. Igitur anima intellectiua non est forma naturalis. Ma iorem declarat Aueroys sic: quia necesse est: ut sensus recipiens colo

rem careat omni colore:& sensus recipiens sonum careat sono.
¶xix. Sicut intellectus agens est:quo omnia facere:ita ītellectus possibilis est : quo omnia fieri:ut dicit Philosophus in.iii.de anima. Ergo intellectus possibilis est in Potentia ad omnes formas ītelligibiles:nullam earum habens in actu:sicut materia prima est in potentia ad omnes formas sensibiles:& nullam earum habet in actu. Sed hac ratione materia prima eū una omnium:ergo ītellectus possibilis est unus omnium. Et sic non est unitus corpori quod ipsum indiuiduet. Anima igitur intellectiua non est forma substantialis corporis: ¶xx. Ex duabus substantiis existentibus in actu non fit unum per se ꝰm Philosophum in.vii.diuinæ philosophie. Sed tam corpus q̄ anima est substantia existens in actu. Ergo anima non unitur corpori:ut ex eis fiat aliquid unum. ¶xxi. Vnumquodq; eo modo quo est:sic operatur. Sed anima intellectiua habet operationem per se sine corpore:scilicet intelligere. Ergo non est unita corpori secundum esse. Ergo nec ut forma. ¶xxii. Omnis forma unita materiæ reducitur in actum per motum & mutationem materiæ. Sed anima intellectiua non reducitur in actum de potentia materiæ:sed est ab extrinseco ꝰm Philosophum xvi.animalium. Ergo anima intellectiua non potest uniri materiæ: nec potest esse humani corporis forma. ¶xxiii. Si intellectus eēt forma corporis:sequeretur quod ipse esset forma complexionalis:uel addita complexioni:& per consequens uirtus organica. Consequēs est falsum ergo antecedens. Consequentia probatur:quia omnis uirtus in corpore composito:aut attribuitur primis qualitatibus:scilicet forme complexionis:aut erit uirtus existens in forma complexibili:& sic necessario erit anima organica. Sequeretur etiam aliud inconueniens. ꝙ intellectus transmutaretur a suo obiecto:& per consequens in intelligendo debilitaretur:& similiter ab excellenti obiecto corrumperet: quod est falsum. Probatur discursus:quia omnis uirtus recepta in corpore transmutatur secundum ꝙ suum recipiens:scilicet corpus transmutatur. ¶xxiiii. Nulla potentia iudicans infinita: & etiam uniuersalia est forma corporis. Intellectus est huiusmodi:quia iudicamus per ipsum infinita in propositione uniuersali:ut dicit Cōmentator:ergo intellectus non est forma corporis. Maior probatur:quia omnis uirtus mixta iudicat indiuidualiter & finita tantum:ut patet inductiue.
¶xxv. omnis forma corporis extenditur extensione corporis. Intellectus non extenditur ad extensionem corporis:ergo idē quod prius. Minor patet & maior probatur. Primo quia perfectio & perfectibile sunt correlatiua. Vno autem correlatiuorum multiplicato multi-

plicatur reliquum. Igitur si porfectibile habet partes: & perfectio etiã habebit partes correspondenter. secũdo quia omne quod competit toti per se necessario competit cuilibet parti saltem secũdario. Sed eẽ extensum per se competit homini: ergo & cuilibet eius parti. Tertio ex intentione philosophi. viii. phisicorum. Ibi enim probat. Quod primus motor non est uirtus in magnitudine: quia tunc pars uirtutis moueret partem mobilis in tempore finito ubi supponit tanq̃ necessario consequens: ꝙ haberet partem: & partem secundum extensionem. Et hoc idem uult: ibidem Cõmentator cõmento. lxxviii. ubi ait Quod omni formæ in corpore conuenit diuisibilitas: & si uirtus aliqua est in materia: est diuisibilis. Confirmatur quoniam: Aut anima adueniret materiæ mediante quantitate: & tunc necessario extenderetur eo ꝙ reciperetur in quanto. Et omne quod recipitur: recipitur ꝑ modum recipientis. Aut adueniret imediate materiæ: & tunc sequitur: quod quantitas adueniat toti composito ex materia & anima intellectiua. Et tunc fortius idem sequitur: quia omne informatum quantitate necesse est esse quantum. & per consequens extensum. ¶ xxvi. Omnis forma corporis est corruptibilis ad corruptionem compositi. Anima intellectiua non est corruptibilis: ut fides tenet: & inferius demonstrabitur. Ergo anima non est forma corporis maior probaẗ: q̃a ad corruptionem compositi necesse est aliquod eius intrinsecum principium desinere esse: alioquin si quodlibet principium intrinsecum remaneret. tota essentia eius remaneret: ac per hoc & ipsum: & sic nõ corrumperetur. Constat autem ꝙ materia hominis non corrumpitur: igitur forma. ¶ xxvii. Omnis forma corporis communicat corpori suũ effectum formalem. Visio enim: quia ẽ perfectio oculi: communicat ei suum effectum formalem. Et ideo hæc est uera oculus uidet: & albedo cõmunicat corpori eẽ albũ. Et sic patet ĩ oĩbus ĩducẽdo. Sed ĩtellectus ñ cõmunicat corpori suũ effectũ formalẽ: quia hæc nõ ẽ uera Corpus ĩtelligit. Ergo idẽ q̃d pri⁹. ¶ xxviii. Cuius opatio ẽ abstracta & diuisa a corpore: ñ ẽ forma corporis. Sed ĩtelligere ẽ abstractũ a corpore: q̃a corpus ñ ĩtelligit: ergo ĩtellect⁹ ñ ẽ forma corporis. Maior ꝓbatur: q̃a accidens non potest esse abstractius suo subiecto: ✓ñ philosophus phisicorum. iii. contra antiquos ponẽtes infinitũ separatũ a sensibilibus: arguit hoc esse ĩpossibile: per hoc quoniam passio & accidens nõ ẽ magis separatũ: q̃ suũ subiectũ: subiectũ aũt ĩfiniti ẽ numerus: uel magnitudo: q̃ nõ sũt sepata. Nõ ergo aĩa ẽ forma ĩformãs humanũ corpus & dans sibi eẽ. ¶ Confirmatur hoc idẽ uigesimonono argumento sic. Nulla forma separata a materia est forma substantia

lis hominis. Anima intellectiua est huiusmodi:ergo conclusio. Maior patet quia homo est aliquid per se unum. Igitur forma substãtialis hominis est actus eius materiæ:quæ est altera pars eius. Hæc est enim tota causa quare compositum aliquod est per se unũ.s.qa hoc qdẽ eius est potentia:& hoc est actus huius potẽtie: sicut haberi potest ex. viii. Metaphisices. Minor patet per philosophũ in .iii.de anima dicentem. Rationale est intellectum non misceri corpori:siue ꝺm aliã litterã Rationale est Vt Intellectus non sit mixtus cũ corpore. Item ibidem dicit philosophus Necesse utiqꝫ:qm̃ omnia intellegit immixtũ esse. Anima igitur Intellectiua non est forma informans hominis:sed forma assistens:& una tm̃ in oĩbus hoĩbus mundi. ℂ Aduertendũ tñ Q đ nõ nulla hoꝝ argumentoꝝ forte coĩcidunt:sed dedita opa sic feci: ut hæc perdifficilis materia clarius elucesceret. ℂ Scire uelim etiã te cãdide lector Q đ magna pars hoꝝ argumentoꝝ unitatẽ numeralẽ intellectus in oĩbus hoĩbus mundi cõprobare conatur:qa quasi in idẽ redit Animam nõ esse corporis formam & etiam esse unicam in omnibus mundi hominibus::imo dico Q đ supposita unitate numerali ĩtellectus possibilis ĩ omnibus hominibus: statim seqtur: imo necesse est aĩam non esse corporis formã. Valet.n.ista cõsequentia Est unicus intellectus:ergo aĩa non est corporis forma. Ideo adduxi oĩa pene argumenta:quæ probare uidenẽ utrunqꝫ Quare si unũ etiã adduxero: qđ unitatẽ intellectus cõprobare uidetur finẽ circa præsentem materiã faciam paralogizandi. ℂ Est aũt talis ratio apparens:sed nõ existẽs Nisi sit unus tm̃ intellectus:sequiẽ ꝙ discipulus non potest addiscere aliqd a magistro Quod ẽ contra experientiã Consequentia ꝓbatur:qa uel addisceret acqrendo eandẽ scientiã numero:quã habet magister: uel acquirẽdo aliã causatã a scientia magistri:Nõ primo modo: qa nõ est possibile:ut eadẽ scientia numero sit in duobus hoĩbus:nisi ĩ eis sit idẽ subiectũ sciẽtie. Quo possito, sequitur intentũ:de unitate intellectus Nec secũdo modo:qa tunc sciẽtia magistri esset uirtus generãs & causans scientiã ĩ discipulo:admodũ ꝺm quẽ:Iste ignis generat aliũ ignẽ sibi similẽ in spẽ. Quod est impossibile. Relinqtur ergo ꝙ non sit nisi unus Intellectus in oĩbus hoĩbus mundi:& consequẽter sequitur Q đ aĩa intellectiua non sit forma hoĩs specifica dans sibi esse: & ĩformans corpus:sed forma assistens tm̃:ut finxit Aueroys ĩ hoc maxime a uero ruens. ℂ Ad hanc ꝑdifficilẽ questionẽ Respondeẽ Q đ firmiter & obnixe tenendũ est Aĩam intellectiuã esse formã hoĩs substantialem ipsum informans & dans sibi esse:ĩtelligendo ꝑ formã substãtialẽ hoĩs pricipiũ ĩtrĩsecũ distinctũ a materia:ꝑ quod homo ẽ homo: sicut per

formam substantialem generaliter intelligimus eam partem compositi: secūdum quā ipsum est hoc aliquid: ut dicit philosophus i secūdo de anima in principio. Per animam uero intellectiuam intelligo illud quo primo homo intelligit. Quibus præmissis sciendum est hunc fuisse errorē Aueroys cōmentatoris: qui: ut patet tertio de anima opinatus fuit intellectum esse quandam substantiam per se abstractam: quæ non unitur homini a principio sui esse: seu cum primo ipse ē homo: sed tantum cum est in annis discretionis. Tunc enim quodāmodo copulatur sibi & continuatur: & potest intelligere. Et ideo tertio de anima cōmento qnto dicit. Quod puero intellectus naturalis est continuatus in potentia tantum. Et infra cōmento. xxxvi. Postq̄ posuit modum quo opinatus est intellectum homini copulari: ait. Iam igitur inuenimus modum: secundum quem: possibile est: ut iste intellectus continuetur nobiscum in postremo: & causam quare non copulatur nobiscum in principio. Et infra. Manifestum est iquit ex hoc quoniā non continuatur in principio: sed in postremo &c̄. Cum igitur puer uere sit homo: & eiusdem rationis cum adulto: & idem adultus sit ipse idem numero & specie: qui fuit puer. Si puer non est homo per intellectum: sequitur ꝙ nullus homo sit homo per intellectum: & per consequens ꝙ intellectus seu substantia illa: per quam intelligit nō est forma substantialis hominis: sicut de forma loquimur in proposito. Sed ꝓfessores huius pniciosissimæ opiniōis respōdēt. Quod forma equoce dicit̄: qa aliqñ sumit̄ ꝓ pricipio cōstitutiuo & aliqñ ꝓ pricipio opatiuo tm̄. Et iō qdā seqntes cōmentatorē dicūt. Quod itellectus est forma: non quidem dans esse: & constituens in actu primo: sed dans operari. Et propter hoc ipse etiam commentator. secundo de anima commento. vii. & libro. iii. cōmento. v. dicit. Quod perfectio & actus dicuntur de anima rationali siue intellectiua: & aliis partibus anime modo equiuoco. ¶ Hæc autem opinio erronea & pestifera: continet explicite quinq; distinctiones: quatuor dicta: & duas cōclusiones. ¶ Prima distinctio talis est. Duplex est forma. Quædam est forma assistens: quæ est solum principium operandi: alia est forma inhærens: quæ est principium essendi: siue existendi: & etiam operandi. Exemplum primi: sicut intelligentia est principiū operandi respectu sui orbis: & non dat sibi esse: & similiter est de anima intellectiua secundū ipsum Aueroym. Exemplum secundi: Vt forma ignis ē principium essendi siue existendi ipsius ignis. & etiam operandi. ¶ Secunda distinctio. Duplex est actus. Quidam est per inhærentiam & informationem sicut anima cogitatiua est actus corporis organici per existentiam & ope-

rationem. Alius est actus per assistētiam & operationē. Et sic secūdū cum anima est actus corporis hois:& intelligētia est actus sui orbis. ❡ Tertia distictio. Homo pōt capi dupliciter. Vno modo proprie:& est entitas, realiter & essentialiter constituta ex corpore: quod est altera pars compositi: tanq̄ ex materia:& quadā aīa: quæ proprie nō est aīa: intellectiua: tanq̄ ex forma substantiali specifica:& illa uocatur aīa cogitatiua: uel ratio particularis: uel uis extimatiua. Alio modo pōt capi homo pro entitate aggregata ex illo composito:& aīa intellectiua assistēte illi cōposito. Et est simile sicut cum dicimus. Quod cœlū pōt capi dupliciter: uno modo pro quodā composito ex materia & forma substantiali cœli. Alio modo pro aggregato ex illo cōposito & intelligentia mouēte cœlum. ❡ Quarta distinctio. Intelligere capiť dupliciter: uno modo pro intelligere particulariter. Et sic intelligere non est aliud: q̄ speculari res: ut imerse sunt conditionibus particularibus materie & fantasmatibus. Alio modo pro intelligere uniuersaliter:& sic non est aliud: q̄ intelligere quiditates abstractas a cōditionibus particularibus materiæ:& a fantasmatibus. Primū est actus adequatus aīæ cogitatiuæ: seu rationi particulari:& secūdum ītelligere est actus adequatus aīæ intellectiuæ. ❡ Quinta distinctio. Anima ītellectiua capitur dupliciter: uno mō cōiter & improprie:& sic aīa cogitatiua: q̄ ab aliis uocať ratio particularis: pōt dici ītellectiua. Alio modo pōt capi ꝓprie ꝑ quadā substātia separata assistēte ipsi homini: quæ ē pricipiū unius actus in hoie: scilicet ipsius intelligere uniuersaliter. ❡ Secūdo ponunť. iiii. dicta. Primū. Anima cogitatiua est forma substātialis hominis:& ꝑ eam homo specifice cōstituiť in esse specifico hois:& specie distinguiť a quolibet: quod nō est homo. Patet: quia habet actum specifice distinctum a forma specifica cuiuslibet: quod nō est hō. Quod est intelligere particulariter. ❡ Secūdum dictū. Aīa itellectiua ē una substātia abstracta & separata: idest q̄dā ītelligētia assistens homini: sicut intelligētia mouēs cœlū assistit cœlo. Patet quia detur oppositum Anima intellectiua erit corpus: aut uirtus in corpore:& sic erit corruptibilis ad corruptionē corporis. ❡ Tertiū dictum. Anima intellectiua nō semper copulatur: aut cōiungitur homini ꝑ assistētiam: sed solum in annis discretionis. Patet ꝑ ea: q̄ supius annotata sunt: qa inconueniens est tam nobilē substātiam esse in aliquo: in quo frustareť suo ꝓprio actu. Modo aīa intellectiua ante annos discretionis hois frustaretur suo ꝓprio actu: qui est ītelligere uniuersaliter. ❡ Quartū sicut motus cœli est effectiue ab intelligētia mouēte cœlum assistēte cœlo & nō sibi inhærēte: sicut motus nauis a nauta assistēte naui: Ita anima

intellectiua est principiũ intellectionis:nõ inhærens:ſed aſſiſtẽs: quæ copulaꝛ homini aduenĩẽtibus annis diſcretionis:& ab ipſo ſeparatur ipſis abeũtibus. Quomodo aũt continueꝛ intellectus nobiſcum ſecũ dum cõmentatorem. Vide in.iii.de aĩa commentis.xviii.&.xxxvi. ¶ Tertio ponunꝛ due cõcluſiones. Prima ẽ iſta Anima intellectiua non eſt forma ſubſtantialis hominis per inhærentiam: ſed ſolum per aſſiſtentiam & appropriationem. Probaꝛ:quia homo ante annos diſcretionis.& poſt:eſt eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ. Ergo habet eandẽ formã ſubſtantialem ſpecificam. Sed homo ante annos diſcretiõis nõ habet animã intellectiuam pro forma ſubſtantiali ſpecifica. Igiꝛ aĩa intellectiua nõ eſt forma ſubſtantialis ſpecifica hoĩs. Confirmaꝛ: qa homo puer & homo adultus ſunt eiuſdẽ ſpeciei ſpecialiſſime:ergo hñt eandem formã ſubſtantialem ſpecificam:ſed per.iii.&.iiii.dictum homo puer nõ habet aĩam intellectiuam: ergo anima intellectiua nõ ẽ forma ſubſtantialis ſpecifica hoĩs. ¶ Secũda cõcluſio. De mẽte & intentione. Ariſtotelis:ut dicit cõmentator p̃dictus:fuit ponere aĩa intellectiuã nõ eẽ formã ſubſtãtialẽ hoĩs.ꝑbaꝛ:qa ꝓprietates aĩæ ĩtellectiuæ nõ pñt cõuenire alicuiq; ſit corpus:aut uirtus in corpore. Illas ãt ꝓprietates demõſtrat phũs de aĩa ĩtellectiua ĩ.iii. ¶ Hæc igiꝛ ẽ opinio cõmẽtatoris a me breuiter hic recitata:q̃ opinio falſa ẽ:imo deteſtabilis & execranda:qa nõ ſolum ẽ contra theologiã & fidẽ noſtrã: ſed ẽt cõtra uerã phiam:& cõtra mẽtem atq; ſñiam Ariſtotelis. Et qa p̃fatus cõmẽtator ĩnuit in multis locis:phũm fuiſſe eiuſdẽ ſñie & opinionis. quã ipẽ aſſerit. Ideo prĩo oſtendã totũ oppoſitum ex dictis Ariſtotelis ſecũdo hoc idem per rationes neceſſarias demonſtrabitur. Quod igitur philoſophus ſenſerit animam intellectiuam eſſe formam ſubſtantialem hominis:& ſpecificam informantem corpus & dantem ſibi eſſe patet primo:qa ſecũdum ipſum. Anima intellectiua eſt ſubſtantia:& eſt actus corporis:ſeu ſecũdum aliam litterã:perfectio corporis. Igiꝛ ipſa eſt forma ſubſtantialis alicuius compoſiti:quod per ipſam ẽ hoc uel illud ſecũdum ſpeciem. Et ultra. Igiꝛ ẽ forma ſubſtantialis: ꝑ quã homo ẽ homo: Antecedẽs patet ſecundum philoſophum ĩ.ii.de aĩa in pricipio ubi ꝓponit ſe uelle dare diffinitionẽ cõĩſſimã de aĩa: & ſtatĩ ex cõĩ cõceptiõe ſupponẽs aĩam eẽ ſubſtantiã::eo q; oẽs oppineꝛ ſubſtãtiam nobiliorẽ eẽ accidẽte:& aĩam oĩbus accidẽtibus:ut dicit ibi commẽtator:ponit diſtĩctionẽ de ſubſtãtia ĩ materiã formã & cõpoſitũ:& formã dicit:ſm quã iã ẽ hoc aliqd. Et poſtea ſubdit:ẽ ãt materia qdem potẽtia:ſpẽs ãt endelichia.i.actus:Et paulopoſt:ſic accipiẽdo actũ cõcludit diffinitionẽ aĩe:qđ ẽ actus corpis &c̃. Ex iis patet:qđ ꝓprie loqꝛ

de forma & actu.s.cõstitutiuo:qui est principiũ essendi:& nõ operãdi tãtum. Et quia ꝓm sniam suã:hæc diffinitio cõis est oĩ aĩæ. Ideo intellectus secũdum ipsum:est taliter forma corporis. Consequẽtia patet: tum ex diffinitione quid nominis formæ:quam præmisit:tum ex differentia formarum substantialium & accidentalium. Nam per substãtialem formam:compositum est hoc uel illud secundum speciem. Et ideo ipsa dat nomẽ & diffinitionem. Non sic accidẽtalis. Et patet quoniam compositum ex aĩa intellectiua & corpore illud est:quod hominem dicimus. ¶ Ad hanc rationem respõdet cõmentator secũdo de anima cõmento.vii.dicens. Quod Aristoteles asserit hanc diffinitionem esse cõmunem:sed conditionaliter loquitur. Quod si aliqua est cõmunis:hæc est:qua dicit. Quod est actus corporis &c̃. Vnde uerba phi sic dicũt. Si aũt aliquid cõmune ĩ omni aĩa:oportet dicere:erit utiq; actus primus corporis phisici organici. Hoc euidentius cõfirmatur. Nam postea datis diffinitionibus de aĩa in cõmuni:ait Phus capi. ii.de intellectu aũt:& perspectiua potẽtia nihil est declaratũ.siue nihil est dictũ:sed uidetur genus alterum aĩe esse. Ex quibus uerbis patet. Quod phus nõ intendit illam diffinitionem cõem esse ẽt intellectui: imo oppositum innuit per hoc:quod addit. Sed uidet genus alterum aĩe esse. Et ideo dicit Cõmentator ibi cõmento.xxi. Quod ex ꝑdicto sermone nõ fuit manifestũ:utrum intellectus sit perfectiõ:aut nõ. Et dicit:quod si intellectus dicat aĩa:hoc erit secũdum equiuocationem. Et in.iii.libro cõmento.v. Ex iis uerbis cõcluditur: ꝙ ꝓm phum. Intellectus nõ est perfectio corporis:aut si est:est alio modo:q̃ aliæ uirtutes aĩæ:& equiuoce illis. ¶ Hæc aũt:quæ cõmentator dicit nõ tollunt rationẽ prædictã. Hæc.n.diffinitio uniuersaliter & generaliter dicta ẽ de omni aĩa:ut Phus dicit:nec sub dubitatiõe hoc protulit: ut patet ex exẽplaribus græcis & trãslatione Boetii. Postmodũ aũt in eodẽ capi. subiũgit eẽ quasdã partes aĩæ separatæ:q̃ nõ sunt nisi ĩtellectiuæ. Relinquit igit ꝙ ille partes sint actus corpis. ¶ Esto ꝙ phus cõditionaliter loquat: Non.n.sequit: ꝙ hæc diffinitio uniuersaliter de oĩ aĩa data nõ sit.q̃a illius cõditionalis antecedẽs ipse asserit:in pricipio capituli: ut supra dictũ est. Rursus paulopost illa uerba. Si aũt aliq̃d cõe &c̃. subdit. Vniuersaliter quidẽ igit dictũ est:quid sit aĩa. Et alia littera hẽt iam diximus. Quid est aĩa uniuersaliter. Præterea phus ĩ sequẽti capi. ꝓbat. Quod aĩa est actus corporis & forma:q̃a ipsa est qua uiuimus: sentimus:mouemur & ĩtelligimus:& ita loquitur de ĩtellectiua: ut patet:sicut de aliis:cum iter alias actiones proprias satis ponat ĩtelligere etiam pluries in illo capi. Item in sequẽti. Potentiarum autem animæ.

mæ uult: q sicut finire est una diffinitio cōis conueniēs cuilibet spēi figere: & nulli propria: ita & de aīa oportet eē cōmunē diffinitionē cōuenietem cuilibet partium eius: iter quas expresse nominat ītellectū: quæ diffinitio nulli illaꝝ sit ꝓpria. Et dicit quod talis cōis diffinitio est illa quam dedit: scilicet q est actus corporis &c̄. Et ut ipsemet dicit: & cōmentator ēt commēto. xxx. Volēs dare cōem diffinitionē aīæ: & dimittens prædictam deridēdus est. Ex iis omnibus manifeste apparet: quod hæc diffinitio data ē generaliter de omni aīa: & q phus uoluit illam diffinitionē ita competere aīæ intellectiue: sicut aliis. ¶ Nec ē cōtra hoc: quod postea subiūgit. De intellectu aūt & perspectiua potentia nihil est adhuc manifestum: sed uidet aīæ alterum genus esse. Non enim p hoc uult intellectum alienare a cōi diffinitione aīæ: sed a propriis naturis aliaꝝ partium: sicut qui dicit. Quod alterum genus animalis est uolatile a gressibili: nō aufert a uolatili cōmunē diffinitionē animalis. Vnde ut ostenderet: in quo dixerit alterum: subiūgit. Et hoc solum contingit separari: sicut ppetuū a corruptibili. Nec est intētio Aristotelis (ut commētator p̄fatus fingit) dicere. Quod nondum est manifestum de intellectu. Vtrum intellectus sit aīa: sicut de aliis pricipiis. Non enim textus uetus & antiquus habet: nihil est declaratum: siue nihil est dictum: sed nihil est manifestum. Quod intelligēdum ē quantum ad id: quod est proprium ei: non quantum ad cōmunē diffinitionem: quia philosophus refert uerbū suum ad unū dubium: qd statim præmisit. Videlicet utrum unaquæq partium aīæ sit separabilis. Quod dubium de qualicūq separatiōe intelligat: s̄m diuersas ex positiones: quæ de hoc dant: non erat adhuc p philosophum declaratum de intellectu. Vtrum separabilis esset. De quibusdā aūt aliis partibus anime dicit. Quod hoc manifestū ē: q non sunt separabiles: sicut imediate subdit: & ante ēt declarauit. Ex diffinitione igit illa: quā philosophus uult cōem eē omni aīæ: habet q intellectus ē actus corporis: q̄uis adhuc non esset declaratum: siue dictum: aut manifestum Vtrum eēt actus separabilis. Dicatur quomodolibet: siue dictum: siue declaratum: aut manifestum: quia hoc non tollis communem anime diffinitionem: ut patet ex iis: quæ superius prælibauimus. Si autē: ut ipsemet commentator dicit. Anima equiuoce dicitur de intellectu & aliis. Primo philosophus distixisset equiuocationem animæ: & postea ipsam diffiniuisset: sicut est consuetudo sua: alias procederetur in equoco: quod non est in scientiis demonstratiuis. Fecisset etiam Aristoteles contra præceptum suum: quod tradit in suis elencis: cum dicit. Quotienscunq aliquis terminus multiplex tibi occurerit. Primo d

stinguas eum:anteq̃ diffinias. Ideo communiter dicitur. Omne multiplex prius est distinguendum:q̃ diffiniendum. Et ideo si anima diceretur equiuoce de intellectu & aliis partibus subiectiuis animæ:philosophus primo distinxisset equiuocationem:anteq̃ diffiniuisset animã. Non ergo perfectio & actus dicuntur de intellectu & aliis partibus animæ modo equiuoco. Philosophus etiam in.ii. de anima numerat intellectum inter potentias animæ. Non est ergo ītellectus extra animam humanam:sed est quædam potentia eius. Item in.iii. de anima incipiens loqui de intellectu possibili: nominat eum partem animæ dicens. De parte autem anime:qua cognoscit & sapit. In quo manifeste ostendit:ꝙ intellectus possibilis sit aliqd animæ humanæ:quo anima humana intelligit:& quod anima intellectiua sit pars subiectiua animæ prius in communi diffinite. Vnde postea subdit Aristoteles. Dico autem intellectum:quo opinatur:& intelligit anima. Fuit igitur expresse intentio Aristotelis:ꝙ anima intellectiua sit forma substantialis hominis:dans sibi esse:& constituens ipsum in esse specifico.

℄Confirmatur hoc etiam ex differentia:quam ipse Philosophus assignat in.xii. Metaphisices inter causas agentes & formales. Dicit enim quod causa agens præcedit illud:cuius est causa. Nulla autem causa formalis præcedit rem:cuius est cã formalis:sed simul ẽ cũ ea. Quando enim inquit sanatur homo:tunc est etiam sanitas:& figura æreæ sphæræ simul est cum ærea sphæra. Et Commentator etiam ibi commento.xvi. exponendo. Cum inquit Agens differat a formali: quia agens & mouens præcedit illud:quod agitur & mouetur ab eo. Formalis aũt & materialis est cum generatione. Sed dubium est secũdum philosophũ. Vtrum aliqua talis causa. scilicet formalis remaneat post corruptionem compositi. Si autem inquit Philosophus & posterius aliquid manet perscrutandum est. In quibusdam enim nihil prohibet ut si est Anima tale:scilicet remanens post corruptionem compositi: non omnis:sed intellectus. Omnis nanq̧ impossibile forsan. ℄Ex iis patet:quod philosophus opinatus est animam intellectiuam esse formalem causam alicuius:alias non eẽt dubium. Vtrum aliqua causa formalis remaneat post. Si autem est causa formalis:sequitur ꝙ ẽ forma dans esse. Sic enim accipit Philosophus ibi causam formalẽ. Qđ etiam confirmatur ex expositione commenti. Nam ubi littera nostra habet. Quæ autem ratio simul. Littera commenti habet. Quæ autẽ sunt illa sunt simul. Et commentator exponit:idest causæ:ꝓpter quas res fit omne ut unum. Vel ut aliqui libri habent:propter quas fit ens & unum:sunt cum eo quod ꝑ ipsas fit totum simul:cum talem dispo

sitionem habeant in congregato: sicut partes in toto. Sic ergo intelle-
ctus est causa formalis alicuius compositi: quod per eum: tanq̄ per for-
mam est hoc: uel illud. Tale autem compositum est: quod homo uo-
catur. Fuit igitur intentio & sententia Aristotelis. Quod Anima in-
tellectiua est forma substantialis hominis dans sibi esse: per quam ho-
mo est homo: & per quā intelligit: & constituitur in esse specifico. Et
hoc est primum: quod paulo ante probare spopondimus. ¶ Nunc ue-
ro secūdum promissa rationibus euidentissimis & necessariis eādem
conclusionem demonstrabimus. Animam uidelicet intellectiuam eē
formam hominis specificam. Quarum prima talis est. ¶ Nā secun-
dum doctrinam Aristotelis: oportet ex actibus principia actuum cō-
siderare. Ex ipso quidem actu proprio intellectus: qui est intelligere:
primo hoc considerādum uidetur. In quo nullam firmiorem rationē
habere possumus ea: quā ponit Aristoteles: & sic argumētat̄. Anima
est principium: quo uiuimus: & ītelligimus: ergo & ratio q̄dam & spe-
cies corporis cuiusdā. Et adeo adhuc rationi innitit̄ p̄bus: ꝙ eam dicit
esse demonstrationē. Nam in principio capituli sic dicit. Non enim so-
lum quodq̄d ē oportet diffinitiuā rōnem ostēdere: sicut plures termi-
noꝝ dicūt: sed & causam inesse & demonstrare. Et ponit exēplū: sicut
demonstratur. Quid est tetragonismus idest quadratum per inuen-
tionem mediæ lineæ proportionalis. Virtus autem huius demon-
strationis & insolubilitas apparet: quia quicunq; ab hac uia diuertere
uoluerit: necesse habet inconueniens dicere. Manifestum est enim
quod hic homo singularis intelligit: puta sortes uel Plato: quod ne-
gare non posset respondens: nisi intelligeret esse negandum. Ne-
gando igitur ponit & affirmat. Nam uel affirmare uel negare in-
telligentis est. Nec ēt unquā de intellectu quæreremus: nisi ītelligere-
mus. Nec cum quærimus de intellectu: de alio principio quærimus:
q̄ de eo: quo nos intelligimus. Vnde & Aristoteles dicit. Dico autē
intellectum: quo intelligit anima. Concludit autem sic Aristoteles
Quod si aliquid est primum principium: quo intelligimus oportet
illud esse formam corporis: quia ipse prius manifestauit. Quod il-
lud: quo primo aliquid operatur: est forma. Ttransmutatio enim ar-
guit materiam: operatio uero formam: ut dicit commentator in li-
bro de substantia orbis. Quod autem operatio arguat formam:
Vel ex hoc patet: quia unum quodq; agit: inquātum est ens actu. Est
autem unumquodq; actu per formā. Ergo necesse est illud: quo pri-
mo aliq̄d agit: eē formā. Si autem hic homo intelligit: oportet: quod id
quo formaliter intelligit: sit forma eius: quia nihil agit: nisi inquan-

tum est actu: ut pauloante patuit. Illud ergo: quo agens agit est actus eius: sicut calor: quo calidum calefacit est actus eius. Intellectus igitur quo homo intelligit: est firma huius hois: & eadem rõne illius. Si aũt dicas ꝙ principium huius actus: qui est intelligere: quod quidem principium intellectum nominamus: uel animam intellectiuam: non sit forma: oportet te inuenire modum: quo actio huius principii sit actio huius hominis. Experitur enim unusquisq; seipsum intelligere. Attribuitur autem aliqua actio alicui tripliciter: ut patet per philosophum in. v. phisicorum. Dicitur enim mouere aliquid: aut agere: uel secũdũ se totum: sicut medicus sanat: aut secũdum partem: sicut homo uidet per oculum: aut per accidens: sicut dicimus ꝙ album ædificat: quia accidit ædificatori esse album. Cum igitur dicimus sortem: aut Platonẽ intelligere: manifestum est: ꝙ non attribuitur ei per accidens. Attribuitur enim ei inquantum est homo: quod essentialiter prædicatur de ipso. Aut ergo oportet dicere: ꝙ sortes intelligit secundum se totum: sicut Plato posuit dicens hominem esse animam intellectiuam: aut oportet dicere: ꝙ intellectus sit aliqua pars sortis. Primum quidem stare non potest: propter hoc ꝙ ipse idem homo est: qui percipit se intelligere & sentire. Sentire autem non est sine corpore: ergo homo nõ est anima tantum: nec est solum intellectus: sed est aliquid compositum ex anima & corpore. Hoc inferius latius demonstrabitur. Q đ homo non sit anima tantum. Necesse est ergo dicere intellectum eẽ aliquam partem sortis: & similiter corpus esse aliquam partem eius. Ergo intellectus: quo sortes intelligit: corpori sortis unitur. ℭ Auerroys autem in iii. de anima ponens huiusmodi principium intelligendi: quod dicitur intellectus possibilis: non esse animam: nec partem animæ: nisi equiuoce: sed pocius ꝙ sit substantia quædam separata: dixit ꝙ illius intelligere substantie separate est intelligere mei: uel illius: inquantum intellectus ille possibilis copulatur mihi uel tibi per fantasmata: quæ sunt i me: uel in te. Quod sic fieri dicebat. Species enim intelligibilis: quæ fit unum cum intellectu possibili: cum sit forma & actus eius: habet duo subiecta. Vnum ipa fantasmata: quæ sunt in organis corporeis: aliud uero intellectum possibilem. Et sic per speciem intelligibilem continuatur intellectus possibilis corpori huius: uel illius hominis. Et cum continuetur nobis per formam suam mediantibus fantasmatibus: dũ intellectus possibilis intelligit: hic homo: & ille homo intelligit.

ℭ Hanc autem positionem tripliciter constat esse fictitiam & falsam. Primo quidem: ꝙ sic continuatio intellectus ad hominem non esset secundum primam eius generationem: ut Theophrastus dicit: cuius q

dem uerba inferius recitabimus:& Ariſtoteles hoc etiam innuit in .ii.
phiſicorum:ubi dicit ꝙ terminus naturalis conſiderationis de formis
eſt ad formam:ſecundum quam homo ab homine generatur & a ſole.
Manifeſtum eſt autem ꝙ terminus conſiderationis naturalis eſt intel-
lectus. Sed ſecundum poſitionem Aueroys. Intellectus non continu-
atur homini ſecundum ſuam generationem:ſed ſecundum operatio
nem ſenſus:inquantum eſt ſentiens in actu. Fantaſma enim ē motus
factus a ſenſu ſecundum actum:ut dicitur i.iii.de anima.ii. uero quia
iſta coniunctio non eſſet ſecundum aliquid unum:ſed ſecundum di-
uerſa. Manifeſtum eſt enim ꝙ ſpecies intelligibilis ſecundum ꝙ eſt in
fantaſmatibus:eſt intellecta in potentia tantum: ſecundum autem ꝙ
eſt in intellectu poſſibili:eſt intellecta in actu. Secundum igitur:ꝙ eſt
in intellectu poſſibili:non eſt in fantaſmatibus:ſed magis a fantaſma
tibus abſtracta. Si ergo ſpecies intelligibilis non eſt forma intellectus
poſſibilis:niſi ſecundum ꝙ eſt abſtracta a fantaſmatibus.ſequitur ꝙ ꝑ
ſpeciem intelligibilem non continuatur ītellectus fantaſmatibus ſed
magis ab eis eſt ſeparatus:niſi forte dicatur:ꝙ intellectus poſſibilis cō
tinuatur fantaſmatibus:ſicut ſpeculatum continuatur homini: cuius
ſpecies reſultat in ſpeculo. Quæ quidem poſitio impoſſibilis eſt: quia
talis continuatio non ſufficit ad continuationem actus. Manifeſtum ē
enim ꝙ actio ſpeculi: quæ eſt repræſentare:non propter hoc poteſt
attribui homini: Vnde nec actio intellectus poſſibilis propter prædi-
ctam copulationem poſſet attribui huic homini: qui eſt ſortes: ut hic
homo intelligeret. iii. quia dato ꝙ una & eadem ſpecies numero eſſet
forma intellectus poſſibilis:& eſſet ſimul in fantaſmatibus:nec adhuc
talis copulatio ſufficeret:ad hoc ꝙ hic homo ītelligeret. Manifeſtum
eſt enim. ꝙ per ſpeciem intelligibilem aliquid intelligitur: ſed per po-
tentiam intellectiuam:aliquis intelligit:ſicut etiam per ſpeciem ſenſibi
lem aliquid ſentitur:per potentiam uero ſenſitiuam: Aliquis ſentitur:
Vnde paries:in quo eſt color:cuius ſpecies ſenſibilis in actu eſt in uiſu
uidetur:& non uidet: Animal autem habens potētiam uiſiuam: i qua
eſt talis ſpecies:uidet talis eſt autem prædicta copulatio ītellectus poſ
ſibilis ad hominem:in quo ſunt fantaſmata:quorum ſpecies ſunt in i
tellectu poſſibili:qualis eſt copulatio parietis:ī quo eſt color:ad uiſum
in quo eſt ſpecies ſui coloris: Sicut igitur paries non uidet: ſed uidet
eius color:ita ſequeretur ꝙ homo non ītelligeret:ſed ꝙ eius fantaſma
ta intelligerentur ab intellectu poſſibili Impoſſibile eſt ergo ſaluari ꝙ
hic homo intelligat ſecundum poſitionem Aueroys Neceſſe eſt igi-
tur ꝙ intelligat per animam intellectiuam:quæ eſt altera pars compo

siti:quod componitur ex ea tanq̃ ex forma:& ex corpore tanq̃ ex materia. Qui autem theologos peculiares habent:uidebũt me ex perspicuo & lepidissimo fonte hos riuulos deduxisse. Optimus enim panis sine furfure:non nisi ex farrina Aquinatis illius Thomæ confici potest. Gregorius etiam Ariminensis ordinis hæremitarum i.ii. S.di.xvii.q. prima Arguit contra modum istum continuationis intellectus possibilis sic præcise. Consequenter inquit Arguo contra modum dicendi commentatoris de continuatione intellectus possibilis. Dicit enim ꝙ continuatur nobis per pati:hoc est recipere:quia scilicet recipit intentionẽ a specie imaginatam:quæ est in homine. Si enim taliter præcise continuaretur homini:sequitur ꝙ homo nullo modo intelligeret: qualitercũq; capiatur homo cuius oppositum ipse nititur saluare per talem continuationem Consequentia probatur:quia si per talem continuationem præcise intelligeret:eadem ratione paries coloratus: uel aggregatum ex pariete & uisu uideret. Quod nullus diceret: nisi qui omnino uisu mentis careret Patet discursus:quia color existens in pariete causat uisionem ĩ uisu:& uisus recipit ab ipso:uel natura:aut causa operans:prius habet principium operandi:q̃ operetur per illud. Nã potentias prius accipimus:deinde operationes reddimus. Vt dicitur in.ii.ethicorum. Igitur prius aliquo modo homo habet intellectum:q̃ per ipsum intelligat. Igitur & prius q̃ intellectionem intellectus recipiat:& per consequens ante receptionem illam ĩtellectus aliquo modo unitus ẽ hoĩ:aut si ñ:seqꝛ ꝙ hõ ꝑ ipsum ñ ĩtelligat. Præterea si Aliqs puer portareꝛ extra cõsortiũ hoĩum ad locũ ĩhabitatũ & plurimũ distãtẽ:cõstat ꝙ ueniẽs ad ætatẽ ꝑfectã aliqd ĩtelligeret:& aliquas ueritates naturaliter cognosceret:quæ ñ nisi ꝑ intellectũ possunt appræhendi. Igitur secundum istam uiam eius species imaginata intentionem causaret in intellectu possibili. Et quia nec in non existens:nec in quãtum libet distans potest agere aliqua uirtus naturalis actione uera:seu corporali:seu spirituali:sequitur ꝙ uel tunc ibi de nouo causatur intellectus:quod nec etiam ipse commentator concederet:uel ꝙ ille intellectus prius existens:illuc aliunde accedat:quia absq; ratione dictum apparet:ꝙ uel ibi prius erat:& hoc uel spontanee tantum: quod non est dicendum:alias poterat abfuisse:& non aduenisse:& per consequens ĩ eius potestate fuit:ut ille puer nunq̃ intelligeret. uel erat illi puero naturaliter præsens & proximus:& tunc de tali coniunctione naturali q̃rendum est qualis sit:nec apparet alia: q̃ coniunctio formæ ad materiam. Nec ualet dicere ꝙ substantia spiritualis nulli est localiter propinqua:aut distans:quoniam quamuis ipsa non circunscriptiue seu di

mensiue sit alicubi: est tamen diffinitiue alicubi: quia non est ubiq;. Nõ enim philosophus: nec ipse cõmẽtator hoc negaret. Vnde motorem celestem dicunt esse determinate in circunferentia sphæræ ad partem orientalem. ¶ Præterea super illo uerbo philosophi. ii. de anima quæ uero est secundum potentiam tempore prior in uno est. Vel secundũ litteram aliam indiuiduo est: dicit cõmentator exponendo cõmento. xx. Secundum opinionem enim nostram & themistii intellectus qui ẽ in potentia prius continuatur nobis: q̃ intellectus agens: & oportet ꝙ intelligat de prioritate etiam temporis: alias non exponeret textum. Igitur oportet eum dicere ꝙ ĩtellectus possibilis sit homini huic demõstrato prius continuatus: q̃ a fantasmate eius aliquid recipiat: & per consequens oportet cõmentatorem assignare aliam continuationem priorem. Prima consequẽtia probatur: quia ĩtellectus possibilis prius recipit: q̃ agẽs abstrahat: quinimo ait ipse cõmento. xviii. ꝙ ĩtellectus: qui est abstrahere intellectum & causare eum: necesse est: ut præcedat in nobis intellectum: qui est recipere eum. Et cõmento. xxxvi. Ista inquit actio. s. causare intellecta & facere ea ẽ prior in nobis: q̃ actio: quæ est intelligere. Igitur intellectus agẽs prius saltem causaliter continuatur homini: q̃ possibilis aliquid recipiat a fantasmate eius & per consequẽs ipse possibilis prius cõtinuatᷣ: q̃ recipiat. ¶ Secũdo Idem Gregorius Ariminensis ibidem arguit contra continuationem ĩtellectus agentis cum homine dicens. Aut enim hæc continuatio intelligenda est præcise ẜm contactum uel simultatem localem: aut ẜm contactũ uirtualem: qui est per actionem unius in alterum: aut per quendam cõcursum in causando eundem effectum cõmunem: aut per informationem ueram. Nõ enim apparet alius modus possibilis naturaliter: quo substantia spiritualis possit concipi continuari cum homine. Sed non potest dici primum: ut supra dictum est de possibili intellectu: nec ẜm qa ut dicit cõmẽtator: nec fantasma agit aliqd ĩ ĩtellectũ agẽtẽ: cũ ñ sit ĩ potẽtia: nec ecõuerso ĩtellectꝰ agẽs qcq̃ agit in fantasma: ut patet per eundẽ. iii de aĩa cõmẽto. v. cõtra Auẽpace Nec tertiũ: quod tñ magis trahi posset ex dictis eiꝰ: qa tũc ñ magis uniretᷣ ĩtellectꝰ agẽs hoĩ: q̃ lumẽ existẽs ĩ medio colorato corpori. Simul. n. & ĩdiuise cõcurrũt ad causandũ uisionẽ: sicut fantasma cũ ĩtellectu agẽte ad cãdũ spẽm uel intellectionẽ. ¶ Præterea si duo agẽtia ptialia cõcausent: ñ ex hoc sic dr̃ unũ forma alteriꝰ: aut agregati ex eis: neq; agregatũ: aut altera ps dr̃ agerᷣ p alterã: sic p suã formã: & tñ hoc dr̃ agerᷣ p ĩtellectũ agẽtẽ sic p ꝓpriã formã ẜm cõentatorẽ. iii. d. aĩa cõmto. xxxvi. Sic ergo patet ꝙ talis modꝰ cõtiuatõis uel uniõis intellectus cũ hoĩe ñ sufficit ad saluãdũ.

Quod homo possit intelligere: quemadmodum se intelligere experit & necesse est ponere: quantum ex iis: quæ naturaliter compræhendi possunt. Quod anima intellectiua sit forma hominis informans humanum corpus & constituens hominem in esse specifico. Nec obstat quod quidam theologi inducunt de Xpo: qui per diuinitatem intelligit & cognoscit omnia: & tamen diuinitas non est forma informans Xpi humanitatem: quia q̃uis diuinitas non sit forma humanitatis: nihilominus tamen: licet modo incompræhensibili a nobis. cũ ipsa humanitate constituit unum suppositum: ita per se unum: sicut aliquod creatum suppositum. Et ita uere illud constitutum benedictum: quod Xpus uocatur: est deus per diuinitatem: sicut animal aliquod uere est animal per suam animam. Sed in proposito secundum uiam cõmentatoris non potest saluari. Quod homo sit sic unus: aut sit homo per itellectiuam: neq; per aliquam aliam uiam nobis naturaliter compræhensibilem: nisi ponatur. Quod anima intellectiua informet corpus humanum: q̃uis in multis conditionibus differenter ab aliis formis.

¶ Hæc ille. Cum igitur propria operatio hominis sit intelligere secũdum philosophum in. iii. de anima: & in primo ethicorum: & propria operatio non sit nisi a propria forma sequitur. Quod anima intellectiua sit propria forma hominis: dans sibi esse: per quam homo ẽ homo.

¶ Nonnulli autem defensores. Aueroys uidentes hanc continuationem nullo modo substineri: nec substentari posse: quia hac non successit: alia agrediuntur uia: & ad prædictam rationem respondent per distinctiones: quos de mente Aueroys supius annotauimus: dicẽtes. Quod forma est duplex: quædam dans esse & operari: quædam uero operari tantum. ¶ Secundo distigunt de homĩe. Nam uno modo sumitur pro essentia aliqua per se una: & sic est quædam essentia composita ex corpore: tanq̃ ex materia: & anima cogitatiua tãq̃ specifica eius forma quæ etiam aliquando: ut dicunt: uocatur ab Aristotele intellectus & ratio. Et aliqui etiam doctores uocant eam rationem particularem: quia ipsa: recepit intentiones particulares tantum: & discurrit in illis. Dicit enim præfatus Aueroys. Quod homo differt specie a brutis per intellectum: quem Aristoteles uocat passiuum: qui est ipsa uis cogitatiua: quæ est propria homini: loco cuiꝰ alia animalia habent quandam estimatiuam naturalem. Huius autem cogitatiue uirtutis est distiguere ĩtentiones idiuiduales: & cõparare eas adinuicẽ: sicut intellectus: q̃ ẽ separatus & ĩmixtus cõparat & distinguit ĩter intentiões uniuersales. Et qa p hãc uirtutẽ simul cum cogitatiua & memoratiua pparant fantasmata: ut recipiãt actionẽ ĩtellectus agentis a quo fiunt

intelligibilia actu: sicut sunt aliquæ artes præparantes materiam artifici principali. Ideo prædicta uirtus uocatur nomine intellectus & rationis: de qua medici dicunt. Quod habet sedem in media cellula capitis. Et secundum huius dispositionem uirtutis: differt homo unus ab alio ingenio: & in aliis: quæ pertinent ad intelligendum: & per usum huius & exercitium acquirit homo habitum scientie. Vnde habitus scientiarum sunt in hoc intellectu passiuo: sicut in subiecto: & hic intellectus passiuus a principio adest puero: per quem sortitur speciem humanam: antequam actu intelligat. Alio modo accipitur homo pro quodam aggregato ex homine primo modo sumpto: & anima intellectiua: seu intellectu sibi coniuncto Et sic non est per se unum: quamuis sit aliquo modo plusquam per aggregationem simpliciter dictam: propter naturalem unionem & inclinationem: quam sue partes habent ad inuicem. ¶ iii. distingunt de intelligere. Nam quoddam est intelligere particulariter: & illud est operatio cogitatiue. Quoddam est intelligere uniuersaliter Et illud est operatio propria animæ intellectiue: seu intellectus proprie sumpti. ¶ His autem distinctionibus ad formam rationis sic respondent. Cum enim dicitur Quod homo intelligit: Si accipiatur intelligere secundo modo: uera est de homine secundo modo accepto: non autem de homine primo modo accepto. Et ulterius conceditur: quod intelligit per suam formam appropriatam & dantem sibi operari tantum: non autem per aliquam dantem sibi esse: quia nec homo sic sumptus est aliquid per se unum. Si uero accipiatur intelligere primo modo. scilicet particulariter: Vera est de homine primo modo sumpto: & ultra conceditur Quod per suam formam: quæ utique est anima cogitatiua. ¶ Hæc fuga & hæc responsio multipliciter deficit. Primo enim deficit in hoc: quia ponit aliquam formam dantem operari: & non dantem esse. Non. n. est possibile: Quod aliqua res operetur per aliquam formam: tanquam per principium operandi: quin per illam aliquo modo habeat esse: sicut impossibile est quod aliquid calefaciat per calorem aliquem: nisi per illum fiat calidum. Et ita generaliter per nullam formam aliquid potest agere: nisi habeat esse per illam. Alias simili modo posset dici quod uestis sentit: quia uestitum sentit: & quod corpus in quo locatur angelus intelligit: quia angelus intelligit. Quod friuolum est & absurdum. ¶ Confirmatur ex intentione philosophi. ii. de anima ubi dicit actum primum esse priorem actu. ii. & quod secundus alicui inest: quia illi inest primus. Vnde ait. In existere enim animam: & somnus & uigilia est. ¶ ii. si hoc esset uerum: sequeretur quod per nullam operationem alicuius animalis posset conuinci quod anima eius esset forma dans illi esse. Semper. n. dicet aduersarius quod illa anima dat ei operari tantum: & nulla dat esse: aut constituit in esse spe

dífico. ¶ Præterea dicant mihi tales defensores Aueroys. Quomodo philosophus probat ꝙ anima sit actus corporis: si ipsa potest dare operari: non dando esse. Sicut enim tu dicis ꝙ intellectiua dat operari tm̄: & nō est actus corporis: ita ego dicam tibi ꝙ sensitiua leonis: & etiam motiua dat ei operari tm̄: & non est actus eius Certus sum enim ꝙ huiusmodi oppositum non magis est euidens: q̄ illius. Et ita: ut prætãgebat: de nulla sufficienter probat ꝙ sit actus corporis īformans: & dãs esse composito. ¶ ii. deficit solutio in eo: quod consequenter ponit de illo homine aggregato &c̄. Primo quidem: quia sequeretur: ꝙ non idē ipse homo qui intelligit particulariter: intelligit uniuersaliter: nec conuerso: patet processus: quia Nullum aggregatum est pars sua. Homo autem intelligens particulariter ſm istam solutionem: est pars homis aggregati: qui intelligit uniuersaliter: sed consequens est contra experientiam manifestam. Experior. n. ꝙ ego ipse. qui intelligo particulariter: intelligo uniuersaliter: & ita puto ꝙ ipsemet Aueroys experiebat & quilibet homo potest experiri: qui discernere nouit inter intelligere particulariter: & intelligere uniuersaliter. ¶ Sed dicunt ad hoc ꝙ ego experiens me intelligere uniuersaliter & particulariter: sum homo aggregatus: & per unam mei partem. s. per hominem per se unum experior me intelligere particulariter: & per aliam partem. s. ītellectum experior me ītelligere uniuersaliter. ¶ Contra. Primo qa aliquod aggregatur experiatur se aliquid operari ualde improprie dicitur hoc enim pacto posset dici ꝙ conuentus uel populus experit se operari id: quod operatur unus de conuentu: uel de populo: & ꝙ uniuersum: uel mundus experit se cognoscere futura: quia deus cognoscit futura. Quod nullus sane mentis compos diceret. ¶ ii. Aliquis homo per se unus in specie humana potest intelligere particulariter per formam sibi dantē esse: sicut isti concedant: igitur Aliquis homo p se unus per formã sibi dantem esse potest intelligere uniuersaliter. Patet discursus: quoniam quicũꝙ intelligit uniuersaliter: ita experitur se intelligere: quando intelligit: & ita in sua potestate habere huiusmodi operationem: sicut aliquis experiens se intelligere particulariter experiatur se sic ītelligere: & huiusmodi operationem habere ī propria potestate: & p consequēs illa operatio ita est a forma dante esse intelligenti: & ita ītima sibi: sicut est forma: a qua est ista. Et ita ille intelligens est unus per se homo sicut & iste: aut si proteruit negeт de isto: parit negari poterit de illo: & dicit ꝙ nec aĩa cogitatiua cõstituit aliquid unũ p se: sicut nec intellectiua: nec unq̄ ꝓbabit oppositũ: qn æque fortiter: uel fortius ꝓbet de ītellectiua: cũ ista ītellectio magis appareat ꝓpria hoī: aut saltē non minus.

¶ Hæc aũt non ex mea sñia deprompta sunt: sed ex theologorum̃ fontibus emanarunt. Ea. n. quæ diuersis in locis per ipsos prolata sunt: hæc ego colligere: atq; ordinate in unum hic redigere procuraui. ¶ Si aũt uis scire qualiter impossibile sit Animam cogitatiuam esse formã substantialem hominis: uide diuum Thomam in sũma contra Gentiles: ubi rationibus q̃ plurimis & euidentissimis probat hoc esse impossibile: & consequenter etiam arguit contra modum continuationis intellectus possibilis nobiscum: quem ponit Aueroys: & quomodo impossibile sit eundem intellectum esse substantiam separatam: & eẽ unum in omnibus hominibus mundi. Visum est autem mihi superfluũ contra unitatem intellectus in omnibus mundi hominibus arguere: quia cum probemus animam rationalẽ esse formam hominis: per quã homo est homo: satis etiam demonstramus impossibile esse. Q d̃ sit unus intellectus numero: siue una anima numero in omnibus hominibus mũdi. Valet enim ista consequentia. Anima ẽ forma substantialis hominis dans sibi esse & informans corpus humanum ergo non est una anima in omnibus hominibus mundi. Patet discursus: quia impossibile est ꝙ forma eadem numero sit diuersorum ꝭm numerum: quia diuersorum ꝭm numerum non est idem esse. Vnumquodq; autem habet esse per suam formam. Ergo prædicta consequentia tenet. Probãdo igitur unum: consequẽter etiam aliud inferimus. ¶ Sed ut cœptis insistamus: Nonnulli alii uidentes per nullas distinctiones uiam Aueroys posse saluari: ꝙ hic homo intelligat: in alium prolabuntur errorẽ: dicentes ꝙ intellectus unitur corpori: ut motor: & eo modo ex intellectu & corpore fit unum: sicut ex mouente & moto. ¶ Et cũ ĩtellectus sit pars huius hoĩs: ideo opatio intellectus attribuit̃ huic hoĩ: sicut opatio oculi: quæ ẽ uidere attribuit̃ huic hoĩ qui ẽ quoddã totũ. Dicũt ergo isti ꝙ aĩa ẽ in corpore: sicut nauita ĩ naui: & sic unio aĩe ad corpus: nõ eẽt nisi ꝑ contactũ uirtutis ¶ Hæc autem positio uana ẽ & friuola ꝭm doctorem sanctum in prima parte suæ sũmæ theologicæ quæstione. lxxvi. ar. i. propter. iiii. rationes: quarum prima est: quia intellectus non mouet corpus: nisi per appetitum: cuius motio præsupponit operationem intellectus. Non ergo: quia mouetur sortes ab intellectu: iõ intelligit: sed potius econuerso. quia intelligit: ideo ab intellectu mouetur sortes. ¶ ii. ratio est: quia cum sortes sit quoddam indiuiduum in natura: cuius essentia est una composita ex materia & forma: si intellectus non sit forma eius: sequitur ꝙ sit præter eẽntiã eius. Et sic ĩtellectꝰ cõpabit̃ ad totũ sortẽ: sicut motor ad motũ. Intelliger̃ aũt ẽ actio imanens & quiescẽs ĩ agẽte: non aũt transiẽs ĩ alterum̃ sicut calefacere. Non

ergo intelligere potest attribui sorti: per hoc ꝙ est motus ab intellectu. ℂiii. quia actio motoris nunq̄ attribuit moto: nisi sicut instrumento: sicut actio carpentarii serae. Si igitur intelligere attribuitur sorti: quia est actio motoris eius: sequitur ꝙ attribuitur ei sicut instrumento Q đ est contra p̄lm: qui uult ꝙ intelligere non sit per instrumentum corporeum. ℂiiii. quia licet actio partis attribuitur toti: ut actio oculi hominis: nunq̄ tamen attribuitur alii parti: nisi per accidens forte. Nō. n. dicimus ꝙ manus uideat: p̄ hoc ꝙ oculus uidet. Si ergo ex ītellectu & sorte fit unum: actio intellectus nō potest attribui sorti. Si uero sortes est totum: quod componitur ex unione ītellectus ad reliqua: quae sunt sortis: & tamen intellectus non unitur aliis: quae sunt sortis: nisi sicut motor: sequitur ꝙ sortes non sit unum simpliciter: & per consequens nec ens simpliciter sed per accidens. Sic enim aliquid est ens: quomodo est unum. ℂSequit̄ etiam Q đ sortes non sit in specie: nec ī genere: & ulterius ꝙ non habeat aliquam actionem: quia actio non est nisi entis. Vnde non dicimus Q đ intelligere nautae sit intelligere huius totius: quod est nauta & nauis: sed nautae tantum. Et similiter intelligere non erit actus sortis: sed intellectus tantum utentis corpore sortis. In solo enim toto: quod est aliquid unum & ens: actio partis est actio totius. Et si quis aliter loquitur impropriae loquitur. ℂAliq uero alii his rationibus compulsi: ut facilem modum euadendi inueniant: in aliam diuertunt uiam: dicentes Q đ hoc indiuiduum: quod est sortes nō est aliquid compositum ex intellectu & corpore animato: neq; est corp⁹ animatum: sed est solum intellectus Addunt praeterea isti Q đ haec ē sententia Aristotelis in. ix. ethicorum: qui dicit Q đ homo est suus intellectus. Sed haec opinio erit iam Platonis: qui ut Gregorius nicenus refert: propter hanc difficultatem posuit Q đ homo nō sit aliquid cō positum ex anima & corpore: sed ꝙ homo sit anima utens corpore: sicut Petrus non est aliquid compositum ex homine & indumento: sed est homo utens indumento. Et sic dicebat Plato Q đ ipsum compositum ex anima & corpore nō est homo: sed ꝙ ipsa anima īduta corpor̄ est homo. ℂPlotinus etiam (ut Macrobius refert) ipsam animam hominem esse testatur dicens Qui uidetur: non ipse uerus homo est: sed ille: a quo regitur: quod uidet̄. Sic cum morte animalis discedit animatio cadit corpus a regente uiduatum. Et hoc est: quod uidetur in hoīe mortale. Aīa uero: q̄ ē uerus hō ē ab oī mortalitatis cōditione aliena. ℂHaec ille. Iste aūt Plotinus fuit unus de magnis cōmētatoribus īter cōmētatores Aristotelis: ut dicit Simplicius ī cōmēto praedicamentoꝝ Themistius ēt huius opiniōis fuisse uidet̄: sicut nōnulli theologorum

asserunt. Sed dicēdum ad hoc: quia uerum ē. Quod Aristoteles dicit in. ix. Ethicorum. Quod boni hoīs ē bonum elaborare: etiā sui ipsius gratia. Intellectus enim gratia unusquisq; eē uidet. Quod quidē Aristoteles nō dicit proprter hoc quod homo sit solus intellectus: sed qa id: quod est in hoīe principalius: est intellectus. Vnde & in sequētibus dicit. Quēadmodum ciuitas principalissimum sui maxime esse uidet & oīs alia constitutio: sic & homo. Sed in hoīe principalissimū ē intellectus. Nam unusquisq; homo: uel est intellectus: uel maxime. Alique translationes habēt. Ergo homo maxime uidet eē intellectus uel itellectualis: & ex praedictis uidet: quod denominatio fit a principaliori. ℂ Haec ille. Dicit etiam sic p̄hus in. x. ethicorum. Vnūquodq; maxime dicitur eē principalissimū sui. Ergo homo pōt dici intellectus: qa itellectus est principalissimū hoīs. Ex quo iterum habet. Quod denominatio fit a principaliori. ℂ Haec ille. Sed hoc dictum coincidit cum priori: imo ē idem. Per hunc igit modum Arbitror themistiū & plotinum in uerbis inductis sensisse. Quod homo est aīa uel intellectus. Quod enim homo non sit. Intellectus tantum: uel anima tantū. multiplicetur probatur. ℂ Primo quidem ab ipso Gregorio niceno: qui iducta opinione Platonis subdit. Habet autem hic sermo difficile uel indissolubile quid: qualiter unum esse potest cum indumento anima. Non enim unum ē tunica cum induto. ℂ Secūdo quia philosophus in. vii. Methaphisices probat: quod homo & equs & similia non sunt solum forma: sed totum quoddam ex forma & materia: ut uniuersale: singulare uero ex ultima materia & forma: ut Socrates. Iam ē & in aliis similiter. Et hoc probauit per hoc: q nulla pars corporis pōt diffiniri sine parte aliqua anime. Et recedente anima: nec oculus nec caro dicuntur: nisi equiuoce. Quod non esset: si homo aut Socrates esset tantum intellectus: aut anima. ℂ Tertio sequeretur. Quod cū intellectus non moueat: nisi per uoluntatem: ut probatur in. iii. de anima. Quod hoc eēt subiectum uoluntati: ut retineret homo corpus dum uellet: & abiiceret: cum uellet. Quod manifeste patet esse falsum. ℂ Relinquitur igitur solus modus: quem ponit Aristoteles: quod hic homo intelligit: puta sortes: quia principium intellectiuum est forma ipsius. Sic ergo ex ipsa operatione intellectus apparet. Quod intellectiuum pricipiū unitur corpori: ut forma. ℂ Ex hoc eodē medio Gregorius arimenensis in. ii. S. di. xvii. q. pria. probat itentum sic. Haec inquit ē ratio cōmunis: quae sumitur a philosopho in. iii. de anima: quae talis est homo intelligit: & non se ipso primo: neq; per materiam suam primo. Igit in formam suam aliquam primo intelligit. Et ultra. Igitur

anima itellectiua e forma hominis. Sed non accidentalis. Igitur sub/ſtãtialis. Pria ps añcedẽtis nota ẽ p experiẽtiã. Expirĩ.n.aliqs hõ ſe itelligere.ii.ps & tertia ẽt ſunt clare: cũ materia eiuſdẽ rõnis ſit ẽt in rebus carẽtib⁹ naturalit cognitõe. Prim⁹ diſcurſus ẽt ẽ euidẽs. qa oĩs opatio cõpetẽs alicui cõpoſito: cõpetit illi: uel pcisẽ p ſuã materiã uel p ſuam formã pcise: uel p utrũq: cũ pter hæc nihil ſit ei⁹. Alioqn ñ plus cõpetit ſibi: q̃ cuilibet alteri. Secũdus pceſſus ẽt ẽ notus: ex qd nois aĩe intellectiue ſupra pmiſſo. Mior ppoſitio ſillogyſmi pbaĩ: qa forma p quã hõ. Prio itelligit: ñ i ẽ hoĩ accidẽtaliter: alias nõ p ſe: ſed accidẽtalit eẽt potens intelligere: nec etiam eſt accidens per ſe conſequẽs ipſum: qa omne tale conſequitur ipſum ratione alicuius: quod eſt de eſſentia hominis. Si ergo illud quo primo intelligit homo eſſet accidens hominis iam ipſum nõ eſſet: quo primo intelligit: ſed illud ratione cuius ipſum competit homini. Vnde ſiue imediatum pricipium intelligẽdi ſit ſubſtantia: ſiue accidens: primũ tñ & principale eſt ſubſtantia. ℭ Hæc ille. ℭ Magiſter etiam Ioannes Scotus: quẽ ſui fratres ſubtilem appellãt aſſumit hoc ipſum mediũ ad pbandum pfatam concluſionem in.iiii. ſen.di.xliii. Omnes philoſophi in diffinitione hoĩs poſuerunt rõnale tanq̃ eius differentiam propriam p rationale intelligentes animã intellectiuam eẽ partem eſſentialẽ eius. Nec breuiter iuenit aliqs philoſophus notabilis: qui hoc neget: licet ille pphanus & maledictus Aueroys in fictione ſua libri tertii. de anima: quæ tñ fictio non eſt itelligibilis: nec ſibi: nec alii: ponit intellectum eſſe quãdam ſubſtantiam ſeparatam mediãtibus fantaſmatibus nobis coniũgibilem: quã coniũctionem nec ipſe: nec aliquis ſequax eius adhuc potuit explicare: nec per illam cõiunctionem ſaluare hoĩem intelligere. Nam ſecundum ipſum homo formaliter eẽt: niſi quoddã aĩal irrationale excellẽs p quãdã tñ aĩam irrationalẽ & ſenſitiuam excellẽtiorẽ aliis aĩalibus. ℭ Ad propoſitũ aũt nõ iuenit faciliter ratio: a priori: neq; a poſteriori ppria niſi ex ppria opatione hoĩs. Si qdem forma inoteſcit ex opatione: ſicut materia ex trãſmutatione. Ex opatione ergo itelligẽdi arguit ppoſitũ ſic. Intelligere ẽ ppria opatio hoĩs: ergo ẽ a ppria forma: ergo aĩa intellectiua ẽ ppria forma hoĩs. Sed iſta ratio patit inſtantiã: qa itellectus & intelligere ſm eos ſe hñt paſſiue & nõ actiue. Ergo illa ppoſitio. Propria opatio ẽ a ppria forma nõ pbat aĩam itellectiuã eẽ ppriã formã. Si quidẽ ab ipa nõ eſt iſta opatio ſm eos: ſed ab obiecto itelligibili: ue a fantaſmate. Ideo ex illa opinione forma rõnem aliter ſic. Homo intelligit formaliter & pprie: ergo aĩa intellectiua ẽ ppria forma hominis. Hæc cõſequẽtia pbabit inferius. Antecedẽs patet p auctoritatẽ phi

in.iii.de aīa:& in prīo ethicoꝝ:q dicit quod intelligere ē ꝓpria opatio hoīs. Opatio aūt:ut distinguit̄ cōtra actionē seu factionē: formaliter inest ipsi opanti:& nō ab ipso in altero. Consimiliter in.x.ethicoꝝ. In intelligere ponit fœlicitatē hoīs:& manifestum ē. Quod illa fœlicitas inest formaliter homini. Ergo & illa opatio:in q̄ cōsistit. Sed tētādum est ꝓbare antecedēs p rationem cōtra ꝓteruum:si neget: & hoc itelligēdo in antecedēte. Intelligere ꝓprie acceptum:p quod intelligo actū cognoscēdi transcendētem totum genus cognitionis sensitiue. Probat̄ ergo illud. Antecedēs uno mō sic. Homo cognoscit actu cognoscendi nō organico. Ergo intelligit ꝓprie. Consequētia patet ex rōne iam posita:quia itellectio ꝓprie ē cognitio transcēdens omne genus sensationis. Omnis aūt sensatio ē cognitio organica:ex.ii.de anima. Antecedēs huius enthymematis ꝓbatur quia omne organum determinatur ad certū genus sensibilium:ex.ii.de aīa. Et hoc ideo:quia cōsistit in materiæ ꝓportione extremoꝝ illius generis. Sed aliquā cognitionē experimur in nobis:quæ nō cōpetit nobis ꝑm tale organū: quia tunc determinaret̄ præcise ad sensibilia determinati generis cuius oppositū expimur:qa cognoscimus p talem actum differētiam cuiuscūq; generis sensibilium ad aliqd:quod nō ē aliquid illius generis. Ergo cognoscimus utrūq; extremū. Patet illa consequētia p phm sic arguētem.ii.de aīa de sensu in cōi. ¶ Sed huic instari pōt:primo quia cognitio organica ē:quæ inest ꝑm determinatam partē corporis. Illa aūt,de qua arguit̄:ꝙ p ipsam distinguimus sensibilia a nō sensibilibꝫ: inest toti primo. Et ideo nō p aliquod organum ꝓprie loquēdo:tamē nō transcēdit oē genus cognitionis sensitiue ꝑm pfectionē:quia inest primo toti:& p consequēs:ita est materiale:sicut illud:quod inest toti p partē. Ita enim passio totius ē materialis:sicut aliquid:quod iest toti p partem. secūdo negatur assumptum scilicet ꝙ ille actus nō inest ꝑm aliquod organū:qa inest ꝑm organū fantasiæ:cuius ꝓbatio ē:qa illo læso impedit̄ cognitio. Nec ꝓbatio illa de determinatione organi ad certum genus cogit:qa fantasia extēdit se ad oīa sensibilia. Sed secunda instantia exclusa est p quoddā ibi tactū:qa p illū actū discernimus totū genus sensibiliū ab aliquo extra totū illđ genꝰ. Nec illa ꝓpositio qđ ipedit̄ ille actꝰ læso organo fantasiæ cōcludit. Hoc.n.ē pp ordinē potētiaꝝ illaꝝ ī opando:nō āt qa itellectio exerceat̄ mediāte illo organo. ¶ Aliter ꝓbat̄ aṅcedēs pricipale:qa aliq̄ cognitio ī materialis īest nobis. Nulla āt sēsitiua pōt eē ī materialis:ergo homo cognoscit actu cognoscēdi nō organico. Illđ uocabulū ī materiale ē freq̄ns ī usu phi in ꝓposito. Sed uī ambiguū. Pōt.n. ad ꝓpositū tripliciter itelligi: uel

In materialis:quia icorporea:hoc modo quia nō operatᷣ ꝑ partem cor poream uel organum:& tūc istud est idē cum propositione iam posita de non organica uel alio modo imaterialis:quia nullo modo extensā & tunc plus dicit:q̄ non organica:tertio modo potest itelligi imateria litas eius incomparatione ad obiectum:ut.s.respiciat obiectum sub ra tionibus imaterialibus:ut pote iquātum abstrahit ab hoc & nūc & hu iusmodi:quæ dicuntur conditiōes materiales. Si ergo probaretur im materialitas secundo modo:uerius haberetur propositum:q̄ ex pro batione eius primo modo Sed non uidetur sic posse probari:nisi ex cō ditionibus obiecti:quod respicit ille actus:nisi forte ex reflexione quia experimur nos reflecti super actum talis cognitionis. Quantum aūt non est super se reflexiuū. Et ideo ab obiecto huius actus fit finaliter probatio antecedētis. Nā habemus in nobis aliquā cognitionē obiecti sub aliqua rōne:sub qua nō potest eē actus eius aliqua cognitio sensi tiua:ergo aliqua cognitio imaterialis inest nobis: & sic etiā cognoscit actu cognoscēdi nō organico:igitᷣ homo itelligit formaliter proprie. Antecedēs huius processus ꝓbatᷣ:quia experimur in nobis:ꝙ cogno scimus actu uniuersale. Expimur ꝙ cognoscimus ens uel quātitatem sub rōne aliqua cōmuniori:q̄ sit oratio primi obiecti sensibilis. Experi mur ꝙ cognoscimus relationes cōsequētes naturas reꝝ etiam nō sen sibilium. Experimur ꝙ distinguimus omne genus sensibilium ab ali quo:quod non ē illius generis. Experimur ꝙ cognoscimus relationes rationis:quæ sunt secūde intētiones.s.relationem uniuersalis generis uel speciei & oppositionis & aliaꝝ itētionum logicalium. Experimur ꝙ cognoscimus actū il'um:quo cognoscimus ista:& illud ꝯm qd iest no bis ille actus:quod est per actum reflexum super actum rectum & su sceptiuū eius. Experimur quia assentimus complexionibus sine possi bilitate contradicēdi:uel errandi:ut pote primis principiis. Experimur ꝙ cognoscimus ignotū ex noto ꝑ discursum:ita ꝙ non possumus dis sentire euidētiæ discursus nec cognitionis illatæ. Quodcūq; istoꝝ co gnoscere:ē impossibile alicui sensitiuæ potētiæ attribuere. Quaᷣ &c.

¶ Si qs aūt ꝓterue neget illos actus inesse homini:nō ē cū eo ulterius disputādum:sed dicēdum sibi:ꝙ ē brutum aīal: sicut nec cū dicēte nō uideo colorē disputandū ē:sed dicēdū sibi tu idiges sensu:qa cæcus es. Ita quodā sensu.i.pceptiōe iteriori expimur istos act⁹ i nobis. Et iō si qs istos neget:dicēdū ē eū n̄ eē hoiem:qa n̄ hēt illā uisionē interiorē:q̄ alii expiūtᷣ se hēre. ¶ Assumptū.s.ꝙ nullus istoꝝ actuū pōt eē ꝯm ali quā potētiā sensitiuā:ꝓbatᷣ:qa uniuersale actu cognoscitᷣ sub tāta idif ferētia:sub quāta ipm sic cognitū ē simul dicibile. Est aūt simul dicibi

le de oibus singularibus: in qbus saluat. Sic nō cognoscit sensus. Sed de secūda ē euidētius: qa nulla potētia pōt cognoscere aliqd sub rōne uniuersaliori rōne sui ꝓprii obiecti. scut uisus nō cognoscit aliqd sub rōne indifferēti ad colorē & ad sonū. Ergo cognitio illa q̄ ē alicui⁹ sub rōne cōiori quocūq; primo obiecto ēt supmi sensus nō pōt eē aliq̄ sensatio. ¶ Tertiū ꝓbat idē qa nulla sensatio pōt eē distinctiua primi obiecti sensibilis: idest cōissimi ab eo: qđ nō est tale: qa nō pōt eē utriusq; extremi. De relatiōibus cōseqntibus alia nō sensibilia inter se: uel isensibilia ad sensibilia patet p idē: qa sensus nō pōt in illas multo magis: patet de relatiōibus istis: q̄ dicunt rōnis: qa sensus non pōt moueri ad cognoscendum aliqd: nisi qđ includit in obiecto sensibili: ut sensibili. Habitudo rōnis nō includit in aliquo: ut existens est. Sensus aūt existentis ē. ut existēs ē. Et p hoc posset ꝓbari primū ēt de actu uniuersali: qa uniuersali in actu repugnat eē existēs: ut existēs est. Aliud de reflexione sup actū & potētiam ꝓbat p hoc qa q̄tum nō est reflexiuū sup se. Alia duo de cōpositione & assentire cōpositioni: & de discurrere & assentire euidētiæ discursus ꝓbant ex relatione rōnis: qa illa nō sunt sine relatione rōnis. Et sic ꝓbatū est antecedēs principalis cōseqntiæ. Quod hō intelligit formaliter & ꝓprie. ¶ Nūc aūt ꝓbat conseqntia Ergo aīa intellectiua est ꝓpria hois forma. Probat aūt sic. Si talis act⁹ est in nobis formaliter: cū nō sit substātia nr̄a: qa qn̄q; inest: qn̄q; nō inest ergo oportet dare sibi aliqd receptiuū ꝓpriū. Non aūt aliqd extensum: siue sit pars organica: siue totū cōpositum: qa tūc ista eēt extensa: nec posset eē talis: q̄lis dicta est circa obiecta: q̄lia dicta sunt. Ergo oportet: quod insit ꝫm aliqđ nō extensum: & ꝙ illud sit formaliter illud nō pōt eē nisi aīa intellectiua: qa q̄cūq; alia forma est extensa. ¶ Vel aliter pōt probari ista cōseqntia eundo ad conditiones obiecti illius actus: qa q̄libet forma inferior itellectiua: si habet opationē: hēt ꝑcisæ respectu obiecti sub rōnibus oppositis istis rōnibus dictis. Ergo si habemus opationem circa obiectū sub istis rōnibus: illud nō inerit nobis ꝫm formā aliam ab intellectiua. Ergo inest nobis ꝫm intellectiuam: Ergo intellectiua formaliter iest nobis: aliter nō essemus formaliter opantes ꝫm illam oparionem. ¶ Ex secūda opatione humana. s. uolūtate pōt ꝓbari idem: qa hō est dn̄us suoꝝ actuum: ita ꝙ in potestate eius est determinare se ad hoc: uel ad oppositū. Illa aūt indeterminatio nō pōt poni in aliquo appetitu organico uel extenso: qa q̄libet appetitus organicus uel materialis determinat ad certum genus appetibilium sibi cōueniens: ita ꝙ illud appræhēsum nō pōt conuenire: nec appetitus nō approbare. Ergo uolūtas: qua sic indeterminate uo-

lumus: est appetitus nõ alicuius talis formæ. s. materialis: & p consequens est alicuius excellentis omnem talem. Huius ponimus aĩam intellectiuam: & tũc si appetitus ille sit formaliter in nobis: qa & appeteꝛ est formaliter: sequiť quod forma illa sit forma nr̃a. ¶ Hæc igiť ꝑpositio. Aĩa est ꝑpria hoĩs forma: est naturaliter nota: & error ei oppositus: q ꝑprius est: & solius Aueroys pessimus ẽ: non tm̃ cõtra ueritatẽ theologicã: sed ẽt cõtra ueritatẽ p̃hiæ. Destruit. n. sciam: qa oẽs actus intelligẽdi: ut distinctos ab actibus sentiẽdi: & oẽs actus electionis: ut distinctos ab actibus appetitus sensitiui: & ita oẽs uirtutes: q̃ nõ generanť sine electionibus factis ẜm rõnem rectã. Et per consequens talis errãs esset a cætu & cõuentu hominũ eradicãdus: & naturali ratione utentiũ exterminandus. ¶ Hæc Scotus ubi supra. ¶ Põt ẽt notificari p̃dicta cõclusio aliis discursibus: q tñ ex p̃dicto medio dependẽt. Palam enim est. Quod hic homo in aliq̃ specie collocať. Nihil aũt sortiť speciẽ nisi ex forma. Id igiť p quod hic hõ speciem sortiť ẽ forma. Vnũquodq; aũt ab eo speciem sortiť: qđ est principium ꝑpriæ operationis speciei. Propria uero opatio hoĩs: inquãtum est hõ: est intelligere. Per hoc enim oĩa trãscẽdit: & differt ab aliis aĩalibus. Et ideo ĩ hac opatiõe sicut ꝑpria hoĩs. Aristoteles fœlicitatẽ ultimã cõstituit in. x. Ethicoꝝ: dicẽs beatitudinẽ cõsistere nõ in habitu: sed in optĩa opatione: q̃ est intelligere. Principiũ ãt quo intelligimus est itellectus: ut p̃hus dicit: & supra ẽt patuit: ergo necesse est intellectum uniri: ut formã: non qdem ita ꝙ ipsa intellectiua potẽtia sit alicuius organi actus: sed qa ẽ uirtus aĩæ: quæ est actus corporis phisici organici. ¶ Secũdo. Id quod est ratio & qđ qd erat eẽ alicuius: ẽ eius forma substãtialis. Sed aĩa est ratio & quod qd erat eẽ corporis phisici: ergo &c̃. Maior & minor note sunt ex textu p̃hi. ¶ Tertio illud quo ablato alterũ nõ manet nisi equoce: est forma substãtialis eius. Sed aĩa ablata a corpore: nõ manet corpus organicũ nisi equiuoce: ergo cõclusio. Maior nota est ex terminis. Minor ẽt: qa uiuum & mortuum formaliter differũt: ut p̃hus dicit: qa caro uiui & mortui nõ diciť caro nisi equoce. Et simile est ẽt in accidentibus: qa si aliquod artificialium ẽ corpus: ut dolabra: forma dolabræ ablata: manet dolabra solũ equiuoce. ¶ Quarto illud p qđ homo ẽ homo: est forma eius. Sed p aĩam intellectiuã homo est hõ: ergo &c̃. ¶ Quinto & ultimo. Si aĩa rõnalis nõ eẽt forma hoĩs: destruerenť oĩa principia p̃hiæ moralis. Subtrahiť enim qcq̃d est in nobis. Non enim est aliqd ĩ nobis nisi p uolũtatẽ. Vñ & hoc ipm̃ uolũtariũ dr̃: qđ in nobis est. Imo dico ꝙ nihil hẽmus: qđ nostrũ sit: nisi libeꝝ arbitriũ: qa sumus dñi nostroꝝ actuũ: & nullius alterius rei. Volũtas aũt ĩ itellectu

est:ut patet p phm in.iii.de aia.Et p hoc q in substatiis sepatis e itellectus & uolutas:& p hoc et:qd cotingit p uolutatem aliqd i uniuersali amare: uel odio here: sicut dicit phus in rhetoricis suis. Q d odimus latronu genus in uniuersali: irascimur aut particularibus tm. Si igit itellectus no sit forma hois:uel no est uere unu cu eo: sed unit ei solu per fantasmata:uel sicut motor:no erit in homine uoluntas: sed in intellectu separato. Et ita homo non erit dominus suorum actuum:nec aliquis eius actus erit laudabilis:uel uituperabilis:& sic nulla erit uirtus:nec aliqd uitiu:qd est diuellere principia moralis phiae. Quod cu sit absurdu & uitae humanae cotrariu:qa tuc no esset necesse cosiliari: nec leges ferre:sequit q intellectus sic uniat hoi:ut uere ex eo & hoie fiat unu p se. Quod no pot ee:nisi uniat ut forma. ¶ Sed cosiderandum est. Quod qto forma est nobilior:tato magis dominat materiae corporali:& minus ei imergit:& magis sua uirtute uel opatioe excedit ea. Vn uidemus:qd forma mixti corporis het alia opationem: q n causat ex qlitatibus elemetaribus:& qto magis pcedit i nobilitate formarum:tato magis iuenit uirtus formae materia elemetare excedere: sicut anima uegetabilis:plusq forma metalli: & anima sensitiua plusq anima uegetabilis. Anima autem humana est ultima in nobilitate formarum. Vnde sua uirtute tantum excedit materiam corporalem:q habet uirtutem aliquam & operationem:in qua nullo modo comunicat materia corporalis. Et haec uirtus dicitur intellectus. ¶ Est autem attendendum. Quod si quis poneret animam componi ex materia & forma:nullo modo posset dicere anima esse formam corporis. Cum enim forma sit actus:materia uero sit ens in potentia tantu:nullo modo:id quod est ex materia & forma compositum pot esse alterius forma fm se totum. Si aut secudum aliquid sui sit forma:id quod est forma dicimus animam:& id cuius est forma dicimus animatum. ¶ Firmiter igitur & obnixe tenendum est. Animam intellectiuam esse formam substantialem hominis:dantem sibi esse: informantem corpus humanum:& constituentem hominem in ee specifico. Per quam homo est homo:& per quam uult & intelligit & caetera. ¶ Tempus est igitur ut iam ad argumenta in oppositu facta respodeamus. ¶ Ad primu Eergo dicendu est. Quod aia intellectiua e forma iduiduata & similiter potetia eius:q dicit itellectus possibilis:& formae intelligibiles in eo recepte. Sed hoc non phibet eas esse itellectas in actu. Ex hoc enim aliqd est in intellectu actu:qd est in materiale non aute ex hoc:q e uniuersale. Sed magis uniuersale habet. Quod sit itelligibile p hoc: qd est abstractu a pricipiis materialibus iduiduatibus. Mani-

festum est autem substantias separatas esse intelligibiles actu : & tñ in diuidua quædã sunt:sicut dicit philosophus in. vii. Metaphisicæ ꝙ formæ separatæ:quas Plato ponebat:idiuidua quædã erãt. Vnde manifestum ē:ꝙ si idiuiduatio repugnaret itelligibilitati:ꝙ eadẽ difficultas remaneret ponẽtibus intellectum possibilẽ substantiã separatam. Sicut enim intellectus possibilis idiuiduus eẽt:idiuiduans species in se receptas. Sed notandum ꝙ q̃uis spẽs receptæ in itellectu possibili sint indiuiduate ex illa parte:qua inhærẽt intellectui possibili:tñ in eis inquantum sunt i materiales cognoscit̃ uniuersale:quod cognoscit̃ ꝑ abstractionẽ a pricipiis idiuiduantibus. Vniuersalia.n.de quibus sunt sciẽtiæ sunt:quæ cognoscũtur ꝑ spẽs intelligibiles:& nõ ipse spẽs intelligibiles:de quibus planum ē:ꝙ nõ sunt sciæ omnes:sed solũ phisica & metaphisica. Species.n.itelligibilis ē id:quo itellectus itelligit:nõ autem id:quod intelligit:nisi ꝑ reflexionem:inquantũ itelligit se itelligere:& id:quod intelligit. Vel potes dicere sub aliis uerbis:ꝙ spẽs intelligibilis:ñ est id:quod itelligit̃:sed id quo aliq̄d intelligit̃. Et per hoc patet solutio ad argumentum:quia formæ receptæ in itellectu:q̃uis sint singulares in essendo:sunt tñ uniuersales in repræsentando:ut respondere possis breuiter & formaliter ad argumentũ sicut exempli gratia:si eẽt aliqua statua uel imago leonis ex cupro uel ex lapide existẽs i pro patulo. Illa quidem imago eẽt quoddam singulare:sed tñ uniuersaliter repræsentaret omnes leones. Erit ergo uniuersalis i repræsentando:q̃uis singularis & idiuidua i eẽndo. Et sic est de spẽ intelligibili:quæ licet singularis sit in essendo:est tñ uniuersalis in repræsentãdo. Hæc aũt solutio ē de mente sancti doctoris in libello de ente & essentia. Vnde ibidem sic dicit. Ratio speciei accidit naturæ humanæ ꝼm esse:q̃d habet in intellectu:& non ꝼm esse:quod habet in indiuiduis:quia non ĩuenitur i idiuiduis natura humana ꝼm unitatem:ut sit unum quid omnibus cõueniens:quod ratio uniuersalis exigit: Vniuersale.n.est unum in multis & unum præter multa:ut dicitur in.ii.posterioꝝ. In intellectu aũt ipsa natura humana habet esse abstractum ab oibus indiuiduantibus:& iõ habet rationem uniformẽ ad omnia indiuidua:quæ sunt extra animã:prout equaliter est similitudo oĩum inducens in omnium cognitionẽ inquantum sunt hoies. Et ex hoc ꝙ talẽ relationem habet ad oĩa idiuidua: Intellectus adiuenit rationem speciei:& attribuit ei unde dicit cõmentator in primo de aĩa ꝙ itellectus noster agẽs ē ille:q facit uniuersalitatẽ i rebus. Et hoc idẽ etiã Auicẽna dicit i sua Metaphisica. Et q̃uis hæc natura itellectualis habeat rõnẽ uniuersalis ꝼm ꝙ cõparat̃ ad res extra aiam:q̄a ē una similitudo oium:tñ ꝼm ꝙ habet esse in hoc itelle-

ctu:uel i illo:ẽ quædã spẽs itellecta particularis. Et ex hoc patet error cõmentatoris in.iii.de aĩa:q uoluit ex uniuersalitate formæ intellectæ unitatem itellectus in oĩbus hoĩb⁹ concludere:qa nõ est uniuersalitas illius formæ ꝭm hoc esse:quod habet in intellectu:sed ꝭm ꝙ referꝭ ad res ut reꝝ similitudo:sicut etiã si esset una statua uel imago corporalis repræsentans multos hoĩes:constat ꝙ illa imago uel statua haberet esse singulare & propriũ:ꝭm ꝙ esset in hac materia: sed haberet rationem cõmunitatis:ꝭm quod esset cõmune repræsentatiuũ plurium.

¶Hæc illæ:& uide q̃ bene. Nec absurdũ aut superfluũ duxi: recitare hic solutionem:quã prælibatus doctor dat i sũma contra gẽtiles dicẽs. Differunt iquit id:quod intelligiꝭ:& id:quo aliquid itelligitur. Spẽs.n. recepta i intellectu possibili:nõ habet se ut id:quod intelligiꝭ:sed ut id: quo aliquid itelligiꝭ. Cum.n.de iis:quæ intelliguntur:sint oẽs artes & sciæ:sequereꝭ ꝙ oẽs sciæ essent de speciebus existentibus in intellectu possibili: Quod patet esse falsum. Nulla.n.scientia de iis aliqd considerat:nisi naturalis & metaphisica:sed tñ p eas:quæcũq; sunt i oĩbus sciẽtiis:cognoscũtur habet se igiꝭ spẽs itelligibilis recepta i itellectu possibili i itelligẽdo:sicut id:quo itelligiꝭ:sicut & spẽs coloris i oculo: nõ est id:quod uideꝭ:sed ẽ id:quo uidem⁹. Id uero:quod itelligiꝭ ẽ ipsa ratio reꝝ existẽtiũ extra aĩam:sicut ẽt & res existẽtes extra aĩam uisu corporali uideꝭ. Ad hoc.n.iuẽte sũt artes & sciæ:ut res i suis naturis cognoscanꝭ. Neq; tñ oportet:ꝙ si sciæ sint de uniuersalib⁹:ꝙ uniuersalia sint extra aĩam p se subsistẽtia:sicut Plato posuit. Quãuis.n.ad ueritatem cognitiõis necesse sit:ut cognitio rei respõdeat: nõ tñ oportet: Q đ sit idẽ modus cognitiõis & rei. Quæ.n.cõiũcta sunt i re: iterdũ diuisim cognoscũꝭ:qa ea:quæ sunt cõiũcta i rebus:intellectus põt abstraheꝭ: dũmodo unum nõ sit de ratiõe alterius. Simul.n.una res ẽ alba & dulcis:sicut lac Visus tñ appræhẽdit solã albedinẽ:& gustus solã dulcedinem:sic etiã & itellectus itelligit lineam in materia sensibili existentem absq; materia sensibili.licet etiam cum materia sensibili itelligere possit. Similiter aũt licet natura generis uel speciei:nũq̃ sit: nisi i iis indiuiduis itelligit tñ itellectus naturam generis uel speciei:non itelligendo pricipia idiuiduãtia. Et hoc ẽ itelligere uniuersalia. Et sic hæc duo non repugnãt:ꝙ uniuersalia nõ subsistãt extra animam:& ꝙ intellectus intelligens uniuersalia intelligat res:quæ sunt extra aĩam ꝙ autẽ intelligat intellectus naturam generis uel speciei denudatam a principiis indiuiduantibus:contingit ex conditione speciei intelligibilis in ipso receptæ:quæ est in materialis effecta per intellectum agẽtem:ut pote abstracta a materia:& conditionibus materiæ:quibus aliquid idiuiduaꝭ.

Et ideo potentiæ sensitiuæ non possunt cognoscere uniuersalia: quia non possunt recipere formam imaterialē: cum recipiatur semp in organo corporali. ¶ Hæc ille ubi supra. Dicit etiā præfatus doctor Angelicus quoddam ānotatu dignū in prima parte suæ theologicæ summæ: quæstione. lxxxv. ar. ii. ad s͂m quod a proposito non deuiat. Cum dicitur iquit uniuersale abstractum duo intelliguntur. Vnum ipsa abstractio seu uniuersalitas: aut ipsa intētio uniuersalitatis. Aliud est natura ipsa: quæ substernitur huic intentioni siue uniuersalitati. Ipsa igit͂ natura: cui accidit uel intelligi uel abstrahi: siue cui accidit ipsa intētio uniuersalitatis: non est nisi in singularibus: sed hoc ipsum: quod ē uel intelligi: uel abstrahi: uel intētio uniuersalitatis: est in intellectu. Et hoc possumus uidere per simile in sensu. Visus enim uidet colorem pomi sine eius odore Si ergo quæratur ubi est color: qui uidetur sine odore: manifestum est ꝙ color: qui uidetur: non est nisi in pomo: sed quod sit sine odore perceptus: hoc accidit ei ex parte uisus: inquantum in uisu est similitudo coloris: & nō odoris. Color ergo: qui uidetur sine odore non est nisi in uisu. Similiter humanitas: quæ itelligitur: non est nisi ī isto uel in illo homine: Sed ꝙ humanitas appræhendat͂ sine indiuidualibus conditionibus: quod est ipsum abstrahi: ad quod sequitur intētio uniuersalitatis: accidit humanitati: s͂m ꝙ pcipit͂ ab intellectu: in quo est similitudo nature speciei: & non indiuidualium pricipiorum. ¶ Hæc ille. ¶ Sed contra huius solutionem argumenti arguit quidam Auerroysta dicens. Quia forma uniuersalis non habet ꝙ sit intellecta a re: q̄ est extra animam: quia omnes formæ: quæ sunt in rebus extra animā: sunt indiuiduate Si igitur formæ intellectus sunt uniuersales: oportet ꝙ hoc habeant ab anima intellectiua: Ergo anima intellectiua nō est forma indiuiduata: sed uniuersalis. Et sic nō unitur corpori: ut forma: sed remanebit una tātum. ¶ Secūdo īstatur: quia dictum fuit. Q d' formę intelligibiles sunt singulares in essendo: sed uniuersales ī repræsentando: idest ex illa parte: qua inhærent siue insunt anime: sunt īdiuiduate: sed ex illa parte: qua sunt reꝝ similitudines: sunt uniuersales: repræsentantes res s͂m naturam cōmunem: & non s͂m principia indiuiduandia. ¶ Contra hoc ergo sic obiicitur quia cum forma sit pricipium operationis: Operatio egreditur a forma s͂m modum: quo inhæret subiecto. Quanto enim Aliquid est calidum: tātum calefacit. Si igitur species rerum: quæ sunt in anima intellectiua sunt indiuiduate ex ea parte: qua inhærent anime: cognitio que sequitur erit indiuidualis tātum: & non uniuersalis. ¶ Dicit͂ ad primam īstantiam. Q d' intellectus dat formis intellectis uniuersalitatem: inquantum abstrahit eas a principiꝭ materialibus indiuiduantibus unde non oportet ꝙ itellectus sit uni

uersalis:sed ꝙ sit immaterialis. ¶ Ad secundam replicam dicitur ꝙ species operationis consequitur speciem formæ: quæ est operationis principium: licet in efficatia operationis sequatur formam: secundum ꝙ inhæret subiecto Ex eo enim ꝙ calor est calefacit Sed secundū modum: quo perficit subiectum magis uel minus efficaciter calefacit. Intelligere autem uniuersalia pertinet ad speciem intellectualis operationis. Vnde hoc sequitur speciem itellectualem secundum propriam operationem. Sed ex eo ꝙ inhæret intelligenti perfectius uel minus perfecte: Sequitur ꝙ aliquis perfectius uel minus perfecte intelligat. Iste igitur due instantiæ nullæ sunt. ¶ Ad illud autem quod obiiciebatur quia si esset alius intellectus in me: & alius in te: esset alia species intelligibilis in me: & alia in te: & per consequēs aliud itellectum: quod ego itelligo: & aliud: quod tu &c̄. Dicitur: ꝙ concedendum est: unum & idem esse intellectum ab omnibus hominibus. Dico autem Intellectum id: quod est intellectus obiectum. Obiectum autem itellectus nō est species intelligibilis: sed quiditas rei. Non enim ut prædictum est: scientiæ intellectuales omnes sunt de speciebus itelligibilibus: sed sunt de naturis rerum: sicut etiam obiectum uisus est color: non species coloris: quæ est in oculo. Quamuis igitur sint plures intellectus diuersorum hominum: non tamen est nisi unum intellectum apud omnes: sicut unum coloratum est: quod a diuersis inspicientibus uidetur. Nec etiam est necessarium: sicut obiicitur: ꝙ si aliquid est indiuiduum: ꝙ sit intellectum in potentia. & non in actu: sed hoc est uerum in illis tātum quæ indiuiduantur per materiam. Oportet enim illud: quod est intellectum in actu: esse imateriale. Vnde substantie imateriales licet sint quædam indiuidua per se existentia: sunt tamen intellectæ i actu sicut superius annotauimus: Vnde & species intelligibiles: quæ sunt imateriales: licet sint aliæ numero i me: & i te: nō propter hoc pdūt: quin sint intelligibiles actu: sed intellectus intelligēs per eas suum obiectum reflectitur supra seipsum: intelligendo ipsum suum itelligere: & spēm: q̄ intelligit. Indiuiduatio ergo non repugnat itelligibilitati: sed materialitas: quia unumquodq; est itelligibile: iquātum ē imune a materia & ab appendiciis materiæ: ut dicit Auicenna in metaphisica sua Deinde considerandum est: ꝙ si ponatur unus intellectus omnium hominum adhuc est eadem difficultas: quia adhuc remaneret multitudo intellectuum: cum sint plures substātiæ separate intelligentes & ita sequeret̄ sm istam rationem: ꝙ intellecta essent secundum numerum diuersa: & per consequens indiuidualia & non intellecta i actu. Si ergo prædicta ratio de necessitate cōcluderet: auferret pluralitatē intellectuū simpli-

citer:& nõ solum in hoibus:ita φ nõ eēt nisi una tm̃ substantia intelli-gẽs:& sic tolleret̃ pluralitas substantiaꝵ sepataꝵ. Vnde cũ hæc cõclusio sit falsa: manifestũ ẽ: quod unitatem intellectus ĩ oĩbus hoibus nõ concludit ꝭm regulam phi in libris priorum. Ex falsis uerum:ex ueris nõ nisi uerum. ℭ Gregorius ẽt de Arimino ad hæc obiecta quasi eandem dat solutionẽ in.ii.Sen.di.xvii.q.pria dicẽs.Obiicit aũt Auerroys:si intellectus sit idiuiduus & singularis:nõ recipiet intẽtiones uniuersales:sed singulares tm̃:quod est falsum:quia tunc intellectus esset sensus cõsequentia probat̃:qa si recipiẽs est singulare: ẽt receptum ẽ singulare:alias ita posset dici φ sensus recipit intẽtiones uniuersales. ℭ Ad hoc inquit. Respõdeo negando consequẽtiam:si itelligat̃ de intentionibus uniuersalibus uniuersalitate repræsentationis: quomodo intelligẽdum est aliquas intẽtiones eẽ uniuersales:nec probatio ualet: qa nõ obstãte singularitate recipiẽtis:adhuc itẽtio recepta põt repræsentare uniuersaliter:sicut & ipsemet cõmentator fateri cogit̃. Nam & ꝭm ipsum intellectus est uere aliquid singulare:q̃uis nõ sint plures eiusdem rationis:& tamẽ intẽtio aliqua existẽs in eo ẽ uniuersalis per repræsentationem. Et si dicat̃:quod ita posset dici de sensu:dico quod ita dicam cõtra eum:nec aliquam rõnem poterit sufficiẽtem assignare:quin eandem ego assignẽ in proposito:qa ipluríficabilis in eadem specie nõ impedit ueram singularitatẽ. Reddit̃ aũt ratio ab aliquibus qa intellectus est uirtus inextẽsa:& nõ organica. Sensus aũt est uirtus extẽsa:& organo alligata. Et ideo species in intellectu põt repræsentare uniuersale:non autem ĩ sensu. Vtrum autem hæc sit causa:uel nõ: nõ diffinio. Dico tamẽ φ illa nõ est:quam ipse. Assignat:nec oppositũ ipse probat:nec puto φ probare possit. ℭ Obiicit etiam p̃fatus Auerroys:quia si res intellecta apud me & apud te:sit una in specie: & due in indiuiduo:sequitur quod res intellecta habebit rem intellectam & sic procedit̃ in infinitũ. Hæc sunt uerba eius. Et puto quod per rem intellectam intelligit conceptum rei existentem in itellectu:ut ratio sit hæc sequitur. Quod conceptus de aliqua re:uerbi gratia de rosa existens in intellectu meo: & conceptus de rosa existens in intellectu tuo erunt unus specie: & duo numeraliter. Et cum a quibuslibet eiusdem speciei possit abstrahi unus conceptus communis:potero ab eis alium conceptum abstrahere:& tu similiter. Et iterum iste conceptus secundus in me est alius a tuo:& tñ eiusdem speciei:& per consequens ab eis iterum aliud poterit abstrahi. Et sic ĩ infinitum. Prima cõsequẽtia ꝑbat̃. ex eo φ ĩpossibile ẽ:φ unus cõceptus nũero sit simul ĩ diuersis itellectibꝰ subiectiue. ℭ Ad hoc igit̃ rñdeo:cõcedẽdo q̃d cõceptus

de rosa existens in intellectu meo: ẽ alius numero a conceptu rosæ exi stente in ĩtellectu tuo: & ꝙ isti conceptus sunt eiusdẽ rationis: & a b eis potest abstrahi alius cõceptus: q ita erit conceptus illoꝝ conceptuum: sicut illi primi sunt cõceptus rosaꝝ. Et talem processum possibilem in infinitum nullus deberet denegare. Si uero per rem intellectam non intelligeret cõmẽtator ipsum cõceptum rei: aut ĩtellectionẽ: sed ipsam rem extra ĩtellectam: dicendum ꝙ eadem res numero potest ĩtelligi a te & a me: nõ obstante diuersitate ĩtellectus mei a tuo: sicut idẽ sol uide tur a te & a me: nec tñ sunt idem uisus meus & tuus: ¶ Hæc Gregori⁹ de Arimino ubi supra. Et per hæc patet solutio ad ea oĩa: quæ obiiciũ tur ĩ primo Argumẽto. ¶ Hæc me mireť aliquis longiusculum fuis se in solutione huius primi Argumenti: quia sic faciundum fuit cum propter difficultatem argumenti: tum ẽt propter multa scientifica & annotatu digna: quæ ĩ solutionibus cõnotanť. In disputationibus au tem: quia necesse est respondentem formaliter breuiterꝙ ad argumen ta respondere: quid concedendum: quid negandum: quid distinguen dum: quid ue formaliter respondendum sit: ex prælibata solutione po test colligi. ¶ Ad. ii. dicendum ꝙ essentiale est animæ: ꝙ corpori unia tur: sed hoc impeditur per accidens: non ex parte sua: sed ex parte cor poris: quod corrumpitur: sicut per se competit leui esse sursum: & hoc est leui essentiale: ut sit sursum: inquantum leue: ut dicit philosophus ĩ viii. phisicorum. Contingit tñ propter aliquod impedimentum: quod ñ sit sursum. ¶ Et p hoc ẽt patet solutio ad. iii. Sicut. n. qđ hẽt naturã: ut sit sursum: & ꝙ ñ hẽt materiã: ut sic sursum: specie differũt: & tñ idẽ specie & numero est: quod habet naturã: ut sit sursum: licet qñꝙ sit sur sum: & quandoꝙ non sit sursum propter aliquod impedimentum: ita differunt specie duæ formæ: quarum una habet naturã: ut uniatur cor pori: alia uero non. Sed tamen unum & idem numero & specie esse po test habens naturam: ut uniatur corpori: licet quandoꝙ actu sit unitũ quãdoꝙ non actu unitum propter aliquod impedimentũ. ¶ Ad. iiii. diciť. ꝙ hæc propositio Omnis forma educitur de potentia materiæ: distinguenda est. Educi enim de potentia materie potest intelligi duo bus modis. Prĩo modo formã educi de potẽtia materiæ. i. formã depẽ dere a materia ꝓm esse & opari. Aliomõ. Formã educi de potẽtia ma teriæ. i. materiã ꝑexistere formæ siue materiã præexistere in potẽtia ad formã. Secundum primam expositionem Anima intellectiua nõ edu citur de potentia materie: quia ipsa non dependet ex corpore: nec se cundum esse: neꝙ secundum operari. Non secundum esse: quia non habet esse per corpus: sed potius econuerso. Anima dat esse corpori:

& ipsum informat: neq; ꝼm operari quia intellectus non alligatur or- gano: ideo anima intellectiua habet operationem propriam: cui non cõmunicat corpus: uidelicet intelligere & uelle. Sed ꝼm alteram expositionem: Anima intellectiua educitur de potentia materiæ: si nihil aliđ est educi de potẽtia materiæ: q̄ materiam corporalem præexistere ĩ potentia ad animam intellectiuam. Et in hoc sensu uerificatur propositio de anima intellectiua unde philosophus. xvi. libro de generatione animalium dicit: Animam igitur uegetalem ĩ seminibus & cõceptibus. s. mundum separatis haberi potentia statuendum est: non actu: priusq̄ eo modo conceptus: qui iam separantur: cibum trahant: & officio eius anime fungantur: Principio enim hæc omnia uita stirpis uiuere uidentur. De anima quoq; sensuali pari modo dicendum est: atq; etiam de ĩtellectuali. Omnes enim potentia prius haberi: q̄ actu necesse est. Ex his igitur philosophi uerbis manifeste apparet Materiam corporalem præexistere in potẽtia ad animam intellectiuam: & ꝼm istum sensum Anima intellectiua educitur de potentia materiæ ut pauloante patuit Sed quia potentia respectiue dicitur ad actum: necesse ẽ: ut nunq̄ ꝼm eam rationem sit in potẽtia: ꝼm quam ratiõe conuenit sibi esse actu. Aliis enim formis: quæ non habent operationem aliquã absq; cõmunicatione materiæ conuenit sic esse actu: ut magis ipse sint: quibus cõposita sunt: & quodãmodo compositis coexistentes: q̄ ipse suũ esse habeant. Vnde sicut totum esse earum est in concretione ad materiam: ita totaliter educi dicuntur de potentia materiæ ꝼm primam & ꝼm secundam expositionem. Anima autem intellectiua: cum habeat operationem sine corpore: non est esse ipsius solum in concretione ad materiam. Vnde non potest dici. Q đ educatur de materia ꝼm primam expositionem: sed magis q; est a principio extrinseco. Et hoc ex uerbis ipsius Aristotelis apparet: cum dicit. Relinquitur autem intellectum solum de foris aduenire: & diuinum esse solum & causam assignat dicẽs Nihil enim ipsius operationi cõmunicat corporalis operatio. ¶ Quid autem dicat Theophrastus primus Aristotelis discipulus: quem ob diuinam eius eloquentiam Theophrastum Aristoteles nominauit: operepretium duxi hic ennarare. Nõ q; Theophrastum uiderim: sed eius uerba: quæ Themistius adducit in cõmentariis suis de anima: hic recitabo. Plane inquit Themistius facturum hoc loco me operepretium arbitror: si uerba Theophrasti de intellectu potestatis & agente prætexuero de intellectu itaq; potestatis hæc Theophrastus dicit. Quum ĩtellectus inquit homini extrinsecus accedat: quumq; tanq̄ appositus ĩuectusq; sit: queritur quemadmodum congenitus nobis dicatur: de-

mum quae nam confirmatio naturaq; eius sit: Certe id: quod dicitur: nihil actu esse intellectum: sed potestate omnia: recte hactenus dicitur: quatenus & in sensu. Non tamen usq; eo ad unum resecanda res est: neq; tam nihil actu probādus: ut neq; ipsemet sit. Calumnia haec ēēt: & oratio contentioni cauilloq; proxima: sed ita intelligendum: ut in animo talis quaedam sui generis potentia sit pro subiecto formarum ac gremio: qualis in rebus materialibus facultas illa est: quae constitutione earum & concretioni substernitur. Porro quod dicitur Mentem extrinsecus accedere: non ita statuendum est: ut qui uere appositus inuectusque habeatur: sed ut qui statim ab ortu quasi compraehendere nos complectiq; soleat. ℂ Haec sunt uerba Theophrasti a Themistio ubi supra fideliter recitata. In quibus uerbis: cū ipse Theophrastus duo quesisset. Primo quidem quomodo intellectus possibilis sit ab extrinseco: & tamen sit nobis cōnaturalis. ℂ Et secundo quae sit natura intellectus possibilis Respondit primo ad. ii. q; est in potentia omnia non quidem sicut Nihil existens: sed sicut sensus ad sensibilia. Et ex hoc concludit responsionem primae questionis: q; non intelligitur sic esse ab extrinseco: quasi aliquid adiectum accidentaliter: uel tempore procedente: ut uoluit commentator: ueluti supra recitauimus: sed a prima generatione: sicut continens & compraehendens naturam humanam. Habes igitur cur Aristoteles dixerit. Intellectum ab extrinseco intrare: & quomodo de mente Theophrasti intelligenda est praefata propositio. Et quare anima intellectiua non educatur de potētia materiae. Et per hoc patet plenaria solutio. ℂ Ad quartum Inferius etiam declarabo: Qualiter pluribus aliis modis exponitur haec propositio Formae educuntur de potentia materie. ℂ Sed contra praedictam solutionē: quidam Aueroysta pertinaciter instat. Si inquit anima unitur corpori: ut forma: nec educitur de potentia materiae: sed intrat ab extrinseco: quia habet operationem per se: cui non cōmunicat corpus: cum ſm doctrinam philosophi Intelligere Nullius organi sit actus: Sequitur q; anima humana non sit forma neq; actus corporis ſm intellectiuam potentiam: sed ſm suam essentiam solum. Consequens est falsum: ergo etiā antecedens Patet discursus a tota conditionali: a destructione consequentis ad destructionem antecedentis. Prima pars antecedentis: hoc ē prima sequella patet Quia anima quo ad intellectiuam potentiam est in materialis: & i materialiter recipiēs: & seipsam itelligēs: qa itellectus nō alligat̄ organo. Vñ Aristoteles signāter de aīa dicit: q; ē locus specierꝫ: nō tota: sed itellectus Secūda ps Añcedētis: hoc ē falsitas cōsequētis patet: qa si sic sequeret̄: q; poten-

tia anime esset imaterialior & simplicior:q̄ essentia ipsius anime:quod est falsum & absurdum. Nullus enim effectus ē imaterialior aut simplicior sua causa:nec principiatum potest esse simplicius suo pricipio: a quo fluuit. Potentiæ aūt:aūt aīe fluunt ab essentia eius. Cum ergo quædam potētiæ aīæ. Nullius corporis actus sint:ut intellectus & uoluntas. Videt̄ꝙ nec essentia aie rōnalis alicuius corporis actus eē debeat: cōclusio nō unit̄ corpori:ut forma:& sic remanebit substātia separata & una tm̄. ℭ Dicitur ad hoc quod hæc ratio optime ꝓcederet si essentia aīæ humanæ sic eēt forma materiæ:ꝙ nō per eē suum eēt: sed per esse compositi:sicut est de aliis formis:quæ ſm se nec esse: nec operationem habēt præter cōmunicationem materiæ. Et ꝑpter hoc dicuntur formæ imensæ materiæ. Anima autem humana:quæ secūdum suum esse ē forma cui aliqualiter cōmunicat materia:non totaliter compræhēdens ipsam:eo ꝙ maior est dignitas huius formæ:q̄ capacitas materiæ:nihil prohibet:quin habeat aliquam operationē uel uirtutem:ad quam materia non attingit. ℭ Hæc aūt solutio est etiam de mente sancti doctoris in.ii.sen.di.pria:ar.iiii.ad quartū. Vnde ꝑfatus doctor sic respondet ibidem ad hoc argumentum. In formis ē q̄dam gradus nobilitatis:& quanto aliqua forma est nobilior:tāto plus materiæ prædominatur. Vnde forma terræ ē magis materialis:q̄ forma aeris:uel ignis. Inter omnes autem formas anima rationalis nobilior ē. Vnde maxime prædominatur materiæ. Omne autem quod unitur alteri:ut uincens & dominans super illud:habet effectum non solum secundum coniunctionem sui ad alterum:sed etiam per se absolute:inquantum non dependet ad illud:cui unitur:sicut patet ī igne candele:cuius lumen extenditur ultra ascensionem uaporis & calefactionem. Vnde quædam uires ab anima prouenire possunt:quæ sunt corporis actus:& quædam sunt ab organis corporalibus absolutæ. Quāuis enim essentia animæ corpori uniatur:ut forma:non tamē sicut forma materialis non habens esse absolute:in quo subsistere possit. ℭ Hæc ille. Non ergo sequitur:quod si animam secundum essentiam uniatur corpori:ut forma:& non secundum itellectiuam:aut uolitiuam potentiam. Quod he due potentie sint simpliciores: aut immaterialiores ipsa essentia anime:quia ipsa licet det esse corpori:nō tamen est forma materialis:cuius esse materiæ sit immersum:aut obnoxium. ℭ Ad quintum dicit̄:quod maior est falsa uniuersaliter: quia nulla anima ex commixtione elementorum causatur. Vnde Aristoteles postq̄ dixit. Relinquitur autē intellectum solū de foris aduenire & diuinū eē solum. Nihil enim ipsius operationi cōmunicat corpalis

operatio immediate subdit post uerba præmissa: Sed enĩ oĩs aĩe: siue uirtus: siue potentia corpus aliud pticipare uidet: idq; magis diuinũ: q̃ ea: q̃ elementa appellantur: Verum prout nobilitate ignobilitateue anime inter se differunt: ita & natura eius corporis differt. Inest enim in semine omnium: quod facit: ut secunda sint semina: uidelicet: Q đ calor uocatur: idq; non ignis: non talis facultas aliqua est: sed spiritus qui in semine spumosoq; corpore continetur: & natura: quæ in eo spiritu est: proportione respondens elemento stellarum. ℭ Hæc ille. Ergo ex Mixtione elementoꝝ: ne dum intellectus: sed nec anima uegetatiua producitur. ℭ Ad sextũ dr̃ Quod sicut ex uerbis Aristotelis patet: Ipse hoc indeterminatum reliquit. Vtrum intellect⁹ differat ab aliis partibus aĩæ subiecto & loco: ut plato dixit: uel rõne tm̃. Si uero dicatur. ꝙ sint idem subiecto sicut uerius est: nec ad hoc inconueniens sequitur. Dicit enim Aristoteles i. ii. de aĩa Quod similiter se hñt ei: quod de figuris: & quæ ẜm aĩam sunt semp enim in eo: quod ẽ: consequenter est potentia: quod prius est in figuris: & in aĩatis: ut ĩ tetragono quidem trigonũ est: in sensitiuo autem uegetatiuum Similiter autem idem subiecto est etiam intellectiuũ: quod ipse sub dubio relinquit. Similiter dicendum esset: Quod uegatiuũ & sensitiuum sũt in intellectiuo ut trigonũ & tetragonum in pentagono. Est autem tetragonum quidem a trigono simpliciter alia figura ẜm speciem: nõ autem a trigono: quod est potẽtia in ipso: sicut nec quaternari⁹ a ternario: qui est ps ipsius: sed a ternario: qui est seorsum existẽs. Et si cõtingeret diuersas figuras a diuersis agentibus produci: trigonum quidem seorsum a tetragono existens: haberet aliam cãm ꝓducentem: q̃ tetragonũ: sicut & habet aliam speciem: sed trigonum: quod inest tetragono haberet eandem cãm producentem. Sic igitur uegetatiuum quidẽ seorsum a sensitiuo existens: alia species aĩæ est: & aliam cãm ꝓductiuam habet. Eadem tamen causa productiua est: sensitiui & uegetatiui: quod inest sensitiuo: Si ergo dicatur: Quod uegetatium & sensitiuũ: quod inest intellectiuo: est a cã extrinseca: a qua est intellectus: nullũ inconueniens sequitur. Non enim inconueniens est effectum superioris agentis habere uirtutẽ: quã hẽt effect⁹ inferioris agẽtis: & adhuc amplius. Vnde etiam aĩa intellectiua: q̃uis sit ab exteriori agente: habet tamen uirtutes: quas habet aĩa uegetatiua & sẽsitiua: quæ sunt ab inferioribus agentibus. Sic igitur consideratis diligẽter fere omnibus uerbis Aristotelis: quæ de intellectu humano dixit: apparet eum fuisse huius sententie: Q đ anima hũana sit act⁹ corporis & ꝙ ei⁹ potẽtia sit itellect⁹ possibilis. Hæc ãt visio ẽ đ mẽte thomæ: sed

solutio hui⁹ argumēti ex subsequētib⁹ solutiōib⁹ meli⁹ elucescet. Ad vii. rñdetur: Quod uerum est: Quod fatemur intellectum possibilē esse unū specie in diuersis hoibus: plures autē ꝑm numerum: ita tamē Quod nō fiat in hoc uis: ꝙ partes hominis non ponuntur in genere uel specie ꝑm se: sed solum ut sunt principia toci⁹: nec tñ seqtur. Q̄d sit forma materialis: ꝑm esse depēdens a corpore Sicut enim animæ humanæ ꝑm suā speciem competit: ꝙ tali corpori ꝑm speciem uniaꝰ: ita hæc anima differt solo numero ab illa ex hoc: ꝙ ad aliud numero corpus habitudinem hēt. Et sic indiuiduantur aīæ humanæ: & per cō sequens intellectus possibilis: qui est potētia animæ humane. ꝑm corpora: non quasi indiuiduatione a corporibus causata Non enim indiuiduatur anima per materiam ex qua fiat: sed per habitudinem ad materiam: in qua est. Nec etiam sequitur: Quod si multiplicanꝰ animæ ꝑm corpora: ꝙ destructis corporibus nō remaneant multæ animæ: quia unumquodꝙ sicut est ens: sicut est unum: ut dicitur in. iiii. Methaphisice. Sicut igitur esse animæ est quidē in corpore: inquantum est forma corporis: nec est ante corpus. tamen destructo corpoꝛ adhuc remanet in suo esse: ita unaquæꝙ anima remanet in sua unitate: & per consequens multæ animæ in sua multitudine. Quomodo autem causeꝰ indiuiduatio animarum: & quomodo remaneant post corruptionē corpoꝶ in sua multitudine diffusius explicabiꝰ iferius. Quod aūt dicūt Quod deus nō posset facere: ꝙ sint multi itellectus eiusdē speciei qa hoc contradictionē implicaret: plurimū fallūtur: Dato enim ꝙ non esset de natura intellectus ꝙ multiplicareꝰ: nō pp hoc oporteret: Quod intellectum multiplicari includeret contradictionem Nihil enim prohibet Aliquid in sua natura non hēre cām alicuius: quod tamē habet illud ex alia causa. sicut graue habet ex sua natura: Quod nō sit sursum: tñ graue esse sursum nō implicat contradictionē. Sed graue esse sursum ꝑm suam naturam cōtradictionē includit. Sic ergo si intellectus naturaliter esset unus omnium: quia nō haberet naturalem cām multiplicationis: posset tamen sortiri multiplicationem ex super naturali causa: nec esset implicatio contradictionis. Quod non tantum dicimus propter propositum: sed magis ne hæc argumētandi forma ad alia extēdaꝰ. Sic enim posset concludi: Quod deus nō pōt facere Quod mortui resurgāt: & cæci uisū recipiant. ¶ Ad octauum dr: Quod hoc Argumentū tactum fuit i primo: ideo etiam in solutione primi argumenti: tacta est solutio ipi⁹: cum solutione aliorum theologoꝶ: tū ex responsione gregorii Ariminensis. Attamen recitabo hic solutionē quā dat doctor scūs ad hoc

Argumētum. Et q̄uis coincidat in sentētia cū parte solutionis: q̄ data est ad primū argumentū: tamen quia nōnulla fortassis uerbula & aliqua annotatū digna continet: quæ in solutione primi argumēti explicite nō continentur: non absurdum uisum fuit & hāc hic exarare. Dicit ergo sic Præfatus doctor. ¶ Querendū est ab iis: qui tam subtilit se argumētari putant: Vtrum esse duo intellecta in numero: & unū ĩ specie: sit cōtra rōnem intellecti: inquantū est intellectū: aut inquātū est intellectū ab hoīe. Et manifestū est ꝑm rōnem quā ponūt: ꝙ hoc ē contra rōnem intellecti: inquantū est intellectū. De rōne enim intellecti: inquantū huiusmōi: est ꝙ nō indigeat: ꝙ ab eo aliquid abstrahat: ad hoc ꝙ sit intellectū. Ergo ꝑm eorū rōnem simpliciter concludere possumus: ꝙ sit unū Intellectū tm̄: & nō solum unum intellectum ab oībus hoībus. Et si est unum intellectū tm̄: ꝑm eorum rōnem seq̄tur: Quod sit unus tm̄ Intellectus in toto mundo & non solum in oībus hominibus. Ergo Intellectus noster: nō solum est substantia separata sed etiā ipse deus. Et uniuersaliter tollitur pluralitas substantiaꝝ separataꝝ. Si quis aūt uellet respondere: Quod Intellectū ab una substantia separata: & intellectū ab alia: nō est unū specie: quia intellectus specie differūt: seipsum deciperet: quia id: quod intelligit: cōparat ad intelligere: & ad intellectū: sicut obiectū ad actum & potentiam. Obiectum aūt nō recipit spēm ab actu: neq̄ a potentia: sed magis ecōuerso Est ergo simpliciter cōcedēdum: Q̄d Intellectū unius rei est unū tm̄: nō solum in omnibus hominibus: sed etiam in omnibus intellectibus. Sed inquirendum restat: q̄d sit ipsum intellectū. Si enim dicant: Quod Intellectū est una spēs immaterialis existens in intellectu possibili: latet ipsos: ꝙ quodammodo transeunt in dogma platonis: qui posuit: ꝙ de rebus sensibilibus nulla scia potest haberi: sed oīs scientia habetur de forma una separata. Nihil eni refert ad propositum. Vtrum Aliq̄s dicat: Scia: q̄ habet de lapide: habet de una forma lapidis separata: an de una forma lapidis: q̄ est in itellectu. Vtrobiq̄ eni seq̄tur Q̄d scie nō sunt de rebus: q̄ sunt hic: sed de rebus sepatis solū. Sed q̄a plato posuit huiusmōi formas ĩ materiales ꝑ se subsistētes: poterat etiam cū hoc ponere plures ĩtellectus participātes ab una forma separata unius ueritatis cognitionē. Isti aūt q̄ ponūt huiusmodi formas ĩ materiales q̄s dicūt esse intellecta: necesse hn̄t ponere: ꝙ sit unus Intellect⁹ tm̄ nō solū oīum hoīum: sed ēt simpliciter. ¶ Est ergo dicendum ꝑm doctrinā Aristotelis Q̄d ĩtellectū: q̄d ē unū: est ip̄a natura: uel q̄ditas rei De reb⁹. n. ē scia: & nō de spēb⁹ ĩtellect̄is. Si. n. ĩtellectū eēt n̄ ip̄a nā lapidis: q̄ ē in rebus: sed species: quæ ē in intellectu: sequeretur. Quod

Ego non intelligere rē:q̄ est lapis:sed solū ītētiōē:q̄ est abstracta a lapide. Sed uer℞ est: Quod lapidis natura,put est in singularibus est. Intellecta in potētia:sed fit ītellectu in actu p hoc:ꝙ spēs a rebus sensibilibus mediantib⁹ sensib⁹: ad fantasiam pueniūt:& p uirtutē ītellectus agētis spēs ītelligibiles abstrahūtur:q̄ sunt in ītellectu possibili. Heæ aūt spēs nō se habēt ad ītellectū possibilē:ut intellecta:sed sicut spēs: q̄bus ītellectus ītelligit:sicut etiam spēs quæ sunt in uisu:nō sunt ipsa uisa:sed ea q̄bus uisus uidet:nisi īquantū intellectus reflectitur supra seipm̄:quod in sensu accidere nō pōt. Si aūt ītelligeꝛ̄ esset actio trāsiēs in exteriorē materiā:sicut cōburere & moueꝛ̄:seq̄retur. Quod ītelligere eēt ꝑm modum:quo natura realiter hēt eē in singularibus:sicut cōbustio ignis ē ꝑm modū combustibilis. Sed q̄a ītelligere ē actio in ip̄o ītelligēte manēs:ut dicit p̄hs in.ix.methaphisicæ:seq̄tur ꝙ intelligere sit ꝑm modum ītelligentis:idest ꝑm exigētiam spēi:quam ītellectus ītelligit. Hæc aūt cū sit abstracta a p̄ricipiis īdiuiduantibus nō rep̄sentat rem ꝑm cōditiōes indiuiduales:sed ꝑm naturā uniuersalē t̄m. Nihil.n.ꝓhibet si aliqua duo coniūguntur in re:q̄n unum eo℞ rep̄sentari possit etiam in sensu sine altero. unde color mellis uel pomi uideꝛ̄ a uisu sine eius sapore. Sic igiꝛ̄ intellectus ītelligit naturam uniuersalem p abstractionē ab indiuidualibus p̄ricipiis. Est ergo unū.quod ītelligitur a me & a te. Sed alio ītelligiꝛ̄ a me:& alio a te.i.alia specie ītelligibili:& aliud est īgelligere meū:& aliud tuū:& alius ē ītellectus me⁹ & alius tuus. Vñ p̄hs in p̄dicamētis dicit. Aliquā sciam esse singularem quātū ad subiectū:ut q̄dam grāmatica in aīa q̄dē est:sicut ī subiecto: de subiecto uero nullo dr̄. Vñ & ītellectus meus:q̄ñ ītelligit se ītelligere:ītelligit quēdam singularē actū. Q̄ñ aūt ītelligit ītelligeꝛ̄ simpliciꝛ̄ ītelligit aliq̄d uniuersale. Non.n.singularitas repugnat ītelligibilitati sed materialitas. Vñ cū sint aliqua singularia īmaterialia: sicut de substantiis sep̄atis supra dictū ē:nihil ꝓhibet huiusmodi singularia ītelligi ℂHæc doctor sā.ad l̄ram ī opusculis suis opusculo decīo septio. Aduertēdū ēt ꝑm eundē doctorē:ꝙ in actib⁹ intellect⁹ nō est īpossibilis p̄cessus in īfinitū sicut patet. Et sic patet plenaria solutio ad argum̄tū. ℂAd nonū dicēdū: Quot si bene textus p̄hi cōsidereꝛ̄:de facili patet solutio. Nā Aristoteles āñq̄ hanc rōnē īducat p̄mittit. Quare & substātias & p̄ricipia īmobilia tot eē rōnale ē suscipe. Necessariū eñi dimittaꝛ̄ fortioribus dicere. Ex quo textu patet. Quot ipse p̄babilitatē quādā seq̄tur:non necessitatē īducit. Deīde cum ociosum dicatur: q̄d non pertingit ad finem:ad quem est:non potest dici etiam probabiliter:ꝙ substantiæ separate essent ociosæ:si non mouerent corpora:nisi

forte dicatur: ꝙ motus corporum sint fines substantiarum separata ꝑ rum. Quod ē oio impossibile: quia finis semp est potior & nobilior his: quæ sunt ad finē. Vnde nec Aristoteles inducit: ꝙ essent ociosæ si nō mouerēt corpora: sed ꝙ omnē substantiam impassibilem ꝶm se optimū finem sortitā esse: oportet existimare. Est eni pfectissimū uniuscuiusqꝫ rei: ut nō solū sit in se Bonū: sed ut Bonitatē in aliis causet. Nō erat aūt manifestū qualiter substātie sepate causarēt bonitatem ĩ inferiorib⁹: nisi p motū aliquoꝝ corpoꝝ. Vñ ex hoc Aristoteles quādā ꝓbabilē rōnem assumit ad ostēdendū ꝙ non sunt aliquæ substātiæ sepate: nisi q̄ per motus cælestiū corporum manifestantur: q̄uis hoc necessitatem non habeat: ut ipsemet dicit: Concedimus autem Qđ Aia humana a corpore separata nō habet ultimā perfectionē suæ naturæ: cum sit pars nature humanæ. Nulla eni ps hēt oīmodā pfectionē si a toto separaṫ. Nō aūt pp hoc est ociosa & frustra: qa nō est aiæ humane finis mouere corpus: sed intelligere: in quo ē sua fœlicitas: ut ꝓbat phus in .x. ethicoꝝ. ℂ Ad decimū facilis patet solutio: si qs cōsideret differētiā itellectualis aiæ ad substātias separatas. Aia enim intellectiua ex natura sue speciei hoc habet: ut uniatur alicui corpori: ut forma. Vñ & in diffinitiōe aie cadit corp⁹. Et pp hoc ꝶm diuersam habitudinē ad diuersa corpora diuersificātur aiæ ꝶm numerū: quod non est in substantiis separatis ℂ Ex quo etiā patet q̄liter undecima ratio sit soluenda. Non enim aia Intellectiua ex natura sue speciei habet corpus partem sui: sed unibilitatem ad ipsum. Vnde p hoc: ꝙ plures aiæ unibiles sunt pluribus & diuersis corporibus: diuersificantur ꝶm numerum Quæ distinctio ꝶm numerum solum manet etiam in animabus corporibus destructis: Sunt enim unibiles diuersis corporibus: licet non actu unitæ sint. ℂ Ad duodecimum Respōdet doctor sanctus in summa cōtra gentiles dicēs. Hoc conuenienter diceretur: si eodem mō illud esse materiæ esset sicut esse substantiæ intellectualis. Nō autē est ita. Esse enim materiæ corporalis est: ut recipiētis: & subiecti: substātiæ autē intellectualis: ut principii: & ꝶm proprie naturæ cōgruentiam Nihil igitur ꝓhibet aiam humanā esse formā corporis humani. Hoc autē modo mirabilis rerum cōnexio considerari potest. Semper enim inuenitur infimū supprœmi gn̄is contingere supprœmū inferioris gn̄is: sicut quædam infima in genere aialium parū excedūt uitā plantaꝝ: sicut ostrea q̄ sunt imobilia: & solum tactū hn̄t: & terre imodū plantarum astringuntur. unde dionysius. vii. capi. de di. no. dicit. Quod diuina sapia coniūxit fines superiorū principiis inferiorum Est igitur accipere aliquid in genere corporum scilicet cor

pus humanũ equaliter cõplexionatũ: quod attingit infimũ superioris generis: scilicet Aiam humanã. q̃ tenet ultimum gradum in genere intellectualiũ substantiarum: ut ex modo intelligendi percipi potest. Et inde est Q d anima Intellectualis dicitur esse: quasi quidam: Orizon & confiniũ corporeorum et incorporeorum: Inquãtum est substãtia icorporea: corporis tñ forma. Nõ aũt minus ẽ aliqd unũ ex substãtia itellectuali & materia corporali: q̃ ex forma ignis & eiꝰ materia: sed forte magis: qa quanto forma magis uincit materiam: ex ea & materia magis efficitur unũ. Quamuis autem unum sit esse formę & materię: non tamen opportet: ꝙ materia semper adæquet esse formæ. Imo quanto forma est nobilior: tanto in suo esse semper excedit materiam. Quod patet inspicienti operationes formarum: ex q̃rum conditione earum naturas cognoscimꝰ. Vnumquodq; eni operatur: ſm ꝙ est. Vnde forma cuius operatio excedit conditionem materię: & ipsa ſm dignitatem sui esse excedit materiam. Super omnes autem formas inuenitur forma similis superioribus substãtiis: etiam quantum ad genus cognitionis: quod est intelligere. Et sic est potens in operatione: quæ complet absq; organo corporali omnino. Et hæc est anima intellectiua. Nam intelligere non fit per organum corporale. Vnde oportet Quod Anima itellectiua: quæ excedit conditionem materiæ corporalis: non sit totaliter compræhensa a materia: aut ei immersa: sicut aliæ formæ materiales. Et hoc õpatio eiꝰ intellectualis ostendit in qua nõ cõmunicat materia corporalis: quia intellectus nulli organo corporali alligatur. nec organum aliquod sibi appropriat: aut determinat: sicut dicit philosophus in. iii. de anima. Q d sensitiuum non sine corpore est: Intellectus autem est separatus: idest Quod intellectus non unitur organo corporali in operatione sua: sicut sensus: Quia tamen ipsum intelligere animæ humanæ indiget potentiis: quæ per quædam organa corporalia operantur: scilicet imaginatione sensu & fantasmate: ex hoc ipso declaratur: Quod naturaliter unitur corpori ad complẽdam speciem humanam. ℭ Hæc ille. Ad illud. Ea quæ maxime distant & cætera. Dicitur Quod conuenientia aliquorum potest attendi dupliciter: aut ſm proprietates nature & sic anima intellectiua & corpus multum distant: aut ſm proportionem potentiæ ad actum: & sic anima & corpus maxime conueniunt. Et ista conuenientia exigitur ad hoc: ut aliquid uniatur alteri immediate: ut forma. Alias nec accidens subiecto: nec aliqua forma materiæ uniretur cum accidens & subiectum etiam sint in diuersis generibus: & materia sit potentia: & forma sit actus. Dicimus er-

go ꝙ essentia aiæ rationalis imediate unit̃ corpori: sicut forma unit̃ materiæ & figura cæræ: ut dr̃ in .ii. de anima. ¶ Ad tertiumdecimũ patet solutio ex dictis. Dicimus enim Quod anima humana est act⁹ corporis organici: eo ꝙ corpus est organum eius: non tamen quantum ad quamlibet eius potentiam & uirtutem: cum ipsa anima rationalis excedat proportionẽ corporis: ut patet ex præcedẽtib⁹. ¶ Ad quartum decimum dicitur: Quod sicut non est simul quod concipitur animal & homo: ita non simul est aial & equs: ut phus ibidem dicit. Sed hoc non concludit: ꝙ aliud principium sit in homine substãtialiter aia sensitiua, qua est animal: & aliud anima intellectiua: qua est homo: cum nec etiam possit dici: Quod in equo sint plura principia diuersa: quorum uno sit animal: & alio sit equs. Sed hoc ea ratione dicitur: Quod in animali concepto prius apparẽt operationes imperfectæ: & postea apparent magis perfectæ: sicut omnis generatio est trãsmutatio de imperfecto ad perfectum. ¶ ad illud quod obiicitur ex auctoritate philosophi de figuris: dicitur Quod omnis similitudo claudicat quinq pedibus. De similibus enim idem est iudicium: subintellige inquantum similia. Nam in argumẽto a simili sufficit Quod Similitudo teneat in aliquo & non in omnibus. Alias non esset similitudo: sed proprietas. Dicendum est ergo Quod similitudo illa de figuris ad partes anime attenditur quantum ad hoc: Quod sicut tetragonum habet quicquid habet trigonum: & adhuc amplius: & pentagonum habet quicquid habet tetragonum: & adhuc amplius: ita anima sensitiua habet quicquid habet nutritiua: & Intellectiua quicquid habet sensitiua: & adhuc amplius: Non ergo per hoc ostenditur. Q đ Nutritiuum & sensitiuum differant essentialiter ab intellectiuo: sed magis ꝙ unũ illorum includat alterum. Sicut enim tetragonũ uirtute cõtinet trigonũ: & pẽtagonum tetragonũ: ita uirtualiter siue potẽtialiter sensitiuum cõtinet nutritiuum: & intellectiuum uirtualiter cõtinet sensitiuũ. Adueniente enim sensitiuo tollit̃ nutritiuũ: sed remanent in sensitiuo omnes uires & perfectiones nutritiui: sed adueniente intellectiuo abiicitur sensitiuum: sed remanent in intellectiuo omnes uirtutes & perfectiones sensitiui. Et capiuntur hic nutritiuum sensitiuum & intellectiuum pro ipsis essentiis anime: & non pro potentiis aie. Sic ergo dicim⁹ Q đ in hoie nõ sũt tres aiæ ut quidã putauerunt: sed una tm̃ aia rõalis cõtinẽs i se oẽs uires & perfectiones aliarum. Dicimus etiã Quod in hoc hoie nõ est alia forma substãtialis: q̃ aia rationalis: & ꝙ per eã homo nõ solum est homo: sed

animal:& uiuũ:& corpus:& substantia:& ens. Si ergo diceretur: Q đ anima itellectiua differret p essentiam a sensitiua in homie: nõ posset assignari ratio unionis aiæ intellectiue ad corpus:cum nulla opatio p pria animæ itellectiue sit p organũ corporale:ut supius patuit. Itẽ ope rationes unius nõ impedirẽt opationes alterius:cuius oppositũ uide mus:qa quãdo occupat aĩa circa sensibilia:impedit ab exercitio spiri tuali:sicut clare patet ad sensum. Diuersę igitur opatões nõ arguunt diuersas aias:sed est una tm̃ essentia aiæ intellectiue in homie:a qua si cut ab uno fonte deriuant oẽs opationes humanæ. Et q̃uis hæ tres di cãtur animæ:humana tamẽ aiæ denomiationem sibi uendicat:qa est principium effectiuũ nobilioris uitæ. Anima.n. Pricipium uitã ope rans:uel pricipium uitæ opatiuum solet iterp̃tari. Et sic in quocũq; ẽ operatio uitalis:ibi est anima. Cum igitur tres sint operatões uitales: tres etiã sunt animæ:uidelicet Nutritiua siue uegetatiua : Sensitiua & itellectiua. Nutritiua in plãtis: Sensitiua in Brutis: Intellectiua in ho minibus est. Vegetatiua radicat in humore: Sensitiua in sanguine:& ideo deficiente humore & sanguine deficiũt & ipsę:& moriũtur. Sed itellectiua non educit de potẽtia materiæ:quoniã non gñatur: sed est a deo p creationẽ:qa deus infundẽdo aiam creat:& creando infundit: Ideo ipsa sola non moritur:neq; corrumpitur ad corruptionẽ corpo ris:ut patebit iferius. Cum ergo anima intellectiua nobilioris & excel lentioris uite principium:effectiuũ sit:Ipsa non imerito animæ nomẽ sibi principaliter uẽdicat. ¶ Et p hoc etiã patet solutio ad q̃ntum deci mũ:qa eadẽ numero aĩa ẽ in homie nutritiua:sensitiua:& intellectiua Et sicut tetragonũ continet trigonũ:& aliquid amplius : & pẽtagonũ continet tetragonũ:& excedit: Sic aĩa Intellectiua cõtinet uirtualiter q̃cquid habet anima sensitiua Brutoꝝ:& nutritiua plãtaꝝ. Sicut ergo supficies quæ habet figuram pẽtagonã:non p aliã figuram ẽ tetrago na:& p aliam pẽtagona:qa supflueret figura tetragona:ex quo in pẽ tagona continetur. Ita nec p aliam aiam sortes ẽ homo: & p aliã aial: sed p unam & eandẽ:sicut in solutione supioris argumẽti diffusius ex plicauimus. Et ex hoc patet:Opinionẽ illam esse friuolam & irrratio nalem:quæ ponit in homie duas formas substãtiales uidelicet animã itellectiuã & corporeitatem:qa cũ q̃libet forma substãtialis det eẽ sub stãtiale:seq̃ret q; unus homo puta sortes haberet duo esse:Et sic unus esset duo. Nã p idẽ aliq̃d est ens & unũ. Q uã rõnẽ credo isolubilẽ:li cet aliq̃ ipsam soluisse arbitrent. ¶ A d decimũ sextũ Rñdet : Quod forma nõ est in aliquo genere:nisi reductiue sicut principium. & simi liter dico de materia. Vnde cum anima intellectiua sit forma hominis

non est in alio genere q̃ corpus:sed utrũq; est in genere animalis: & ĩ specie hoĩs p reductionem. ¶ Ad decimũ septimũ dicitur: Quod licet anima uniat corpori ẜm modum corporis:tamen ex ea parte:q̃ excedit corporis capacitatem:naturã intellectualem habet:Et sic formæ in ea recepte sunt intelligibiles:& nõ materiales. ¶ Ad decimum octauũ dicendũ: Quod aliqd potest recipere aliud dupliciter. Vno modo subiectiue:alio modo obiectiue. Concedit Quot omne recipiens aliqd subiectiue debet esse denudatũ a forma specifica recepti: sed negat obiectiue. ¶ Eãdem solutõem dat Gregorius ariminensis dicẽs. Hæc ꝓpositio Omne recipiens &cætera:põt habere duplicẽ sensum ẜm ꝙ receptũ dupliciter potest accipi:scilicet ꝑ eo:quod formaliter recipitur in alio:ut in subiecto. Alio modo pro recepto obiectiue queãdmodũ potentia dicitur recipere suũ obiectũ. Si primo modo adhuc recipiens denudari a natura speciei ipsius recepti potest dupliciter itelligi. Vno modo ꝙ ipm̃ recipiens nõ sit eiusdem naturæ specifice cũ ipso recepto:& in isto sensu põt ꝓpositio cõcedi:& minor negãda est. Nõ enim itellectus in se formaliter recipit oẽm formã materialem. Alio modo: Quot ipm̃ recipiens nõ habeat in se aliqd eiusdem speciei cũ recepto: Et sic est ꝓpositio falsa. Instãtia patet:qa habens in se unã speciem coloris:adhuc cũ illa potest aliã eiusdem rõnis recipere. Si uero intelligat de recepto obiectiue:sicut magis uidet intelligere cõmentator p ꝓbationem:quã addit deducens ad hoc: Quod idẽ erit. Mouens & motũ:etiã nego ꝓpositionẽ. Nam nõ solũ idem specie:sed idem numero potest mouere seipsum & agere in se: sicut patet de intellectu:cũ itelligit se:& graui se mouẽte. ¶ Hæc ille. ¶ Ad decimũ nonũ dr̃. Quot p hoc ꝙ intellectus possibilis nõ habet aliquã formã itelligibilem in actu:sed potentia tm̃:sicut materia prima non habet aliquã formã sensibilem in actu: non ostendit ꝙ itellectus possibilis sit unus in oĩbus hoĩbus:sed ꝙ sit unus respectu oĩum formaꝝ itelligibiũ:sicut materia prima est una:respectu oĩum formaꝝ sensibiliũ. ¶ Ad Vigesimũ respõdet: Quot ex duab⁹ substãtiis actu existẽtibus & ꝑfectis in sua specie & natura nõ fit aliqd unũ. Aĩa aũt & corpus nõ sũt huiusmodi:cũ sint ptes humanæ naturæ. Vnde ex eis nihil ꝓhibet fieri unũ. ¶ Sed uidet: Q d̃ hæc solutio patiat instãtiã: qa aĩa in se habet esse ꝑfectũ:& subsistẽs:ergo unio aduenies aĩæ est accidẽtalis. Probat cõsequẽtia:qa oẽ:qd̃ aduenit rei post eẽ cõpletũ ei⁹ est accidẽs ei⁹. Et sic aĩa unit corpi accidẽtaliter:& cõsequẽter infert Q d̃ hõ sit ens p accidẽs. ¶ Rñdet ad hi Quot si cõpositio aduenies aĩæ faceret aliud esse:illud eẽt accidẽtale:& sic sequeret istãtia. Sed ñ ẽ sic

qa licet aia habeat in se esse pfectũ:nõ tñ p cõiũctõem corpis efficitur ibi aliquod aliud esse:imo hoc ipm esse:quod est aiæ p se fit esse cõiuncti. Esse.n.cõiũcti non est nisi esse ipsius formæ. Sed unum est:ꝙ aliæ formæ materiales ꝓpter eaꝝ impfectionẽ nõ sunt p illud esse:sed sũt tm̃ pricipia essendi. Et sic cessat instantia: Quod aia non unit̃ corpori accidentaliter:q̃uis habeat p se esse subsistẽs. Potes aũt respõdere sic formaliter ad auctoritatẽ phi. Quicqd aduenit rei subsistenti:ita ꝙ ex ipsius aduentu nouũ esse constituat̃:opportet accidẽtaliter aduenire: qa unius rei non põt esse nisi unũ esse essentiale. unde aliud esse supueniens erit accidẽtale. Sed corpus aduenies aiæ trahit̃ in consortiũ illi⁹ esse:a quo aia subsistere põt:qa forma dat suũ esse materiæ:q̃uis aliæ formæ nõ possint subsistere in illo esse:sicut potest anima:sicut paulo ante prælibauimus. ℭ Ad uigesimũ primum dr̃ Quod anima intellectiua habet opationem:in qua non coicat corpus ex ea parte: qua superat oẽm corporis ꝓportionẽ. Ex hoc tamẽ non remouet̃: quin sit corpori unita. Vnde phs in scdo phisicoꝝ dicit:Quod ultima formarum naturalium:ad quam termiatur consideratio phie naturalis:scilicet anima humana. Est qdem sepata:sed tamẽ in materia: Quod ex hoc ꝓbat:qa homo generat hoiem & sol. Sepata qdem est fm uirtutem intellectiuã:quia potentia siue uirtus intellectiua nõ est uirtus alicuius organi corporalis:sicut uirtus uisiua est actus oculi. Intelligere enim est actus: q̃ non põt exerceri p organũ corporale:sicut exercet̃ uisio. Sed in materia est:inquãtum ipsa aia:cuius est hæc uirtus:ẽ corporis forma:& terminus generationis humanæ. Vnde & phs dicit in secũdo de aia Quod itellectus ẽ sepatus:& ꝙ nullius corporis ẽ act⁹: qa nõ est uirtus alicuius organi corporalis. Non enim indiget organo in opatiõe sua:sicut sensus. Et hæc ẽ causa sufficiẽs ad hoc: Quod homo possit itelligere omnia per intellectũ:& ꝙ intellectus intelligat omnia uniuersalia:& immaterialiter:quia intelligere non est actus corporis. Sed contra hoc potest sic obiici. Si intelligere nõ est actus alicuius corporis:nec potentia intellectiua est alicuius corporis potentia: sequitur Quod uirtus siue potentia sit abstractior & immaterialior atq; simplicior:q̃ sit essentia:a qua uirtus deriuatur: Et cum intelligere sit accidens:sequitur ꝙ accidens sit abstractius:q̃ suum subiectũ. ℭ Respondet̃ Quod hæc instãtia soluet̃ inferius:quia tãgitur in ꝓbatione maioris ꝓpositionis uigesimi octaui Argumẽti. Est etiam soluta superius in solutione quarti Argumẽti: Quia anima intellectiua nõ ẽ forma in materia corporali imersa:uel ab ea totaliter cõphensa ꝓpter suam perfectionem. Et ideo nihil prohibet aliquã eius uirtutem nõ es

se corporis actu:quis anima secundum suam essentiam sit corporis forma. ℂ Ad Vigesimu secundum. patet solutio ex his:q dicta sunt in solutione superior argumentorum:qa licet aia intellectiua sit forma unita corpori excedit tamen proportoem totius materiae corporalis. Et ideo no pot educi in actu per aliquem motu uel mutatoem:sicut aliae formae: quae sunt imersae materiae. Et ideo tales formae dicutur educi de potentia materiae. Forma enim educi de potentia materiae:nihil aliud est: q formam depedere in suo esse fieri & coseruari a materia:ut dicit Argutissim⁹ uir Herueus Brito. Et ex hoc dicit Quod forma educitur de potetia materiae:& no dari ab extra:qa suum esse necessario est esse in materia:sicut in subiecto sibi proprio. Si qua aut forma est. quae possit esse sine materia:illa dicitur ab extra:qa no de necessitate esse suum est esse in materia. Et propter hoc phs dixit. Intellectu ab extra ilico itrare: & non educi de potetia materiae. Et ideo no educitur in actu per motum aut mutatoem:sed exit a deo p creatoem. Geraldus aut odonis dicit. Quod forma educi de potetia materiae:nihil aliud e:nisi formam educi de potetia materialiu agetium. Sed Henricus de gadauo dicit: Quod forma educi de potentia materiae:nihil aliud est:q forma educi de potetia in actum per naturale agens:& p naturalem materiae transmutatione. ℂ Supius etiam in solutione quarti argumeti declaratu est: Quid sit forma educi de potentia materiae:duobus aliis modis. ℂ Ad uigesimu tertiu neganda est consequentia:qa pbatio non ualet de formis uniuersaliter:sed si uera sit:ueritatem habet de forma quae educit in actum p naturalem trasmutatione materiae: qualis no est aia intellectiua. ℂ Ad illud incoueniens:quod dicebatur etia sequi: cosequetia est neganda. Et ad pbatione dicedu: Quod ppositio assupta no est uera de forma:quae non est extensa:neq; organica: neq; p naturalem materiae trasmutatione educta:qualis est aia ronalis: quae intrat ab extrinseco. ℂ Ad uigesimu quartum neganda est maior loquendo uniuersaliter de forma. Nec illa inductio ualet:cum teneat tantum in uirtutibus mixtis:quae ita informant materiam:q etiam subiacent conditionibus & legibus materiae:non autem in uirtutibus mixtis:quae ita informant materiam:q tamen absoluuntur a legibus materiae:quia non extenduntur secundum extensionem materiae:nec educuntur de potetia in actu per naturale materiae trasmutatione. ℂ Ad uigesimu quitu. Etia negat maior. & ad prima pbatione dicedu: Quod nihil ualet. Na costat q creator & creatura dnr relatiue: tn n multiplicat creator ad multitudine creaturarum: Ita et multorum seruorum unus est dns:& multorum filiorum nnus est pater:& tamen haec correlatiua sunt

Et ita in multis aliis propositio illa capit instantiā. ¶ Ad secundam ꝓbationem: qua dicit: Quod omne: quod cōpetit toti ꝑ se: necessario cōpetit cuilibet parti: dicendum Quod ꝓpositio est falsa. Nam leoni & equo & sic de aliis spēbus aialis cōpetit per se eē corruptibile: quod tñ non cōpetit materiæ eius. Item competit esse aial & aiatum: & tamen anima eius: nec est aial: nec animata: & ita in multis aliis dari posset instantia. ¶ Ad tertiam probationem dicendū: Q đ ratio illa phi non indiget illo sensu de toto & parte: sed sufficit sibi: ꝙ per partem uirtutis intelligatur alia minor uirtus: & ꝑ partem mobilis aliud Mobile minus. Et sic melius & clarius procedit ratio illa ad concludendum omnimodam abstractionem motoris a magnitudine: sicut concludere intendit. De dicto uero cōmentatoris non est curandum in hoc. Non pro certo ipse non putauit: ꝙ aliqd posset eē actus uel forma materiæ: quin extenderet extēsione illius: Et in hoc deceptus est. ¶ Ad confirmationem dicendū Q đ tā aia. q̄ quantitas: supposito ꝙ quātitas sit alia res a materia: īmediate informat materiam. Dico tamē ꝙ anima uere informat materiam quantam. nec tñ ip̄a est quāta. ¶ Cum contra hoc assumitur: Quod omne: quod recipit in alio: recipitur per modum recipientis: dicēdū Q đ ista propositio: q̄ a multis sæpe numero assumitur: quasi maxima: si ueritatem debeat habere intelligenda est sic. Omne: quod recipitur: recipitur per modum recipientis: idest ꝭm ꝙ recipiens est aptum recipere: non autem ꝙ sit tale quale est recipiens saltem ꝭm omnes conditiones recipientis. Instantias enim innumerabiles haberet. Constat enim Quod in corpore corruptibili & mortali recipitur anima rationalis incorruptibilis: & in uase depræsso frigido & sicco recipitur Aer rarus calidus & humidus Et ideo q̄uis in quibusdam recepta quædam conformentur recipientibus: sicut aqua & alia fluida configurantur ꝭm figuras recipientium non tamen omnia: nec ista etiam in omnibus recipientibus conformantur. ¶ Ad uigesimū sextū Neganda est maior. Sed ad probationem dicendum: Quod possibile est compositū uere corrūpi: dato ꝙ nulla pars eius corrūpatur: & hoc per solā dissolutionem ip̄ius. & separationē ptis a pte. Vñ si aliquod corpus cōtinuū. Verbi grā: lignū. a. seccet in duas ptes: aut plures Esto ꝙ oēs remaneāt in rer̄ natura: nō tamen remanet. a. qa non qualitercunq; existentes: sed cōtinuæ sunt ille ptes. a. Ita in proposito non qualitercūq; fuit anima & corpus ip̄a sunt homo. Sed aīa informans corpus & actuans: & corpus informatū & actuatū ꝑ aiam: sunt hō. ¶ Ad uigessimū septimū dr: Q đ si ꝑ effectū formalē aliq̄ res intelligi dēat: nō pōt congruæ illa intelligi. q̄

materia:uel compositum:& siue hoc:siue illud sit:patet quid in ꝓposi to sit dicendũ. Si uero per effectum formalẽ intelligatᷣ denominatio sumpta a forma:sicut uidetᷣ argumẽtũ accipere. Et multi in tali sensu utunturᷣ huiusmodi termino. Dicẽdum ꝙ ꝓprie loquẽdo maior nõ est uera nisi de formis accidẽtalibus:nec tñ de omnibꝰ fortassis. Ratio est qa formæ substãtiales dant hoc esse uel illud:seu ꝑ ipsas aliqd est hoc uel illud:ut supra tãgebatᷣ. Id aũt:quod ꝑ formã est hoc uel illud. Verbi gratia ignis uel aqua:Leo uel ceruus aut aliqd alioꝝ nõ est materia illius formæ. Sed cõpositũ ex utraqꝫ. Et ideo iuxta illũ modum loquẽdi nõ materiæ:sed composito forma substantialis dat suũ formalẽ effectum. Accidẽtales uero formæ:qa dant esse tale uel tale:ut albũ uel calidum & huiusmodi:quod uere competit subiecto formæ. Ideo dici debet ꝙ suũ effectũ formalẽ dent subiecto. ¶ Solutio huius argumẽti est ex itentione Gregorii Ariminensis. ¶ Ad uigesimũ octauum Respondet Præfatus Gregorius de arimino dicens: Cum drᷣ. Cuius operatio est abstracta & cætera. Opationẽ esse abstractã a corpore potest intelligi dupliciter. Vno modo sic. Quod nec principiũ quo susceptiuũ uel elicitiuũ eius sit corpus:nec etiam pricipiũ: quod sit ꝑ se ex corpore constitutũ. Et isto modo concedo maiorẽ. Et dico ꝙ intelligere homis:uel animæ itellectiue cõiunctæ non est sic abstractũ:quoniam pricipium quod talis operatõis est ipse homo:cuius per se pars est corpus. Imo forsitan nõ ꝓprie aĩa cõiuncta:sed homo tantum drᷣ: itelligere iuxta illud phi primo de aĩa. Dicere irasci aĩam:simile est: si qs dicat eam texere uel ædificare:& hoc ideo est qa operatões sunt coiuncti hoc est compositi. Melius autẽ fortassis est inqt nõ dicere aĩam misereri:aut addiscere:aut itelligere:sed hoiem anima:idest ꝑ aĩam: & non est dubium:ꝙ accipit ibi phs itelligere ꝺm ꝙ est opatio itellectus ꝓprie dicti:ut patet ex sequẽtia textus. Similem sñiam innuit Augu. ii. de li. ar. c. xxxvi. Vbi ait Memoria nõ solum alioꝝ:sed etiã sui meminit:uel potius nos:& etiam ipsam ꝑ ipsam meminimꝰ. Alio modo potest itelligi opationem esse abstractam a corpe:ideo pcise:qa corpꝰ non est eius pricipium quo susceptiuũ uel elicitiuum: & in isto sensu dico maiorem esse falsam. Nec est iconueniẽs alicuius operationem & accidẽs eo esse abstractius isto modo uidelicet:ꝙ ipsum iformet corpus:& eius accidẽs informet ipsum:& nõ corpus. Et ita dico de intelligere. Et ꝙ plus ẽ: Aliq etiã dicũt idẽ de qlibet hois sensatõe. Et ego dico de itelligere ꝑ nũc:de aliis nõ diffinio. Incõueniẽs aũt foret dicere: ꝙ accidẽs sit abstractiꝰ a suo subiecto:q̃ eiꝰ subiectũ a suo subiecto:aut ꝙ accidẽs eẽt ꝑ se subsistẽs:uel magis aptũ ꝑ se subsistere:q̃ suũ sub-

lectũ. Neutrũ aũt dico in ꝓposito. ¶ Hæc ille. ¶ Ad uigesimũ nonũ dicẽdum est Quot aliquã formã esse materialẽ: uel materie mixtam dupliciter põt itelligi. Vno modo cõiter & sic. Quælibet forma coui ĉta materiæ: & ipsã informans põt dici forma materialis: & mixta materiæ. Hoc modo aĩa intellectiua põt dici forma materialis. Angelus uero non: qa nõ põt uniri corpori ut forma. Alio mõ spãliter pro forma ĩformãte materiã: quæ ẽt est obnoxia & subiecta legibus & conditionibus materiæ: utpote qa extẽdit̃ ẽm extẽsionẽ materiæ: & per ei⁹ transmutationẽ naturalẽ p naturale agẽs educit̃ de potẽtia ĩ actũ. & hoc secũdo mõ soliti sumus appellare aliq̃s formas materiales & mixtas materiæ. distiguẽdo contra ĩmateriales & spũales formas. Et h̃ modo dicimus aĩam rõnalẽ esse formã in materialẽ: & materiæ nõ mixtã qa q̃uis iformet materiã: non tñ educit̃ de potẽtia materiæ: nec materiæ legib⁹ subiicit̃. Cũ ergo phs dicit itellectũ esse ĩmixtũ & sepatum itelligit secũdo modo: & nõ prĩo modo. Vel forte negat eũ eẽ compositũ ex diuersis miscibilib⁹: quẽadmodũ nõnulli phoꝝ antiquoꝝ putauerũt: Aĩam ex oĩbus esse mixtã: ut oĩa cognosceret. Aristoteles autẽ huius opiniõis oppositũ cõcludit dicẽs: Quot necesse ẽ intellectũ: qa cognoscit oĩa eẽ ĩmixtũ: idest non cõpositũ ex oĩbus: sicut Empedocles ponebat. Qđ ꝓbat consequẽter phs p uerba: q̃ sequũtur ex uero textu dicẽs. Intus. n. apparẽs ꝓhibet extraneũ & obstruit. Qđ põt itelligi ex simili in uisu. Si. n. esset aliq̃s color itrinsecus pupille: ille color iterior ꝓhiberet uideri extraneũ colorẽ: & quodãmõ obstrueret oculũ ne uideret alia. Similiter si aliqua natura reꝝ: q̃s itellectus cognoscit: puta terra uel aqua: aut calidũ & frigidũ: & aliq̃d huiusmõi esset intrĩseca intellectui: illa natura itrinseca impediret ipm: & quodãmodo obstrueret: ne alia cognosceret. Quia ergo oĩa cognoscit: cõcludit ꝙ nõ contigit ipm hr̃e aliquã naturã determinatã ex naturis sensibilibus: q̃s cognoscit: sed hanc solã naturã hẽt: ꝙ sit possibilis. i. in potẽtia ad ea: q̃ intelligũtur. quãtum ẽ de sua natura. Sed fit actu dum ea intelligit in actu. Vñ postea concludit. Dico aũt itellectũ: Quo opinat̃ & itelligit aĩa nihil eẽ actu eoꝝ: q̃ sunt añ intelliger̃. Deide sic dicit Vñ neq; misceri ẽ rõnabile ipm corpi. Et h̃ ẽm ꝓbat p prĩmũ: qđ supra ꝓbauit. s. qđ itellect⁹ ñ hẽt aliquã ĩ actu de naturi reꝝ sẽsibiliũ. Ex quo patet: ꝙ ñ miscet̃ corpi: qa si misceret̃ corpi hr̃et aliquã de naturis corpcis. Et h̃ ẽ: qđ subdit. Qualis. n. utiq; fiet aliq̃s: aut calid⁹: aut frigid⁹: si organũ aliqđ erit sicut sensitiuo. Sẽsus. n. ꝓportiõat̃ suo organo: & trahit̃ quodãmõ ad suã naturã. Vñ etiam ẽm imutationẽ organi: immutatur opatio sensus. Sic ergo intelligitur istud non misceri corpori. qa

non habet organum:ſicut ſenſus. Et ꝙ intellectus non habeat orga-num:manifeſtat per dictum quorũdam:qui dixerunt: Quot anima eſt locus ſpecierum:accipiẽtes large locum pro omni receptiuo more platonico:niſi ꝙ eſſe ſpẽrum locum:non conuenit toti animæ:ſed ſo-lum intellectiuæ. Senſitiua enim pars non recipit in ſe ſpecies: ſed in organo. Pars autem intellectiua non recipit eas in organo: ſed tantũ in ſe ipſa. Item non ſic eſt locus ſpecierum:ꝙ habeat eas in actu:ſed in potentia tantum. Quia igitur iam oſtendit:quid conueniat intellectui ex ſimilitudine ſenſus reddit ad primũ:quod dixerat. Quod oportet partem intellectiuam eſſe poſſibilem:& ſic mirabili ſubtilitate ex ipſa ſimilitudine ſenſus concludit diſſimilitudinem. Oſtendit ergo conſe-quenter:ꝙ non ſimiliter ſit paſſibilis ſenſus & intellectus:p hoc ꝙ ſen-ſus corrumpitur ab excellenti ſenſibili:non autem ĩtellectus ab excel-lenti intelligibili. Et huius cauſam aſſignat ex ſupra probatis:quia ſen ſitiuum non eſt ſine corpore:ſed intellectus eſt ſeparatus. Hoc autem ultimum uerbum Aueroys cum ſuis ſequacibus maxime aſſumunt ad ſui erroris fulcimentum. Volentes per hoc dicere: Quot intellect⁹ neq; ſit anima:neq; pars animæ:ſed quædam ſubſtantia ſeparata. Sed cito obliuiſcuntur eius:quod Paulo ſupra Ariſtoteles dixit. Sicut enĩ hic dicitur: Quod ſenſitiuum non eſt ſine corpore: & intellectus eſt ſeparatus:ſicut ſupra dixit: Quod intellectus fieret qualis:aut calid⁹: aut frigidus:ſi aliquod organum erit ei:ſicut ſenſitiuo. Ea igitur ratio ne dicit Quot ſenſitiuũ non eſt ſine corpore:Intellectus autem eſt ſe paratus:quia ſenſus habet organum:non autem intellectus. Separat⁹ ergo:ideſt organo non alligatus:neq; affixus. Et q̃uis intellect⁹ indi geat phantaſmate ſicut obiecto:non tamen ſicut organo. ¶ Quomo do autem hoc eſſe poſſit Quot anima ſit forma corporis:& aliqua uir tus eius non habeat aliquod organum corporale:non difficile eſt in-telligere. Videmus enim in multis: Quot aliqua forma eſt actus cor-poris ex elementis commixti:& tamen habet aliquam uirtutem: quæ non eſt uirtus alicuius elementi:ſed competit tali formæ ex alio prin cipio:puta corpore cæleſti:ſicut ꝙ magnes habeat uirtutem attrahen-di ferrum:& iaſpis reſtringendi ſanguinem. Et paulatim uidemus. Quod formæ quæ ſunt nobiliores habent aliquas uirtutes magis ac magis ſupergredientes materiam. Vnde ultima formarum: quæ eſt anima humana habet uirtutẽ totaliter ſupgredientẽ materiã corpalẽ ſcilicet ĩtellectũ. Sic ergo ĩtellect⁹ ſepat⁹ ẽ:qa nõ ẽ uirt⁹ ĩ corpe:ſed eſt uirtus in aĩa. Aĩa aũt eſt actus corporis. Nec dicimus ꝙ aĩa ĩ q̃ eſt ĩtel-lectus:ſic excedat materiã corporalẽ:ꝙ nõ habeat eſſe in corpore: ſed

ꝙ intellectus: quē Aristoteles dicit potentiam aīæ: nō est actus corporis. Neq; eni aīa est actus corporis mediantibus suis potentiis: sed aīa per seipsam est actus corporis dans esse corpori specificum: Aliquæ autē potentie eius sunt actus quarūdam partium corporis pficientes ipsas ad aliquas operationes: sed potentia: quæ est intellectus: nulli⁹ partium corporis actus est: quia eius operatio non fit per organū corporale. Et ne alicui uideatur ex nostra hoc sententia: præter Aristotelis intentionem depromere: adducam uerba ipsius .ii. phisicorū libro expresse hoc dicentis. Quærit enim ibidem usq; ad quantum oporteat cognoscere spēm: & quid est. Non enim omnē formam considerarī pertinet ad phisicū: & soluit subdens. Aut quemadmodū medicus neruum: & faber æs usq; quo idest usq; ad aliquem terminum. Et usq; ad quē terminum ostēdit subdens. Cuius enim causa unum quodq;: Quasi dicat intantum medicus considerat neruū: inquantū ptinet ad sanitatem: propter quam neruum medicus considerat: Et similiter faber æs propter artificium. Et quia phisicus considerat formam: inquantum est in materia: Sic enim est forma corporis mobilis Similiter accipiendum est: ꝙ naturalis in tantum cōsiderat formam: inquantum est in materia. Termini ergo considerationis phisici de formis est in formis: quæ sunt in materia quodammodo: & quodammodo non sunt in materia. Iste autem formæ sunt in confinio formarum seperatarum & imaterialium uñ subdit. Et circa hoc: scilicet ē cōsideratio naturalis de formis: quæ sunt separatæ quidem: species aūt in materia. Quæ autem sint istæ formæ ostendit subdens. homo eni hoiem generat ex materia & sol. Forma ergo hoīs est in materia. & ē separata. In materia quidem ſm esse: quod dat corpori. Sic enim ē cā generationis. Seperata autem ſm uirtutem: quæ est propria homini: scilicet ſm intellectū. Nō ē ergo ipossibile: ꝙ Aliq̄ forma sit in materia: & uirtus eius sit sepata: sicut de intellectu nūc exposuim⁹. ¶ Ad trigessimū & ultimū Argumētum dicit̄ Q̄d scīa: quæ est in discipulo & doctore: est eadē: & nō est eadem. Est eni eadē: quātū ad rem sciītam: sed nō est eadem: quantum ad spēs intelligibiles: quibus uterq; intelligit. Quantū .n. ad hoc indiuiduatur in me scia: & in illo. Nec oportet ꝙ scīa: quæ est in discipulo causet̄ a scīa: q̄ est i magistro: sicut calor aquæ a calore ignis: sed sicut sanitas: quæ est in materia: a sanitate: q̄ est in aīa medici. Sicut enim in infirmo ē principiū naturale sanitatis: cui medicus auxilia subministrat ad sanitatem perficiendā: ita in discipulo est principiū naturale scīe: scilicet intellectus agēs: & prima pricipia per se nota. Doctor autem subministrat quædam admi

nicula deducēdo cōsequēs ex principiis p se notis. Vñ & medicus nitit sanare eo modo: quo natura sanaret: scilicet calefaciendo & frigidando. Et magister eodem modo inducit ad scientiam: quo inueniens per seipsum scientiam: acquireret procedendo scilicet de notis ad incognita. Et sicut sanitas in infirmo fit: nō secundum potestatem medici: sed ẜm facultatē nature ita & scia causatur ī discipulo nō ẜm uirtutē magistri: sed ẜm facultatē addiscentis. Et sic patet solutio nō solum ad hæc triginta argumēta: uerū etiam ad multas alias instātias: q̄ in oppositum demonstrate cōclusiōis fieri possent. ¶ Fuit ergo nō solū snia Aristotelis: sed etiā omniū phoꝝ græcoꝝ arabū & latinorū de aia intellectiua: Q ̄d ipsa fuerit hōis forma: & ꝙ intellectus fuerit aliqd aiæ: & ꝙ nō fuerit substātia sepata: nec unus in oibus hoibꝰ mūdi: licet solus Auerroys: alias uir ꝑfecto mirabilis: oppositum teneat. Aliqñ eni isti uiri doctissimi in plano cespitāt: & in portu naufragiū faciūt ¶ Algazel aūt: qui fuit arabs ñ sensit cū Aueroy in hoc: sed tenuit aiam intellectiuam eē humani corporis formā Vnde sic dicit in sua Metaphisica Cum cōmixtio elementoꝝ fuerit pulchrioris & ꝑfectoris equalitatis: qua nihil possit inueniri subtilius & pulchrius: tunc fiet apta ad recipiendū a datore formaꝝ formam pulchriorē aliis formis quæ est aia hois. Huius uero aiæ humanæ duæ sūt uirtutes. Vna opans. & altera sciēs. ¶ Hæc ille. Oppositū aūt huiꝰ cōclusionis non solū est cōtra uerā phiam: uerū ēt contra catholicā fidē: ut etiā patet p multos pisienses articulos quoꝝ unus talis est: Dicere aiam intellectiuā: solū eē in hoie: ueluti nauita in naui: error Est ergo aia intellectiua ꝓpria hois forma: p quā hō est homo: & p quā hō primo intelligit: p quā ēt in esse specifico cōstituit: & in specie humana collocatur. Et sic ad laudem & gloriā illius: qui simplici intuitu: & unico ītelligēdi actu ꝓfundit totum ens & differentias eius: ad umbilicū usqꝫ per difficilis hæc ddücta ē q̄stio q̄ fuit ps. ii. pmi capit] pricipalis huiꝰ opusculi nri.

¶ DE CONVENIENTIA VNIONIS ANIMAE RATIONALIS AD TALE CORPVS PARS TERTIA

ISVM est etiam q̄busdam: ꝙ aia rōnalis hūano corpori nō cōueniēter uniat. Vñ prio sic Arguūnt Forma eni dēt ꝓportionari materiæ: & nobilissimæ formæ debet nobilissimū corpꝰ. Sed corpꝰ cœleste ē nobilissimum corporum: ergo uidetur ꝙ corpori cælesti debuit uniri aia rōnalis: q̄ ē nobilissima formaꝝ.

℄ Ex hoc medio alii aliā cōclusionē sic īferūt dicētes Maria debet eē pportionata formæ: Sed aīa intellectiua est forma īcorruptibilis: ergo īconuenienter unit corpori corruptibili debuit igit corpori īcorruptibili uniri. ℄ Secundo Anima intellectiua est forma maxime immaterialis: ut patebit inferius: Sed quanto corpus est subtili⁹: tanto minus habet de materia: ergo anima intellectiua debuit subtilissimo corpori uniri. ℄ Hoc argumentum potest sic formari sub aliis uerbis. Quāto corpus est subtilius: tanto magis accedit ad nobilitatem formæ continentis. Sed ignis est subtilissimum corpus: ut dicit philosophus in. ii. de generatione: quia habet plus de specie: ergo uidet: ꝙ saltem ꝑm prædominium ignis debuerit esse in corpore: cui anima unitur: cuius contrarium ostendit motus grauis: quem habet. Vnumquodq; enim mouetur motu prædominantis in ipo ut dicit philosophus in primo cœli & mundi. ℄ Tertio simplici formæ magis proportionatur corpus simplex: q̄ compositum: & corp⁹ homogeneum magis: q̄ corp⁹ organicū & etherogeneū ac dissimile. Sed aīa ē simplicissima formaꝝ: ergo corp⁹: cui unit debuit eē: uel corp⁹ simplex: uel hōgeneū. ℄ Quarto Perfectioris formæ debet eē pfecti⁹ susceptibile. Sed aīa ītellectiua ē nobilissima & pfectissima aīaꝝ: ergo ur: cū aliorū aīaliū corpora hēant naturaliter īsita tegumēta pilloꝝ loco uestiū: & unguiū loco calciamētoꝝ. hēant ēt arma naturaliter sibi data: sicut ungues dētes & cornua: ꝙ Aīa ītellectiua nō debuerit uniri corpori īpfecto: tāq̄ talibus auxiliis priuato. ℄ Sed cōtra ē: qđ dicit pħs in. ii. de aīa. Aīa est act⁹ prim⁹ phisici corpis organici potētia uitā hñtis. Item Genesis prio Formauit de⁹ hoīem de limo terræ & cætera. Et hoc ad sensū uidem⁹. Negare aūt ea: q̄ patēt ad sensū ē Imbecilitatis ītellect⁹: ut pħs dicit ī libro de sensu & sēsato. ℄ Ad hāc q̄stionē soluēdā sciendū ē: Q đ cū forma nō sit pp materiā: sed poti⁹ materia pp formam. Ex forma opportet rōnē accipere: q̄re materia sit talis: & nō ecōuerso Aīa aūt ītellectiua: sicut supius elibauim⁹: ꝑm nature ordinē tenet infimū gradū ī substātiis ītelligibilib⁹: ī tātū: ꝙ nō hēt naturalit Sibi īditā noticiā ueritatis: sicut angeli: sed oportet ꝙ eā colligat ex reb⁹ sensibilibus per uiam sensus. Vt Dionysius dicit. septimo capitulo de diuinis nominibus. Natura autem nulli deest in necessariis. unde opportuit Quod anima intellectiua non solum haberet uirtutē intelligendi: sed etiam uirtutem sentiendi. Actio autem sensus non fit sine corporeo Instrumento. Opportuit igit aīam ītellectiuam tali corpori uniri: qđ posset eē cōueniēs organū sēsus. Oēs aūt alii fūdant supra tactū. Ad organū aūt tact⁹ reqrit Q đ sit mediū iter cōtraria: q̄ sūt calida & fri-

gida hũida & sicca:& similia:quorũ ẽ tact⁹ appræhensiuus: Sic eni est i potẽtia ad contraria:& põt ea sentire. uñ quanto orgonũ tactus fuerit magis reducibile ad equalitatẽ cõplexionis:tanto pceptibilior erit ta⸗ctus. Aĩa aũt intellectiua habet completissime uirtutem sensitiuã:qa quod est inferioris præexistit perfecti⁹ in superiori:ut dicit Dionysi⁹ in libro de di.no. Vnde oportuit corpus cui uniatur anima intellecti⸗ua:esse corpus mixtum:inter omnia alia magis reductum ad equali⸗tatem complexionis. Et propter hoc homo inter omnia animalia me⸗lioris tactus est:& inter ipsos homines:qui sunt melioris tactus: sunt etiam melioris intellectus:cuius signum est: Quod Molles carne:be ne aptos mente uidemus:ut dicit philosophus in secundo de anima. ❡Hæc autem dicta sunt ex intentione diui doctoris in prima parte questione septuagesima septima articulo quinto. Eandem quasi sententiam innuit in secundo Senten. distinctione secuuda articulo quinto dicens Oportuit inquit animam rationalem corpori bene cõ plexionato uniri. cuius rationem assignat Auicenna dicens. Quod opportet ordinem perfectibilium esse ??m ordinem perfectionum. In ter omnes autem perfectiões illa est nobilissima: quæ mouet cœlum cui inter omnes alias perfectiones anima rationalis maxime assimila tur. Et ideo corpus cui unitur anima rationalis:oportet ꝙ sit simili⸗mum cœlo. De nobilitate autem corporis cœlestis est:ꝙ nõ habet cõ trarium unde quãto corpus separatur a cõtrarietate similius cœlo ef ficitur. hoc autem non potest esse in generabilibus & corruptibilibus hoc modo Quod a contrariis omnimode absoluantur. scilicet cali⸗do & frigido & huiusmodi:sed per hoc ꝙ conueniunt ad medium: quia medium neutrum extremorum est actu. Et ideo illud corpus: quod uenit ad maximam equalitatem mixtionis:est simillimum cœ⸗lo. Et tale corpus est corpus humanum. unde philosophus in secun⸗do de anima dicit Quod homo habet meliorem tactum cœteris ani⸗malibus:& quanto est melioris tactus:tanto est melioris intellectus & ingenii. Subtilitas enim tactus sequitur equalitatem complexionis Instrumentum etiam tactus debet esse in potentia respectu suorum sensibilium:sicut medium:& non per priuationem:sicut pupilla est potentia album & nigrum:ut in eodem libro dicitur. ❡ Ad primum dicitur Quod corpus cœleste est nobilius humano corpore. unde & perfectio sua est nobilior quam anima humana. Sed sicut dicit com⸗mentator in libro de substantia orbis Corpus cœleste non est gene⸗rabile neq; corruptibile sicut corp⁹ humanũ:Et ideo nõ indiget pfe⸗ctione ??minãte ipsũ sẽsificãdo & uegetãdo:sed q̃ moueat ipm i loco

Et quæcũq; sit illa uirtus: siue deus: siue angelus: est sup̃ior in natura: q̃ aĩa humana: q̃ est motor corporis humani: & corporeitas cœli q̃ corporeitas corp̃is humani. ℂ Ad illud cũ dr̃ Sed aĩa rõnalis est icorruptibilis: ergo debuit uniri corp̃i icorruptibili: R ñdet̃: Quod obiectionem hãc aliq̃ euadere cupiẽtes dixerũt Quod corpus homis añ peccatũ erat in corruptibile. Sed hæc rñsio nõ uidet̃ sufficiẽs: q̃a corpus hoĩs ante peccatmu icorruptibile fuit: nõ p̃ naturam: sed p̃ donũ diuinæ grãæ: alioq̃n imortalitas eius p̃ pc̃m̃ sublata nõ esset: sicuti nec immortalitas demonis. Et ideo aliter dicendũ est. Quod in materia duplex cõditio inuenit̃. Vna: q̃ eligitur ad hoc: q̃ sit cõueniens formæ. Alia q̃ ex necessitate conseq̃tur priorem dispositiõem: sicut artifex ad formã sere uel cultri eligit matereã ferreã aptam: ad seccandum uel incidendũ dura. Sed q̃ culter: uel dentes sere ebetari possint & rubiginem cõtrahere: seq̃tur ex necessitate materiæ. Sic igitur aiæ intellectiuæ debet̃ corpus: quod sit equalis complexiõis. Ex hoc aũt de necessitate materiæ sequit̃: Quod sit corruptibile. Si quis uero dicat: Quod deus potuit hanc necessitatẽ auferre: Dicendũ est: Quod in constitutione reꝝ naturaliũ nõ consideratur: quid deus possit facere: sed quid naturæ reꝝ conueniat: ut dicit Aug. sc̃do sup̃ genesim ad lr̃am. Prouidit tñ deus adhibẽdo remediũ cõtra mortẽ p̃ gratiæ donũ. ℂ Ad secũdũ q̃ aiæ intellectiue non debet̃ corpus pp̃ ip̃am intellectualem op̃ationem s̃m se. sed pp̃ sensitiuã uirtutẽ: quæ req̃rit organũ equalit̃ complexionatũ. Et ideo opportuit aĩam itellectiuã tali corp̃i uniri: & nõ simplici elemẽto uel corp̃i mixto: in quo excederet ignis s̃m quãtitatẽ: q̃a nõ posset esse equalitas complexiõis ꝑpter excedentẽ ignis actiuã uirtutẽ. Habet aũt hoc corpus equaliter cõplexionatũ quãdam dignitatẽ p̃ hoc: q̃ remotũ est a cõtrariis: in quo quodãmodo assimilatur corp̃i cælesti. Eandẽ solutionẽ dat doctor ian. i. ii. Sẽ. di. ii. arti. v. ad quattũ dicẽs. Elem̃ta quãto plus hñt de specie: & de qualitatibꝰ actiuis. tãto plus hñt de uirtute ag̃di. unde nõ posset fieri adequatio: nisi de elemẽto magis materiali eẽt plus s̃m quãtitatẽ uel materiam. Ideo opportet corpus humanũ s̃m quãtitatẽ hr̃e plus de terrestri: q̃uis non s̃m qualitatẽ: q̃a in corpore dñatur calidũ. Vnde in libro de aĩa dicit̃: Quod nihil est sensitiuũ sine calore: & q̃ calor ignis est instrumentũ animæ: Et q̃a grauitas & leuitas quæ sunt principia motus localis: cõsequũtur quantitatẽ materiæ. Ideo motus grauis apparet in corpore humano. Et per hoc patet solutio ad omnia: quæ in sc̃do argumento obiciuntur. ℂ Ad tertium Quod corpora simplicia maxime remouentur a similitudine cœli: inquãtum in eorum natura est habere cõ

trariũ cũ intẽsiõe: Et ideo corpori tali anima rationalis non debuit uniri. ¶ Ad illud: quo etiam instatur de corpore homogeneo dicit: Quod anima rationalis: q̃uis sit simplex in essentia: est tamen multiplex in potentiis & operationibus. Et ideo oportet Quod corpus suum multa habeat organa ad diuersas operationes apta. Et propter hoc natura dedit homini manus: quibus plurimas operationes facere potest. Et ob hoc etiam quanto anima est minus nobilis: requirit minorem diuersitatem in organis: sicut patet in plantis & in animalib⁹ annulosis. Vnde doctor. scilicet in prima parte. q. lxxvi. articulo quinto ¶ Ad tertiũ dicit Q đ partes animalis: ut oculus man⁹ caro & os non possunt dici proprie loquẽdo partes diuersarum specierum: sed diuersarum dispositionum. Et hoc competit animæ itellectiuæ: quæ q̃uis sit una s̃m essentiam: tamen propter sui perfectionem est multiplex in uirtute. Et ideo ad diuersas operationes indiget diuersis dispositionibus in partibus corporis: cui unitur. Et propter hoc uidemus: ꝙ maior est diuersitas partium in animalibus perfectis: q̃ in imperfectis: etiam in his: q̃ in plantis. ¶ Ad Quartũ dicendum Quod anima intellectiua: quia est uniuersalium compræhensiua: habet uirtutem ad infinita. Et ideo non potuerunt sibi determinari a natura: uel determinatæ estimationes naturales: uel etiam determinata auxilia uel defensionum: uel tegumentorum: sicut aliis animalibus: quorum animæ habent appræhẽsionem & uirtutem ad aliqua particularia determinata. Sed loco horum omnium homo habet naturaliter rationem & manus: q̃ sunt organa organoꝝ: quia per eas homo potest sibi præparare instrumenta infinitoꝝ modoꝝ: & ad infinitos effectus. Sunt & alie rõnes: q̃s cã breuitatis omitto. Et sic terminatur p̃sens q̃stio & pars tertia primi capitis.

¶ INCIPIT QVARTA PARS DE SIMPLICITATE ET COMPOSITIONE ANIME RATIONALIS ET ANGELORVM.

DEINDE s̃m ordinẽ nr̃m pscrutari libet aliqd de simplicitate uel de cõpositõe ipsius aiæ rõnalis. Sciendũ est igit: Quod auicebron auctor libri fõtis uitæ dixit aiam intellectiuã eẽ cõpositã ex forma & matia: huic ani tm̃ inixus rõni Vbicũq; inueniunt proprietates matiæ: ibi est matia Sed in aia itellectiua inueniunt ꝓprietates matie: ergo i aia ẽ matia: ergo cõpõit aia ex materia & forma. Minorẽ probat sic Auicebron: qa recipit & subiici

ſunt proprietates materiæ: quæ etiam aĩe rationali conueniunt. Recipit enim formas & ſpecies intelligibiles: & eſt ſubiectum potẽtiarũ & habituũ moralium & intellectualium. ¶ Quidam uero alii dixerũt quidem animam ex materia & forma componi: ſed opinati ſunt eandem eſſe materiam anime & corporum cæleſtium. ¶ Dñs uero petrus de tarantaſio in ſecũdo Sen. diſtin. xvii. dicit aliquos tenuiſſe animam habere materiam ſpiritualem præſtãtiſſimam: quæ totaliter perficitur per formam intellectualem nobiliſſimam: ita ꝙ non habet appetitum uel inclinationem ad aliam formam. Sed dicẽdũ eſt. Quod nullomodo debet dici animam compoſitã ex materia & forma. Qđ ſic probatur. Nulla enim forma efficitur itelligibilis: niſi per hoc ꝙ ſeparatur a materia & ab appendiciis & conditionibus materiæ. Vnde oportet: Qđ quælibet ſubſtãtia intelligens ſit immunis a materia: ita ꝙ neq; hẽat materiam partem ſui: neq; etiam ſit ſicut forma ĩpræſſa in materia: ſicut eſt de formis materialibus: alias ſpecies rerum in ſubſtantia intelligente non eſſent ſꝫm eſſe intelligibile. Ideo dñs Auicenna dixit. Quod aliqd dicitur eſſe intelligens: quia eſt ĩmune a materia Nec poteſt aliquis dicere: ꝙ intelligibilitatẽ non impediat materia quælibet: ſed materia corporalis tantum. Si enim hoc eſſet rõne materiæ corporalis tantum: cum materia non dicatur corporalis: niſi ſꝫm ꝙ ſtat ſub forma corporea: & tunc oporteret: ꝙ hoc haberet materia a forma corporali: ſcilicet impedire intelligibilitatem: & hoc non poteſt eſſe: quia & ipſa forma corporalis actu intelligibilis eſt: ſicut & aliæ formæ: ſꝫm ꝙ a materia abſtrahuntur. Ideo in anima intellectiua nullo modo eſt compoſitio ex forma & materia. ut hoc modo accipiatur materia in anima: ſicut in ſubſtantiis corporalibus. ¶ Præterea ſi anima haberet materiam: anima eſſet corpus: Conſequens eſt falſum ergo antecedens. Prima pars antecedentis ꝓbatur: quia materia non eſt niſi in corporibus: quod ſic probatur: quia materia prima prout cõſideratur nuda ab omni forma: non habet aliquam diuerſitatẽ: nec efficitur diuerſa per aliqua accidentia ante aduentum formæ ſubſtantialis: qa eſſe accidentale non præcedit ſubſtantiale, uni autẽ perfectibili debetur una pfectio: ergo oportet ꝙ prima forma ſubſtãtialis ꝑficiat totã materiã. Sed pria forma: q̃ recipiť in materia ẽ corpeitas: a q̃ nũq̃ denudať: ut dicit cõmẽtator ĩ prio phiſicoꝝ. Ergo forma corporeitatis ẽ ĩ tota materia. Et ita materia nõ erit niſi ĩ corpib⁹. ¶ Si uero dicať: Qđ Quiditas ſbæ eẽt pria forma recepta ĩ materia adhuc redibit ĩ idẽ: qa ex qditate ſbæ materia nõ hẽt diuiſionẽ: ſed ex corpeitate: quã cõſequũť dimẽſiões quãtitatis ĩ actu: & poſtea ꝑ diuiſionẽ ma

teriæ. Nã ẽm φ disponit̃ diuersis sitib⁹: acqrũt in ipa diuersæ formæ. Ordo eni nobilitatis in corpib⁹ uidet̃ esse ẽm ordinẽ situs ipsoꝝ: sicut ignis ẽ sup aerẽ. Et iõ nõ uĩ posse dici: Q đ aĩa cõponat̃ ex materia & forma: nisi forte materia equoce sumat̃. Nã pati recipe subiici: & alia hmõi: q̃ uident̃ rebus rõne materiæ cõuenire: equoce cõueniũt substãtiis ĩtellectualib⁹ & corporalib⁹: ut in. iii. de aĩa commentator dicit. ℭ His mediis utit̃ doctor ueritatis in. ii. S. dist. iii. arti. prio ad ꝓbandũ materiã nõ eẽ in angelis. uñ sic dicit. In Angelis nullo mõ põt eẽ materia: cũ rõne ĩtellectualitatis: tũ ẽt rõne ĩcorporeitatis. Q đ eni nullũ ĩtellectuale sit materiale: cõmuniter a phĩs tenet̃. uñ ẽt ex ĩmaterialitate diuina ei⁹ ĩtellectũ cõcludũt. Et ratio satis mãifesta ẽ: Q uia materia prius recipit formã: nõ inquãtũ ẽ forma simpliciter: sed ĩquantũ ẽ hæc: uñ forma existẽs in materia nõ esset ĩtellecta: nisi in potẽtia qa cognitio ẽ formæ: ĩquãtũ ẽ forma. Et iõ si ĩtellect⁹ aliqs poneret̃ hñs materiã: forma existẽs in eo: nõ esset ĩtellecta in actu. Et sic p formã illã non intelligeret. hui⁹ ẽt signũ ẽ φ forma materialis nõ efficit̃ ĩtellectualis: nisi qa a cõditiõibus materiæ abstrahit̃. Et sic efficit̃ pfectio ĩtellectus ꝓportionata sibi. uñ opportet ĩtellectũ nõ materialẽ eẽ. Et hoc ñ seqtur materiã ex pte alicui⁹ formæ: cũ oĩs forma p abstractiõnẽ a legibus materiæ ĩtelligibilis fiat: sed cõseqt̃ eã ẽm se: & uĩr: siue sit sub forma corpali siue spirituali. Scđo ĩcorpeitas repugnat materiæ. Quia cũ uni pfectibili dẽat̃ una pfectio: & ĩ maĩa pria ñ sit ulla diuersitas oportet φ forma: añq̃ possit in ea eẽ ulla diuersitas aut ĩtelligi: iuestiat eã totã. Sed añ corpeitatẽ ñ p̃t ĩtelligi aliq̃ diuersitas: qa diuersitas p̃suppõit ptes: q̃ ñ pñt eẽ: nisi p̃intelligat̃ diuisibilitas: q̃ cõseqtur q̃titatẽ: q̃ sine corpeitate ñ ẽ uñ oportet: φ tota mã sit uestita forma corpeitatis. Et iõ: si aliqđ ẽ ĩcorpeũ: est ĩmãlæ. ℭ Hæc ille. ℭ Cũ igit̃ aĩa sit ĩtelligẽs & ĩcorpea: necesse ẽ φ careat materia. ℭ Probat̃ ẽt aliis rõib⁹: aĩam rõnalẽ carere materia. Nã aĩa: sicuti supra demonstrauim⁹: ẽ forma corporis: ergo opportet: Q đ uel tota essẽtia sua sit corpis forma: uel p ptẽ essentiæ suæ. Si ẽm essentiã suã totã: ĩpossibile est: φ pars essentiæ suæ sit materia: qa id qđ ĩ se ẽ potẽtia pura nõ põt eẽ forma uel act⁹ alicui⁹. Oĩs aũt potẽtia ĩ gñe substãtiæ ẽ potẽtia pura qa est ĩmediatũ subiectũ substãtialis formæ & gñatiõis: ut ĩ prio de gñatione dicitur. Si aũt ẽm ptẽ substãtiæ suæ ẽ forma corporis: per quã est in actu: & nõ ẽm alterã: quæ est materia eius: sequntur. Duo incõuenientia. unum est φ unus actus numero ẽ forma diuersaꝝ materierũ: scilicet materiæ corporalis: & materiæ spiritualis. ex qua essẽtia aiæ cõstituit̃. Aliud ẽ: φ in potẽtiis non eiusdẽ gñis est unus actus

perficiens. Corporalis.n.materia est spiritualis non possunt esse unius rõnis. Praeterea. Quãto aliqd est ppinquius uni primo & simplici: tanto magis est unum & simplex: ut dr in libro de causis. Sed inter formas naturales aia deo est ppinquior: Ergo cum aliae formae sint simplices: multo fortius anima. ℂ Amplius. Formae substantialis non ē forma substãtialis: sicuti neq̃ qualitatis est qualitas. Sed omne: qd habet materiam: habet etiã substantialem formã dantem esse materiae. ergo aia: cum sit forma substantialis: nõ potest componi ex materia. ℂ Ad haec. Omnis materia: uel est corporalis: uel est spũalis. Spũalis uero est duplex: rõnalis & irrõnalis. Sed aia nõ est facta ex aliqua materia: neq̃ spũali: neq̃ corporali: ut pbat Augu. vii. sup genesim deducendo p singula: ergo anima materiam nullam habet. Vt arguat sic formaliter. Omne: quod habet materiam sm Augustinũ dr ex materia factũ: q̃uis materia tempore non pcesserit. Sed anima nõ potest dici facta ex materia: ergo aia materiã non habet. Videat ratio Augustini ibidem. ℂ Vlterius. Boetius dicit in libro de duabus naturis: & una psona in. x. Quod ois natura incorporeae substantiae nullo materiae innititur fundamẽto. Sed aia est substãtia incorporea: ergo aia ñ habet materiam. Nõ igitur cõponit aia ex materia & forma. ℂ Nec argumentũ: quod in oppositũ facit Auicebron cõcludit. Nam recipe subiici: & alia huiusmodi nõ sm eandem rõnem conueniũt animae & materiae primae. Nam materia prima recipit aliqd cum transmutatione & motu. Et qa ois trãsmutatio & motus reducitur ad motũ localẽ: sicut ad primũ & cõlorem: ut pbat phs. viii. phisicoꝝ: Relinquitur q̃ materia tm̃ in illis inuenit: in qbus est potentia ad ubi. Huiusmodi aũt sũt solum corpalia: q̃ loco circũscribũtur. Vnde materia: sicut paulo ante patuit: non inuenit: nisi in rebus corpalibus: sm q̃ phi de materia sunt locuti: nisi forte aliqs materiã sumere uellet equoce. Aia aũt nõ recipit cum motu & transmutatiõe. Imo p sepationem a motu & rebus mobilibus: sm q̃ dr in. vii. phisicoꝝ: Quod aia sedẽdo & qescẽdo fit prudens & sciens. Vñ etiam phs dicit in. iii. de aia: & cõmẽtator etiam ibidem Q̃d intelligere dr pati alio modo: q̃ fit in rebus corporalibus passio. Si qs ergo cõcludere uelit aiam eẽ cõpositã ex materia & forma: p hoc q̃ recipit: uel patit: manifeste ex equiuocatione decipitur. Nã ẽ igit aia composita ex materia & forma. ℂ Nec tñ oĩmodam simplicitatẽ in aia rõnali ponere opportet: q̃uis nõ sit cõposita ex materia & forma. Nõ.n. est ab omni cõpositiõe aliena: cũ solus deus sit oĩno simplex: nulli potẽtialitati pmixtus: qa est actus pur⁹ & simplicissimus. Perscrutãdũ est igit: q̃ sit ista cõpositio: quae est in aia rationali.

¶ Pro cuius declaratiõe: dignũ annotatu arbitror. Quod sex modis Aliqd dr̃ esse simplex. Primo modo p recessum ab omni cõpositione & omnibus partibus siue sit compositio: cum iis: siue sit compositio ex iis: siue sit compositio: qua totum resultat aut componitur ex partibus: siue sit compositio qua una pars est componibilis cum altera ad cõstitutionem totius. De ptibus aũt: siue ĩtelligat̃ de partib⁹ ĩpropric dictis: q̃ sunt actus & potẽtia: uel de partibus proprie dictis: quæ sunt partes integrales & quãtitatiue: uel de partib⁹ subiectiuis: siue essentialibus: aut etiã de partibus: qbus aliqd est diuisibile in potẽtia: uel p accidẽs. Et ut sic Solus deus ẽ simplex. Nullo.n.modo est cõposit⁹: aut cum altero cõponibilis: neq̧ est mixtus: aut miscibilis cum alia re. Quod aũt nõ sit cõpositus: ꝓbat̃ quĩq̧ rõnibus: quas ponit doctor lucis ĩ prima pte.q.iiii.ar. vii. ¶ Pria ẽ: qa cũ ĩ deo nõ sit cõpositio: neq̧ quãtitatiuaꝝ ptiũ: qa corpus nõ est: neq̧ cõpositio formæ & materiæ neq̧ ĩ eo sit aliud natura & suppositũ: neq̧ aliud natura & esse: siue eẽ & essentia: neq̧ in eo sit cõpositio gñis & differẽtiæ: neq̧ subiecti & accidentis: manifestũ ẽ: ꝙ deus nullo modo cõpositus est: sed ẽ oĩno simplex. ¶ Scd̃a est: qa omne cõpositum est posterius suis componentibus & depẽdẽs ex eis. Deus aũt est primũ ens. ¶ Tertia qa omne cõpositũ cãm habet: qa q̃ ꝯm se diuersa sunt: nõ cõueniũt in aliquo uno nisi p aliã cãm adunãtem ipsa. Deus aũt nõ habet cãm: cũ sit prima cã efficiens. ¶ Quarta qa ĩ omni cõposito: opportet esse potẽtiã & actũ: quod in deo non est: qa uel una partiũ est actus alterius: uel saltem oẽs ptes sunt sicut in potẽtia respectu totius. ¶ Quinta qa omne cõpositum est aliqd: qd̃ nõ cõuenit alicui suaꝝ partiũ. Et qdem ĩ totis ethe/rogeneis & dissimiliũ partiũ manifestũ est. Nulla enim partiũ hoĩs: est homo: neq̧ aliqua partiũ pedis ẽ pes. In totis uero homogeneis & similiũ partiũ licet aliqd: qd̃ dr̃ de toto: dicat̃ de parte: sicut pars aeris ẽ aer: & pars aquæ ẽ aqua: aliqd tñ dr̃ de toto: quod nõ conuenit alicui ptium. Nõ.n.si tota aqua est bicubita: & ps eius. Sic igitur in oĩ cõposito est aliqd: quod nõ est ipm̃. Hoc aũt: & si possit dici de habente formã: quod.s.habeat aliqd: qd̃ nõ est ipm̃: puta in albo est aliqd: qd̃ non ptinet ad rõnem albi: tñ in ipsa forma: nihil est alienũ. Vñ cũ deus sit ipsa forma: uel potius ipm̃ esse: nullo mõ cõpositus esse põt. ¶ Hæc ille ubi supra. ¶ Patet etiã ꝙ deus non est cõponibilis: qa non uenit ĩ compositionẽ alioꝝ: nec pars alicuius esse potest. Vñ in libro de causis dr̃: Quod cã prima regit oẽs res: pterq̃ cõmisceat̃ eis. Et dionysius ii.ca.de di.no. loquens de deo dicit. Neq̧ tactus est eius: neq̧ alia q̃dã ad partes cõmiscẽdi comunio. Impossibile est igitur deum aliquo mo

do in cõpositionẽ alicuius uenire:neq; sicut pricipium formale:neq; sicut pricipiũ materiale. Quod etiam rõne cõprobat: ¶Primo qdẽ qa causa efficiens:cũ forma rei facte non incidit in idem numero:sed solum in idem specie. Homo.n.generat hoiem. Materia uero cũ causa efficiente nõ incidit in idem numero:neq; in idem specie:loquendo præcipuæ de materia ex qua. Deus aũt est causa efficiens oium rerũ: ergo nõ potest esse:nec cã formalis:nec causa materialis alicuius rei: nisi forte cã formalis exẽplaris. Materia uero nullo pacto esse potest: qa ipsa est pura potentia:deus uero est purus actus. ¶Scdo qa cum deus sit prima causa efficiens:eius est primo & per se agere: Quod autem uenit in compositionem:non est primo & per se agens: sed compositum. Non enim manus agit:sed homo per manũ & ignis calefacit p calorem. Vñ deus nõ potest esse pars alicuius cõpositi. ¶Tertio quia nulla pars compositi põt esse simpliciter pria in entibus: neq; etiam materia & forma:quæ sunt primæ partes cõpositorũ. Nam materia est in potentia. Potẽtia aũt est posterior actu simpliciter. Forma aũt:quæ est pars compositi:est forma participata. Sicut ãt participãs est posterius eo:quod est p essentiam:ita etiam ipsum participatum:sicut ignis in ignitis est posterior eo:quod est p essentiam. Deus autẽ est primũ ens simpliciter:ergo deus nullo modo est componibilis. Et per hoc patet error illorũ:q dixerũt deũ esse aiam mundi: quos recitat Augustinus libro.x.de ciuitate dei. Dixerũt enim aliqui: Quod mũdus erat animal magnũ:& anima istius magni aialis erat mens diuia: siue spũs dei:q uniebat & miscebat mũdo:sicut forma materiæ. Quã opinionẽ uidetur Virgilius in.vi.tenuisse:cũ dixit.

¶Principio cœlũ ac terras cãposq; liquentes.
¶Lucentẽq; globum lune:titaniaq; astra
¶Spiritus intus alit:totãq; infusa per artus
¶Mens agitat molem:& magno se corpore miscet.

¶Et ad hũc etiã errorẽ reducit error eorũ:q dixerũt deũ eẽ aiam primi cœli. ¶Almariani uero dixerũt deũ esse principiũ formale oium rerũ. ¶Sed pessimus error fuit ille quẽ posuit Dauid de dinãdo:q stultissime posuit deũ esse materiã primã. Oẽs iste opiniones falsæ sunt:sicut manifeste apparet ex iis: quæ pauloante dicta sunt. Sic ergo patet q; deus neq; est compositus:neq; est componibilis:neq; est totũ habens partes:neq; ps eẽ põt:neq; actu:neq; potẽtia diuisibilis est: qa caret materia & quãtitate dimẽsiua. Omne igit ens creatũ aliquo mõ est cõpositũ:uel cõpositiõe cũ iis:uel cõpositiõe ex iis. Cõstituta.n.dicuntur cõponi cõpositione ex iis:sed cõstituentia cõponũtur cõpositione

cum iis. Remanet ergo solus deus sūme simplex: idest non composi-tus: nec cōponibilis aliqua cōpositione. Propter quod pfectū simplex dicitur: ut dicit phs: & etiam cōmentator suus in qnto Metaphisicæ. Et q̄uis habeat sic esse simplex: nō tñ opportet: ꝙ sibi deficiāt reliquæ pfectiones & nobilitates: imo colligit in se oēs nobilitates & pfectiōes: quæ sunt in omnibus generibus: ut dicit cōmentator ibidē. Quicqd enim nobilitatis & pfectionis est in omni ente: id excellentiori & eminentiori modo est in deo: & quæ in aliis diuersitatem habēt: in ipo sūt unū. Et hæc est rō: quare omnes istæ pfectiōes cōueniūt sibi ꝓm unū esse simplex: sicut si p unā qualitatem aliquid efficere posset opatiōes oīum qualitatum: in illa una qualitate omnes qualitates haberet. Ita deus in uno suo esse simplici oīum entiū pfectiones habet. Nam sicut esse comune in intellectu suo nō includit aliam additōem: ita non includit in intellectu suo pcisionē additionis: qa si hoc esset: nihil posset intelligi esse: in quo sup esse aliqd adderef: Ita deus: q̄uis sit sūme simplex: in ipso tñ adunantur pfectiones & nobilitates oīum reꝝ nobiliori & excellētiori modo: q̄ sint in ipsis rebus. Et sic hæc duo non repugnant: Quod in ipso suo esse oēs perfectiones deus habeat: & tamen habeat esse simplex. ¶ Quod uero dicunt aliqui: ens habere cōceptū uniuocū pcisum a conceptu creaturaꝝ & dei: q quidem cōceptus ꝓm eos dr̄ simpliciter simplex a multis sapientissimis uiris non tenetur: q̄ opinionē hanc efficacissimis rōnibus impugnant. ¶ Secundo modo aliquid dr̄ esse simplex: qa non est compositū ex re & re: siue quia nō est cōpositum cōpositione ex iis: cuiusmodi sunt oia accidentia materia prima & formæ substantiales. Ista tamen componuntur compositione cum iis: quia licet non sint composita: sunt tamen componibilia. Vnde doctor lucis Thomas ille Aquinas in primo sen. di. viii. q. v. ar. primo dicit. Aliqua creatura est: sicuti materia prima. forma uniuersale: q̄ nō deficit a simplicitate ita ꝙ sit cōposita: sed tñ deficit a simplicitate primi. Et defectus iste ppēdif ex duob⁹: uel qa illud tale ē diuisibile i potētia: uel p accidēs: uel qa ē cōponibile alteri. ¶ Hæc ille. ¶ Tertio mō aliqd dr̄ eē simplex p recessum a ptibus diuersaꝝ naturarū. Et sic elemēta dicūtur corpa simplicia. ¶ Quarto aliqd dr̄ esse simplex per recessum a partibus quantitatiuis: ut in quantitate discreta unitas: quæ est indiuisibilis: & in continua punctus: cuius pars non est. Similiter in tempore nunc: quod est idiuisibile temporis: & in motu momentum: quod est indiuisibile motus.

¶ Quinto per recessum a partibus contrariis. Et hoc modo cœlum est simplex: qa nō est susceptibile pegrinaꝝ impssionum. ¶ Sexto &

ultimo per recessum a ptib⁹ cōponētibus & cōstitutiuis Et sic Angelus est simplex: & etiā anima Rationalis: quæ q̄uis eē pfectū i se heat: Illud tamē esse nō resultat ex partibus componentibus quiditatem ipsius. ¶ Sed quia: ut præfati sumus Solus deus est summe simplex: omnimoda carens compositione: quia est actus purus: necesse est animam rationalem aliquam habere compositionem: & similiter Angelum: Dico igitur ex intentione sancti doctoris in primo Sen. distin. octauā articulo. ii. & in. ii. distin. xvii. articulo. ii. & in multis aliis locis Quod Anima & similiter Angelus: de quibus quantum ad hoc idē ē iudicium: componuntur ex quod est: & ex quo est: siue ex quod est: & esse: ut Boetius dicit: hoc est quod dicunt alii sub aliis uerbis: uidelicet Quod componuntur ex forma & esse. siue ex esse & essentia: aut ex quiditate & esse: uel ex natura & eē: siue: si aliter dicere libet ex substantiā & esse: non q̄ ibi sit compositio. sicut ex partibus substantiæ: sed sicut ex substantia: & eo quod adheret substantiæ. Sed alii: aliis ēt terminis utentes: dicunt Quod angelus & anima componuntur. ex actu & potentia: siue ex genere & differentia: aut ex realitate actuali & realitate potentiali. Et dicit: Sco. in prio Sētē. distinctione tertia. & octaua Quod ista compositio non debet proprie dici compositio rei & rei sed magis realitatis & realitatis. Componuntur etiam angeli & anime ex subiecto & accidente ueluti patebit inferius ex intentione theologorum. Omnes igitur isti modi dicendi re sunt idem: sed solo nomine differunt Pro eodem enim accipitur hic esse: quo est: & act⁹ Similiter pro eodem accipio hic istos terminos Essentia Quiditas. natura forma. substantia. Quod est. & Potentia: Sed a quo imponatur hoc nomen essentia uel quiditas siue forma aut natura uide doctorem lucis & ueritatis: in libello de ente & essentia. In quo quidem opusculo hæc declarat. Quod autem Ista compositio: quam dixi sit in anima & etiam in angelo probatur sic. In angelo siue in anima differunt esse & essentia seu differunt quod est: & quo est: ergo in ipsis est compositio horum duorum: Consequentia nota est quia si esse & essentia: siue potentia & actus sunt in anima atq; in angelo: & non sunt idem: sed differunt: ergo unum facit compositionem cum altero. Antecedens probatur auctoritatibus & ratione. Prima auctoritas est Boetii in libro de ebdomadibus qui dicit. Quod In omni eo: quod est citra primum differunt quod est: & quo est Siue q̄d est: & esse: q̄a aliud ē id: quod est: & aliud ē eē quo illd̄ suppositū ē Sed sic est: q̄ Angelus & anima sunt citra primum: ergo cōclusio Vñ etiam in cōmento libri de causis dr̄ Quod intelligētia nō est eē

tm̄:ſicut cauſa prima:ſed eſt in ea eſſe & eſſentia:ſiue habet formā & eſſe. Et accipitur ubi forma pro ipſa qd tate ue! eſſentia ſimplici. Differunt ergo hæc duo in angelo & aīa:& cōſequenter ex iis componunt. ¶Nūc etiam rōne ꝓbatur intētum ſic. Quicqd non eſt de intellectu eſſentiæ uel qditatis. hoc eſt aliud ab ipſa qditate:uel eſſentia. Sed eſſe actualis exiſtētiæ non eſt de itellectu & rōne eſſentiæ:ergo eſſe eſt alid a qditate uel eſſentia. Maior de ſe nota eſt:qa nulla eſſentia ſine iis: q̄ ſunt partes eſſentiæ intelligi pōt. Minor uero ꝓbatur. Quia ois eſſentia uel qditas rei creatæ intelligi poteſt ſine hoc:ꝙ aliqd intelligat de eſſe ſuo. Poſſum.n.intelligere: Quid eſt eclypſis uel fœnix: aut roſa: & tñ ignorare. An habeant eſſe in reꝝ natura humanitati etiam: inq̄tum humanitas:nō debet eſſe in actu. Nullo.n.homie exiſtente in rerum natura:adhuc hæc ꝓpoſitio eſt uera Homo eſt animal rōnale. Et iſta eſt qditas hoīs ſiue eſſentia:quæ ſignificatur hoc nomine humanitas. Nulla etiam roſa exiſtēte in reꝝ natura:adhuc iſta ꝓpoſitio eſt uera roſa & flos. In iſtis.n.& ſimilibus ꝓpoſitiōibus:prædicatum ſupponit naturaliter:ut dicit ſanctus Vincētius ordinis p̄dicatoꝝ in ſuppoſitionibus ſuis:qa p̄dicatum eſt de eſſentia ſubiecti. Et ideo ſempiternā habēt ueritatem:cum ſint in primo modo dicendi per ſe ſm̄ pħm in primo poſterioꝝ. Nunq̄ enim diffinitio poteſt ſepari a ſuo diffinito: neq; per diuinam omnipotētiam quia eſt implicatio contradictionis. Et ideo nō tenet iſta cōſequētia. Homo eſt animal:ergo homo eſt: qa antecedens eſt neceſſarium:& conſequens contingens. In antecedēte enim capit li ens pro eſſe eſſentiæ:& in conſequente pro eſſe actualis exiſtentiæ. Et ſic patet ꝙ poteſt ſciri uel intelligi quiditas uel eſſentia alicuius rei:& tamē ignorari. An illa res ſit:ſicut dictum eſt:quia nulla roſa uel eclypſi exiſtente in reꝝ natura:adhuc poſſum ſcirē. Quid eſt roſa:uel eclypſis. Omnis igitur eſſentia uel quiditas intelligi poteſt ſine hoc:ꝙ aliquid intelligatur de eſſe ſuo. Et p hoc patet cōcluſio Q d eſſe eſt aliud ab eſſentia & qditate. Ex quo ſeqtur Quod in angelo & anima rōnali ſit compoſitio hoꝝ duoꝝ. Poteſt tamen aliter formari hæc ratio ad ꝓbandum intentum. Quicqd ineſt alicui:& nō eſt de intellectu quiditatis & eſſentiæ ipſius:hoc eſt adueniens extra:& faciens compoſitionem cum ipſa eſſentia. Sed eſſe rei creatæ ineſt eſſentiæ:& nō ē de itellectu ipſi⁹:ipſi⁹ qditatis & eſſentiæ:ergo ipſum eſſe rei creatæ eſt adueniens extra & faciens compoſitionem cum eſſentia. Et ſic ſequitur Quod animæ rationales & angeli componantur ex eſſe & eſſentia. Minor huius ſyllogiſmi probata ē ſuperius. Maior etiam patet. Quia enim albedo ineſt homini:& non eſt de intellectu quiditatis

eius: ideo est adueniens extra: & faciens compositionem cum ipso.
¶ Probatur etiã aliter ꝙ in angelo & anima rõnali aliud sit esse: & aliud essentia. In deo solo sunt unũ & idem esse & essentia ergo in angelo & anima rõnali hæc duo differunt. Consequentia patet ex termis. Antecedens uero probatur: ꝓbando primo: ꝙ in deo sunt unum & idem esse & essentia. Secũdo probabo: ꝙ hoc nõ potest attribui nisi soli deo. Primũ probat diuus Thomas tripliciter in prima parte. q. iii. arti. iiii.
¶ Prĩo qdẽ: qa quicqd est in aliquo: quod est præter essentiam eius: opportet esse causatum uel a principiis essentiæ: sicut accidẽtia ꝓpria consequentia spẽm: ut risibile consequit̃ hoĩem: & causatur ex principiis essentialibus speciei: uel ab aliquo exteriori: sicut calor ĩ aqua causatur ab igne. Si igitur ipsum esse rei sit aliud ab eius essentia: necesse est ꝙ esse illius rei sit causatũ ab aliquo exteriori: uel a principiis essentialibus eiusdẽ rei. Impossibile est autem ꝙ esse sit causatũ tm̃ ex principiis essentialibus rei: qa nulla res sufficit: ꝙ sit sibi causa essendi: si habeat esse causatum. Opportet ergo: ꝙ illud: cuius esse est aliud ab essẽtia sua: habeat esse causatum ab alio. Hoc autẽ non potest dici de deo quia deũ dicimus esse primã causam efficientem. Impossibile est ergo ꝙ in deo esse sit aliud ab essentia sua. Sunt ergo in deo unũ & idem eẽ & eius essentia. ¶ Secũdo quia esse est actualitas omnis formæ uel naturæ. Non enim bonitas uel humanitas significat̃ in actu: nisi prout significamus eam esse. Opportet igitur: ꝙ ipsum eẽ cõparetur ad essentiam: quæ est aliud ab ipso: sicut actus ad potentiam. Cũ igitur in deo nihil sit potentiale: qa est actus purus: sequitur Quod nõ sit aliud ĩ eo essentia: q̃ suum eẽ. Sua igitur essentia est suũ eẽ. ¶ Tertio quia sicut illud: quod habet ignem: & non est ignis: est Ignitum ꝑ participationem. Ita illud quod habet eẽ: & nõ est eẽ: est ens per participationem. Deus aũt est sua essentia. Si igitur non sit suũ eẽ: erit ens ꝑ participationem: & non per essentiam: ergo non erit primũ ens. Est igitur de⁹ suũ esse: & non solũ sua essentia. Hæc p̃fatus doctor: ubi supra. In primo etiam Sentẽtiaꝝ: ubi pertractat hanc materiã: sic dicit. In deo esse suum est quiditas sua: alias accideret quiditati: & ita eẽ esset sibi acqsitum ab alio: & non haberet esse per essentiam suã: ergo necesse est ꝙ in deo sit unum & idem esse & essentia. Nunc uero ꝓbandum est: qđ hoc soli deo cõueniat: & probo sic. Quicqd plurificatur: plurificatur aliqua ratione plurificationis. Sed in re: cuius quiditas est suum esse: non potest esse aliqua ratio plurificationis: ergo talis res: cuius essentia est suum esse plurificari non potest. Et sic necesse est Quod illa res in qua sunt unum & idem esse & essentia: nõ possit esse nisi una & pri

ma. Maior nota est ex terminis: & minorem probo sic. Nam ꝙ aliqd unum plurificetur: hoc potest esse tribus modis. Vno modo per additionem alicuius differentiæ: sicut multiplicatur natura generis in species. Secundo modo per receptionem in diuersis partibus materiæ: quando uidelicet forma recipitur in diuersis materiis: sicut multiplicatur natura speciei in diuersis indiuiduis. Tertio modo per hoc: ꝙ aliquid est absolutum & separatum: & aliud in aliquo receptum: sicut si esset Quidam color separatus: esset alius a colore nõ separato ex ipsa sua separatione. Sed certum est: Quod si ponatur aliqua res: quæ sit non solum sua essentia: sed etiam suum esse ita ꝙ ipsum esse sit subsistens: sicut & sua essentia: non potest multiplicari primo modo: scilicet per additionem differentiæ seu formæ: quia iam non esset esse tantum: sed esse: & præter hoc aliqua forma. Quod est cõtra ea: quæ paulo ante supposita sunt: Secundo modo multo minus: scilicet per hoc: ꝙ addatur materiæ: quia iam non esset esse subsistens: sed materiale. Quod est etiam contra supposita. Nec etiam tertio modo poterit talis res multiplicari: quia ex eo: ꝙ non recipitur in materia: cum habeat esse subsistens: habetur etiam ꝙ non potest multiplicari per absolutum & receptum. Ex quo relinquitur ꝙ talis res: quæ sic est esse suum non potest esse: nisi una. In deo igitur solo sunt unum & idem eẽ cum eis essentia. Quod fuit probandum. Et sic ĩfertur Quod in quacũꝙ alia re præter deum aliud sit suum esse: & aliud quiditas & natura: seu forma uel essentia: quæ idem sunt. Dicẽdum est igitur ꝙ etiam in angelis & anima intellectiua eẽ & essentia differunt. Et sic in ipsis est cõpositio horum duorum. Quod principaliter probare uolebam. Vnde recte dicitur. Quod intelligentia est habens formam & esse. Idest ꝙ intelligentia componitur ex forma & eẽ: uel ex esse & essentia: sicuti superius prælibauimus. ¶ Ex hoc etiam sequitur: Quod tam anima: quam angelus componantur ex actu & potentia. Quod sic ꝓbatur Quicquid recipit aliquid ab aliquo: recipiens se habet ad receptum: sicut potentia ad actum. Sed omnis creatura recipit esse ab alio. Ergo essentia: quæ recipit esse: se habet ad ipsum: sicut potentia ad actum. Esse autem comparatur ad essentiam: sicut actus ad potentiam. Si ergo: Angelus & anima componuntur ex esse & essentia: sequitur ꝙ componatur etiam ex actu & potentia. Maior patet: quia recipere est proprietas materiæ: quæ de se dicit potentiam. Minor probatur sic. Omne: quod conuenit alicui: uel est causatum ex principiis naturæ suæ sicut risibile in hoĩe: uel aduenit ab aliquo principio extrĩseco: sicut lumẽ in aere ex ĩfluẽtia solis: & calor in aqua cau

satur a calore:qui est in igne. Sed nõ põt eẽ:Quod ipsum eẽ sit cãtũ ab ipsa forma siue ab essentia uel qditate rei:cãtũ dico:sicut a cã effi- ciẽte:Et hoc pbatur. Quia sequeret ꝙ aliqd esset cã sui ipsius:& aliq res se in eẽ pduceret:qđ ẽ impossibile. Ergo oportet:Qđ oĩs talis res cuius esse est aliud a natura sua:habeat esse ab alio:¶Sola illa res :in qua esse nõ est aliud ab essentia:nõ recipit eẽ ab alio:& rõ est:qa oẽ: quod est p aliud reducit ad id:qđ est p se:sicut ad cãm primam:Ergo opportet:ꝙ sit aliq res:q sit cã essendi oĩbus rebus:eo ꝙ ipsa est tm̃ eẽ p se. Alias pcederet i infinitũ in causis:cũ oĩs res:q nõ ẽ esse tm̃:cãm hẽat sui esse:ut dictũ est. Concludendi est igit:ꝙ sicut substãtia ĩtelli- gens dicit eẽ cõposita ex esse & essentia:ita etiã cõponit ex actu & po tentia:qa essentia:q recipit eẽ hẽt rõnem potẽtiæ:Esse aũt:quod reci- pitur in ipsa essentia:hẽt rõnem actus. Nec tñ põt dici:ꝙ ĩtellectualis natura sit cõposita ex materia & forma:q̃uis ɔponatur. ex actu & po- tentia:qa materia eq̃uoce dr̃ de spiritualibus & corporalib⁹:sicut dr̃ctũ ẽ supius ex auctoritate etiã cõmẽtatoris in. iii. de aïa. Et pp hoc substã tie spirituales nõ dicũtur substãtie simplices:eo ꝙ nulla sit in ipsis cõ- positio:qa hoc soli deo cõuenit:sed dicũtur simplices:qa non sunt cõ- posite ex materia & forma. ¶Ex hoc etiam ꝙ cõponũt ex eẽ & essen tia dr̃ a quibusdã nõ ab re Quod cõponũt ex qđ est:& ex quo ẽ : uel ex qđ est:& eẽ:ut Boeti⁹ dicit. Nam qditas substãtiæ spiritualis ẽ ipsa- met substantia sicut dicit dñs Auicenna. Quod Quiditas simplicis ẽ ipsummet simplex:sic essentia angeli est ipsemet angelus. Ideo quidi- tas uet essentia substantiæ simplicis est ipsummet:quod est ipsa : sicut inferius probabimus. Sed eẽ suũ receptũ a deo:est illud:quo ẽ & sub sistit in rerꝫ natura. Et sic hmõi substãtiæ spirituales & simplices:uelu ti aïa rõnalis & angelus dicunt cõponi ex quo est:& ex quod est:uel ex quod est. & eẽ. qa ipsa eius essentia est id:qđ ẽ & subsistit in rerũ na tura:Esse uero receptum in ipsa essentia:quod quidem esse est cãtum adeo:est id:quo ipsa quiditas uel essentia est:& subsistit in rerũ natura ¶Sed dignum annotatu arbitror Quod esse dupliciter sumit: uno modo pro esse essentie:& sic est unum & idẽ realiter cum essentia:sed ratione tm̃ differũt:qa essentia dicit qd abstractum:esse uero concre- tũ:Essentia dicit quid simplex:esse uero cõpositum. Essentia dicit ali- quo mõ causam:esse uero effectũ:quia esse est effectus essentiæ. Et qa abstractum est prius cõcreto:simplex cõposito:causa causato : Iccir- co essentia quantum ad considerationem rõnis dr̃ eẽ prior eẽ. Quia ergo esse est idem realiter cũ essentia. Ideo utimur isto termino Qđ quid est esse:idest eẽ:quod est quid:hoc est quiditas uel essentia Quia

uero essentia pcedit esse fm uiam rõnis. Iccirco utimur isto termino. Quod quid erat eẽ: quod erat quiditas: ut per hoc uerbum erat ordo aliquis importet saltem rõnis. Et p hoc patet quomodo cõueniunt & differũt. Quod qd est eẽ: & qd quid erat eẽ adinuicem. Quiditas uero differt ab utroq; illorũ: sicut abstractum a cõcreto. Secũdo mõ accipit eẽ pro esse actualis existentie. Et sic accipit in pposito: cum dicit Angelum & aiam componi ex esse & essentia. Primo modo captum non est in pposito: qa ut pfati fuimus: illud ẽ idem realiter cum essen tia. Vtrumq; uero esse: tam essentiæ: q̃ actualis existentiæ: significat hoc termino ens: sed diuersimode. Nam ens põt esse nomen: & tunc est generis neutri: & substantiuum nomẽ est. Alio modo põt esse par ticipium. Et sic ẽ generis oĩs & adiectiuũ est: Si ergo ens nominaliter accipiatur: significat esse essentie. Si uero participialiter: significat esse actualis existẽtiæ. ¶ Sed nũquid realiter differant: eẽ essentiæ & esse actualis existẽtie in rebus creatis. Et dicunt aliqui q sic: & probat tali medio. Sicut se habet materia ad formã & priuationẽ: sic se hẽt essen tia ad esse: & non eẽ. Sed sic est quod materia differt realiter nõ solum a priuatione: sed ẽt a forma: qa fm plm in primo phisicorũ. Ista sunt tria principia realiter distincta: scilicet materia forma & priuatio. Ergo sequit: q essentia nõ solum realiter differat a nõ eẽ: sed ẽt ab esse: capiẽ do esse p esse actualis existentiæ. ¶ Quidam uero tenent oppositum & sic arguunt. Nam certũ est qd creatio terminat ad eẽ: qa fm aucto rem libri de causis. Prima rerũ creatarũ terminat ad esse. Si ergo essen tia differret realiter ab eẽ: sequeret: q creature eẽnt p accidens: aut q essent due creationes. Vna: qua crearet esse: alia: qua crearet essentia. Quæ ambo sunt incõuenientia: qui ergo uult tenere primã opinionem: habet respondere sic ad hoc argumẽtum & dicere. Quod creatio non terminat ad esse: nec ad essentiam: si pprie loquamur: sed ter minatur ad suppositum: quod est terminari ad essentiam sub esse. Nã suppositum est qd quodãmodo compositum ex esse & essentia. Et oẽs actiones sunt singulariũ siue suppositorũ: ut dicit in prio metaphisice Quod aũt obiicit q creatio terminat ad esse: qa prima rerũ creatarũ est esse: nõ est intelligendũ: q ipm eẽ sit creatura ad quã creatio pprie terminet: sed est itelligẽdum: quod eẽ est ratio: q aliqd creet. Sicut co lor nõ debet dici obiectũ usus: sed coloratũ. Dicit tñ obiectũ uisus: & ad ipm terminari uisum: sicut ad obiectũ: qa est ratio formalis obiecti uisus: qa nihil uidet: nisi sub rõne coloris: si coloratũ sit pprie obiectũ uisus. Et si q̃ratur: quid prius creat eẽ: aut essentia. Dicẽdum q realit loquẽdo neutrum prius creat altero: sed ambo simul. Si tamẽ cõside

ratio rationis attendat: poterit ibi assignari prius & posterius: qa utrũq; poterit dici pri⁹ altero creari. Nã si cõsideret: φ essentia nõ põt creari: nisi habeat eẽ: sic eẽ est prius creatũ. Sed si cõsideret: φ eẽ non põt creari: nisi recipiat in essentia: sic essentia præcedit. Vñ ꝓprie loquendo creatũ: siue creatura ẽ suppositũ: esse aũt & essentia sunt cõcreata. Sic ergo dicendũ ẽ φ in creaturis esse & essentia differũt: nõ solũ rõne: sed ẽt realiter. Et hoc posset ꝓbari etiã alio medio sic participans & participatum differunt realiter. Sed essentia participat esse: ergo esse differt realiter ab eẽntia in rebus creatis. In deo autem solo sunt unũ & idem realiter: ut probatum est superius. Et hanc opinionem credo esse ueram. Illa uero quæ asserit: φ esse & essentia non differunt realiter in rebus creatis repudianda est tanquã falsa. ¶ Sed ex hoc φ esse actualis existentiæ differt realiter ab essentia: dicunt nõnulli φ nõ debet dici: φ componatur aliquid ex essentia & esse: sed φ componitur ex essentia: & cum esse: ne per hoc intelligatur φ esse sit intrinsecum: & de essentia illius rei. Sed doctor lucis & Boetius dicũt simpliciter spirituales & simplices substantias componi ex essentia & esse: uel ex qđ est: & quo est: nusquã uero comperi Quod dicant aliquid componi ex essentia & cum esse. Et ideo ne aliquis existimet me has compositiones ex meo sensu e finxisse: uerba doctoris lucis formaliter recitabo. Dicit enim sic quodlibet nono ar. vi. Substantia angeli non est suum esse: Hoc enim soli deo competit: cui esse debetur ex seipso: & non ab alio Inuenimus enim in angelo substantiam siue quiditatẽ eius: quæ subsistit: & esse eius quo subsistit: quo scilicet actu essendi dicitur esse: sicut actu currendi dicimur currere. Et sic dicimus angelum esse compositum ex quo est: & quod est: & ſm uerbum Boetii ex esse: & quod ẽ. Et quia ipsa substantia angeli in se considerata est in potentia ad esse: cũ habeat esse ab alio: & ipsum esse sit actus eius: ideo est in ipso compositio actus & potentiæ. ¶ Hæc ille ubi supra. ¶ Sed attende quid dicat secũdo quodlibet articulo. iii. Dupliciter inquit aliquid de aliquo prædicatur uno modo essentialiter. Alio modo participatiue. Lux eni prædicatur de corpore illuminato participatiue: sed si esset aliqua lux separata prædicaretur de ea essentialiter. Secundum hoc ergo dicendum est: φ ens prædicatur de solo deo essentialiter eo φ esse diuinum est esse subsistens & absolutum. De qualibet autem creatura prædicatur ꝑ participationem. Nulla enim creatura est suum esse: sed est habens esse Sic & deus dicitur bonus essentialiter: quia est ipsa bonitas. Creaturæ autem dicuntur bonæ per participationem: quia habent bonitatẽ. Vnũquodq; enim inquãtum est: bonum est: ſm illud Augustini ĩ li-

bro de doctrina christiana:q dicit Quod inquātū sumus:boni sumus Quādocūꝙ aūt aliqd pdicaᵗ de altero per participationē:oportet ibi esse aliquid præter id:qđ participaᵗ. Et ideo in qlibet creatura:est aliđ ipsa creatura:quæ habet eē:& aliud ipsum eē eius. Et hoc est:qđ Boetius dicit in libro de ebdomadibus Quod in omni eo:qđ ē citra primum aliud est eē:& qđ est. Sed sciendū ē:ꝙ aliqd participaᵗ dupliciter Vno modo quasi existēs de substātia participantis:sicut genus participaᵗ a specie. Hoc aūt modo eē nō participaᵗ a creatura. Id.n.ē de substantia rei:qđ cadit in eius diffinitiōē. Ens aūt nō poniᵗ in diffinitione creaturæ. Quia nec est genus:nec differētia. Vñ participaᵗ:sicut aliquid nō existēs de essentia rei. Et ideo alia q̄stio ē. An est:& alia quid ē Vñ cū omne:quod est præter essentiā rei:dicaᵗ accidēs:esse:qđ ptinet ad questionē An est:est accidēs. Et ideo Cōmētator dicit in qnto Metaphisice. Q đ ista ꝓpositio Sortes est:est de accidētali pdicato:fm ꝙ iporta entitatē rei : uel ueritatem ꝓpositionis. Sed ueꝝ ē:ꝙ hoc nomē ens:fm ꝙ iportat rem:cui cōpetit huiusmodi eē:sic significat essentiā rei. Et diuidiᵗ per decem genera:nō tamē uniuoce:q̄a nō eadē ratiōe cōpetit oībꝰ eē:sed sbæ q̄dē se:aliis āt aliᵗ. Si ergo i angelo ē cōpositio ex eēntia & eē:ñ tñ ē cōpositio sicut ex ptibꝰ substātiæ:sed sicut ex substātia:& eo:qđ adhæret substātiæ. ¶ Si qs uero obiiciat Q đ nullum accidēs cadit in sbalē cōpositionē substātiæ. Sed eē angeli ē accidēs: ergo angelus neꝙ ꝛaliter:neꝙ substātialiter cōponiᵗ ex eēntia & esse. ¶ Dr̄ ad h̄ ꝙ eē ē accidēs:ñ q̄si p accidēs se h̄ns:sed q̄si actualitas: cuiuslibet sbæ. Vñ ipē deꝰ:q ē sua actualitas ē suū eē. Hæc oīa. S. doctō luc| ubi supra. In. ii. uero. S. di. iii. ar. i. sic dic pfatꝰ doctō đ hac cōpōne In rebꝰ iqt ex maꝛia & forma cōpositis natura rei:q̄ qditas uel eēntia dr̄:ex cōiūctōe formæ ad maꝛiā ꝛsultat:ut humanitas ex cōiūctōe aīe & corporis. De rōne aūt quiditatis:inquātū est quiditas:nō ē ꝙ sit cōposita:q̄a nunq̄ inueniretᵗ simplex natura:quod ad minꝰin deo falsū ē Nec ē de rōne eius:ꝙ sit simplex:cū q̄dam inueniaᵗ composita:ut humanitas. Esse aūt fm ꝙ res diciᵗ eē in actu:iueniᵗ ad diuersas naturas uel quiditates diuersimode se habere. Quædā.n.natura ē:de cuius intellectu nō est suū esse. Quod patet ex hoc:ꝙ intelligi potest cum hoc ꝙ ignoretur:an sit:sicut fœnicem uel eclypsim uel aliquid huiusmodi Alia autē natura inuenitur de cuius ratione est ipsum suum esse: imo ipsum eē est sua natura. Esse autem:qđ huiusmodi est:non habet esse acquisitum ab alio:quia illud:quod res ex sua quiditate habet:ex se habet. Sed oē:qđ ē pter deū:habet eē acq̄sitū ab alio:Ergo i solo deo suū esse est sua quiditas uel natura. In oībus aūt aliis esse est præter quidi-

tatem:cui eē acquirit. Sed cū qditas:q̄ sequit cōpositionē: dependeat ex partibus:oportet ꝙ ipsa nō sit subsistēs in eē:quod sibi acquiritur: sed ipsum cōpositū:qd̄ suppositum dicit. Et ideo qditas cōpositi non est ip̄m:quod cōpositū est:sed est hoc:quo aliqd est:ut humanitate est homo. Sed qditas simplex:cū nō fundet in aliquibus partibus: subsistit in eē:quod sibi adeo acqrit. Et ideo ipsa qditas angeli est:quod subsistit i ip̄m suū eē:quod est p̄ter suā qditatem. Et esse est id:quo ē:sicut motus est id:quo aliqd denominat moueri. Et sic angelus composit⁹ est ex eē:& quod ē:uel ex quo ē:& quod est. Et pp hoc in libro de causis dicit. Quod intelligētia nō est eē tm̄:sicut cā prīa: sed ē in ea eē & forma:q̄ est qditas sua. Et qa omne:quod non habet aliquid ex se:sed recipit illud ab alio:est possibile:uel in potētia respectu eius:ideo ipsa quiditas est sicut potētia:& suū eē acqsitum est sicut actus. Et ita p cōsequēs est in ipso cōpositio ex actu & potētia. ℂ Hæc ille ubi supra.

ℂ Sed diceret fortasse aliqs:me a ꝓposito digredi:q loquturus de cōpositiōe aīe rōnalis:de cōpositiōe angeloꝝ p̄fatus sum. Sed respōdet ad hoc:quod doctores & theologi:cū de compositione aīe ptractant: dicūt talem eē cōpositionem aīe intellectiue:qualis ēt i angelis reperitur. Vnde sanctus doctor lucis in primo sen. di. viii. cum loquit de cōpositione aīe:eodem mō loquit:sicut de angelo:q̄tum ad istam cōpositionem:q̄uis angelus sit simplicior. Ideo in. ii. sen. dist. xvii. arg. ii. loquens specialiter de cōpositione aīæ sic dicit. Non negamus aīam rationalem quēdam modū cōpositionis habere:scilicet ex eē:& quod ē ut supra distinctione. iii. de angelis:& in primo dist. viii. de aīa:qui tn̄ cōpositionis modus in aliis formis nō inuenit:qa nō possunt esse subsistentes:quasi in eē suo:sed sunt p esse compositi. Et in hoc aīa deficit a simplicitate diuīa. ℂ Hæc ille. ℂ Talis igit ē cōpositio in aīa rōnali q̄lis est in angelo:Loquēdo igit de cōpositione angeli: cōsequēter ēt loquimur de cōpositiōe aīæ rōnalis. ℂ In primo uero sen. dist. viii. sic dicit in solutionibus argumentoꝝ. Licet aīa sit cōposita ex eē & essentia:nō est tn̄ cōposita ex partibus cōponentibus qditatem eius:qa nulla forma est cōposita ex aliqbus:q̄ sint partes qditatis ipsius. Sed quia aīa rōnalis est forma absoluta:nō dependēs a materia:quod cōuenit sibi pp assimilationē & ꝓpinquitatē ad deum:ipsa habet eē p se: qd̄ nō hn̄t alie formæ corporales. Vn̄ in aīa inuenit cōpositio ex quod ē:& esse:& nō in aliis formis:qa ip̄m eē nō est formaꝝ corporalium absolute:sicut eoꝝ:q̄ sunt:sed compositi. Aīa ergo rōnalis pōt dici. Quiditas uel natura:uel essentia:uel forma simplex:inquantum eius qditas nō componitur ex diuersis:licet aduentat sibi compositio hoꝝ duoꝝ

scilicet quiditatis & esse. ¶ Hæc ille: ubi supra. ¶ Ea igit̃ q̃ dixi de cõ- positióne angelorũ & aiæ rõnalis ex intẽtione sancti doctoris & Boe- tii prolata sunt. ¶ Sed uidet̃ q̃ substãtia simplex & intellectualis non componat̃ substantialiter ex essentia & eẽ. Quia essentia angeli ẽ ipse angelus: sicut ẽt iferius patebit ex itẽtione sancti doctoris & Auicẽnæ. Si ergo angelus cõponit̃ ex essentia & esse: cõponeret̃ ex seipso & alio hoc aũt ẽ icõueniẽs: ergo illud ex quo seq̃t. ¶ Dicit̃ ad hoc q̃ aliqñ ex iis: q̃ simul iungunt̃: relinquit̃ aliqua res tertia: sicut ex aĩa & corpore constituit̃ humanitas: q̃ est homo. Vnde homo cõponit̃ ex aĩa & cor pore. Aliquãdo aũt ex iis: q̃ simul iungunt̃: nõ resultat res tertia: sed resultat q̃dam ratio composita: sicut ratio hoĩs albi resoluit̃ in rationẽ hoĩs: & in rõnem albi: & in talibus aliquid componit̃ ex seipso & alio: sicut album componit̃ ex eo: q̃d est albũ: & ex albedine. ¶ Sed dubi- tatur. ii. de istis compositionibus. Vtrum sint uere: & utrum sint reali- ter intelligendæ: aut ẽm rationẽ: q̃a dicit̃ q̃ substantie spirituales: q̃lis est angelus & anima: componunt̃ ex eẽ & essentia: ex actu & potẽtia: ex quo est: & quod est. Et ad hoc dubium respondet Armandus Vero nensis dicens. Mihi uidet̃ quod aut loquimur de istis substantiis: q̃tum ad earum eẽ totale & suppositale: prout scilicet hñt eẽ in rerũ natura. aut loquimur q̃tum ad essentias suas: & q̃tum ad eẽ substantiale exclu so ipso eẽ: quod põt excludi p intellectum. Si loquimur primo modo: sic dicẽdum est. Quot sunt composite uere & realiter ex essentia & eẽ q̃a eẽ se habet ad essentiam: sicut actus ad potentiam: ideo dicunt̃ esse composite ex actu & potẽtia. Et quia essentia est id: quod est: p ipsum uero esse habet eẽ in rerũ natura: dicunt̃ ẽt composite ex quod ẽ: & ex quo est. Vnde iste duæ ultimæ compositiones scilicet ex actu & potẽ tia: & ex quo est: & quod est: dependent ex prima: quæ ẽ ex essentia & esse: quia si sunt composite ex eẽ & essentia: sunt ẽt composite ex actu & potentia: & ex quo ẽ: & quod est: ut determinatum est. Si ergo uolu mus uidere. Vtrum iste compositiones uere sint in eis: & realiter: non est nisi considerare. Vtrum in eis sit prima compositio & qualiter: Ad cuius euidentiam est ualde aduertẽdum. Quod angeli & animæ sunt uere compositi ex eẽ: & essentia tanq̃ ex duobus differentibus realiter quia ut dictum est esse & essentia differunt realiter in creaturis. Vnde tam eẽ q̃ essentia sunt de intrinseca ratione angeli & anime rationalis quãtum ad suum eẽ suppositale: idest quantum habẽt eẽ in rerum na tura. Nec ualet dicere quod eẽ sit accidẽs: quia etiam accidens põt esse de intrinseca ratione alicuius compositi ex subiecto & accidente: sicut

de intrinseca ratione hominis albi: inquantum est albus: est albedo: licet non sit de intrinseca ratione hominis. Et sic dico etiam in proposito. Quod de intrinseca ratione ipsius angeli: inquantum habet esse: quod est: quantum ad suum esse suppositale: est ipsum esse: licet nõ sit de intrinseca ratione essentiæ ipsius angeli: ut dicet. Vnde sicut deus non posset facere hominem album sine albedine: quia ipse non posset supplere uicem causæ formalis: nisi exemplaris: ita etiam non posset facere angelum habere esse suppositale sine esse: quia illa implicant cõtradictionem. Ex quibus omnibus patet quod angeli & anime cõponuntur realiter & uere ex esse & essentia: tanq̃ ex duobus realiter differentibus. Et quia esse & essentia: ut dictum est: se habẽt ut actus & potentia: ideo etiam põt dici. Quod uere & realiter componanť ex actu & potentia. Et quia etiam essentia angeli est id quod est: esse uero ẽ id: quo ẽ. Ideo põt dici: q͂d uere & realiť cõponãť ex quo ẽ: & ex q͂d ẽ tanq̃ ex duobus distictis realiter. ¶ Si ãt angeli & aĩæ cõsidereť q̃tũ ad essentias: q̃ realiter differunt ab esse: idest quantũ ad eoꝝ esse substãtiale: sic nõ possunt dici componi ex esse & essentia: quia sic eẽt processus ĩ infinitum: quia si quæreretur: si angelus quantum ad essentiam suam est compositus ex esse & essentia. Vtrum illa essentia cõposita eẽt ex eẽ & essentia. Et si diceretur: quod sic: iterum quæreretur de illa: & sic aut ꝓcederetur in infinitum quod est impossibile: aut est deuenire & confiteri illud: qnod primo dicebatur: scilicet ꝙ Angelus quãtum ad essentiam suam non est compositus ex eẽ & essentia: & p consequẽs nec ex actu & potentia distinctis realiter: nec ex quo est: & quod est: sed sunt omnes quantum ad puras essentias suas penitus simplices: nullã compositionem realem in se habẽtes. Et si dicatur ergo essentia angeli nõ differt ab essentia dei: quia utraq; uidetur carere omni compositione. Dicendum quod nõ sequitur: ĩmo multiplex differẽtia erit. ¶ Primo quia non põt esse: ꝙ realiter deus componatur ex esse & essentia: ex actu & potentia: ex quo est: & quod est: etiam quãtum ad suum eẽ suppositale: quia in deo esse & essentia nõ differũt realiter. ¶ Secũdo q͂a deus nõ põt cõponi ex subiecto & accidẽte: nec q̃tũ ad eẽ eẽntiale: nec q̃tũ ad eẽ suppositale: sicut angelus q͂ præter ꝑdictas cõpositiões com ponitur etiam ex subiecto & accidente. Deus enim colligit in se ꝑfectiones omnium rerum: quæ tamen ipso sunt unum & habent eẽ simplicissimum. Quod non põt dici nec de anima: nec de angelis: quia accidentia in ipsis faciunt compositionem aliquam uidelicet ex subiecto & accidente. Ea enim quæ in creaturis sunt accidentia: in deo sũt

essentialiter ut sapiẽtia: bonitas & huiusmodi. ¶ Tertio quia essentia dei est prima & perfectissima: & est causa omnium rerum: quod non potest dici de aliqua essentia creata. ¶ Quarto quia licet in angelo & in anima: quantum ad simplices & puras suas essentias non possit inueniri compositio realis: potest tamen inueniri aliqua compositio rationis: quæ dicitur esse ex actu & potentia: sed non ex esse & essentia: nec ex quo est: & quod est. Vbi nota ꝙ essentia potest dupliciter accipi. Vno modo simpliciter & secundum se. Et sic est quidam actus. Alio modo potest considerari in ordine ad suum esse: quod recipit: & in ordine ad suas potentias: quæ fluunt ab essentia: & in ordine ad aliqua accidentia: quorum suceptibilis est: uidelicet scientiæ & huiusmodi. Et sic cum omne recipiens habeat rationem potentiæ sequitur ꝙ ipsa essentia ut sic considerata habet rationem potentiæ. Et sic componitur ex actu & potentia quæ quidem compositio est solum rationis: & non realis: quia idem realiter est in eis potentia & actus sicut ipsa essentia est eadem: sub utraꝗ tamen consideratione rationis. Talis autem compositio rationis non potest poni in deo: quia licet diuina essentia sit quidam actus: nullo tamen modo potest subinduere rationem potentiæ: quia non habet ubi recipiat esse: nec alias potentias: nec aliqua accidentia: sed est idem realiter cum ipsis: quia omnia sunt idem realiter in deo. Et si dicatur: quod possum considerare essentiam dei: inquantum recipit esse: & esse: inquantum recipitur: sicut uidemus in creaturis. Et sic aliqua compositio rationis potest poni in deo. ¶ Dicendum quod ista compositio rationis est uera: quando aliquid respõdet in re: sicut dicimus ꝙ essentia angeli de se est quidam actus: & realiter recipit etiam ipsum esse: tanꝗ diuersum. Et sic ista compositio rationis: quæ ponitur in angelo: habet aliquid in re. Sed sic non est in deo: quia ipsa sua essentia: quæ est actus de se non recipit ipsum esse tanquã sibi diuersum. Vnde talis non est compositio rationis uere: quia non habet fundamentum in re: sed est compositio rationis fictæ quia solum ponit diuersitatem in nobis: & non in deo. Nos enim: quia uidemus: ꝙ in creaturis talis compositio potest poni: & nos deum intelligimus secundum modum creaturarum: ideo dicimus quod in deo est talis compositio rationis. ¶ Hæc Armandus Veronensis ad litteram: cuius uerba fideliter & formaliter recitaui.

¶ Aliqui uero dicunt ꝙ Angeli & animæ non solum quantum ad esse suppositale: sed quantum ad esse essentiale componuntur ex esse & essentia. Et cum arguitur: ergo ex alia essentia: & sic in infi-

nitum. Respondent: q̄ nō ex alia: sed ex ſeipſa: & eē q̄d habet. Quia non eſt inconueniēs quod aliquid componat̃ ex ſeipſo & alio: ſicut tactum eſt ſupra. Ideo require ſuperius. ❡ Sed neq; hoc ſilentio ꝑtereūdum puto: quod ſm doctorem ſanctum ueritatis & lucis in libello de ente & eſſentia. In hoc differt eſſentia ſubſtantiæ cōpoſite: & ſubſtātiæ ſimplicis: q̄a eſſentia ſubſtātiæ compoſitæ non ē tantū materia: neq; tm̄ forma: ſed complectit̃ utrūq;: ſcilicet materiam & formam. Eſſentia aūt ſubſtantiæ ſimplicis eſt forma tm̄. Et ex hac differētia cauſatur alia: q̄a eſſentia ſubſtantiæ compoſite pōt deſignari: ut totum: uel ut pars: ſicut eſſentia hoīs ſignificat̃ hoc noīe homo: ut totum: inquantū ſcilicet non ꝑſcindit deſignationē materiæ: ſed implicite & indiſtincte continet eam. Et ut ſic: prædicat̃ de ſuis indiuiduis: ſicut homo ꝑdicat̃ de ſorte & platone: ut totum: & ratio eſt: q̄a ſpecies: q̄n ꝑdicat̃ de indiuiduis: oportet q̄ ſignificet totum illud: quod eſſentialiter eſt in indiuiduo: ſed indiſtinctæ: ſed hoc nomē humanitas ſignificat eā: ut partē q̄a nō cōtinet in ſignificatione ſua: niſi illud quod ē hoīs: inquātū eſt homo: & ꝑſcindit oēm deſignationem materiæ: quia humanitas ſignificat̃: ut forma q̄dam: & dicit̃ quod eſt forma totius: nō quidē quaſi ſuperaddit a partibus eſſentialibus: ſcilicet materiæ & formæ: ſicut forma domus ſupadditur partibus integralibus eius: ſed magis ē forma complectēs totum: ſcilicet materiam & formā: tū cum ꝑciſione eorū ꝑ quæ nata ē materia deſignari. Et quia pars non ꝑdicat̃ de toto: inde ē q̄ humanitas: nec de hoīe: nec de ſorte ꝑdicat̃. Unde recte domin⁹ Auicēna dixit. Quod quiditas compoſiti non ē ipſm compoſitum cuius ē quiditas: q̄uis illa quiditas ſit compoſita: ſicut humanitas: licet ſit compoſita: non ē homo. Imo oportet: q̄ ſit recepta in aliquo: quod eſt materia ſignata. ❡ Eſſentia uero rei ſimplicis: q̄ eſt ſua forma: nō pōt ſignificari: niſi ut totum: cum nihil ſit ibi ꝑter formam: quaſi formam recipiēs. Et ideo quocūq; modo ſumat̃: uel ſignificet̃ eſſentia ſubſtātie ſimplicis de ea ꝑdicat̃. Unde q̄ recte ēt dn̄s Auicēna dicit. Quod q̄ditas ſimplicis eſt ipſummet ſimplex: ſicut eſſentia angeli ē ipſe angelus: quia non eſt aliq̄d aliud recipiēs ipſam. ❡ Hæc ille. ❡ Huiuſce rei rōnem ēt aſſignat ꝑfatus doctor in prima parte. q. iii. ar. iii. Sciēdū eſt inquit quod in rebus cōpoſitis ex materia & forma neceſſe eſt q̄d differant natura uel eſſentia & ſuppoſitum: quia eſſentia uel natura comprehēdit in ſe illa tm̄: q̄ cadunt in diffinitione ſpeciei: ſicut humanitas compræhēdit in ſe ea: q̄ cadūt in diffinitione hoīs. His enim hō eſt homo. Et hoc ſignificat humanitas: hoc. ſ. quo homo ē homo. Sed nec materia indiuidualis: nec accidentia indiuiduantia ipſam non ca-

dunt in diffinitione speciei. Non enim cadunt in diffinitione hoīs hæ carnes & hæc ossa: aut albedo uel nigredo: aut aliquid huiusmodi: sed materia nō signata: uidelicet os & caro absolute: quæ sunt materia nō signata: unde phūs dicit in. vii. Metaphisice. Quod caro & ossa pertinent ad hoīs quiditatē. Hæ aūt carnes & hæc ossa: uel hii nerui nō ponunt in diffinitione hoīs inquantum est homo: sed ponerētur in diffinitione socratis: si socrates diffinitionē haberet. Et iō materia nō quolibet modo accepta est principium indiuiduationis: sed solum materia signata. Dico aūt materiam signatam: q̄ sub determinatis dimensionibus cōsideratur. Et ꝑpter hoc hæ carnes & hæc ossa & accidētia designātia hanc materiam non includunt in humanitate: & tñ in eo: quod est homo includunt. Vnde id: quod ē homo habet in se aliqd: quod non habet humanitas. Et pp hoc non totaliter idem est homo & humanitas. Sed humanitas significatur: ut pars formalis hoīs quia principia diffinientia se hñt formaliter respectu materie indiuiduantis. In iis igitur q̄ non sunt composita ex materia & forma: in quibus indiuiduatio nō est p materiam indiuidualem: idest p hanc materiam: sed ipse formæ p se indiuiduant: oportet ꝙ ipse formæ sint supposita subsistētia. Vñ in eis non differt suppositum & natura. ℂ Hæc ille. ℂ Habes igitur rationem. Cur quiditas simplicis sit ipsum simplex. Quiditas uero compositi non sit ipm compositum sicut essentia angeli est ipse angelus: sed quiditas hoīs nō est ipse homo: nec homo est ipsa sua quiditas. ℂ Aduertas tñ diligenter: ꝙ licet dictum sit pauloante ex intentione sancti doctoris: ꝙ in itelligentiis siue substātiis separatis nō differt suppositum & natura ne tñ credas: ꝙ in ipsis angelis sint omnino idē suppositum & natura. Quia hæc duo in deo solo sunt omnio idem. Vñ dicit præfatus doctor. ii. quodlibet. ar. iiii. In solo deo non inuenitur aliquod accidēs præter eius essentiam: qa suum eē est sua essentia: ut dictum est. Et ideo in deo solo est omnino idem suppositum & natura. In angelo aūt non est omnino idem: qa aliquid accidit ei præter id: qđ est de ratione suæ speciei: quia & ipsum esse angeli est ꝑter eius essentiam seu naturam: & alia q̄dam ei accidunt: q̄ omnia pertinent ad suppositum: non aūt ad naturam. Et ideo manifestum est: ꝙ suppositum & natura nō sunt omnino idem in quibuscūꝙ res nō est suum esse. ℂ Hæc ille. ℂ Ex iis ergo: q̄ dicta sūt qnꝙ iferunt. ℂ Primū est: qa si in intelligentiis non sunt omnino idem suppositum & natura: sequit ꝙ etiam in ipsis est aliqualis compositio horum duoꝝ saltem rationis probatur: qa si non sunt omnino idem ergo saltem ratione differunt in angelis hæc duo: uidelicet suppositum & natura: & consequēter com-

ponitur ex iis duobus saltē compositione rationis. ¶ Secundū ē Q đ in cōpositis ex materia & forma suppositū & natura realiter differunt pbat: quia suppositū aliqd reale itrinsecū includit: qđ nō includit natura. sicut superius patuit. Q đ aūt realiter differāt: uel ex hoc etiā patet: qa redemptor totius humani generis: unigenitus dei fili9 assumpsit naturam humanā: non autem suppositum: alias in Xpo fuissent duo supposita & cōsequenter duæ psonæ. Q đ fides catholica abhorret. ¶ Tertiū ē. Q đ Ista nō ē uera prædicatio. Sortes ē humanitas q̄uis sit homo: sicut nec ista homo ē humanitas: imo dico q̄ nec ista ē uera Petrus ē sua petreitas: nec ista Iacobus ē sua iacobeitas: & sic de similibus pp rōnes iam tactas: qa aliqd includitur in uno: quod non includitur in altero. ¶ Q uartū quod sequitur est. Q đ ista est bona pdicatio Gabriel est gabrielitas: & Raphael ē raphaelitas: uel etiam demonstrato gabriele: aut raphaele dicere: hic Gabriel ē gabrielitas: uel hic Raphael ē raphaelitas: & idem intelligēdum est de aliis speciebus scilicet de Michaele & aliis. Sed nos ignoramus nomina aliarum specierum. Vnde Gabriel non ē indiuiduum: sicut Petrus: sed ē species: sicut homo. Et hic gabriel est indiuiduum: sicut hic homo. Rationes autem harum prædicationum tacte sunt superius: quia uidelicet gabrielitas nihil excludit: quod icludat Gabriel: nec distincte: nec indistincte. Et dico quod nihil in quo recipiatur: qa licet gabrielitas excludat esse quodāmodo: quod indistincte includit Gabriel: non tamen essētia recipitur in esse: sed magis ecōuerso. Et ideo non impeditur prędicatio. ¶ Q uintum uero & ultimū: quod sequit̄ est: Q đ Q uæcunq̄ cōponuntur ex materia & forma: cōponuntur etiā aliis modis uidelicet ex essentia & esse: & ex quo est: & quod ē: aut ex actu & potentia: sed non e cōuerso: quia: angelus & anima componuntur iis tribus modis: sed non componuntur ex materia & forma: ut patuit. Et ideo diuersimode se habent ista in substantiis simplicibus & cōpositis. Nā in substantiis simplicibus ipsa earum quiditas & substantia est id: qđ est: esse uero actuale est id: quo est. In substantiis uero compositis: neq̄ materia: neq̄ forma est id: quod est: quia materia non est: neq̄ forma est: sed compositum ex iis est id: quod est. Sed nec ipsa essentia est id quod est: sed habens essentiam: sicut humanitas non est id: quod est sed habens humanitatem. Et sicut materia non est quod est: sed suppositum habens esse: quia materia: ut dixi non habet esse; sed compositū habens materiam: ita forma non tam debet dici quo est: q̄ pricipium essendi. Ipsum autem esse ē illud: quo suppositum denominatur ens, & est actualitas omnis forme. Dicit tamen doctor sanctus in .p. s. dist.

viii.ar.ii. Quod in compositis ex materia & forma. Quo est dicitur tripliciter. ¶ Primo enim modo potest dici. Quo est ipsa forma partis: quæ dat esse materiæ. Secundo modo potest dici. Quo est: ipse actus essendi: scilicet esse sicut id: quo curritur: est actus currendi. Tertio modo potest dici Quo est ipsa natura: quæ relinquitur siue quæ resultat ex coniunctione formæ cum materia: quæ dicitur forma totius: ut humanitas: præcipue ſm ponentes: ꝙ forma: quæ est totum: quæ etiam dicitur quiditas non est forma partis: De quibus est Auicenna. ¶ Patet ergo ꝙ non sunt eiusdem ratiõis compositio ex forma & materia: & ex essentia & esse: siue ex quod est: & quo est: quamuis omnes sint ex actu et potentia. Hoc autem confirmatur per sanctum doctorem Lucis & ueritatis libro. ii. summæ contra gentiles dicens. Non ē autem eiusdem rationis compositio ex materia & forma: & ex essentia & esse: seu ex substantia & eē: quamuis utraq; sit ex potētia & actu. Primo quidē: quia materia nō ē ipsa substantia rei. Nā sequeretur oēs formas esse accidentia: sicut antiqui naturales opinabantur: sed materia ē pars substātiæ. Secūdo aūt: qa ipsū eē non est ꝓprius actus materiæ sed substātiæ totius. Eius. n. actꝰ est esse: de quo possumꝰ dicere ꝙ sit. Esse aūt non dr̄ de materia: sed de toto. unde materia non potest dici. Quod est sed ipsa substātia: idest ipsū suppositū naturæ ē id: quod ē. Tertio quia nec forma est ipsum eē: sed se habent ſm ordinem. Cōparatur enim ipsa forma ad esse: sicut lux ad lucidum: & albedo ad album uel sicuti non nulli codices habent: cōparatur ipsa forma ad esse sicut lux ad lucere: & albedo ad album esse. Deinde quia ad ipsam etiam formam comparatur ipsum esse: ut actus. Per hoc enim in compositis ex materia & forma: forma dicitur esse principium eēndi: quia ē complementum substantie: cuius actus est ipsum eē: sicut diaphanum est aeri principium lucendi. quia facit eum proprium subiectū luminis unde in compositis ex materia et forma nec materia: nec forma potest dici ipsum quod est: nec etiam ipsum esse. Forma tamen potest dici quo est: secundum ꝙ est essendi principium. Ipsa autem tota substantia idest compositum totum est id quod est: & ipsum esse est quo substantia denominatur ens. In substantiis autem intellectualibꝰ quæ non sunt ex materia & forma compositæ sed in eis ipsa forma ē substantia subsistens forma est: quod est: ipsum autem esse est actus & quo est. Et propter hoc in eis est unica tantum compositio actus & potentiæ: quæ scilicet est ex substantia & eē: quæ a Boetio dr̄ ex qd̄ est & esse uel ex quod est: & quo est. In substantiis autem compositis ex ma

teria & forma est duplex compositio actus & potentiæ. Prima quid est ipsius substantiæ: q̃ componit ex materia: & forma. Secunda uero ex ipsa substãtia iam cõposita & eẽ: q̃ ẽt põt dici ex quod ẽ & eẽ: uel ex quod est: & quo ẽ. Sic igitur patet ꝙ compositio actus & potẽtiæ est in plus: q̃ cõpositio formæ & materiæ. Vñ materia & forma diuidũt substantiam materialẽ. Potentia aũt & actus diuidunt ens cõe. Et pp hoc quæcũq; consequnt potẽtiã & actum: inquãtum huiusmodi sunt cõia substantiis materialibus & ĩmaterialibus creatis: sicut recipe & recipi: pficere & pfici. Quæcũq; uero sunt propria materiæ & formæ: inquã tum huiusmodi: sicut generari & corrũpi: & alia huiusmodi. Hæc sunt propria substantiaꝝ materialium: & nullo mõ conueniunt substãtiis ĩmaterialibus. ¶ Hæc ille ubi supra. ¶ Sed ne aliquid indiscussum relinquamus circa materiam istam: qa dictum ẽ superius Angelum & aĩam componi ẽt ex genere & differentia: pscrutandum ẽ: quomodo genus & differẽtia reperiant in ipsis. Sciendum est igitur ſm Auicẽ. Quod omne id: quod habet eẽ aliud a sua quiditate: oportet ꝙ sit ĩ genere. Et ita necesse est: ꝙ oẽs angeli ponant in predicamẽto substãtiæ Hæc est enim ratio substantiæ: prout ẽ pdicamentum ſm Auicẽ. Q̃d sit res quiditatẽ hñs: cui debeat eẽ p se: & non in alio. Quod quidem eẽ sit aliud ab ipsa quiditate. Et ideo ex ipsa possibilitate quiditatis trahitur ratio generis. Ex complemẽto aũt quiditatis trahit ratio differẽtiæ: ſm ꝙ appropinquat ad esse in actu. Sed hoc differenter contingit in substantiis compositis & simplicibus quia in compositis possibilitas est ex parte materiæ: sed complementum est ex parte formæ. Et ideo ex parte materiæ sumitur genus: ex parte uero formæ differẽtia. Nõ autem ita quod materia sit genus: aut forma differentia: cum utrunq; sit pars & neutrum prædicatur: sed ſm Auicẽnam: quia materia ẽ materia totius: & non solum formæ: & forma perfectio totius: non solum materiæ. Ideo totũ põt assignari & ex materia: & ex forma: & ex utroq;. Nomen autem designans totum ex materia: est nomen generis: & nomen designans totum ex forma est nomen differentiæ. Et nomen designans totum ex utroq;: est nomen speciei. Et hoc patet: si consideretur: quomodo corpus est genus animati corporis: & animatum differentia. Semper enim inuenitur genus sumptum ab eo: quod est materiale: & differentia ab eo quod est formale. Et inde est ꝙ differentia determinat genus: sicut forma materiam. In simplicibus autem naturis non sumitur genus & differentia ab aliquibus partibus: eo ꝙ complementum in eis & possibilitas non fundantur super diuersas partes quiditatis: Sed super illud simplex: quod

quidem habet possibilitatem: ꝯm quod de se nō habet eē: & cōplemen tum: ꝑut est q̄dam similitudo diuini eē secundū hoc ꝙ appropinquat magis & minus ad participandū diuinū eē. Et iō quot sunt gradus cō plemēti: tot sunt differentiæ specificæ. ¶ Hæc ex intētione Thomæ in. ii. sen. di. ii. ar. v. ¶ Sed in libello de ente & essentia p̄fatus doctor rem elegātius enucleat dicēs. In rebus sensibilibus ēt ipse differentiæ essentiales ignotæ sunt. Vñ significanť p differētias accidentales: q̄ ab essentialibus oriunť sicut cā significať p suū effectum. Accidentia aūt substātiaꝝ ī materialium ꝓpria nobis sunt ignota. Vñ differētiæ eaꝝ nec p se: nec p accidētales differētias a nobis significari pñt. Sciē dum est tñ: ꝙ nō eodē mō sumiť genus & differētia in illis substantiis & in substātiis sensibilibus. qa in sensibilibus sumiť genus ab eo qđ ē materiale in re: differētia uero ab eo: quod ē formale in ipsa. Vñ dicit Auicē. in principio libri sui de aīa. Qđ forma ī rebus cōpositis ex ma teria & forma: est differētia simplex: eo ꝙ cōstituiť ex illa. Nō aūt ita ꝙ ipsa forma sit differētia: sed est pricipium differētiæ: ut idem Auicē. dicit in sua metaphisica. Et diciť talis differētia eē differentia simplex: qa sumiť ab eo quod est pars q̄ditatis rei. s. a forma. Cū aūt substātiæ īmateriales sint simplices q̄ditates: nō poterit in eis differētia sumi ab eo: qđ ē ps q̄ditatis: sed a tota q̄ditate. Et ideo in principio libri sui de aīa dicit Auicē. Quod differētiam simplicē nō hñt: nisi species: quarū essentiæ: nō sunt cōposite ex materia & forma. Similiter in eis ēt ex to ta essentia sumiť genus: mō tñ differēti. Vna. n. substātia separata cō uenit cū alia in īmaterialitate: & differt ab ea in gradu pfectionis: ꝯm recessum a potētialitate & accessum ad actum purū. Et ideo ab eo: qđ cōsequiť illas inquātum sunt īmateriales: sumiť in eis genus: sicut in tellectualitas: uel aliq̄d huiusmodi. Ab eo aūt: qđ cōsequiť in eis gra dum pfectionis sumitur differentia nobis tñ ignota. Nec oportet has differētias eē accidētales: qa sunt secūdum maiorem & minorem pfe ctionem: q̄ nō diuersificāt speciem. Gradus enim pfectionis in recipiē do eādem formā non diuersificat speciem. sicut album & minus albū in recipiēdo eiusdem rōnis albedinē. Sed diuersus gradus in ipsis for mis uel naturis pticipatis diuersificat spēm sicut natura ꝓcedit p gra dus de plantis ad aīalia p q̄dam: q̄ sunt media īter aīalia & plātas ꝯm phm in. vii. de aīalibus. Nec iteꝝ ē necessariū: ut uel distictio ītellectua lium substātiaꝝ sit semp p duas differētias: qa hoc ē īpossibile in oīb⁹ rebus accidere: ut phus dicit. xii. aīalium libro. Et ex pdictis inferť: qđ angeli nō sunt eiusdē speciei: qa illud magis & minus: quod ē in ange lis non est ꝯm participationem eiusdem formæ: sed ꝯm diuersas for/

mas: & diuersos pfectionis gradus. Differunt ergo specie adinuicē: & essentialiter: ac p differētias essentiales. ℭ Hæc ille. ℭ In solutōe uero primi argumēti secūdi articuli qnquagesimæ q̄stiōis primæ partis sic dicit. Prælibatus doctor in proposito. Differētia ē inquit: quæ constituit speciē. Vnumquodq; aūt constituit in specie: fm q̄ determinat ad aliquē gradum in entibus: quia species rerum sunt sicut numeri: q differunt per additionem & subtractionem unitatis: ut dicitur in. viii. metaphisice. In rebus aūt materialibus aliud est: quod determinat ad specialē gradum: scilicet forma: & aliud: quod determinat: scilicet materia. Vnde ab alio sumit genus: & ab alio differētia. Sed in rebus immaterialibus nō ē aliud determinans & determinatū. Sed una quæq; earum fm seipsam tenet determinatum gradum in entibus. Et ideo genus & differentia in eis non accipit fm aliud & aliud: sed fm unum & idem. Quod tñ differt fm considerationē nostram. Inquātum enim intellectus noster considerat illam rem: ut indeterminate: accipit i eis ratio generis: inquantum uero considerat: ut determinate: accipit ratio differētiæ. ℭ Hæc ille. ℭ Et sic habet qualiter angeli componunt ex genere & differētia: & quomodo sumunt in ipsis genus & differentia. ℭ Sed præter supra dictas compositiones: quas i angelis & anima rationali supius posuimus: adhuc aliam in ipsis inuenio cōpositionē. Videlicet subiecti & accidētis. Dico igit quod angelus & ratiōalis aīa componuntur ex subiecto & accidēte: quia secūdum doctorē sanctū. septimo. Quodlibet. ar. vii. Angelus pōt eē subiectum accidētalis formæ. Idem iudicium est de anima. Vnde Augustinus dicit: q̄ Spirituales substantie deficiunt a simplicitate diuina ex hoc quod in ipsis est compositio accidētis & subiecti. Componuntur ergo angeli & anima rationalis ex subiecto & accidēte. ℭ Et hæc de compositione angelorum atq; animæ rationalis satis superq;: uel potius plenarie & cumulatissime pro quarta parte dicta sufficiant. Loqutus enim sum in hac parte de compositione anime rationalis per se: sed de compositione angelorum per accidēs. Non enim potui loqui de compositione animæ: qn etiam loquerer de compositione angelorum: ut patet per ea: quæ superius exarata sunt.

ℭ De uiginti differentiis: quibus Angelus & Anima rōnalis inter se differunt. Primi capitis pr ncipalis pars quinta & ultima.

¶DIFFERENTIA PRIMA.

p OSTREMA Primi capitis huius libelli nostri parte qbus differentiis aīa rōnalis ab angelo differat: elucidare spopēdi Non nullas igitᷣ differētias: qbus angelus & aīa adinuicem differre phibentᷣ: recēsere cōstitui. Nec mirādū erit: si multifariā multisqꝫ modis angelum aīamqꝫ differre demōstrauero: qa differētiæ essentiales incognite nobis sunt & inominatæ ꝭm pħm in. viii. metaphisicæ. Et ideo differētiis accidētalibus designanᷣ: quæ ex essentialibus ꝓcreanᷣ: sicut cā p suum effectum designatᷣ: ueluti calidū & frigidū humidū & siccum assignatᷣ differētiæ ignis & aquæ. Vnde ꝑn̄t plures differētiæ pro specificis assignari: ꝭm plures proprietates rerꝫ differētium specie ex essentialibus differentiis procreate. Et ideo duæ primo differentiæ assignantur: quæ priores sunt: quasi essentialibus differentiis propinquiores: ex quibus etiam omnes aliæ differētiæ: q̄s assignare tentabo: dependētiam habere comprobanᷣ. Sunt igitur istæ duæ primæ: quibus anima & angelus inter se differunt: uidelicet unibile: & non unibile: quia anima corpori unibilis est: ut forma. Angelꝰ uero non: quod autem hæ duæ sint primæ differētiæ essentialibus ꝓpinquiores: patet. quia in intelligentiis ponitur potētia & actus: sicuti superius fuit explicatum. Et ideo non est difficile inuenire distinctionem intelligētiarum: quod esset impossibile: si nulla potētia in eis eēt. Vn̄ cōmētator dicit in. iii. de aīa. Q ꝺ si natura ītellectus possibilis eēt ignota nō possemꝰ iuenire multitudinē ī substātiis sepatis. Est ergo distinctio earꝫ adinuicē ꝭm gradꝰ potētiæ & actus: ita qꝫ intelligentia superior: q̄ magis ꝓpinqua ē primæ causæ: plus habet de actu & minus de potētia: & sic de aliis. Et hoc completur in aīa humana: quæ tenet ultimum gradum in substantiis intellectu a libris. Vnde intellectus possibilis eius se habet ad formas intellectibiles: sicut materia pr̄ia: q̄ tenet ultimū gradū in eē sensibili: ad formas sensibiles: ut dicit cōmentator in. iii. de aīa. Et ideo pħus cōparat eam tabulæ rasæ: in qua nihil est depictum. Et pp hoc qꝫ inter alias substantias ītellectuales plus habet de potentia: ideo efficitur tantum propīqua rebus materialibus: ut res materiales trahantur ad participandum esse suum: ita qꝫ ex anima & corpore resultat esse unum in uno composito: q̄uis illud esse: prout est animæ: non sit dependens a corpore. Et ideo post istam formam: quæ est anima: inueniuntur aliæ formæ plus de potentia habentes: & magis propinquæ materiæ: in tantum qꝫ esse earum sine materia non est in quibus etiam inuenitur ordo & gra-

dus usq; ad primas formas elemētorum:q̄ sūt ꝓpinqssimæ materiæ. Vñ nec aliam opationem hñt:nisi ẜm exigentiā q̄litatum actiuarum & passi uarum:& aliarum:q̄bus materia ad formā disponit̄:ut patet i igne & aqua: & huiusmodi. Vnibile ergo & nō unibile sunt primæ differētiæ: q̄bus Angelus & aia inter se differre cōprobant̄. Vñ doctor lucis in.ii.Sen. dist.iii.ar.vi.sic dicit.Iste duæ differētiæ unibile & non unibile melius assignant̄:q̄ priores sunt.q̄si essentialibus differētiis ꝓpinquiores.Cū enim substātiarum simplicium queadmodū dictū est de angelis:sit diffe rentia in specie ẜm gradū possibilitatis in eis:ex hoc aia rōnalis ab an gelis differt:q̄a ultimum gradum i substātiis spiritualibus tenet sicut materia prima in rebus sensibilibus:ut dicit commētator in.iii.de aia. Vnde q̄a plurimū de possibilitate habet:esse suum est adeo ꝓpinquū rebus materialibus:ut corpus materiale possit illd̄ eē participare:dum aia corpori unit̄ ad unū esse.Et ideo cōsequnt̄ istæ duæ differētiæ iter aiam & angelum:unibile & nō unibile ex diuerso gradu possibilitatis ℭHæc illæ.ℭIstæ ēt differētiæ tāgunt̄ in libro de causis ubi dr̄.Q d̄ Intelligētiæ sunt finitæ suprius:sed īfinitæ inferius. Sunt.n.finitæ:quo ad eē suum:quod a deo supiori recipiūt:nō tñ finiūt̄ īferius:q̄a formæ angelicæ nō limitant̄ a capacitate alterius naturæ recipiētis eas.Et iō In talibus substātiis nō īuenit̄ multitudo indiuiduorum i una specie: nisi In aia humana pp corpus:cui unit̄.Anima ergo humana secernitur ab angelo pp hoc q̄a ipsa unit̄ corpori ut forma.Angelus uero nō:& licet in aia separata nō sit actualis unio ad corpus:q̄a actu nō unit̄:tñ remanet habitudo & unibilitas ad ipm̄.ℭAngelus aūt neq; ē corpus neq; pōt habere corpus sibi naturaliter unitū. Licet enim angeli non nūq̄ corpora assumāt:sicut patet de angelis:q̄ apparuerūt Abrae:& Loth:atq; Tobiæ:qui q̄dem uisi fuerūt ab ipsis q̄bus apparuerūt:cor porali uisione:qua uidet̄ id:quod positū est extra uidētem:& cōsequē ter tali uisione non uidet̄ nisi corpus:tamen corpus assumptum non unit̄ angelo ut formæ:neq; solū:ut motori:sed sicut motori represen tato p corpus mobile assumptū.Sicut enim in sacra scriptura ꝓprie/ tates rerum itelligibilium sub similitudinibus rerum sensibilium describūt̄ ita corpora sensibilia diuina uirtute sic formant̄ ab angelis:ut cōgru ant ad representandum intelligibiles ꝓprietates:& hoc est angelum assumere corpus:ut dicit Thomas in prima parte.q.li.arti.ii.Sed q̄ri/ tur:si angeli assumunt corpora:ex quo elemento assumunt. Non eni de terra uel aqua:quia non subito disparerent:neq; iterum de igne:q̄a comburerent:si qua contingerent:neq; iterum ex aere: quia aer infi/ gurabilis est:& incolorabilis.Et sic uidetur quod angeli corpora non

assumant. Respondet Thomas ibidem. Quōd licet aer in sua raritate manens non retineat figuram neq; colorem: quando tamen condēsatur: & figurari & colorari pōt: sicut patet ī nubibus. Et sic angeli assumunt corpora ex aere condēsando ipsum uirtute diuina: quantū necesse ē ad corporis assumēdi formationē. Sic ergo patet: quod quāuis angelus possit uniri corpori: nūq̄ tñ ut forma: informans aliquod corpus: sicut aīa: quae est forma hoīs specifica uere corpus humanū informans: sicut clare supius demonstrauimus. Vnibile ergo & non unibile sunt prime differentiae: quibus angelus & aīa rōnalis adinuicē differūt: & ex iis duabus differētiis aliae q̄si oēs exoriūt & pcreantur.

¶DIFFERENTIA SECVNDA.

SECVNDA Differētia est: q̄a aīa separata nullum corpus mouet: nec ad formā: nec ad locum: q̄a cum habeat determinatum mobile: cui unitur: ut forma mediante quo mouet qcq̄d mouet: separata ab eo nihil aliud pōt mouere. Angel9 aūt licet nō moueat aliquod corpus ad formā: pōt tñ mouere localiter. Vnde Augustinus dicit in. iii. de trinitate: quod ea: q̄ diuinitus in corporalibus fiunt: misterio angelorū fiunt. Grego. ēt dicit in. iiii. dialogorum. Quod oīa corporalia p spirituales substantias administranť. Quod qualiter sit declarat doctor lucis nono Quodlibet ar. x. dicēs. De actiōe angelorū in haec iferiora corpora: duplex ē opinio apud philosophos. Cōmentator enim uult in. x. metaphisice. Quod substantiae spirituales nō possunt imprimere in haec iferiora corpora: nisi mediantibus corporibus coelestibus: q̄ a substantiis incorporeis mouenť fm pħos. Auicēna uero uult in sua metaphisica & in. vi. de naturalib9 Quod dupliciter imprimunt in haec inferiora: uno modo p motum orbium: & alio mō p imperium īmediate: q̄a formae intellectus eorū sunt factiuae fm eum: & materia sensibilis obedit & paret eorū conceptionibus: plusq̄ quibuslibet qualitatibus actiuis & passiuis. Et exinde est fm eum: quod in istis inferioribus sunt aliquae trāsmutatiōes quandoq; ex conceptionibus superiorum substantiarum praeter totum ordinem causarum naturalium. Sed haec opinio secunda repugnat dictis Augustini in. iii. de trinitate: ubi dicitur. Quod angelis non fuit ad nutum materia corporalis. Repugnat etiam rationi: quia quāuis: quod est potentia in materia: sit actu in substantiis multo nobilius: tamen materia corporalis non est proportionata potentia respectu talis actus quo substantiae spirituales in actu sunt. Oportet autem agēs

quod educit de potētia in actū esse materie ꝓportionatū. Vnde non potest esse:ꝙ uirtus substātiæ spiritualis creatæ se extēdat ad materiæ trāsmutationē imediate:sed mediāte aliquo agente naturali. Quāuis aūt ei nō obediat corporalis materia ad formalem trāsmutationem immediate:tamē obedit ei localiter ad motū localem. Et p hanc uirtutē possunt cōgregare & circūponere aliqua agētia naturalia ad aliquem effectū pficiendū. Ea uero:ad que nulla uirtus naturalis se extēdit: fiunt sola diuia uirtute:q̄ sola potest naturalem ordinē imutare. Sed q̄a mentes nostræ sūt proportionatæ & ꝓpinquæ ad recipiēdū actionem angelorꝫ:ideo in mētes nostras agere possunt dupliciter. Vno mō cōfortādo itellectū nostrū:sicut i corporalibus minus calidū cōfortatur per magis calidum. Alio modo per agēs naturale ipsius intellectus sicut etiam agit in corpora:& hoc est inquātū lumine angelico illustrantur fantasmata ad aliquas nobiliores cōceptiones imprimēdas:q̄ lumine intellectus agentis exprimi possent. ¶ Hæc ille. In solutione uero secūdi argumenti sic dicit Angelus agit i hæc corpora mouēdo ea localiter p imperiū. Sed iperiū non dicit̄ hic sine uirtute actiua:quā opportet aliquo mō cōtingere in corpus motū:cū mouens & motū opporteat eē simul:ut ꝓbatur in. vii. phisicorꝫ. Actio uero:qua ifluere dicitur in aiam nostrā cōfortādo eā ad intelligendū:nō opportet:ꝙ trāseat p mediū corporale:q̄a hoc facit in spiritualibus ordo:qđ in corporibus situs secūdū Augustinū. Aiæ uero nostræ ordine naturæ q̄si cōtiguant̄ ipsis angelis:sicut & angelus inferior supiori. Vñ nō opportet ꝙ interueniat mediū corpale. ¶ Hæc ille ubi supra. Angelus ergo q̄uis nō possit mouere ad formā: mouet tñ localiter. Sed aia sepata neutro mō potest mouere:nec localiter:nec ad formam.

DIFFERENTIA TERTIA

TERTIO differūt in hoc:q̄a aia indiuiduat̄ p corpus:angel⁹ uero nō:sed ex hoc ipso indiuiduat̄:q̄a nō est aptus recipi in materia. Vñ do. S. i. ii. S. dist. iii. ar. ii. In angelo inq̄t natura i se determinata est:ex hoc ꝙ in aliquo. sicut forma determinabilis recipi non pōt:& ex hoc ipso indiuiduat̄:& nō p determinationē materiæ recipiētis:sicut & diuinū esse ē ꝓpriū & determinatū:nō p additionē alicuius cōtrahētis:sed p negationē oīs adhibiti. Vñ dicitur in libro de causis Quod Indiuiduatio sua est bonitas pura. Sed aia ra-

tionalis non indiuiduatur:nisi ex corpore.Propter hoc impossibilis est error ponentium animas prius creatas & postea incorporatas: quia non efficiuntur plures:nisi secundum q̄ infunduntur pluribus corporibus.Sed aduertendum secundum Auicennam Quod quamuis indiuiduatio animarum dependeat a corpore:quantum ad sui principium:non tñ quantũ ad sui finẽ:ita.s.q̄ cessantibus corporibus cesset indiuiduatio animarum. Cuius ratio est q̄a cũ oĩs pfectio ĩfũdat̃ materie s̃m capacitatẽ suã:natura aĩe fũdit̃ diuersis corpibus nõ s̃m eãdẽ nobilitatẽ & puritatẽ. Vñ in uno quoq; corpore hẽbit eẽ determinatũ s̃m mensurã corporis.Hoc aũt esse terminatũ q̃uis acq̃rat̃ aĩe in corpore.nõ tamẽ ex corpore:nec p depẽdentiã ad corpus.Vnde remotis corporibus adhuc remanebit unicuiq; anime esse suũ.Et põt hoc manifestari p exemplũ sensibile.Si enim aliq̃d unũ nõ retinẽs figurã distinguatur per diuersa uasa:sicut aqua:quando uasa remouebuntur: aut confringentur: non remanebunt propriæ figuræ distiuctæ: sed erit una tantum aqua.Ita est de formis materialibus:q̃ nõ retinent esse per se. Si autem sit aliquid retinens figuram: quod distinguatur per diuersa instrumenta diuersarum figurarum: etiam illis remotis uel confractis:remanebit distinctio figurarum:ut patet in cæra liquefacta& posita ĩ diuersis uasis q̃ frigefacta amotis ẽt uasis figurã detinet Patet etiam de ære aut aliquo metallo liquefacto: & fuso in diuersis uasis fictilibus : q̃a confractis uasis illud æs uel metallũ detinet diuersitatem figurarũ:quas cõsequtus fuit ex ĩ fusione ĩ illa uasa diuersa. Nõnulli dant exemplum de aqua fusa in diuersis sciphis aut phialis: quæ quidem aqua postea concreta sit in glaciem:quia confractis uasis aut elisis remanent figure glaciei distincte:sicut erant prius. Alii uero dãt exemplum de multis sigillis imprimentibus suas figuras ĩ diuersis cæris.Nam amotis sigillis adhuc remanent illæ figuræ distinctæ. Et ita ẽ de anima:quæ retinet esse suum post corporis destructionem: quod etiam manet in ipsa esse indiuiduatum & distinctum. ¶ Hæc recitat doctor lucis in primo.S.distinc.viii.ex intentione Auicenne.In libello etiam de ente & essentia sic dicit.Licet indiuiduatio animæ ex corpore occasionaliter dependeat:quantum ad sui inchoationem:quia nõ acquiritur sibi esse indiuiduatum:nisi in corpore:cuius est actus: non tamen opportet:q̄ destructo corpore indiuiduatio pereat:quia cũ habeat esse absolutum:ex quo acquisitum est sibi esse indiuiduatum ex hoc q̄ facta est forma.huius corporis illud esse semper remanet indiuiduatum. Et ideo dicit Auicenna Quod indiuiduatio animarum & multiplicatio dependet ex corpore quantum ad sui princi-

pium:non quantum ad sui finē. ℭ Hæc ille. ℭ Sed aduertas diligen-ter:quia dixit superius doctor.san. Quod corpus est occasio indiui-duationis animæ:& nō causa. Occasio enim differt a causa:quia occa-sio est solum causa sine qua non. Sed causa est ex qua per se sequitur effectus. Et quia anima rationalis non recipit suum eē:nec suum unū esse sine corpore. Iccirco dixit doctor:ꝙ non est causa:sed occasio in-diuiduationis animæ:quia non indiuiduatur anima per materiam:ex qua fiat:sed per habitudinem ad materiam:in qua est. Angelus ergo & anima rationalis in hoc differunt:quia anima indiuiduatur ex cor-pore: Angelus uero ex hoc ipso indiuiduatur quia eiꝰ essentia uel na-tura non est apta in materiam recipi:nec alicuius corporis actus pri-mus esse potest.

ℭ DIFFERENTIA QVARTA.

QVARTA Differentia est:quia omnes angeli specie diffe-runt adiuicem. Animæ uero numero solum. Vnde doctor lucis in.ii. Sen.dist.iii.ar.iiii.dicit. Circa hoc sunt tres opinio nes. Quidam enim dixerunt: ꝙ omnes angeli sunt unius speciei:adeo ꝙ etiam angelus & anima specie non differunt ſm eos. Alii uero dixerūt. Quod angelus & aīa differūt specie:& angeli uniꝰ ordinis ab angelis alteriꝰordis:sed oēs q̄ sūt uniꝰordis sūt uniꝰspeciei. Alii uero dicūt:ꝙ nullus angelus ē uniꝰ speciei cū alio. Et hæc opinio concordat dictis philosophorum & etiam Dionysii. Et hoc necessariū est cōsentire:tum ex immaterialitate :tum etiam ex icorporeitate. Si enim imateriales ponuntur:cū nulla forma uel natura multiplicet nu merum:nisi ex diuersitate materiæ:oportet ꝙ forma simplex & ima-terialis nō recepta in aliqua materia sit una tantum. Vnde quicquid est extra eam:est alterius nature:eo ꝙ distet ab ea secūdum formam: non secūdum materiale principium:quod ibi nullum est. Talis autē diuersitas causat differentiam in specie. Vnde oportet quoslibet duos angelos acceptos differre ſm speciem. Hoc etiam de necessitate sequi tur:si ex materia componātur : dummodo non ponantur corporei. Quod sic patet. Quorūcūq; materia ſm esse differre ponitur:opor-tet:si ista materia sit eiusdem ordinis in utroq;:sicut materia genera-lium & corruptibilium est una:ꝙ duæ formæ ſm quas diuersum esse accipit:recipiantur in diuersis partibus materiæ. Non enim una pars materiæ diuersas formas oppositas & disperatas simul recipere pōt. Sed impossibile est in materia intelligere diuersas partes:nisi præintel-

ligat in materia quantitas dimensiua ad minus interminata: per quã diuidatur: ut dicit Commentator in libro de substantia orbis & in primo phisicorum: quia separata quantitate a substantia: remanet indiuisibilis: ut in primo phisicorum Philosophus dicit. Sed nulla forma recipitur in materia sub quantitate itellecta: nisi forma corporalis. Ergo impossibile est duos angelos cõmunicare in materia: uel in potentia unius ordinis. Sed omnis forma uel natura: quæ recipitur in diuersis gradibus potentiarum: recipitur ∫m prius & posterius ∫m esse: Impossibile ẽ autem naturam speciei cõmunicari ab indiuiduis per prius & posterius: nec ∫m esse: nec ∫m intentionem: q̃uis hoc sit possibile ĩ natura generis: ut dicitur in. vii. metaphisicæ. Ergo impossibile est duos angelos: si sunt incorcorporei: esse unius speciei. ¶ Hæc ille. ¶ Hoc idem præfatus doctor concludit in prima parte. q. l. ar. iiii. Impossibile est inq̃t duos angelos cuiuscũq; ordinis sint: eẽ unius speciei. Ea. n. quæ conueniunt specie: & differunt numero: conueniunt in forma: & distingunt materialiter. Si ergo angeli non sunt compositi ex materia & forma: sequitur ꝙ impossibile sit duos angelos esse unius speciei: sicut etiam impossibile esset dicere: quod eẽnt plures albedines separatæ: aut plures humanitates: cum albedines nõ sint plures: nisi ∫m ꝙ sunt in pluribus substantiis. Si tamen angeli haberent materiã: nec sic possent esse plures angeli unius speciei. Sic enim oporteret ꝙ principium distinctionis unius ab alio esset materia: non quidem ∫m diuisionem quantitatis: cum sint incorporei: sed ∫m diuersitatem potẽtiarum: quæ quidem diuersitas materiæ: causat diuersitatem non solum speciei: sed etiam generis. ¶ Si uero obiiciatur quod magis & minus non diuersificant speciem: & angeli nõ uident differre adinuicem: nisi ∫m magis & minus: prout scilicet unus alio est simplicior & ꝑspicatioris intellectus: ergo angeli non differunt specie. Respondet ꝙ hæc instantia soluta est supra: ubi de compositione aĩæ ratiõalis & angeloꝝ agebatur: quia magis & minus ∫m ꝙ causant ex intensione & remissione unius formæ nõ diuersificat speciem: sed ∫m ꝙ causant ex formis diuersoꝝ graduũ: sic diuersificant speciẽ: sicut si dicamus ꝙ ignis est perfectior aere. Et hoc modo angeli diuersificant ∫m magis & minus. ¶ Hæc Thomas ubi supra. Hanc eandem conclusionem profitetur dñs Auicenna in metaphisica sua dicẽs. Essentiæ rerum compositaꝝ ex eo ꝙ recipiuntur in materia designata: multiplicantur ∫m diuisionẽ eius. Vnde contingit: ꝙ aliqua sunt idem specie: & diuersa numero. Sed cum essentia rei simplicis nõ sit recepta in materia: non põt ibi esse talis multiplicatio. Et ideo impossibile est: ut inueniant in illis

substantiis plura indiuidua eiusdem speciei: sed quot sunt indiuid ua: tot sunt ibi species. Hæc Auicenna expræsse. Probat̃ etiam aliis rationibus præfata conclusio. Et primo sic. In iis: quæ sunt eiusdẽ speciei: non est inuenire prius & posterius: ut dicit̃ in. iii. metaphisicæ. Sed in angelis etiam unius ordinis sunt primi & medii & ultimi: ut dicit Dionysius capi. x. angelicæ hierarchiæ. Ergo angeli non sunt eiusdem speciei. ¶ Præterea multiplicatio indiuiduorum unius speciei nõ est nisi ad cõseruandum speciei ꝑpetuitatẽ: q̃ in uno saluari nõ põt. Vnde i corporibus incorruptibilibus non est nisi unum indiuiduũ unius speciei ut sol & luna. Sed angelus ẽ substantia incorruptibilis. Ergo nõ sunt plures angeli unius speciei. ¶ Amplius angelus ẽ ꝑfectior quolibet corpore. Sed aliq̃d corpus ad tãtam ꝑfectionem ꝑuenit: ut nihil naturæ suæ sit extra ipsum: ut patet in iis: q̃ cõstant ex tota materia suæ speciei: sicut est in corpore cœli: ut dicit̃ in primo cœli & mundi. Ergo uidetur q̃d multo fortius extra unum angelũ nõ sit aliquid suæ speciei ¶ Vlterius ꝑm pħm in. viii. metaphisicæ. Vbicũq; est pluralitas indiuiduorum ibi est materia. Sed in angelis non est materia: ergo in angelis nõ est pluralitas indiuiduorum sub una specie. Ergo quot sunt indiuidua in angelis: tot sunt species. Quilibet ergo ãgelus differt specie a quocũq; alio angelo. Sed una aĩa non differt ab alia: nisi numero solum. Qui enim diceret aĩas specie differre explodẽdus esset. Differũt ergo in hoc angeli & aĩe. Quia oẽs angeli specie differũt adinuicem. Aĩæ uero numero solũ q̃uis Ioannes dñs scotus in. ii. sen. di. iii. & in suis quodlibet. q. ii. dicat Angelos sub una specie plurificari & plura angelorum indiuidua sub una specie contineri.

¶ DIFFERENTIA QVINTA.

QVINTO Differũt in hoc: angelus & aĩa: qa angelus est nobilior & ꝑfectior aĩa. Patet hoc: qa angelus magis recedit a rebus materialibus minus hñs de potentia: & plus de actu. Gradus enim ꝑfectionis in ĩtelligẽtiis attendit̃ ꝑm recessũ a potentialitate: & accessum ad actũ purũ. Nam intelligẽtia supior: q̃ plus ꝓpinqua est deo: plus habet de actu: & minus de potẽtia: & sic de aliis. Aĩa uero humana: q̃ plus habet de potentia & minus de actu: q̃ cæteræ substãtiæ intellectuales: tenet ultimũ gradũ in substãtiis intellectualibus. Vñ aĩa: siue eius intellectiua potẽtia uel itellect⁹ possibilis se hẽt ad formas ĩtelligibiles sicut materia prĩa: q̃ tenet ultimũ gradũ in eẽ sensibili: ad formas sensibiles: ut dicit Cõmẽtator in. iii. de aĩa. Et

ideo phs cōparat eā tabulæ rasæ:in q̄ nihil ē depictū. Efficitaūt tm̄ ꝓpinqua rebus materialibus aīa:ut ex ea & corpore resultet unū esse in uno cōposito:q̄uis eius eē ex corpore nō depēdeat. Et pp hoc īter oēs alias substantias ītelligibiles minus hēt de actu:& plus de potētia. Sed cū angelus plus recedat a rebus materialib⁹:plus habēs de actu & minus de potētia:sequit̄ quod ipse sit nobilior & pfectior aīa. Et cōsequēter infert:qđ ēt sit simplicior:qa magis accedit & appropinq̄t ad actū puꝝ & simplicissimū:q est deus:a quo aīa magis recedit:plus ad potētialitatē accedēs:ut paulo ante ꝓlibauimus. Angelus igit̄ ē simplicior aīa: Vnde doctor san. in primo sen. di. iii. dicit. Quod eoꝝ:q̄ sunt magis materialia:q̄ intellectus species ē in ītellectu simplicior:q̄ in rebus Et ideo huiusmodi dicunt̄ cognosci p modū abstractionis. Angeli āt sunt simpliciores nostro ītellectu: Et ideo species:q̄ in nostro ītellectu efficit̄: p quā cognoscūtur:ē minus simplex. Vnde non cognoscunt̄ angeli p abstractionē:sed p impssionem ī ītelligētias nostras. ¶ Hæc ille. Angelus ergo est simplicior anima.

¶ DIFFERENTIA SEXTA.

SEXTO Differūt angelus & aīa:quo ad modū ītelligendi: qa angelus intelligit sine fantasmate:nec eius cognitio ortū habet a sensu sicut Dionysius. vii. c. de. di. no. dicit. Quod angeli nō cōgregant diuinā cognitionē a rebus diuisibilibus & sensibilibus. Aīa uero corpori unita sine fantasmate nō pōt ītelligere & eius cognitio ortum habet a sensu:qa nihil est in ītellectu: qn prius fuit in sensu. Et in primo posterioꝝ phs etiam dicit. Quod omnis doctrina & disciplina intellectiua ex præexistēti fit cognitione. Decreui igitur circa materiam istam scientificam & pulcherrimā hic inserere quæstionem. ¶ Vtrum cognitio nostra ortum habeat a sensu. Et uidetur ꝙ non. Et primo sic arguitur: eorum quæ non cōueniunt ī materia:non potest esse actio & passio. Sed mens nostra siue ītellectus noster non cōmunicat in materia cum rebus sensibilibus:ergo non possunt sensibilia agere in intellectum nostrū:ut ex eis menti nostræ aliqua cognitio imprimatur. ¶ Minor patet & maior probatur per philosophū in libro de generatione:& per Boetium in libro de duabus naturis & una psona in decimo qui dicunt. Quod illa solum agunt & patiuntur adinuicē quæ communicant in materia. ¶ Secundo sic. Obiectum intellectus pro statu isto est. Quod quid est:ut dicitur in tertio de anima. Sed quiditas rei nullo modo sensu percipit̄ ergo

cognitio mentis a sensu non accipiť. ¶ Tertio Augustinus in. x. confessionū loquens de cognitione itelligibiliū: quomodo a nobis acquiratur: dicit. Ibi inquā erant: anteq̄ ea didicissem scilicet intelligibilia in mente nostra. Sed in memoria non erāt: ergo in intellectu. Et sic uidetur Quod intelligibiles spēs non sint a sensibus accepte. ¶ Quarto philosophus dicit in. iii. de anima: Quod Voluntas nō fertur in incognitū. Augustinus etiam probat in. x. de trinitate Quod Inuisa amare possumus: incognita uero nequaq̄. Sed aliquis anteq̄ sciētiam addiscat amat eā. Qd̄ patet ex hoc ꝙ multo studio eā q̄rit. Ergo anq̄ addiscat illam scientiam: habet eam in notitia sua: ergo uideť: ꝙ non accipiat anima scientiam a rebus sensibilibus. ¶ Quito secūdum Augustinū. xii. de trinitate. Mens nostra de rebus corporalibus iudicat secundum rationes incorporales & sempiternas. Sed rationes acceptæ a sensibus nō sūt huiusmodi. Ergo idem: qď prius. ¶ Sexto. si anima cognitionem a sensibilibus accipiat: hoc non potest esse: nisi inquantū species: quæ a sensibilibus accipitur intellectum possibilem mouet. Sed talis species non potest mouere intellectum possibilem. Non enim mouet ipsum in phantasia adhuc existens: quia ibi existens nondum est actu intelligibilis: sed potentia tantum. Similiter non mouet intellectum possibilem existens in intellectu agente: qui nullius speciei est receptiuus: alias non differret ab intellectu possibili. Similiter nec existens in ipso possibili intellectu: quia forma iam inherēs subiecto subiectum non mouet: sed in ipo quodāmodo quiescit. Nec etiam per se existens: cum species intelligibiles non sint substātie: sed de genere accidentium: ut dicit Auicēna in sua Metaphisica. ergo nullo modo potest esse: ut anima nostra a sensibus accipiat sciētiā. ¶ Septimo. Omne agens est nobilius patiente: ut patet per Augustinum: xii. super genesim ad litteram: & per philosophum in. iii. de anima. Sed recipiens se habet ad illud: quod recipit: quasi paciēs ad agēs. Ergo cum anima nostra sit multo nobilior sensu & sensibilibus nō potest nec a sensibilibus: nec ab ipso sensu cognitionem accipere. ¶ Octauo & ultimo philosophus dicit in. vii. phisicorum. Quod anima in quiescendo fit sciens & prudens. Sed anima non posset accipere scientiā: nec a sensu: nec a sensibilibus: nisi moueretur quodāmodo ab eis. Ergo anima non accipit scientiā a rebus sensibilibus: nec ab ipsis sensibus. ¶ In cōtrariū ē philosophus: qui dicit cognitionē nostrā intellectiuā ortū habere a sensu. Auicēna etiā dicit in Metaphisica sua ꝙ cognitio ītellectiua ortū hēt a sensitiua. Hoc ēt expimento patet: qa ſm philosophū: cui deficit unus sensus: deficit una sciētia: sicut cæcis a na

tiuitate deest scia de coloribus. hoc aũt nõ esset: si aĩa aliũde acciperet scientiã: q̃ p sensus. Ergo aĩa a sensibilibus per sensus scientiã accipit. ℂ Preterea nostra cognitio originaliter cõsistit ĩ notitia primoꝝ principioꝝ: quoꝝ cognitio in nobis a sensu oritur: ut patet in libro posterioꝝ. Ergo sciẽtia nostra a sensu oritur. ℂ Vlterius. natura nõ habundat ĩ sup̃fluis: nec deficit in necessariis. Si ergo natura ĩpa nihil facit frustra: sequit̃ ꝙ a sensibus cognitionẽ accipiat aĩa. Alias frustra essent sibi dati sensus: nisi p eos cognitionẽ de rebus accipet. Ergo &c. ℂ Circa questionẽ hãc cõsiderandũ est. Quod multiplex fuit antiquoꝝ opinio. Quidã enim posuerũt ortũ sciẽtiæ nostræ totaliter a causa exteriori eẽ: q̃ est a materia sepata: q̃ in duas sectas diuidit̃. Quidã enim: ut platonici: posuerũt formas rerũ sensibiliũ esse a materia sepatas. Et sic esse itelligibiles actu: & p earũ pticipationẽ a materia sensibili effici idiuidua ĩ natura. earũ uero participatione humanas aĩas scientiã habere. Et sic ponebãt ſm dictas formas esse principiũ generationis & sciẽtie: ut philosopus narrat ĩ principio Metaphisice. Sed hec positõ a philosopho sufficiẽter reprobata est: qui ostendit: ꝙ nõ ẽ ponere formas sensibiliũ rerũ: nisi ĩ materia sensibili: cũ etiã nec sine materia sensibili ĩ uniuersali formæ uniuersales itelligi possint: sicut nec simus intelligi põt sine naso. Et ideo alii non ponẽtes formas sensibiliũ sepatas sed itelligentias tñ: quas nos angelos dicimus: posuerũt originẽ nostre sciẽtiæ totaliter ab huiusmodi substãtiis separatis esse. Vñ Auicenna uoluit Quod sicut forme sensibiles nõ acquirũtur in materia sensibili nisi ex influẽtia itelligẽtiæ agentis: ita & forme intelligibiles humanis mentibus nõ imprimũtur: nisi ex intelligẽtia agente: quæ non est pars aĩæ: sed substãtia separata: ut ipse ponit. Indiget tñ aĩa sensibus: q̃si excitãtibus & disponẽtibus ad sciẽtiã: sicut ista ĩferiora agẽtia p̃parãt materiã ad suscipiẽdã formã ab itelligẽtia agẽte. Sed hæc opinio irrationabilis uidet̃: q̃a ſm hoc nõ esset depẽdẽtia necessaria iter cognitionẽ aĩæ humanæ: & uirtutes sensitiuas: cuius apparet cõtrariũ manifeste: tũ ex hoc ꝙ deficiẽte sensu deficit scia de suis sensibilibus: tũ ex hoc Quod mẽs nostra nõ põt actu considerare ea: q̃ habitualiter scit: nisi formãdo aliqua fãtalmata. Vñ ẽt læso organo fantasiæ ĩpedit̃ cõsideratio. Et p̃terea p̃dicta positio tollit ꝓxima rerũ pricipia: si oĩa inferiora ex substãtia sepata ĩmediate formas cõsequunt̃: tã itelligibiles: q̃ sensibiles. ℂ Alia opinio fuit ponẽtiũ nostræ sciẽtiæ originẽ totaliter a cã ĩferiori esse: q̃ ẽt ĩ duas sectas diuidit̃. Quidã eni posuerunt humanas aĩas ĩ seipsis cõtinere oĩum rerũ notitiã: sed per cõiunctionẽ ad corpus p̃dictam cognitionem obtenebrari. Et ideo dicebant nos indigere stu

dio & sensibus: ut ipedimenta scientiæ tollerentur dicētes: Addiscere nihil aliud esse: q̄ reminisci: sicut ex iis: q̄ uidimus & audiuimus reminiscimur ea: q̄ prius scíebamus. Sed hæc positio nō uidet̄ esse rationalis. Si enim cōiunctio aiæ ad corpus sit naturalis: nō pōt eē q̄ per eam totaliter naturalis scientia impediatur. Et ita si hæc opinio uera esset: nō pateremur oīmodā ignorantiā eoꝝ: quoꝝ sensum non habemus. Est aūt opinio hæc cōsona illi positioni: q̄ ponit aīas ante corpora fuisse creatas: & postmodū corporibus unitas: qa tūc cōpositio corporis & aiæ nō esset naturalis: sed accidētaliter ꝓueniēs ipsi aiæ: q̄ qdem opinio & ꝑm fidē & ꝑm philosophoꝝ sn̄ias reprobāda iudicat̄. ℭ Alii uero dixerūt Quod aīa sibi ipsi ēst sciētie causa. Non eni a sensibilibus sciētiā accipit: quasi actione sensibili: ut aliquo mō similitudies rerū ad aiam ꝓueniāt: sed ipa anima ad p̄ntiam sensibiliū in se sensibiliū similitudines format. Sed hæc positio nō uidet̄ totaliter rōnalis. Nullum eni ē agēs: nisi ꝑm q̄ est actu: & inquātū ē actu: agit. Vn̄ si anima format in se oīum rerū similitudines: opportet q̄ ipa actu hēat illas similitudines rerū. Et sic redibit in p̄dictā opinionē: q̄ ponit oīum rerū sciētiam aiæ naturaliter insitam esse. ℭ Et ideo sola Aristotelis positio uera est: q ponit sciētiam aiæ nostræ partim ab intrinseco esse: & partim ab extrinseco: Ab extrinseco aūt: parti a rebus materialibus & sensibilibus: partim uero a rebus a materia separatis: Q d' qualiter uerū sit attēde. Cū enim aīa nostra cōparat̄ ad res sensibiles: q̄ sūt extra animā: inuenit̄ se habere ad eas in duplici habitudine: Vno mō ut actus ad potētiam: inquātū scilicet res: q̄ sūt extra animā: sūt itelligibiles in potētia: Ipa uero aīa est intelligibilis i actu. Et ꝑm hoc ponitur in ea intellectus agēs: q faciat intelligibilia in potētia intelligibilia actu. Alio mō ut potētia ad actū: prout scilicet in aīa nostra formæ rerū determinate sūt in potētia tātum: q̄ in rebus extra āīam sunt in actu. Et secundū hoc ponit̄ in aīa nostra intellectus possibilis: cuius est recipere formas a rebus sensibilibus abstractas factas intelligibiles actu ꝑ lumen intellectus agentis. Quod quidē lumē procedit a prima origine a substātiis separatis & precipue ac principaliter a deo maximo optimoq̧. Et ꝑm hoc uerū est: sciētiam aiæ nostræ ab extrinseco eē: partim a rebus sensibilibus mediāte sensu: & partim a rebus a materia separatis: hoc est a substantiis separatis: quia lumen intellectus agētis est a deo: & quia angeli confortant intellectum nostrum: tum etiam quia lumine angelico illustrantur fantasmata sicuti clarius superius elucidauimus in differentia. ii. quæ est inter animam humanam & angelum. Est etiam partim scientia nostra ab intrinseco: quia ipa anima in se similitudi

nes rerum format: inquantum lumine intellectus agentis efficiuntur formæ a sensibilibus abstracte intelligibiles actu: ut in intellectu possibili recipi possint. Et sic etiam per lumen intellectus agentis nobis est quodammodo omnis scientia originaliter indita mediantibus conceptionib⁹: quæ statim lumine intellectus agentis cognoscuntur: per quas sicut per uniuersalia principia iudicam⁹ de aliis: & ea præcognoscimus in ipis. Et ŝm hoc illa opinio ueritatē habet: quæ ponit nos ea: quæ addiscim⁹: ante in notitia habuisse. Sic ergo patet ꝙ cognitio humana ortum habet a sensu. Et huic etiam positiōi omnium recte philosophantium doctrina consentit: quæ sensum a sensibilibus: imaginationem a sensu: intellectum a phantasmatibus accipere fatetur. Hec ex intentione thomæ in quæstionibus disputatis de ueritate. q. x. dicta sunt. Et ideo ad argumenta ex ipsius etiam intentione respondebim⁹

¶ Ad primū ergo dicendum ꝙ forme sensibiles: uel a sensibilibus abstracte nō possunt agere in animam nostram: nisi quatenus per lumē intellectus agentis immateriales redduntur. Et sic efficiuntur quodāmodo homogenee intellectui possibili: in quem agunt. ¶ Ad. ii. dicit̄: ꝙ circa idem uirtus superior & inferior operantur: non similiter: sed superior sublimius. Vnde & per formam: quæ a rebus accipitur: sensus non ita efficaciter rem cognoscit: sicut intellectus: sed sensus per eam manu ducitur in cognitionem exteriorum accidentium: Intellectus uero peruenit ad nudam quiditatem rei: secernendo eam ab omnibus materialibus conditionibus. Vnde pro tanto dicitur cognitio mentis a sensu originem habere: non qđ omne illud: quod mens cognoscit: sensus apprehendat: sed quia ex iis: quæ sensus apphēdit: mēs siue intellectus in aliqua ulteriora manu ducitur: sicut etiam sensibilia intellecta manu ducunt in intelligibilia diuinorum. Et hec est solutio sancti doctoris in questionibus disputatis ar. vi. decime questionis.

¶ Ad. iii. dicendum Quod uerbum Augustini referendū est ad præcognitionem: qua particularia in principiis uniuersalibus præcognoscuntur. Sic enim uerum est: Quod ea q̄ addiscimus: prius in anima nostra erāt. ¶ Ad. iiii. rn̄detur Quod aliquis anteq̄ aliquā sciētiam acquirat: amare eam pōt: inquātum cognoscit quædā cognitōe uniuersali: cognoscēdo utilitatē illi⁹ sciētiæ: uel usu: uel quocūq; alio modo. ¶ Ad. v. dicit̄: Q đ prima principia: quoꝝ cognitio est nobis innata sūt quædam similitudo illius increate ueritatis. Vn̄ ŝm ꝙ per ea de aliis iudicamus dicimur iudicare de rebus per rationes immutabiles: uel ueritatem increatam. Hoc tamen quod Augustinus ibidem dicit: referendum est ad rationem superiorem: quæ æternis con-

templandis inhæret: quæ quidem: q̄uis sit dignitate prior: tamen operatio eius est posterior: qa inuisibilia dei per ea: quæ facta sunt: intellecta conspiciunt. Ad Ro. primo. ℭ Ad sextum respondet: ꝙ in receptione: qua intellectus possibilis species rerum accipit a fantasmatibꝰ se habēt fantasmata: ut agens instrumētale & secūdarium. Intellectus uero agens: ut agens principale & primū. Et ideo actionis effectus relinquit in ītellectu possibili ꝑm conditionem utriusqꝫ: & nō ꝑm conditionem alterius tm̄. Et ob hoc intellectus possibilis recipit formas: ut intelligibiles actu ex uirtute ītellectus agentis: sed ut similitudines determinatarum reꝝ: ex cognitione fantasmatum. Et sic formæ intelligibiles in actu nō sunt existentes: neqꝫ in fantasia: neqꝫ in intellectu agēte: sed solum in intellectu possibili. ℭ Sed perscrutabit aliquis: cū intellectus agens dicatur potentia actiua: intellectus uero possibilis potentia passiua: si potentia actiua distinguitur a passiua ex hoc ꝙ habet operationem. Respondet doctor sanctus in quæstionibus disputatis. q. xvi. ar. primo ad. xiii. Non enim inquit distinguit potentia actiua a passiua ex hoc ꝙ habet opationem: quia cum cuiuslibet potentiæ animæ tam actiuæ: q̄ passiuæ sit operatio aliqua: quælibet potētia animæ esset actiua. Cognoscit autem eoꝝ distinctio p comparationem potentiæ ad obiectum. Si enim obiectum se habeat ad potentiam: ut patiens & transmutatum: sic erit potentia actiua. Si autem econuerso se habet: ut agens & mouens: sic erit potentia passiua. Et inde est quod omnes potentiæ uegetabilis animæ sunt actiuæ: quia alimentum transmutatur per potentiam animæ tam in nutriendo: q̄ in generando. Sed potentiæ sensitiuæ omnes sunt passiuæ: quia per sensibilia obiecta mouentur & fiunt in actu. Circa intellectum uero: aliqua potentia est actiua: aliqua uero passiua: eo ꝙ per intellectum intelligibile potentia fit intelligibile actu: quod est intellectus agentis. Et sic intellectus agens est potentia actiua. Ipsum etiam intelligibile in actu facit intellectum in potentia esse intellectum in actu. Et sic intellectus possibilis dicitur potentia passiua. Et ideo non dicimus: Quod intellectus agens sit subiectum habituum: sed possibilis: quia proprium potentiæ passiue est subiici & substerni. ℭ Hæc ille. ℭ Et per hoc habetur cognitio qualiter intellectus agens & possibilis adinuicē distinguunt. Nō enim eadem rōne est obiectū aliqd inquātum est in actu: & inquātum est in potētia: aut inquantum agit & patit. Intelligibile enim in actu est obiectum intellectus possibilis: agens quasi in ipsum. prout eo ipso exit de potētia in actū. Intelligibile uero in potentia est obiectum intellectus agentis: ꝓut fit p intel

lectũ agentem intelligibile actu. ℂ Ad septimũ dicẽdũ. Quod q̃uis itellectus possibilis sit simpliciter nobilior fantasmate: tñ ẜm qd nihil ꝓhibet fantasma nobilius esse: inquantum scilicet fantasma ẽ actu similitudo talis rei: quod intellectui possibili non cõuenit: nisi in potẽtia Et sic quodãmodo põt agere in intellectũ possibilem uirtute luminis intellectus agentis: sicut & color põt agere in uisum uirtute luminis corporalis. ℂ Ad ultimum dicitꝰ quies in qua perficit̃ sciẽtia excludit motum materialium passionum: non aũt motũ & passionẽ cõiter acceptam: ẜm ꝙ quodlibet recipere pati dicit̃: & moueri: sicut ẽt philosophus dicit in. iii. de aia. Quod intelligere est quoddam pati. Et ꝑ hoc patet solutio ad obiecta. Accipit ergo anima coniuncta cognitionem suam a sensu. ℂ Sed quia dictum est supius. Qod itellectus accipit similitudines a fantasmatibus: siue ab imaginatione: imaginatio a sensu: sensus aũt a rebus: ꝑscrutãdum est: q̃uo fiat istud. Ideo doctor lucis octauo quodlibet ar. prio sic dicit. Anima humana similitudĩes rerum q̃bus cognoscit: accipit a rebus illo modo accipiẽdi: quo patiẽs accipit ab agente: quod non est intelligẽdum: quasi agens influat ĩ patiens eandem numero spẽm: quã habet in seipso: sed generat sui similem educendo de potẽtia in actum. Et per hunc modum dicitur spẽs coloris deferri a corpore colorato ad uisum. Sed in agentibus & patiẽtibus distinguẽdum est. Est enim quoddam agẽs: quod de se sufficiẽs est ad iducendum formã suam in patiens: sicut ignis de se sufficit ad calefaciẽdum. Quoddam uero agens est: quod nõ sufficit de se ad inducendam formã suam in patiẽs: nisi superueniat aliud agẽs: sicut calor ignis non sufficit ad cõplendum actionẽ nutritiõis: nisi ꝑ uirtutẽ aiæ nutritiuæ. Vnde uirtus aiæ nutritiuæ est pricipalior agens. Calor uero igneus est agens istrumẽtale. Similiter aũt est diuersitas ex ꝑte patiẽtium. Quoddam enim est patiẽs: quod in nullo cooperat̃ agenti sicut lapis: cum sursum proiicit̃: uel lignum: cum ex eo fit scãnum. Quoddam uero patiens est: quod cooperat̃ agẽti: sicut lapis: cũ deorsum ꝓiicitur: & corpus hoĩs cum sanat̃ ꝑ artem. Et ẜm hoc res: q̃ sũt extra aiam tripliciter se hñt ad diuersas aiæ potẽtias. Ad sensus enim exteriores se hñt: ut agẽtia sufficiẽtia: q̃bus patientia nõ cooperantur sed recipiũt tm̃. Q̃d aũt color ꝑ se non possit mouere uisum: nisi lux supueniat nõ est cõtra hoc: qđ dictũ ẽ q̃a tam color q̃ lux iter ea: quæ sunt extra aiam cõputant̃. Sensus aũt exteriores suscipiũt tm̃ a rebus ꝑ modũ patiẽdi sine hoc ꝙ aliq̃d cooperent̃ ad sui formationẽ: q̃uis iam formati habeãt ꝓpriã õpationẽ: q̃ ẽ iudiciũ de ꝓpriis obiectis. Sed ad imaginationẽ res: q̃ sunt extra aiam cõparant̃: ut agẽtia sufficiẽtia

Actio enim rei sensibilis nõ sistit in sensu: sed ulterius pertigit usq₃ ad fantasiam siue imaginationem: tñ imaginatio est patiens quod cooperatur agenti: qa ipsa imaginatio format sibi aliquaꝝ reꝝ similitudines quas nũq̃ sensu pceptt: ex iis tñ: q̃ sensu pcipiunt: componendo ea & diuidẽdo: sicut imaginamur mõtes aureos: quos nũq̃ uidimus: ex hoc φ uidimus aurum & montes. Sed ad itellectum possibilem cõparant res: sicut agentia insufficientia. Actio enim ipsaꝝ reꝝ sensibilium nec etiam in imaginatione sistit: sed fantasmata ulterius mouẽt intellectũ possibilem: nõ aũt ad hoc: φ ex se ipsis sufficiãt: cum sint in potẽtia intelligibilia: intellectus aũt non mouet: nisi ab intelligibili in actu. Vñ oportet: quod supueniat actio intellectus agentis: cuius illustratione fantasmata fiunt intelligibilia in actu: sicut illustratione lucis corpalis fiunt colores uisibiles actu. Et sic patet: quod intellectus agens est pricipale agens: quod agit reꝝ similitudines in intellectu possibili. Fantasmata aũt: q̃ a rebus exterioribus accipiunt: sunt quasi agẽtia istrumẽtalia. Intellectus enim possibilis comparat ad res: quaꝝ notitiam accipit: sicut patiens: quod cooperat agenti. Multo enim magis põt itellectus formare quiditatem rei: q̃ nõ cecidit sub sensu: q̃ imaginatio.

¶ Hæc ille. ¶ Sed unico medio cõtra pdicta istat. Quia solus deus põt dimẽsionem a re dimẽsionata abstrahere q solus põt dimẽsiones corporibus dare. Sed ad hoc quod spẽs a rebus accipiat in aia: oportet φ ab ipsa specie dimẽsiones separent: qa i rebus extra aiam hñt eẽ dimensionale: nõ aũt in aia: maxime quãtum ad intellectum. Ergo ui detur φ aia nõ possit accipere spẽs a rebus sensibilibus. Respõdetur quod ratio ista procedit ac si illa eadem species numero: quæ est in rebus uel imaginatione postmodum fieret in intellectu. Sic enim oporteret: φ auferrent ab ea dimensiones. Et hoc patet esse falsum: Differunt igitur in hoc angelus & anima: quia anima indiget fantasmate in operatione sua non sicut organo: sed sicut obiecto: & cognitio sua ortum habet a sensu. Angelus uero fantasmatibus non indiget: nec eius cognitio ortum habet a sensu. Et hæc differentia: sicut & omnes aliæ oriuntur & dependent ex prima. Ex eo enim quod angelus non unitur corpori ut forma: ex hoc cognitio sua non habet ortum a sensu: & consequẽter sine fantasmate inelligit. Quia uero rationalis anima unitur corpori ut forma: ex hoc cognitio sua ortum habet a sensu: nec sine fantasmatibus potest intelligere: sicut nec sine coloribus uisus potest uidere. Comparantur enim fantasmata ad intellectum: sicut colores ad uisum: sicut phs in .iii. de aia asserit.

DIFFERENTIA SEPTIMA.

ET EX HOC Sequitur septima differentia iter Angelũ & animam rationalem: quia angelus intelligit per species indi tas siue innatas: siue sub aliis uerbis per species concreatas: aut per species a deo ĩfusas uel influxas. Anima uero unita corpori intelligit per species: hoc est per similitudines rerum a rebus sensibilibus acceptas: & receptas in intellectu mediante sensu: ueluti paulo ante demonstrauimus. Quod autem angelus per huiusmodi species intelligat: testatur sanctus doctor lucis in multis locis. Vnde in quæstionibus disputatis. q. viii. arti. quinto. sic dicit. Ipsa diuina essentia est similitudo rerum omnium. Et ideo intellectus angeli res cognoscere potest: & per similitudines ipsarum rerum: & per ipsam diuinam essentiam. Sed illa cognitio: qua cognoscit res per similitudines ipsarum rerum: erit alia a cognitione: qua cognoscit res per uerbum: quamuis etiam ille similitudines causentur ex coniunctione intellectus angelici ad uerbum: uel potius causentur per influxum uerbum. ¶ In eadem uero quæstione arti. septimo sic dicit. Angelus cognoscit per similitudines a creatione diuinitus impressas: sicut & res materiales per huiusmodi similitudines cognoscit. ¶ In octauo uero articulo iterum sic effatur. Similitudines rerum materialium in angelo existentes impræsse sunt in ipsum a deo. Rationes enim rerum naturalium in mente diuina sunt quidem lux & uita. Vita quidem sunt inquantum procedunt ad rerum constitutionem in eẽ: sicut forma artificis procedit in artificiatum. Lux uero sunt inquantum eedem impræssiones quasdam efficiũt sibi similes in mẽtibus angelorum. ¶ In nono autem articulo in hæc etiam uerba prorupit. Angeli res materiales per formas innatas cognoscunt. Sicut enim ex rationibus æternis in mente diuina existentibus procedunt formæ naturales ad rerum substantiam: ita procedunt a deo formæ rerum omnium in mentes angelicas ad rerum cognitionem: ut sic intellectus angelicus nostrum intellectum excedat: sicut res formata excedit materiam informẽ. Vnde intellectus noster comparatur tabulæ rasæ. Intellectus uero angelicus tabulæ pictæ: uel speculo in quo rerũ similitudines resplẽdẽt. Sed in prima parte. q. lv. ar. ii. hác rem diffusius declarãs dicit. Species p q̃s angeli ĩtelligunt: nõ sunt a rebus acceptæ: sed eis connaturales. Sic enim oportet intelligere distin-

ctionem spũalium substantiaꝝ & ordinẽ: sicut est distictio & ordo cor poralium. Suprema aũt corpora hñt potẽtiam in sui natura totaliter pfectam p formam. In corporibus aũt inferioribus potentia materiæ nõ totaliter pficit̃ p formã: sed accipit nũc unam: nũc aliam formã ab aliquo agẽte. Similiter & iferiores substãtiæ itellectiuæ. s. aiæ hũanæ hñt patẽtiam itellectiuam nõ cõpletã naturaliter: sed cõplet̃ in eis suc cessiue: p hoc ꝙ accipiũt spẽs itelligibiles a rebus. Potẽtia uero itelle ctiua in substantiis spũalibus supioribus idest i angelis naturaliter cõ pleta est p spẽs intelligibiles cõnaturales ad oĩa itelligenda: q̃ naturalit̃ cognoscere pñt. Et hoc ẽt ex ipo mõ essendi huiusmodi substãtiaꝝ ap paret. Substantiæ enim iferiores spũales scilicet aiæ hñt eẽ affine cor pori: inquãtum sunt corporũ formæ. Et ideo ex ipso mõ essendi com petit eis: ut a corporibus & p corpora suam pfectionem itelligibilem cõsequant̃. Alioqn frustra corporibus unirent̃. Substãtiæ uero supe riores idest ãgeli sunt a corporibus totaliter absolute: imaterialiter: & in eẽ intelligibili subsistẽtes. Et ideo suã pfectionẽ itelligibilem conse quunt̃ p intelligibilem effluxum: quo a deo spẽs reꝝ cognitaꝝ acce perunt simul cum itellectuali natura. In mente ergo angeli sunt simi litudies creaturaꝝ nõ qdem ab ipsis creaturis: sed a deo q ẽ creaturaꝝ cã: & in quo primo similitudies reꝝ existũt. ¶ In secũdo deniq̃. S. ar. primo dicit. Quod itellectus augelicus ẽ medius īter itellectũ diuinũ & humanũ: & uirtute & modo cognoscẽdi. In itellectu. n. diuino simi litudo rei itellecte est ipsa diuina ẽssentia: q̃ est reꝝ cã exẽplaris & effi ciens. In intellectu uero humano similitudo rei itellectæ ẽ aliud a sub stantia itellectus: & est sicut forma eius. Vñ ex itellectu & similitudie rei efficit̃: unũ cõpletũ: qđ est itellectus in actu itelligens. Et huiusmõi similitudo est accepta a re. Sed in itellectu angelico: similitudo rei est qdem aliud a substãtia itelligentis: nõ tñ est acqsita a re: nec est cã rei: sed est ifluxa a deo ad cognoscẽdum. ¶ Hæc ille. ¶ Si uero obiciat̃: quod lumen angelicũ est fortius q̃ lumẽ itellectus agentis in aia. Sed lumẽ itellectus agẽtis in aia abstrahit spẽs itelligibiles a fantasmatib⁹. Ergo lumẽ itellectus angelici põt abstrahere spẽs ẽt ab ipsis rebus sen sibilibus. Et ita nihil ꝓhibet dicere. Q đ angelus itelligat p species a re bus acceptas. ¶ Ad hoc dicit̃: qđ de extremo ad extremũ nõ puenit̃ nisi p medium. Esse aũt formæ in imaginatione: qđ ẽ quoddã sine ma teria: nõ tñ sine materialibus cõditionibus: mediũ est inter eẽ formæ: q̃ est in materia: & eẽ formæ: q̃ est in itellectu p abstractionẽ a mate ria & a cõditionibus materialibus. Vñ q̃tũcunq̃ sit potẽs itellectus an gelicus: non posset formas materiales reducere ad eẽ intelligibile: nisi

prius reduceret eas ad eē formarum imaginatarum: quod est impossibile: et cum careat imaginatiōe. Dato ēt quod posset abstrahere spēs itelligibiles a rebus materialibus: nō tñ abstraheret: qa nō indigeret eis: cū habeat spēs intelligibiles cōnaturales. Et sic patet quod similitudines rerum i intellectu angelico existētes nō sunt a rebus acceptæ: qa spēs itelligibilis nō accipit a re: nisi mediāte fantasmate: quod se habet ad itellectū sicut color ad uisum: ut dicit in. iii. de aīa. Angeli ergo cognoscūt per species eis cōnaturales: & a creatione sibi inditas. Aīa uero coniuncta intelligit p spēs a rebus acqsitas & receptas in itellectu mediante fantasmate & sensu. ¶ Sed anteq̄ ad octauā differētiam accedam notandum est: sicut partim ēt supius plibauimus: quod angelus non solum cognoscit p spēs ifluxas aut cōcreatas siue cōnaturales: sed ēt cognoscit res in uerbo ituendo diuinā essentiam. Et pp hoc introducta est ab Augustino. iiii. &. v. super genesim ad litterā duplex cognitio in angelis. Videlicet matutina & uespertina: appellando illam cognitionem matutinam: qua angeli res in uerbo cognoscunt. Vespertinam uero qua cognoscūt res in ppria natura. Vnde cum dicit factū est uespere & mane dies unus: intelligit augustus cognitionem uesptinā & matutinam in lumine & splendore itellectus angelici. Vnde ea: q̄ in sex primis diebus facta legunt: uult Augustinus sine successione tēporū fuisse cōpleta: sm illud qui uiuit in æternū: creauit oīa simul. Vnde per dies illos nō tēporum distinctiones: sed angelorum cognitionē uult itelligi. Sicut aūt in die cōsueto. Mane est principiū diei: Vespe aūt terminus: ita cognitio primordialis eē rerum dicit cognitio matutina. Et hæc est sm quod res sunt in uerbo. Cognitio aūt ipsius rei creatæ sm quod in ppria natura cōsistit: dicit cognitio uesptina. Nam eē rerum fluit a uerbo sicut a quodam primordiali principio. Et hic efluxus terminat ad esse rerum: quod in ppria natura hñt. Vnde doctor san. in q̄stionibus disputatis. q. viii. ar. xvi. dicit. Sicut in die tēporali mane est diei principiū: uespere uero finis ita in cognitione angeli respectu eiusdē rei est cōsiderare principiū & finē sm ordinē rei cognite. Principiū aūt cuiuslibet rei est in sua cā: a qua fluit. Terminus aūt ipsius est in ipsa re: ad quā actio causæ pducētis terminat. Vnde primitiua alicuius rei cognitio est sm quod cōsiderat in cā sua: q̄ ē uerbum æternū. Vnde cognitio rerum in uerbo dicit matutina cognitio. Vltima aūt rei cognitio est sm quod cognoscit in se ipsa & talis cognitio dicit uesptina. Sciendū tñ: quod ista distinctio pōt dupliciter intelligi. Vno mō ex parte rei cognitæ: alio mō ex parte medii cognoscēdi. Ex parte qdem rei cognitæ: ut dicat res in uerbo cognosci: qñ cognoscit eē eius: qd hēt in uerbo. In ppria uero

natura: ſm ꝙ cognoſcit̃ ipm eſſe rei: quod habet in ſeipſa. Et hic nõ ẽ conueniẽs ĩtellectus: qa eẽ rei: quod habet in uerbo: nõ eſt aliud ab eẽ uerbi: qa ut Anſelmus dicit. Creatura in creatore eſt creatrix eſſentia Vnde hoc mõ cognoſcere creaturam in uerbo nõ eẽt cognitio creaturæ: ſed magis creatoris: Et ideo oportet hãc diſtinctionẽ ĩtelligi ex pte medii cognoſcendi: ut dicat̃ res cognoſci in uerbo: qñ p uerbum ipſa res in ꝓpria natura cognoſcitur: & hæc eſt cognitio matutina. In propria uero natura: qñ cognoſcit̃ p formas aliquas: hoc eſt p aliquas ſpecies creatas rebus creatis ꝓportionatas: ſicut cum cognoſcit p formas ſibi inditas & cõnaturales: uel ẽt ſi cognoſceret p ſpẽs acqſitas: qtum ad hoc ptinet nihil differt. Et iſta appellat̃ ueſpertina cognitio. Cognoſcere igit̃ rem in ſua natura p medium increatum: ptinet ad matutinam cognitionem: ſed cognoſcere ipãm p medium creatum: ptinet ad ueſpertinam. ℭ Hæc ille. ℭ In pdicta etiam qſtione ar. xvii. ſic iterum dicit. Cognitio matutina diſtinguit̃ a ueſptina per medium cognoſcendi. Quod qdem ſi ſit increatum facit cognitionem matutinã ſi uero creatum: facit ueſpertinam. Non aũt qlibet cognitio reꝝ in ꝓpria natura põt dici ueſpertina: ſed illa tm̃: q refert̃ in laudem creatoris: ut ſic ueſpere redeat ad mane. Vnde cognitio demonum: quã hñt de rebus: neq; eſt matutina: neq; ueſpertina: ſed naturalis. Attamẽ cũ cognitio reꝝ in propria natura ſemp ueſpertina ſit relatio eius ad cognitionem in uerbo nõ facit eam matutinam: ſed facit eam terminari ad matutinam. Et ideo nõ dicit̃ ꝙ ex hoc angelus cognitionem matutinam habeat: qa cognitionem reꝝ in ꝓpria natura ad uerbum referat: quaſi ipa cognitio relata ſit cognitio matutina: ſed ex hoc ꝙ refert meret̃ cognitionem matutinam accipe. ℭ Sed ea: q paulo ante prælibata ſunt: aliquid difficultatis continere uident̃. ℭ Primo qa cognitio ueſpertina eſt: qua angeli cognoſcunt res in propria natura. Sed res in uerbo in ꝓpria natura cognoſcunt̃: qa uerbum expreſſius ꝓpriam naturam rei repreſentat q ipæ ẽt formæ: ergo cum cognitio matutia ſit cognitio in uerbo: uidetur ꝙ ueſpertina cognitio a matutina in angelis nõ differat. ℭ Secundo ſic. Angelus in principio ſuæ creationis cognouit cognitione matutina: nõ aũt cognouit uerbum: qa nõ fuit creatus beatus: ergo cognitio matutina non eſt cognitio reꝝ i uerbo ℭ Sed diceres quod qͣuis nõ cognouerit uerbum p eſſentiam: cognouit tñ p aliquam ſimilitudinem creatam. Et ſic cognouit res i uerbo. ℭ Sed contra: omnis cognitio q eſt p formas creatas eſt obũbrata: qa oĩs creatura in ſe cõſiderata ẽ tenebra. Oẽs enim iuoluimur tenebris. Sed cognitio obũbrata ẽ cognitio ueſpertina: ergo cognoſcere res in

uerbo:uel p uerbū mō pdicto eēt cognitio nō matutina:sed uespṫina ℭ Tertio. Cognitio matutina ē clarior q̄ uespṫina. Sed cognitio rer̄ in uerbo est minus clara:q̄ cognitio rer̄ in ppria natura:qa res i uerbo sunt ꝧm qd:i ppria aūt uatura sunt simpliciter. Melius aūt cognoscitur aliqd:ubi est simpliciter:q̄ ubi est ꝧm qd. Ergo hoc mō distiguī nō pōt eē ut cognitio rer̄ in uerbo dicaṫ matutina:in pprio āt genere dicatur uespṫina. ℭ Quarto Cognitio:q̄ est ex ppriis & imediatis: est perfectior:q̄ q̄ est ex cā cōmuni. Sed deus est cā cōis rer̄ oium. Impfectior est ergo illa cognitio:qua res cognoscunṫ in uerbo: q̄ illa: q̄ conoscunṫ res in ppria natura. ℭ Quinto. Res cognoscunṫ in uerbo:sicut in quodam speculo. Sed pfectius cognoscunṫ res in seipsis:q̄ i speculo:ergo & pfectius in ppria natura q̄ in uerbo. Et sic idem qd̄ prius ℭ Ad istas instantias respondetur ex intētione sancti doctoris ubi supra:& primo ad primum argumētum dicitur. Quod q̄uis res expssiꝰ repræsententur in uerbo:q̄ in formis intellectus angelici:tamen formæ intellectus angelici sunt magis rebus proportionatæ:& quasi eis adequatę. Et ideo ista cognitio dicitur esse rerum in propria natura: & non prima. ℭ Ad secundum dicitur quod Angelus in principio suæ creationis non fuit beatus:nec per essentiam uerbū uidit. Vnde nec cognitionem matutinam habuit:sed primo habuit uespertinam & ex uespertina profecit in matutinam. Vnde signanter primus dies mane non dicitur habuisse:sed primo uespere:quod uespere transiuit in mane:quia lux illa spiritualis: quæ primo die facta dicitur: scilicet substantia angelica:statim facta seipsam cognouit:quod fuit cognitionis uespertinæ. Et hanc cognitionem retulit ad laudem uerbi: in quo facta est ei cognitio matutina:& propter hoc dicitur genesis primo. Factum est uespere & mane dies primus & cætera. Ad aliam instantiam siue replicam dicitur. Quod cum cognitio uespertina a matutina distinguatur ex parte medii cognitionis:& nō ex parte rei cognitæ:cognitio creatoris per creaturam est uespṫina:sicut econuerso cognitio creaturæ p creatorē ē matutina. Vñ q̄tum ad hoc ratio recte pcedit. ℭ Ad tertiū dicit ꝙ cognitio rer̄ i uerbo ē pfectior q̄ cognitio ear̄ i ppria natura:iquātum uerbū clarius repsentat unāquāq; rē: q̄ creata spēs. Res aūt habere uerius eē i seipsis:q̄ in uerbo:pōt itelligi dupliciter. Vno mō ut habeāt nobilius eē i se:quā eē:qd̄ hñt in uerbo qd̄ falsum ē:qa in seipsis hñt esse creatum:in uerbo autem increatū. Et ita esse:quod habent in seipsis est ꝧm qnid respectu illius:quod habent in uerbo. Alio modo ut res sit perfectius in seipsa:q̄ in uerbo. Et hoc quodāmodo uerum est. Res enim in seipsa materialis ē: qd̄ est de

ratione quarũdam rerꝫ:in uerbo aũt materialis nõ est:sed est ibi simili tudinem hñs:q̃tum ad formam & materiã. Et tñ q̃uis ꝑm hoc:quod ẽ talis res:in uerbo sit ꝑm quid tñ perfectius cognoscit̃ ꝑ uerbum:q̃ ꝑ seipsam:ẽt inquãtum ẽ talis:qa perfectius repñtat̃ et ꝓpria ratio rei in uerbo:q̃ i seipsa:q̃uis ꝑm ꝓpriam rationem existẽdi:sic uerius sit in seipsa. Cognitio aũt seq̄tur formæ repñtationem. Vnde res cum nõ sit in aĩa:nisi ꝑm q̃d per suam similitudinem:simpliciter tñ cogno scitur. ℂ Ad quartum dicẽdum ꝙ ipse deus est ꝓpria & imediata cã uniuscuiusq; rei:& quodãmodo magis intima cuiq;:q̃ ipm sit itimum sibi:ut Augustinus testat̃ dicens. Quod deus est intimior cuilibet rei q̃ sit ipa res sibi. ℂ Ad quitum & ultmũ dicendũ. Quod formæ nõ transfundunt̃ a speculo in res:sed econuerso:a uerbo aũt transfun= dunt̃ in res. Vnde nõ tenet similitudo de cognitiõe rerꝫ in speculo & in uerbo. Et per hæc patet solutio ad p̄dictas istantias ex mente sancti doctoris. ℂ Sed maiorẽ difficultatem habet hoc. Videlicet quod an gelus possit cognoscere simul res in uerbo & in propria natura.

ℂ Videt̃ enim ꝙ nõ:qa eadem potentia non põt simul geminũ actũ habere. Vt ꝙ intellectus simul plura itelligat. Sed alius actus est:quo intellectus angeli uidet res i uerbo:& alius quo uidet res i propria na= tura. Ergo ipossibile est:ut simul uideat res i uerbo:& i ꝓpria natura.

ℂ Sed diceres:ꝙ hoc modo uident̃ ab itellectu angelico simul res in uerbo & i propria natura:sicut itellectus noster simul uidet eclypsim & cãm eius. ℂ Contra cum itellectus noster simul uidet eclypsim & cãm eius accipit cãm:ut rõnem itelligẽdi eclypsim. Ergo accipit ecly= psim & cãm eius:ut unũ itelligibile. Et sic erit unus tm̃ actus. ℂ Præ= terea unius nõ põt eẽ:nisi unus terminus ultimus:sicut una linea nõ terminat̃ ex una parte:nisi ad unum pũctum. Sed ultimus terminus potẽtiæ est opatio:ergo nõ põt una potẽtia simul habere plures act?. Et sic idem:q̃d prius. ℂ Vlterius sicut se hẽt potẽtia ad actũ:ita actus ad obiectũ. Sed unus actus nõ põt termiari ad duo obiecta: ergo nec una potẽtia põt simul habere plures actus. Et sic idem: quod prius.

ℂ Sed cõtra: Visio qua angeli uidẽt res i uerbo:est uisio beata: q̃ q̃dẽ nõ est itercisa:sed cõtinua. Si ergo nõ pñt simul uidere res in propria natura & i uerbo nũq̃ uidẽt res i ꝓpria natura. Et præcipue hoc uide tur in sanctissima aĩa Xp̄i:q̃ ab initio suæ creationis uidet uerbum:& in uerbo. ℂ Respõdeo ad istam q̃stionem ex itentione theologorum principis Thome nono quodlibet ar. vii. Quod angelus uel aĩa sepa rata in patria simul possunt uidere res in uerbo:& in propria natura. Et hoc expræsse põt haberi ab Augustino libro. iiii. super genesim ad

litteram:ubi uult ꝙ dies illi & uespere & mane in angelis nō sunt ordinati ſm successionem:sed solum ordine naturæ. Vnde simul ē prim⁹ dies cum secūdo:& mane cum uespe:& ita simul est uisio reꝝ in uerbo & in ꝓpria natura. Quod qualiter sit possibile:sic uidendum est. Operari siquidem nō ꝓprie attribuiẗ potētiæ:sed rei subsistēti:quæ ꝑ potētiam operaẗ. Vt ipa potētia intellectus nō sit operans in intelligēdo:sed magis oꝑationis principium. Sicut aūt potētia intellectiua est principium itellgendi ipsi substātiæ:ita spēs itelligibilis est pricipiū intelligendi ipsi potētiæ. Vñ sicut una substātia pōt simul diuersos act⁹ habere:ſm diuersas potētias:sicut aīa simul uult & itelligit:ita ex una potētia itellectīa pñt simul ꝓdire diuersi act⁹: si simul diuersis spēbus itelligibilibus uniant. Hāc.n.cām Algazel assignat:q̄re nō ē possibile simul multa itelligere:qa scilicet nō ē possibile itellectū simul iformari multis speciebus i actu ꝑfecte:sicut nec idem corpus figurari simul diuersis figuris. uisio aūt:qua angelus uidet res in ꝓpria natura fit per spēm itelligibilem cōcreatam uel infusam inherētem. Visio aūt rerū i uerbo fit ꝑ ipam uerbi essentiam:q̄ nō ē inherēs:sed ei itellectus uniẗ sicut intelligibili. Spēs aūt cōcreata inhærēs nō repugnat unioni itellectus angelici ad uerbū:cum ipa spēs:& q̄cquid est ꝑfectionis in itellectu angelico: sit quasi materialis dispositio ad illam beatam unionem. Vnde simul ex itellectu angeli ꝓcedit oꝑatio duplex. Vna rōne unionis ad uerbum:qua scilicet uidet res i uerbo. Alia rōne speciei intelligibilis:qua informaẗ:qua uidet res in ꝓpria natura. Nec ēt i una harum oꝑationum debilitaẗ ꝑ attentionem ad alteram:sed magis cōfortaẗ: cum una sit ratio alterius:sicut imago rei uise cōfortaẗ dum uẗ in actu oculo exteriori. Actio enim beatitudinis in beatis est ratio cuiuslibet alterius actionis in eis. In q̄stionibus uero disputatis.q.xiiii.ad sextū:unū dicit ꝙ applicari pōt in ꝓposito. Si eni aliqua duo ita se hñt ꝙ unū sit ratio itelligendi aliud:unū eoꝝ erit quasi formale: & alīd q̄si materiale:& sic illa duo sunt unū itelligibile:cum ex forma & materia unū cōstituaẗ. Vñ itellectus qñ itelligit aliq̄d ꝑ alterum: itelligit unū tm̄ itelligibile:sicut patet in uisu. Lumē enim est:quo uideẗ color: Vñ se habet ad colorē q̄si formale. Et sic color & lumē sunt unū tm̄ uisibile & simul a uisu uidenẗ. ¶ Hæc ille. ¶ Pñt ergo angeli simul uidere res in uerbo & in ꝓpria natura:sicut patet ex iis:q̄ supius annotata sūt. Et ꝑ hæc ēt patet solutio ad pmū. ¶. Secūdum cōcediẗ. Quia exēplū illud nō ē cōueniēs. ¶ Ad tertiū dicendum Quod potētia itellectiua angeli nō terminaẗ ad duos actus ſm idem:sed secūdum diuersas spe

cies:quibus ad actum ordinatur. ℂ Ad quartum dicendum ꝙ inter actum & obiectum nihil cadit medium:sicut species cadit media inter intellectum & eius actum. Vnde non est simile. Possunt ergo angeli uidere simul res in uerbo & in propria natura. ℂ Sed nūquid possūt aliter plura simul intelligere. Respondet pfatus doctor. ℂ In quæstionibus disputatis.q.viii.ar.xiiii.sic dicens.Impossibile est ꝙ angelus simul & semel secundum diuersas formas actu intelligat. Omnia igit̄ diuersa:quæ diuersis formis intelligit nō pōt simul intelligere.Illa uero:quæ intelligit per eandem formam simul intelligit. Et ideo p unā uerbi essentiā simul intelligit. Ea uero itelligit p formas inatas:q̄ sūt multæ:ñ simul itelligit si diuersis formis itelligit. Quilibet.n.angel⁹ p eandē formā multa intelligit ad minus omnia singularia unius speciei per unam speciei formam. Superiores enim angeli plura possunt una specie intelligere: q̄ inferiores ūde magis pn̄t simul multa intelligere. ℂ In secundo uero sen.disti.iii.ar.iiii.in proposito sic effatur.

ℂ Causa quare non possunt plura simul intelligi hæc ē:quā Algazel assignat:quia oportet semper intellectum configurari actu ꝭm spēm rei intelligibilem:quam apud se habet rei intellectæ in actu: ut sit assimilatio utriusq̧:quæ exigitur ad cognitionem rei. Sicut aūt impossibile est corpus ꝭm eandem partem diuersimode figurari diuersis figuris:ita impossibile est unum itellectum diuersis simul speciebus ad diuersa itelligenda actu informari. Et ideo cōsiderandum est: ꝙ quicūq̧ intellectus plura intelligit p plures spēs:oportet ꝙ ea nō simul intelligat:ut patet in intellectu humano ꝭm statum uiæ a rebus accipiēte: Intellectus autē diuinus.qa simplici intuitu & unico intelligendi actu oīa cognoscit:ideo simul est actu omnium. Sed intellectus angeli cognoscit res duplicit̄:uno mō p spēs plure:sq̄ i itellectu eius sunt. Et sic oportet ꝙ plura nō simul cognoscat:nisi inquātum reducunt̄ ad unā speciem:p quam illa plura cognoscuntur. Alio modo cognoscūt res in uno:quod est cā earum: Et hoc est uerbum. Et sic possunt eē simul in actu cognitionis omnium. Hæc aūt cognitio est quasi formalis respectu pcedentis. Et ab hac nūq̄ absoluunt̄. Et ideo frequēter inuenit̄ traditum a sanctis & philosophis:ꝙ in intellectu ipsorum non est successio uel renouatio:q̄uis sit uicissitudo inquantum intelligunt res in propria natura per species concreatus. ℂ Hæc ille. ℂ Vbi nota ꝙ uicissitudo ista angeli:uidelicet hæc operatio:qua intelligunt res in propria natura per species concreatas:mensuratur tempore. Vnde Thomas in.ii.sen.dist.ii.ar.primo ad quartum. Angelus inquit potest cō

siderari dupliciter:uel quantum ad suum esse: quod est sine uicissitu- dine:& sic mensuratur æuo. Vel quãtum ad operationem: & sic etiã quantum ad aliquam operationem æuo mensuratur:prout scilicet in- tuetur res in uerbo:quia sic in eius operatione non est uicissitudo aliq̃ sed secundum aliam operationem:in qua est uicissitudo: mensuratur tempore prout scilicet intuetur res per plures species:quæ sunt apud ipsum. Hoc autem tempus est aliud a tempore:quod mensurat mo- tum primi mobilis:quia ista uicissitudo non ordinatur ad illam : nec istud tempus est continuum:sed numerus discretus uicissitudinis nõ continuæ. Continuitas enim accidit tempori ex parte motus nume- rati:& nõ ꝑm formã suã:qua numerus ẽ: ut dicit Commẽtator in.iiii. phisicoꝝ. ℭSi qs aũt obiicere uellet:ꝙ nulla uicissitudo sit in angelis ꝑ hoc ꝙ hñt intellectũ deiformẽ ut Dionysius dicit. Sed apud deũ nul la est transmutatio:nec uicissitudinis obũbratio Iacobi primo:ergo in actu simul oĩa intelligit sine uicissitudine aliqua. Dicitur ad hoc ꝙ in- tellectus angelorum dicit̃ deiformis: eo ꝙ diuino itellectui cõformis est:nõ aũt in hoc ꝙ uno actu oĩa intelligat & simul:sed in hoc ꝙ a re- bus cognitionem nõ accipit:sed sine inuestigatione rõnis:ac sine ad- miniculo sensus cognoscit.

ℭDIFFERENTIA OCTAVA.

ET EX HOC Oritur differẽtia octaua ĩter angelũ & aĩam rõnalem:quia aĩa corpori unita diuersis uiribus cognitiuis uniuersalia & singularia cognoscit. Intellectu quidẽ uniuer salia & imaterialia. Sensu aũt materialia & singularia: qa ĩtel lectus ẽ uniuersaliũ:sensus uero singularium:ut patet in primo po sterioꝝ:Boetius etiam dicit. Quod uniuersale ẽ dum intelligitur :par ticulare dũ sentit̃. Et iõ dr̃ ẽt cõiter ab oĩbus ꝙ unũquodq; ẽ itelligibi- le ꝑm formã:sensibile aũt ꝑm materiã:qa subiectum uniuersalitatis ẽ forma:subiectũ uero singularitatis est materia. Angelus aũt ꝑ unam itellectiuã uirtutẽ utraq; cognoscit & uľia & singularia. Nullꝰ eni põt custodire:qđ nõ cognoscit. Sed angeli custodiũt hoĩes singulares:ꝑm illud dauidicũ Angelis suis mãdauit de te ut custodiãt te in oĩbus uiis tuis:ergo angeli cognoscunt singularia. Hoc ẽt ordo reꝝ expostulat: qa q̃to aliqđ ẽ supius:tãto hẽt uirtutẽ magis unitã:& ad plura se extẽ- dentẽ:sicut in ipso hoĩe patet:ꝙ sensus cõis:q̃ est supior:q̃ sensus pro prius:licet sit unica potẽtia:oĩa cognoscit:q̃ sensibꝰ exterioribꝰ cogno

scũt:& ultra hoc q̃dã alia:q̃ nullus sensus exterior cognoscit: scilicet differentiam albi & dulcis. Et simile est etiam in aliis considerare. Vñ cum angelus sit supra animam:inconueniens est dicere: quod anima quacũq; sua potẽtia cognoscat aliquid:quod angelus per unam uim cognoscitiuam scilicet intellectum nõ cognoscat. Vnde Aristoteles pro inconueniẽti habet:ut litem quam nos scimus:deus ignoret:ut patet i primo de anima & in.iii. Methaphisicæ. Modus aũt quo itellect⁹ angeli singularia cognoscit:ex hoc cõsiderari potest: Quod sicut a deo effluunt res: ut subsistãt in propriis naturis:ita etiam ut sint in cognitione angelica. Manifestũ est autem q̃ a deo efluit in rebus:nõ solum illud:quod ad naturam uniuersalem pertinet:sed etiam ea: quæ sũt indiuiduationis principia. Est enim causa totius substãtiæ rei:& quantũ ad materiam:& quãtum ad formam. Et secũdũ q̃ causat:sic & cognoscit:quia sciẽtia eius est causa rerum. Sicut igitur deus per essentiã suã per quã omnia causat:est similitudo omnium:& per ea omnia cognoscit nõ solum quãtum ad naturas uniuersales:sed etiã quãtum ad singularitatem:ita angeli per species a deo iditas res cognoscũt:nõ solũ quãtum ad naturam uniuersalem:sed etiam secundum earum singularitatẽ:inquãtũ sũt quædã repræsentationes multiplicatæ illius unitæ & simplicis essentiæ. ¶Hæc diuus Thomas in prima parte.q.lvii. ar.ii. In quæstionibus etiam disputatis.q.viii.ar.ii.sic dicit. Sensus & imaginatio singularia cognoscũt. Sed quia intellectus omnino immaterialiter recipit:ideo formæ:quæ sũt in intellectu speculatiuo:sũt similitudines rerum secũdum formas tãtum. Rationes uero ideales i deo exñtes sũt effectiue rerũ ñ solũ q̃tũ ad formã ꝟ ẽt q̃tũ ad materiã. Et iõ similitudines sunt rerum quãtum ad utrũq;. Et propter hoc cognoscitur res a deo non solum in uniuersali nata: ex parte formæ:sed etiam in sua singularitate ex parte materiæ. Sicut autem ab intellectu diuino effluunt res materiales secũdum formam & materiam ad essendũ ex utroq;:ita effluunt formæ itellectus angelici ad cognoscẽdũ utrũq;. Et ideo per formas innatas cognoscũt res i sua singularitate & uniuersalitate:inquãtum sũt similes formis factiuis scilicet ideis in mente diuina existẽtibus:q̃uis ipẽ nõ sint rerum factrices. ¶In.ii. autem. S. dist.iii.ar.iii. eandem quasi sentẽtiã cõcludit dicens. Opportet illã uirtutem:quæ cognoscit singulare: habere apud se rei similitudinẽ:quãtum ad cõditiones indiuiduantes. Et hæc est ratio:quare per speciem: quæ est in sensu:cognoscit̃ p singulare:& nõ per speciem:quæ est in itellectu. Opportet autem ut apud artificem sit similitudo rei per artẽ

cōditæ secūdum totum illud: quod ab artifice producitur. Et propter hoc edificator per artem cognoscit formam domus: quam inducit in materiam: nō autem hāc domū uel illā: nisi per hoc ꝙ a sensu accipit: quia ipse materiam nō facit. Sed deus est causa rei: nō solum quantum ad formam: sed etiam quātum ad materiam: quæ est principium indiuiduationis. Vnde idea i mente diuina est similitudo rei quantum ad utrūq;: scilicet materiam & formam. & ideo per eam cognoscunt res nō tātum in uniuersali: sed etiam i particulari. formæ autē: quæ sunt i mēte angeli: sūt simillimæ rationibus idealibus in mēte diuina existētibus: sicut deducte immediate exemplariter ab eis. Vnde per eas angeli cognoscere possunt singularia: quia sunt similitudines rerum: etiam quātum ad dispositiones materiales indiuiduātes: sicut & rationes uel ideæ rerum existētes in mēte diuina. ℂ Sed uide quid de hoc dicat præfatus doctor i suis quodlibet: quodlibet. vii. ar. iiii. ad primum. Angelus iquit nullo modo cognoscit singularia per speciem acqsitam: qa nec per speciē acceptā a re. Sicut enim res agerēt i itellectum eius. qd' est impossibile: neq; per aliquam speciem de nouo ifluxam a deo reuelāte ipi angelo aliquid de nouo: quia spēs: quas angelus habet apud se cōcreatas sufficiūt ad omnia cognoscibilia cognoscēda: sed secūdū ꝙ per altius lumē intellectus angeli eleuatur i altiores cōceptiones ex illis spēbus ꝓdire potest: sicut etiam ex eisdem fantasmatū speciebus intellectus ꝓphetæ lumine ꝓphetiæ adiutus: aliquā cognitionē accipit: ad quam sufficiebat naturale lumē intellectus agētis. Restat ergo ut angelus cognoscat singularia per spēs cōcreatas. Sicut aūt per unā speciē cōcreatam potest cognoscere diuersa idiuidua: ita etiam multo amplius pōt per unā speciem cognoscere qcquid est i uno indiuiduo ut nō opporteat eum aliā speciē habere: qua cognoscit colorē & odorem unius pomi: sed simul cognoscēdo hoc pomū: cognoscit qcquid est i pomo illo & essentialiter & accidētaliter. Effectus autem nō est in causa sua: ut in ea possit cognosci: nisi sit causa determinata ad effectū illum: sicut patet i causis necessariis: quibus cognitis cognoscūtur effectus earum: Sed causa cōtingens nō determinatur ad effectū suū: nisi quādo actu producit ipm. Vnde in causa cōtingēte nō est effectus ei⁹: ut in ea possit cognosci: nisi quādo iam actu productus est. Et ideo angelus per species cōcreatas cognoscēs causas uniuersales omniū singularium cōtingentium nō cognoscit naturali cognitiōe effectus earum: anteq̄ sint in actu: sed statim cum actu sūt. ℂ Hæc ille. ℂ Differunt igitur i hoc angelus & anima rationalis cōiūcta: quia anima po-

tentia intellectiua cognoscit uniuersalia:sensu uero singularia percipit:sed angelus una & eadem potentia sua intellectiua & uniuersalia & singularia cognoscit:sicut ex antecedẽtibus palam est. ℭ Potes aliter formare hãc differẽtiam & dicere sic. Quod anima nõ cognoscit singularia cognitione intellectiua:nisi indirecte & reflexe:siue per accidens. Angelus uero directe & irreflexe:neq; per accidens:sed per se singularia cognoscit. Vnde doctor sanctus in quæstionibus disputatis.q.x.ar.v. Mens inquit humana & angelica diuersimode materialia cognoscit. Cognitio enim mentis humanæ fertur ad res naturales primo secundum formam:& secũdario ad materiam:prout habet habitudinem ad formam. Sicut autem omnis forma:quantum est de se communis est & uniuersalis: ita habitudo ad formam nõ facit cognoscere materiam:nisi cognitione uniuersali. Sic autem considerata materia nõ est indiuiduationis principium:sed secũdũ ꝙ consideratur materia in singulari:quæ est materia designata sub determinatis dimensionibus existẽs. Ex hac enim materia indiuiduatur forma. Vnde dicit philosophus in.vii. Methaphisice. Quod partes hominis sunt materia & forma:ut uniuersaliter: Sortis uero forma hæc & hæc materia. Vnde patet ꝙ mens nostra singulare directe cognoscere nõ potest:sed directe cognoscitur a nobis singulare ꝑ uirtutes sensitiuas:quæ recipiunt formas a rebus in organo corporali:& sic recipiunt eas sub determinatis dimensionibus:& secũdum ꝙ ducunt in cognitionem materiæ singularis. Sicut enim forma uniuersalis ducit in cognitionem materiæ uniuersalis:ita forma indiuidualis ducit in cognitionem materiæ signatæ:quæ est indiuiduationis principium. Sed tamen mens per accidens singularibus se immiscet:inquantum continuatur uiribus sẽsitiuis:quæ circa particularia uersantur:quæ quidem continuatio dupliciter est: Vno modo inquantum motus sensitiue partis terminatur ad mentem:sicut accidit in motu:qui est a rebus ad animam: & sic intellectus singulare cognoscit per quandam reflexionem:prout scilicet intellectus cognoscendo obiectum suum:quod est aliqua naturalis:redit in cognitionẽ sui act⁹:& ulteri⁹ ĩ specĩe que ẽ act⁹ sui pricipium & ulterius in fantasma a quo species est abstracta: Et sic aliquam cognitionem de singulari accipit. Alio modo secundum ꝙ motus q̄ est ab anima ad res incipit a mente:& procedit in partem sensitiuam prout mens regit inferiores uires. Et sic singularibus se immiscet mouente ratione particulari:quæ est potentia quædam indiuidualis:quæ alio nomine dicitur cogitatiua:& habet determinatum organum ĩ corpore:scilicet mediam cellulam capitis. Vniuersalem uero sententiam

quam mens habet de operabilibus nõ est possibile applicari ad particularem actum: nisi per aliquã potentiam mediam apprehendentem singulare: Vt sic fiat quidam syllogismus: cuius maior sit uniuersalis quæ est sententia mentis. Minor autem singularis: quæ est applicatio particularis rationis. Conclusio uero electio singularis operis: ut patet per id: quod habetur in. iii. de anima. Mẽs uero angeli: qua cognoscit res materiales per formas: quæ respiciunt immediate materiam: sicut & formam: ñ solum cognoscit materiam in uniuersali directa inspectione: sed etiam in singulari directe. ¶ Hæc ille. ¶ In eisdem etiã quæstionibus disputatis. q. ii. ar. vi. pulcherrime declarat quomodo intellectus humanus singularia cognoscat. Qualibet inquit actio sequitur cõditionem formæ agẽtis: q̃ est principiũ actionis: sicut calefactio mẽsurat̃ ſm modum caloris. Similitudo aũt cogniti: qua iformatur potẽtia cognoscitiua est principiũ cognitionis ſm actum sicut calor calefactionis. Et ideo oportet: ut quelibet cognitio sit per modum formæ: q̃ est in cognoscẽte. Vñ cum similitudo rei: quæ est in intellectu nostro accipiat̃ ut separata a materia & ab oĩbus materialibus cõditionibus: quæ sũt indiuiduatiõis pricipia: relinqtur: ꝙ itellectus noster ꝑ se loquẽdo singularia nõ cognoscat: sed uniuersalia tãtũ. Oĩs eni forma: inquãtũ huiusmodi: uniuersalis est: nisi forte sit forma subsistẽs: q̃ ex hoc ip̃o ꝙ subsistit incõmunicabilis est. Sed per accidẽs cõtingit: ꝙ intellectus noster singulare cognoscit. Vt enim philosophus dicit in. iii. de anima: fantasmata se habẽt ad itellectũ nostrũ: sicut sensibilia ad sensum: utputa colores: qui sũt extra aĩam ad uisum: Vñ sicut spẽs: q̃ est i sensu abstrahitur a rebus ip̃is: & per eã cognitio sẽsus cõtinuat̃ ad ip̃as res sensibiles: ita intellectus noster abstrahit speciem a fantasmatibus: & per eã cognitio eius quodãmodo ad fãtasmata cõtinuat̃. Sed tamẽ tm̃ iterest: Quod similitudo: q̃ est i sensu abstrahit̃ a re: ut ab obiecto cognoscibili. Et ideo res ip̃a ꝑ illã similitudinẽ recte cognoscitur. Similitudo ãt: q̃ ẽ i itellectu: nõ abstrahit̃ a fãtasmate: sicut ab obiecto cognoscibili: ſ sicut a medio cognitõis: ꝑ modũ quo sẽsus nr̃ accipit similitudinẽ rei: q̃ ẽ i speculo dũ fert̃ i eã: nõ ut i rẽ q̃dã: ſ ut i similitudinem rei. Vnde intellectus noster non directe ex specie quam suscipit: fertur ad cognoscendum fantasma: sed ad cognoscendum rem cuius est fantasma: sed tamen ꝑ quãdam reflexionem redit etiam in cognitionem ip̃ius fantasmatis: dum considerat naturam actus sui & speciei per quam intuetur ut eius a quo speciẽ abstrahit: scilicet fantasmatis: sicut ꝑ similitudinẽ: q̃ ẽ i uisu: a speculo acceptã directe fert̃ uisus i cognitionẽ rei speculatæ. Sed per quãdam reuersionem seu reflexionẽ

fertur per eandem in ipsam similitudinem que ē in speculo. Inquantum ergo intellectus noster per similitudinem: quam accipit a fantasmate reflectit in ipm fantasma: a quo spēm abstraxit: quæ ē similitudo pticularis: hēt q̄dā cognitionē de singulari ꝑm cōtinuationē q̄dā itellect⁹ ad imaginationē. ℭ Hæc ille: ubi supra: & uide q̄ bñ. In. ii. uero. S. di. iii. ar. iii. Ad primū hāc inter aīam & āgelū drīam succicte tangit cum dicit. Intellectus humanus est ultimus in gradu substantiaꝶ itellectualium. Et ideo est in eo maxima possibilitas respectu aliarum substantiaꝶ itellectualium. Et pp hoc recipit lumen itelligibile a deo debilius & minus simile lumini diuini itellectus. Vnde lumē itellectuale in eo receptum nō est sufficiens ad determinandum ꝓpriam rei cognitionē: nisi p spēs a rebus acceptas: q̄s oportet i ipo recipi formaliter: ꝑm modum suū. Et ideo ex eis singularia non cognoscunt: q̄ indiuiduant p materiam: nisi per reflexionem quādam intellectus ad imaginationem & sensum: dum scilicet intellectus speciem uniuersalem: quam a singularibus abstraxit: applicat forme singulari in imaginatione seruatæ. Sed in angelo ex ipso lumine determinant species: quibus fit propria rerum cognitio sine aliquo alio accepto. Et ideo cū illud lumen sit similitudo totius rei: inquantum est exemplariter a deo traductum: per huiusmodi species propria singularium cognitio haberi potest. Et ita patet ꝙ secūdū gradum nature intellectualis est etiā diuersus intelligendi modus. ℭ Hæc ille. ℭ In hoc ergo differunt angelicus & humanus intellectus: quia angelicus per se directe & irreflexe singularia cognoscit. Humanus uero reflexe: indirecte ac per accidens: quāuis directe de ipsis cognitionem sensus percipiat. ℭ Si uero obiiciatur: ꝙ humanus intellectus cognoscit abstrahendo formam a materia: sed abstractio formæ a materia non aufert ei particularitatem: quia etiam in mathematicis: quæ sunt a materia abstracta: est considerare particulares lineas: ergo intellectus noster per hoc ꝙ immaterialis est: non impeditur: quin singularia cognoscat. ℭ Ad hoc respondetur: ꝙ duplex est materia: a qua fit abstractio: scilicet materia intelligibilis & sensibilis: ut patet in. vii. metaphisicæ. Et dico intelligibilem: ut quæ consideratur in natura continui. Sensibilem autem: sicut materia naturalis. Vtraque autem dupliciter accipitur: scilicet ut signata: & ut non signata. Et dicitur signata: secundum ꝙ consideratur cum determinatione dimensionum harum: uel illarum. Non signata autem: quæ sine determinatione dimensionum consideratur. Secundū hoc igitur est sciendum ꝙ materia signata est in-

diuiduationis principium: a qua subtrahit omnis intellectus. ƒm q̄ dicitur abstrahere ab hoc hic & nūc. Intellectus autem naturalis nō abstrahit a materia sensibili nō signata. Considerat enim hominē & carnem & ossa: in cuius diffinitione cadit sensibilis materia non signata. Sed a materia sensibili totaliter abstrahit ītellectus mathematicus: nō autem a materia ītelligibili nō signata. Vnde patet: Quod abstractio: quæ est cōmunis omnium intellectuum: facit formam uniuersalem. Et sic nō sequit̄ Quod intellectus directe singularia cognoscat. Differunt ergo rationalis anima & angelus in hoc: quia angelus unica potentia sua intellectiua directa īnspectione sine reflexione singularia & uniuersalia cognoscit. Sed anima cognitione intellectiua uniuersalia. sensitiua uero singularia directe cognoscit. Intellectiua uero: nō nisi īdirecte & per accidens: siue reflexe singularia cognoscit: sicut patuit ex iis: quæ superius adducta sunt.

DIFFERENTIA NONA

ONA differentia inter angelum & animam est: quia Intellectus agēs & possibilis nō nisi equiuoce in angelo & anima eē perhibētur. Vnde doctor lucis & ueritatis in prima parte. q. v. ar. iiii. Necessitas inquit ponēdi intellectum possibilem in nobis fuit: ꝓpter hoc: q̄ nos inuenimur quādoq̄ intelligētes in potentia: & nō in actu. Vnde opportet esse quādam uirtutem: quæ sit in potētia ad ītelligibilia ante ip̄m intelligere: sed reducitur in actum eorū: cum fit sciens: & ulterius cum fit cōsiderans. Et hæc uirtus uocatur intellectus possibilis. Necessitas autem ponendi intellectum agentē fuit: quia res materiales: quas nos intelligimus: nō subsistunt extra aīam in materiales: & intelligibiles in actu: sed solum intelligibiles in potentia extra aīam existētes. Et ideo opportuit esse aliquam uirtutem: quæ faceret illas naturas intelligibiles actu. Et hæc uirtus dicitur intellectus agēs in nobis. Vtraq̄ autem necessitas deest in angelis: quia neq̄ quādoq̄ sunt ītelligibiles in potētia tātum: respectu eorum que naturaliter intelligūt: neq̄ intelligibilia eorum sūt intelligibilia in potentia: sed in actu. Intelligunt enim primo & principaliter res immateriales. Et ideo nō potest in eis esse intellectus agens & possibilis: nisi equiuoce. ¶ Hæc ille. ¶ Quomodo autē hoc fit: declarat in solutōe quarti argumēti quarti articuli tertiæ distinctionis secūdi Sententiarū. Intellectus inquit agens & possibilis est in angelis: sicut in nobis: sed diuersimode: quia intellectus possibilis in nobis est in potentia respectu

specierum acceptarum a rebus per lumen intellectus agẽtis actu eas intelligibiles facientis: sed in eis est possibilis respectu luminis a deo i eos procedẽtis. Similiter etiam lumen intellectus agentis in nobis nõ sufficit ad distinctam rerum cognitionem habẽdam: nisi sẽcũdum species receptas: quas informat: ut lux colores. Sed lumen intellectuale in angelis sufficit ad distinctam cognitionem rerum habẽdam: quia hoc ipm lumen est: ex quo formæ intellectuales multiplicãtur: quibus intelligentiæ plenæ dicũtur: sicut dicitur in libro de causis. Quod In telligẽtia est plena formis. Sic ergo intellectus agens ipsorum semper dicitur in actu esse: quia incessanter ad aliquid actu cõsiderandum lucet in angelis: sicut in nobis quãtum in ipo est: non tamen opportet: quod semper ad unam speciem fiat conuersio: ita ut semper unum intelligatur in actu. ℂ Hæc ille. ℂ. Non sunt igitur unius rationis Intellectus agens & possibilis in nobis: & in angelis. Quod etiam probatur alio medio. ℂ In nobis enim est intellectus agens & possibilis p comparationem ad fantasmata. Quæ quidem comparantur ad intellectum possibilem: ut colores ad uisum. Ad intellectum autem agentem: ut colores ad lumen: ut patet ex. iii. de anima. Hoc autem nõ est in angelo: ut patet. Ergo Intellectus agens & possibilis nõ nisi equiuoce sunt in angelis: & in anima rationali:

DIFFERENTIA DECIMA

DECIMO differũt in hoc Angelus & anima rationalis: qa anima nõ nisi ratiocinãdo & discurrẽdo de notis ad incognita intelligit: quia secũdum philosophum in. i. phisicorum: Innata est nobis uia: ut ex notioribus nobis ad incognita deueniamus. Angelus autem sine ratiocinatiõe & discursu intelligit. Qđ sic pbať. Ois. n. discursus: uel ẽ ex ulibus ad particularia: uel a pticularibus ad uniuersalia. Probatur hoc: quia omnis ratio reduciť ad syllogismũ uel inductionem. Sed in angelis neuter horum duorum discursuum inuenitur: ergo in angelis non est discursus. Minor patet p dionysium. vii. ca. de di. no. dicẽtem. Quod Angeli nõ cõgregant diuinam cognitionem a sermonibus diffusis: neq; ab aliquo communi ad ista particularia simul aguntur. Ergo angeli nõ discurrunt de noto ad incognitum. ℂ Præterea dicitur in libro de spiritu & anima Ratiocinatio est rationis inquisitio. Sed in angelis non est ratio: quia ratio

ponitur in diffinitione animæ ficut proprium eius:ut patet in eodem libro. Ergo Angelus nõ ratiocinat̃. Et fic non difcurrit. ℭ Vlterius. Commentator maximus dicit in. vii. de di. no. Quod Angeli nõ circũeunt exiftẽtium uarietatem:ficut animæ noftræ:ergo angelus neq; ratiocinatur:neq; difcurrit. Ratiocinatio enim nihil aliud ẽ:ut dicit ifa ac:q̃ quidam proceffus rõnis noftræ procedẽs de notitia noti ad notitiam icogniti. In angelis aũt nõ eft talis proceffus:ergo i ipfis nõ eft ratiocinatio:neq; difcurfus. Vñ thomas in prima parte. q. lviii. ar. iii. Angeli inq̃t illum gradũ tenẽt in fubftãtiis fpiritualibus:quem tenẽt corpora celeftia in fubftãtiis corporeis: Vñ & celeftes mentes a dionyfio dicunt̃. Eft aũt hæc differẽtia inter corpora cæleftia & terrena:q̃a corpora terrena p mutationẽ & motũ fuã ultimam perfectionẽ adipifcũtur. Corpora uero cæleftia ftatim ex ipfa fua natura ultimã fuã pfectionẽ habẽt. Sic igit̃ & inferiores itellectus:fcilicet hoium p quẽdã motum & difcurfum itellectualis opationis pfectionem i cognitione ueritatis adipifcũtur:dum fcilicet ex uno cognito i aliud cognitum procedũt. Si autem ftatim in ipfa cognitiõe principii noti infpicerent quafi notas oẽs cõclufiones cõfequentes:in eis difcurfus locum nõ haberet Et hoc eft i angelis:quia ftatim i illis que primo naturaliter cognofcũt infpiciũt omnia:quæcunq; in eis cognofci poffunt. Et ideo dicũtur itellectuales:quia etiam apud nos ea:q̃ ftatim naturaliter apprehendũtur:intelligi dicũtur. Vñ itellectus dicit̃ habitus primoꝝ principiorũ. Animæ uero humanæ:quæ ueritatis cognitione per quẽdam difcurfum acq̃rũt:rõnales uocãtur. Quod quidẽ cõtigit ex debilitate luminis itellectus in eis. Si enim haberẽt plenitudinem itellectualis luminis:ficut angeli ftatim i primo afpectu principioꝝ totã uirtutem eorũ cõprehẽderẽt intuẽdo quicq̃d ex eis fillogizari põt. Si q̃s uero obiiciat: Quod difcurfus itellectus attẽditur fm hoc:q͂ unum per aliud cognofcit̃. Sed angeli cognofcũt unũ p aliud:q̃a cognofcũt creaturas p uerbum:ergo itellectus angelicus cognofcit difcurrẽdo. Refpondetur ad hoc q͂ difcurfus quendam motum nominat. Omnis autem motus eft de uno priori in aliud pofterius. Vnde difcurfiua cognitio attenditur fecundum q͂ ex aliquo prius noto deuenitur in cognitionem alterius pofterius noti:quod prius erat ignotum. Si autem uno infpecto fimul aliud ifpiciatur:ficut i fpeculo ifpicitur fimul imago rei & res:nõ eft ppter hoc cognitio difcurfiua. Et hoc modo cognofcũt angeli res i uerbo:nec tamẽ difcurrũt de noto ad icognitum:ficut itellectus hũanus. In fciẽtia autem noftra triplex eft difcurfus ut dicit pfatus doctor in prima parte. q. xiiii. ar. vii. Primus difcurfus eft fecũdũ fucceffionẽ

tantum:ficut cũ postꝗ intelligimus aliquid in actu conuertimus nos ad intelligẽdum aliud. Secũdus difcurfus eft fecũdum caufalitatem: ficut cũ per principia peruenimus in cognitionẽ cõclufionum. Ifte aũt difcurfus præfupponit primũ. Procedẽtes enim a principiis ad cõclufiones nõ fimul utrũq; cõfiderãt. Vñ quãdo cognofcitur primum adhuc ignorat̃. ii. Et. fic. ii. nõ cognofcitur in primo: fed ex prio. Tertius uero difcurfus eft: quãdo fecũdum uidetur in primo refolutis effectibus in caufas. Et tũc ceffat difcurfus. Intellectus ergo nofter cũ difcurfu: Angelicus uero fine difcurfu intelligit. Sed uide ꝗ præclare declaret hoc etiam prefatus doctor lucis in quæftionibus difputatis. q. viii. ar. xv: dicẽs. Difcurrere proprie eft ex uno in cognitionẽ alteri⁹ duẽire. Differt ãt cognofcere aliqd i aliquo & aliqd ex aliquo. Q ñ. n. aliquid in aliquo cognofcitur: uno motu fertur cognofcẽs in utrunq; ficut patet quãdo aliqd cognofcitur in aliquo: ut in forma cognofcibili. Et talis cognitio nõ eft difcurfiua. Nec differt quãtũ ad hoc utrũ aliquid uideatur in propria fpecie: uel in fpecie aliena. Vifus enim nõ dicitur cõferre: neq; uidẽdo lapidem p fpeciem a lapide acceptam: neq; uidendo lapidem per eius fpeciem in fpeculo refultantem. Sed tũc dicitur aliquid ex aliquo cognofci: quãdo nõ eft idem motus in utrũq;: fed primo mouetur intellectus in unum: & ex hoc mouetur in aliud. Vnde hic eft quidam difcurfus: ficut patet in demõftrationibus. Prio enim intellectus fertur in principia tantum: & fecũdario fertur per principia in cõclufiones. Intellectus aũt angelicus a fua creatione per formas innatas eft perfectus refpectu totius naturalis cognitiõis: ad quẽ fe extẽdit uirtus intellectiua: ficut & materia cæleftium corporũ totaliter eft perfecta uel terminata per formã: ita ꝙ nõ remanet in potentia ad aliam formam. Et propter hoc dicitur in libro de caufis. Quod intelligẽtia eft plena formis. Non enim effet plena: nifi tota fua potẽtia per formas illas terminaretur. Vnde nihil eorum: quæ naturaliter cognofcere poteft: eft ei incognitum. Sed intellectus nofter participans defectiue lumen intellectuale nõ eft completus refpectu omnium cognofcibilium: quæ naturaliter cognofcere poteft: fed eft perfectibilis. Nec poffet fe de potẽtia in actum reducere: nifi quãtum ad aliquid aliqua effet eius cognitio completa per naturam. Vnde opportet ꝙ in itellectu noftro fint quædam naturaliter ab ipo cognita: fcilicet prima principia: ꝗuis etiam iporum cognitio in nobis nõ determinetur nifi per acceptionem a fenfibus. Vnde ficut intellectus nofter fe habet ad ifta principia fic fe habet angelus ad omnia: que naturaliter cognofcit Et cum cognitio principiorum in nobis fit altiffimum noftræ fciẽtiæ:

Patet ꝙ in supremo nostræ naturæ attingimus quodãmodo infimũ naturæ angelicæ: qa ꝭm Diony. vii. c. de di. no. Diuina sapientia fines primorꝝ coniũxit principiis secũdorꝝ. Vnde sicut nos sine discursu pri cipia cognoscimus simplici intuitu: ita & angeli oĩa: q̃ cognoscunt. Vnde & itellectuales dicunt. Et habitus primorꝝ principiorꝝ in nobis dic t itellectus. ℭ Hæc ille. ℭ Hanc ẽt angelorꝝ & aiarꝝ differẽtiã assi gnat Dionysius. vii. c. de di. no. dicens: Angeli non accipiunt cogni tionem suã a ꝭmonibus longis & diffusis: sicut faciunt aiæ: hoc est ꝙ nõ intelligũt cum discursu queãdmodũ aĩa unita corpori itelligit: qa aĩe rõnali nõ statim offert ueritas: sed eam p inquisitionem discurrẽ do inuenit. Et hæc est cã: cur angeli ꝓprie dicunt intellectiui: uel sub stantiæ intellectuales: nõ aũt rõnales: qa sine discursu itelligunt: parti cipantes quasi in plena luce naturam itellectualem: ꝓpter quod intel lectum deiformẽ habere dicunt. Hoies uero nõ ꝓprie dicunt intelle ctiui: sed rõnales: qa cum aĩa extremum gradum teneat in substantiis intellectualibus: participat naturam itellectualẽ defectiue: quasi obũ brata. Propter quod rõnalis nõ iniuria dicit & nõ intellectiua: nisi im proprie: qa ratio oritur in umbra itelligẽtiæ: ut dicit Isaac in libro sua rum diffinitionum. Et rabi Moyses ẽt dicit. Quod ratio est intelligen tia obumbrata: qa nõ põt puenire ad notitiam icogniti: nisi ex notitia alicuius prius noti: quod est discurrere ex uno in aliud. Ex hoc ẽt dixit Boetius in. iiii. de cõsolatione: ꝙ ita se habet ad itellectum ratio: sicut se habet ad id: quod ẽ: id quod gignitur: & ut tempus ad æternitatem. Ideo ratio est umbra quædam respectu intelligẽtiæ. In quinto etiã de cõsolatione idem Boetius dicit. Quod ipsum hominem aliter sensus aliter imaginatio aliter ratio: aliter intelligẽtia intuetur. Sensus enim figuram in subiecta materia constitutam: Imaginatio uero solã sine materia iudicat formam. Ratio uero hanc quoq̧ transcendit: speciẽq̧ ipsam: quæ est in singularibus: uniuersali consideratione perpendit. ntelligentia uero celsior oculus existit. Supergressa nanq̧ uniuersi tatis ambitum ipsam simplicem formam pura mentis acie intuetur. ℭ Hæc ille. ℭ Hoc aũt recte perpendi potest ex tertio de anima: ubi philosophus ponit tres opationes intellectus. ℭ Prima enim dicitur simplicium intelligentia: siue simplicium apprehensio. secũdum quã intellectus intelligit puras & nudas rerum quiditates: quæ quidẽ ope ratio a quibusdam dicitur informatio intellectus: uel informatio p in tellectum: quando intellectus apprehendit: quod quid est rei: quod est obiectum ipsius. ℭ Secunda operatio appellatur compositio uel diui sio. ℭ Terta uero discursus. & harum operationum secnnda non põt

esse sine prima: nec tertia sine secunda ut patet. Et q̃uis itellectus & ratio sint una & eadē potētia realiter in hoīe: tñ noīe & rōne differunt: q̃a primæ duæ operationes sunt intellectus: inquātum intellectus ē.
℄ Tertia uero operatio est itellectus: inquātum itellectus dicit̃ ratio quædam. Potest ēt dicere q̄ iste tres opationes sunt opationes rōnis: sed tertia est ipsius rationis: inquātum ratio. Prima uero & secūda sūt rationis: inquantum ratio est intellectus q̃dam. Quia ergo angeli primam operationem hñt: qui eo modo: quo nos itelligimus prima principia intelligunt: q̃cquid naturaliter itelligūt sine aliquo discursu aut inquisitione rationis: ideo itellectiui & non rōnales appellant̃. Quia uero homines ratiocinando de noto ad incognitum discurrunt: ideo potius rationales q̄ intellectiui appellantur: q̃a sicut proprium est itellectus apprehēdere nudam & simplicem rei essentiam & quiditatem: ita ratiōis proprium est ratiocinari & discurrere. Vnde Boetius dicit Quod ratio est ꝓpria humani generis: & ratiocinatio est rōnis inq̃sitio siue ꝓcessus q̃dam rōnis nostræ ꝓcedēs de notitia noti ad notitiā icogniti: ut dicit Isaac in libro suarum diffinitionū. Hæc aūt: q̄ prælibata sunt: ex intentione ēt sancti doctoris ꝓpalauimus. Vnde in q̄stionibus disputatis p̄fatus doctor sic inquit. In intellectu diuino: q̄ est omnino simplex: nulla pōt eē compositio: sed ratio nostra: q̄uis sit cōposita ex hoc tñ q̄ in ipsa aliq̄d de natura simplicis iuenitur: sicut exēplar in sua imagine. pōt in aliquem actum simplicē & aliquē actum cōpositum: prout componit p̄dicatum cum subiecto: uel ꝓut cōponit pricipia in ordine ad conclusionem. Vnde eadē potētia in nobis est: q̄ cognoscit simplices reꝝ quiditates: & q̄ format ꝓpositiones: & quæ ratiocinatur: quoꝝ unum proprium est rōnis: inquantum est ratio. Alia duo pñt eē intellectus: inquātum est intellectus. Vnde secūdum inuenitur in angelis: cum per plures spēs cognoscāt. Sed in deo est solum primum qui cognoscēdo essentiam suā oīa itelligit & simplicia & complexa. ℄ Hæc ille in p̄fatis q̄stionibus. q. xv. ar. primo ad q̄ntū. Recte igitur angeli intellectiui: hoīes aūt rōnales appellant̃. Vnde ēt Thomas in. ii. Sen. distin. iii. ar. vi. ad secūdū sic dicit. In homine ē intellect⁹ nō tamen ꝓpter hoc in ordine itellectualium ꝓprie ponit̃: q̃a illa substantia itellectualis dicit̃: cuius tota cognitio ꝯm itellectum est: q̃a oīa q̄ cognoscit: subito sine iquisitione sibi offerūt̃. Non aūt ita est de cognitione aīæ: q̃a per inquisitionem & discursum rōnis ad notitiam rei uenit. Et ideo rōnalis dicit̃: q̃a eius cognitio ꝯm terminum tm̄: & ꝯm principium itellectualis est. Secūdum principium: q̃a prima principia

sine inquisitiõe statim cognoscit aia. Vñ hitus primorũ pricipiorũ itel lectus dicitur secũdum terminum: qa iquisitio rõnis ad itellectum rei terminatur. Et ideo non habet itellectum: ut naturam ppriam: sed p quãdam participationem. ¶ Hæc ille. ¶ Habes igitur qualiter aia rationalis dicit: & homo similiter per animam rõnalis nũcupat: ppter discursum. Angelus uero nõ rõnalis ppric: sed intellectiuus appellat: qa sine discursu intelligit: quis beatus Gregorius appellauerit angelũ aial rõnale qa non loquit illic ex sententia ppria: sed ex opinione Platonis: qui dixit angelos eẽ aialia. Ideo Platonici in diffinitiõe hoïs mortale addiderũt dicẽtes. Sumus enim rõnales nos & dii: sed mortale additum separat nos ab illis. Vt recitat Porphirius in prædicabilibus. Sed ne arbitreris ex iis: quæ pauloante elucidata sunt. Quod ratio & intellectus in homine sint duæ potentiæ: uel φ realiter differant. Audi quid dicat Thomas in quæstionibus disputatis. q. xv. arti. primo. Oportet inquit inuestigare rationis & intellectus differentiam. Sciendum est igitur ẽm Augustinum in. iii. de trinitate. Quod sicut est ordo quidam inter substantias corporeas: ex quo quædam aliis superiores dicuntur: & earum regitiue: ita etiam est quidam ordo inter substantias spirituales. Superiorum autem & iferiorum corporum hæc est differentia. Quod inferiora corpora suum perfectum esse p motum consequuntur: generationis scilicet alterationis & augmenti: ut patet in lapidibus plantis & animalibus. Superiora uero corpora suũ perfectum esse habent quantum ad substantiam uirtutem & quantitatem & figuram absq; omni motu statim in eorum principio: ut patet in sole & luna & stellis. pfectio ãt spũalis nature in cognitiõe ueritatis cõsistit. Vñ sũt qdã substãtie spũales supiores: q̃ sine aliquo motu uel discursu stati in prima & subita: siue simplici acceptõe cognitionẽ obtinent ueritatis: sicut est in angelis: ratione cuius intellectũ deiformem habere dicuntur. Quædam uero sunt inferiores: quæ ad cognitionem ueritatis perfectam uenire non possunt: nisi per quendam motum quo ab uno in aliud discurrũt: ut ex cognitis in icognitorum notitiam pueniant: quod est proprium humanarum animarum. Et inde est φ ipsi angeli intellectuales substantiæ dicuntur: animæ uero rationales. Intellectus enim simplicem & absolutam cognitionem designare habet. Ex hoc enim aliquis intelligere dicitur. Quod interius ipsa rei essentia ueritatem quodammodo legit. Ratio uero discursum quendam designat: quo ex uno in aliud cognoscendum pertingit & peruenit. Vnde dicit Isaac in libro suarum diffinitionũ: φ

ratiocinatio est cursus causae in causatum. Motus autem omnis ab immobili procedit: ut dicit Philosophus. vii. &. viii. phisicorum: & Augustinus. viii. super Genesim ad litteram. Finis etiam motus est qes: ut dicitur in. qnto Phisicorum. Et sicut motus comparatur ad quietē & ut ad principium: & ut ad terminum. Ita & ratio: quae comparatur ad intellectum: ut motus ad quietem: & ut generatio ad esse: ut patet ex auctoritate Boetii superius inducta. Comparatur enim ratio ad itellectum: qui est ueluti quoddam quietum & immobile: ut ad principium: & ut ad terminum. Vt ad principium quidem: quia non posset mens humana ex uno in aliud discurrere: nisi eius discursus ab aliqua simplici acceptione ueritatis inciperet. Quae quidem acceptio est intellectus principiorum. Similiter nec rationis discursus ad aliquid certum pueniret: nisi fieret examinatio eius: quod per discursum iuenit̄ ad prima principia: in quae ratio resoluit. Et sic ratio etiam comparatur ad intellectum: ut ad terminum. Et hoc modo intellectus est principium & terminus rationis. Vnde q̄uis cognitio humanae animae ꝓprie sit per uiam rationis: est tamen in ea quaedam tenuis participatio illius simplicis cognitionis: quae in substantiis superioribus inuenitur: ex quo uim intellectiuam habere dicunt̄. Et hoc secundū illū modū: quem supra diximus ex uerbis Dionysii. vii. c. de diui. nomi. dicens. Quod diuina sapientia semper fines primorum cōiungit principiis secundorū. Hoc est dictū ꝙ inferior natura in suo summo attingit ad aliquid infimum naturae superioris. Naturae enim ordinatae adinuicē sic se habent: sicut corpora contiguata: quorum inferius in sui supremo: tangit superius in sui infimo. Vnde & natura attingit in sui supremo ad aliquid: quod est proprium superioris naturae: imperfecte illud participans: quia illud: quod est superioris naturae non potest eē in inferiori natura perfecte: sed per quandam tenuem participationē: ut diximus: quemadmodum in natura sensitiua non est ratio: sed aliqua participatio rationis: inquantum bruta habent quandam prudētiam naturalem: ut patet ī primo metaphisicae. Id autem: quod sic participatur: non habetur: ut possessio: idest sicut aliquid perfecte subiacens potentiae habenti illud: sicut dicit̄ in primo metaphisicae. Quod cognitio dei diuina est: & nō humana possessio. Vnde ad id: quod hoc modo habetur: non deputatur aliqua potentia: sicut bruta non dicuntur habere rationem aliquam: quāuis aliquid prudentiae participent: sed hoc inest secundum quādam estimationem naturalem. Similiter nec in homine est una potentia specialis: per quam simpliciter & absolute & absq; discursu cognitionem ueritatis obtineat: sed talis ueri-

ratis acceptio inest sibi per quendam habitum naturalem: qui dicitur intellectus principiorum. Non est igitur in homine aliqua potentia a ratione separata: quae intellectus dicatur. Sed ipsa ratio intellectus dicitur: eo q participat de intellectuali simplicitate: ex quo est principiū & terminus in eius propria operatione. Dato autem q aliqua potētia nobis proprie & perfecte competeret ad simplicem acceptionem & cognitionem ueritatis: quae est in nobis: non tamen esset alia potentia a ratione. Quod sic patet s̄m Auicennam in. vi. de naturalibus. Diuersi actus indicant differentiam potentiarum: quia potentiae distinguūtur per actus: & actus per obiecta: & tunc tantū: quando non possunt in idem principium referri: sicut in corporibus non reducitur in idem principium recipere & retinere: sed hoc in humidum: illud autē in siccū. Et ideo imaginatio: quae retinet formas corporales est alia potentia a sensu: qui recipit praedictas formas per organum corporale. Actus autem rationis: qui est discurrere: & actus intellectus: qui ē simpliciter apprehendere ueritatem comparantur adinuicem: ut generatio ad eē: & motus ad quietem: ut superius patuit. In idem autem principium reducitur quiescere & moueri in oībus i qbus īueniuntur: qa per quam naturam aliquid quiescit in loco: per eandem mouetur ad locum: cum natura sit principium motus & quietis in eo: in quo est. Sic autem se habent quiescens & motum: sicut perfectum & imperfectum. Vnde & potentia discurrens & ueritatem accipiens non erunt diuersae: sed una: quae: inquantum est perfecta: ueritatem absolute cognoscit. Inquantum uero est imperfecta: discursu indiget. Vnde ratio proprie accepta nullo modo potest esse alia potentia ab intellectu in nobis. Sed interdum ipsa uis cogitatiua: quae est potētia animae sensitiuae: ratio dicitur: quia confert inter formas indiuiduales sicut ratio proprie dicta inter formas uniuersales: ut dicit Commentator in. iii. de anima. Et haec habet organum determinatum: scilicet mediam cellulam cerebri. Et haec ratio absq dubio alia potentia est ab intellectu. Sed de hac nunc non intendimus. ¶ Haec Thomas ubi supra. Et sic habes in hac differētia: quomodo anima rationalis cum discursu: angelus uero sine discursu intelligit. Habes etiam qualiter angeli intellectiui appellantur: animae uero rationales dicuntur: & quāuis in homine sit quaedam tenuis participatio intellectus: nō tamen in homine sunt duae potentiae ratio & intellectus.

¶ DIFFERENTIA VNDECIMA.

u NDECIMO Differũt angelus & anima rationalis: quia in angelo potentiæ non sunt ita distinctæ: sicut in anima: siue in angelo non sunt tot nomina potentiarum: sicut in anima
Ponunt enim theologi in anima rationali sinderesim conscientiam rationem superiorem & inferiorem: quæ omnia angelis ipsos attribuisse nusq̃ comperi. Et notanter dixi omnia: quia non erit absurdum fortasse sinderesim in ipsis ponere. Nõ autem memini me legisse aliquem theologum: qui rationem superiorem & iferiorem i angelis posuerit: aut qui dicat sinderesim rationem & cõscientiam facere syllogismum in angelo: sicut in anima faciunt: ut patebit: quia collatio nõ est in angelis ut diximus. Quomodo autem hæc sint i anima & quid sit unũquodq; eorum: libet differere. Ratio. n. sup̃ior & iferior hoc mõ distingũtur ẜm doctorem lucis i quæstionibus disputatis. q. xv. ar. ii. Sũt enim inquit quædam naturæ anima rationali superiores Quædam uero iferiores. Cum uero omne: quod itelligitur itelligat per modum itelligentis. Rerum: quæ sunt supra animam: itellectus ẽ in anima rationali iferior ipsis rebus itellectis. Earum uero: quæ sunt infra animam inest animæ intellectus superior ipsis rebus: cum in ea res ipse nobilius esse habeãt q̃ in seipsis. Et sic ad utrasq; res diuersam habitudinem habet: & ex hoc diuersa sortitur officia: ẜm q; ad diuersas naturas respicit. Secundũ enim q; rebus superioribus itendit: puta uel quod naturam earum absolute considerat: aut ab eis rationem & quasi exemplar operãdi accipit: superior ratio nominatur. Secũdum uero q; ad iferiora cõuertitur: uel cõspicienda per cõtemplationẽ: uel per actionem disponenda: iferior ratio nũcupatur. Vtraq; autem scilicet superior & iferior ẜm cõmunem rationem itelligibilis ab anima humana appræhenditur. Superior quidem prout immaterialis est in seipsa. Inferior autem: prout a materia per actum itellectus agẽtis denudatur. Vnde patet q; ratio superior & iferior nõ nominãt diuersas potentias: sed unam & eãdem ad diuersa diuersimode comparatam.
¶ In tertio autem articulo eiusdem quæstionis sic inquit. Aliqs actus attribuitur rationi dupliciter. Vno modo quia est immediate eius: utpote ap ipsa ratiõe elicitus: sicut cõferre de agẽdis uel scibilibus. Alio modo quia eius est mediante uolũtate: quæ per eius iudicium mouetur. Sicut autem motus appetitus: qui sequitur iuditium ratiõis: ratiõi attribuitur: ita motus appetitus cõsequẽtis deliberationem superioris rationis attribuitur superiori rationi: utpote cum aliquid deliberat de

agēdis: ex hoc ꝙ aliquid deo est acceptum: uel diuina lege praeceptum uel aliquo huiusmodi modo. Inferioris uero rationis est: quando motus appetitus cōsequitur inferioris rationis iudicium: ut cum delibera tur de agēdis per causas iferiores: utputa cōsiderando turpitudinem actus: dignitatem rationis: hominum offensam & huiusmodi. Hae au tem geminae cōsiderationes ordinatae sunt. Finis enim ſm phm i. vii. ethicorum in operabilibus ratiōem pricipii tenet: quia hoc facit finis in operabilibus: quod prima principia in speculabilibus. In scientiis enim speculatiuis non perficitur iudicium rationis: nisi quando resol uuntur rationes in prima principia. Vnde nec in operabilibus perfi citur: nisi quando fit reductio usque ad ultimum finem. Tunc enim solummodo ratio dabit ultimam sententiam de operando. Et haec sententia est consensus in opus. Et inde est ꝙ consensus in actum at tribuitur rationi superiori: quae finem ultimum respicit. Sed delecta tio: siue delectationis complacentia attribuitur ab Augustino rationi inferiori. Quando igitur aliquis peccat in actum consentiēdo: est pec catum in ratione superiori: quādo uero per solam delectationem cū aliqua deliberatione: dicitur esse peccatum in inferiori ratione: ꝓpter hoc ꝙ i huiusmodi iferioribus disponendis immediate cōsistit. Sic aūt dicitur esse peccatum in superiori ratione: uel inferiori: inquantū mo tus appetitiue rationi attribuitur. Sed considerādo actum proprium rationis dicitur esse peccatum in superiori uel inferiori ratione: quādo ratio superior uel inferior in propria collatione decipitur. Nam secū dum philosophum in. iii. de anima. Sicut sensus i propriis sensibilibus nūq̄ decipitur. Circa sensibilia autem cōmunia: & per accidens deci pi pōt. Ita intellectus circa proprium obiectum scilicet quod quid est: nunquam decipitur: nisi forte per accidens: nec circa prima principia decipitur: quae statim notis terminis cognoscunť. Propterea dixit phi losophus. Quod intellectus semper est rectus. Sed decipitur in confe rendo & applicando principia communia ad particulares conclusio nes. Et ita contingit rationem sua rectitudine priuari: & in ea esse pec catum. Omne autem peccatū ē contra rationē: ut Dionysius dicit: In quantum est contra rationem rectam: in qua peccatum esse non po test. ¶ Si quis uero obiiciat: quod fortius & superius non uincitur ab inferiori. Sed ratio est fortissimum eorum: quae in nobis inueniūť: ergo nō potest uinci per concupiscentiā uel aliqd huiusmodi. Et sic ui deť ꝙ ratio nō possit peccaŕ. Diciť ad hoc ꝙ similē rōnē Socrates facie bat tōndere uolēs: ꝙ nullū sciētē cōtigit peccare: q̄a scia: cū sit fortiora

a passione nõ uinci ur. Ad quod respondet philosophus i.vii.ethy.di-stinguẽdo sciam i uniuersalem & particularem:& i sciẽtiam in habitu & in scientiam in actu: & in habitu scientiam distinguit:per hoc ꝙ habitus potest esse solutus & ligatus:ut i ebriosis accidit. Cõtingit eni aliquem habẽtem sciẽtiam uniuersalem i actu particulari:circa quem est opus:nõ habere sciẽtiam:nisi in habitu ligato per cõcupiscentiam uel passionem:ut sic iudicium rationis i particulari operatione non possit informari secũdũ uniuersalem sciẽtiam. Et ita cõtingit errare rationem i electione. Et a tali errore electionis. Omnis malus ẽ ignorãs: quãtumcũꝙ habeat in uniuersali sciẽtiam. Et per hunc modum ratio ad peccatum deducitur:inquãtum per cõcupiscẽtiam uel passionem ligatur. Vnde secũdum Augustinũ.xii.de trinitate tres cõcurerũt in peccato primi parẽtis. Videlicet uir. Mulier & serpẽs:hoc est Adã Eua & diabolus in specie serpentis:qui i ncitauit eos ad peccãdum. Per uirum enim rationẽ superiorẽ:per mulierẽ rationem inferiorẽ & per serpentem sensualitatẽ Augustinus intelligit. Veluti etiam hieronimus super Ezechielẽ exponẽs illud similitudo uultus q̃tuor aĩaliũ &c. Per hominem intelligit rationem superiorem.per uitulum inferiorem: p leonem sensualitatem:& per aquilam dominam sinderesim. ¶ De ratione etiam superiori & inferiori quid sint:cumulate declarat præfatus thomas in.ii.S.dist.xxiiii.ar.ii. Ratio inquit hic accipit :q̃ hoc mõ se habet ad uolũtatem & liberũ arbitrium:sicut se habet apprehensio sensitiua ad sensualitatem. Nullus enim appetitus mouetur in suum obiectum:nisi fiat appræhensio alicuius sub ratione boni uel mali cõuenientis uel nociui. Hanc autem rationem cõuenientis & boni aliter homo percipit aliter brutum. Brutum enim nõ cõferendo: sed quodã naturali instinctu sibi cõueniens uel nociuum cognoscit. Homo autẽ per inuestigationem quãdam & collationẽ huiusmodi rationes considerat. Et ideo uis illa per quam in huiusmodi rationum cognitionem uenit:cõuenienter ratio dicitur:quæ inuestigatiua ẽ:& deductiua unius in alterum. Quia uero tota ratio potentiarum ex obiectis sumitur quorum speciebus cõformantur: Inde est:ꝙ oporret in ratione quẽdã gradum constituere secũdum ordinem eorum:quibus intendit. In rebus autẽ:quas ratio. considerat:talis inuenitur distinctio & ordo: Vt quædam æterna & necessaria a temporalibus discreta eis proponantur: Vnde & ratio ex hoc quẽdam gradum cõsequitur:ꝙ his uel aliis itẽdit: Sed quia ita est in ordine rerũ. Quod superius est directiuũ iferioris & causa:Inde est ꝙ per eterna in iis:quæ temporalia sunt dirigimur:sicut id:quod uno modo se habet:est mensura eius:quod multi-

forme est:ut ex.xii.methaphisicæ accipitur. Et secundum hoc patet: Q d rō æternis dupliciter inhærere pōt:uel cōsiderādo ipa:i se uel cōsiderādo ipa ſm q̃ sunt regula tēporaliū per nos disponendorum & agendorum. Et prima consideratio nō est extra limites speculatiue rationis:secūda autem ad genus practice rationis pertinet. Vnde patet q̃ rō supior pti ē speculatia & pti practica. Et iō Magr̄ i littera dicit: q̃ ratio superior supernis conspiciendis:inquantum est speculatiua: & inquantum est practica supernis consulendis intēdit: Vnde ex hoc patet q̃ ratio superior:prout contra inferiorem diuiditur:nō distat ab ea sicut speculatiuum & practicum:quasi ad diuersa obiecta respiciant de quibus fiat ratiocinatio:sed magis dinstinguntur secundum media a quibus ratiocinatio sumitur. Ratio enim inferiori consiliatur ad electionem tendens ex rationibus rerum temporalium. Vt q̃ aliquid est superfluum uel diminutum: Vtile honestum. Et sic de aliis conditionibus:quas moralis philosophus pertractat. Superior uero consilium sumit ex rationibus æternis & diuinis:ut quia est contra præceptū dei uel eius offensam ostendit uel aliquid huiusmodi. Diuersitas autē mediorum ex quibus ad idem genus conclusionis proceditur: non facit diuersam potentiam:sed quādoq̃ diuersum habitum. Et ideo ratio superior & inferior non distinguntur sicut diuersæ potentiæ:sed magis secundum habitum:uel quem iam actu habet:uel ad quem naturaliter ordinatur. Ratio enim superior perficitur sapientia:& inferior sciētia:ut dicit Augustinus xii.de trinitate. ¶ Et hæc de ratione superiori & inferiori dicta sufficiant. Nunc autem de sinderesi aliquid dicerams Sciendum est igitur: Quod natura humana est infra angelicam:si cōsideremus modum intelligendi utriusq̃. Dictum est enim supra q̃ naturalis modus cognoscēdi & proprius naturæ angelicæ est:ut ueritatem cognoscat sine inquisitione & discursu. Humane uero proprium est:ut ad ueritatem cognoscendam perueniat inquirendo:& ex uno in aliud discurrendo. Vnde anima humana:ut præfati fuimus: quātum ad id:quod in ipsa suppremum est:aliuqid attingit de eo:quod proprium est naturæ angelicæ:ut scilicet ad aliquorum cognitionem subito & sine inquisitione perueniat:q̄uis etiam angelo sit inferior quantum ad hoc:q̃ in his ueritatem cognoscere non potest:nisi a sensu acciplēdo. Inuenitur autem in natura angelica duplex cognitio. Speculatiua:qua ipsam rerum ueritatem simpliciter & absolute intuetur:& practica:tam secundum philosophos:qui posuerunt angelos motores orbium:& omnes formas naturales præexistere in eorum cognitione:q̄ secuudum theologos:qui ponunt angelos deo in officiis spiritualibus

ministrare: secundum que ordines distinguntur. Vnde & i natura hu mana: inquantum attingit angelicam oportet esse cognitionem ueri- taris sine inqsitióe: & in speculatis & in practicis. Et hác qdē cognitio nē oportet eē principiū totius sequētis: siue speculatiue: siue practicæ quia principia oportet esse stabiliora & certiora. Vnde & hanc cogni- tionem oportet homini naturaliter inesse: cum hoc quidem cognoscit quasi quoddam seminarium totius cognitionis sequentis. Et in omni bus naturis sequentium operationum & effectuum quædam natura- lia semina præexistunt. Quam quidem cognitionem oportet habitu alem esse: ut in promptu existat: ea uti: cum fuerit necesse. Sicut autem animæ humanæ est naturaliter insitus quidam habitus naturalis: quē uocamus intellectum principiorum ita in ipsa est quidam habitus na turalis primorum principiorum operabilium: quæ sunt naturalia pri cipia iuris naturalis: Qui quidem habitus ad sinderesim pertinet. Et ideo hoc nomen sinderesis uel nominat absolute habitum naturalem similem habitui principiorum speculabilium: uel nominat ipsam po tentiam rationis cum tali habitu. Et quodcūq horum fuerit nō mul- tum differt: quia hoc nō facit dubitationem nisi circa nominis signifi cationem. Hæc ex intētione thomæ in qstionibus disputatis. q. xxvi. ar. i. In ii. uero. S. dist. xxiiii. ar. iii. sic dicit. Sicut est in motu rerum na- turalium. Quod omnis motus ab immobili mouēte procedit: ut di- cit Augustinus. viii. super genesim ad litteram: & philosophus probat in. vii. &. viii. phisicorum. Et omne dissimiliter se habens ab uno eo- demq modo se habente ita etiam oportet: quod sit in processu ratio- nis. Cum enim ratio uarietatem quandam habeat. & quodámodo mo bilis sit: secūdum q principia in conclusiones deducit: & in cōferendo frequenter decipiatur. oportet quod omnis ratio ab aliqua cognitio- ne procedat: quæ uniformitatē & quietem quādam habeat: Quod nō fit per discursum inuestigationis: sed subito intellectui offeruntur. Si cut enim ratio in speculatiuis deducitur ab aliquibus principiis per se notis: quorum habitus intellectus dicitur: Ita etiam oportet: quod ra tio practica ab aliquibus principiis per se notis deducatur: ut puta ma lum nō esse faciendum. Præceptis obediendum fore: Deo præcæteris obtemperandum. Et sic de aliis. Et horum quidem habitus sinderesis dicitur. Vnde dico q sinderesis a ratione practica distinguitur: non quidem per substantiam potentiæ: sed per habitum: qui est quodam- modo innatus menti nostræ: ex ipso lumine intellectus agentis: sicut & habitus principiorum speculatiuorum: Vt omne totum est maius

sua parte:& huiusmodi:licet ad terminationem cognitionis eorum sẽ su & memoria indigeamus: Vt in.ii.posteriorum dicitur. Et ideo stati cognitis terminis cognoscuntur:ut in primo posteriorum dicitur. Si deresis ergo uel habitum tantum nominat:uel potẽtiam subiectam habitui sic nobis inato. ℂ Hæc ille. ℂ Notandum isuper q sinderesis nũq̃ potest peccare. Et ratio est:quia illud quod naturaliter iest sem per inest:sed naturale est sinderesi: Quod remurmuret malo:ergo ip sa nũq̃ in malum cõsentit. ℂ Vlterius. Bonum potest esse magis pu- rum:q̃ malum:quia aliquod Bonum est:cui nihil admiscetur de malo. Nihil autem est adeo malum:quod nõ habeat aliquid de bono admi- xtum. Sed in nobis est aliquid:quod semper inclinat ad malum:scili- cet fomes. Ergo & aliquid erit:quod semper iclliat ad bonum. Hoc au- tem nõ uidetur esse nisi sinderesis:ergo in sinderesi nũq̃ potest eẽ pec- catum:q̃uis i ratione superiori uel inferiori esse possit:ueluti ante de- mõstrauimus:quia in ipsa applicatione uniuersalis pricipii ad aliquod particulare potest accidere error propter imperfectam uel falsam de- ductionem uel alicuius falsi assumptionem: Et ideo i sinderesi non est peccatum:sed in illa potentia:quæ uniuersale iudicium sinderesis ad particularia opera applicat. Nam sicut in speculatiuis ratio falsa: q̃uis originem sumat a principiis:nõ tamen a principiis primis falsitatẽ ha- bet:sed ex malo usu principiorum:ita etiam in operatiuis accidit. Q d' autem in sinderesi nõ possit esse peccatum:late ostẽdit sanctus doctor lucis iquæstionibus in disp. q.xxvi.ar.ii.dicens. Natura in omnib9 o- peribus suis bonum itendit:& cõseruationem eorum:quæ per opera- tionem naturæ fiũt. Et ideo in omnibus naturæ operibus semper pri- cipia sunt permanẽtia & immutabilia:& rectitudinem conseruantia. Pricipia enim manere oportet:ut dicit in primo phisicorum. Nõ enim posset esse aliqua firmitas uel certitudo in iis:quæ sunt a principiis:ni- si principia essent firmiter stabilia. Et inde est q omnia mutabilia re- ducuntur ad aliquod primum immobile. Hinc est etiam Quod om- nis specifica cognitio deuincat ab aliqua certissima cognitione:circa quam error esse nõ potest:quæ est cognitio primorum principiorum uniuersalium:ad quæ omnia illa cognita examinãtur. Et ex quibus oi bus omne uerum approbatur: & omne falsum respuitur. In quibus si aliquis error posset accidere:nulla certitudo in tota sequenti cogni- tione inueniretur. Vnde & in operibus humãis ad hoc q in eis aliqua rectitudo esse possit oportet esse aliq̃d principiũ pmanens q̃d rectitu dinẽ imutabilẽ hẽat:ad q̃d oĩa opa examinant:ita q illud principium

permanens omni malo resistat:& omni bono consentiat. Et hoc est sinderesis cuius officium est remurmurare malo & inclinare ad bonū Et ideo concedimus: Quod in ipsa non possit esse peccatum. ℂ Hæc ille. ℂ Sed contra. Videtur enim ꝙ in synderesi possit esse peccatum. Nam peccare:cum non sit habitus proprie loquendo: nec potentiæ: sed hois:quia actus sunt singularium. Dicitur tamen aliquis habitus uel potentia peccare:ſm ꝙ per actum alicuius potentiæ uel habitus homo inducitur ad peccandum quā doꝗ:quia Io.xvi. Venit hora:ut omnis:qui interficit uos arbitreť obsequium se præstare deo. Et sic ad occisionem aliqui inclinanť:ex hoc ꝙ iudicabunt esse obsequendum deo. Quod ad sinderesim pertinet. Ergo uideť ꝙ sinderesis possit pec care. ℂ Vlterius. Pena correspondet culpe. Sed tota anima punitur: in damnatis:etiam sinderesis. Ergo sinderesis peccat. ℂ Ad primum dicitur ꝙ quando in aliquo syllogismo conclusio falsa induciť ex dua bus propositionibus:quarum una est uera:& alia falsa: peccatum cō- clusionis non attribuitur uere:sed falsæ. Et ideo in illo arbitrio:quo occisores apostolorum arbitrabantur se obsequium præstare deo:pec catum non proueniebat ex uniuersali iudicio sinderesis:sed ex falso iu dicio superioris rationis:quæ arbitrabatur occisionem apostolorū eē beneplacitam. Sinderesis enim dicebat. Omne beneplacitum deo est faciendum. Et hæc est uera. Superior autē ratio dicebat. Occisio apo- stolorum est deo beneplacita:ergo &c̃. Et ideo non oportet concedere ꝙ per actum sinderesis inclinarentur ad peccatum. ℂ Ad secundam instantiam respondet Augustinus in.xii.de trinitate dicens: hoc ar- gumentum non ualere propter hoc:ꝙ peccato solius inferioris rōnis totus homo dānatur. Et hoc ideo:quia ad unā partem pertinet utraꝗ ratio cuius est ꝓpriū peccare. Et ideo pena directe respondet ꝑsone:& non potentiæ:nisi inquantum potentia ē personæ. Pro peccato enim quod homo una sui parte cōmisit:ipsa ꝑsona hominis penam mereť: quantum ad omnia:quæ in persona continentur. Vnde & in iudicio seculari pro homicidio:quod homo manu committit:nō sola manus punitur. Et per hoc patet solutio ad istas duas instantias. ℂ Annota- tu etiam dignum arbitror:ꝙ sinderesis in nullo potest extingui:quod sic probatur. Habetur enim Esaiæ ultimo: Vermis eorum non morie tur:& cætera. Et exponit Augustinus de uerme conscientiæ:qui ē remorsus conscientiæ. Sed remorsus conscientiæ causatur ex hoc: Quod sinderesis remurmurat malo: ergo Sinderesis in nullo: ex- tinguitur. Vnde etiam Ieronimus in Glosa Ezechielis primo dicit

Quod nec in caim sinderesis est extincta: quem tamē cōstat despera-tum fuisse: per hoc: quod dicitur genesis. iiii. Maior est iniquitas mea: q̄ ut ueniam merear: Ergo i nullo sinderesis extinguitur: nec i ipsis q dem damnatis. Nota tamē secūdum thomam ubi supra ar. iii. Quod sinderesim extingui dupliciter potest itelligi. Vno modo quātum ad ipum lumē habituale. Et sic impossibile est ꝙ sinderesis extinguatur: sicut impossibile est: ꝙ aīa hominis priuetur lumine intellectus agētis per quem principia prima i speculatiuis & operatiuis nobis inotescūt. Hoc enim lumē est de natura ipius animæ: cum per hoc sit intellectua lis: de quo lumine dicitur in psalmo Signatum est super nos lumē uul tus tui domine. Quod scilicet nobis bona ostēdit. Hæc eni est respō-sio ad id: quod dixerat. Quis ostēdet nobis bona. Alio modo quantū ad actum: Et hoc dupliciter. Vno modo ut dicatur actus sinderesis ex tingui: inquātum actus eius nō intercipitur. Et sic cōtingit actum sin-deresis extingui in his: q nō habēt usum liberi arbitrii: nec aliquē usū rationis. Et hoc est ꝓpter impedimētum proueniēs ex læsione orga-norum corporalium: a quibus ratio nostra indiget accipere. Alio mo do per hoc ꝙ actus sinderesis ad cōtrarium deflectitur: & sic impossibi le ē i uniuersali iudicium sinderesis extingui. In particulari uero ope-rabili extinguitur: quādocūq̨ peccatur in eligēdo. uis enim cōcupiscē tiæ uel alterius passionis ita rationem absorbet: ut in eligēdo sindere-sis uniuersale iudicium ad particularem actum nō applicet. Sed hoc ñ extinguit sinderesim simpliciter: sed secūdum qd. Vnde simpliciter loquēdo cōcedimus ꝙ sinderesis nūq̄ extinguit. ¶ Sed cōtra. ¶ Ná i fideles nullum habēt remorsum cōscientiæ de sua infidelitate. Cū igi tur officium sinderesis sit remurmurare malo & peccato: Videtur ꝙ i eis ipa sit extincta. ¶ Item sic. ¶ Nam in beatis amouetur omnis icli-natio ad malum: ergo per cōtrarium & in damnatis omnis inclinatio ad bonum. Sed sinderesis inclinat ad bonum: ergo &c. Dicitur ad pri mum ꝙ in infidelibus siue hæreticis remurmurat cōscientia eorum i fidelitati ꝓpter errorem: qui est in ratiōe eorum superiori. Ex quo cō-tingit ꝙ iudicium sinderesis huic particulari nō applicetur. In uniuer sali enim iudicium sinderesis in eis manet. Iudicāt enim malum eē nō credere his: quæ a deo dicuntur. In hoc autem errāt secūdum superio rem rationem: quia nō credūt hoc esse a deo dictum. Respondetur ad secūdum ꝙ malum est præter naturam. Et ideo nihil prohibet inclina tionem ad malum a beatis remoueri. Sed bonum & inclinatio ad bo-num consequitur ipsam naturam. Vnde natura manēte nō potest in-clinatio ad bonum tolli etiam a damnatis. In nullo igitur sinderesis ex

tinguitur. Vnde hieronymus super Ezechielē appellat sinderesim sci tillam consciētiæ. Nam sicut scintilla est id: quod purius est de igne: & superuolat toti igni: ita sinderesis est id quod supremum in conscientiæ iudicio reperitur. Et secūdum hāc methaphoram sinderesis scintilla conscientiæ dicitur. & sicut in igne materiali aliquis motus accidit igni: propter admixtionē ad materiam alienam: qui nō accidit scintille ratione suæ puritatis. Ita aliquis error potest accidere conscientiæ propter commixtionem eius ad particularia: quæ sunt quasi materia a ratione aliena: qui non accidit rationi in sua puritate existēti. ¶ Augustinus autem appellat sinderesim naturale iudicatorium. ¶ Sed iā de sinderesi cumulate loqui ad conscientiam transeamus. ¶ Sciendum est igitur ꝙ conscientia quandoqꝫ accipitur pro re conscita. Vt cum dicitur: Dicam tibi uel pandam tibi conscientiam meam: id est qđ est in conscientia mea. Et hoc modo accipit paulus conscientiam. .i. ad thy. i. cum dicit: finis præcepti charitas de conscientia bona. Glosa. idest Spe: quia ex meritis: quæ conscientia tenet: motus spei insurgit. Aliqui uero dicunt ꝙ hoc nomen conscientia potest etiam significare potentiam uel habitum. Sed hoc est falsum. Sunt enim aliqua nomina ita significantia actum: ꝙ nullo modo possunt significare habitum uel potentiam: sicut hoc nomen usus: quod quidem significat actum cuiuslibet actus & potentiæ. Vsus enī est illius: cuius est actus. Vnde hoc nomen usus ita significat actum: ꝙ nullo modo potest significare potentiam uel habitum. Et similiter uidetur de conscientia. Nomen enim conscientiæ significat applicationē scientiæ ad aliquid. Vnde conscire dicitur: quasi simul scire. Qualibet autem scientia ad aliquid applicari potest. Vnde Ratio coniuncta sinderesi facit conscientiam. Conscientia ergo non potest nomiare aliquem habitum specialē: uel aliquam potentiam: sed noīat ipsum actū: q est applicare cuiuscūqꝫ hītꝰ uel cuiuscunqꝫ potentie aliquē actū ꝑticularē. Applicatur autem aliqua notitia uel scientia ad aliquem actum dupliciter. Vno modo secundum ꝙ consideratur an actus sit: uel fuerit. Alio modo secundum ꝙ consideratur: an actus sit rectus: uel non. Et secundum q̄dem primum modum applicationis dicimur habere conscientiam alicuius actus: inquantum scimus illum actum esse factum: uel non factum. sicut est in communi usu loquēdi: quando dicitur. super conscientiam meam tibi dico: ꝙ non feci hoc. Vel secundum conscientiam meam non memini me dixisse tale uerbum. Vel quando dicitur a q̄busdam alicui religioso. Iures uel dicas super cōscientiam tuam: si uenisti ex tali loco. Et hic modus loquēdi a multis usurpatur: qui dicunt

In cõsciẽtia est sic: uel sic: Et secũdum hũc modũ loquẽdi ĩtelligit: qđ habet genesis .lxxxiii. Nõ ẽ in cõsciẽtiis nostris: qui pecuniã posuerit i saccis uestris. Et ecclesiastes. vii. Scit cõsciẽtia tua: qa tu crebro maledixisti aliis: Et secundum hoc dicit cõsciẽtia testificari aliquid ratiõi: Vt testimoniũ mihi prohibuit cõscientia mea. Vnde cicero dixit: Cõsciẽtiam bene actæ uitæ suæ ipsum magnopere cõsolari. Et paulus apostolus dixit. Testimoniũ prohibẽte illis cõscientia ipsorũ. Aliquis etiã uir sanctus dicit sibi non esse conscius alicuius peccati mortalis: sicut paulus dixit: Nihil mihi conscius sum: sed in hoc iustificatus non sũ.
¶ Secundũ uero alium modũ applicatiõis: quo notitia applicatur ad actum: ut sciatur an actus sit rectus uel non: duplex est uia. Vna secũdũ ꝙ p habitũ scientiæ dirigitur in aliqd faciendũ: uel non faciẽdum. Alio mõ secundũ ꝙ actus: postq̃ factus ẽ: examinat ad habitũ scientiæ: an sit rectus. Et hæc duplex uia in opabilibus distinguit secundũ duplicẽ uiã: quæ est in spectabilibus: scilicet uiã: q̃ est inueniendi & iudicandi. Illa enim uia: qua p scientiã inspicimus quid agendũ est quasi consiliantes: ẽ similis inuentioni: per quã ex principiis inuestigam⁹ conclusiones. Illa aũt uia p quã ea: q̃ iã facta sunt: examinamus discutiendo an recta sunt: est sicut uia iuditii p quã conclusiones in principia resoluunt. Secundũ aũt utrũq; applicationis modũ nõie sciæ utimur: Secũdũ eni ꝙ applicat scia ad actũ: ut dirigẽs ipsũ: ẜm hoc dicit cõscientia istigare uel iducere: uel ligare. Secũdũ uero ꝙ applicat scia ad actũ p modũ examinationis eorꝫ: q̃ iã acta sunt sic dicit cõscientia accusare uel remordere quãdo id: qđ factũ est: iuenit discordare a sciẽtia: ad quã examinat. Defendere aũt uel excusare: quãdo iuenit id: qđ factũ ẽ processisse ẜm formã sciẽtiæ. Sed diligenter aduertẽdũ: ꝙ i prima appilcatione: qua applicat sciẽtia ad actũ ut sciat: an factũ sit: ẽ applicatio ad actũ pticularẽ notitiæ sensitiuæ: ut memoriæ: p quã ei⁹ qđ factũ est: recordamur: uel sensus: p quẽ hunc pticularẽ actũ: quẽ nũc agimus: pcipimus. Sed i secũda & tertia applicatõe: q̃ cõsiliamur qd agẽdũ sit. uel examiam⁹ iã fctã: applicant ad actũ rõnis opatiui habitus sinderesis: & hĩtus sapiẽtie: quo pficit supior rõ: siue simul oẽs applicentur: siue alter eorꝫ tm̃. Ad hos eni habitus examinamus quæ facimus: & secũdũ eos consiliamur de faciẽdis. Examinatio tamen non solum est de factis: sed etiam de faciendis. Consilium autem de faciendis tm̃. ¶ Hæc btũs thõ. in q̃stionib⁹ disputatis. q. xvii. ar. i. ¶ In. ii. uero. S. di. xxiiii. ar. iiii. đ hac eadẽ cõsciẽtia loquẽs sic dicit. Si diligenter omnes potentiæ aiæ inspiciaut: neq; pro habitu: neq; potẽtia cõscientia sumit: ẜm ꝙ in usum loquẽtium uenit: prout conscientia dr̃ ligare:

uel aggrauate peccatum. Nullus enim ligatur ad aliquid faciendum nisi per hoc:ꝙ cõsiderat hoc esse agẽdum: Vnde quãdam actualẽ cõsiderationem rationis per cõscientiam cõmuniter loquẽtes intelligere uidẽtur. Sed q̃ sit illa actualis rationis cõsideratio: uidẽdum est. Sciendum est igiť: Quod sicut in. vi. ethico. philosophus dicit. Ratio in eligẽdis & fugiẽdis quibusdã syllogismis utitur. In syllogismo autem ẽ triplex cõsideratio secũdum tres propositiones: ex quarum duabus: cõcluditur tertia. Ita etiam cõtingit in proposito: dum ratio in operandis ex uniuersalibus principiis circa particularia iudicium assumit. Et quia uniuersalia principia iuris ad sinderesim pertinẽt: rationes autẽ magis appropriatæ ad opus pertinẽt ad habitus: quibus ratio superior & inferior distinguũtur. Sinderesis in hoc syllogismo quasi maiorẽ ministrat: cuius cõsideratio est actus sinderesis. Sed minorẽ ministrat ratio superior uel inferior: & eius cõsideratio est ipsius actus: sed cõsideratio cõclusionis elicitæ est cõsideratio consciẽtiæ. Verbi gratia. Sinderesis hanc proponit. Omne malum est uitandum. Ratio superior hanc assumit: adulterium est malum. quia lege dei prohibitum. Ratio uero inferior diceret adulteriũ est malum: qa inhonestũ: siue iniustum uel quia redũdat in cõtumeliã & dedecus proximi. Cõclusio aũt quæ est. Adulterium hoc eẽ uitandũ: ad conscientiã ptinet & indifferenter siue sit de p̃senti: uel de præterito: uel de futuro: quia consciẽtia & factis remurmurat: & faciẽdis cõtradicit. Et inde dicitur consciẽtia: quasi cũ alio sciẽtia; qa sciẽtia uniuersalis ad actum particularem applicať: uel etiam quia p eam aliqs sibi cõscius est eorum: q̃ fecit: Vel facere intendit. Et propter hoc etiam dicitur sententia & dictamẽ rationis. Cõtingit autem consciẽtiã errare: non ꝓpter sinderesis errorẽ: sed ꝓpter errorem rationis: sicut patet in hæretico: cui dictat consciẽtia: ꝙ prius permittat se comburi: q̃ iuret relinquere heresim: uel relabi ulterius ĩ ipsam: quia ratio superior peruersa est in hoc: ꝙ credit iuramẽtum simpliciter esse prohibitum. Multi etiã hæretici uisi sũt comburi: quia potius uoluerũt mortem obire: q̃ hæresim relinquere: quia ratio superior peruersa erat in hoc: ꝙ credebant errorem suum non esse heresim: quin potius esse ueritatem catholicæ fidei: ut patet in his: qui peruerse scripturas sacras intelligunt: uel interpretantur. Non est igitur hoc propter errorem sinderesis: sed propter peruersitatem rationis: Et secundũ hũc modũ patet q̃liter differãt sinderesis lex naturalis & cõsciẽtia. qa lex naturalis noĩat ipa uniuersalia pricipia iuris. Sinderesis uero noĩat habitũ eoꝝ: seu potẽtiã cũ habitu. Cõscientia uero nominat applicationẽ quãdã legis naturalis ad aliquid faciendum p mo

dū conclusionis cuiusdam. Vñ recte dictum est superius ꝙ ratio con iūcta sinderesi facit conscientiam. Vnde a quibusdam conscientia sic describiť. Conscientia est dictamen rationis: quo iudicat & ligat ad faciendū & non faciendū. ¶ Origenes eam sic notificat dicens. Cōsciētia est spiritus correctoꝛ & pædagogus anime sibi sociatus: quo separatur a malis: & adheret bonis. Sed damascenus libro. viii. eam sic descri bit. Conscientia est lex intellectus nostri: & dicitur esse lex: quia est iu dicium rationis ex lege naturali deductum. ¶ Si quis uero contra ꝑ dicta obiicere uelit: uolens probare conscientiam esse habitum: cuius oppositum superius diximus: asserentes ipsam non esse neqꝫ habitū neqꝫ potentiam: & faciat hoc argumentum: quia scientia dicit habitū ergo etiam conscientia habitum nominat. Dicitur ꝙ q̄uis scientia sit habitus: tamen applicatio scientiæ ad aliquid non est habitus sed actꝰ Et ex hoc significatur nomine conscientiæ. ¶ Sed nunquid conscien tia possit errare. Respondetur ꝙ sic: quia conscientia collationem quā dam dicit. Sed ratio in conferendo decipi potest: ergo conscientia pōt errare. ¶ Preterea Ioannis. xvi. dicitur. Vēit hora: ut omnis: qui inter ficit uos: arbitretur obsequiū se præstare deo. Ergo his: qui occidebāt apostolos: dictabat conscientia: ꝙ ex hoc placerent deo. Sed hoc est er roneum: ergo conscientia errat. Vnde doctor lucis in questionibꝰ dis putatis. q. xvii. arti. ii. sic dicit. Conscientia: sicut dictum est: nihil aliud est: q̄ applicatio scientiæ ad aliquē specialem actū. In qua quidē appli catione cōtigit eē errorē dupliciter. Vno mō ex pte materie: Alio mō ex pte forme. Ex pte materiæ quidē quādo id: quod applicať: in se errorē habet. Ex parte formæ: quādo nō bene applicať: sicut in syllogi zando cōtingit peccatū dupliciter: uel ex eo ꝙ aliquis falsis utitur: uel ex eo ꝙ non recte syllogizat: quādo syllogismus non est in mō: aut figura. Sed ꝙ falsis utatur: ex una quidē parte cōtingit: ex alia aūt parte nō. Dictū est eñi supra ꝙ ꝑ cōsciētiam applicať notitia sinderesis & ra tionis supioris & iferioris ad actū particularē examinādū. Cū autem actus sit particularis: & sinderesis iudiciū existat: non potest applicari iudiciū sinderesis ad actū: nisi fiat assumptio alicuius pticularis. Quā qdē particularitatē quādoqꝫ subministrat ratio supioꝛ: quādoqꝫ inferioꝛ. Et sic cōsciētia pficitur quasi quodā syllogismo pticulari. Vt si ex iudicio sinderesis proferať. Nihil ꝓhibitū lege dei eē faciendū: Et ex su perioris rationis notitia assumatur: Concubitus cū ista muliere est ꝓ hibitus: lege dei: tunc fiet applicatio conscientiæ concludendo ab hoc cōcubitu eē abstinēdū. In uli ergo iudicio sinderesis errorē esse nō cō tingit: ut ex supra dictis patet: sed i iudicio rōnis supioris contingit eē

peccatum: sicut cum quis existimat esse ꝺm legem: uel contra: quod non est: sicut heretici. Et ideo error accidit in conscientia propter falsitatem: quæ erat in superiori parte rationis. Et similiter contingere potest error in conscientia: ex errore existente in inferiori parte rationis: ut cum aliquis errat circa ciuiles rationes iusti uel iniusti honesti uel inhonesti. Et sicut in speculatiuis contingere potest etiam error: eo ꝙ non recto modo fit applicatio: quando debita argumentandi forma prætermittitur. Et ex hoc in conclusione falsitas contingit. Ita etiam accidit in syllogismo: qui in opabilibꝰ requiritur: ut dictũ est Multa alia dicẽda essent circa cõsciẽtiã. Sed hæc sufficiant. Et sic habes quid sit ratio supior & inferior: quid sinderesis: & quid consciẽtia: & in quibus accidere possit error: in quibus uero nõ: & qualiter hæc oĩa sũt in aĩa nostra: & syllogismũ ĩter se faciũt. Nõ autem memini me legisse aliquẽ theologũ: qui hæc oĩa in angelis esse affirmet. Non enim ꝓprie dicuntur rationales: cũ intelligãt sine collatione & discursu: uelut supius disseruimus. Et ideo in ipsis non sunt tot potentiarꝫ noĩa neqꝫ tot potẽtiæ: sicut in aĩa. Vnde thomas in prĩa pte. q. lv. ar. qnto Angeli inqt non hñt corpora sibi naturaliter unitá. unde de iuribꝰ animæ nõ potest eis cõpetere: nisi intellectus & uolũtas. Et hoc etiã cõmẽtator dicit in. xi. metaphisice ꝙ sƀæ sepatæ diuidunẽ in intellectũ & uoluntatem. Et hoc etiã corgruit ordini uniuersi ut suprema creatura intellectualis sit totaliter intellectiua: & non ꝺm partem: ut anima nostra. Et propter hoc etiã Angeli uocantur intellectus & mentes a Dionysio: ¶ Hæc ille.

DIFFERENTIA DECIMASECVNDA.

DVODECIMA differẽtia ĩter Angelũ & animã ẽ quã Dionysius assignat ca. iiii. de di. no. dicens ꝙ Angeli mouẽẽ circa Bonũ & pulchꝝ circulariter: oblique & recte: sicut animæ sed diuersimode & differenter. & nõ accipiẽ hic motus pro motu phisico: qui est actus imperfecti sed ꝑ motu: qui ẽ actus pfecti extendẽdo large nomẽ motus ad quãcũqꝫ opationẽ: sicut etiã phs in. iii. de aĩa dicit. ꝙ intelligere est motus quidã. Isti ergo tres motus scilicet circularis rectus & obliquus differenter sũt in anima & in angelo. Qd qualiter sit libet ex itẽtõe ipius dionysii pscrutari. Circularis eni motꝰ

e totaliter uniformis: tũ pp eq̃distantiã oium ptiũ circuli a cẽtro: tum pp quod i motu circulari nõ est assignare magis ex una pte q̃ ex altera principiũ & finẽ. Motus aũt rectus est difformis: tũ ex ppr:etate lineæ cũ ptes nõ æqualiter distent ab uno puncto signato: tũ ex pte motus: q habet pricipiũ & finẽ signatũ. Obliquus aũt motus habet aliqd uniformitatis: ſm q̃ cõuenit cũ motu circulari: & aliqd difformitatis ſm q̃ cõuenit cũ motu recto. Nõ est aũt idem motus uniformitatis i angelo: & aia unde diuersimode hos motus i utroq; distiguit dionysi⁹ Angelus eni in ipso actu cognitionis diuinæ non se extẽdit ad diuersa: sed in ipso deo uno figit. & ſm hoc dicitur circa deũ moueri quasi motu circulari: non deueniẽs in ipsum: sicut in finẽ cognitionis ex aliquo principio: sicut circulus nõ habet principiũ neq; finem. & ideo dicit q̃ Angeli mouent circulariter unite sine principiis & interminalibus illuminatiõib⁹ pulchri & boni: ut intelligam⁹ ipsas illuminatiões diuinas in mẽtes angelicas peruenientes sicut lineas perueniẽtes de centro ad circũferentiã: quibus quodãmõ ſba circũferẽtiæ constituit: ut sic cognitio quã de semetipso deus habet: comparet centro. ¶ Cognitio aũt: quã angelus de ipso habet: cõparet circulo: qui imitat uuitatẽ centri: q̃uis deficiat ab ipsa. Sed difformitas in angelo respectu diuinæ cognitionis non inuenitur quãtũ ad ipsã formam: sed quãtũ ad cognitionis communicationẽ: ſm q̃ diuersis diuinã cognitionem tradit. & hoc ponit quãtũ ad rectũ motum in angelis. Vnde dicit q̃ in directũ mouet: q̃n pcedũt ad subiectoꝝ puidẽtiã recta omnia transeũtes. Obliquũ uero motũ ponit quasi cõpositũ ex utroq;: inquãtũ. s. ipsi i unitate diuinæ cognitionis pmanẽtes: exeũt per actionẽ in alios reducẽdos in deũ. Vnde dicit q̃ obliq̃ mouẽtur: quãdo puidẽtes minus habentibus inegressibiliter manẽt in idemptitate circa idẽptitatis causam. Sed in anima etiam quantum ad ipsam diuinam cognitionem inuenitur uniformitas & difformitas. Tribus eni modis anima mouet i deũ: uno mõ inuisibilia dei: per ea: q̃ facta sunt uisibilia conspiciens. Et iste est motus rectus. Vnde dicit q̃ in directũ mouet aia: quãdo ad ea q̃ circa seipam pgredit: & ab exterioribus: sicut a quibusdã signis uariatis & multiplicatis ad simplices & unitas sursum agitur contemplationes. Alio modo mouetur in deum ex illuminationibus ex deo receptis: q̃s recipit ſm modũ suũ sẽsibilib⁹ figuris uelatas: sic Esaias uidit dñm sedentẽ sup soliũ excelsũ & eleuatũ. Et hic mot⁹ est obliqu⁹: hñs aliqd d uniformitate ex pte diuie illumiatõis: & aliqd d difformitate: ex pte sẽsibiliũ figurarũ. Vñ dic q̃ obliq̃ mouet aia: iq̃tũ ſm pprie

tatem suā diuinis illuminatur cognitionibus: non intellectualiter: sed rōnabiliter & diffuse. Tertius modus est quādo aīa a se super omnia deum cogitans: & etiam supra seipsam: ab oī difformitate separat̄. Et hic est motus circularis. Vnde dicit ꝙ animæ circularis mot⁹ est itroitus ad seipsam ab exterioribus: & intellectualium uirtutum ipsius cōuolutio: & ꝙ demum iam uniformis facta unitur unitis uirtutibus. Et sic manu ducitur ad id quod est super omnia. ℂ Hæc ex dionysio collecta sunt ubi supra.

DIFFERENTIA DECIMATERTIA.

ERTIA decima differentia est quā Damascenus assignat: quia Angelus interpretatur siue loquitur quibusdam nutibus & signis intellectualibus: sine uocis expressione: Anima uero suos conceptus exprimit p̄ uoces expressas. Vnde phs in primo peryermenias dicit ꝙ uoces sunt earū: que sūt in aīa passionum note. Quomō aūt Angeli loquāt̄: indagare libet. Sed anteq̄ de loqutione angelorū aliqd disseramus: primo uidēdū est: qūo unus angelum aliū illuminet: & illuminando eum purget. Huiusce enī rei cognitio multū ualet ad angeloꝝ loqutionē patefaciendā. Sciēdū est igitur ſm Dionysiū & alios theologos: ꝙ Angeli inferiores illuminant̄ p̄ supiores. Quod sic probatur. Nam sicuti angeli per naturā suā sūt superiores corporibus: ita supiores angeli inferioribus præeminent. Sed nihil fit a deo in corporalibus rebus: nisi misterio angelorū quantū ad coꝝ gubernationē pertinet: ut patet per Augustinū. iii. de trinitate: ergo nihil fit a deo in inferioribus angelis: nisi mediantibus superioribus. ℂ Preterea a corporibus superioribus non mouentur corpora inferiora: nisi per media: sicut terra a cœlo mediante aere: sed ita est ordo in corporibus: sicut in spiritibus. Ergo & summus spiritus nō illuminat inferiores: nisi per medios. ℂ Vlteri⁹ dicit Dionysius. Hāc legem esse dicatis immobiliter fixam: ut inferiora reducant̄ in deum mediantibus superiorib⁹: ergo nūq̄ illuminantur inferiores imediate a deo. ℂ Amplius. Ex bonitate diuina procedit ꝙ ipse de bonitate sua creaturis coīcet ſm eaꝝ proportionē. Et ideo non solum communicat eis de sua bonitate: ꝙ in se sint bona & perfecta: sed etiam ut aliis perfectionē largiantur: deo quodāmō coopante. Et hic est nobilissim⁹ modus diuinæ imitationis. unde dicit Dionysius. iii. ca. ce. hierarchiæ: ꝙ omniū munus est deum cooperatorē fieri. Et exide procedit ordo: qui est in angelis. ꝙ quidam alios illuminant quia superiores illumi-

nant inferiores. ¶ Hæc sanctus doctor lucis in questionibus dispu: q. ix. ar. ii. ¶ Sed in. ii. S. dist. xii. sic dicit prefatus doctor de angelorum illuminatione. Angeli proficiunt in cognitione diuinorum effectuũ per illuminationes in inferioribus a superioribus descendẽtes. Et hoc patet sic. Cum enim deus sit uniuersalissima causa omnium entium: ĩ uisione essentiæ eius non cognoscuntur omnes effectus ipsius de necessitate: nisi intellectus totam uirtutem eius comprehendat. Et quanto aliquis intellectus limpidius eam uidet: tanto plura in ea cognoscere potest sicut in primis principiis speculatiuis: qui perspicatioris intellectus est: plures conclusiones in eis uidet. Et ita superiores angeli plures effectus in essentia diuina cognoscunt: q̃ inferiores. Et de illis superiores possunt illuminare inferiores: & instruere. Et tamen aliqui effectus sunt: quos omnes immediate in uisione diuinæ essentiæ percipiunt: q̃uis etiam hos superiores perfectius cognoscant: sicut & diuinam essentiam clarius intuentur. Et unusquisq; ordo ex illo nomen & rationem recepit. Quod est ultimum suæ uirtutis: ad capiendũ rerum cognitionem immediate in uisione diuinæ essentiæ. unus autem angelus non illuminat alium de his: que ad essentiam beatitudinis pertinent: sed de aliis. Quæ quidem illuminationes seu reuelationes diuinorum effectuum pertinẽt ad præmium: non quidem essentiale: sed accidentale. Et dicitur præmium accidentale: ad quod merita directe non ordinant: sed superadditur ex liberalitate retribuentis. & q̃uis oẽs angeli & beati uideant diuinam essentiã: non tamẽ necesse est ꝙ sciãt omnia: nisi ipsam perfecta cognitione comprehendãt. & hoc nec angelo: nec homini puro potest conuenire: ut diuinam essentiam cõp̃hendat q̃uis ipsam uideat. & q̃uis uidebimus eum sicuti ẽ: ut patet prime Io. iii. quia ipsum eẽ eius uidebimus: quod est eius essentia. ñ tñ ita erit perfectus modus uidendi: sicut est in deo perfectus modus essendi. & ita ꝙ hoc aduerbiũ sicuti determinat modum uisionis ex pte rei uise: & non ex pte uidentis. Et ex p̃dictis etiam patet qualiter intelligendũ sit uerbũ gregorii. in. iiii. dialo. Quid est ꝙ non uideant: qui uidentẽ oĩa uident: qa hoc est intelligendũ de iis: que ptinent ad substantiam beatitudinis: uidentes enim deũ nõ uident oĩa simpliciter: quæ sunt in deo: sed uident omnia: que sunt necessaria ad essentiam beatitudinis eorum. Vel uidentes deum per essentiam uident oĩa: quorũ capaces sũt. ꝙ ãt nõ uideãt oĩa simpliciter: q̃ sũt ĩ deo: uel q̃ deus uidet hoc cõtingit ex defectu intellectus creati q non unitur essentiæ diuinæ ꝭm totam posse eius. ¶ Hic autem defectus ppendi potest ex uerbis Boetii: qui dicit: ꝙ intelligens intelligit per modũ sui: & non p mo-

dum rei intellectæ. Et in libro de causis dicitur. ꝙ recipiens recipit ſm modum ſuum:& non ſm naturam rei receptæ. Et ideo q̄uis omnes beati diuinam eſſentiam uideant:non tamen uident ipſam ſm modū rei cognite:ſed ſm modum cognoſcentium:ideſt ſui ipſorum: & ideo non oportet:ꝙ omnia:quæ in diuina eſſentia ſunt:cognoſcant. ℭ Poteſt etiam dici. ꝙ gregorius loquitur quantum ad ſufficientiam medii:quia ipſa diuina eſſentia eſt ſufficiens medium demonſtrationis rerum omnium. ꝙ autem omnia nō cognoſcant in ipſa:ut puta cogitationes cordium:& huiuſmodi : non prouenit ex defectu diuinæ eſſentiæ:ſed ex defectu intellectus eam non comprahendentis. Qui tamen defectus puritati uidentium deum non derogat: aut quoquomodo repugnat. Vnde thomas in prima parte. q. xii. ar. viii. ad primū Gregorius inquit loquitur quantum ad ſufficientiam obiecti ſcilicet dei:qui quantum in ſe eſt ſufficienter continet omnia & demonſtrat: non tamen ſequitur ꝙ unuſquiſq; uidens deum per eſſentiam omnia cognoſcat:quia non perfecte comprahendit ipſum. Et ideo ſolet cōmuniter dici ꝙ beati uident totam diuinam eſſentiam, ſed non totaliter. ℭ Sed unico medio contra prædicta inſtatur. Nam quicunq; uidet ſpeculum:neceſſario uidet formas relucentes in ſpeculo:niſi diuerſitas partium ſpeculi impediat:ut dum intuetur unam partem ſpeculi formas reſultantes in alia parte non uideat. Sed dei uerbum: quod eſt ſapientia eſt ſpeculum ſine macula:ut dicitur ſapientiæ. vii. in quo oēſ rerum rationes reſplendent. ergo cum uerbum ſit indiuiſibile. Angeli intuentes uerbum omnia in ipſo cognoſcunt. Et ſic unus angelus nō illuminat alium:neq; ſuperiores illuminant inferiores. ℭ Ad hoc argumentum dicitur:ꝙ ſm Boetium in libro de trinitate. In diuinis nō oportet ad imaginationem deduci. unde non eſt imaginandum rationes rerum reſplendere in ſpeculo æterno:ſicut formæ uiſibiles in ſpeculo materiali:ſed magis ſicut cauſatorum rationes præexiſtūt in ſua cauſa:ut Dionyſius dicit in libro de di. no. Non eſt autem neceſſariū ut qui cauſam uidet:hoc ipſo omnes rationes effectuum in ea cognoſcat:ut dictum eſt. Et ideo non procedit ratio. Vel dicēdum ut communiter dicitur. ꝙ ſpeculum æternum uoluntariū eſt:quia in eo non uidetur:niſi quod ipſe uult oſtendere. Secus eſt autem de ſpeculo materiali:quod ex neceſſitate naturæ repræſentat formas in eo relucentes. Vel potes dicere. Quod non eſt neceſſe: ut qui uidet ſpeculum: uideat omnia:que ſunt in ſpeculo:niſi ſpeculum totaliter comprahēdat:Ideo non ſequitur argumentum. ℭ Hæc autem dixiſſe uoluerim

quia licet omnes angeli lucis uideant diuinam essentiam: non tamen omnia uident: sed aliqui plura: aliqui uero pauciora cognoscunt. Et ideo inferiores angeli a superioribus possunt edoceri: & ab eis illuminari. Quod fuit id: quod probare intendebamus. Et hanc conclusionem probat Dionysius in. vii. celestis hierarchiae: & in principio quarti. de di. no. Et ut idem doctor etiã dicit in. vii. ecclesiasticae hierarchiae Angeli superiores illuminando inferiores eos purgant: non quidem ab immundicia & impuritate aut a culpa: sed solummodo a nescientia ¶ His uisis perscrutandum est an angeli adinuicem loq̃tur. Et respõdetur ꝙ sic: q̃uis eorum loqutio: ut dixi sit sine expraessione uocis. qđ autem loquantur: patet per apostolum Paulum prĩe ad cor. xiiii. dicẽtem. Si linguis hominum loquar & angelorum. Sed frustra poneret ĩ eis linguam: nisi loquerentur. ergo loquuntur angeli ad inuicem. Et q̃uis lingua careant: cum sint incorporei: tamen ad innuendum ꝙ loquuntur: dixit Si linguis hominum loquar: & angelorum. ¶ Praeterea. Quod potest uirtus inferior: potest superior ꝑm Boetiũ. Sed homo potest conceptum suum alteri reuellare. Ergo similiter angelus potest. hoc autem est ipsum loqui: ergo in angelis est loqutio. ¶ Vlterius Damascenus dicit: ꝙ Angeli sermone prolato sine uoce tradũt sibi inuicem uoluntates. & consilia & intelligentias. Sermo autem non est nisi per loqutionẽ: ergo ĩ angelis est loqutio. Quomodo autẽ loq̃tur declarat thomas in questionibus disputatis. q. ix. ar. iiii. In angelis ĩquit aliquẽ modum loqutionis ponere oportet. Cum enim Angelus secreta cordis non cognoscat specialiter & directe: oportet ꝙ unus manifestet suum conceptum alteri. Et haec est loqutio angelorum. In nobis enim loqutio dicitur ipsa manifestatio interioris uerbi quod mente concepimus. Quomodo autem angeli suos conceptus aliis manifestent: oportet accipere ex similitudine rerum naturaliũ: eo ꝙ formae naturales sunt quasi imagines immaterialium: ut Boetius dicit. Inuenimus autem aliquã formam existere in materia tripliciter. uno modo ĩperfecte: medio. s. modo inter potentiam & actum: sicut formae: q̃ sunt in fieri. Alio modo in actu perfecto perfectione dico: qua hñs formam est perfectum ĩ se ipso. Tertio modo in actu ꝑfecto: ꝑm ꝙ hñs formam potest communicare alteri perfectionẽ. Aliquid enim est ĩ se lucidũ: & alia illumiare nõ põt. Similiť & ĩtelligibilis forma ĩ ĩtellectu existit tripliciť. Prĩo q̃si mediocriť ĩter potẽtiã & actũ qñ. s. ẽ in hitu. Sc[illegible]o ut in actu perfecto quantũ ad ipsum intelligentẽ. Et hoc ẽ quãdo ĩtel

ligens actu cogitat ſm formam:quam penes ſe habet. Tertio uero ĩ ordine ad alterum:prout eſt quaſi quidam tranſitus de uno in alterũ: quaſi de potentia in actum per uoluntatem. Quando igitur angelus conuertit ſe actualiter ad formas:quas habet habitualiter:tunc dicitur loqui ſibi ipſi. Sed quando angelus per imperium uoluntatis facit: ꝙ intellectus ſuus adhuc perfectius fiat in actu formæ penes ipſum exiſtentis:ut ſcilicet non ſolum ſm ſe ſed in ordine ad alium tali forma pficiatur:tunc alius angelus eius cognitionem perficit. Et ſm hoc unꝰ angelus dicitur alteri angelo loqui. Et ſimiliter eſſet apud nos:ſi intellectus noſter poſſet ferri in intelligibilia ĩmediate. Sed quia intellectus noſter a ſenſibilibus naturaliter accipit:oportet ꝙ ad interiores conceptus exprimendos q̃dam ſenſibilia ſigna aptentur:quibus cognitiões cordium ſiue cogitationes nobis manifeſtentur. ¶ Hæc ex intentione Thomæ ubi ſupra. De hac etiam angelorum loqutione ppulchre diſſerit præfatus doctor in.ii.S.diſt.xii.ar.iii. In angelis inquit eſt quedam loqutio:q̃ tamen ab illuminatione differt in duobus. Primo quãtum ad ea:de quibus ſunt:quia illuminatio proprie eſt de iis:quæ ſuperior angelus in lumine diuinæ eſſentiæ compræhendit:quæ inferior ibi non uidet. Vnde indiget ut in lumine ſuperioris angeli magis determinato & contracto:q̃ ſit lumen diuinum illa cognoſcat. Sed loqutio eſt de motibus liberi arbitrii:quos in uno alius nõ uidet. His.n. duobus modis aliquid poteſt eſſe notum uni angelo:& ignotum alteri: Secundo quantum ad modum:quo utrũꝙ perficitur differentem ſm duo:quæ ad uiſionem intellectualem requiruntur ad ſimilitudinẽ uiſionis corporalis:ſcilicet ipſa res:quæ intellectui proponitur: & lumen ſub quo uidetur. Illuminatio enim fit per hoc: ꝙ lumen intellectus unius angeli per perfectius lumen ſuperioris confortatur ad aliquorum cognitionem:ſed loqutio fit per hoc:ꝙ aliqua prius occulta proponuntur ut cognoſcenda:ſine hoc ꝙ uirtus cognoſcentis fortificetur:ut patet in recitationibus hiſtoriarum:in quibus aliquis cognoſcit:quod prius neſciebat:ſine hoc:ꝙ ſuus ĩtellectus clarificetur. Qualiter autem aliquid poſſit proponi angelo:ut cognoſcendum ab ipſo: patet ex ſimili noſtre loqutionis. Eſt enim aliquid in homine:quod alius homo de ipſo naturaliter percipere poteſt:ut ea:quæ exterioribus ſenſibus ſubiacent. Aliquid uero:quod uideri nõ poteſt:ſicut interiores conceptus mentis. Species ergo concepte interius:ſm ꝙ ordinantur ab intelligente:ut manifeſtande alteri:habẽt rationem uerbi:qđ dicitur uerbum cordis:ſiue uerbum mentis. Secũdum autem ꝙ aptã

tur:& quodammodo ordinantur signis exterius apparentibus:si sint signa ad uisum:dicuntur nutus:si uero ad auditum:dicitur proprie loqutio uocalis. Hii enim duo sensus disciplinabiles sunt. Similiter i angelis interior conceptus mentis libero arbitrio subiacens ab alio uideri non potest. Quando ergo speciem conceptam ordinat:ut manifestandam alteri:dicitur uerbum cordis. Quādo uero coordinat eam alicui:eorum quæ unus angelus i alio naturalitur uidere potest:illud naturaliter cognoscibile fit signum expressiuum interioris cōceptus. Et talis expressio uocatur loqutio:non quidem uocalis:sed itellectualibus signis expressa. Et uirtus exprimendi dicitur lingua eorum. ℂ Hæc ille ad litteram. Et ex predictis patet ꝙ est duplex loqutio i angelis:sicut in nobis. Videlicet interior & exterior:sed exterior in nobis est per signa sensibilia. In angelis uero alio modo:quia ipsa ordinatio cogitationis ad alterum exterior loqutio i angelis dicitur. ℂ Hoc ex Thoma i questionibus disputatis. q. ix. arti. iiii. ad nonum. ℂ Sed ea:quæ hic de loqutione angelorum prælibata sunt: non nihil dubitationis habere uidetur. ℂ Primo quidem:qa ut diuinus ille Plato asserit. Sermo ad hoc datus est nobis ut cognoscamus uoluntatis inditia. Sed unus angelus cognoscit inditia uolūtatis alterius angeli per seipsum: quia sunt spiritualia: & omnia spiritualia ab angelo eadem cognitione cognoscuntur. Vnde cum unus angelus per seipsum spiritualem naturam alterius angeli cognoscat:per seipsum cognoscet uoluntatem ipsius. Et ita angeli non indigent aliqua locutione. ℂ Secundo unus angelus non potest alterius cognitionem cognoscere ꝑ essentiam ipsius cognitionis:cum non sit per essentiam intellectui ei⁹ præsens:Ergo oportet ꝙ per aliquā speciem eam cognoscat. Sed angelus per seipsum sufficit ad cognoscendum omnia:quæ naturaliter sunt in alio angelo per species inatas. ergo eadem ratiōe per easdem species cognoscit omnia:quæ uoluntate fiunt in alio angelo. Et ita uidet:ꝙ in angelis non sit ponenda loqutio: Ad hoc ꝙ conceptus uni⁹ alteri innotescat. ℂ Tertio nutus & signa non sunt ad auditum: sed uisum. loqutio autem fit ad auditum. Angeli autem conceptus suos mutuo sibi indicāt nutibus & signis:ut dicitur in glosa prime ad cor. xiii. super illud. Si linguis:ergo in angelis non debet poni loqutio. ℂ Quarto in omni loqutione oportet esse aliquod medium:per qđ intentio loquentis ad audientem deferatur. Sed tale medium in angelis inueniri non potest:ergo nec loqutio. ℂ Quinto in loqutione corporali sonus ad aures ueniens excitat audientem ad audiendum. Sed

in angelis nō potest poni tale aliquid excitatiuum: cum nihil sit ī uno postmodum in altero factum: & tamē necessaria esset excitatio ad attendendum: si esset loqutio: quia unus angelus non semper alterū cōsiderat: ergo non est ibi loqutio. ℭ Sexto in omni loqutione oportet esse aliquod signum: quod mentis occultum conceptum exprimat. Sed tale signum in angelis esse non potest: nō quidem sensibile: quia sensitiuam cognitionem non habēt: nec iterum intellectuale manēs in intellectu tantum: quia hoc esset equaliter ignotum cum alio conceptu mentis: qui manifestandus esset: ergo uidetur ꝙ in angelis manifestatio per loqutionem esse non possit. ℭ Septimo quia dicit Gregorius. xviii: moralium exponens illud Iob. xxviii. Non adequabitur ei aurum uel uitrum, & cætera. Tunc erit unus conspicabilis alteri: sicut nunc est unusquisꝙ sibi. Sed nūc nō oportet: ꝙ aliquis sibi loquatur ad hoc: ꝙ conceptum suum cognoscat: ergo nec in patria erit necessarium: ut unus alteri loquatur: ad suum conceptum demonstrandum: ergo nec in angelis: qui sunt beati necessaria est loqutio. ℭ Cōfirmatur hoc etiam per id: quod Gregorius ibidem dicit. Tunc uniuscuiusꝙ uultus cognoscitur: & conscientia penetratur. ergo non requiritur ibi loqutio: ad hoc: ꝙ unus conceptū alterius sciat. ℭ Respōdetur ad primum: ꝙ angelus eodem genere cognoscit omnia spiritualia: scilicet intellectualiter. Sed hoc: quod est cognoscere per se: uł per alterum: non pertinet ad cognitionis speciem: sed magis ad modum accipiendi cognitionem. Vnde non oportet ꝙ si unus angel⁹ cognoscat naturam alterius angeli per seipsum: ꝙ etiam loqutionem alteri⁹ per seipsum cognoscat: quia cogitatio angeli nō est ita cognoscibilis alteri angelo: sicut eius natura. ℭ Ad secundum dicitur ꝙ unus angelus cogitationem alterius cognoscit per speciem innatam: per quam alium angelum cognoscit: quia per eandem cognoscit omne: qđ cognoscit in alio angelo. unde q̄cito unus angelus se ordinat ad alium angelum ſm actum alicuius formæ: ille angelus cognoscit eius cogitationē. Et hoc quidem dependet ex uoluntate angeli. Sed cognoscibilitas naturæ angelicæ non dependet ex uoluntate angeli. Et iō nō requiritur loqutio in angelis ad cognoscēdum naturā: sed ad cognoscendam cogitationem tm̄. ℭ Ad tertium respondetur: quia ſm Augustinū. Visus & auditus solūmō exterius differunt: interius autē sūt idem in mente: qa in mēte nō ē aliud uidere & audire: sed i sensu exteriori tm̄. Vn̄ apud angelū: q sola mente utitur: nō differt audire & ui-

dere. Sed tñ dicitur in angelo ad similitudinem eius: quod i nobis fit. Nos enim per auditum scientiam ab aliis accipimus. Nutus autem & signa hoc mõ possunt in angelis distingui: ut signũ dicat ipa species. Nutus aũt ordinatio ad alium. Sed possibilitas hæc faciẽdi dr lingua. Vnde etiá nos: si incorporei essémus: si intellectus noster posset ferri i itelligibilia imediate a sensibilibus nihil accipiendo: tali loqutione uteremur: uidelicet spirituali: & non uocali: ut dictũ ẽ superius. Vñ Basilius dicit. ꝙ si nuda & intecta aĩa uiueremus: ex solis motibus & nutibus intentionum cogitationes alterutrum panderentur. Quod ideo dicit: qa non indigeremus loqutione uocali: sed spirituali tm: qualis ẽ in angelis. ℂ Ad quartum dicẽdũ est ꝙ Angeli non debent cogitari ut distantes ẜm situm. sicut dicimus duo corpora uel duo puncta: qa quod facit in corporibus situs: hoc facit in spiritualibus ordo: ut dicit Augustinus: Vnde non exigitur aliquod medium: per quod deferatur loqutio unius ad alterum: sed sufficit ad hoc solus ordo intentiõis unius ad manifestandum alteri. Vel dicendum: ꝙ omnes continuantur in radiatione diuini luminis: uel naturalis: uel superadditi: ut dicũt theologi. Quod nõ fit unum numero in oĩbus: sed ab uno principio & in unum finem: & ordinate in diuersis acceptum. Vnde per illud lumen unus cognoscit loqutiõem alterius: sicut & essentialia. ℂ Ad qntum respondendum: ꝙ angelus præcipue Beatus semper est i actual consideratione sui ipsius: & per consequens eorum: quæ ad ipsum ptinent: quorum omnium ipse est ratio cognoscendi. Nihil enim prohibet: plura intelligi simul: quæ una ratione cognoscuntur. q̃cito autẽ unus angelus ordinat loqutionem suam ad alterum: efficitur loqutio eius de pertinentibus ad illum. Et ita ab eo cognoscitur. Et inde patet quomodo unus angelus plures sibi loquentes audire potest: & unus sanctus plures eum inuocantes. ℂ Ad sextum dicitur ꝙ illud naturaliter notum in uno angelo: ab alio est quasi signum latentis interius cognitionis: non sensibili: sed intellectuali. ℂ Ad septimum & ultimum dicendum. ꝙ uerbum Gregorii potest intelligi & de corporali uisione: & de spirituali. In patria enim corporibus sanctorum glorificatis unus corporali oculo poterit uidere intima corporis alterius: quæ nunc non potest inspicere etiam in seipso: quia corpora gloriosa erunt quasi peruia. Vnde ibidem Gregorius comparat ea uitro. Similiter etiam oculo spirituali unusquisꝙ uidebit. An alius habeat charitatem & mensuram charitatis. Quod nunc non potest

ſcire aliq̃uis de ſe ipſo. Non tamen oportet ꝙ actuales cognitiones ex uoluntate dependentes unus taliter cognoſcat. ¶ Ad id q̃d obiicitur de conſcientia: dicitur: ꝙ conſcientia dicitur penetrari quantum ad habitus: & non quantũ ad actuales cognitiones. Horum autem ſolutiones argumentorum collegi ex mẽte thomæ in. ii. S. & in queſtionibus diſputatis. ¶ Sed nunquid inferiores angeli ſuperioribus loq̃t. Reſpondet idem doctor in prefatis q̃ſti. q. ix. ar. v. Oportet inquit ſcire: qualiter illuminatio & loqutio differant in angelis. Quod quidẽ ſic põt accipi. Intellectus enim aliquis deficit a cognitione alicuius cognoſcibilis propter duo. uno modo propter abſentiã cognoſcibilis: ſicut dum cognoſcimus geſta præteritorum temporum: uel aliorum locorum remotorum: q̃ ad nos non ꝑuenerũt. Alio mõ ꝑꝑ defectum itellectus: qui non ẽ adeo fortis: ut poſſit ꝑtingere ad illa cognoſcibilia: q̃ penes ſe habet in primis principiis naturaliter notis: quia ipſa cognoſcibilia non poteſt cognoſcere: niſi roboratus exercitio: uel doctrina. loqutio igitur ꝓprie eſt: qua aliq̃s ducit̃ in cognitionem ignorati: per hoc: ꝙ fit ei præſens: quod alias erat ſibi abſens: ſicut apud nos patet: dum unus refert alteri aliq̃d: quod ille non uidit. & ſic facit ei quodam modo præſentia per loquellã. Sed illuminatio eſt: quando intellectus confortat̃ ad aliq̃d cognoſcendum ſupra id: quod cognoſcebat: ut ex ſupiorib⁹ patet. Sed tamen ſciendũ ꝙ loqutio poteſt eſſe in nobis: & ĩ angelis ſine illuminatione: quia quãdoq; contingit aliqua nobis mãifeſtari per loqutionẽ: ex quibus intellectus nullo mõ ad ĩtelligẽdũ magis roborat̃: ſicut cũ recitant̃ nobis aliquæ hiſtoriæ: uel cũ unus angelus alteri conceptionẽ ſuã demonſtrat. Huiuſmodi enĩ idifferẽter poſſunt cognoſci & ignorari ab eo: qui habet debilem intellectũ & fortẽ: ſed illuminatio ſemꝑ habet loqutionem adiũctã: & in angelis & in nobis. Nos enim ſ̃m hoc alium illuminam⁹: ꝙ ei aliquod mediũ tradim⁹ quo intellectus eius roboratur ad aliq̃d cognoſcendum: quod per loqutionem fit. Similiter etiam oportet ꝙ & in angelis fiat per loqutionem. Superior enim angelus habet cognitionẽ de rebus per formas magis uniuerſales. Vnde inferior angelus non eſt proportionatus ad accipiendum cognitionem a ſuperiori angelo: niſi ſuperior angelus cognitionem ſuam quodãmodo diuidat multiplicet & diſtinguat concipiendo in ſe illud: de quo uult illumiare per modum talem: quo ſit compræhenſibile ab inferiori angelo. Et talem conceptum ſuum alteri angelo manifeſtando eum illuminat. Et hoc expreſſe dicit Dionyſius. xv. capitu. celeſtis hierarchie. Et eſt ſimile de magiſtro: qui uidet diſcipulum non poſſe capere ea: quæ ipſe cognoſcit per illum

modum:quo ipse cognoscit. Et ideo studet distinguere & multiplicare per exempla:ut sic possit a discipulo comprehendi. Dicendum est igitur ꝙ illa locutione:que illuminationi adiungitur:superiores solũ inferioribus loquũtur:sed ꝭm aliam locutionem indifferenter loquũtur & superiores inferioribus:& inferiores superioribus. ℭ Hec ille ubi supra. ℭ Queritur etiam. Utrum distantia localis impediat locutionem angelorum adinuicem. Respondetur ꝙ non. Quia in omni eo: quod abstractum est a loco & tempore:& hic & nunc:nihil omnino facit:nec operatur loci distãtia:nec diuersitas temporis. Sed locutio angeli:quæ in intellectuali operatione consistit:est abstracta a loco & tẽpore:& ab hic & nunc:ergo ad eam nihil facit loci distantia. Uñ Thomas:ubi supra ar. vi. Actio sequitur modum agẽtis. Et ideo illa:q̃ corporalia & situalia sunt:corporaliter & situaliter agunt. Quæ uero sũt spiritualia:non nisi spiritualiter agunt:unde cum in angelo inquantum est intelligens:nullo modo sit situalis actio:intellectus ipsius nullo modo proportionem habet ad situm. Et ideo cum loquutio sit operatio intellectus ipsius:nihil facit ad eam propinquitas uel distantia loci. Et sic equaliter a propinquo uel remoto angelus locutionem alterius angeli percipit:illo mõ:quo angelos in loco esse dicimus. ℭ Sed contra hoc dupliciter instatur. Primo quia ꝭm damascenum Angel⁹ ubi operatur:ibi est. Si igitur alteri angelo loquitur:oportet ꝙ sit ubi est ille:cui loquitur. Et sic localis distantia locutionem angelorũ impediet. ℭ Item Esaiæ. vi. dicitur. Q̃d unus Angelus clamabat ad alterum. Sed clamor ille:ut uidetur:erat propter distantiam localem ĩpedientem:quia locutio clamosa non est nisi propter distantiam eius: cui loquimur:ergo uidetur: q̃d distantia loci ĩpediat locutionẽ angeli ℭ Dicitur ad primam instãtiam ꝙ cum dicitur: Angelus est:ubi operatur:intelligendum est de operatione:quã circa aliquod corp⁹ agit: q̃ quidem operatio situalis est ex p̃te eius:in quod terminatur. locutio autem angeli non est talis operatio. Et ideo ratio non sequitur. ℭ Ad secundam ĩstantiam respondetur:ꝙ Angelus clamare dicitur:ĩquantũ cõuertit se p̄ spẽm ad aliũ ad oñdẽdũut ali⁹ capiat eũ:uł ad oñdẽdũ magnitudinẽ affectus:ꝭmꝙ dicit Greg. ii. moraliũ. Tãto q̃sqs minus clamat:quanto minus desiderat. Vel dicendum ꝙ clamor ille:quo seraphin clamasse dicuntur:designat magnitudinem eorum: quæ loquebantur:scilicet unitatem essentiæ:& trinitatem personarum:dicẽtes sanctus:sanctus:sanctus. Dominus deus sabaoth. In hoc enim ꝙ dicebant ter sanctus:ostendebant trinitatem personarum: In hoc uero ꝙ dicebant Dominus deus:innuebant unitatem essentiæ. Et sic pa

tet solutio ad obiecta. ¶ Dubitatur etiam. Nũquid unus angelus pos sit alii loqui: ita q alii locutionem eius non percipiant. Respondetur q sicut ex predictis patet: Ex hoc ipo cognitio unius angeli in cogni tionem alterius uenit per modum cuiusdam spiritualis loquutionis. Q d Angelus fit in actu alicuius speciei: non solum ƀm seipsum: sed etiam in ordine ad alium. Et hoc fit per propriam uoluntatem angeli loquentis. Ea autem: quæ sunt uoluntatis: non oportet q eodem mo do se habeant ad omnes: sed ƀm modum a uoluntate præfixum. Et iõ locutio predicta non equaliter se habebit ad omnes angelos: sed ƀm q uoluntas angeli determinabit. Vnde si angelus fiat per propriã uo luntatem in actu alicuius speciei ƀm intellectum in ordine ad unum tantum angelum: percipietur ab illo uno tantum eius loqutio. Si ue ro in ordine ad plures pcipietur a pluribus. ¶ Hæc beatus Thomas in prefatis questionibus: q. ix. ar. ultimo. Sed quidã adhuc restat scru pulus. Vtrum angeli deo loquantur: dicitur q conceptio mentis or dinatur ad alterum. Sed aliqd ordinatur ad alterum dupliciter. Vno modo ad hoc q cõicet alteri: sicut in rebus naturalibus agens ordina tur ad patiens: & in loqutiõe humana doctor ordinatur ad discipulũ. Et quantum ad hoc nullo modo angelus loquitur deo: neq; de iis: que ad rei ueritatem pertinent: neq; de iis: quæ dependent a uoluntate cre ata: quia deus est omnis ueritatis & omnis uoluntatis principium & conditor. Alio modo ordinatur aliquid ad alterum: ut ab eo accipi at: sicut in rebus naturalibus passiuum ad agens: & in loqutiõe huma na discipulus ad magistrum. Et hoc modo angelus loquitur deo: uel consultando diuinam uoluntatem de agendis: uel eius excellentiam: quam nunq̃ comprehendit admirando: sicut dicit Gregorius in scdo moralium q angeli loquuntur deo per hoc: q super semetipsos respi ciunt: in motum admirationis surgunt. hec Tho. in prima. p. q. cvii. arti. tertio. Breuiter igitur colligendo predicta patet: quod loqutio ni hil aliud est: q̃ manifestatio alicuius latentis in corde. Vnde ꝓprie oĩs loqutio fit ratione comunicationis latentium. Manifestũ est autem q intelligibile tripliciter est in intellectu: ut ex predictis patet: Primo q̃ dem habitualiter: siue in thesauro memoriæ: ut dicit Augustinus ex i tentione tñ Auicẽnæ scdo ut i actu cõsideratum uel cõceptũ. Tertio ut ad aliud relatum extra se. Per imperium autem uoluntatis: quãdo mens conuertit se ad actum: considerãdo id: quod habet in habitu: lo quitur aliquis sibi ipsi: & tunc dicitur formare uerbum cordis. Cum uero conceptus mentis per imperium uoluntatis ordinatur ad alterũ puta ad agendum aliquid: uel ad manifestandum alteri: tunc dicitur

formare uerbum oris. In nobis autem interior mentis conceptus duplici obstaculo clauditur. Primo ipsa uoluntate: que conceptum itellectus potest retinere clausum interius. Et sic nullus potest mentē alterius uidere: nisi solus deus. Scdo claudit̄ mens hominis ab alio homine p grossiciem corporis. Vnde cum etiam uoluntas ordinat conceptum mentis ad manifestandum alteri: non statim cognoscitur ab altero: sed oportet per liguæ ianuam egredi: & per illam: quales sum⁹ intrinsecus: ostendere extra: Angelus autem secundum obstaculum non habet: quia incorporeus est. Et ideo mens angelica quando conuertit se per imperium uoluntatis ad cōsiderandum in actu. quod prius habebat in habitu: tunc dicitur loqui sibi ipsi. Quando autem ordinat conceptum suum alteri angelo manifestandum: tunc loquitur illi. Et potestas sic ordinandi conceptus suos alteri manifestandos: dicitur lingua eorum: superius patuit. Habes etiam quomodo possint loqui superiores inferioribus: & econuerso: & quomodo non. Explicatum etiam fuit qualiter localis distantia angelorum loqutionem nō impedit: & quomodo unus angelus potest loqui uni soli: uel duobus absq3 hoc: q alii loqutionem eius percipiāt atq3 etiam quomodo deo possunt loqui: uel non. et hæc de angelorum loqutione cumulate dicta sufficiant. Angelus igitur sine expressione uocis loquitur. Anima uero corpori unita sine uocis expressione: uel sine signis & nutib⁹ corporalibus suos exprimere conceptus non potest.

DIFFERENTIA DECIMAQVARTA.

QVARTA decima inter angelum & rationalem animam differentia est: quia nuſq̄ legitur in sacris litteris de angelo q sit factus ad imaginem & similitudinem dei sicut legitur d̄ anima: geñ. primo. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: Imago enim dei & repræsentatio sancte trinitatis non relucet in homine: quantum ad corpus: sed quantum ad animam: in cuius mente consistit imago: quāuis diuine perfectiones copiosius refulgeant in angelo: q̄ in anima: quantum ad naturalia: cum angelus sit simplicior & perfectior anima. ueluti superius elucidauimus: Declarandum est igitur: quomodo anima dicatur esse ad imaginem & similitudinem dei facta: & quid sit imago & similitudo: Sciēdū ē ergo q imago ꝓprie dr̄: qd̄ ad alteri⁹ imitationē est: qa imago dr̄ q̄si imitago ab imitor imitaris. Nec tñ quelibet imitatio rōnem imaginis

perficit. Vnde si hoc sit album & illud album: non ex hoc dicitur eius imago. Sed ad ratione͂ imaginis exigitur imitatio in aliquo: quod spe- ciem exprimat & essentiam. Propter quod ab Hilario dicitur species i- differens. Et inde est ꝙ in corporalibus ꝯm imitationem figure potissi mum imago attenditur: quia figura est quasi certum signum oste͂de͂s unitatem & differentiam speciei. Hæc autem imitatio potest esse dupli citer: aut simul quantum ad speciem: & signum spe͂i. Et sic imago ho- minis est in filio suo: qui ipsum in humana specie & figura imitatur. Et hec est perfecta imago: aut quantum ad figuram tantu͂: & non qua͂ tum ad ueritate͂ spe͂i: sicut imago hominis est in statua lapidea. Et hæc est imperfecta imago. Et primo modo filius dei dicitur imago patris: si cut in natura co͂icans: Secundo autem modo imago dei est in anima: que potest dici imago dei: licet non perfecta. Et q͂uis dicat Hilarius: ꝙ Imago dicitur esse rei ad rem coequa͂da͂. Et nulla equalitas possit esse creature ad deu͂: non obstat quia ad rationem imaginis non exigitur æqualitas equiperantiæ: cum magni hominis in parua pictura imago exprimatur: sed exigitur æqualitas proportionis: ut scilicet eadem sit proportio ꝑtium ad inuicem in imagine: que est in imaginato: Et talis æqualitas reperitur in creatura intellectuali: que proprie ad imagine͂ dei dicitur. Et ratio est. Nam illa imitatio rationem imaginis co͂stituit: que est in aliquo ad speciem pertinente. Ex primo autem & co͂muni nihil sortitur speciem: sed ex ultimo & proprio: sicut est differentia co͂ stitutiua. Consideratis autem diuine bonitatis processibus in creatu- ris: quibus naturæ creatæ constituuntur in similitudinem naturæ in creatæ: ultima inuenitur intellectualis dignitatis ꝑticipatio: q͂ omnes alias præsupponit. Et ideo intellectualis natura attingit ad imitatione͂ diuinam: in quo quoda͂modo consistit species naturæ eius. Et inde est ꝙ in eadem operatione ponimus ultimam fælicitatem intellectualis creaturæ: in qua est fælicitas dei: scilicet in contemplatione intellecti- ua. Et ideo sola intellectualis creatura rationabiliter ad imagine͂ dei di citur esse. ¶ Hæc ex intentione Thome & aliorum theologorum in ii. s. distin. xvi. Dicit autem magister. s. ibidem ex inteto͂e tamen Au gustini ꝙ homo dicitur ad imaginem dei factus ꝯm mentem: qua ir- rationabilibus antecellit. Sed homo non differt a brutis ꝯm nutritiua͂: neq; ꝯm sensitiuam: ergo ꝯm intellectiua͂. Illa ergo pars superior ani- me: in qua est memoria intelligentia & uoluntas: mens appellatur. Et non loquor de illa memoria: in qua conseruantur intentiones ꝑticu- lares: quia illa: cum sit co͂is nobis & brutis non est in mente: sed illa be ne: in qua retinentur seu conseruantur species intelligibiles. Augusti

nus etiam appellat mētem illam partē superiorē aie:in qua ē imago:& dicta est mens non a mouendo:ut nonnulli existimant: sed a mensurando:ut dicit thomas in questionibus dispu.q.x.ar.i.Res enim uniuscuiusq; generis mensurat̄ p id:quod est principiū primū i genere suo ut dicitur in.x. metaphisice.Et ideo mens in aia nostra dicit illud:quod est altissimū in uirtute ipsius. Vnde cum ₰m id:quod est altissimum in nobis:diuina imago inueniatur in nobis:imago non pertinebit ad essētiam animæ:nisi ₰m mentē:prout nominat altissimam potentiam ei⁹ ℂ Hæc ille. Dicit aūt Augustinus.xi.de trinitate q̄ imago dei est in mente:₰m q̄ ipsa mens intelligit.Intelligit autem temporalia:hoc est res sensibiles & materiales seipsam:& deum.Hæc tria mens intelligere potest.Sed in illa cognitione:qua mens temporalia cognoscit:non inuenitur expræssa similitudo trinitatis increate:neq; ₰m conformitatem:neq; ₰m anologiam.Non ₰m conformitatem:quia res materiales sunt magis dissimiles:q̄ ipsa mens.unde per hoc q̄ mens ea scientia informat̄:non efficitur deo magis conformis.Similiter neq; ₰m anologiam:quia res temporalis:que sui notitiam parit in aia:uel intelligētiam actualem:non est eiusdem sbæ cū mente:sed quoddam extraneum a natura ipsius.Et sic non potest per hoc increate trinitatis cōsubstantialitas repræsentari.In cognitione uero:qua mēs seipsam cognoscit est repræsentatio increatæ trinitatis ₰m anologiam:hoc mō mēs cognoscens seipsam uerbum sui gignit:& ex utroq; procedit amor:sicut pater seipsum cognoscēs uerbū suum ab æterno genuit & ex utroq; procedit spiritus sanctus.Sed in cognitione:qua mēs deū ipsum cognoscit mens ipsa deo cōformatur:sicut oē cognoscēs inquātū huiusmodi assimilatur cognito.Maior aūt est similitudo:q̄ ē p cōformitatē: ut uisus ad colorē:quā quæ est per anologiā:ut uisus ad intellectum:q similiter ad sua obiecta cōparat̄.Vnde expræssior similitudo trinitatis est in mēte:₰m q̄ cognoscit deū:q̄ ₰m q̄ cognoscit seipsā. ℂ Hæc beatus Tho.i q̄stionib⁹disputatis.q.x.ar.vii.Nūc aūt de similitudine aliquid differamus. Similitudo:ut Boetius dicit. Est rerum differētiū eadem qualitas:Nam per substantiam aliqua dicuntur eadem: p quātitatē æq̄lia & p qualitatē similia:ut dicit phs.Vnde ista est Bona consequētia.Ista sunt similia ergo differunt.In ratione autem imaginis includitur similitudo:& non econuerso:Magister uero.S.in.ii.dist.xvi. declarat qualiter anima sit ad imaginem & similitudinem dei. Ad imaginem inquit:₰m memoriam:intelligētiā & uoluntatem. Ad similitudinem ₰m innocentiā & iustitiā que in mente rationali naturaliter sūt Vel imago considerat̄ in cognitione ueritatis:similitudo i amore uir-

tutis. Vel imago in aliis omnibus: similitudo in essentia: quia immortalis & indiuisibilis. vnde Augustinus in libro de quantitate animæ. Anima facta est similis deo: quia immortalem & indissolubilem fecit eam deus. Imago ergo pertinet ad formam: similitudo ad naturam. factus est ergo homo ꝯm animam ad imaginem & similitudinem dei: nõ patris uel filii uel spiritus sancti: sed totius trinitatis. Ita & ꝯm animam dicitur homo esse imago dei: quia imago dei in eo est: sicut imago dicitur: & tabula & pictura que in ea est sed propter picturam: quæ in ea ē: simul & tabula imago appellatur. Ita propter imaginem trinitatis etiã illud in quo est hæc imago: nomine imaginis uocatur. Quocirca homo & imago dicit: & ad imaginem est: filius autem imago: nõ ad imaginem. ¶ Hæc ex textu magistri sentẽtiarum. Annotatu etiam non indignum arbitror. ꝙ tres sunt similitudinis differentiæ. Prima fundatur super proportione: sicut nigrum in comparatione ad congregare proportionabiliter simile est albo comparato ad disgregare: hanc autẽ proportionalem similitudinem: disperata & opposita habere possunt Secunda fundatur super communem qualitatem: sicut albũ albo assimilatur: unde superius dictum est ex intentione Boetii ꝙ Similitudo est rerum differẽtium eadem qualitas. Tertia fundatur super receptionem: sicut cæra assimilatur sigillo: & speculum rei opposite: cuius speciem recipit sicut aqua rei obiecte & oculus rei uise. Harum autem similitudinum secunda expressior est q̃ prima: & tertia q̃ secunda. similitudine proportionis similatur anima deo per naturam. Et hoc multipliciter ostenditur. Diuina enim essentia potest considerari dupliciter ut comparata ad personas: & ut comparata ad creaturas. Si consideretur: ut comparata ad personas: repræsentat anima trinitatem personarum in unitate essentie: quia in ipsa est trinitas potentiarum in una mẽte. Sed in hoc est differentia: quia diuina essentia dicitur de tribus personis realiter: sed anima non prædicatur realiter de tribus potẽtiis: q̄a potentiæ animæ realiter differunt ab ipsa anima: sicut recta tenet philosophia. In hoc tamen non deficit similitudo. quia sicut pater est origo filii: & ambo simul spiritus sancti: ita memoria est origo intelligentiæ: & utraq; uoluntatis. Item diuina essentia potest comparari ad creaturas. Et hoc dupliciter ut causans & ut conseruans: ut causans tripliciter. Primo modo efficienter. quia deus est causa efficiens omnium rerum: quia Omnia per ipsum facta sunt. Io. I. Et similiter quodammodo ꝯm tenuem proportionem ab uno homine omnis homo est. Secũdo formaliter accipiendo formam pro forma ideali siue exemplari: q̄a

In deo est idea omnium spiritualium & corporalium Boetius. Mūdū mente gerens:similiqꝫ imagine formans. Pulchrum pulcherrimus ipse Similiter intellectus natus est omnibus assimilari:rerum omniū species & ideas in se recipiendo. Vnde philosophus in tertio de anima. Intellect⁹ ē quodāmō oīa finaliter. tertio finaliter. Est.n. ultimus finis reꝝ omnium. Vniuersa enim propter semetipsum creauit altissimus:ut dicitur eccle. vii. Ita & nos sumus quodammodo finis omnium:ut dicit ii. phisicorum. Augustinus etiā dicit ꝙ omnia fecit de⁹ pp hoiem:hominem autem propter seipsum. Similiter comparatur diuina essentia ad creaturas:ut conseruans:quia sicut rebus dedit esse:ita etiam conseruat eas in eē:immo ipse est intimior rei: q̄ sit ipsa res sibi. Nam si actio sua uel prouidentia in momento uel in instanti a rerum gubernatione cessaret:omnia in nihilum ruerent sicut ex nihilo facta sunt: ut dicit Augustinus. Et gregorius dicit. ꝙ omnia in nihilum tenderent: nisi ea manus conditoris substentaret. Est etiam deus totus ī toto uniuerso:& totus in qualibet parte uniuersi. Est enim ubiqꝫ & in omnib⁹ rebus per essentiam per potentiam & per præsentiam: ut dicit Magister. S. in primo. Similiter anima dat esse corpori: & est tota in toto:& tota in qualibet parte corporis:quia non est extensa ad extensionem corporis. ❡ Item similitudine qualitatis similatur anima deo: partim per naturam:& partim p gratiā. Sed prænotandum est illud Augustini. Credamus deum sine qualitate bonū:sine quantitate magnum:qa sua bonitas non est qualitas accidentalis:sed ueritas sbalis. Anima autem est bona qualitate & accidente. Et ista est bonitas per gratiam. Bonitas per naturam est bōitas entis participata exiliter & analogice ab ipso qui solus est:cuius esse est sua essentia:non dependēs ab aliquo. Ideo fecit deus hominem ad imaginem & similitudinem suā. Ad imaginē in naturalibus:ad similitudinem in gratuitis. Nam sicut deus est simplex insensibilis & imortalis:ita etiam anima. Non enī esset imago dei:si mortis termio clauderet:ut dicit Augustinus natralia sūt hæc & ideo inamissibilia. Accedūt gratuita naturalibus:accrescit imagini similitudo:quæ exordium habet ī natura:icremētū in gratia:complementum in gloria. I. io. iii. Cū apparuerit similes ei erimus: & uidebimus eum sicuti est. ❡ Tertia uero similitudo quæ pfectior est & expssior prima & secūda:magis cōpetit angelo:q̄ aiæ. Vn̄ a Dionysio speculū appellat:qa ī ipso relucēt spēs īdite reꝝ sibi ifluxe a pricipio creatiōis ab ipo sūmo reꝝ oīum archetypo. Appellat ēt signaculū dei ezechielis. xxviii. sm expositionē grego. sic ergo āgel⁹ pōt dici speculū signaculū & sigillū illi⁹ summi regis. Anima uero imago & similitudo

Quelibet uero alia creatura uestigium appellatur. Et hoc ideo est: qa diuinæ perfectiones copiosius effulgent in angelo: q̃ in anima & i anima etiam copiosius: q̃ i aliis creaturis. Vnde thomas in. i. S. dist. iii. angelus inquit quantum ad expræssam repræsentationem diuinorũ attributorum magis est ad imaginem dei: q̃ anima: quia diuinæ bonitates copiosius effulgent in angelo: q̃ in anima. Ideo angelus est expressior imago dei: q̃ anima. Vnde etiam gregorius dicit: ꝙ est signaculũ similitudinis: quia in eo diuinæ imaginis similitudo magis insinuatur expræssa. Sed quantum ad distinctionem potentiarum: expræssior est imago & similitudo trinitatis in anima: q̃ in angelo: quia i angelo suæ potentiæ sunt minus distinctæ. Sed quia ista respræsentatio est quãtũ ad exteriora simpliciter concedendum est: ꝙ ãgelus magis est ad imaginem dei: q̃ anima. In secũdo etiam. S. dist. xvi. ar. iii. sic dicit. De imagine possumus loqui dupliciter. Aut quantum ad id: in quo proprie consistit imaginis ratio: aut quantum ad id: in quo secundario assignatur similitudo imaginis. Proprie enim & principaliter imago intellectualem naturam consequitur. Vnde oportet: ꝙ ubi intellectualis natura perfectius inuenitur etiam ibi sit imago expræssior. Et sic cum natura intellectualis multo sit dignior in angelo: q̃ in homine: eo ꝙ propter obumbrationem intellectualis luminis homo rationalis dicitur: cum ratio sit quidam intellectus obumbratus: ueluti superius patuit: oportet ꝙ in angelo sit expressior dei imago: q̃ in anima. Assignatur etiam imago dei in homine respectu animæ: sed non ita proprie: quãtum ad aliquas proprietates consequentes: sicut ꝙ homo dominatur ĩferioribus creaturis: sicut etiam deus in toto uniuerso: & est quodammodo finis earum Et hoc innuitur geñ. i. Vbi post id: quod dictum ẽ: Faciamus hominem ad imaginem &c̃. subiungit. Et præsit piscibus maris & uolatilibus cceli &c̃. Et similiter: sicut deus est totus ĩ qualibet parte uniuersi: ita anima in qualibet parte corporis. Et ꝰm hoc & alia huiusmodi nihil prohibet animam esse magis ad imaginem dei: q̃ angelum. Sed hoc est ꝰm quid: & non simpliciter: quia iudicium similitudinis uel diuersitatis: quod sumitur ab essentialibus rei: est multo firmius. Vnde Dionysius in. iiii. ca. celæstis hierarchiæ dicit: ꝙ Angelus est quoddam medium: quantum ad gradum naturæ inter mentem nostram & deum. Augustinus etiam dicit. Duo fecisti domine: unum ꝓpe te: idest angelum: aliud prope nihil: idest materiam primam. ℭ Sed contra prædicta obiicitur. Nã ad hebreos. xi. dicit glosa. ꝙ natura mẽtis humanæ: quã xp̃s assumpsit: nihil post deum est melius. Sed xp̃s assumpsit mentem eiusdem nature cum mentibus nostris. ergo cũ uniũ

quodꝙ tanto sit melius: quanto expræssiori imagine deum imitatur: uidetur ꝙ esse ad imaginem non magis angelis: q̃ homini conueniat. Confirmatur. Quia etiam de beatissima & clementissima semper uirgine maria dicit diuus hieronimus. ꝙ exaltata est super choros angelorum. Multæ etiam animæ beatæ erunt equales angelis in gloria: imo nonnullæ superiores. ergo uidetur. ꝙ homo magis debeat dici ad imaginem dei: q̃ angelus. ❡ Ad hoc dicitur ꝙ natura humana: quã christus assumpsit: excellit omnem creaturam: sed hoc habet ex unione diuinitatis: & non ex principiis essentialibus. Et ideo non sequitur similis ratio de mentibus: siue de animabus humanis non unitis. Assumpsit enim dei filius humanam naturam: ut Damascenus dicit in athomo: idest in indiuiduo: & non in specie. & sic etiam natura mentis humane in gloria prædicta accipitur. Exaltatio autem integerrimæ & illibatæ semper uirginis mariæ super choros angelorum non fuit naturæ: sed gratiæ. Et ideo per hoc nihil probatur. quia imago inuenitur in homine & in angelo quantum ad naturalia sua: & non quantum ad habitũ gratiæ uel gloriæ. Consideratis autem naturalibus angeli & hominis magis est capax diuinæ cognitionis angelus: q̃ homo. ꝙ autem homo ad equalitatem angelorum perducitur in diuina fruitione: est gratiæ & non naturæ. Et ideo ratio non procedit. De nobilitate autem hoĩs & angeli distinguit Thomas doctor lucis in. i. S. dist. iii. Homo inquit & angelus tripliciter possunt considerari. Aut per relationem ad finẽ. Et sic sunt equales. Erunt enim homines: sicut angeli in cœlo. Mathei xxii. Aut quantum ad reputationem diuinam. Et sic homo maior est angelo: inquantum humana natura assumpta est in unitatem diuinæ personæ. Aut quantum ad utramqꝫ naturam in se. Et sic natura angeli nobilior est natura hominis: ueluti per diuinum uatem liricum dicit Minuisti eum paulo minus ab angelis. Et loquitur de homine ad litteram: ut patet. Habes igitur qualiter angelus: quantum ad expræssam repræsentationem diuinorum attributorum: magis est ad imaginem dei: q̃ anima: cum diuinæ perfectiones copiosius effulgeant in angelo q̃ in anima. Sed quantum ad distinctionem potentiarum expræssior ẽ imago & similitudo trinitatis in anima: q̃ in angelo. Ideo notanter de homine dicitur. Faciamus hominem & c. Et non de angelo. Quia in hoc uerbo faciamus designatur personarum pluralitas siue trinitas. In hoc uero: quod dicitur: Ad imaginem & similitudinem innuitur essentiæ unitas.

DIFFERENTIA DECIMA QVINTA

QVINTA decia differētia ē:qa Angel⁹ pōt dici psona aia uero nō ꝙ āt āgel⁹ possit dici psona patet qa diffinitio psōæ sibi cōpetit:q̄ Boeti⁹ pōit i libro d̄ duab⁹ naturis & una psōa i.x. dicens ꝙ psōa ē rōalis naturæ idiuidua sb̄a.uñ Thomas i.ii. S.dist.iii.ar.ii.dicit ꝙ tria sunt de ratione persone:uidelicet subsistere: ratiocinari:& indiuiduum esse:que tria angelo conueniunt sicut præfatus doctor ibidem declarat per singula.Et non accipitur hic ratiocinari proprie:pro discursu:sed pro actu simplicis intelligentiæ:cum dictum sit superius.ꝙ angelus lumen intellectuale purum & impermixtum participat:& sine inquisitione itelligit.Anima autem non potest dici persona.Vnde doctor lucis in.iii.S.q.iii.ar.ii. De unione inquit animæ ad corpus apud antiquos duplex fuit opinio. Vna ꝙ anima unitur corpori sicut ens completum enti completo:ut esset in corpore sicut nauta in naui.Vnde sicut dicit gregorius nicen⁹ Plato posuit ꝙ homo non est aliquid constitutum ex corpore & anima sed est anima corpore induta.Et f̄m hoc tota personalitas hominis consisteret i anima:adeo ꝙ anima separata posset dici homo uere:ut dicit hugo de sancto uictore.Et f̄m hanc opinionem esset uerum ꝙ magister. S.dicit i littera.ꝙ anima est persona:quando est separata.Sed hæc opinio non potest stare quia sic corpus & anima accidentaliter unirentur. Vnde hoc nomen homo:de cuius itellectu est anima & corpus:non significaret unum per se:sed per accidens.Et ita non esset in genere substantiæ.Alia est opinio Aristotelis ꝙ anima unitur corpori sicut forma unitur materiæ.Vnde anima est pars humanæ naturæ:& non natura quedam per se. Et quia ratio partis contrariatur rationi personæ: ideo anima separata non potest dici persona:quia q̄uis separata non sit pars actu tamen habet naturam ut sit pars.Si uero obiiciat: ꝙ diffinitio personæ competit animæ quia est indiuidua substantia &c.Dicitur ꝙ Anima rationalis dicitur substantia indiuidua:id est hoc aliquid per modum:quo omne subsistēs est hoc aliquid:etiam si habeat naturam partis.Sed ad rationem persone exigitur ulterius:ꝙ sit totum & completum.Vlterius anima separata proprie loquendo non est substantia alicuius naturæ:sed est pars naturæ.Et sic non sequitur ꝙ sit persona.Et q̄uis anima non sit persona:compositum tamen ex anima rationali & corpore recte & congrue potest dici persona contra laurentiū uallam:qui fuit tantæ temeritatis & insolentiæ:ut ausus fuerit Boetiū circa personæ diffinitionem impugnare:ignorans ciceronem dicere nos duabus personis esse uestitos.Et nisi a proposito digredi uererer: ostenderem multis oratorum auctoritatibus uere & congrue dici pos

se:platonem uel socratem esse bonam personam:sicut ipse dicit se uel le ostendere Boetio homini romano:romane loqui nescire. Ignorauit enim ualla:quod cæteri puri humanistæ adhuc ignorant: quomodo uidelicet nomen significet substantiam cũ qualitate.& ob hoc etiam tam petulanter & ruditer blacterauit præfatus laurentius de diuinis p sonis. Omnium enim errorum mater est ignorantia. Sed isti puri humanistæ:qui solis uocabulis:& solis uerborum lenociniis innituntur:ut suam obtegere & palliare ignorantiam possint:dicunt se dialecticæ atq philosophiæ operam nauare nolle:quia hæ artes & disciplinæ barbarie quadã uerbo᷑ respsæ suæ nitorem eloquentiæ contaminarent. Sed potius barbari censendi sunt ipsi:qui hæc ignorant. Nõ enĩ poetæ & oratores sine dialectica & philosophia delibari:aut degustari pos sunt:immo nullus sine iis artibus & disciplinis grãmaticẽ attinget:aut quoquomodo penetrabit unde quintilianus primo libro oratoriarum in stitutionũ de grãmatica loqns sic dicit. Nec ignara phiæ:cũ pp plurimos locos in singulis fere carminibus ex itima qõnũ naturaliũ subtilitate repetitos:tum pp empedoclẽ i grecis Varronẽ & Lucretiũ in latinis:q præcepta phiæ uersibus tradiderũt. Quin potius uitupãdi sũt illi qui tenuẽ ac ieiunã cauillantur hanc artem:q̃ nisi fundamenta qsq fideliter iecerit:qcqd superextruxerit stati corruet. Sed de iis hacten⁹.

DIFFERETIA DECIMA SEXTA.

DECIMA sexta differentia est qa angelus est mutabilis a pte ante:sed imutabilis a pte post. Aĩa uero rõalis:anteq̃ corporis ergastulo soluat:ẽ mutabilis a parte ante:& a parte post: idest ante electionem:& post Angelus enĩ solũ añ electionẽ mutabilis ẽ. Post aũt electionẽ imutabilis. Habet enĩ uertibilitatẽ imutabilẽ:eo q imutabiliter adhæret bono uel malo. Aĩa uero habet uertibilitatẽ mutabilem:qa de bono ĩ malũ mutari põt:& ecõuerso. De⁹ enĩ imutabilis ẽ a pte ãte:& a pte post iuxta illud Malachiæ.iii. Ego deus & nõ mutor. Et iacob⁹ĩ epistola sua dicit. Apud quẽ nõ ẽ trãsmutatio nec uicissitudinis obumbratio. Homo aũt mutabilis ẽ a pte añ:& a pte post. Sed ãgelus:q est medius iter deũ & hoiem:pticipat de utroq extremorũ. Cõuenit.n. cũ hoĩe:iquãtũ ẽ mutabilis a pte ante: cũ deo aũt:iquãtũ ẽ imutabilis a pte post.

DIFEERENTIA DECIMA SEPTIMA.

DECIMA septia differentia:ẽ qa q̃uis angelus & anima peccauerint:diuinã similitudinẽ appetendo tamen angelus peccauit appetendo potentiam. Anima uero: appetendo sciẽtiã. Mouetur ergo talis questio. Vtrum Angelus dei æquali

tatem appetierit. Videtur enim ꝙ ñ. Quia sicut dicit Augustinus de eadem loquens: Non est credendum: ꝙ uir spirituali mēte præditus: esse uoluerit sicut deus. Sed angelus multo sapientior fuit homine. Ergo uidetur ꝙ dei equalitatem nō appetiit. ℂ Secundo, illud: quod nō cadit i appræhēsione: non cadit in appetitu & uoluntate: quia uoluntas non est nisi de aliquo bono appræhenso. Bonum enim appræhensum mouet appetitum: uel sensibilem: uel rationalem: uel itellectualem. In solo autem huiusmodi appetitu contingit esse peccatum. Sed creaturam aliquam esse æqualem deo: non cadit i appræhēsione: tum quia deus omnem itellectum creatum sua magnitudine excedit: tum etiam quia iplicat cōtradictionem: quia necesse est finitum esse ifinitū si equatur infinito: ergo angelus non potuit appetere esse: ut deus. Potes formare aliter istam rationem. Illud quod simpliciter est impossibile: nō ē appetibile: ut patet. Sed ꝙ creatura aliqua sit æqualis deo: est impossibile: ergo non est appetibile. Ergo uidetur ꝙ Angelus dei equalitatem non appetierit: ℂ Tertio q̄uis uoluntas sit possibilium & ipossibilium: dūmodo illa impossibilia contradictionem non implicēt: tamē electio non est nisi possibilium: ut dicitur in tertio ethicorum. Sed electio angeli fuit de eo: quod desiderauit: quia quicūꝗ nō peccat per electionem: peccat per infirmitatem uel ignorantiam: ut colligitur a pħo i quīto ethicorum: quale ñ fuit peccatum angeli. Ergo suum desiderium fuit possibile. Sed eum esse equalē deo: est ipossibilē. ergo hoc nō fuit suum desiderium. ℂ Confirmatur quia angelus in maiori plenitudine sapientiæ conditus est: q̄ homo: sed nullus homo: nisi omnino amens: eligit esse omnino equalis angelo: nec deo: quia electio ñ est nisi possibilium: de q̄bus est cōsilium: ut imediate patuit. Ergo multo minus peccauit angelus appetēdo esse: ut deus. ℂ Quarto nullus peccat i desiderio sui finis: quia hoc est naturale. Illud autem: quod est finis nature: absꝗ peccato appeti potest. Sed assimilari deo: est finis: i quem naturaliter tēdit quelibet creatura. Ergo si finis angeli & cuiuslibet creature est assimilari deo. Videtur ꝙ nō peccauit hoc appetēdo. ℂ Quinto quicūꝗ uult assimilari alicui: cōuertitur ad illud. Nullus eni uult esse similis ei: quē odio habet. Sed angelus peccādo ñ est conuersus: sed auersus a deo: ergo ñ appetiit similitudinē dei uel equalitatē. ℂ Sed cōtra est: quod dicit glosa super illud dauidicū. Quæ ñ rapui: tūc ex soluebā. Eua sicut diabolus rapere uoluit diuinitatē. Ergo uidetur ꝙ diabolus dei equalitatē appetierit. ℂ Præterea Esaie. xiiii. ex persona Nabuchdonosor i figura diaboli dicitur. In cælū ascendā: Nō āt potest itelligi de cælo empireo: q̄a i illo creatus fuit: ergo opor

tet ꝙ itelligatur de cælo sanctæ trinitatis. Et ita uidetur: ꝙ æqualitatē diuine celsitudinis appetierit. ℭ Cōfirmat̄ hoc ēt p Augustinū i li- bro de questionibus ueteris & noui testamēti:q de diabolo loquēs dicit ꝙ elatiōe iflatus uoluit dici deus. ℭ Respōdetur ꝙ circa hoc triplex ē opinio quidam nāq simpliciter & absolute cōcedūt:ꝙ peccatū angeli fuit ex hoc:ꝙ deo simpliciter æqualis esse uoluit. Nec obstet:ꝙ hoc sit impossibile:quia ꝯm Augustinū. Cæca ambitio semper præsumit: plusq̄ possit. Sed hoc ñ uidetur cōueniēs:qa q̄uis homo possit plus de siderare:q̄ possit habere:ñ tñ plus potest uelle:q̄ possit æstimare:qa i- tellectū uolūtas seqtur:sed ñ excedit: Et præterea i angelo ñ est poue re passionē:q̄ ex appetitu honoris iudiciū itellectus ligēt:sicut est i no bis. Et præterea nullus uult aliqd unq̄:quo posito eius natura ñ mane ret: Si aūt angelus deo equalis esset: ñ esset huius nature:sed diuinæ. Et ita suū ñ eē appeteret. Et iō aliter alii dicūt:ꝙ dei æqualitatē directe nō appetiit:sed idirecte:qa appetiit aliqd: quo habito sequeret̄ ꝙ deo esset equalis:scilicet nulli subesse. Hoc ēt ñ ũ r̄ cōueniēs:qa totū bonū angeli ē i hoc:ꝙ deo subest:sicut tota claritas aeris ē i hoc:ꝙ subiicitur radiis solis. Et iō hoc ab angelo ñ potuit appeti. Et iō aliter est dicēdū: ꝙ ñ appetiit equalitatē simpliciter:quātū ad rē ꝯam desiderati:ut scilicet uellet tātā bonitatē habere:quātā deus habet:sed tñ appetiit equalita- tē ꝯm qd:quātū ad modū hñdi. Bonitas aūt siue beatitudo est in deo: quā habet p suā naturā:& a qua oīs creature beatitudo & bonitas trāſ funditur. Vidēs ergo angelus dignitatē naturæ suæ:qua creaturis cæ teris præeminebat:uoluit a se beatitudinē & bonitatē i oīa inferiora de riuari. Voluit ēt p sua naturalia i perfectiōem beatitudinis peruenire. Et ideo dr̄ ꝙ sine merito habere uoluit hoc:qd̄ meritis habiturus erat si perstitisset. Nec ēt quātū ad modū hñdi simpliciter deo eqparari uo- luit. Nō enim uoluit a se beatitudinem habere:nec esse primum i alios trāſfundens:sed a deo & sub deo:ꝯm ꝙ ipse i oi natura opat̄. ℭ Hæc beatus Thomas & theologi alii in. ii. S. dist. quita arti. ii. ℭ Ad primū igitur argumentum respondetur:ꝙ angelus noluit æqualitatē simpli citer:sicut nec homo:sed modo prædicto. Quidam tñ dicūt ꝙ Adam magis fuit præditus spirituali mente:q̄ angelus non tamen quantum ad gradum naturæ:sed quantum ad diuinam reuelationem: quā ha- buisse creditur:cum dominus in eum soporem misit. ℭ Ad secundū & tertium dicendum: ꝙ rationes illæ procedunt de equalitate simpli- citer:quam non dicimus angelum appetisse. ℭ Ad quartum dicit̄ ꝙ assimilatio diuina est finis uniuscuiusq creaturæ:ꝯm modum suum a creatore præfixum. Vnde sine deordinatione non potest esse: ꝙ ap-

petitus tēdat in diuinam assimilationem ultra terminum naturæ suæ a deo statutū. ℂ Ad q̄ntū dicēdū q̄ i quolibet peccatore auersio a deo ē p̄ter itētionē: qa malū ñ p̄t eē itētū: sed sēp bonū: i quo ē ad deū assimilatio. Et ita p̄ter itētionē ipsorū angelorū fuit: q̄ a deo se auerterent: cui assimilari uolebant. Et per hæc patet solutio ad ea oīa: q̄ superi⁹ obiecta sunt. ℂ Sed de peccato etiā diaboli sic loq̄tur Thomas in prima p̄te. q. lxiii: arti. iii. Angelus inq̄t absq; oī dubio peccauit appetēdo eē: ut deus. Sed hoc pōt itelligi dupliciter. Vno modo p̄ equip̄antiam. Alio mō p̄ similitudinē. Primo quidem mō nō potuit appetere eē: ut deus: qa sciuit hoc esse ipossibile naturali cognitione: nec primū actū peccandi præcessit in ipso: uel habitus: uel passio ligans cognoscitiuā ipsius uirtutem: ut i p̄ticulari deficiens eligeret ipossibile: sicut in nobis interdum accidit. Et ideo dato q̄ esset possibile: hoc esset cōtra naturale desiderium. Inest enim unicuiq; naturale desiderium ad cōseruandum suum eē: quod nō cōseruaret: si transmutaretur in alteram naturam. Vñ nulla res: q̄ ē i iferiori gradu nature: pōt appetere sup̄ioris naturæ gradum: sicut asinus nō appetit eē equs: quia si transferretur in gradū superrioris naturæ: iam ipsum nō esset: Sed i hoc imaginatio decipitur quia enim homo appetit esse in altiori gradu quātū ad alia accidētalia: q̄ possūt crescere absq; corruptiōe subiecti: extimatur q̄ possit appetere altiorem gradum naturæ: in quē peruenire non possit: nisi eē desineret. Manifestū ē aūt: q̄ de⁹ excedit angelū: nō ſm aliq̄ accidētalia: sed ſm gradū naturæ. Et ēt un⁹ angel⁹ aliū. uñ ipossibile ē q̄ angelus iferior appetat eē æq̄lis sup̄iori: nec ēt q̄ appetat eē similē deo possibile ē. ℂ Appetere āt eē ut deus per similitudinem cōtingit dupliciter. Vno modo quātum ad id: in quo aliquid natum ē deo assimilari: Et sic: si aliquis quātum ad hoc appetat esse deo similis ñ peccat: dūmō similitudinē dei debito ordine appetat adipisci: ut scilicet eā a deo habeat. Si quis aūt appeteret ſm iustitiā esse similis deo: quasi p̄pria uirtute: & non ex uirtute dei peccaret. Alio uero mō pōt appetere aliq̄s esse similis deo: quātum ad hoc: in quo non est natus assimilari sicut si q̄s appeteret creare cælum & terram: quod est proprium dei. In quo appetitu esset peccatū. Et hoc modo diabolus appetiit esse: ut deus: ñ ut ei assimilaretur quantum ad hoc: quod est nulli subesse simpliciter: quia sic suū non esse appeteret: cū nulla creatura eē possit: nisi per hoc q̄ sub deo esse p̄ticipat. sed in hoc appetiit eē similis deo: q̄a appetiit: ut finem ultimum beatitudinis id: ad quod uirtute suæ naturæ poterat peruenire: auertens suum appetitum a beatitudine supernaturali: quæ est ex gratia dei. Vel si appetiit ut ultimum finem illam

dei similitudinem: quæ datur ex gratia: uoluit hoc habere per uirtutẽ suæ naturæ: non ex diuino auxilio ꝭm dei dispositionem. Et hoc cõsonat dictis Anselmi: qui dicit: ꝙ appetiit illud: ad quod peruenisset: si stetisset. Et hæc duo quodãmodo in idẽ redeunt: quia ꝭm utrũq; appetiit finalem beatitudinem per suam uirtutem habere: quod ẽ ꝓpriũ dei. Quia uero: qđ ẽ ꝑ se: est principiũ & cã eius: quod ẽ ꝑ aliud: ex hoc ẽt consequtum ẽ: ꝙ appetiit aliquẽ principatũ super alia habere: in quo etiam peruerse uoluit deo assimilari. ¶ Sed nunquid diabolus in primo instãti suæ creationis fuit malus: & peccauit. Dicitur ꝙ impossibile fuit angelum in primo instãti peccasse ꝑ inordinatũ actũ liberi arbitrii. q̃uis enim res aliqua in primo instanti: quo esse incipit: simul incipere possit operari: tamen illa operatio: quæ simul incipit cum esse rei est ei ab agente: a quo habet esse: sicut moueri sursum est igni a generante. Vnde si aliqua res habeat esse ab agente deficiente: quod possit esse causa defectiua actionis: poterit in primo instanti: in quo incipit eẽ. habere defectiuam operationem: sicut si tibia: quæ nascitur clauda ex debilitate seminis: statim incipiat claudicare. Agens autem: quod angelos in eẽ produxit: scilicet deus: nõ potest esse causa peccati. Vnde non potest dici ꝙ diabolus in primo instanti suæ creationis fuerit malus. ¶ Sed contrarium uidetur: quod dicitur Io. viii. de diabolo. Ille homicida erat ab initio. Ergo uidetur ꝙ diabolus in primo instanti suæ creationis peccauerit. Respondet Augustinus. xi. de ciuitate dei dicẽs ꝙ cũ dicitur ꝙ diabolus ab initio peccat: nõ ab initio ex quo creatus est peccare putandꝰ ẽ. sed ab initio peccati: q scilicet nunq̃ a peccato suo recessit. ¶ Dubitatur etiam. Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angelorum. Respõdetur ꝙ probabilior opinio & sanctoꝝ dictis magis cõsonãs ẽ. ꝙ stati post primũ istãs suæ creationis diabolus peccauerit. Et hoc necesse ẽ dicere: si ponatur: ꝙ ĩ primo instanti suæ creatiõis in actũ liberi arbitrii ꝓrupit: & cũ gr̃a sit creatus. Cũ eni angeli ꝑ unũ actũ meritoriũ ad beatitudinem perueniãt: si diabolꝰ ĩ primo instanti in gratia creatus meruit: statim post primum instans beatitudinem accepisset: nisi statim ĩpedimẽtũ pstitisset peccãdo. Si uero ponat̃ ꝙ Angelꝰ ĩ gr̃a creatꝰ ñ fuerit. uel ꝙ ĩ ꝓmo istanti actũ liberi arbitrii non potuit habere: nihil prohibet aliquam moram fuisse inter creationem & lapsum: Hæc autem opinio secũda duabus mediis corroborari potest. Primo sic. Posse peccare cõmune est homini & angelo. Fuit autem aliqua mora inter creationem hominis & eiꝰ peccatum: ergo pari ratione fuit aliqua mora inter formationem diaboli & eius peccatum. Secundo sic arguitur ex intentione scoti. Aliud instans fuit: in quo diabolus peccauit ab instanti: in quo creatus

fuit. Sed inter quelibet duo instantia cadit tempus medium. ergo aliq mora fuit inter reationem diaboli & eius lapsum. ℭ Ad primum dicitur ꝙ Angelus habet liberum arbitriũ inflexibile post electionem. Et ideo nisi statim post primum instans: in quo naturalem motũ habuit ad bonum impedimentum beatitudini præstitisset: fuisset firmatus ĩ bono. Sed non est simile de homine. Et ideo ratio non cõcludit. ℭ Ad secundũ dicendum: ꝙ inter quelibet duo instantia esse tempus mediũ habet ueritatem: inquantum tempus est continuum: ut probatur in. vi. phisicorum. Sed tamen in angelis: qui non sunt subiecti cælesti motui: qui primo per tempus continuum mensuratur: tempus accipiť ꝑ ipsa successione operationum intellectus uel etiam affectus. Sic igiť ĩstans primum in angelis intelligitur respondere operationi mẽtis angelicæ qua se in seipsam cõuertit per cognitionem uespertinam: quia ĩ primo die commemoratur uespere: sed non mane. Et hæc quidẽ opatio in omnibus bona fuit. Sed ab hac cognitione quidam per matutinam cognitionem ad laudem uerbi sunt conuersi. Quidam uero in seipsis remanentes: facti sunt nox per superbiam intumescentes: ut Augustinus dicit. iiii. super genesim ad litteram. Et sic prima opatio fuit oĩbus cõmunis. Sed in secunda fuerũt distincti. Et ideo ĩ primo ĩstanti omnes fuerunt boni: sed in. Secundo fuerũt bõi a malis distīcti.

ℭ Solet etiã queri utrũ ille angelus: q̃ fuit supremus inter peccantes: fuerit etiam supremus inter omnes: hoc ẽ dictũ. Vtrũ magnus diabolus fuerit primꝰ inter oẽs ãgelos. Respondet Gregorius in omelia de cẽtũ ouibꝰ: ꝙ sic. Primus inqt angelus: qui peccauit: dũ cũctis agminibus angelorꝝ ꝑlatus eorꝝ claritatẽ trãscenderet: ex eorum cõparatione clarior fuit. ℭ Sed cõtra ẽ: quod diciť. Eze. xxviii. Tu cherubin extẽtus &c. Sed ordo cherubin est sub ordine seraphin: ut dicit Dionysius vii. ca. cælestis hierar. Ergo angelus qui fuit primus inter peccãtes: nõ fuit primꝰ ĩter oẽs. ℭ Ad hoc diciť ꝙ cherubin interpratať plenitudo sciẽtiæ. Seraphin aũt ardens siue incendens. Cherubin ergo denominatur a scientia: q̃ põt eẽ cũ mortali pctõ seraphin uero denominatur ab ardore charitatis: q̃ cũ pctõ mortali non põt esse. Et ideo primꝰ angelus peccãs non ẽ denominatus seraphin: sed cherubin. Damascẽus tñ dicit. ꝙ diabolus maior fuit de ĩferiori ordĩe ãgelorꝝ: q̃ ꝑsũt terrestribus. Et dicit: ꝙ illi: q̃ ceciderũt: fuerũt de ĩferioribus: in quorũ ẽt ordine aliq̃ bõi ãgeli pmãserũt. ℭ Querũt ẽt aliq. utrꝝ peccatũ primi angeli peccantis fuerit causa aliis peccandi. Dicitur ꝙ peccatum primi ãgeli fuit aliis causa peccãdi: non quidẽ cogẽs. sed q̃dã q̃si exortatiõe ĩducẽs cuius signum ex hoc apparet: ꝙ omnes demones illi suppremo sub=

duntur:ut manifeste apparet p illud:qd dñs noster iesus xps dixit Mathei.xxv.Ite maledicti i ignẽ eternũ:q patus ẽ diabolo & angelis ei⁹: Habet enim hoc ordo diuinæ iustitiæ:ut cuius suggestioni aliqs consentit i culpa:eius potestati subdatur i pœna.ẜm illud.ii.pe.ii. A quo qs superatus est:huic & seruus adiectus est. Sublato igitur tẽpore deliberatiõis:quod ĩnobis reqrit:i eodẽ istãti:i quo primus angelus suã affectionem itelligibili loqutiõe expressit:possibile fuit aliis i eã cõsentire. ℂ Perscrutãtur etiã nõnulli:si plures fuerũt peccãtes angeli:q̃ pmanẽtes. Dicitur ꝙ ñ:qa peccatũ est cõtra naturalem iclinatiõnẽ. Ea uero:quæ cõtra naturã fiũt:ut i paucioribus accidũt. Natura enim cõsequitur suũ effectũ:uel semp:uel ut i pluribus. Et iõ plures angeli pmãserũt:q̃ peccauerũt. Vnde.iiii.Regũ.vi.dr:plures nobiscũ sunt q̃ cũ illis. Et exponitur de angelis:q sũt nobiscũ i auxiliũ: & de malis q nobis aduersantur. ℂ Sed cõtra est:qd dicit phus i.ii.topicorum. Malũ est ut i pluribus:bonũ uero:ut i paucioribus. Item si pdicta rõ ualeret:plures etiam saluarẽtur hoĩes:q̃ dãnarentur:cuius oppositũ uidemus:qa ex hominibus plures uidemus malos:q̃ bonos. Et ita plures dãnãtur q̃ saluãtur:iuxta illud euãgelicũ multi sũt uocati: pauci uero electi. Et illud. Arcta est uia:quæ ducit ad uitam:& pauci ambulãt per eam. Ampla est uia:quæ ducit ad mortem:& multi per ipsam icedũt ergo plures homines etiam ex xpianis dãnãtur:q̃ saluãtur. Videtur ergo ꝙ etiam de angelis idem sit iudicium:ꝙ plures fuerint ruẽtes & cadẽtes:q̃ stãtes. Item cõtra hoc:quod dictum est supra: ꝙ peccatum est cõtra naturalem iclinationem:uidetur esse id:quod legitur i genesi:quia sensus & cogitatio hominis i malum pna sũt ab adolescentia sua. Et Hieronymus etiam dicit. Naturali dicimur malo:ergo peccatũ ñ ẽ cõtra naturalẽ iclinationẽ. ℂ Ad auctoritatem phi. Malum est ut in pluribus &c. Dicit ꝙ triplex est malũ: naturæ:culpæ & pœnæ. De malo pene ñ est ad ppositũ pro nũc. Si ergo loqmur de malo natur. hoc duobus modis:qa uel loquimur respectu totius nature:uel respectu alicuius pticularis agẽtis i natura. Si respectu totius naturæ:sic cõstat:ꝙ malũ ẽ ualde:ut i paucioribus:qa ñ põt esse:nisi in generabilib⁹ & corruptibilibus:quoꝝ aggregatio est puæ quãtitatis respectu toti⁹ celi:i quo nullum malum accidit. Si autem cõsideretur respectu alicuius pticularis agẽtis i natura:constat ꝙ actio eius semper est ẜm debitum naturæ suæ:nisi aliquando impediatur. Et hoc est raro. Et ex tali impedimento accidit malum in natura eius: sicut apparet in partibus monstruosis. Si autem loquamur de malo culpæ:quod inuenitur i eo quod non determinatur ad unam actionem:sicut omnia: quæ agunt

ex libertate uoluntatis: Aut hoc est plurium naturarum: aut unius tā tum. Si est unius nature: sicut in angelis: sic constat: ꝙ in pluribus est cōsequta operatio recta ꝟm cōueniētiam naturæ ipsorum: & peccatū ipsorum fuit ut in paucioribus. Et dicunt aliqui ꝙ tertia ps angelorū cecidit: due uero partes remanserunt: iuxta illud Apochalypsis. & dra co cauda sua trahebat tertiam ptem stellarum. Si autem est plurium naturarum: sicut est homo: qui est compositus ex natura intellectuali & sensitiua: potest considerari dupliciter. Vel ꝟm totam naturam spe ciei. Et sic oportet ꝙ in pluribus actio eius procedat ꝟm illam naturā cuius actio est multiplicior: & circa bona magis manifesta nobis. Et quia naturæ sensitiuæ actio est circa delectabilia sensus: quæ magis multiplicantur: q̄ delectabile rationis: quod est etiam magis occultū nobis: qui cognitionem a sensu accipimus. Ideo ut plures sequnť ope rationes illas. Et ex hoc contingit malum ipsi homini: non inquātum est homo: quia non est homo: ꝟm ꝙ habet sensum: sed ꝟm ꝙ habet ra tionem. Vel potest considerari aliquod indiuiduum illius speciei: & sic contingit: ꝙ aliquis per uoluntatem determinatur ad sequendū ope rationes ipsius rationis per habitum uirtutis: & tunc ut in pluribus be ne operatur. & deficit ut in paucioribus. Sed quādo adhæret alteri na turæ: efficitur quasi alius: ut dicitur in. ix. ethicorum. Vnde tūc est iu dicium de ipso: sicut de aliis animalibus: in quibus est natura sensitiua tantum: quia in pluribus operabitur bonum sibi: quātum ad id: quod factus est: ut leo per crudelitatem: uel canis per irā: siue per luxuriam & sic de aliis: ut dicit Boetius quarto libro de cōsolatiōe ꝓsa tertia. So lutio istius argumenti est ex intentione Thomæ in. ii. S. dist. prima ad tertium. Reliqua etiam: quæ superius de peccato primi angeli preliba ta sunt: ex intentione sua sunt in prima parte. q. lxiii. Vbi ad hoc argu mentum talem etiam præbet solutionem. Phus inquit loquitur quā tum ad homines: in quibus malum cōtingit ex hoc ꝙ sequntur bona sensibilia: quæ sunt pluribus nota: deserto bono ratiōis: quod paucio ribus notum est. In angelis autem nō est nisi natura intellectualis. un de non est similis ratio. ꝙ autem homines proni sint ad malum hoc ñ est ex inclinatione nature: inquantum natura: quia natura bona est in se: cum a deo bono nil nisi bonum emanare possit: sed est ex infectiōe nature: inquantum corrupta est & deprauata per corruptionem fomi tis. Ideo apostolus dicebat: inuenio aliam legem in membris meis re pugnantem legi mentis meæ. Et iterum caro cōcupiscit aduersus spi ritum: & spiritus aduersus carnem. Hæc enim sibi inuicem aduersan tur. Sic ergo malum est contra naturalem inclinationem: Bonum ue

ro est s̃m naturam. Et sic habes ratiõem cur pauciores ex angelis lapsi fuerint: q̃ steterint. Econuerso autem in hominibus: qui plures damnantur: q̃ saluantur. Sed quispiam curiosus postulabit: si ex omni ordine angeli ceciderunt. Respondet Thomas ubi supra: ꝙ s̃m illos: qui dicunt ꝙ diabolus maior fuit de inferiori ordine angelorum: qui praesunt terrestribus: mãifestum est: ꝙ non de quolibet ordine ceciderunt sed de infimo tantum. Sed s̃m illos: qui ponunt maiorem diabolum de suppremo fuisse ordine probabile ẽ: ꝙ de quolibet ordine aliqui ceciderunt: sicut in quemlibet ordinem homines assumuntur in supplementum ruinae angelicae. In quo etiam magis comprobatur libertas liberi arbitrii: quae s̃m quẽlibet gradum creaturae in malum flecti potest. ¶ Fuit autem peccatum diaboli superbia: q̃ quando dicit inordinatum appetitum propriae excellẽtie: & praecipue in dignitate uel honore: est speciale peccatum: & unum de capitalibus uiciis. ꝙ autẽ primum angeli peccatum superbia fuerit: patet: tũ ex desiderato: qa eminentiam dignitatis appetiit: tũ etiam ex motiuo: quia ex consideratione proprie pulcritudinis in peccatum ruit. ¶ Et hec de peccato angeli cumulate dicta sufficiant. Nunc autem de peccato primi parentis paucula sunt differenda. ¶ Quaeritur ergo. Vtrum peccatum primi parentis fuerit in hoc ꝙ appetierit esse: ut deus. Videtur enim ꝙ non.

Completa enim uoluntas prudentis de impossibili esse non potest: & praecipue de illo: quod in appraehensione non cadit. Sed aliquã creaturam esse sicut deus: est impossibile: nec intellectu capi põt: ergo hoc non appetiit Adam: cum prudentiam & reliquas uirtutes haberet: ut dicit Magister. S. in. ii. Si dicatur ꝙ nõ appetiit esse sicut deus ꝑ aequitatem: sed per similitudinem. Contra dicit Augustinus ꝙ amor est eorum: quae habentur: sed appetitus eoꝝ: q̃ ñ hñtur. Cũ ergo hõ ĩ sui creatiõe ad dei similitudinẽ fact⁹ sit: uĩ ꝙ hoc ñ appetiit. Scđo sic Cõstat enim ꝙ malũ ꝑ experiẽtiam deus scire ñ põt. Sed sciẽtia boni & mali ĩtelligitur de malo per experiẽtiam: quod prius erat ꝑ cognitionẽ tm̃: ergo uĩ ꝙ ex hoc ꝙ appetierit sciam boni & mali: dei similitudinẽ nõ affectauit. ¶ Tertio pħs dicit i. x. ethi. ꝙ debem⁹ nos ĩ diuina trahere quãtũ possum⁹: qa ip̃e dñs de⁹ diuina nobis nõ ĩuidet: ut quidam poeta mẽtiebatur. Dionysius aũt & Augustinus dicũt ꝙ ad deum acceditur: nõ loco: sed similitudine. Cum ergo ad ip̃m accedere debeam⁹: s̃m illđ dauidicum: Accedite ad eum & illuminamini: & facies uestrae non confundentur: Videtur ꝙ non peccauit in hoc: ꝙ dei similitudinẽ appetiit. ¶ Quarto nullus peccat appetẽdo id: qđ naturali desiderat. Sed natura hoc ẽ naturali appetitu oẽs hoies scire desi

derāt:ut ī primo methaphisice phis dicit. Cum igit̄ nō appetierit diui nam similitudinem:nisi ī sciētia: Vt uerba serpētis ostēdūt:uidet̄ ꝙ in appetēdo dei similitudinē ñ peccauit. ℂ Sed cōtra est:quod dicit Augustinus:qui peruerse uult esse sicut deus:puerse uult esse similis deo ut diabolus & homo. hoc etiam dñs inuit gen̄. iii. Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est &c. ℂ Ad hāc questionem rñdetur. ꝙ homo quātū ad aliqd appetiit esse sicut deus:quātū uero ad aliqd nō. Si enī sicut dicat equalitatem in aliqua perfectiōe:sic homo noluit habere tā tam sciētiam:uel potētiam:uel bonitatem:quātam habet deus:qa hoc ipsum ipossibile & icogitabile est. Sed quātum ad aliquē modū hñdi uoluit deo parificari:tam hō:q̄ diabolus:ut scilicet uterqꝫ haberet perfectionem sibi datā:sicut habet deus ꝑm aliquē modū:sed differenter qa superbus angelus appetiit talem æqualitatem ī ptāte:sed homo in scīa:cuius ratio est:qa primus angelus iter alias creaturas excellētior erat. Vnde quodāmodo ex ordine suæ naturæ excellētiā super alias creaturas habebat. Voluit ergo dignitati suæ naturæ inixus: ut ipse principium quoddam creaturarum sequētium existeret:& gubernationis & causalitatis:sub primo tamen principio: a quo suam potētiā recognoscebat:sed hoc ꝑm dignitatem naturæ suæ adipisci præsumebat:non ex diuino munere superaddito. Homo uero q̄ creaturis inferioribus suppositus erat:ut eas regeret:& eis uteretur:non tam per potentiam:q̄ per prudentiam:hoc modo appetiit:ut ꝑ naturæ suæ cōditionem:& ligni prohibiti edulium:tātam sciētie plenitudinem consequeretur:ut ex lumine proprie rōnis:quod tñ a deo sibi collatum esse credebat:& seipsum regeret ī oībus:& iferiora sibi subiecta. Vñ Augustinus dicit ꝙ noluit:ut seruus teneri eē sub præcepto quasi ab alio regularetur per lumē naturali lumini supadditū. Et hoc etiā uerba serpētis ostēdūt:q promisit sciētiā boni & mali:quod ad actiōes pertinet & ad gubernationē rerū. ℂ Ad primū ergo dicēdū ꝙ electio itātum cæcat oculos mētis:ut illud æstimet esse possibile qd̄ possibile ñ ē. Vñ potuit esse:ut ad uerba serpētis homo excellētiam inordinate appeteret ī cōi:ex illo appetitu uero obcæcatus puersum iudiciū de ipossibili proferret. Et sic appetitus inclinaretur ad hūc excellentiæ modum. Vel dicēdum ꝙ æqualitatem æquipantiæ:quod ipossibile est:& cogitari ñ potest:ñ appetiit:sed assimilationem quādam:ut dictum est: quā cogitare potuit. ℂ Ad secūdū dicēdū ꝙ similitudinē naturalis dignitatis:quā ī creatiōe accepit:appetēdo ñ peccauit:sed qa ipe super hoc aliā similitudinē appetiit:ut scilicet sicut deus lumine suæ naturæ oīa regit & gubernat:ita ēt hō ꝑ naturale lumē rōnis sibi subdita guberna-

ret & seipm sine adiutorio exterioris luminis. ¶ Ad tertiũ respõdet ꝙ hõ nõ appetiit mala p experientiã sciæ: sed p iudiciũ. Sed hoc cõsequtũ est ex peccato suo: ꝙ malũ p experiẽtiam cognosceret: ut sic: & demo- nis pmissio uerificaret incõplete: cuius cõsuetudo ẽ ut dubiis uerbis hoĩes fallat: & ut nomẽ arbori ĩpoitũ nõ frustra uideat. ¶ Ad quartũ dicit ꝙ ad dei similitudinẽ accedẽdum ẽ ẽm modũ & ordinẽ unicuiq; a deo pstitum. Sed q pprio motu ad dei similitudinẽ accesserit puerse uult eẽ similis deo: ut dicit Augu. Oĩs. n. peccator appetit similitudi- nẽ dei: cũ nihil sit appetibile: nisi put eius similitudinẽ hẽt. Sed in hoc peccat: qa q̃rit eius similitudinẽ ĩordinate & ĩ quo q̃renda nõ ẽ. ¶ Ad qntum dicẽdum ꝙ nõ peccauit in hoc: ꝙ sciam appetiit: sed qa inor- dinate appetiit: ut dictũ ẽ. ¶ Hæc ex ĩtentiõe sancti doctoris & alioꝝ theologoꝝ i. ii. sen. di. xxii. ar. ii. ¶ Hæc ergo ẽt ĩter aĩam & angelum extitit differẽtia: qa angelus peccauit appetẽdo dei potẽtiam. Aĩa ue ro scientiam: eo modo: quo dictum est.

DIFFERENTIA DECIMAOCTAVA.

DECIMA Octaua differẽtia ẽ: qa angelus post peccatũ ĩmo biliter adhæsit malo: adeo ꝙ taliter ĩ culpa fuit obstinatus: ut nullo mõ possit ad deũ cõuerti: nec bonũ alqd opari: sed sp malũ. Vnde Augu. in lib. de fide ad petrũ. Dcmones inqt nec mala uolũtate: nec pena carere pñt. Ex mala aũt uoluntate nũq̃ pcedit nisi malus actus: ergo angelus malus nũq̃ põt bonũ opari: sed est ptinax & obstinatus in culpa. Nã sicut angeli beati malũ facere nõ pñt: qa cõ firmati sunt ĩ bono: ita mali angeli nõ pñt facere bonũ: qa ĩ malo sũt obstinati. Aĩa uero corpori unita: ãteq̃ ex hoc mortali corpe discedat ẽt post peccatũ põt bonũ opari: & ueniã cõseq. Nã in q̃cũq; hora ĩge- muerit peccator: oĩum iniqtatũ eius: q̃s fecit: nõ recordabor amplius Aĩa igit post peccatũ põt penitere. Diabolus aũt nũq̃. Huius aũt dia- bolicæ obstinatiõis ratio diuersimode assignat. Quidã. n. dicũt: sicuti supius plibauimus: ꝙ liberũ arbitriũ angeli mediũ ẽ ĩter diuinũ & hu- manũ: eo ꝙ diuinũ ĩmobile ẽ ante electiõnẽ & post humanũ uero mo bile añ & post. Angelicũ ãt mobile ante: sed ĩmobile post. Vis. n. appe titiua ĩ oĩbus pportionat apphensiuæ: a q̃ mouet: sicut mobile moto ri. Appetitus. n. sensitiuus ẽ boni pticularis: Volũtas uero uniuersalis sicut ẽt sensus apphẽsiuus ẽ singulariũ: itellect⁹ uero uniuersaliũ. Dif- fert aũt apphẽsio angeli ab apphẽsiõe hoĩs ĩ hoc ꝙ angelus apphendit ĩmobiliter p ĩtellectũ: sicut & nos ĩmobiliter apphẽdim⁹ pria pricipia

quorum est itellectus: hō uero p rōnem apphēdit mobiliter discurrēdo de uno in aliud: hñs uiā pcedēdi ad utrūq oppositorum. Unde & uolūtas hois adhæret alicui mobiliter: qsi potēs ēt ab eo recedere: & cōtrario adhærere: uolūtas aūt angeli adhæret fixe & imobiliter. Et iō si cōsideref āte adhæsionē pōt libere adhærere: & huic: & opposito i his: q. s. nō naturalit uult: sed postq iā adhæsit imobilit adhæret: & iō cōsueuit dici φ liberū arbitriū hois flexibile ē ad oppositū: & ante electionē & post liberū aūt arbitriū angeli est flexibile ad utrūq oppositū ante electionē: sed nō post. Sic igit & boni angeli semp adhærētes iustitiæ sūt in illa cōfirmati: mali uero peccātes sunt in pctō obstiati. ℭ Sed uidet Q đ hæc rō diabolicæ obstinatiōis instantiā hēre uideaf: qa supponit illud: cuius cā qrit. s. imobilitatē post angelorum electionē. Et qūis cā assignata uideaf: qa appetitus seqt apphensionem: q in angelis nō ē discursiua: sed imobilis: tñ fm hoc nō pōt assignari rō cōfirmatiōis & obstinatiōis hoium defunctorum. ℭ Et iō alii dicūt φ cū angelus sit indiuisibilis: ad quodcūq se cōuertit: totaliter cōuertif. Sed hæc rō ē insufficiens: qa ēt aia indiuisibilis ē: ut supius patuit. Et ēt qūis angelus sit indiuisibilis in essentia: ē tñ diuisibilis uirtute: fm φ uirtus eius ad multa se extendit. Et hoc est fm obiecta: & fm φ magis & minus alicui applicaf: & hoc ē fm intēsionē & remissionē act⁹. Vñ nō oportet: φ sua opatio pcedat ab eo fm totā suā uirtutē: cū sit dñs sui actus. ℭ Alii ēt diuersas rōnes huius obstinatiōis assignauerūt: qs cā breuitatis omitto. Dicif ergo φ eadē ratio obstinationis ē i hoibus dānatis: & in angelis peccātib⁹: qa fm Dama. Quod est in angelis casus: hoc ē i hoibus mors. Dicendū igif φ sicut ipossibile ē a uolūtate indeclinabilit adhærente recto fini pcedere opus peccati: ita ecōtrario ipossibile est a uolūtate adhærēte incōuertibiliter puerso fini aliqđ opus rectū puenire. Peccatū aūt uolūtatis cōtingit dupliciter circa finē. Vel ex passiōe deducēte rōnem ab actuali cōsideratiōe recti finis. Et talis peccator penitens est: passione cessante: uel ex malicia: q fm phm in. vii. ethicorum: est corruptiua finis. Dicif. n. ex malicia peccare: q ex electiōe praui finis peccat: eo φ qlis est fm habitū: talis finis uidef ei: ut q hēt hobitū luxuriæ: delectationē ueneream sibi ponit finē. Et cū error circa finē in opabilibus sit sicut error circa prima principia in speculatiuis: circa q errātem nō cōtingit ex aliis magis notis dirigi: oportet φ sit peccans sicut ipenitēs: ut phs dicit. Ibidē ergo de peccato null⁹ pōt penitere: nisi uel passione cessante: uel habitu remoto: quo malū finē eligebat. Remoueri aūt habitū nō ē possibile: nisi in eo: q est in statu uiæ & mutabilita

tis. Vnde qñcũ q aliqs deuenit ad termniũ uiæ:nõ põt deflecti ab eo fine:cui adæesit:siue sit bonus:siue malus. Finis aũt uiæ hois est mors sua. Finis aũt angeli est terminus electiõis suæ:qua bono adhæsit uel malo. Vnde sicut hoies post mortem in bono confirmanť uel in malo ptinaces redduntť:ita & angeli post conuersionem & auersionem. Datur autem homini longior uia:q̃ angelo:qa erat magis a deo distãs & oportebat q in eius cognitionem inquirendo perueuerit. Angelus autem statim deiformi intellectu sine inquisitione in diuina peruenire potuit. ℭEt hæc est etiam ratio cur peccatum hominis fuit remediabile & reparabile:non autem peccatum angeli: q̃uis etiam aliæ rõnes possint assignari. Quarum prima est ex uirtute naturali utriusq;:quia quantum ad cognitiuam Angelus cognoscit in plena luce per intellectum deiformẽ:ut possit totum considerare sine inquisitione:quod ad electionem alicuius rei pertinet:ut sic per ignorantiam non excuseť sicut homo qui cognoscit quæ agenda sunt deliberando per rationem. Quæ est quasi quædam obumbratio intellectus:sicut dicit Isaac in libro diffinitionum suarum q ratio oritur in umbra intelligentiæ. Et iõ quia angelus peccauit contra deiformẽ intellectum. Homo autẽ contra dictamen rationis:ut patet ex Dionysio.iiii.c.de diui.nomi. Peccatum angeli fuit multo grauius & irrecuperabilius. Secũdo quantum ad effectiuam:sicut supra secundo uel tertio recitauimus:quia uoluntas angeli inuertibilis est post electionem:cum sit infra uoluntatem diuinam:quæ est inuertibilis ante & post:& supra uoluntatem humanam:quæ est uertibilis ante & post. Et ideo angelus malo:quod appetiit peccando immobiliter inhæret. Et quia nunq̃ penituit:nec penitere potest. Ideo peccatum eius remediabile non fuit. Secunda ratio assignatur ex natura utriusq;:quia angelorum natura non propagatur ex uno:ex quo uitium cõtrahat:sicut humana. Et ideo nec per unum eam reparari congruit. Et hoc est q Apostolus uideť dicere ad Roma. quinto. Sicut per unum hominem & cætera. ℭ. Tertia ratio assignatur ex peccato utriusq;:& quantum ad genus peccati:quia homo superbiuit ex appetitu scientiæ:cuius natura creata capax est:& ad ipsam homo naturaliter inclinatur:ueluti superius patuit. Angelus uero ex appetitu potentiæ:quam natura creata non ita perfecte põt recipere:sicut sciẽtiam. Vnde & animæ Xpi cõmunicata ẽ ois scia:sed nõ omnipotẽtia. Et ẽt quãtum ad circũstantiam peccati:quia homo peccans:& de uenia cogitauit:& in aliquo deceptus est: ut dicit Magister in secũdo dist. xxiii. nõ aũt angelus peccãs. Et similiter quãtum ad oc

casionem peccati quam homo habuit:qa alio suggerēte peccauit nō aūt angelus. ¶Quarta rō sumit ex diuina iustitia:qa oēs illi:ad quos corruptio peti primi hoīs uenire debebat:nōdum erāt i actu:sed i uir tute tm̄. Et iō nō decebat:ut priusq̄ eēnt:ultimā dānationē reciperēt: sicut oēs angeli actu existētes,ꝓprio arbitrio peccauerūt. ¶Quinta. Ex diuīa mīsericordia:qa tota natura hūana lapsa erat i uno parēte: nō aūt tota natura āgelica. Et iō magis idecēs erat:ut natura hūana tota relinq̄ret sub dānatiōe:q̄ natura angelica:q̄ ñ tota corruerat. ¶Sexta ē qa angelus nō hūit carnē spiritū aggrauātē:sicut hō. Vñ in libro geneseos sic dr̄ in ꝑsona dei. Nō pmanebit spūs meus in hoīe in æter num:qa caro ē. Spūs meus hoc ē idignatio mea nō pmanebit i hoīe: hoc ē cōtra hoiem in æternū:qa caro est: Ac si diceret. Nolo irasci aut indignari cōtra hoīem in æternū:idest æternaliter:sicut feci cōtra diabolū. Et rationē assignat. Quia caro ē,hoc ē carnalis:& ꝓcliuis ad pec cādum pp pōdus carnis spiritū aggrauātis. Psalmus. Recordatus est q̄a caro sunt:spūs uadēs:& nō rediēs. Spūs uadēs p seipm̄ in peccatū: sed nō rediēs nisi mediāte gratia dei: sicut dat exēplū Chrysostomus de illo:q sua spōte p̄ceps ruit in puteū:a quo nō pōt exire:nisi adiutus sed ut dixi. Præcipua ratio ē ex pte status utriusq;: qa hō nō peccauit in termino uiæ suæ:sicut angelus:cui ad ꝓpriā electionē status uiæ finitus ē. Vñ recte dixit Damascenus. Hoc ē hoībus mors:qđ angelis casus:siue.hoc ē angelis casus: qđ hoibus mors: ¶Hæc aūt ex itētōe theologoꝝ dicta sunt:& p̄cipue sancti doctoris in.ii.sen.di.vii.arti.ii. Item in.iii.di.prima.q.pria.ad scdm. Angelus ergo imobiliter adhæ ret bono uel malo:ita ꝙ nec boni angeli pñt peccare:neq; mali bonū opus facere:nec penitere:aut dolere pñt:Et ita peccatū eoꝝ irremissibile efficit:sed aīa q̄diu in hoc mortali corpore existit:pōt flecti d̄ ma lo in bonū:& e cōuerso. Et peccatū suū fuit remissibile: qđ ut deleret: dñs noster iesus xps:p̄ciosiissimū sanguinem suū in ara crucis effundere non dubitauit.

DIFFERENTIA DECIMANONA.

DECIMA NONA Differētia est:qa natura angelica non fuit assumptibilis a uerbo. Aīa uero rōnalis:cū sit ps hūanæ naturæ:a filio dei assumptibilis fuit. Immo corp⁹ humanū nō fuit assumptibile nisi mediāte aīa:qa corpora inanimata unibilia non sunt:sicuti nec corpora aīam irrationalē hñtia. Diuinitas enim mediāte spiritu aīam assumpsit:sicut assumpsit corpus mediāte

aia. Nã ueluti corpus nõ est assumptibile nisi p hoc q hẽt aiam: ita aia nõ est assumptibilis: nisi p hoc q mens in ea est p quã imaginẽ dei hẽt Spiritus aũt & mens p nũc p eodẽ accipiunt. Sed qrit. Vtrũ humana natura præ aliis fuerit a filio dei assumptibilis. Respõdet q assumptibile dicit: quod põt assumi. Cum aũt dicit. Creatura põt assumi nõ signatur aliqua potentia actiua creaturæ: quia sola potentia infinita hoc facere potuit: ut in infinitum distantia coniungerentur in unitatem personæ. Similiter etiam non signatur potentia passiua naturalis in creatura: quia nulla potentia passiua naturalis est in natura: cui non respondeat potentia actiua alicuius naturalis agentis. Vnde relinquit: q dicat in creatura solam potẽtiam obediẽtiæ: sm quam de creatura põt fieri: qcqd deus uult: sicut de ligno põt fieri uitulus deo operante. Hæc autem potẽtia obediẽtiæ respõdet diuinæ potentiæ: sm q dicit: q ex creatura põt fieri: qd ex ea deus facere uult. Sed potẽtia dei dupliciter cõsiderat. Vel ut absoluta: uel ut ordinata. Loquendo aũt de potentia dei absoluta: deus põt assumere quãcũq creaturã uult. Vnde sm hoc una creatura nõ est magis assumptibilis: q altera. Loquẽdo aũt de potẽtia ordinata: illam creaturam assumere põt: quã cõgruit eũ assumere ex ordine suæ psciẽtiæ & sapiẽtiæ. Ideo illa creatura dicit aslpmptibilis: in qua huiusmõi cõgruitas inuenit. Inuenit aũt in humana natura congruitas præ aliis: qtũ ad tria: q in assumptione requirunt. Primo qtum ad similitudinẽ unibilium: quia ea: q sũt similia: facilius uniunt. In humana enim natura inuenit expressior similitudo diuina: q in aliqua creatura irrõnali: qa hõ: sm q hẽt mẽtem: ad imaginẽ dei factus dicit: cum i creaturis irrationabilibus nõ nisi similtudo uestigii inueniatur: Et etiam quãtum ad quædam in humana natura est diuina similitudo: magis q in angelica. Nam si natura diuina in se absolute cõsideret: ut sic natura angelica ẽ deo similior: q humana: ut superius patuit. Si aũt consideret diuina natura: sm q est i psonis per relationes originis distinctis: sic magis cõuenit cum hoie: & ut sic: humana natura est similior deo: q angelica. Similiter etiam si consideret natura diuina: sm q est exemplar totius creaturæ. Et ita in homine inuenit similitudo cum qualibet creatura: nõ autem in angelo. Habet enim homo esse cõmune cum lapidibus: uiuere cum plantis: sentire cum brutis. Intelligere cum angelis. Similiter deus est finis ultimus omniũ rerum: ita homo finis quodãmõ cæterarum creaturarum. Vnde philosophus in .ii. phisicorum dicit. Sumus enim nos quodammodo finis omnium. Augustin⁹. Omnia fecit deus pter hoiem: hoiem autem propter semetipsum. Marci ultimo. Prædicate euãgelium omni

creature:idest homini:in quo est ois creatura:eo mō quo dictū ē supi⁹ & pp quē facta est ois creatura ꝯm aliam expositionē. Similiter si consideret:inquātum gubernat uniuersa. Quia sicut deus totus ē in qlibet parte uniuersi p essentiam potētiam & psentiam: sic & aīa in qlibet parte corporis. Multas ēt alias habet aīa cum deo similitudines:qs superius enumeraui. Sic ergo humana natura pp aīam maiorē similitudinē hēt cum deo:q̄ qlibet alia natura. Et ideo fuit magis unibilis uerbo & ab ipso assumptibilis in unitatem diuinæ psonæ. ¶ Secūdo quantum ad terminū assumptiōis. Terminat enim assumptio ad unitatem psonæ. Personalitas aūt nō inuenitur in irrationalibus naturis: cum psona sit rōnalis naturæ indiuidua substātia:ut Boetius dicit. In angelis uero est eqdem psona:sed nō ꝯm originē distincta:cum unus angelus ab alio nō trahat originem. In humana uero natura ē psona distincta ēt ꝯm originem. Et ideo cōuenientissime humana natura in unitatem diuinæ psonæ assumit:q̄ distingunt ꝯm relationes originis Tertio quātum ad finem assumptionis. Si enim perfectio uniuersi dicatur finis assumptionis pcipuus:ut qdam dicunt: nulla particularis natura assumi potuisset:p quam ita uniuersum perfici posset: sicut p assumptionem humanæ naturæ:tum quia homo ē ultima creaturaꝝ quasi ultimo creatus:cuius natura assumpta ultimū est coniūctū prio principio per modum circuli:q̄ est figura perfecta:ex eo ꝙ additamētum non recipit: tum ēt qa in hoīe quodāmodo oēs naturæ confluūt: qa cum oibus creaturis aliqd cōe hēt:ut dicit Grego. in uerbis supius inductis. Vnde hoīe unito quodāmodo ois creatura unita est. Hoc āt dictū est ꝯm opionē illoꝝ q dicūt:ꝙ si hō ñ peccasset. filius dei humanam tñ carnem assumpsisset. Quæ qdem opinio ꝓbabiliter sustineri pōt:qa dicit deuteronomii. xxxii. Dei pfecta sūt opera. Sed pfectio nō pōt esse nisi ultimū principio coniūgat:ut sic quasi qdam circulus cōcludat:& alterius additio fieri nō possit. Cum ergo deus sit primū: & homo sit ultima creaturaꝝ & finis quodāmodo oium:ut supius patuit:decuit ad pfectionem uniuersi:ut ēt si hō nō peccasset:deus hō fieret Non tñ assumpsisset carnē passibilem:ut dicit ista opinio. Si uero finis assumptionis ponat liberatio a peccato:sic ēt sola humana natura congrue assumi potuit:qa in irrationali creatura peccatū nō erat. In āgelica uero erat qdē peccatū:sed irremediabile:ut patet ex dictis. In hoīe uero erat remediabile:& ideo solam humanam creaturam congruū fuit assumere. Hoc aūt dicit ꝯm aliam opinionē:q̄ dicit:quod si homo nō peccasset:filius dei humanā carnem nūq̄ assumpsisset: quæ

quidem opinio magis consonat dictis sanctorum: & sacris litteris: in quibus hæc sola assignatur causa incarnationis: redemptio scilicet hominis a seruitute peccati. Mathei. xviii. Venit filius hominis quærere & saluum facere: quod perierat. Vbi dicit Augustinus. Si homo non peccasset: filius hominis non uenisset. Item prime ad thymo. primo. Xp̄s iesus uenit in hunc mundum peccatores saluos facere. Vbi etiã dicit Augustinus. Nulla causa fuit dño Xp̄o ueniendi nisi peccatores saluos facere. Tolle uulnera: tolle morbos: & nulla est causa medicinæ: sed remota causa: remouetur effectus: ergo si peccatum non fuisset: filius dei humanam carnem non assumpsisset. Item Apostolus dicit ad hebreos. ii. Q đ xp̄s communicauit carni & sanguini: ut p mortem destrueret eum: qui habebat mortis imperium. Sed mors per peccatum in hunc mundum intrauit. Ad Roma. v. Ergo si peccatũ non fuisset: per incarnationem deus carni & sanguini non communicasset. Item Gregorius dicit. Nihil nobis nasci profuit: nisi redimi profuisset. Sed redemptio non fuisset: nisi peccati seruitus extitisset: ergo si Adam non peccasset: filius dei non incarnatus fuisset. Leo etiam papa in sermone de trinitate dicit. Si enim homo ad imaginem & similitudinem dei factus in suo honore mansisset: creator mundi creatura nõ fieret: aut sempiternus temporalitatem subiret: aut æqualis deo patri dei filius formam serui assumeret. Item Augustinus in oratione ad Beatam uirginem. Vt quid enim nescium peccati pro peccatoribus pareres: si deesset: qui peccasset: aut quid mater fieres saluatoris: si nulla esset indigentia salutis. Item super illud Mathei primo: Ipse enim saluũ faciet populum a peccatis eorum: dicit etiam Augustinus Si homo non peccasset: uirgo ñ pepisset. ℭ Siue igitur finis assumptionis fuerit perfectio uniuersi: siue liberatio a peccato: sola humana natura congrue debuit assumi. Et sic patet ꝙ tribus rationibus prælibatis: humana natura præ aliis fuit assumptibilis. ℭ Angelica uero natura: quãuis potuerit per potentiam absolutam a uerbo assumi: nullam tamen habebat congruentiam: ut assumeretur: præcipue propter duo Primo quia ut dictum est: peccatum eius non erat remediabile. Secũdo quia non decet: ut aliquam perfectionem creaturæ deus assumendo auferat. Personalitas autem q̃dam perfectio creaturæ est. Sed si natura assumpta p̄sonalitatẽ ꝓpriam haberet: post assumptionẽ nõ posset eẽ unio i p̄sona: qa eẽnt duæ p̄sone. Vñ oportet q̃d: q̃d assumptũ est personalitatem nõ habeat: natũ tamẽ habere. In angelica autem

natura nõ iuenit potẽtia ad pſonalitatẽ ſine actu:cũ p generationem angeli nõ pcedãt in eſſe. Et ideo nõ fuit congruũ:ut angelica natura aſſumeret. Similiter etiã congruũ nõ erat ut creatura irrõnalis aſſumeret:qa natura aſſumpta maxĩe beatificat:ut i pſalmo dr. Beatus quẽ elegiſti:& aſſumpſiſti. Cũ ergo beatitudo i actu mẽtis cõſiſtat:nõ põt irrõnalis creatura ipi⁹ capax eẽ. Aia igitur rõnalis ſiue humana natura a uerbo fuit aſſumptibilis:angelica uero minime. ℂ Hæc ex intentione Thomæ in.iii. S. diſt.ii.q.prima.

DIFFERENTIA VIGESIMA ET VLVIMA.

VIGESIMA & ultima differẽtia eſt:quã nõnulli aſſignãt dicẽtes ꝙ numerus angeloꝝ iproportionabiliter excedit numerũ diarum:oĩum hoĩum q ſunt qui fuerũt:quiq; futuri ſũt. Et hoc pbatur auctoritate hieronymi dicẽtis Magna ẽ dignitas animarũ:ut unaquæq; aĩa hẽat angelũ bonũ ad cuſtodiã:& malũ ad exercitiũ ſibi deputatũ:huic etiã cõſonat dauidicũ illud: Angelis ſuis deus mãdauit de te:ut cuſtodiãt te i oĩbus uiis tuis. unde ẽt Virgilius i vi. Quiſq; ſuos patimur manes. Vbi ſeruius dicit ꝙ oẽs nos habem⁹ duos genios: Vnũ qui icitat ad bona:aliũ uero qui deprauat ad mala Angeli ãt iſti cuſtodes ſũt unius ordinis. Ergo cõſtat numerũ angelorũ iproportionabiliter excedere numerũ oĩum hoĩum pſentiũ præteritoꝝ atq; futuroꝝ. Dicit ẽt ſanctiſſimus ille Iob.xxv.c. Nũquid ẽ numerus militũ eius. Milites aũt dei ſũt angeli:ut habet luce.ii. facta eſt cũ angelo &c. Ergo uidet quod numerus angeloꝝ ſit maximus nobiſq; ifinitus & ideterminatus. Sed illud aĩaduertẽdũ eſt: Quod rõ humana deficit a cognitione ſubſtãtiarũ ſepatarũ:q tñ ſũt notiſſima naturæ:ad q itellectus nr ſe hẽt:ſicut oculus noctuæ ad lumẽ ſolis:ut dr in.ii. Metaphiſice. Et iõ dr in.xi aĩaliũ ꝙ de eis ualde pauca ſcire poſſumus p rationẽ:qũis illud:qd de eis ſcirũ eſt:ſit ualde delectabile & amatũ. Et ideo philoſophi nihil de illis demonſtratiue:& pauca probabiliter dixerũt. Et hoc oſtẽdit eoꝝ diuerſitas in ponẽdo numeꝝ ipſoꝝ angeloꝝ. Plato eni poſuit ſubſtãtias ſepatas eſſe ſpẽs hoꝝ ſenſibiliũ: utpote ſi poneremus ipſã naturã humanã eſſe ſepatã. Et ſm hoc oportet dicere: Qd ſubſtãtiæ ſepatæ ſint ſm numeꝝ ſpecieꝝ ſenſibilium. Sed hãc poſitionẽ iprobat ariſtoteles:ex eo ꝙ materia ẽ de rõne ſpecierũ ſẽſibiliũ. Vñ ſubſtãtiæ ſepatæ nõ poſſunt eſſe ſpẽs exẽplares hoꝝ ſenſibiliũ:ſed hñt quaſdã naturas altiores naturis reꝝ ſenſibiliũ. Poſuit tñ

Aristoteles: q̄ istæ naturæ pfectiores hn̄t ordinē ad sēsibilia ista ꝑm rō nem mouētis & finis. Et ideo ipse i. xi. metaphisice. ꝑm numeꝝ primo rū motuū conatus est adiuenire numeꝝ substātiarū sepataꝝ: dicens tot eē substātias sepatas: quot sūt motus cælestiū corpoꝝ. Ratio autē sua de necessitate cōcluderet: si substātiæ sepatæ essent pp substantias corporales. Sic eni ociosæ & frustra essent imateriales substantiæ: nisi eis aliqs motus i rebus inferioribus appareret. Nō est āt hoc ueꝝ: Q d substātiæ imateriales sint pp corporales. Nihil eni fit pp uilius se: qa fi nis est nobilior iis: q̄ sunt ad finē: ut ipse met philosopphus ī phisicis lu is testaf. Et pp hoc in. xi. metaphisicæ dicit q̄ hæc rō nō ē necessaria: ꝫ ꝓbabilis. Coactus aūt fuit hac rōne uti. qa ad cognoscēdū intelligibi lia nō possumus puenire nisi p sensibilia. Auicenna uero in sua meta phisica posuit numeꝝ substātiaꝝ sepataꝝ ꝑm numeꝝ spheraꝝ. Qui dā autē negauerūt oino aliqd esse incorporeū: sicut empedocles & de mocritus & saducei iudeoꝝ. Quidā ēt heretici posuerūt unū tm̄ esse angelū: q diuersa sortif uocabula ꝑm diuersos act⁹. Raby moyses hæ breus cōcordat cū Aristotele in numero substātiaꝝ sepataꝝ. Sed ad dit q̄ angeli i sacris litteris dicūtur ēt hoīes diuina nūtiātes: & iteꝝ uir tutes reꝝ naturaliū: q̄ dei oipotētia manifestant noīans ēt p uim cō cupiscibilē angelū cōcupiscētiæ. Sed hoc est alienū a cōsuetudine sa crarū litteraꝝ. Q d' uirtutes reꝝ irrōnaliū angeli nominenf. Dicēdū est ergo: Q d' angeli ꝑm q̄ sūt imateriales substātiæ: in quadā multitu dine maxima sūt: oēm materialē multitudinē excedentes. Et hoc ex presse dicit gregorius in glosa danielis. vii. Et hoc idē asserit Dionysi⁹ nono capitulo cælestis ierarchiæ dicēs. Multi sūt bti exercitus supna rū mētiū infirmā & constrictā excedētes nroꝝ materialiū numeroꝝ cōmēsurationē. Et huius rō est: qa cū pfectio uniuersi sit illud. qd pre cipue deus intēdit in creatione reꝝ: quanto aliqua sūt magis perfecta: tāto in maiori excessu sī creata a deo sicut āt in corporibus attendif ex cessus ꝑm magnitudinē: ita in reb⁹ incorporeis pōt attēdi excess⁹ ꝑm multitudinē. Videmus aūt q̄ corpora incoruptibilia: q̄ sūt pfectiora i ter corpora: excedūt q̄si iproportionabiliter ꝑm magnitudinē corpo ra corruptibilia. Nā tota sphera actiuoꝝ & passiuoꝝ est qd minimū & modicū respectu corpoꝝ cælestiū. Vñ rōnabile est: Quod substātiæ imateriales excedūt ꝑm multitudinē substātias materiales quasi ipro portionabiliter: Hæc aūt multitudo: q̄ in angelis ponif: nō causaf ab unitate: q̄ est principiū numeri: ꝑm q̄ numerus est discreta quantitas causatus ex diuisione materiæ uel cōtinui: sed conseqtur ad unitatem transcendentem: ꝑm q̄ unum conuertitur cū ente: & non determinaf

ad alquod genus. Et ideo multitudo sequẽs ad tale unũ ad aliqđ gen⁹. nõ determinaẽ. Et talis est multitudo: q̃ poniẽ in angelis: q̃ nõ sequiẽ diuisionẽ materiæ uel quãtitatis: sed distinctionẽ naturarũ. Vñ multitudo angeloꝝ ẽ multitudo trãscendẽs. Et iõ numerus ternarius Michaelis Gabrielis & Raphaelis in nullo pdicamẽto poniẽ: sed est nũerus trascendẽs: qa nõ est causatus ex diuisione: hoc est ex distinctione cõtinui: sed ex distictione formarũ & naturarũ. ¶ Sed uideẽ ꝙ numerus angeloꝝ sit nobis finitus & determinatus: nec sit tãtus: quãtus ꝑhibeẽ: qa diciẽ Danielis. vii. Millia milliũ ministrabãt ei: & decies milliies cẽtena millia assistebãt ei. Respondeẽ ad hoc: qđ hæc Danielis uerba aliter a gregorio: & aliter a dionisio exponũtur: & quãtum ad aliqd eodẽ mõ. In hoc enĩ cõueniũt ꝙ angeloꝝ numerus nõ est determinatus nobis: sed ĩfinitus: Sed ĩ hoc differũt: quia Dionysius uult ꝙ cũ dr̃. Millia milliũ. Vnũ mille multiplicat aliud. Ac si diceret Millesies mille. Et sic equalis numerus ĩportaẽ: cũ dicitur Millia milliũ primo: & decies cẽtena millia secũdo: qđ habet una littera siue trãslatio. Tãtũ eni est decies cẽtum millia quãtum millies millia. Et secũdum hoc datur ĩtelligi: quasi equalis numerus ministrãtium & assistẽtium. Vel secundum aliã litterã: q̃ habet: Millia milliũ ministrabant ei: & decies millies cẽtena millia assistebãt ei: datur ĩtelligi: qđ numerus assistentiũ excedit numerũ ministrãtium ꝑpter suã nobilitatem: quod cõsonat ei: quod supra dictũ est secũdum ĩtẽtionem Dionysii: quod scilicet Nobiliores creaturæ plures sũt: Vnde dicit: quod ĩ hoc numero maximus numerus apud nos nomẽ ꝓpriũ hñs. s. mille multiplicaẽ p oẽs maxiosnumeros supi⁹ noĩatos. s. p seipsũ: cũ dr̃: millia milliũ p đnariũ. cũ dr̃ decies millies: & per cẽtenariũ: cũ diciẽ cẽtena millia. In quo ostẽditur maxima numerositas excedẽs nostrũ ĩtellectum. Sed gregorius uult: quod sit cõstructio ꝑtitiua: cũ diciẽ: Millia milliũ: quasi diceret: millia de numero milliũ. Vñ uult: ꝙ datur ĩtelligi maior numerus ministrãtium: q̃ assistẽtium. per hoc ꝙ ad ministrãtes poniẽ numerus nõ determinatus: ad assistẽtes uero determinatus. Et sic patet: quod numerus angelorũ excedit numerum: nõ solum omnium hominum: sed etiam omnium rerum materialium & sensibilium. Et cõsequenter plus sũt angeli: q̃ animæ creatæ atq; creãdæ: si cuilibet animæ deputatur angelus ad custodiam: nec omnes ad custodiam deputãtur: sed de ĩfimo ordine tãtum. Plures aliæ ĩter angelum & animam rationalem differentiæ possent assignari: sed eas causa breuitatis omitto lias uero uiginti sat mihi sit cõnumerasse: quas breuiter epilogãdo paucissimis perstringam. ¶ Prima est quia anima unibilis est corpori: ut forma. Angelus uero nõ. ¶ Secunda: quia angelus: & si nullum corpus moueat ad for

mam potest tamen mouere localiter:anima uero separata nec ad formam nec ad locum corp⁹ aliquod mouere potest. ℂ Tertia quia anima indiuiduatur per corpus in quo est:angelus uero non. ℂ Quarta:quia omnes angeli non solum numero:sed specie differunt adinuicem: Animæ uero numero solum. ℂ Quinta:quia Angelus est simplicior anima:& consequenter nobilior atq; perfectior. ℂ Sexta:quia cognitio angelica non habet ortum a sensu:nec indiget phātasmate. Cognitio uero animæ ortum habet a sensu:nec sine phantasmate qc q̄ potest intelligere anima corpori unita. ℂ Septima:quia angelus intelligit per species inditas siue innatas:siue sub aliis uerbis per species concreatas aut a deo infusas uel influxas. Anima uero per species acquisitas & a rebus sensibilibus acceptas receptasq; in intellectu mediante sensu. ℂ Octaua:quia anima diuersis uiribus cognitiuis uniuersalia & singularia cognoscit:quia intellectu uniuersalia & immaterialia:sensu uero sensibilia & singularia percipit:& cognoscit. Angelus autem per unam intellectiuam uirtutem & uniuersalia & singularia ītelligit. Similiter anima cognitione intellectiua singularia non potest cognoscere:nisi indirecte & reflexe siue per accidens. angel⁹ uero nō sed directā & irreflexā de singularibus habet cognitionē: ℂ Nona qa intellectus agens & possibilis proprie sunt in anima : in angelis uero non nisi equiuoce. ℂ Decima:quia anima cum discursu:angelus autem sine discursu intelligit. Et ob hoc angeli non rationales sed intellectiui:homines uero non intellectiui:sed rationales proprie nūcupantur. ℂ Vndecima quoniam in anima ponūtur. Sinderesis cōscientia Ratio supior & iferior faciētes quēdam syllogismum. In angelis uero non:licet sinderesim habeant. ℂ Duodecima:qa tam angeli q̄ animę mouentur circulariter directe & oblique circa Bonum & pulchrum: differēter tamen & diuersimode. ℂ Tertiadecima:quoniā angelus q̄busdam nutibus & signis loquit̄:sine uocis expressione: Anima uero per uoces expressas suos cōceptus exprimit. ℂ Quartadecima: quia tā angelus:q̄ aīa sūt ad imaginem & similitudinem dei:sed aliter & aliter. ℂ Quintadecima:qm̄ angelus potest dici persona:sed aīa non. ℂ Decimasexta:qa aīa ante electionē & post mutabilis est:sed angelus ante electionem mutabilis est:post autem electionem imutabilis. ℂ Decimaseptima:qm̄ Angelus peccauit appetendo dei potentiam: anima uero appetendo scientiam. ℂ Decimaoctaua quoniā angel⁹ post peccatū imobiliter adhæsit malo & ī culpa obstiat⁹ fuit:aīa uero nō nisi cū hō puenerit ad terminū uiæ:qa tūc hoc ē hoībus mors:qđ angelis casus. ℂ Decianona:qm̄ humana natura assumptibilis fuit a

uerbo angelica uero nõ. ℭ Vigesima & ultima: qm̃ nũerus angelorum excedit numerum aiarum siue hoium. Et sic terminatur primũ caput huius opusculi nostri. ℭ Nũc aũt ad secũdũ mẽtis nostræ aciẽ defigamus.

ℭ Iacobus Brutus Nouocomensis ex castello ab Aqua clutii Vallis telline artiũ & diuinæ phiæ ꝑfessor de imortalitate aie rõnalis.

DE IMMORTALITATE ANIME.

ECVNDVM Caput principale huius opusculi nostri circa aiæ rõnalis imortalitatẽ q̃si totum uersabitur. Sed anteq̃ imortalitatẽ ipsius demõstremus: ut ueritas magis elucescat: ipam primo nõ nullis paralogysmis ĩpugnabim⁹. Videtur ergo: ꝙ aia rõnalis nõ sit immortalis: sed ad corruptionẽ corpis corrũpatur. Et primo sic arguitur. Oẽ quod ẽ ex nihilo uertibile ẽ ĩ nihilũ Aia rõnalis ẽ ex nihilo: ergo uertibilis ẽ in nihilũ. Minor patet: qa id qđ creatur: ẽ ex nihilo: idest nulla supposita materia: qa creare nihil aliđ est: q̃ de nihilo aliqd facẽ. Sed aia creatur: ut fide tenem⁹: ergo ex nihilo est. Maior ẽt patet: qm̃ finis debet correspondere principio. Probatur ẽt auctoritate Damasceni dicẽtis. Omne: ꝙ a uersiõe incipit: in uersionẽ tẽdit. Creatio ãt ẽ uersio q̃dã: ut idẽ Dama. inqt. Cũ ergo a uersione incepit aia: qa ex nihilo facta ẽ: uidetur ꝙ debeat tẽdere in uersionẽ: hoc est in nihilũ. Et hoc est ẽt qđ dicitur sapiẽtiæ. ii. c. Ex nihilo nati sum⁹: & post hæc erimus: q̃si nõ fuerimus. Q uã opinionẽ ẽt tenuit Ply. nouo comẽsis in. vii. naturalis histo. c. lv. dicẽs. De aiabus facilius certiusꝙ ẽ sibi queq̃ credere ac specimẽ securitatis ã e genitali sumere expimto: Q uasi dicat. Tales erimus post mortẽ: q̃les fuimus ãnq̃ gigneremur Nihil fuimus ãnhac: ergo ẽt posthac nihil erim⁹. Vñ in pricipio illi⁹ capituli dicit. Oibus a suprema die eadẽ: q̃ ãn primũ. A ia ergo rõnalis ĩ nihilũ tẽdet: qđ ẽt pl⁹ ẽ: q̃ corrũpi. Diceres fortasse: ꝙ aia q̃tũ ẽ de se in nihilũ tẽdit: sed tenetur & substẽtatur manu cõditoris. ℭ Cõtra. De⁹ sic res: q̃s cõdidit: admĩstrat: ut eas ꝓprios motus agere sinat: ut dicit Augu. lib. vii. de ci. dei. Si uero de se ad corruptionẽ tẽdit: diuinæ manus potẽtia nõ obsistit. ℭ Secũdo sic arguitur. Q uicqd hẽt uirtutẽ: ut sit semp nõ iueitur qñꝙ eẽ: & qñꝙ nõ eẽ. Oĩs. n. res ẽ: q̃diu uirt⁹ rei expo scit. Ergo: ꝙ inuenitur qñꝙ eẽ: & qñꝙ nõ eẽ: non habet uirtutem: ut sit semper. Sed omne quod incepit esse: inuenitur qñꝙ esse: & qñꝙ non eẽ Ergo nihil quod incepit esse: habet uirtutem: ut sit semper: & ita nihil:

quod icepit eē:pōt eē icorruptibile. Sed aīa rōnalis icepit eē:ergo nō pōt eē icorruptibilis. ¶ Tertio. Nulla substātia pōt esse sine propria operatiōe:ut Damascenus dicit. Propria aūt opatio aīæ rōnalis est itelligere ut patet p philosophum i.iii.de aīa:& i.x.ethi. Quæ quidē opatio idiget corpore:qa sine phātasmate nō itelligit aīa:ut patet p phm i .iii.de aia.ergo destructo corpe substātia aīæ rōnalis nō manet. Vel sic. Cuiuscūq substātiæ opatio ppria desinit esse:& corrūpit:ipsa quoq substātia corrūpitur & desinit esse. Sed aīæ rationalis opatio ppria corrūpitur:ergo ipsa quoq aia corrūpitur. Maior pbatur auctoritate Damasceni supius iducta. Cōstat etiā ex itentiōe philosophi:qui dicit i.ii.celi & mūdi: Qđ qualibet res est pp suā opationē. Ergo nulla res pōt destitui aut priuari sua ppria opatione. Et sic corruptio opationis pprie arguit corruptionē formæ. Minor ēt patet ad sensum sicut uidemus i fatuis & freneticis. Vnde philosophus i.iii.de aīa dicit q itelligere corrūpit:quodā iterius corrupto: Videtur ergo: Qđ etiā ipsa aīa ledat aut corrūpatur ad læsionē aut ad corruptionē corporis:quo læso leditur & ipeditur ipsum itelligere:& quo corrupto ipsum ēt itelligere corrūpitur. ¶ Ab aliis aūt eodem medio sic arguit. Impossibile est aliquā substātiā esse :cuius nō sit aliqua opatio:ueluti supius patuit sed ōis opatio aīæ rōnalis finit cū corpore ergo & ipsa aia cū corpore finitur. Minor iductiue pbatur. Nā opationes aīæ nutritiue operātur p qualitates corporeas:& per instrumētū corporeū:& in ipsū corpus: qđ per aīam pficitur:quodq nutritur & augef:& ex quo deciditur semen ad generationē. Oēs ēt operationes potētiarū:q̄ pertinēt ad animam sensitiuam cōplentur p organa corporalia:& quædam earū cōplentur cū aliqua trāsmutatione corporali:sicut q̄ dicūt aīæ passiōes: ut amor gaudiū:& huiusmōi. Intelligere aūt:& si nō sit opatio p aliqđ organū corporeū exercitatū:tñ obiecta ei⁹ sūt fantasmata:q̄ ita se hñt ad ipsam:ut colores ad uisum. Vnde sicut uisus nō pōt uidere sine coloribus:ita aīa itellectiua nō pōt itelligere sine phātasmatibus. Indiget ēt aīa itellectiua ad itelligendū uirtutibus pparātib⁹ fātasmata:ad hoc q fiāt itelligibilia actu.s.uirtute cogitatiua & memoratiua:de quib⁹ cōstat: qcū sint actus quorundā organorū corporis:p q̄ opatur:q non possunt remanere post corpus. Vnde aristoteles dicit: Qđ nequaq̄ sine phātasmate itelligit aia. Intelligentē eni necesse ē fantasmata speculari. Et iterū dicit. Qđ nihil itelligit aia sine itellectu passiuo:quē uocat uirtutē cogitatiuā:q̄ ē corruptibilis. Propter qđ dictū est superius ex intētione philosophi: Quod intelligere hominis corrūpitur :quodā iterius corrupto:scilicet fantasmate:uel passiuo itellectu. In primo ēt

de anima dicit idem Aristoteles ꝙ intelligere amare & odire non asit illius passiones:idest animæ:sed huius habentis illud:secundũ ꝙ illud habet. Quare & hoc corrupto neq; memoratur:neq; amat. Nõ enim illius erãt:sed communis.idest compositi. Et iterum ibidem dicit: Dicere animam sentire aut intelligere:simile est:ac si quis diceret eã texere uel hædificare. In.iii.etiam de anima dicit. Quod nõ reminiscimur eorum post mortem:quæ scimus in uita: Sic igitur patet: Quod nulla operatio animæ potest remanere post mortem. Neq; igitur substantia animæ remanebit:cum nulla substantia possit esse sine aliqua operatione. Corrumpitur igitur anima rationalis ad corruptionem corporis. ℭQuarto sic instatur. Anima patitur in corpore sicut planũ est. Sed omnis passio magis & magis facta abiicit aliquid a substantia ut dicitur in.vi.topicorum ergo a substantia anime aliquid abicietur Tunc sic. A quacũq; substantia fit aliqua abiectio:fit etiam aliqua corruptio:per quam aliqua inde corrumpuntur:ergo omnis talis substãtia:a qua fit abiectio:corruptibilis est. Corrũpetur ergo aliquando anima rationalis. Quinto sic. ℭAnima alterata in corpe cõpatitur:sicut patet in erubescentibus & timidis. Idem condolet corpori patienti ergo magis patienti magis condolet:& maxime patienti maxime compatitur. Ergo uidetur: Quod etiam morienti commoriatur. Sextum Quorsicunq; est unum esse non potest corrumpi unum:quin etiã alterum corrũpatur:cum corruptio sit mutatio de esse in non esse. Corporis & animæ:sicut materiæ & formæ unum est esse: cũ esse debeatur composito:quod ex utroq; resultat:ergo non potest esse corruptio materiæ sine corruptione formæ. Sed anima est forma corporis ut dicitur in.ii.de anima:& supra etiam fuit demonstratum: animam esse humani corporis formam:ergo corrupto corpore etiam anima corrumpitur. Si dicatur: Quod anima est forma:& est substantia: & post mortem non manet:inquantum est forma:sed inquantum est substãtia. ℭContra. Aut anima est forma per essentiã suã:aut per aliquod accidẽs suũ. Si primo modo:ergo cũ unius rei non sint plures eẽntiæ: si anima post mortem non manet:inquantum est forma:essentia sua penitus anihilabitur:quia quãdo desinit esse forma desinet etiam esse essentia. Mortuo igiť hoĩe cũ desinat esse forma:desinit etiã eẽ essentia Si secũdo mõ:cũ ex aĩa & corpore nõ cõstituať unũ:qđ est hõ:nisi inq̃tũ aĩa ẽ forma corpis sequitur ꝙ cõpositio aĩæ & corpis sit accidẽtalis:sicut hoĩs ad Indumẽtũ. Et sic hõ erit ens p accidẽs:& nõ significabit aliqđ ĩ p̄dicamẽto substãtiæ: Qđ est ualde absurdũ & icõueniẽs ergo

uidet ꝙ post mortē nullo mō anima remaneat. Septimo: Omne cōpositū resoluitur ī ea: ex quibus componitur. Sed anima est cōposita: ergo est resolubilis: & p consequēs est corruptibilis. Maior de se nota ē & minor etiā ꝓbata est supius: ubi de cōpositiōe angeloꝝ: & aīæ rōnalis agebat: qa ſm Boetiū: oē qd est citra primū cōponit ex quo est: & ex qd est. ¶ Octauo. Differētiæ supiores pticipantur uniformiter ab iis: q̄ conueniūt ī aliquo īferiori: sicut oē aīal equaliter se habet: ut dicatur corporeū: Sed corruptibile & īcorruptibile sūt differētiæ entis. ergo eodē mō conueniūt oībus: q̄ sūt ī aliquo determinato genere. Sed in oībus aīalibus accidit corruptio: p hoc ꝙ forma ipsoꝝ in nō ens secedit: ergo uidet ꝙ similiter ēt ī oībus. ¶ Alii aliter hoc formāt argumētū. Quælibet differētia pticipat ab iis: quoꝝ est differētia ſm eandē rōnem. Cū ergo corruptibile sit differētia oīum corpoꝝ inferiorū pticipat ab eis ſm eandē rōnem. Sed alia corpora corrūpunt per corruptionem aīæ: ergo corpus humanū corrūpit p hoc: ꝙ eius forma: hoc est aīa rōnalis: corrūpit. ¶ Nono sic instat. Quæcunq; cōicāt in cā: cōmunicant in effectu. Sed aīa rōnalis & sensibilis cōicant in cā: ergo cōmunicant in effectu. Minor patet: qa cōicant in passionibus corporalibus: q̄ sūt cā corruptionis ergo communicant in corruptione: quæ est effectus illarum: ergo utraq; anima corrumpitur. ¶ Decimo sic. ¶ Hominis compositi ex corpore & anima est quoddam esse: aut ergo prætr hoc esse anima habet aliud esse: aut non. Si habet aliud esse ergo compositio aduenit animæ post esse completum: & sic huiusmodi compositio est animæ accidentalis: & consequēter homo nō erit ens per se: sed ens per accidens: Quod est inconueniēs. Si autem non habet aliud esse anima præter esse compositi: ergo postq̄ deficit eē compositi: anima esse non potest. Sed in morte corporali deficit esse compositi: ergo anima post mortem corporis non remanet. ¶ Vndecimo: Omne illud quod aduenit alicui: & discedit ab eo præter sui corruptionem: aduenit ei accidētaliter. Hæc enim est diffinitio accidentis. Si ergo anima rationalis non corrumpitur abscedente corpore sequitur ꝙ accidentaliter ei unitur: ergo homo qui est cōpositus ex anima & corpore est ens per accidens. Et sequitur ulterius: Quod nō erit aliqua species humana: quoniam ex iis quæ coniungitur per accidēs non fit aliqua species. Homo enim albus non est aliqua species: nec potest diffiniri. ¶ Duodecimo. Animæ multiplicantur secundum multiplicationem eorū corporum: Destructis ergo corporibus: non possunt animæ in sua multitudine remanere. Vnde opportet

alterũ ex duobus ſequi: Vel ꝙ totaliter aĩa eſſe deſinat: aut ꝙ remaneat una tm̃: quod uidetur eſſe ſecũdum opinionem eorũ: qui ponũt incorruptibile ſolũ id: quod eſt unũ in oĩbus hoĩbus: ſiue hoc ſit intellectus agẽs tãtum: ut uoluit alexãder: ſiue cũ agẽte etiam poſſibili ut finxit Aneroys. ℭ Tertiodecimo. ℭ Ratio formalis eſt cã diuerſitatis ſecũdum ſpeciem. Sed ſi remanẽt multæ aĩe poſt corporum corruptionem: oportet eas eſſe diuerſas. Sicut enĩ idem eſt: quod eſt unum ſecũdum ſubſtãtiam: ita diuerſa ſunt: quæ ſũt multa ſecũdũ ſubſtãtiã. Nõ poteſt autem eſſe ĩ animabus remanẽtibus poſt corpus diuerſitas niſi formalis. Nõ enim ſũt compoſitæ ex materia & forma: ut ſuperius patuit. Reliqtur ergo: quod ſint diuerſæ ſecundum ſpeciem. Nõ autem per corruptionem corporis mutãtur aĩæ ad aliam ſpeciẽ: quia omne: quod mutatur de ſpecie ĩ ſpeciem: corrũpitur. Reliquitur ergo: quod añq̃ eſſent a corporibus ſeparatæ: erãt ſecũdum ſpeciẽ diuerſæ. Compoſita autem ſortiũtur ſpeciem ſecũdum formã: Ergo & ĩdiuidua hominũ erãt ſecũdum ſpeciẽ diuerſa: quod eſt falſum & ĩconueniẽs: Ergo impoſſibile eſt ꝙ aĩæ humãæ multæ remaneãt poſt corpora. Corrũpuntur igitur aĩæ corruptis corporibus. ℭ Quartodecimo ſic. Si mũdus fuit ab æterno: motus fuit ab æterno. Sed ſi motus fuit ab æterno: ergo & generatio æterna eſt. Si generatio æterna eſt: ergo: Infiniti hoĩes fuerũt añ nos. Si ergo aĩæ mortuorum remanẽt poſt mortẽ ĩ ſua multitudine: oportet dicere aĩas eſſe ĩfinitas nũc ĩ ãctu hoĩum prius mortuorũ. Hoc aũt eſt ĩpoſſibile. Nam ĩfinitum actu nõ ĩuenitur ĩ natura. Ergo ſi mũdus eſt æternus: nõ poſſunt aĩæ multæ remanere poſt mortem. ℭ Hæc etiã uidetur fuiſſe ĩtẽtio philoſophi de aĩa rõnali ꝙ fuerit corruptibilis. Dicit enim ĩ. viii. phiſicorum ꝙ nulla uirtus infinita poteſtt eſſe in creatura finita. Sed ania eſt creatura finita. ergo uirtus durandi in infinitum nõ poteſt eẽ ĩ ainma. In tertio etiam phiſicorum capitulo de ĩfinito ſic ẽt dicit. Cuius eſt pricipiũ: eius finis eſt. Sed aĩa habuit pricipiũ: ergo habebit finem: Videtur ergo ꝙ fuerit q̃ſi quoddam pricipium apud Ariſtotelẽ: ut Quicqd ĩcipit eſſe: deſinit eſſe. Et omne: quod habet pricipium: habet finem. Vnde ĩ primo cæli cõtra platonem uidetur habere pro ĩcompoſſibili: Q đ aliqd ĩceperat & ſit perpetuum & ĩcorruptibile. ℭ Item ĩ eodem libro ꝓbat philoſophus ĩpoſſibile eſſe ꝙ aliquid habeat uirtutem ad eſſendũ ſemp: quod nõ ſemper fuit: quia uirtus ſemper eſſendi determiatur ad tempus ĩfinitum: & non eſt ad aliquod tempus determinatum. Et quod ĩ tempore ĩfinito poteſt eſſe: nõ habet uirtutem determinatam ad hoc ut quãdoq; ſit: & quandoq; nõ ſit: Quod ĩuenitur ĩ omni eo quod eſſe cæpit

Sed anima rationalis non semper fuit:quinimo cum corpore incepit ergo non semper erit:sed cum corpore finietur. ¶ Item in.vii. metaphisicæ uult ipse Aristo.ꝙ omnes partes:que possunt manere separate a toto:sunt elementa:idest partes elementares:sicut ipse accipit elementa.& præter tales necesse est ponere in toto aliquam formá quæ totum est illud:quod est:quæ non possit manere separata a parte materiali:toto non manente.ergo si concessit animam intellectiuam esse formam hominis:sicut patuit superius:non ponit eam manere separatam a materia:toto non manente. Dicit etiam in.iii.de anima.ꝙ intellectus corrumpitur quodam interius corrupto. Sed si corrumpitur ĩtellectus corrumpitur anima:ergo anima rationalis non est incorruptibilis ſm intentionem Aristotelis. ¶ Præterea ipse etiam philosophus in rhetoricis loquens de anima rationali & corpore dicit.ꝙ corpus opus habet usq ad annos.xxxv. Anima uero intellectiua usq ad annos.l. Videtur ergo ꝙ senescat anima:sicut & corpus. Sed idem est ire ad senium:& ad mortem.ergo anima rationalis non est imortalis ſm positionẽ Aristotelis. In libro etiam de animalibus hoc idem tenuisse uidetur:cum dicit:ꝙ corpus spermatis:cum quo exit spiritus:qui ẽ ultus principii animæ:est separatum a corpore & est res diuia.& talis dicitur intellectus. Videtur ergo:ꝙ anima intellectiua educatur de potentia materiæ:siue ꝙ traducatur ex semine:& sit generabilis:& consequenter:ꝙ sit corruptibilis. Quia omne generatũ aliquãdo corrumpetur:ſm philosophum. Ista enim esse uidetur quedam maxima. Oẽ generabile est corruptibile. Videtur ergo ꝙ Aristoteles tenuerit expræsse animam rationalem cum corpore corrumpi. ¶ Hoc etiam uidetur haberi posse ex dictis sacrarum litterarum. Dicit enim Apostolus Paulus primæ ad thy. Vltimo ꝙ solus deus habet immortalitatẽ. ergo nihil habet immortalitatem:nisi deus. Non est igitur anima rationalis immortalis. Si dicatur hoc esse dictum:quia soli deo conuenit ꝑ naturam:animæ autem rationali non per naturam:sed per gratiam. Contra.gratia non repugnat naturæ:nec naturã uariat:sed potius ꝑficit & cõseruat. Si ergo mortalitas inest omni creaturæ per naturam immortalitas que est conditio opposita nulli creaturæ inest per gratiã ergo nec animæ rationali. Non est ergo anima rationalis immortalis. ¶ Dicitur etiam Ezechie.xviii. Anima:que peccauerit:ipsa morietur ergo anima potest mori quia potest peccare. Item ecclesiastes.iii. ca. habetur unus est interitus hominis simul & iumentorum & æqua utriusq conditio. Sicut moritur homo:sic & illa moriuntur:& nihil habet homo iumento amplius. Sed sic est.ꝙ animæ iumentorum & omniũ

bæluarum corrumpuntur ad corruptionem corporis. Ergo etiam anima hominis corrupto corpore corrumpitur. ¶ Ad istam perdifficilē questionem enodandam: sciendum est ꝙ tripliciter aliquid dicitur esse non ens: ut dicit Commentator in. xii. methaphisicæ. Primo modo dicitur non ens simpliciter: sicut nihil. Illud autem uere & proprie dicit nihil: quod cōtradictionem implicat: quia omne illud: quod non implicat contradictionem aliquo modo est ens: saltem ſm aliquā potentiā. Secundo modo dicitur non ens in aliquo sicut priuatio: quia ſm philosophum in. iiii. metaphisicæ. Priuatio est negatio in subiecto: ergo est non ens in aliquo. Tertio modo dicitur non ens: quod non est ens in actu sed in potentia tm̄. Egidius autem ille romanus melius distinguit ſm propositum nostrum in. ii. S. dist. xix. arti. i. dicēs Tripliciter aliquid dicitur esse non ens: uidelicet. Nō ens simpliciter: nō ens substātialiter & non ens accidentaliter. Quid sit non ens simpliciter: dictum est. Non ens substantialiter est illud: quod ſm suā substantialē formā est corruptum. Non ens accidentaliter dicitur omne illud: quod ē mutabile: quia omne: quod mutatur: aliquid dimittit: & aliquid assumit: Nam mutare ſm Gregorium est de alio in aliud ire. Secundum hoc ergo erit triplex mors: ut dicatur quid mortale omne anihilabile. Et hoc respicit primum modum. Dicitur. ii. quid mortale omne naturale habens priuationem annexam: ratione cuius materia machinat semper ad maleficiū: & ad corruptionem: Et hoc respicit ſm modum Tertio modo dicit quid mortale omne mutabile. Prima & tertia mortalitas sunt generales omni creaturæ: quia omnes sunt de nihilo & oēs sunt mutabiles. Ergo ſm primum modū mortalitatis loqutus est Damascenus: cū dixit. oē quod naturaliter incipit: naturaliter desinit: idest finitur & corrumpitur. Et hoc modo oīs creatura dicit esse mortalis. Sed ſm tertiū modū mortalitatis loquitur Augustinus in libro de trinitate: cum ait ꝙ oīs mutabilitas nōnulla mors est. Iste ergo duæ mortalitates sunt generales conuenientes omni creaturæ. Sed secundus modus mortalitatis non est generalis: quia non omnes creaturæ sunt materiales: nec omnia materialia habent priuationem annexā: ut possint de una forma substantiali mutari in aliam. ¶ Distinguemus ergo duos modos mortalitatis: unum generalem conuenientem omnibus creaturis: & alium specialem. Quantū ad primum loqutus ē apostolus de deo primæ ad Thy. ulti. Qui solus habet immortalitatem. ergo oīs creatura mortalis est. Et solus deus dicitur imortalis. ¶ Tria enim habet i se deus. pp quæ ipse solus dicitur eē immortalis. Et tria habet in se oīs creatura: pp quæ dicit eē mortalis. ¶ Nam deus habet

omnino pfectũ eẽ:iuxta illud philosophi. Quia deus pfectissimus est: in quo cõgregant̃ pfectiones oium generũ. Et ista ẽ pfectio primi pri cipii. Quia ergo nulla ipfectio est i deo:nulla mors i ipso accidere po test quia ex ipfectione cõtingit ꝙ aliqd uadat ad non eẽ. ¶ Secũdo de us nõ pticipat eẽ.sed ẽ ipm eẽ. Et ideo Exo.iii.uolens secernere se de⁹ ab omnibus rebus creatis:cum q̃reret ab eo moyses quod esset nomẽ eius ait. Ego sum qui sum. Et iterũ. Qui ẽ misit me ad te. Et in euãge- lio iohannis legimus. Anteq̃ habraam fieret:ego sum . Propter quod deus qui est ipsum esse: ꝓprie est. Nos uero:q non sumus ipsum esse: sed pticipam⁹ ipm esse:magis non sumus:q̃ sumus. Et quia oĩs morta litas ẽ ex non esse.deus qui est ipsum esse:nullam in se mortalitatẽ po- test habere. ¶ Tertio deus ẽ actus purus:non habens aliquid admix- tum de potentia:ut dicit Commentator in.x.metaphi. Et quia motus est actus entis i potẽtia:nulla mutabilitas in deo potest esse. Et q̃a ubi nulla mutabilitas:nulla mortalitas esse potest:bene dictũ ẽꝙ solus de⁹ habet immortalitatem. ¶ Et sicut sunt tria in deo:per quæ solus ipse ẽ immortalis.sic sunt tria generaliter in omnib⁹ creaturis per respectũ ad deum:per quæ omnis creatura generaliter dicit̃ eẽ mortalis. Nam cum deus sit perfectus omnino & quelibet creatura aliquid habet de i pfectione:cum tamen oĩa imperfectam sumant originem a perfecto: opportet oẽs creaturas a deo habere esse:& ex nihilo eẽ ꝓductas in eẽ Creaturæ ergo de se sunt nihil:& eis competit de se non esse. Et q̃a de ẽt mortale ꝫm se q̃a ꝫm se habet nõ eẽ oẽs creaturæ sũt mortales: q̃a a nõ eẽ icipiẽtes:eis de se cõpetit non eẽ. Et hoc mõ loqutus est Dama scenus in argumentis pallegatis. Oẽ quod a uersione icipit:i uersionẽ tendit. Quia cũ oẽs creaturæ:ut dixi:sint ex nihilo:tenderẽt in nihilũ: nisi manus cõditoris eas substentaret:ut dicit gregori⁹:& Augustin⁹ ẽt dicit ꝙ si ꝓuidẽtia dei ad momẽtũ a gubernatione reꝝ cessarẽt oĩa ptin⁹ ruerẽt i nihilũ. ¶ Secũdo de⁹ ẽ ipm eẽ & ex hoc seq̃t:nõ solũ ꝙ oẽs creaturæ a deo sint ꝓducte i eẽ:sed ꝙ ab eo cõseruẽt̃ i eẽ:oportet .n.ꝙ eẽ alicui uni cõueniat prio & p se:& p illũ cõicet̃ oĩb⁹ aliis:& con seruet̃ i oĩb⁹ aliis.hmõi ãt ẽ de⁹. Iõ ab ipo cõicat̃ eẽ oĩb⁹ creaturis:q̃ñq dẽ ex nihilo eas ꝓducit i eẽ:& p ipm cõseruãt̃ i eẽ clamãt ãt oẽs cãones & scti:ꝙ nr̃m eẽ ad diuinũ eẽ cõpatũ:magis ẽ nõ eẽ:q̃ eẽ:qm̃ oẽs gẽtes in conspectu eius quasi non sint:& q̃si in nihilũ & inane reputatæ sũt omnes ergo creaturæ dicuntur eẽ mortales:nõ solum quia ex nihilo & ex nõ eẽ cæpunt:sed etiã q̃a in nihilum & in non esse tenderẽt nisi a deo cõs̃uarẽt̃ i eẽ.nã hoc ẽ:de se eẽ mortale:de se tẽdere i ñ eẽ tertio di

cebatur ꝙ deus est actus purus nihil habens admixtum de potentia. Ideo ipse solus est immutabilis. Omnis uero creatura: quia habet aliquam potentiam admixtam: de necessitate est alicui mutabilitati subiecta. Et quia omnis mutabilitas nonnulla mors est: ut dicebatur per Augustinum. Ideo omnes creaturæ dicuntur esse mortales. Hæc omnia Egidius romanus in. ii. S. dist. xviiii. arti. i. ad litteram. ℂ Cum ergo tripliciter sit ostensum deum omnino esse immortalem: & tripliciter declaratum omnem creaturam esse mortalē: Cum queritur: utrū anima sit mortalis: uel immortalis: patet quia loquendo de mortalitate: q̄ est in oī creatura gn̄aliter. Aīa ē mortalis & nō īmortalis. Sed de hac mortalitate uel immortalitate non est propositum nostrum. Cū enim queritur utrū anima sit mortalis: uel immortalis: nos loquimur de morte simpliciter: quod pertinebat ad secundū modum mortalitatis: ꝑm quem aliquid potest amittere suum esse substantiale. ℂ Et de hoc est propositum nostrum: cum querimus. A n āīa rationalis sit immortalis. Vbi notandum est ꝙ prisci illi philosophi & naturales antiq intellectum a sensu non discernentes: arbitrati sunt operationem itellectus ita a corpore dependere: sicut operatio sensus ex corpore depēdet: & animam intellectiuam naturam consequi corporalem putauerunt. unde quidam ponebant animam esse ignem. quidam uaporem: quidam armoniam. Et sic de aliis ueluti supra in primo capite recitauimus: ꝑm ꝙ ipsi philosophi antiqui tantum sensus & motus animalium considerabant. & ideo ꝑm eos necessarium fuit ponere animam post corpus non remanere. Hanc autem opinionem Aristoteles sufficienter infringit ostendens intellectum habere esse absolutum non dependens a corpore. Propter quod dicitur non esse actus alicuius corporis & ab Auicenna dicitur non esse forma submersa ī materia. & in libro de causis dicitur non esse forma super corpus delata. Huius autem ꝓbationis media inferius suo loco adducentur. ℂ Epicurus autem duas absurdas & pestiferas protulit opiniones. primam: quia posuit diuinā prouidentiam ad hæc inferiora minime se extendere: asserēs deos nō curare humana. Aliam quia posuit animam cum corpore simul interire. Vnde sæpenumero dicebat ꝙ liberauerat genus humanum a duobus malis magnis: uidelicet metu mortis: & deorum. & ideo summum bonum in corporeis uoluptatibꝰ posuit: uidelicet in re uenerea: & præciosis dapibus atꝙ epulis exquisitis. Quod si uerum esset nihil prohiberet porcos etiam & canes posse esse fœlices: ut ex dictis philosophi & Boetii colligitur. ℂ Sardanapallum etiam: qui fuit trigesimus a Nino & ultimus assyriorum rex: hanc uiam tenuisse ferunt. Voluptatibus

enim corporeis se totũ tradidit. Sed nũc. O mores. O tẽpora. Quot Epicuros & Sardanapallos uidemus quot christiani: nullam aliam ui tam præter istam esse putantes: & nullam aliam uoluptatem atq; dele ctationem præter illam: quæ ſm corpus est: esse arbitrantes: nullum flagitium: nullum libidinis genus turpe esse existimant: credentes ho minum pariter & bæluarum eundem esse interitum: & animam cũ cor pore simul interire. ¶ Quam etiam opinionem Saducei Iudeorum tenuerunt: Quorum dogma pestiferum multos ad sui erroris insani am perduxit. ¶ Sed quid de Plynio nouocomẽsi dicem⁹? qui in septi mo naturalis historiæ capite quinquagesimo quinto asserit nullã ani mam post corpus remanere: irridens eos: qui animorum imortalitatẽ & corporũ resururrectiõem posuerunt. Vnde dicit q; ille: qui asseruit nos resurgere: ipse a mortuis nũq̃ resurrexit. Quidã etiã Poeta: quem lucretiũ appellãt: de quo dicit Quintilianus q; tradidit uersibus præ cepta phie: ab epicuro nullatenus dissentiens: Animã rõnalẽ cũ cor pore pariter emori dictitauit. ¶ Zenon autẽ uidẽs quoniã mortuo ho mine humani corporis mẽbra: ad certũ usq; tempus pdurabant: quia non statim dissoluuntur liniamenta ipsius corporis: dixit animã ratió nalem homine mortuo nõ statim emori: sed post modicum interual lum corrũpi. ¶ Platonici uero & Pyctagorici uidentes esse subsistẽs ipsius animæ: dixerunt equidem ipsam esse incorruptibilem & imor talem: sed transcorporationem posuerunt: asserentes animam de cor pore in corpus migrare. Et hãc opinionem improbat phus in primo de anima: ostendens: q; aĩa est forma corporis & motor eius. Oportet autem: ut determinatæ formæ determinata materia debeatur: & de terminato motori determinatum organum: sicut quælibet ars i agẽ do propriis utitur instrumentis. Vnde hæc anima non potest esse for ma & motor: nisi huius corporis. Impossibile est igitur animã de cor pore in aliud corpus transire: q̃uis opinioni pyctagoricæ poetæ oẽs adheserint. ¶ Sed Auerroys & sui sequaces dicunt animã intellecti uã ſm quid corruptibilem esse: & ſm quid incorruptibilem: quia secũ dũ hoc: quod est huic homini propriũ de anima: corrũpitur corrupto corpore. secundum autem id: quod omnibus est cõmune: incorrupti bilis est. Asserũt ergo isti nihil remanere de anima rationali post mor tem ſm id: quod est proprium huic & illi homini. Id uero de anima so lum remanet incorruptibile post mortem: quod est cõmune in oĩbus hominibus mundi. Ponunt enim ĩtellectũ esse unũ i ſba oĩum homi nũ quidã agẽtẽ sicut Alexãder: quidã uero possibilẽ: sicut Auerroys & hunc esse substantiam incorruptibilem: & in nobis nõ esse nisi fan

tasmata illustrata lumine intellect⁹ agentis: & mouentia intellectum possibilem: quibus intelligentes sumus: ſm ꝙ per ea continuamur intellectui sepato. Ex quo sequitur: ꝙ si id: quod est proprium: deseritur: tantum cõmuni remanēte: ꝙ ex omnibus animalibus humanis una tātum substātia animæ remaneat dissolutis corporibus. Hæc autem positio: quibus ratiōibus innitatur: & quomodo improbatur: declaratum est supra ĩ primo capite. ℭ Sed uera & certissima est positio: quā fides catholica tenet: & profitet̃ ꝙ anima intellectiua est substātia non dependens ex corpore: & ꝙ sint plures animæ intellectiuæ ſm corporum multitudinem: & ꝙ destructis corporibus remanent sepatę nõ ĩ alia corpora transeuntes: sed in resurrectione idem corpus numero: quod deposuerat: unaquæꝙ anima assumet. ℭ Dicimus ergo ꝙ omnis anima rationalis incorruptibilis est substantialiter & immortalis: eo ꝙ nulla anima intellectiua potest amittere suum esse substantiale: Cui quidem positioni & certissime conclusioni non modo ueri philosophi: qui philosophastri non sunt: uerum etiam quilibet suæ mentis compos: & omnis ratio recta præbet assensum. Vnde dicit dominus Bonauen ura in secũdo. S. d: st. xix. ꝙ nullus unq̃ rationalem animā cum corpore simul emori uel corrũpi affirmauit: nisi qui ratiōis penitus expers: aut cuius mens omnino fuit euersa. Præsentis igitur instituti: & nostræ intentionis est: in hoc capitulo ĩmortalitatem animæ rationalis non solum physicis & theologicis ratiōibus: uerum etiā philosophoꝝ poetarũꝙ & oratorum auctoritatibus: cõprobare. Erũt aũt oēs rõnes simul collectæ, tam physicæ: q̃ theologicæ uiginti quinꝙ. ℭ Sed anteq̃ rem tātā aggrediar: aliā prius cõclusionē: ex qua tota uis dicēdoꝝ maxime pēdet: comprobare satago. Est autē hæc conclusio: ℭ Anima rõnalis nõ ē forma adiectiua seu materialis: cuius esse depē deat ex corpore: sicut eē aliaꝝ formarũ: quæ educũt̃ de potētia materiæ: sed est forma substātiua hoc ē subsistēs: & ꝑ se existēs: hñs eē absolutum non depēdēs ex corpore. Hác cõclusionē primo sic ꝓbo. Nam si anima rationalis esset forma materiæ ĩmersa: & nõ subsistēs: sequeretur: ꝙ id: quod recipit̃ ĩ intellectu: reciperet̃ ĩ materia. Cõsequentia nota ē: qa formæ: quæ hñt eē ĩ materia obligatũ nõ recipiũt aliqd: qđ in materia non recipiatur. Cum ergo receptio formarum in itellectu: non sit receptio formarum ĩ materia: ĩpossibile ē aīam itellectiuā esse formā materialē & adiectiuā. ℭ Secũdo sic ꝓbat̃ formæ ſm se a materia depēdētes nõ ipse proprie hñt esse: sed cõposita ꝑ ipsas. Si igitur aīa intellectiua eēt huiusmodi forma: sequeret̃ ꝙ haberet esse materia le: sicut si eēt ex forma & materia cõposita. ℭ Tertio formæ: q̃ per se

non subsistunt: sed sunt p esse cōpositorū subsistētiū: nō possunt p se agere: Agūt autē cōposita p eas: quorū qdē cōpositorꝫ ipę sunt ptes. Si igitur aīa intellectiua huiusmodi forma esset sequeret ꝙ ipsa ñ ite ligeret: sed cōpositū ex ea & materia primo & p se itelligeret. Et sic in tellectus esset compositus ex forma & materia: quod est incōueniēs. Sed ista ratio parū habet efficatiæ: quia iudicio meo non inconueni. ꝙ homo intelligat per aīam. Ideo quarta ratio talis est. ℭ Si anima ra tionalis esset forma materialis & dependens a corpore ƒm suum esse: non esset libera in operationibus suis: probatur consequentia. Quia nullum materiale in operãdo liberum est. Sed anima rationalis i ōpe rando libera est: & suorum actuum domina. Est enim flexibilis ad bo num & ad malum: & ad ea: quæ sunt delectabilia ƒm sensus: & ad ea: q̄ sunt corpori cōtraria: ut sunt macerationes carnis: ieiunia: & etiã ipsa mors: sicut patet in martyribus: qui pocius mortem obire uoluerunt: q̄ peccare. Hoc autem nō esset: si aīa esset corpori imersa: & ab ipō ƒm esse suum dependeret: qa tūc nō posset appetere nisi ea: q̄ ƒm corpus sūt cōueniētia: sicut patet in brutis: q̄ nō sūt determinata nisi ad unū. Ideo manifestū est ꝙ uolūtas humana est a corpore sepata. Aīa igit rōnalis nō ē forma materialis: ita ꝙ materiæ taliter sit imersa: ꝙ suū eē a materia depēdeat: q̄uis possit dici forma materialis ex hoc solum: ꝙ dat eē materiæ: & ē cōponibilis cū ipā. Sed tñ habet eē absolutū non depēdēs ex corpore. ℭ Ad cui⁹ etiã ꝓbationē: rōnē necessariã imo a posteriori demōstratiuã adduco: q̄ talis est. Oīs forma hñs opationem p se nō depēdētē ex corpore: habet esse absolutū p se: ex corpore non depēdēs. Sed aīa rōnalis ē huiusmodi: ergo aīa rōnalis habet eē absolu tū & subsistens: & a corpore nō depēdēs. Maior ꝓbat: qa sicut dictū ē supius de mēte cōmētatoris. Sicut trãsmutatio arguit materiã: ita opa tio formã: nã unūquodꝙ opat: sicut est. Vñ nihil pōt p se operari: qđ p se nō subsistit quoniam non est operari nisi entis in actu unde ne cesse ē: ꝙ eo modo aliquid operetur: quo ē. Ideo non dicimus ꝙ calor calefaciat: sed calidum. Et sic maior nota est. Minor etiam patet p phi losophum in tertio de anima dicentem sensitiuum non sine corpore est: intellectus autem est separatus. Id est ꝙ intellectus non utitur orga no corporali in operatione sua: sicut facit sensus. Habet enim intelle ctus operationem per se sine corpore: cui non communicat corpus. quia nō fundatur i aliquo organo corporali: nec est in aliquo mēbro determinato: neqꝫ per organū aut membrum aliquod seu per aliquã corporalē uirtutē ponitur in actū suū: qui ē itelligere: cū nullū orga num sibi appropriet: ut dixi. ℭ Potes ergo sub aliis uerbis formare

hanc rationem sic. Omnis forma quæ non utitur organo corporeo in operatione sua habet esse absolutum a corpore. Anima intellectiua ẽ huiusmodi: ergo conclusio. Sed tentandum est probare minorem per rationem contra proteruum si neget. Prima ergo rõ est ista. Nõ enim posset anima omnium sensibilium formas cognoscere nisi ab omnibꝰ formis sensibilibus esset denudata: uel nisi esset actus omnium cum nihil recipiat: quod iam habet. Si ergo anima per aliquod organũ intelligeret: necesse esset ꝙ suum organum careret omni forma sensibili: cum omnes formas sensibiles sit nata ĩtelligere: sicut pupilla caret oĩ colore: ad hoc ꝙ uisus possit omnes colores cognoscere. Si enim de se haberet aliquẽ colorem. ille color prohiberet alios colores uideri. Impossibile est autem esse aliquod organum corporale carens omni forma sensibili. Ergo impossibile est animam rationalem uti organo corporeo in operatione sua: aut potentiam intellectiuam alicui organo corporali esse affixam. ℭ Hanc etiam rationem Auicenna tangit dicens: Cum potentia ĩtellectiua sit receptiua omnium formarũ corporalium: necesse est ipsam ab omni forma corporali esse denudatam: alias species rerum in intellectu non essent secundum esse intelligibile. Ideo subiungit ipse Auicenna dicens ꝙ aliquid dicitur esse intelligens & intelligibile: qa est immune a materia & ab appendiciis & conditionibus materiæ. Necesse est igitur intellectum esse immaterialem & incorporeum: & nulli organo corporali alligatum. ℭ Hæc etiã ratio est de mente Aristotelis & cõmentatoris. in. iii. de anima. ℭ Secũda ratio talis est. Quia Intellectiua potentia est susceptiua specierum uniuersalium. Organũ aũt nõ est susceptiuũ nisi specierum indiuidualium & particularium. Vñ dicit etiã Auicẽna in libro suo de aĩa ꝙ ĩ organo corporali non possunt recipi: nisi intẽtiones indiuiduate. propĩ quod etiam Cõmẽtator dixit ꝙ unũquodqꝫ est intelligibile ꝑm formã sensibile autem ꝑm materiã: qa subiectũ uniuersalitatis est forma: de cuiꝰ ratione est ꝙ sit cõicabilis: inquantũ hmõi. Et hoc pertinet ad rationem uniuersalis. Propter quod etiam dictum est ab Aristotele. ꝙ intellectus est uniuersalium. sensus uero singularium. Boetius etiam dicit: ꝙ uniuersale est dum ĩtelligiť: ꝑticulare dũ sentitur. Intellectus enĩ noster agens ẽ ille: q facit uniuersalitatem in rebus: ut dicit Cõmentator in primo de anima quia abstrahit ab hoc & nunc: & ab omnibꝰ principiis ĩdiuiduantibꝰ. Et nisi fieret abstractio a materia & a legibus & cõditionibus materiæ: nũq̃ fieret uniuersalitas. quia materialitas sicut repugnat intelligibilitati ita repugnat uniuersalitati. Non est ẽ igitur intellectus potentia organo corporali affixa. Et sic anima non utitur or

gano in operatione sua. ℭ Tertia rō est ista. Nam itellectus itelligit se ipsum:& intelligit se itelligere:reflectendo se super actū suū:similiter & uolūtas sup actū suū reflecti pōt. Nulla uero potentia organo alligata reflectit supra se Ergo conclusio & rōnem assignat dñs Auicenna qa inter uirtutē organo utentē:& obiectū eius:necesse est esse organū mediū:sicut pupilla inter potētiā uisiuā & coloratū. uisus eni nihil cognoscit:nisi illud cui⁹ spēs deferri pōt ad pupillā. Auditus similiter non pcipit:nisi quod pōt imutare timpanū auris. Et sic de cæteris sensibus. unde cū nō sit possibile:ut i organo corpali cadat medium inter uirtutem aliquā:& ipsam eēntia uirtutis:quia eiusdē ad se non pōt esse mediū. Impossibile est:ut aliqua uirtus opans mediāte orgāo corporali cognoscat seipām. hæc ēt pbatio tangit i libro de causis i illa ppositiōe ois sciēs:q scit eēntiā suā ē rediēs ad eēntiā suā reditiōe cōpleta. & dr redire cōplete ad eēntiā:ut ibi cōmētator exponit:cui⁹ eēntia ē absoluta stans nō sup aliud delata. ℭ Quarta rō qa qlibet potētia organo affixa habet aliquod obiectū determinatū ad aliquod gen⁹ sensibiliū sicut uisus colorē. & audit⁹ sonos & sic de singulis. Ita q extra obiectū illud nō pōt se extēdere:ut uisus:q iudicat de colore tm̄ & nō de sono: uel de sapore. Sed obiectū itellectus trāscēdit omne gen⁹ sensibiliū qa ens & uerū trāscēdētia sunt:& ipse intellectus fert i obiecta oium sensuū:& iudicat de oib⁹ sensib⁹ & obiectis. ergo itellect⁹ nō ē potētia organo alligata. ℭ Vel sic potes formare rōnē. Ois potentia organo affixa:siue opans per organū corporale opat̃ ſm pprietatē & possibilitatem orgāi tātū unde nulla uirtus taliter operās ē cognitiua nisi corporalium tm̄:eo q nulla uirtus actiua agit ultra suū genus. Sed intellectus trāscendit oē gen⁹ corporis:cū habeat operationem super omnia corpora eleuatā:q est Intelligere. uñ nō solū corporalia & materialia:sed ēt spiritualia & imaterialia cognoscit. ergo itellect⁹ nulli orgāo ē alligat⁹. Idē pōt argui ēt de uolūtate p hæc media. uñ neq uolūtas ē potentia organo affixa. ℭ Quita rō ē hæc. Nā opatio itellectus est p abstractionem a materia & materialib⁹ cōditiōib⁹. Sed ois operatio ē ſm naturā uirtutis:a qua egredit̃. ergo itellect⁹ ē abstractus a materia & non habet organū corporale. Mediū tñ hui⁹ rationis tactum ē parū per supius. Seq̃t ergo. q neq itellectus:neq uolūtas sint potentiæ organis affixe. ℭ Hæc autem cōclusio luce clarius elucescet: si parump ad particularia descēdimus. Intellectus eni humanus habet aliquā cognitionē obiecti sub aliq rōne:sub qua non pōt esse actus eius aliq cognitio sensitiua. Intelligit eni ens uel quiditatē sub ratione aliqua cōmuniori q̃ sit ratio primi obiecti sensibilis etiā respectu supræme sen-

sitiue. Abstrahit etiam: ut præfati fuimus, ab hoc, ab hic & nunc: ptes temporis ad instans præsens cōnectit: atq; memor præteriti futura ꝓuidet. Est etiam tante excellentiæ. ꝙ intelligit substantias spirituales & intellectuales: & intelligit immaterialia & æterna. Cognoscit relatiões consequētes naturas rerꝝ etiā nō sensibilium. Distinguit prætrea totū gen⁹ sensibilium ab aliquo: quod nō ē illius generis: & itelligit relationes rōnis: q̄ sunt secūde intētiōis. s. relationē uniuersalis generis & speciei: oppositiōis & aliarū itentionū logicalīū. Cognoscit insuper actū illū: quo cognoscit ista: & illud ꝑm quod inest nobis ille actus: quod est p actū reflexū sup actū rectū: & susceptiuū ei⁹. Assentit etiā itellect⁹ cōplexionib⁹ sine possibilitate cōtradicēdi uel errandi: ut pote primis principiis. Accipit sciētiā discurrēdo de noto ad incognitū: ita ꝙ non potest dissentire euidentiæ discursus: nec cōclusiōis illatæ. Quodcunq; istorum cognoscere est impossibile potētiæ organo alligatæ. Patet hoc etiam de alia potentia: quæ dicitur uoluntas: qa ut dixi homo est dn̄s suorum actuum: ita ꝙ in potestate eius est determinare se p uoluntatē ad hoc uel oppositū. Ista autem ideterminatio non pōt poni i aliquo appetitu organico uel extenso: quia quilibet appetitus organicus uel materialis determinatur ad certum genus appetibilium sibi conueniens: ita ꝙ illud appræhensum nō pōt nō cōuenire: nec appetitus nō approbare. Ergo uolūtas: qua sic ideterminate uolumus: ē appetitus nō alicuius formæ materialis. Non ē ergo uolūtas potentia organo affixa. Cum igitur rationalis aīa habeat opationē p se: cui nō cōmūicat corpus: qa uult & itelligit sine organo corporali: qm̄ nec uelle nec itelligere sunt actus alicuius organi corpalis. seqꝛ ꝙ ipsa habet eē absolutū nō depēdēs ex corpe. qa forma inotescit ex opatōe: sicut materia ex transmutatione: ut dictū ē. ¶ Sed cōtra ꝑfatā cōclusionē dupliciter i staꝛ. Et prio sic. oē subsistēs ē hoc aliqd Sed aīa rōnalis nō ē hoc aliqd: ergo aīa rōalis nō ē forma subsistens. Maior nota ē ex se: sed minor ꝓbatur: qa cōpositū ex corpe & aīa ē hoc aliqd. & non ipsa aīa. ¶ Secūdo sic arguitur. Si aliqd subsistens eēt aīa: esset aliq̄ opatio eius sine corpore. Sed nulla eius opatio ē sine corpe: nec ēt ipm intelligere: qa sine phantasmate nō itelligit aīa. Fantasma aūt nō ē sine corpore. Ergo aīa itellectiua nō ē aliqd subsistens: & per consequens nō hēt eē absolutū sed depēdens ex corpore. ¶ Ad primū respondeꝛ ꝙ hoc aliqd potest accipi dupliciter. Vno mō ꝓ quocunq; subsistenti. Alio mō pro subsistenti cōpleto in natura alicuius speciei. Primus modus excludit naturam accidentis & formæ materialis. Secūdus modus etiā excludit imꝑfectionem partis. unde manus posset dici hoc aliqd prio mō: sed non

se cũdo modo. Sic igitur cũ aĩa hũana sit ps speciei hũanæ: potest dici hoc aliqd primo mõ: quasi subsistens: sed nõ secũdo mõ. Quod eni cõponit ex aia & corpe: dr̃ hoc aliquid etiã secũdo modo. ¶ Ad secundũ dicendũ. ꝙ fantasma siue corpus reqrit ad opationẽ itellectus nõ sicut organum: quo talis opatio exerceatur: quia itellectus nullũ organũ sibi approprìat aut determinat: ut ex p̃cedentibꝰ patet: sed requirit sicut obiectũ: quia phantasma cõpatur ad intellectũ: sicut color ad uisum. uñ sicut uisus nõ põt uidere sine coloribus: Ita itellectus noster in statu uiæ non põt itelligere sine phantasmatibus. Sic autem idigere corpore non remouet intellectum esse subsistentẽ alioqn aĩal nõ esset subsistens: cũ indigeat exterioribus sensibus ad sentiẽdũ. Et sic patet solutio ad secũdũ: qa aĩa indiget fantasmate seu corpore ad intelligendũ: non sicut organo uel instrumento: sed sicut obiecto. Et sic patet. ꝙ aĩa rationalis habet esse subsistens: & a corpore minime depẽdẽs. Hoc igit firmissimo iacto fũdamẽto: sup qđ edificatio nostra cõstructa minime corruet: imortalitatem aĩæ rõalis iãiã ꝓbare icipiã. ¶ Prima igitur rõ talis ẽ. ¶ Quicqd corrũpit: uel corrũpit p se: uel corrũpit p accidẽs: idest ad corruptionẽ alteriꝰ. Sed aĩa rõalis neq̃ p se: neq̃ p accidẽs corrũpi põt. ergo nullo modo aĩa rõnalis corrũpi põt. Maior de se nota ẽ: & minor ꝓbat. ꝙ aĩa nec p se: nec p accidens corrũpat. Et primo ꝓbo ꝙ nõ possit corrũpi p accñs. Quia p accñs corrũpũtur solũ accñtia & formæ materiales q̃ nõ hñt eẽ p se sed dpẽdẽs a corpe & subiecto. Illud uero: quod hẽt esse p se: nõ põt corrũpi p accñs. Et rõ est: qa eo mõ: quo aliqd hẽt eẽ: ita amittit ipm. Sic eni cõpetit alicui gñari: aut corrũpi: sicut & eẽ p gñationẽ acqrit: & p corruptionẽ amittit. Iõ qđ p se hẽt esse: nõ põt gñari aut corrũpi nisi p se. Illud uero: qđ hẽt eẽ p accñs corrũpit ẽt p accñs. uñ accñtia & formæ materiales: qa ñ hñt eẽ absolutũ & subsistẽs dicũt fieri & corrũpi p gñationẽ & corruptionẽ cõpositorũ pp qđ aĩæ brutoꝝ corrũpũt corruptis corpibꝰ: qa nõ sũt subsistẽtes: sed adiectiue: hoc ẽ materiæ imersæ: qa eaꝝ eẽ a corpe depẽdet. Impossibile ẽ igit aliqd subsistẽs: & p se exñs gñari aut corrũpi p accñs. Cũ igit ꝓbatũ sit supius aiam rõnalẽ eẽ formã subsistentẽ hñtẽ eẽ absolutũ nõ depẽdẽs ex corpe: impossibile ẽ ipam corrũpi p accñs: hoc ẽ ad corruptionẽ corpis: qa sicut nõ gñat ad gñationẽ corpis: ita nec corrupto corpe põt corrũpi. ¶ Probat tñ hoc alio medio. uidelicet. ꝙ anima non corrumpatur p accñs: hoc est: ad corruptionẽ corporis. Nam si aĩa hũana corrũpit p corruptionẽ corporis: oportet ꝙ eius esse debilitetur per debilitatem corporis. Si autem aliqua uirtꝰ animæ debilitetur debilitato corpore: hoc non est nisi per accidens:

Inquantum scilicet uirtus animæ idiget organo corporali: sicut uisus debilitatur debilitato organo: per accidens tamen. Quod ex hoc patet. Si enim ipsi uirtuti per se accideret aliqua debilitas. nūq̄ restauraretur: restaurato organo. Videmus autem quod quantumcūq; uis ul siua uideatur debilitata: si organum separetur: uis uisiua restauratur. Vnde dicit Aristoteles i primo de anima ꝙ si senex accipiat oculum iuuenis: uidebit utiq; sicut iuuenis. Cū igitur intellectus sit uirtus animæ: quæ non indiget organo: ut ex præmissis patet: ipse non debilitatur: neq; per se: neq; per accidens per senium: uel per aliquam aliā debilitatem corporis. Si autem in operatione intellectus accidit fatigatio aut impedimentum propter infirmitatem corporis: hoc non est ꝑpter debilitatem ipsius intellectus: sed propter debilitatem uirium: q̄bus intellectus indiget: scilicet imaginationis: memoratiuæ & cogitatiue uirtutum. Patet igitur: ꝙ anima rationalis ad corruptionem corporis corrumpi nō potest. Et sic per accidēs impossibile est ipsam corrumpi. Hanc rationem tangit Doctor lucis in sūma contra gentiles. Sed libet parump discurrēdo ꝑquirere q̄liter itellect⁹ in operatiōe sua quæ est intelligere: non fatigatur: aut debilitatur. Videmus nim ꝙ corpora nimio labore & exercitio fatigantur & debilitantur: sed intellectus econuerso: quia quanto magis exercetur ingenium: fortius: potentius: subtilius: & acutius efficitur: instar phamæ: de qua per Virgilium dicitur. Mobilitate uiget: uiresq; acquirit eundo. Vnde Cicero hac ratione motus in maiore Catone in hæc uerba prorupit. Et corpora quidem defatigatione & exercitatione ingrauescunt. Animi autem se exercendo leuantur. Non ergo nimia exercitatione studii litterarii aut disputationum: uel crebra interpretatione lectionum defatigatur aut debilitatur intellectus: sed ualidior & potentior reddit. Palam est etiam ꝙ nō debilitatur ad debilitatem corporis: alias omnes debiles corpore essent etiam debiles mente & ingenio: cuius oppositum expresse patet: quia multi debiles corpore & corporeis uiribus īualidi: sunt perspicacis & acutissimi ingenii. Multos etiam uidimus lāguidos & maxima ui morbi oppressos: qui tamen usq; ad extremam uite horam sanam mentem & solitum ingenii uigorem retinuerunt. Quod non esset: si ad debilitatem corporis sequeretur debilitas mentis. Cōstat ēt ꝙ neq; ꝑ seniū debilitaꝫ aīa itellectiua: siue igeniū aut itellect⁹. Q̄d rōne & auctoritatib⁹ q̄ plurimis cōprobaꝫ rōne q̄dē: q̄a nihil alīd cāt senectutē: nisi tp̄s. Nā ꝟm ꝑhm i quarto phisicorum omne q̄d ē in tempore senescit: & patitur aliq̄d a tempore. aīa autem intellectiua nō subiacet tempori: sicut iferi⁹ demōstrabim⁹: ergo nec senio

confici potest. intellectus igitur per senectutem corporis non senescit aut debilitatur. Vñ Virgilius. Nec tarda senectus. Debilitat uires ani mi: mutatq; uigorem imo nos uidemus cõmuniter ꝙ intellectus for tificatur & ualidior efficitur: corpore ad senium tendente. In matura enim ætate homines peritiores & eruditiores sunt: q̃ in iuuentute. Vnde recte per sanctissimum Iob dicitur: in antiquis est sapiẽtia: & ĩ mul to tempore prudentia. Eadem sententia dicitur a Salomone in puer bìis. ob hoc etiam liricus ille uates Dauid suo in decacordo psalterio cecinit dicens: super senes intellexi. Salustius quoq; loquens de modo regiminis: quem tenebãt romani in re. p. sic dicit. Delecti: quibus cor pus annis infirmum: ingenium sapientia ualidum erat: rei. p. consulta bant. Hi uel ætate: uel curæ similitudine patres appellabantur. Sed ui de quid dicat ornatissimus Cicero ĩ maiore Catone: qui libellus de se nectute a multis appellatur. Plato inquit uno & octogesimo anno scri bens mortuus est. Isocrates eũ librũ: q pathenaicus inscribitur: quar to & nonagesimo anno scripsisse dicitur: uixitq; quinquennium po stea. Cuius magister Leontinus gorgias centum & septem compleuit annos: neq; unq̃ in suo studio atq; opere cessauit. Qui cum ex eo q̃ reretur: cur tam diu esse uellet in uita: Nihil habeo inquit: ꝙ incusem senectutem. Præclarum responsum: & docto homine dignum. Non enim senectus ipsum a studio litterarum reuocabat. Sophocles ad sũ mam senectutem tragædias fecit: qui propter studium: cũ rem fami liarem negligere uideretur: in iudicium a filiis uocatus est: quia patri bus rem male gerentibus bonis interdici solet. Ideo rogauerũt filii iu dices: ut eum quasi desipientem a re familiari remouerẽt. Tum senex dicitur eam fabulam: quam in manibus habebat: & proxime scripse rat: ædipum coloneum recitasse iudicibus: quesisseq;: num carmen il lud desipientis uideretur. Quo recitato sententiis iudicum liberatus ẽ Solon ille atheniensis indies aliquid addiscens gloriabat se quotidie fie ri senẽ. Valerius etiam Maximus dicit: ꝙ Aristoteles diuinum illud ingenii acumẽ senilib⁹ ac rũgosis membris ĩ summo litterarum ocio custodiuit: & in lectulo iacens patriam solo æquandam equitum ma cedonum manibus eloquentia liberauit. Socrates multo iam confe ctus senio musicen didicit: & fidibus scire uoluit. Et cato senex litte ris græcis operam nauauit. Vnde in præfato libello sic iterum inquit cicero. Num igitur sophoclem: num hesiodũ: num simonidem: num Isocratem: Gorgiam: Homerum: Pythagoram: Democritum: num Platonem: num Socratem: num Zenonem: cleantem: aut eũ: quem uos etiam Romæ uidistis Diogenem stoicum: coegit ĩ studiis suis ob

mutescere senectus? An non in omnibus iis studiorum agitatio uitae aequalis fuit? ¶ Haec ille. In eodem etiam libello idem parens latinae linguae & romanae caput eloquentie sic effatur. Temeritas inquit florescentis est etatis: prudentia uero senectutis. Nam nisi consilium: ratio: & sñia essent ĩ senibus: non sũmum consilium maiores nostri appellassent senatum. Apud lacedaemonios quidem ii: qui amplissimũ magistratũ gerũt: ut sunt: sic etiam appellãtur senes. q̃ si legere & audire uoletis externa maximas res publicas per adolescentulos labefactatas: a senibus substentatas reperietis. ¶ Haec ille. ¶ Sed attẽde parũper: q̃ splendide: q̃q̃ luculenter diuus ille Hieronymus ad helliodorũ scribens in proposito nostro suis in epistolis loquatur dicens. Dauid annos natus septuaginta bellicosus uir quõdam: senectute frigescente non poterat calefieri. Queritur itaq̃ puella de uniuersis finibus israel Ab isaac sunnanitis: quae cum rege dormiret: & senile corpus calefaceret. Nõne tibi uidetur: si occidẽtẽ sequeris litteram: uel figmẽtum esse de mimo: uel athelanarum ludicra? Frigidus senex obuoluitur uestimẽtis: & nisi complexu adolescentulae non tepescit. Viuebat adhuc Bersabee: supererat Abigail: & reliquae uxores & cõcubinae: q̃s scriptura cõmemorat. Omnes quasi frigide repudiãtur: & ĩ unius tãtum grãdeuus calescit amplexibus. Abraam multo Dauid senior fuit: & tamen uiuente Sarra aliam non quaesiuit uxorem Isaac duplices Dauid annos habuit: & cũ rebecha iam uetula nũq̃ refriguit. Taceo de prioribus ante diluuium uiris: qui post annos nonigentos: non dico senilibus: sed poene iam cariosis artubus nequaq̃ puellares quesiuere complexus. Moyses certe dux israelitici populi centũm uiginti annos habebat: & sephoram nõ mutauit. Quae est ista igitur sunanitis uxor: & uirgo tam feruens: ut frigidum calefaceret: tam sancta ut calẽtem ad libidinem non prouocaret? Exponat sapientissimus Salomon patris sui delitias: & pacificus bellatoris uiri narret amplexus. Posside sapientiam: posside intelligentiam: ne obliuiscaris: & ne declinaueris a uerbis oris mei. Ne derelinquas eam: & apprehendet te. Ama illam: & exaltabit te. Posside sapientiam: & in omni possessione tua posside intelligentiam. Honora illam: & amplexabitur te: ut det capiti tuo coronam gratiarum omnes pene uirtutes corporis mutãtur in senibus & crescente sola sapiẽtia decrescunt caetere uires. Senectus enim aetate fit doctior: usu tritior: processu temporis sapientior: & ueterum studiorum dulcissimos fructus metit. Vnde & sapiẽs ille uir graeciae the

mistocles: cum expletis centum septem annis mori se cerneret: dixisse fertur se dolere: ꝙ tunc egrederetur de uita: quãdo sapere cæpisset. Plato octogesimo primo anno scribens mortuus est. Socrates nonaginta octo annos in scribendi docendiq; labore doloreq; compleuit. Taceo cæteros philosophos Pyctagoram: Democritum: Xenocatem Zenonem: Cleantem: qui iam ætate longæua in sapientiæ studiis floruerũt. Ad poetas uenio Homerum: Hesiodum: Simonidã: Sthesicorum: qui grandes natu cygneum nescio quid & solito dulcius uicina morte cecinerunt. Sophocles cum propter nimiam senectutem: & rei familiaris negligentiam: a filiis accusaretur dæmentiæ: ædipi fabulam: quam nuper scripserat: recitauit iudicibus: & tantum sapientiæ in ætate iam fracta specimẽ dedit: ut seueritatem tribunalium in fauorem theatri conuerteret. Nec mirum. cum etiam Cato censorius & romani generis disertissimus etiã senex græcas litteras discere nec erubuerit: nec desperauerit. Certe & Homerus refert: ꝙ de lingua nestoris iam uetuli & pœne decrepiti dulcior melle oratio fluxerit. Sed & ipsius nominis Abisaac sacramentum: sapientiam senum indicat ampliorem. Interpræatur enim pater meus superflu⁹: uel patris mei rugitus. Verbum hoc superfluus ambiguum est & q̃uis alio loco superfluus quasi non necessarius ponatur: in præsenti tamen loco uirtutem sonat: ꝙ amplior sit in senibus: & redundans & larga sapientia. Abisaac etiam rugitus proprie nuncupatur: Quod ut maris fluctus resonat: & ut ita dicam: de pelago ueniens fremitus auditur. Ex quo ostenditur abũdãtissimum & ultra humanam uocem in senibus diuini sermonis tonitrum cõmorari. Amplectatur me modo sapientia: et Abisaac nostra: quæ nunq̃ senescit: & in meo requiescat sinu. ¶ Hæc omnia diuus Hieronymus ad litteram. Ex quibus omnibus manifeste patet ꝙ intellectus per senium non debilitatur: aut hebetatur: sed ualidior & potentior efficitur quod etiam Cicero expresse dicit in prefato de senectute libello. Non enim inquit uiribus: aut uelocitatibus aut celeritate corporum res magnæ geruntur: sed consilio & auctoritate & sententia: quibus non modo non orbari: sed etiam augeri senectus solet. ¶ Hæc ille. Operatio igitur animæ intellectiuæ non debilitatur neq; per se neq; per accidẽs: per senium: uel per aliquam aliam debilitatẽ corpis: ergo neq; ipsa aĩa debilitat̃ & senescit: ad debilitatẽ et senectutẽ corpis: & cõseq̃nter ad corruptionẽ corpis minĩe corrũpit̃. Potes ergo sic formare cõsequẽtiã. Si aĩa rõnalis corrũperet̃ ad corru

ptionem corporis: sequeretur q debilitaretur ad debilitatem ipsius: & senesceret ipso senescēte. Consequēs est falsum: sicut supra demōstra uimus: ergo etiam antecedens. ¶ Hāc ratiōem tāgit etiam dominus Bonauētura in .ii. dist. xix. dicens. Cuiuslibet sbæ corruptibilis opera tio antiquatur & senescit: atq debilitatur i tempore. Sed animæ ratio nalis opatio neq antiquatur neq senescit: neq debilitatur in tempore quin potius fortificatur: atq plus uigoris & perfectiōis acquirit: ergo anima ratiōalis nō est corruptibilis. Minor probata est superius & ma ior etiam patet quia quicquid corrumpitur subiicitur motui & tempo ri: & nihil aliud causat antiquitatem aut senectutem nisi tēpus: & om ne quod est in tempore senescit & antiquatur. & tādem corrumpitur iuxta illud poeticum tempus edax rerum: tuq inuidiosa uetustas om nia destruitis: uitiataq dentibus æui paulatim nigra, cōsumitis omnia morte & illud. Tacitisq senescimus annis. Quicquid ergo subiicitur corruptioni: subiicitur etiam senio uel antiquitati siue uetustati. Et sic maior constat q operatio cuiuslibet sbe corruptibilis antiquat in tempore. ¶ Hāc etiam ratiōem inuit Egidius ille romanus in .ii. S. dist. xix. dicēs. Potētie siue uires ille: i quibus cōsistit imago: sunt non organicæ. Et cum senium & corruptio accidat potētiis & uirtutib[9] ani mæ solum propter organa: iuxta illud phi. Si senex haberet oculum pueri: uideret sicut puer: cōsequēs est: q uirtutes animæ nō organice: nec possūt senescere: nec corrumpi. Ergo manifeste cōcluditur q ani ma sit imortalis: & q nō possit senescere: nec corrumpi. ¶ Hæc ille. Cum igitur anima itellectiua habeat e. subsistēs & absolutum: quia suum esse a corpore ñ depēdet: & cum uirtutes ipsius non organicæ: nec senescere: nec antiquari: neq quo uis alio modo debilitari pos sint: nec per se: nec per accidēs: ut ex præmissis patet: sequitur: q impos sibile sit ipsam ad corruptionem corporis corrumpi. Et sic satis super q probatum est: q anima rationalis nō potest corrumpi per accidēs. ¶ Nūc uero probādum est: q nec per se corrumpi potest. Et proba tur sic. Illud quod per se cōpetit alicui: nūq ē sepabile ab ipso. Sed sic est q esse per se cōuenit formæ subsistēti: quæ est actus: ergo esse nūq potest separi a forma subsistēti. Maior nota est ex terminis. Minor sic declaratur: quia materia fm hoc acquirit esse in actu: q acquirit for mam. Secundum hoc autem accidit in ea corruptio: q sepatur forma ab ea. Impossibile est autem: q forma separetur a se ipsa. Vnde impos sibile est: q forma subsistens desinat esse. Sed anima rationalis est for ma subsistens: ut probatum est superius: ergo impossibile ē: q anima rationalis desinat esse. Hæc ratio est sancti doctoris in prima pte. q. li.

arti.v.& quæstione.lxxv.ar.vi.Et hanc etiam tangit in summa cõtra gentiles dicens.Illud quod per se alicui competit:de necessitate inse parabiliterq; & semper sibi inest:sicut rotũdum per se quidem inest circulo:per accidens autem æri. Vnde æs quidem fieri non rotundum: est possibile:quia rotunditas inest æri per accidens:inquantum est circulare. Circulum autem est impossibile fieri non rotondum: quia rotonditas per se inest circulo:cum sit de ratione eius. Immo neq; deus posset facere circulum:qui non esset rotundus:propter repugnantiã terminorum:quia est oppositum in adiecto:idest implicatio contradictionis. Esse autem per se consequitur ad formã. Per se enim dicimus: quod secundum ipsum. Vnumquodq; autem habet esse secundum ꝙ habet formam. Substantiæ igitur ipsæ:quæ non sunt formæ:possunt priuari esse secundum ꝙ amittunt formam:sicut æs priuatur rotunditate:secundum ꝙ desinit esse circulare. Substãtiæ uero:quæ sunt ipsæ formæ:nunq̃ possunt priuari esse:sicut si aliqua substantia esset circulus:nunq̃ posset fieri non rotunda. ℂ Ostensum est autem supra: ꝙ anima intellectiua est forma subsistens. Impossibile ẽ igit̃:ꝙ ipsa desinat esse. Non est igitur corruptibilis:neq; per accidens:neq; per se.

ℂPrædicta etiam ratio sic confirmatur. Omnis enĩ corruptio ẽ per separationem formæ a materia. Simplex quidem corruptio per separationem formæ substantialis:corruptio autem secundum quid per separationem formæ accidentalis. Forma enim manente oportet rem esse Per formam enim substantia fit proprium susceptiuum eius:qđ est esse. Vbi autem non est compositio formæ & materiæ: ibi nõ põt esse separatio earumdem. Igitur nec corruptio. Ostensum est autem supra:ꝙ anima ĩtellectiua non est composita ex forma & materia. Igitur ipsa est incorruptibilis. Prædicta uero ratio sancti doctoris fundat̃ in hoc:quia ĩ corruptiõe separat̃ eẽ ab eo:cuius ẽ. Sed eẽ nõ põt separi ab aĩa ĩtellectiua:qa p se sibi cõuenit cũ hẽat esse absolutũ & subsistẽs: ergo & cætera. Similiter in corruptione separatur forma a materia: & anima intellectiua non est composita ex forma & materia:sed ẽ forma simplex & inmaterialis:ergo & cætera. ℂHæc autem ratio magni ponderis est et momenti:& iudicio meo concludit intentũ. Cuius quidem robur & efficatiam sic declaro. Constat enim:ꝙ unum: quod conuertitur cum ente:non addit supra ens rem aliquam: sed tantum negationem diuisionis. Vnum enim nihil aliud significat:q̃ ens indiuisum. Et ex hoc ipso apparet:ꝙ unum conuertitur cum ente. Nam omne ens:aut est simplex:aut compositum. Quod autem ẽ simplex: est indiuisum & actu & potentia. Quod autem est compositum:non

habet esse:q̃diu partes eius sunt diuisę:sed postq̃ constituunt & cõpo-
nunt ipsum compositum. Vnde manifestum est:q esse cuiuslibet rei
consistit in indiuisione. Propter quod dixit Boetius. Omne quod est:
ideo est:quia unum numero est. Et inde est:q unũquodq; sicut custo-
dit suum esse:ita custodit suam unitatem. Vnde dicit Boetius in libro
de consolatione:q omnia appetunt esse unum. Si igitur eẽ cuiuslibet
rei consistit in indiuisibili:consequẽs est etiam:q corruptio cuiuslibet
rei in diuisione consistit. Cum igr̃ nullũ simplex sit d'uisibile neq; actu
neq; potentia:sequit:q nullũ simplex põt separari a seipso. Sed anima
est forma simplex & inmaterialis ueluti superius pbauimus:ergo nõ
põt separi a seipsa: & cõsequẽter ñ põt separi a suo eẽ:qa ñ p aliã for-
mã se hẽt eẽ. Secus ãt ẽ de cõposito qd hẽt eẽ p formam:quæ forma
potest separi a materia: & ita eẽ cõpositi põt destrui. Sed impossibile
est:ut:q forma simplex & immaterialis separet a seipsa. Ergo &c. Sed
magister Ioannes scotus dicit hanc rationem non concludere itentũ.
Vnde sic obiicit. ℂ Non omnis corruptio est per separationem alte-
rius ab altero. Accipiendo enim esse angeli:si illud ponatur secundũ
aliquos aliud ab essentia:illud non est separabile a seipso:& tamen est
destructibile per successionẽ oppositi ad ipsum esse. ℂ Hæc sunt uer-
ba ipsius formaliter.in.iiii.sen.di.xliii.q.ii. ℂ Sed dicendum est q Sco
tus deceptus fuit per fallatiam equiuocationis. Nam esse angeli nõ est
separabile ab angelo:nec esse anime rationalis ẽ separabile ab ipsa:nisi
per anuihilationem:quæ non est proprie corruptio:quia sicut creatio
non est generatio:ita annihilatio non est proprie corruptio. Nam isto
modo omnis creatura esset corruptibilis:quia est annihilabilis:cum ẽt
secundum philosophum tota creatura in esse dependeat a deo. Vnde
omnia in nihilum tenderent:nisi ea manus omnipotentis conserua-
rent:ut dicit Gregorius. Et tamen philosophus non cõcederet totam
creaturam esse corruptibilem:cum ipse probet & teneat cœlum eẽ in
corruptibile:sicut est uerum:q̃uis omnia per diuinam omnipotentiã:
uel subtractionem suæ gubernationis & prouidentiæ possint annihi-
lari. Vnde dico:q multa sunt necessaria:quæ tamen habent cãm suæ
necessitatis. Non enim repugnat necessario & incorruptibili:q eẽ ei9
dependeat ab alio:sicut a causa. Per hoc ergo q quælibet creatura est
annihilabilis:quia omnia deciderent in nihilum:nisi continerent a deo
etiam angeli & animæ:non datur intelligi:q in angelis uel in anima
bus sit aliquod corruptionis principium:sed q esse angelorum & ani
marum dependeat a deo:sicut a causa. Non autem dicimus aliquid eẽ
corruptibile per hoc:q deus possit illud in non esse redigere: subtra-

hendo suam conseruationem: sed per hoc: q in seipso aliquod princi-pium corruptionis habet: uel contrarietatem: uel saltem potentiã materie. Vnde quis coelum sit annihilabile: non tamen est corruptibile: quia ut dixi. Aliquid dicitur esse corruptibile: non per potentiam dei: sed per potentiam rei: eo q ipsa res habet causam & principium corruptionis in se. Et ideo Scotus ualde equiuocat accipiendo annihilationem pro corruptiõe. ℭ Præterea: aut Scotus accipit corruptionem proprie: aut improprie & communiter: extendendo large nomẽ corruptionis. Si secundo modo: tunc nihil ad rem: cum superius in principio huius capitis demõstrauerimus: ex intẽtione Egidii. Solũ deum eẽ imortalẽ: & quanlibet creaturã eẽ mortalẽ. & corruptibilẽ: ueluti ẽt Apostolus dixit. Solum deũ eẽ imortalẽ. Concedimus igiẽ animam irrationalẽ eo modo: quo superius diximus: eẽ mortalẽ. Si uero accipit Scotus corruptionẽ proprie: ẽm q res põt amittere suũ eẽ substãtiale: tunc contradicit sibiipsi: quia ipsemet dicit in. iiii. sen. dist. x. q. vii. Quod corruptio ꝓprie dicta ẽ separatio formæ a materia manẽte postea sub priuatiõe formæ. Et in uerbis supiꝰ allegatis dicit: q ñ ois corruptio est p separationẽ forme a materia: siue alicuius ab aliquo. Et sic contradicit sibiipsi. Cum aũt quæriẽ a doctoribus & theologis. Vtrũ aĩa sit imortalis & incorruptibilis: clarũ & pspicuũ ẽ: q quærũt de corruptione proprie dicta: ẽm quã aliquid amittit suũ eẽ substantiale. Et sic patet: q obiectio Scoti oĩo nulla est. ℭ Sed uenerãdi dñi Scotistæ iterum sic acriteer instabant. Quæcũq realiter differũt: illa pñt adinuicẽ separari: saltẽ p diuinã omnipotẽtiam. Sed per doctorẽ sanctum eẽ & eẽntia realiter differũt in rebus creatis: ergo ĩ angelis & ĩ aĩa itellectiua possunt hæc duo ab inuicẽ separari. Et sic poterit angelus uel aĩa rõnalis corrũpi: si separeẽ eẽ ab eẽntia ipsoꝶ: absq hoc q sepeẽ forma a materia. Probaẽ discursus: quia res proprie diciẽ corrũpi: quando amittit suũ eẽ substãtiale. Nõ igiẽ corruptio ꝓprie dicta cõsistit in separatione formæ a materia. Maiorẽ probãt: quia quæcũq: deus põt coniungere potest separare: cum istæ sit Articulus parisiẽsis secundũ ipsos: q quæcunq realiter differunt: deus potest separare: & separata conseruare. ℭ Ad hanc instantiam multipliciter respondetur. Et dico primo: q hæc ratio militat contra doctorem subtilem Ioannẽ Scotum: q dicit in uerbis præallegatis: q corruptio proprie dicta ẽ separatio formæ a materia. ℭ Diciẽ secũdo q illa maior: quã ipsi putãt Hectorẽ inuictissimũ & fundamẽtũ icõcussum multaꝶ opinionũ suarũ: ẽ falsa. Multa. n. realiẽ differũt: q̃ neq p diuinã oĩpotẽtiã separi pñt pp implicationẽ cõtradictiõis: & terminoꝶ repugnãtiã: ut patet p multa

exempla. Et cum dicitur: ꝙ est articulus parisiensis: ergo Irrefragabilis. Respondet: ꝙ si est articulus parisiensis: castigatus est: & limitatus isto modo. Quæcūq; realiter differunt deus potest separare: dūmodo unum non sit de ratione alterius: uel proprium eius. Et sic exponitur & taliter debet intelligi iste articulus. Quāuis igitur esse & essentia realiter differant in angelo siue in aīa rōnali: non tñ pñt separi: qa seqretur cōtradictio: ut patet. ℭ Dicit tertio. Esto ꝙ possit separi eē ab essentia p diuinam potētiā: adhuc tñ nō ꝓbat angelū uel aīam corrūpi corruptione ꝓprie dicta: qa aliqua res dicit ꝓprie eē corruptibilis nō per potentiā dei. sed p potētiam in ipsa re existentē: eo ꝙ talis res hēt principiū & cām corruptiōis in se: uel cōtrarietatē: aut potentiā materie: ut pauloante patuit. Et sic istātia ꝓdicta nihil ad rem. ℭ Sed iam cœptis nostris insistamus. ℭ SECVNDA igit ratio pricipalis talis ē. Omne illud: qd est alienū ab omni materia ē alienū ab oi corruptiōe. Aīa rōnalis est huiusmodi: ergo ipa ab oi corruptiōe est aliena. Maiorē ꝓbat phs in. vii. metaphisicæ: ubi ostēdit rez corruptionē eē participatione materiæ dicēs. Materia ē: p quā res pōt eē: & nō eē: idest corrūpi & nō corrūpi. Et in prio &. ii. phisicoꝝ dicit. Materia ē primū subiectū unicuiq; entium: ex quo fit aliqd: cū insit. Et in prio cœli cōcludit phs cœlū eē icorruptibile: qa nec materiā habet cōtrarietati subiectā: nec subiectū: ex quo fiat. Hinc Aueroys in prio phisicoꝝ dicit. Et hoc declarabit: ꝙ corpora cœlestia nō habeāt materiā: qa tūc essent generabilia & corruptibilia. Nihil est. n. aliud cā generationis & corruptiōis: q̄ materia prima. ℭ Potes ergo formar hāc rōnem sub aliis uerbis sic Quicqd corrūpit habet potentiā ad nō eē. Sed aīa rōnalis nō hēt potentiā ad nō eē: ergo aīa rōnalis nō ē corruptibilis. Maior nota ē: & minor patet: qa potentia ad nō eē est rōne materiæ. Sed aīa rōnalis nō habet materiā partē sui: nec ex q̄ fiat: ergo &c. ℭ TERTIA ratio pricipalis est hec. Nam phs in prio & qnto phisicoꝝ dicit. Omnē trāsmutationē & alterationem eē inter terminos cōtrarios. Vñ sic dicit in primo phisicoꝝ. Oēs igit principia cōtraria faciūt. Tūc sic si naturaliter corrūpit aīa p essentiā eēt alterabilis: cū alteratio sit præuia corruptiōi Sed ipsa nō est alterabilis: cū qualitates cōtrariæ iter quas est alteratio sint accidentia inseparabilia materiæ primæ & corporum elementatorum. Vnde Commentator in. ii. phisicorum cōmento qntodecio nominat has qualitates essentialia accidentia materiæ primæ: a qua materia anima rationalis est oino aliena: ergo ipsa non est corruptibilis. ℭ Esto: ꝙ aīa intellectiua esset composita ex materia & forma: sicut Auicebron & quidam alii posuerunt: adhuc necesse est ponere ipsam

incorruptibilem. ¶ Quod sic quarta rõne cõprobat. Non enim inue nitur corruptio: nisi ubi inuenitur cõtrarietas. Generationes enim & corruptiones ex contrariis: & in contraria sunt. Vnde corpora coele stia: qa non habẽt materiam contrarietati subiectã icorruptibilia sunt In aïa aũt itellectiua non põt eẽ aliqua contrarietas. Recipit enim ẜm modum sui esse. Ea uero: quæ in ipsa recipiunt sunt absqꝫ contrarieta te: qa ẽt rõnes contrariorum in itellectu non sunt contrariæ: ẜm pħm in. vii. metaphisicæ: sed est una sciẽtia contrariorum. Impossibile ẽ er go ꝙ aïa itellectiua sit ꝑ se corruptibilis. ¶ Hanc rationẽ tangit Tho mas in summa cõtra gẽtiles dicẽs. Omne: quod corrumpit uel corrũ pit ꝑ se: uel corrũpit ꝑ accidẽs. Sed aïa itellectiua non põt ꝑ se corrũ pi: quod patet. Omnis enim corruptio ẽ a contrario: qa ẜm pħm: om ne quod corrũpit: corrumpit a suo contrario. Agẽs enim: cum agat ẜm ꝙ est actu: semp agendo ducit ad aliquod eẽ actu. Vnde si ꝑ hu iusmodi eẽ actu aliqd corrumpat desinẽs esse actu: oportet: ꝙ hoc cõ tingat ꝑ contrarietatem eorum adinuicem. Nam contraria sunt: quæ mutuo se expellunt. Et propter hoc necesse est. Omne qđ corrumpit ꝑ se: uel habere contrarium: uel eẽ ex contrariis compositum. Neutrũ aũt horũ aïæ intellectiuæ conuenit: cuius signum est: ꝙ i itellectu ea etiam: q̃ secũdũ suam naturam sunt contraria: definunt eẽ contraria. Album enim & nigrum in itellectu non sunt contraria. Non enim se expellunt: imo magis se consequunt. Per itellectum enim unius eorũ intelligit aliud. Anima igit itellectiua non est corruptibilis ꝑ se. Pro batum est ẽt supra ꝙ nõ corrumpit per accidẽs: qa per accidens corrũ puntur accidentia & formæ non subsistentes. Non igitur corrumpit aïa: neqꝫ per se: neqꝫ per accidens. ¶ Hac etiam ratiõe utitur Cicero romãæ caput eloquẽtiæ in maiore Catone ad probandum immorta litatem aïæ: quam inferius suo loco recitabimus. ¶ Et hæc ẽ ratio q̃rta principalis. ¶ Quinta uero talis est. Oĩs corruptio est mutatio quæ dam: quam oportet eẽ terminum motus: ut probatur in phisicis. Vñ oportet: ꝙ omne: quod corrumpitur: moueatur. Ostensum est autem in naturalibus: ꝙ omne: quod mouetur est corpus: oportet igit omne quod corrumpit esse corpus: si ꝑ se corrumpat: uel ꝑ aliquã formam seu uirtutẽ corpis a corpore dependẽtẽ: si corrumpat ꝑ accidẽs. Aïa uero rationalis non est corpus: neqꝫ uirtus seu forma a corpore depẽ dens: ergo neqꝫ ꝑ se: neqꝫ ꝑ accidens corrumpit. ¶ Sexta ratio est ista In omni corruptione remoto actu manet potentia. Non enim corrũ pitur aliquid in omnino non ens: sicut nec generaur aliquid ex om nino non ente. In substantiis autem intellectualibus: ut ostensum est:

Actus est ipm ec:ipa át substátia est sicut potētia. Si igit aia itellectiua corrūpat:remāebit post suā corruptionē:qđ est oio ipossibile. Est igit aia rōnalis imortalis. ℂ Amplius in qbuscūq est cōpositio potētiæ & actus:id qđ tenet locū primæ potētiæ siue primi subiecti est icorruptibile. Vñ ēt in substātiis corruptibilibus mała pria est incorruptibilis. Sed in oibus substātiis itellectualibus id:qđ tenet locū priæ potentiæ & subiecti est ipa eaꝝ substātia cōpleta. Igit sba ipa est icorruptibilis. Nihil át est corruptibile:nisi p hoc φ sua sba corrūpit. Cū igit aia humana sit sba itellectualis:ipossibile est ipam corrūpi. Et hæc est rō septima:cui octaua sub iis uerbis ánectit:oē:qđ corrūpit corrūpit p hoc φ aliqd patit. Nā & ipm corrūpi est qddā pati. Nulla át sba itellectualis pōt pati tali passiōe q̄ ducat ad corruptionē. pati.n.recipe quoddā ē Qđ át recipit a sba intellectuali:oportet:φ recipiat in ea p modū ipsius.s.intelligibilis. Qđ uero sic in sba intellectuali recipit est pficiēs substātiā intellectualē:& nō corrūpens eā:eo φ itelligibile est pfectio intelligētis. Cū igit aia hūana sit intellectiua. Impossibile est ipam corrūpi. ℂ Nonū argumētū est tale. Sicut sensibile est obiectū sensus:ita intelligibile est obiectū intellectus. Seusus át ppria corruptiōe nō corrūpit:nisi p excellentiā sui obiecti:qa excellēs sensibile corrūpit sensū sicut uisus corrūpit a ualde fulgidis:& audit⁹ a sonis fortib⁹. Dico aūt ppria corruptione:qa sensus ēt corrūpit p accidens pp corruptiōem subiecti. Qui tñ modus corruptionis nō pōt accidere intellectui:cū ñ sit a corpe dependēs. Patet ēt φ nō corrūpit pp excellentiā sui obiecti qa q iutelligit ualde intelligibilia:nō minus intelligit minus itelligibilia:sed potius magis:qa excellens intelligibile nō corrūpit. Immo magis pficit intellectū. Intellectus igit nullo mō ē corruptibilis. Ergo aia intellectiua est imortalis. ℂ Hæc át rō sic format a Bonauentura i.ii. sen. Ois uirtus corruptibilis lædit ab obiecto iproportionabilit excellenti:& magis nata est delectari in medio:q̄ in extremo. Sed aia rōnalis nō est huiusmodi:qm̄ pficit in maximo intelligibili. Ergo aia rōnalis nō est corruptibilis. ℂ Decimo sic arguit doctor san. in sūma contra gentiles dicēs. Intelligibile est ppria pfectio intellectus. Vñ intellectus in actu & intelligibile in actu sunt unū. Qđ igit conuenit intelligibili:inquātū est intelligibile:oportet cōuenire itellectui:inquātū huiusmodi:qa pfectio & pfectibile sunt unius generis. Intelligibile át inquātū est intelligibile:est necessariū & incorruptibile. Necessaria.n.pfecte sunt intellectu cognoscibilia. Cōtingentia uero inquātū huiusmodi:nō nisi deficiēter. Habet.n.de eis:nō scia:sed opinio. Vñ & corruptibiliū. Intellect⁹ sciam habet:sm φ sunt icorruptibilia:inquātū.s.

sunt uniuersalia:de qbus phs dicit in primo posterior:q uniuersalia q recipiũtur in aĩa:sunt imortalia & incorruptibilia. Oportet igit intellectum esse incorruptibilem. ¶ Hoc mediũ ponit pfatus doctor sub aliis uerbis ibidem dicens. Propriũ pfectiuũ hoĩs fm aĩam est aliqd incorruptibile. Propria.n.perfectio hois:fm q hõ:est intelligere. Nam per hoc differt a brutis & plãtis atq inanimatis. Intelligere aũt uniuersalium est & incorruptibiliũ:inquantũ huiusmodi. Perfectiones autẽ oportet esse perfectibilibus pportionatas: qa ĩtellectus cõparatur ad obiectũ:sicut mensura ad mensuratũ:ut dr in qnto metaphisicæ. Sed inter mensuram & mensuratum semper est proportio:ergo aĩa humana est incorruptibilis. ¶ Hãc rõnem dñs Bonauẽtura sic format. Ratione inqt obiecti pbatur aĩam rõnalem esse ĩmortalem. Necesse ẽ.n. proportionem esse cognoscentis ad cognitum:seu potentiæ ad obiectum. Sed omne intelligibile:inquãtum huiusmodi:est ĩcorruptibile: ergo aĩa est incorruptibilis. Item uniuersale qđ est ĩ ĩtellectu obiectiue est necessariũ & incorruptibile:ergo intellectus est incorruptibilis. Itẽ ueritas:q est obiectum intellectus:incorruptibilis est:ergo ipsa aĩa: q est apta nata intelligere ueritatem est ĩcorruptibilis. ¶ Aliter format hanc rõnem dñs Petrus de tarãtasio in.ii.sen.dicens. Cuius subiectũ est corruptibile necesse est ipsum:quod inest illi subiecto esse corruptibile. Probatur quia accidens sine subiecto stare non põt:nec de subiecto in subiectum migrare. Sed anima est subiectum intellectualium habituũ: ergo si corrumperetur anima corrumperentur omnia quæ sunt in ipsa quomodocunq sint uel subiectiue:uel obiectiue. Consequens est falsum:ergo etiam antecedens. Falsitas consequentis ex hoc patet:quia ueritas propositionum necessariarum & principiorum disciplinabilium est incorruptibilis:tum etiam quia scientia non est nisi de necesariis & incorrũptibilibus ut patet per philosophum ĩ primo posteriorum. Ergo impossibile est animam rationalem corrumpi.

¶ Aliter etiam a quibusdam hoc medium sic formatur. Quicquid recipitur in aliquo:recipitur in eo per modum eius in quo est:ut dicit in libro de causis. Sed formæ rerum recipiuntur in intellectu possibili: prout sunt intelligibiles actu. Sunt autem intelligibiles actu: prout sunt immateriales & uniuersales:& per consequens incorruptibiles: ergo intellectus possibilis est incorruptibilis. sed intellectus possibilis est aliqd aiæ humanæ. Ergo aĩa humana ẽ ĩcorruptibilis. ¶ Sãctus ẽt Tho. ex hoc medio sic arguit. Faciẽs fm phm in.iii.de aĩa ẽ honorabilius facto. Sed ĩtellectus agẽs fac ĩtellectu ĩtelligibilia. Cũ igit intelligibilia actu ĩqtũ hmõi:sint ĩcorruptibilia:multo fortius ĩtellectus agẽs q fac

ipsa erit icorruptibilis. Ergo & aia humana: cuius lumē est intellectus agens est icorruptibilis. ℭ Ex hoc etiam medio Egidius romanus sic argumētatur uniuersale est semper & ubiq;. Si ergo intellectus tendit i uniuersale: quia ipse est uniuersalium: sicut sensus est singulariū. Et ipse isellectus est: q facit uniuersalitatē i rebus cum uniuersalia de se sint icorruptibilia: quia sūt semper & ubiq; opportet animā: q̄ per suū actum tendit in tale obiectum: quod est uniuersale: esse icorruptibilē. ℭ Aduertat tamē cādidus lector: quod omnes iste rōnes: quas hic in decima rōne exaraui: pro una tātum rōne posui: quia iudicio meo coicidere uidētur: cum omnes idem medium assumāt: ut patet. Ideo autē omnes hic recitaui: ut ueritas cōclusionis clarius elucescat. ℭ Vndecimo pro animæ imortalitate sic instat. Quæcūq; incipiūt esse: & desinūt per eandem potentiā habent utrūq;. Eadē enim est potētia ad eē & nō esse. Sed anima intellectiua nō potuit incipere esse: nisi per potētiam primi agentis. Nō enim est ex materia: q̄ potuerit præfuisse. Igitꝰ nō est aliqua potentia ad nō esse eius: nisi in primo agente: secundū ꝙ potest nō ifluere ipsi animæ esse. Sed ex hac sola potentia nihil potest dici corruptibile: tū quia res dicūtur necessariæ & cōtingentes secundum potētiam: quæ est in eis: & nō secundū potētiā dei: ut supra ostēsum est: tū etiam: quia deus: qui est istitutor naturæ: nō subtrahit rebꝰ quod est proprium naturis ipsarum. Propriū autē cuiuslibet naturæ itellectualis est: ꝙ sit perpetua ueluti plato etiam dixit. Vnde hoc a deo nō subtrahetur. ℭ Duodecimo sic arguit Egidiꝰ. Illud: quod de se nō subiacet tempori: nec determinatur ad locū est icorruptibile. Aia rōnalis est huiusmodi Ergo cōclusio. Maiorē præsupponit tanq̄ notam. Minorem uero sic ꝓbat. Dicimus enim inqt uniuersalia esse semp & ubiq;: nō ꝙ uniuersalia sint omnia i suis primis: uel i suis particularibus: propter quod destructis primis ipossibile est aliquid aliorū remanere: tamen quia possunt uniuersalia itelligi: nō intellectis primis: cū ratione primoꝝ cōpetat eis esse hic & nunc. Intellectis ergo uniuersalibus sine primis: itelliguntur abstracta ab hoc & nunc: & cōsequenter itelliguntur abstracta a loco: rōne cuius dicimus ea ubiq; esse: & a tempore: rōne cuius dicimus ea esse semper. Propter quod si uniuersalia secūdum ꝙ huiusmodi: nō subiacēt tempori: nec determinanꝰ ad locum: Anima quæ per actum intelligendi tēdit in uniuersale secūdū se nō subiacet ipsi tēpori: q fūdatur in motu primi mobilis. Et si subiacet ei: hoc est ratione corporis: nec de se determinaꝰ ad locū nisi ratione corporis unde secūdū Boetiū in de ebdo. Cōmunis animi cōceptō

apud doctos & sapiētes esse: Incorporalia in loco nō esse. Anima ergo de se nō subiacet tēpori: nec determinatur ad locum. Et omne tale est incorruptibile. ¶ Hæc ille. ¶ Hoc etiam mediū tangit Thomas ī prima parte quæstione. li. arti. qnto. Huius inqt incorruptibilitatis signū accipi potest ex eius intellectuali operatiōe: Quia enim unumquodq͂ opatur secūdū q͂ est actu: opatio rei indicat modū esse ipsius. Species autē & ratio opationis ex obiecto colligitur. Obiectū āt ītelligibile: cū sit supra tēpus est sempiternum: Vnde oīs substantia intellectualis est incorruptibilis secundū suam naturā. ¶ In sūma uero contra gentiles præfatus doctor sic format argumētum: Omnis substantia corruptibilis subiacet motui & tempori Anima rōnalis non subiacet motui nec tpri: ergo ipsa ē icorruptibilis. Maiorē p̄suppōit tanq̄ uerā & notā. Minorē uero sic ꝓbat: Nā unūquodq͂ perficitur secūdū modū sue substantiæ. Ex mō igitur perfectionis alicuius rei potest accipi modus substantiæ ipsius. Intellectus aūt nō pficitur p motū: sed p hoc q͂ ē extra motū existens. Perficitur eni anima ſm intellectiuā sciētia & prudētia sedatis perturbatiōibus & corporalibus aīæ passionib⁹: ut patet p philosophū in. vii. phisicoꝝ. Vnde dicit: quod anima sedēdo & quiescēdo fit sciens & prudēs. Modus igitur substantiæ intelligētis est: q͂ eē suū sit supra motū: & p consequēs supra tēpus. Esse autē cuiuslibet rei corruptibilis subiacet motui & tēpori. Impossibile est igitur aīam intellectiuam esse corruptibilem. ¶ Tertiodecimo aīæ rationalis immortalitas sic cōprobatur. Nam: ut dicit Cōmentator in. iii. de anīa. Sicut se habet materia prima ad oēs formas sensibiles: ita se hēt intellectus possibilis ad oēs formas intelligibiles. Sed materia pria est icorruptibilis: ergo etiā ītellectus possibilis est icorruptibilis. Hāc rationē doctor sanctus sic fortificat. Esse inqt ītelligibile ē pmanētius: q̄ esse sēsibile. Sed id: qd se hēt irebus sensibilibus pmodū primi recipiētis: ē incorruptibile ſm suam naturā: scilicet materia prima. Multo igiẗ fortius ītellect⁹ possibilis: qui ē receptiuus formaꝝ ītelligibiliū: est incorruptibilis: ergo & aīa humana cuius intellectus possibilis ē pars: ē incorruptibilis. ¶ Hāc uero rōnē Dn̄s Bonauētura sic format. Ex perfectione inquit ordinis uniuersi colligiẗ aīam rōnalem eē imortalē. Nā in ordine creaturaꝝ uniuersi reperimus primā materiam: & ultimā formā: & æque uel magis est de complemento uniuersi ultima forma: sicut & prima materia. Si igitur prima materia est incorruptibilis. Ergo & ultima forma. Sed ultima forma est anima rationalis: ergo anima rationalis est incorruptibilis. ¶ Quartodecimo sic arguit sanctus doctor

lucis pro immortalitate animæ in summa contra gentiles dicēs. Nulla res corrumpitur ex eo: in quo consistit sua perfectio: Hæ enim mutationes sunt contrariæ: scilicet ad perfectionem & corruptionem. Perfectio autem animæ humanæ consistit in abstractione quadam a corpore. Perficitur enim anima scientia & uirtute: Secundum scientiam autem tanto magis perficitur quanto magis immaterialia considerat. Virtutis autem perfectio cōsistit in hoc: quod homo corporis passiones nō sequatur: sed eas secundum rōnem temperet & refrenet. nō ergo corruptio animæ consistit i hoc: quod a corpore separatur. Sed dicebat aduersarius: quod perfectio aīæ consistit in separatiōe eius a corpore secundū operationē. corruptio aūt in separatione ꝑm esse. Et sic nō sequitur cōclusio. Dicendum est: quod hæc obiectio nihil est. Operatio eni rei demonstrat substantiam & esse ipsius: qa unūquodq; opaꝛ ꝑm ꝙ est ens: & propria operatio rei sequitur propriam ipsius formam & naturam. Nō potest igitur pfici operatio alicuius rei: nisi ꝑm ꝙ perficitur eius substantia. Si igitur aīa ꝑm operationem suā pficitur in relinquendo corpus & corporalia: Substantia sua i esse suo nō deficiet p hoc: ꝙ a corpore separaꝛ. ¶ Hac etiam rōne utitur Dñs Bonauētura in. ii. S: ad probādum intentū dicēs. Omnis uirtus: q̄ p recessum & impmixtionem cū corpore corruptibili fortificatur: & potentior efficiꝛ: est incorruptibilis p naturam. aīa rōnalis est huiusmodi: quia tanto magis releuatur spiritus & homo interior: quanto magis mortificatur homo exterior: ergo anima rōnalis secundum naturā suā nō est corruptibilis: ¶ Quintodecimo animæ immortalitatem sic declaro. naturale enim desiderium nō potest esse frustra: ut uult cōmentator in. ii. metaphisicæ: eo ꝙ i fundamento naturæ nihil est uanum & ociosū: ut dicatur a philosopho & ab eodem cōmentatore ibidem. Alexāder etiam de aīes dicit in. ii. S. ꝙ in nulla creatura est aliquis appetitus naturalis ad aliqd: quod nō possit cōsequi p se uel p superiorem uirtutē. Et dicit præfatus alexander: quod ista est q̄dam maxima: & propositio tantæ ueritatis ꝙ de ipsa nullus sapiens dubitat. Dicit etiam alexāder græcꝰ cōmentator aristotelis i. i. phisi. qđ appetitus naturalis siue nālis inclinatio nō potest esse frustra. Deus enim & natura nihil agūt frustra: ut dicit phs i primo & ii. de cælo: & iii. de aīa. Impossibile est igiꝛ naturale desideriū esse frustra aut inane: siue naturalē appetitū eē uanū. Sed sic est: qđ unūqđq; naturaliter suo mō esse desiderat. Oīa eni esse appetūt: & illius cā oīa fiūt. ut dicit phus i libro de aīa. Boetius etiā dicit in libro de cōsolatione: qđ oīa appetūt esse unū. Et multipliciter hoc probatur ibidem. Vnūqđq; enim sicut custodit suū esse: ita custodit suā

unitatem. De aialibus autem hoc maxime cõstat:qa omne aial naturaliter fugit mortẽ:& cõsequenter naturaliter uitam appetit. Vñ Boetius in eodem libro de cõsolatõe dicit:qđ omne aial uitã tueri laborat. Cicero i primo officio℞. Principio inqt oium animãtiũ generi a natura tributum est:ut se uitam corpusq; tueatur:declinetq; ea:q̃ sibi nocitura uidentur. ⸿Iosephus etiam uidens libro. vi. de bello iudaico hãc sententiam asserit dicens. Siquidem naturæ lex ualidissima: ut uelint uiuere:in oibus aialibus sita est. Sed inter cætera aialia homo maxime fugit mortẽ naturaliter. Nõ enim necesse est hoc probare:cũ sensu pateat. Negare aũt ea:q̃ patẽt ad sensum est ĩbecilitatis itellectus ut philosophus dicit. Vt quid tot medici tot pharmaca:tot antidota. Quorsũ hæc spectant:nisi qa homines uitã suã uellent protrahere:quãtũ possibile est. Vnde Apostolus. ii. ad corinthios. vi. Nolimus expoliari:sed supuestiri. Et loquitur in persona naturaliter loquentiũ. Desideriũ autem in rebus cognoscentibus sequitur cognitionem. Sensus enim nõ cognoscit siue nõ percipit esse nisi sub hoc hic & nunc. Et ideo Bruta: q̃ sola cognitione sensitiua utunẗ:sicut nõ pcipiunt aut cognoscũt eẽ nisi sub hoc & nũc: ita nec etiam appetũt ipsũ nisi sub hoc & nũc. Sed intellectus:qui abstrahit ab hoc :ab hic & nũc:appræhendit eẽ simpliciter & absolute & ẜm oẽ tẽpus. Vñ oẽ hñs ĩtellectum naturaliter desiderat esse semp. Hõ igiẗ naturaliter appetit ppetuo manere:& naturale desideriũ hẽt ad semp esse. Cũ igiẗ naturale desideriũ nõ possit eẽ inane:nec appetitus naturalis possit esse frustra:ueluti supius elucidauimus. Et hõ p aiam intellectiuã sp eẽ appetat:qa p eãdem apphẽdit ipsum esse absolute:& secũdum omne tempus:qđ pecora nõ faciunt Impossibile est ipsam aiam intellectiuã corrumpi quia si corrumperetur:iã hoc naturale desideriũ ad semp essendũ esset frustra & iane:qđ ẽ ĩpossibile ẜm oẽs sapientes & philosophãtes. ⸿Hãc rõnem tãgit ẽt Doctor ueritatis Thomas i sũma cõtra gentiles dicẽs. Impossibile est naturale desideriũ esse inane. natura eni nihil facit frustra. Sed quodlibet intelligens naturaliter desiderat esse ppetuũ non solum ut perpetur esse ẜm speciem sed etima ẜm indiuiduũ. Quod sic patet: Naturalis enim appetitus qbusdã quidẽ inest ex appræhensione. sicut lupꝰ naturaliter desiderat occisionẽ ouiũ:qbus pascitur. Et hõ naturaliter desiderat fælicitatẽ. Quibusdã uero absq; apphensiõe ex sola iclinatiõe naturaliũ principio℞:q naturalis appetitus i qbusdã dicitur:sicut graue appetit esse deorsum:quia locus proprius est conseruatiuus locati Vtroq; autem modo est in rebus naturale desiderium essendi:cuius signum est:quia & ea: quæ cognitione carent:resistunt corrũpentibus

secũdum uirtutem suo℞ principio℞ naturaliũ:& ea q̃ cognitionem hñt resistũt eisdem secũdum modũ suæ cognitiõis. Illa igiť cognitiõe carẽtia:quo℞ pricipiis inest uirtus ad conseruandum eẽ ꝑpetuũ:ita ꝙ maneãt eadẽ semp scđm nume℞:naturaliter appetũt eẽ ꝑpetuũ etiã scđm idẽ nũero. Quo℞ aũt pricipia nõ hñt ad hoc uirtutem:sed solũ ad conseruandum esse perpetuum scđm idem specie & sic naturaliter appetunt perpetuitatem. Hanc igitur differentiam oportet in iis inue niri:quibus desiderium essendi cum cognitione inest:ut scilicet illa: q̃ non cognoscunt esse:nisi ut nunc desiderant esse:ut nunc:non autem semper:quia esse sempiternum non apphendunt: desiderant tamẽ eẽ speciei perpetuum:tamen absq͂ cognitiõe:qa uirtus generatiua:q̃ ad hoc deseruit:præambula est:& non subiacens cognitioni. Illa igitur: q̃ ipsum eẽ ꝑpetuum cognoscũt:& apphendunt:desiderãt ipm natu rali desiderio. Hoc aũt cõuenit oibus substantiis intellectualibus: oẽs igiť substãtiæ iellectuales naturali desiderio appetũt eẽ ꝑpetuũ:ergo ipossibile ẽ:ꝙ deficiãt. Cũ ergo aĩa humana sit substãtia itellectualis: Impossibile ẽ ipam corrũpi. ℂ Hæc ille ubi supra. ℂ Deciosexto Aĩæ rõnalis immortalitas sic euidẽter cõprobať. Quicqd destruiť: uel de struiť p separationem formæ a materia:aut diuisione partium itegra lium:aut destructione subiecti:uel deferẽtis:aut actiõe cõtrarii aut ab sentia causæ. Sepatione materiæ destruiť res dupliciter:aut diuisione formæ:q̃ pmanet sepata:ut cum diuidiť aĩa rõnalis a corpe:quæ diui sio diciť mors:uel diuisione formæ:que non manet sepata: ut i extin ctione ignis. Et hæc diuisio uocať proprie corruptio. Diuisione par tium integralium fit destructio:ut cum ligna & lapides destruuntur: destruitur domus. Destructione uero subiecti:ut cum destruitur ocu lus:destruitur uis uisiua:& destructo pariete destruittur pictura: quæ erat in ipso. Destructione deferentis:destruitur quod ferebať: ut cum fracto uase effundiť liquor:qui in ipso erat. Actione cõtrarii destruiť sicut calor destruitur p actionem frigidi. Per absentiam causæ fit de structio:sicut lumen aeris siue dies deficit sole subtracto: cuius pñtia erat eius causa. Sed nullo isto℞ modo℞ corrũpiť aĩa rõnal':ergo nullo mõ corrũpiť. Probatio mediæ. ℂ Primo enim mõ nõ põt destrui: qa ipa non ẽ cõposita ex materia & forma:ueluti supius patuit:ergo non põt fieri i ea diuisio formæ a materia:cum ipa sit forma simplex subsi stẽs & imaterialis. Et cõseq̃nter nec ẽt põt ab ipa separi:qa simplex for ma idiuisibilis ẽ:corruptio ãt rei cõsistit i diuisione ipi⁹:sicut ẽt eẽ eius cõsistit in idiuisione:rõne cuius diciť hæc maxima: Quod eẽ cuiusli bet rei consistit in indiuisibili:unũ eni:qđ conuertiť cũ ente:nihil addit

ſupra ens:niſi idiuiſionem. Nam unũ dicitur ens idiuiſum. Indiuiſum dico i ſe:ſed diuiſum:hoc eſt diſtinctũ ab aliis. Cũ uero aliquid deſinit eſſe ens:deſinit etiam eſſe idiuiſum Oĩs ergo corruptio i diuiſiõe & ſeperatione cõſiſtit. In aĩa igit̃:cũ ſit ſimplex & imaterialis:nulla diuiſio nulla ſeparatio cõtingere põt:nec formæ a materia:nec eſſe ab ipſa forma:quia forma a ſeipſa non põt ſeparari. Hæc autẽ latius & diffuſius diſcuſſa ſũt ſuperius. Secũdo mõ nõ põt deſtrui aĩa rõnalis ꝑpter deſtructionẽ partium itegraliũ. cũ ſit ſimplex & imaterialis:& careat huiuſmodi ptibus. ℂ Tertio nõ põt deſtrui ad deſtructionẽ ſui ſubiecti: quia ipſa nõ eſt accidẽs:nec forma materialis ex corpore depẽdens:ut ad corruptionẽ corporis poſſit corrũpi. Et hoc ſufficiẽter declaratũ ẽ i præcedẽtibus. ℂ Quarto nõ põt deſtrui pp deſtructionẽ deferẽtis ſiue cõtinentis:cũ nõ indigeat deferẽti:ſicut liquor uaſe idiget quo cõtineatur. ℂ Quinto nõ põt deſtrui per actionẽ cõtrarii:quia nõ hẽt cõtrariũ:quo deſtruat̃. Aĩa eni potẽs eſt intelligere oĩa. Quod non eẽt uerũ:ſi eſſet ei aliquid cõtrarium. Aĩa eni nõ eẽt receptibilis ipſius:nec ſimilitudinis eius:& ſic nõ poſſet intelligere ipſum. Præterea uiſus nullam formã uiſibilem habet ſibi cõtrariam:ergo nec itellectus aliquam formã itelligibilem habet ſibi cõtrariam:Hoc etiam cumulate dictũ ẽ ſuperius:qa calidũ & frigidũ:albũ & nigrũ in itellectu nõ ſũt cõtraria ℂ Sexto & ultimo nõ põt deſtrui per abſentiã ſuæ cauſæ: qa nullam cauſam habet:niſi æternã. Nam a prima cauſa ĩmediate fluit: q̃ oibus rebus ſemper adeſt:& nũq̃ eſt abſens:nec aliquando deficiet : quia eſt æterna:& regnabit i ſæcula ſeculoꝝ. Aĩa ergo rõnalis nullo mõ põt deſtrui:cũ nullo ꝓdictoꝝ modoꝝ deſtructibilis ſit:nec alius modus deſtructiõis poſſit iueniri. ℂ Decimo ſeptimo iterũ ꝓ incorruptibilitate aĩæ ſic inſtat̃. Mediũ pticipat naturã extremoꝝ. Sed hõ medius eſt ĩter ĩtelligẽtias ſpirituales:quos angelos uocamus:& pecora:ergo pticipat de naturis utriuſq; hoꝝ duoꝝ extremoꝝ. Quãtũ eni ad corpꝰ:habet qd cõe cũ beluis. Sed quãtũ ad aĩam:habet qd cõe cũ intelligẽtiis. Vñ Criſpus Saluſtius in chatilinario. Sed nr̃a oĩs uis in corpore & aĩo ſita eſt. Aĩ imperio:corporis ſeruitio magis utimur. Alterũ nobis cũ diis: alterũ cũ beluis cõe eſt. Habet igitur corruptibile corpus cũ bæluis. Animũ uero ſeu ſpiritũ imortalẽ cum ĩtelligẽtiis. Ideſt ſicut Intelligẽtiæ ſũt imortales ita & aĩus noſter:q tenet iſimũ gradũ in intelligẽtiis ſm cõmentatorẽ:ẽ imortalis: ℂ Hanc rõnem tãgit ẽt beatus gregorius põtifex maximus in. iiii. dial. Hõ inqt ſicut in medio creatus eſt:ut eſſet iferior angelo:ſuperior iumẽto:ita aliquid habet cũ ſummo commune:aliquid cõmune cũ infimo:immortalitatẽ ſcilicet ſpiritus cum

angelo: mortalitatē uero corporis cū iumēto. ¶ Potest aliter formari hæc rō. Tres eni spiritus creauit oipotens: unū qui nec carni unit nec morit. Et iste est spiritus angelicus. Aliū q carni unit: & cū carne pariter extinguitur. Et iste est spiritus iumētorū. Ergo dat mediū iter hæc duo. Videlicet spiritus hois: qui carni copulatur: nec tamē cum carne morit. ¶ Hoc ēt tetigit gregorius i pallegato dialogorū libro. Tres inquit uitales spiritus creauit oipotens. Vnū q carne nō tegit: scilicet angelorū. Aliū q carne tegit: & cū carne moritur: scilicet brutorū aialiū. Aliū q carne tegitur: & cū carne nō morit. s. hoium. ¶ Decimooctauo sic arguit. Dñs Bonauētura in. ii. S. dist. xviii. Ad hoc inqt φ uniuersum sit cōpletū: necesse est inuenire creaturarū differētias sm pfectam cōbinationē. Sed cōtigit repire i uniuerso substātiā habentē magnitudinē existentē icorruptibilē: Vt corpus cæli & contingit repire substantiā icorruptibilē: q nec est magnitudo: nec cōiūcta magnitudini. Ergo cōtingit repire substantiā mediā icorruptibilē: q nō sit magnitudo. sed cōiuncta magnitudini. Sed hæc est aia rōnalis. Ergo ex pfectione ordinis uniuersi cōstat aiam rōnalē esse imortalē. ¶ Decimonono. Homo ē finis uniuersi. Sumus eni nos quodāmō finis oium: ut dicit phus i. ii. phisicorū: finis aūt nobilior est: q ea q sūt ad finem ut ipsemet phus dicit. Cū ergo quattuor elemēta semp durabūt: quantū ad eorū substantiā & corpus ēt cæli sit icorruptibile: uidet φ hō q ē seruꝰ ipsorū sm aiam nūq debeat corrūpi ꝓbatio cōsequētiæ: qa nobilitas & excellētia rei sm icorruptibilitatē ipsius maxime attēdit. Cōfirmat pdicta rō Quia aia rōnalis ē præstātior & nobilior atq excellētior oi corpore. Sed corpora cælestia sūt icorruptibilia: ut ꝓbat philosophus in libro de cælo & mūdo: ergo multo magis aia itellectiua est icorruptibilis Ista tamen ratio non est necessaria: sed psuasiua. ¶ Vigesimo sic arguit Dñs Bonauētura. Nulla forma corruptibilis nata est sup se reflecti. Et nos ēt supius hoc cōprobauimus. Sed aia rōnalis sm actū suū ꝓpriū nata est sup se reflecti: qa aia itelligit se: & amat se. Intellectꝰ eni intelligit se: & intelligit se itelligere. Volūtas ēt uult & diligit seipsam: & uult se uelle. Ergo aia rōnalis non est corruptibilis. ¶ Vigesimo primo sic. Omnis uirtus: quæ nō habet finem in operatione: non habet finem in tempore. Sed uirtus intellectiua nō habet finem i operatione. Nō enim determinata est ad tot intelligēda: quin adhuc plura intelligere possit: ergo uirtus itellectiua non habet finem in tempore. ¶ Vigesimosecūdo sic arguunt nōnulli. Nam philosophus dicit i. iii. de anima: quod Anima est locus specierum. Sed locus conseruat locatum: ergo si similitudo bona est: oportet φ in anima intellectiua: de qua loquitur species itelligibles conseruentur. Sed intellectus potest

Intelligere præsentibus itelligibilibus: sicut sensus sentire præsentibus sensibilibus. Ergo anima potest per se in actum intelligendi: sine hoc q aliquid a corpore accipiat. Et ita uidetur: q sine corpore eē possit ex regula: quam Aristoteles in principio de anima ponit: quod si anima habet operationem propriam sine corpore: est separabilis. Ergo aīa rationalis est icorruptibilis. ℭ Hæ autem rōnes: quæ hactenus adductæ fuerūt: phisicæ sunt: nec tamen omnes necessariæ: quia nonnullæ etiam sūt pbabiles & topicæ: atq persuasibiles. Quare si tres rationes theogolicas etiam adduxero: nullas postmodū: quas adducā: habebo.

ℭ Vigesimatertia est: quam magister recitat in. ii. ex itentione Augustini: & bonauentura etiam ipsam cōmemorat: Quæ talis est. ℭ Anima est Imago dei & similitudo: ueluti superius patuit. Si ergo anima secūdum suā naturam est imago dei: sibi assimilatur: hoc autē nō esset si mortis termino clauderetur. Sed cū sit imago dei: nō potest mortis termino finiri. Est igitur imortalis. ℭ Vigesimaquarta ratio hæc est. Si anima esset mortalis & corrupto corpore corrūperetur: sequeref quod multa: imo quasi oīa bona remanerēt irremunerata. & pene oīa mala remanerent impunita. Et ex hoc sequeretur: aliud maius inconueniens uidelicet: quod iustitia dei nulla omnino esset: quinimo sequeretur: quod ipse deus esset iniustus hæc autem sunt in conuenientia maxima: quia & philosophus in topicis: & poete omnes atq oratores deum esse iustum affirmant: in quo: cum sit sūme bonus imo quia est bonitas ipsa per essentiam: nulla iiustitia accedere potest. Si enim principes & potentatus huiusmodi boni appellantur: & maximis laudibus & præconiis ab omnibus extolluntur: quando iustitiam fouent & cōseruāt: bonos honoribus & præmiis illustrādo: malos uero suppliciis afficiēdo: qa p hoc bonū cōmune: qđ bono pticulari pēminet: cōseruatur: quāto magis deus: q est rex regū: & dn̄s dominātiū: cuius regimini & puidētiæ tota creatura subiicit: laudādus erit i hoc: q reddit unicuiq: qđ suū est: alias nō hēret puidētiā rerum: quia entia nolunt male disponi fm phm i. xii. metaphisice. Vn̄ diuin⁹ ille uates liric⁹ dixit. Iust⁹ es dn̄e: & rectū iudiciū tuū: Et iter Iustus dn̄s & iustitias dilexit: eqtatē uidit uult⁹ eius. Et alibi semel loqutus ē de⁹: duo hæc audiui: qa ptās dei ē & tibi dn̄e misericordia: qa tu reddes unicuiq fm opa sua. Deus igif summe Iustus est: & iiustitia in ipso nō est ulla. Pria cōsequētia: seu pria ps āicedētis huius rōnalis discursus pbaf: uidelicet. Si aīa corrūperef: Bona qsi oīa remanerēt irremunerata: & mala ipūita. Quot eni martyres p amore xpi passi sūt & tātis suppliciis atq ludibriis affecti: Quot uiri sancti & probi pro deo corpus suū ieiuniis &

abstinẽtiis macerauerũt. Quot hoĩes frugi mortem potius subire uoluissent: q̃ præceptis dei nõ obtemperare. Et tamẽ isti nullum præmium suorũ laborũ ĩ hoc mũdo sũt cõsequti. Si igĩ mors aĩum pariter & corpus extigueret: bona opera taliũ uirorum: quos supra memoraui: remanerẽt irremunerata. Frustra ꝑphete oẽs pro deo mortificati fuissent. Quorũ unus dixit: Propter te mortificamur tota die estimati sumus sicut oues occiosinis. Frustra iohannes baptista Antra deserti teneris sub annis petiuisset: Oĩa apostolorũ & martyrũ opera uana essẽt & ridiculosa. Pientissimi cõfessores ĩaniter & siñ premio corpus suum ieiuniis abstinẽtiis disciplinis & maceratiõibus afflixissent. Doctores celeberrimi ecclesie sancte dei ĩ uanũ pro fide catholica laborassent & scripsissent: Frustra essent lucubratiões & uigiliæ Thomæ illius aquatis: cuius doctrina refulget & micat ecclesia ueluti luna sole coruscat & illustratur. ℂ Nouimus etiam & scimus: quod multi hoĩes perditissimi & scelestissimi: qui uiuẽtes oĩum sclerũ & flagitiorũ uolutabro coiquinati fuerũt nullos suorũ criminũ & reatuũ ĩ hoc mũdo pænas dederũt. Si ergo aĩa nõ esset immortalis fateri necesse est: quod eorũ scelera & peccata remanerẽt impunita. Et sic iustitia dei periret qa & boni irremũerati: & mali ĩpuniti remãerẽt. Sed qa nullũ bonũ irremuneratũ: & nullũ malũ ĩpunitum remanet apud eum: qui reddet unicuiq; ꝺm opera sua. Ideo necesse est: ut dicamꝰ aĩam rationalem ĩmortalem & ĩcorruptibilem esse. Si quis uero dicat: quod uirtus ĩ hoc mũdo suũ præmiũ cõsequitur: & uicium suuũ supplicium: uehemẽter errat: qa ad sensum uidemus totum oppositum. Palã enĩ est: quod hoĩes frugi & iusti: qui rectum uirtutis & probitatis callem nõ derelinquũt: hoc in mũdo affligũtur: & aduersa fortuna premũtur: ꝺm illud Salomõis eulogiũ. Filius: qui diligitur a dño corripitur. & iterum Quem enĩ diligit dñs: corripit. Flagellat aũt omnẽ filiũ: quem recipit & ipse deus optimus maximusq; ĩ apochalypsi loquitur dicẽs. Quos ego diligo: arguo & castigo. Videmus etiam ad sensum: qd̃ uiris scelestis & oĩ morbo aĩ laborãtibus prospera cũcta succedũt: & pene oĩa ex uoto & aĩ sẽtentia ipsis eueniũt. Quã rem sanctissimus ille iob admirans dicebat. Quare ĩmpii uiuũt: subleuati sũt: cõfortatiq; diuitiis. Domus eorum permanet corã eis propinquorum turba & nepotũ ĩ cõspectu eorum: Bos ipsorum cõcepit: & nõ abortiuit: uacca peperit: & nõ est priuata fætu suo. Tenẽt timpanũ & cytarã: gaudẽt ad sonum organĩ. Ducũt ĩ bonis dies suos & cætera. Hæc ex libro Iob. xxi. c. Dauid quoq; dixit: Vsq;quo peccatores dñe: usq;quo peccatores gloriabuntur. Ieremias quoq;. c. xii. ait. Quare uia ipsorum prosperatur: bene est oĩbus

q̃ p̄uaricāt:& iniq̃ agūt. Hoc.n. uidem⁹ ad sensū. V ñ Martia.i uacerram. Et delator es & calumniator. & fraudator es:& negociator. Et sellator es:& lanista. Miror quare nō hēas uacerra nummos. Quasi uelit dicere. Viri tales:& horum similes soliti sunt habere pecunias. Virtuti aūt non est locus. Iuuēalis. Aude aliquid breuibus gyaris & carcere dignum. Si uis eē aliq̃d. Probitas laudat & alget. Salustius in chatilinario Virtus hebescere:pauptas pro probro haberi cæpit. Si enim Aristoteles p diuinam oīpotentiā reuocaret ad uitam:& tritis lacernis deambularet fatuus ab omnibus cēseret. Qui etiā fm deū uiuūt & peius læto flagitium timent:insulsi & insipientes iudicantur. Que oīa admirans Boetius libro primo de philosophica consolatione in hæc uerba prorupit. O stelliferi cōditor orbis. Qui ppetuo nixus solio. Rapido cælum turbine uersas:Legemq; pati sidera cogis. Et postea subiungit. Omnia certo fine gubernas. Hominum solos respuis act⁹. Merito rector cohibere modo. Nā cur tātas lubrica uersat. Fortuna uices premit insontes. Debita sceleri noxia pæna. At peruersi resident celso Mores solio:sanctaq; calcant. Iniusta uice colla nocentes. Latet obscuris condita uirtus Clara tenebris. Iustusq; tulit crimē iniqui. Nil periuria Nil nocet ipsis Fraus mendacii Compta colore. Sed cū libuit uiribus uti. Quos inumeri Metuūt populi. Sūmos gaudent subdere reges. O iā miseras respice terras. Quisqs rerū fœdera nectis. Operis tanti ps nō uilis. Omnes quatimur fortunæ salo. Rapidos rector comprime fluct⁹. Et quo cælum rgis imēsū Firma stabiles fædere terras. ¶ Hæc ille. ¶ Patet ergo q̃ probi uiri & homines frugi hoc i mundo aduersa fortuna premūt & affliguntur:hoīes uero sceleribus implicitii fauentē hñt fortunā:quæ secū iocat:& ipsis in p̄ñti uita plurimū arridet. Si ergo corrupto corpe aīa corrūperet:iā nō mō seq̃ret q̃ multa bona irremunerata:& multa mala īpunita remanerent:sed etiā seq̃ret:q̃ iusti p bonis eorum opib⁹ haberent pænā:mali uero pro peccatis suis cōseq̃rent lætitiā. Et sic deus eēt iiiustus:& male agerent:quæ oīa dictu horrenda sunt:& nephanda:nec aures audire possūt. ¶ Si eni cum corpore aīa piter extingueret:& post hanc uitam:nulla alia uita prorsus remaneret:uerū esset:quod uiri p̄uersi dicūt Malachie.iii. Vanus ē inquunt:qui seruit deo:& quod emolumētum:qui custodiūt p̄cepta eius. Non esset equidem aliquod emolumentū:si in hac uita boni uiri se uiderent affligi. & in futuro nō sperarent pro hac afflictione delectari:& utilius esset eos bonis presentibus adherere:& in eis delicate uiuere:q̃ deo parere:& mandata eius obseruare. Si ergo non esset alia uita post istā obedire deo non esset emolumentū:sed detrimentum. Vnde re

cte tuba illa apostolica dicebat. Ad hebreos.ii.& prime ad corinthios. xv. Si in hac uita tantum sperantes sumus in christo miserabiliores essemus omnibus hominibus. Cum igitur deus æquissimus sit & summe iustus: qui nullũ bonũ irremuneratũ: & nullum malum derelinqt impunitũ: necesse est ut chatolice dicam⁹.ꝙ corrupto corpore anima nõ corrũpitur: sed semp remanebit immortalis & incorruptibilis: & ꝙ post hanc uitã alia erit uita: in qua: aiæ q̃ pie & sancte hoc in seculo uixerint: gaudiis perfruent eternis: q̃ uero male ꝑpetuis suppliciis torquebuntur. Hac ratione utebatur æthere⁹ ille clauiger petrus disputãdo uel ꝑdicando contra illos: qui ad corruptionem corporum animas simul emori arbitrabantur: ut dicit Alexander de ales ex auctoritate doctorum ueterum: qui affirmant beatum ipetrum apostolum usum fuisse hac ratione. Si dicatur: ꝙ hæc ratio non cogit: Quia sicut suscitatur corpus: ita potest suscitari & aia. Respondet bonauẽtura: ꝙ hæc instantia friuola est & absurda: quia si destrueret aia: annihilaret: & sic ñ posset suscitari: sed necesse eẽt: ꝙ alia anima de nouo crearet. Et tũc non esset eadem anima numero: q̃ prius erat: & cõsequẽter nec idẽ homo: sed alius. Et sic unus operaret bonũ: & alius pro ipso consequeret gloriam: & aliqs malũ patraret: & alius pro ipso reciperet pænã. Qđ ẽ absurdũ & incõueniens. & sic instãtia nulla ẽ. ¶ Et iõꝑdicta rõ optime cõcludit: quã etiã Thomas paucis in.ii. S. recitat dicens. ¶ Ad deum inqt pertinet habere curã & prouidẽtiam de omnibus: q̃ i mundo sunt & præcipue de iis: quæ circa homines geruntur: & maxime circa bonos: & eos qui sunt deo similimi: ut habetur ex uerbis philosophi in x. ethicorum qui dicit: ꝙ homo sapiens ẽ deo simillimus: & sibi amãtissimus. Sed nõ potest esse sine iniustitia ꝓulsoris & gubernantis: ut mali non puniantur: & boni non præmientur. Cum ergo iniustitia i deũ cadere non possit: oportet omne malum puniri & omne bonũ premiari. hoc autem in uita ista non contingit: cum frequẽter bõa malis eueniant: & econuerso. Ergo bonorũ remuneratio: & malorum punitio erit post hanc uitam. Aia ergo ratiõalis ẽ immortalis. ¶ Hæc ille. Sed perscrutabitur aliquis sic incidenter. Cur diuina prouidentia permittit bonos in hac uita torqueri: malos uero lætari: quia dictum est superius: ꝙ qui pie uiuunt in christo affliguntur: & persequtionem patient hominibus uero scelestis ex uoto cuncta succedunt. Dicitur ad hoc: ꝙ non est aliquis adeo malus in hoc mundo: qui non aliquãdo aliqđ bonum opus operetur: siue aliquod bonum faciat. & ita econuerso: non est aliquis adeo iustus qui aliquando saltem uenialiter non peccet: iuxta illud. In multis offendimus omnes. Et alibi dicitur. Si dixerimus ga

peccatum non habemus:ipsi nos seducimur:& ueritas in nobis non e.
Et iterum. Septies in die cadit iustus:& septies resurgit. Cice. et in epi
stolis dicit: quod non est aliquis tam linceis oculis q aliquando nō cespi
tet:qui aliquando ñ offendat. Sed tamen cū de peccatis agitur nullam
de christo & beata uirgine prorsus uolo fieri mentionem:quia ipse nul
lum peccatum actuale admisit:neq dolus inuentus est in ore ipsius.
Caruit etiam originali:quia de spiritu sancto conceptus est. Beata au
tē uirgo maria caruit omni peccato actuali:quia nec ueniale nec mor
tale commisit. De originali uero nihil affirmare ausim:nisi id:quod di
cit dominus Bonauentura ordinis minorum in. ii. sed clarius & diffusi
us in. iii. Id uero quod ipse asserit circa materiam istam uerum esse:
nullus sapiens ambigit. Sic ergo quando dico quod non est aliquis ita iu
stus qui uenialiter saltem non peccet. secludo semper christum & ma
trem eius:ne aliqs in sermone me carpere possit. Quia ergo nullum
Bonum irremuneratum:& nullum malum impunitum est apud deū
affligit deus iustos in hoc mundo:ut a peccatis suis expurgētur:& cla
riores reddantur:quia quod flabellū tritico:quod fornax auro : quod
lima ferro hoc facit tribulatio uiro iusto:ut dicit Augustinus. Econuer
so autem mali in hoc mundo bonis fortunæ lætantur:quia si quid bo
ni fecerint :præmium suum consequuntur: anteq̄ ex hac uita disce
dant. unde sanctus Grego. in moralibus:dicit: quod deus facit cū hoībus
sicut faciunt homines cum iumentis:& sicut faciunt medici cū ægro
tis. Dicit enim sic. In suis autē uoluptatibus relaxaī iniquus: quia tā
to ei temporalia bona suppetunt:quanto ei æterna denegantur. Iniu
stus ad debitā mortē currēs:effrenatis uoluptatibus utitur:qa & uituli
qui mactandi sunt:in liberis pabulis relinquuntur. At cōtra iustus a
delectatione transitoria restringiī:quia nimirū Vitulus ad laboris usū
uitæ deputatus sub iugo retineī:Neganī electis in hac uita Bona ter
rena:qa & ægris:quibus spes uiuendi ē neq̄q̄ a medico cuncta:q̄ appe
tunt:cōcedūtur. Dantur autē reprobis bona:q̄ in hac uita appetunt:
qa & desp͛atis egris omne:quod desiderant: non negaī. ¶ Hæc ille.
Vigesima qnta & ultima ratio ē ista. Palā ē eni: quod finis ultimus rōnalis
creature ē btitudo pfecta. Nā oīa creauit de⁹ pp hoīem:hoiem aūt pp
seipsum:ut summum bonum intelligeret & cætera. Ergo notum est:
hominem esse ordinatum ad aliquam perfectionem sempiternā. hoc
enim luce clarius constat ex clamore naturalis appetitus & desiderii ra
tiōalis creaturæ:de quo null⁹ dubitat:nisi q suæ mētis cōpos nō ē. psp
cuū ē. n. quod oīs hō naturalr btitudinē appetit:& quod omnes uolumus esse

beati. Patet hoc etiam in primo ethicorum de beatitudine in generali: & ex decimo de beatitudine in speciali. Vnde Boetius de philosophica consolatione. Omnis mortalium cura: quã multipliciũ studiorum labor exercet diuerso quidẽ calle procedit: ad unũ tñ beatitudinis finẽ nitit̃ puenire. Id aũt ẽ bonũ: quo quis adepto nihil amplius desiderare queat: quod quidẽ ẽ omnium bonoꝝ sũmũ: cũctaq; intra se bona cõtinens: cui si quid abforet: iã summũ eẽ nõ potest: qm̃ relinqret̃ extrinsecus: quod esset optandũ. liquet igit̃ beatitudinem essectatum omniũ bonorum aggregatione perfectũ. Et paulo post subdit. Est enim mentibus hominum ueri boni naturaliter inserta cupiditas. Omnes igit̃ beatitudinem appetunt naturaliter. Sed quia bonum: in quod naturaliter fertur appetitus: & finis coincidunt: quia oẽ bonũ habet rõnẽ finis: & oĩs finis habet rõnẽ boni. Ideo beatitudo: in quã naturaliter humanꝰ tẽdit appetitus: ẽ finis ultimus creaturæ rõnalis. Nec põt dici ꝙ aĩa rõnalis sit principaliter creata pp operatiões uiriũ: quas habet cõmunes cũ brutis: uel pp bona ista corporalia q̃ ea uiliora sunt: quia nihil est pp uilius se cũ finis sit nobilior iis: que sunt ad finem: tũ etiã q̃a nobiliori uirtuti & potẽtiæ nobilior cõpetit pfectio. Ergo cũ uires animæ. quibus homo añcellit bruta aĩalia: nobiliores sint uiribus illis: quibus cũ brutis cõmunicat: ipsis cõpetit pfectio nobilior. Ergo fælicitas alia erit animæ rõnalis ꝟm uires illas nobiles: q̃ sit ea: q̃ ẽ ꝟm uires iferiores: q̃ ẽ in bonis presentis uitæ. Ideo recte philosophus dixit in ethicis. ꝙ fælicitas non consistit in habitu: sed in operatione altissimæ potentiæ respectu nobilissimi obiecti. Auicẽna etiã dicit in metaphisica sua: ꝙ fælicitas uera & perfecta cõsistit in cõtẽplatione primæ & summæ ueritatis: q̃ ẽ deus. Finis ergo rõnalis creaturæ ẽ aliqđ bonũ summũ & optimum p se sufficiens: & aliqua pfectio sempiterna: hoc autẽ nihil aliud est: q̃ beatitudo. Ergo beatitudo ẽ finis ultimꝰ rõnalis creaturæ. Sed in hoc mundo non põt aĩa cõseq finem istum: ergo in alio. Ergo necesse est ponere aĩam rõnalem imortalem. ꝙ autem homo nõ possit conseq finẽ istũ in hac uita: nec esse beatus in hoc mundo: patet q̃a uita ista multis langoribus & amaritudinibus respsa est ut dicit boetius: quã multe & infinitæ quodãmodo miseriæ concomitantur: puta uarietas fortunæ: Infirmitas corporis: sicut ad sensum uidemꝰ: ꝙ humanũ cospus subiectũ est innumeris & infinitis langoribus & morbis Sed de miseria humana uide plinium in septimo naturalis historiæ. Nec etiam possumus consequi beatitudinem in uita ista ꝓpter imperfectionem scientiæ & uirtutis: nec non propter instabilitatem: & fatigationem in excercendo actus perfectos: intantũ: ut nulla operatio:

quantuncunq; In principio delectabilis sit: possit cõtinue esse delectabilis: immo quando fatigatio per eam sequitur: delectabile erit cessare ab ipsa. Et palam est, beatificam operationem non esse fastidiosam nulla miseria aut amaritudine respersam sed esse ab omnib⁹ curis calamitatibus & miseriis immunem. ergo Beatitudo non potest haberi in p̃senti uita. Vnde Augustinus libro. xiii. de trinitate capi. viii. ꝓbat hoc per rationem dicens. Morientem uita ipsa deserit. Si beata: aut ergo nolentẽ deserit aut uolẽtem: aut neutrum. Si nolẽtem quomodo est beata uita: que ita est in uoluntate: ꝙ non sit in potestate. Si autem uolẽtẽ: quomodo uita beata erit: quã noluit: qui hẽbat. Si dicas neutrum: nec nolle: nec uelle: sed nec illa beata est uita: que talis: est ut quem beatum faciat amore eius indigna sit. ℭ Hæc ille. Potest etiam probari aliis mediis: ꝙ beatitudo non possit haberi in præsenti uita: primo quia nulla res uitæ præsentis potest facere hominem beatũ. Non sensibiles & corporee uoluptates: quia si sic. nil obstaret: quinetiam canes: porciq; & asini possent esse & appellari fælices: tum etiam. Quia ſm Auicennam Gula & coitus ducunt hominem ad miseriam: quæ beatitudini opponitur. Cicero in maiore catone. Intemperate libidies corpus effetum cito tradunt senectuti. Sed nonmodo senectuti: uerum etiã inopiæ. In qua magnam esse miseriam homines iudicant: quia pauperes ludibrio & derisui sũt omnibus. Iuuenalis. Nil habet infælix paupertas durius in se: q̃ ꝙ ridiculos homines facit. Nec honores faciunt hominem beatum: quia beatitudo est in illo: qui beatus est. honor autem nõ est in honorato: sed in honorante. propter quod dicitur communiter ab omnibus ꝗ honor est honorantis. Hoc est: quia non est in arbitrio illius qui uult aut debet honorari: ut honoretur: sed in arbitrio illius: q honorat. Exempli gratia si transit aliquis per uiam: est in arbitrio meo si uolo honorare ipsum: uel nõ: & ñ in arbitrio illius: cui exibeť honor. Ideo per hoc probat philosophus beatitudinem non consistere in honore: quia beatitudo est in illo: qui est beatus. Sed honor non est in honorato sed in honorante: in cuius arbitrio est honorẽ exibere: si uult: ergo in honoribus summũ bonum non consistit. Sed neq; in diuitiis: quia beatus nihil desiderat. nihil enim desideratur: nisi bonũ. Sed beatitudo cõtinet omnia bona: ut patuit superius ex auctoritate Boetii. ergo beatus nihil potest desiderare. Sed pecuniæ non possunt satiare appetitum nostrum: immo quanto qs plus possidet pl⁹ desiderat: ſm illud iuuenalis. Crescit amor nũmi: quantum ipsa pecũia crescit: & oratius in odis dicit. Crescentem sequitur cura pecuniam. Vide Boetiũ de consolatione: qui perpulchre dicit diuitem non posse satiari pecu-

nia. Et sic beatitudo non consistit in pecuniis. In potentiis autẽ & dignitatibus minime consistit: quia isti tales semper torquentur nõ solũ desiderio acquirendi plura: q̃ possideant: sed etiam metu amittendi ea que possident: ut Cicero testatur in paradoxis. Nec solum timẽt pdere dominium: sed etiam uitam: ueneno uel quacũq; alia cã: qa necesse est ut ii: qui ab aliis timeri uolunt: ipsos quoq; a quibus timẽtur: formidẽt: ut dicit Cicero in officiis hinc Virgilius semper introducit Achatem socium æneæ: quia ut seruius exponit: Achates dr̃ solicitudo uel cura q̃ semper regũ comes est. Multotiens etiam expelluntur ex regno: & aduersa fortuna premuntur sæpenumero ii: qui honoribus uel dignitatibus alios præcellunt. Oratius. Sæpius uentis agitatur ingens Pinus: & cælsæ grauiore casu Decidunt turres feriuntq; sũmos. Fulgura montes. Non ergo in potentia aut dignitate sũmum bonum consistit. Sed diceret aliquis q̄ in uiribus corporis: aũt pulchritudine consistit beatitudo perfecta. Contra quia s̃m Salustium. Forma uel ætate uel morbo defloreſcit. Virgilius. O formose puer nimium ne crede colori. Alba ligustra cadunt: uacinia nigra leguntur. Ouidius de arte forma bonum fragile est quãtumq; accedit ad annos: Fit mior & spacio carpitur ipsa suo. Nec semp uiole: nec semper lilia florẽt. ¶ Et cadit amissa spina relicta rosa: ¶ Et tibi iam uenient cani formose capilli. ¶ Iam uenient rugæq; tibi corpus arent. ¶ Et simile dicẽdũ ẽ de uiribus corporis: q̃ senescente corpore deficiũt. Morbo ẽt uel alia causa diminui ac debilitari possunt. Et breuiter loquendo: nulla res temporalis hominem beatum efficere potest: quia de rõne beatitudinis pfecte est: q̄ cõtineat oĩa bona intra se: & q̄ nihil mali habeat admixtũ: & cõsequẽter q̄ nũq̃ possit amitti: & q̄ appetitus noster totalit̃ qescat i ipsa. Hæc oĩa patẽt ex auctoritate Boetii superius inducta. Sed sic est: q̄ nulla res pñtis uite cõtinet in se aliqd horũ quatuor: & nihil horũ põt habere hõ in pñti uita: dũ uiuit: ergo in pñti uita nullus põt eẽ beatus. Primo enim nullus habet omnia bona: sed cuilibet aliquid deest: uel sanitas: uel diuitiæ: uel florida etas: uel littere: uel liberi: & si habet liberos forte sunt scelesti aut fatui: uel si habet liberos uirtute præditos: ñ sunt pulchri: aut uxorem habet deformẽ: si uero formosa & speciosa sit uxor: impudica forte & adultera est: q̄ si non est: timet ne fiat uel forte etiam habet sorores: aut filias impudicas: ueluti de Cæsare augusto narrat Suetonius. Et sic cuilibet homini aliqd deest. Vñ Macharbal præfectus equitum Hannibalis: cum post cannensem cladẽ suasisset ipsi Hannibali: ut q̃primum romam se conferret: quia cænaret i

capitolio cum ioue:hoc est:quia potiretur rerum :& romanum sibi subigeret imperium:& Hannibal hoc neglexisset : exclamauit mahar-bal non omnia eidem dii debere. Vincere scis Hannibal : uictoria uti nescis:& hoc ponit liuius de secundo bello punico Plutarcus etiam ĩ uita Hannibalis idem testatur. Verum non omnia(ut nestor ille apđ homerum inquit)data sunt hominibus simul.Oratius in odis nihil est ab omni parte beatum . Gicero in lælio: nihil difficius est q̃ inuenire aliquid:quod in omni genere suo sit perfectum. Et ex hoc etiam sequitur:ꝙ nullus in hoc mundo contentus esse potest unde dixit Oratius ad mæcenatem scribens:ꝙ nullus sua sorte uiuit contentus. Nullus etiam adeo est:fœlix:qui non habeat aliquid mali permixtum illi felicitati:ut patuit unde Salomon in prouerbiis.Risus dolore miscebitur & extrema gaudii luctus occupat.Bernardus.Surgat pater ille uenerabilis Adam una cum posteritate:& dicant. Vtrum in hac uita pacem sine bello: risum sine fletu: consolationem sine tristitia : nuptias sine planctu:rosas sine sentibus & aculeis: uitam sine morte habuerit. ¶Nihil est etiam in hoc mundo stabile & perpetuum : sed omnia caduca:fluxa:& labentia sunt:mutabilitatiq; subiecta:qualia sũt omnia corporis & fortune bona:quæ secundum Salustium breui dillabuntur.Beatitudo autem perfecta dicit sempiternam perfectionem: ergo in bonis presentis uite non potest haberi perfecta beatitudo:& sic nullus in hoc mundo beatus esse potest. De hac materia uide philosophũ in primo ethicorum & Boetium in libro de consolatione : & beatum Thomam in libro:qui dicitur prima secunde. ¶Hoc autem luce clarius constat si consideramus:quia nullus homo uiuere potest:qui non aliquando moriturus sit. Vbi autem est mors:necesse est timere:& ubi est timor:ibi non est securitas:& ubi non est securitas:ibi nõ potest eẽ beatitudo:ergo ratione mortis nullus homo potest esse beatus in uita presenti. ¶Cum igitur finis ultimus rationalis creature sit beatitudo perfecta:& aliquod bonum indeficiens:quod non potest consequi in hoc mundo:quia ut probauimus:in hoc mundo nullus potest eẽ beatus:si anima corrumperetur:sequeretur:ꝙ homo frustra esset creatus a deo & frustra natus esset. Quod est contra philosophum in primo & secundo cæli:nec non in tertio de anima:qui dicit:ꝙ deus & natura nihil agunt frustra. Quod autem hoc sequeretur:patet quia frustra dicitur esse illud:quod non potest consequi finem suum:ad quem est. ¶Si dicatur ꝙ hæc ratio nihil est:quia neq; dãnati consequũtur finẽ suum. Et sic non inconuenit aliquid esse frustra. respõdetur ꝙ potuis

sent consequi: si uoluissent. Et ideo non frustra creati sunt: qa ad hũc finem creauit hominem altissimus: ut consequatur uitam eternam: si bonum operatus fuerit: si uero malum ab ipsa excludatur. Operari autem bonum & malum est in arbitrio hominis: tamen quantum ẽ in se: uult deus omnes homines saluos fieri uoluntate scilicet antecedẽte licet non uoluntate consequente: quæ distinctio non attẽditur ex pte uolũtatis diuine: in qua nihil prius aut posterius est: sed ex pte uoluntarium. Modo sic est: ꝙ si anima corrumperetur ad corruptionẽ corporis: nullus homo posset consequi uitam æternam ad quam creatus est: & sic iste defectus esset deo imputandus: quia frustra hominẽ condidisset. ꝙ autem homo damnetur: non deo: sed sibi imputatur: qa sua sponte ab hoc fine uoluit excludi. Et sic cessat instantia. ¶ Hanc rationem innuit etiam spiritussancti cytharedus: cum ad deũ loquẽs dicit. Nunquid enim uane constituisti filios hominum: quasi dicat non. Vane enim homines deus constituisset: si ad corruptionem corporis anima pariter corrumperetur: quia uanum dicitur esse illud: quod est ad aliquem finem: quem nullo modo potest consequi: ut dicitur in secũdo physicorum. Cum igitur neq; causaliter neq; fortuito neq; uane creati fuerint homines: sequitur ꝙ anima sit imortalis. ¶ Hanc etiam rationem tangit implicite dominus Albertus magnus in libro de origine animæ dicens: quia deus & natura nihil agũt frustra: & iste duæ potentiæ nostræ: uidelicet intellectus & uoluntas producte sint ad cõsequendum primum uerum: & sũmum bonum: & hic non acquirantur: ut patet: quia quod est temporale uere beatum & fælicem efficere non potest: sequitur: ꝙ de duobus alterum sit necessarium: aut ꝙ iste potentiæ sint frustra: aut ꝙ sit dabilis alia uita præter istam: in qua consequamur obiecta nostra: quod est impossibile: si post hanc uitã imortales non remanerent animi. ¶ Hæc ille. Hoc etiam mediũ assumit Henri: de gãda. i suis quodli. ad ꝓbãdum intentũ. Palam est inquit: ꝙ tota species non caret suo fine cõmuniter: quin illum in aliquo indiuiduo consequatur. Sed notum & compertum est naturaliter: beatitudinem esse finem speciei humane: ergo notum est hominem posse cõsequi illam saltem in aliquo indiuiduo. Sed non potest cõsequi ipsam in uita ista: ergo i alia: igitur anima est immortalis. ¶ Si dicatur ergo saltem ille animæ: quæ non consequuntur finem istum erunt corruptibiles: non sequitur: quia corruptibile & incorruptibile sunt differentiæ entis: differentiæ autem speciem uariant: si ergo ille animæ: quæ finem suum consequuntur sunt incorruptibiles per naturam: ille uero

quæ ipsum non consequuntur per naturam sunt corruptibiles seque retur:ꝙ specie differrent:& sic non omnes homines essent eiusdē spe ciei:quod dicere est absurdum. Restat ergo ut dicamus:ꝙ tam ille ani me:quæ finem suum non consequentur:q̄ ille quæ ipsum consequen tur omnes per naturam incorruptibiles sunt:ut & i illis iustitiæ diuiæ seueritas:in istis uero misericordiæ benignitas ostendatur:iuxta illud: quod per prophetam dicitur uniuersæ uiæ domini misericordia & ue= ritas. Et iterum. Misericordia & ueritas obuiauerunt sibi iustitie & pax osculate sunt &c. ℂ Dominus etiam Bonauentura & Alexander de ales in. ii. dist. xix. huic rationi innituntur dicentes. Remoto ultimo fi ne:qui principaliter mouet:omnes alii fines frustra sūt:omnesq̄ act⁹ & operationes friuole sunt & uane. Sed finis ultimus cuiuslibet opera tionis humanæ est beatitudo perfecta:ergo si illa non est:quæcūq̄ fa cit anima:facit frustra:inaniterq̄ & incassum laborat. Omnes huma= ni actus uani & ociosi essent: quelibet operatio nostra friuola inanis & ridiculosa esset. Nullum uirtutis premium remaneret. Si igitur hoc est inconueniens maximum:& dictu horrendum:necesse est illum fi= nem ponere. Vbi autem est beatitudo:ibi est securitas:& ubi est secu= ritas:ibi est imortalitas:quia ubi mors potest accidere:necesse est time re. Vbi autem est timor:ibi non est securitas. & sic oportet:ꝙ ubi ē se= curitas:ibi etiam sit imortalitas. Et sic a primo ad ultimum ubi est bea titudo perfecta:ibi est imortalitas. Cum igitur anima rationalis sit hu iusmodi beatitudinis capax:& apta nata finem ultimum consequi:ne cesse est:ꝙ sit imortalis. Alias non esset beatitudinis capax si aliquādo moriretur:cuius oppositum senserunt omnes pœne philosophi græ= ci:latini:babylonii:assirii:caldei:arabes:& ægiptii qui omnes animā ra tionalem beatitudinis esse capacem asseruerunt:hæc autem duo repu gnāt:mortalitas:& beatitudo. Quare & cætera. Dicit autem domin⁹ Bonauentura:ꝙ hæc ratio est demonstratio quædam:& hoc dictum est ex intentione Augustini:qui in. xii. de trinitate dicit:ꝙ potissima ra tio deueniendi in cognitionem immortalitatis aniæ:sumitur ex ratio ne finis:quia finis imponit necessitatem iis:quæ sunt ad finem. Subla to enim fine ultimo:omnes humani actus:ut pauloante dictū est:cas= si sunt & uani. Cum ergo anima rationalis creata sit ad participādam summam beatitudinem:& beatus esse non potest:qui bonum: quod habet potest amittere:quia hoc ipso iam habet unde timeat: & unde etiam doleat:& ita unde miser existat:necesse est ipsam rationalē ani= mam esse icorruptibilem & imortalem:alias neq̄ capax:neq̄ ꝑticeps

btitudis esse posset sicut pauloante patuit quia de ratione beatitudinis est: ꝙ sit sempiterna perfectio: summumq́ ac indeficiens bonũ: quod esset impossibile: si ibi mors aut corruptio aliqua posset accidere. Est enim implicatio contradictionis ꝙ aliquid sit uere beatum: & bonum: quod habet: propter mortem: uel propter aliam q̃uis causam possit amittere. ¶ Hæc autem ex intentione Augustini dicta sunt ubi supra. ¶ Et sic terminantur uiginti supra quinq́ rationes: animæ immortalitatem pariter comprobantes. Et credo ꝙ nullus rationem aliquã efficacem possit adducere ad probandum intentum: quã ego hic non cõnotauerim. ¶ Duo etiam exempla adducere: animo sedet: ut uiri rudes & imperiti: qui rationum capaces non sunt: aliquid persuasionis: possint accipere. ¶ Legitur ꝙ religiosus quidam disputabat cõtra philosophum quendam animæ immortalitatem denegantem: & usus est hoc dillemate coutra præfatum philosophum. Aut anima inquit est mortalis aut immortalis: Si anima mortalis est: & credis eam esse imortalem: nullum tibi inde proueniet incommodum. Si autem immortalis est: & credis eam esse mortalem aliquod tibi potest euenire incommodum: ergo melius est ut anima credatur esse immortalis: q̃ mortalis Quia ẜm ueram rationem: & animum sapientem si ppositis duob⁹ ex quorum uno aliquid mali prouenire potest: ex altero uero minime magis est eligendum illud: ex quo nihil mali nobis contingere potest: q̃ illud ex quo detrimentum aliquod & incommodum consequi possumus. ¶ Hoc est primum exemplum. Secundum autem simile est huic. Non aiunt maiorem illum catonem hoc dilemate usum fuisse. Vel anima inquit est mortalis: uel immortalis. Si mortalis est: & credimus eam esse immortalem: non erunt post hanc uitam: qui nos ignorantiæ uel imperitiæ redarguant: aut qui de contraria opiniõe nos cõfundant. Si uero sit immortalis: nos q̃ sumus huius opiniõis poterim⁹ eos confundere qui contrariæ opinionis sunt. Ergo melius ẽ: ut teneamus ipsam esse immortalem: quia nunq̃ periculum imminebit: ꝙ aliquis post hanc uitam de hac opinione nos redarguat uel repræhẽdat. Quod nobis contingere posset: si contrariam opinionem teneremus ¶ Iam iam igitur prælibatas rationes philosophorum poetarumq́ & oratorum auctoritatibus: fulcire: munire: atq́ corroborare decreui: ut ostendam etiam eos: qui a fide nostra fuerunt alieni: Quiq́ christiani nominis caracterem nunq̃ susceperunt: animæ rationalis immortalitatem firmiter & obnixe tenuisse. ¶ Sciendum est igitur: ꝙ gregorius nissenus dicit Aristotelem tenuisse animam rationalem corruptibilẽ esse quia posuit eam esse formam corporis. Sed recte mentitus est i ca

put suum. Immo dico ꝙ Aristoteles tenuit immortalitatem animæ: ꝗ uis posuerit ipsam esse humani corporis formam. Et quod uerum sit li bet ex uerbis ipsius hoc perscrutari. ¶ In multis enim locis dicit intel lectum esse perpetuum & incorruptibilem. Nam in primo de anima dicit: qđ intellectus uidetur quædam substantia esse & non corrumpi ꝙ āt hoc non possit intelligi de aliqua substantia separata: que sit intel lectus agens: uel possibilis: ex uerbis ipsius manifeste apparet. Et ideo non est opus hoc ad præsens discutere. ¶ Item in eodem libro dicit ꝙ intelligere & considerare corrumpuntur: quodam interius corrupto: ipsum autem intellectum impossibile est. s. corrumpi. Quodam interi us corrupto. s. phantasmate: uel passiuo intellectu. Sic enim ab Aristo etel nominatur. ¶ Item in. ii. de anima dicit. Hoc solum contingit se parari: sicut perpetuum a corruptibili. Vel sic: Separatur hoc ab hoc tāq̄ perpetuum a corruptibili. ¶ Item ibidem dicit. ꝙ reliquum genus animæ. s. intellectus: separatur ab aliis partibus animæ sicut perpetuū a corruptibili. Nonnulli tamen sensum isti⁹ textus extorquere: uel po tius deprauare conant. ¶ Item in. iii. de anima ponit differentiam iter sensum & intellectum: quia excellens sensibile corrumpit sensum: & ꝓ pter hoc postea minus sentit minus sensibile: sed nō sic est de itellectu: immo postq̄ itellexerit summe intelligibilia: magis intelligit inferiora: ergo itellectus non debilitatur in operando: & tūc ultra sequitur ꝙ sit incorruptibilis in essendo. Nec ualet dicere: quidam dicit ꝙ intellectus est incorruptibilis qa non corrumpit ab obiecto: eo ꝙ non habet orga num: qm̄ philosophus dicit. ꝙ ideo non corrumpitur ab obiecto: quia est immixtus: & consequēter ē icorruptibilis cū nihil corrūpat p se: nisi mixtum & habens contrarium. ¶ Itē in eodē libro dicit. Separatū ē autem est solum hoc: quod uere est: & hoc solū imortale & ppetuū est. Hanc aūt rōnē assignare uidet: qa hoc solū imortale & ppetuū esse ui det: qa hoc solū ē sepatū. ¶ Sed de quo itellectu hic loq̄t dubiū eē pōt qbuidā dicētib⁹ ꝙ loq̄t de itellectu possibili: qbusdā ꝙ de agēte: quorū utrūq; appet eē falsū: si diligēter uerba Aris. cōsiderēt. Nā utrūq; dixe rat Aristo. sepatū. Restat igit: ut itelligat de tota itellectiua pte: q̄ qdē sepata dicit: qa nō ē ei aliqđ organū: sicut ex uerbis eiusdē Aris. patet. dixerat aūt in primo de anima ꝙ si ē aliqd aīæ operū aut passionum proprium ipsius contingit utiq; ipsam separari. Si uero nullum est ꝓ prium ipsius: non utiq; erit separabilis. Cuius quidē cōis ratio tacta ē superius: quia unumquodq; operatur. inquantum est ens: & unicuiq; eo modo competit operari: quo sibi conuenit esse. Est autem unumqđ

ꝙ ens p formã suã. Formæ igitur: quæ nullam operationem habent si ne coniunctione suæ materiæ: ipsæ non operantur: sed compositum est: quod operatur per formam. unde huiusmodi formæ ipsæ quidem proprie loquendo non sunt: sed eis aliquid est. Sicut enim calor non calefacit: sed calidum: ita etiam calor non est per calidum proprie lo= quendo: sed calidũ est ꝑ calorem. Propter quod Aristoteles dicit in. x. metaphisicæ. ꝙ de accidentibus non uere dicitur: ꝙ sunt entia: sed ma gis ꝙ sunt entis: & similis ratio est de formis substantialibus quæ nul= lam operationem habent absq̃ communicatiõe materiæ hoc excepto ꝙ huiusmodi formæ sunt principia essendi substantialiter. Forma igi tur: quæ habet operationem ẜm aliquã sui potentiã uel uirtutẽ absq̃ communicatione suæ materiæ: ipsa ẽ: q̃ habet eẽ: nec est per esse com= positi tm̃: sicut aliæ formæ: sed magis cõpositũ ẽ p eẽ ei⁹. Et iõ destru= cto composito destruit̃ illa forma: q̃ ẽ p esse cõpositi. Non autem opor tet: ꝙ destruatur ad compositi destructionẽ illa forma. p cuius eẽ ẽ cõ positum: & non ipsa per esse compositi. Patet ergo ꝙ philosophus nõ loquitur de aliqua substantia separata. q̃ sit intellectus agens aut possi bilis: sed de ipsa anima itellectiua cũ dicit. Separatum autem est solũ hoc quod uere est: & hoc solum imortale ac ꝑpetuũ ẽ. ¶ Itẽ in. ii. phisi corũ de aia loquens sic dicit Aristoteles. Quomodo aũt sepabilis hæc se hẽat: & quid sit: philosophiæ primæ opus ẽ determinare. Tenet igit̃ phs ꝙ aia post mortẽ remaneat: cũ dicit ꝙ ad methaphisicum pertinet cõsiderare: quomõ aia a corpore sepata itelligit: & quid sit: q̃a ad natu= ralem pertinet considerare de ipsa solum ꝓut est forma hoĩs: & infor= mans corpus hũanũ: & ñ prout considerat̃ sepata a corpore: q̃a hoc ꝑtinet ad primũ suum phm. Vnde non sine cã querit in. iii. dc aĩa utꝝ intellectus nõ sepatus a magnitudine intelligat aliquid separatũ. Per quod dat intelligere quod aliquid potet t intelligere separatus: qđ nõ põt nõ sepat⁹. In quibus etiam uerbis ualde notandũ est: ꝙ phs dixe= rat prius utrũq̃ itellectũ. s. possibilẽ & agẽtẽ: sepatũ: hic tñ dicit eũ nõ sepatũ. Est. n. sepatus: inquãtũ nõ ẽ actus organi: nõ sepatus uero: in= quãtũ ẽ ps: siue potẽtia aiæ: q̃ ẽ actus corporis: sicut supius enucleatũ est in primo capite. ¶ Sed attende parũp. Quid præfatus phs dicat li bro. xv. aialiũ. Relinquit̃ãt: inqt intellectũ solum de foris aduenire. & diuinum esse solum. Vel ut alii codices habent: Solus intellectus in= trat ab extrinseco. Et causam assignat ibidem dicens. Nihil enim ipsi= us operationi communicat corporalis operatio. ¶ Et in libro de pro= prietatibus elementorum iterum hoc diuinum uerbum intulit dicẽs. ¶ In nato sit spiritus uite iussu dei. Ergo ñ accipit esse aĩa rationalis

per generationē: ſed a cā extrinſeca: & ꝑ cōſequēs nō pōt accipe ñ eē ꝑ corruptionē: qa illud: qd nō ē generabile: nō ē corruptibile. Nec pōt ēt dici: ꝙ aia itellectiua poſſit accipe nō eē ꝑ aliquā aliā cām corruptiu nqa ei⁹ eē non ſubeſt alicui tali cauſe: cū ſit a ſupiori imediate. ℂ In tertio aūt ethicoꝝ uult ꝓfat⁹ phus: ꝙ fortis debet ſe exponere morti pro re publica & .ix. ethi. uult idē. Ergo ibidē ēt tenuit imortalitatem aiæ. Probat̄ cōſequētia: qa null⁹ ꝑp quodcūq; bonū uirtutis: uel in ſe uel in alio: uel cōmunitatis: debet uel pōt appetere oino nō eſſe ſuum qa ſm Auguſtinū tertio de li. arbitrio. Nō eē nō pōt appeti. Sed ſi aia non eſſet imortalis: moriens acciperet nō eſſe totaliter. ℂ Aſſerit etiā in .x. ethi. Idē Ariſtoteles fælicitatē cōtēplatiuā actiua digniorē eē: qa eſt diuturnior. Sed fælicitas actiua extēdit̄ uſq; ad terminū huius uitæ corporalis: ergo cōtēplatiua fælicitas remanet ēt poſt hāc uitā: nō aūt i corpore: ergo i aia. Ergo ex intentione Ariſtotelis neceſſe eſt: ꝙ ponamus aiam rōnalē incorruptibilē. Non enim ꝑ ſe pōt corrūpi: cū ēt inferiores uires ut ſenſitiue: de qb⁹ min⁹ uidet̄: debilitentur tm̄ ex i diſpoſitiōe organoꝝ. Nec etiā ꝑ accidēs: cum non ſit forma ſup aliud delata: ſed ſ b̄a q̄dam per ſe ſubſiſtens. ℂ Sed annotatu ꝑcipue dignū eſt: quod in libro de morte & pomo pro imortalitate animæ intellectiue deprompſerit. Ve inquit animæ peccatrici: quæ nō habet poſſe redeundi ad locum ſuum: quia turpia opera delectationis corporis ipediunt eius aſcenſum ſurſum. Dicit ēt theophraſtus ꝙ moriens Ariſtoteles tales: ab imo pectore ad deum preces effudit. tu qui ſuſcipis aliorum aias philoſophorū: ſuſcipe queſo animā iſtā. ℂ In undecimo uero methaphiſice expreſſe & clara uoce aioꝝ imortalitatem profitetur Nam ibidem poſtq̄ demonſtrauit: ꝙ formæ non ſunt ante materias: quia quando ſanatur homo: tunc eſt ſanitas: & figura ſphæræ æneæ ſimul eſt cum figura ænea. Conſequenter inquirit utrum aliqua forma remaneat poſt materiam. Et dicit ſic: ſm intellectum Boetii: Si uero aliquid poſterius remaneat: ſcilicet præter malitiam: conſiderādū eſt. In quibuſdam enim nihil prohibet: ut ſi anima huiuſmodi eſt: uel ut alii textus habent: ut ſi anima tale eſt: ñ omnis: ſed intellectus. Omninm enim impoſſibile eſt fortaſſe. Ex iis igitur uerbis manifeſte apparet Ariſtotelem tenuiſſe animam intellectiuam poſt corpus remanere: ſed ante corpus non fuiſſe. ℂ Et in ſeptimo eiuſdē libri uult: ꝙ materia eſt: qua res poteſt eſſe: & non eſſe: ergo illud quod non habet materiam nec eſt forma materie imerſa: non habet talem potentiam nō eſſendi. Cum ergo ipſe philoſophus ſæpenumero probet intellectū eſſe immixtum & impaſſibilem: & dicat animam intellectiuam eſſe i-

materialem: quia est forma simplex & substantiua: concludendum est ꝙ ipse ratione necessaria coactus: tenuerit expresse rationalem aīam esse imortalem & incorruptibilem: ueluti etiam præceptor suus Plato diuinus ab hac sententia nūq̄ diuelli aut flecti potuit: unde & libellum de immortalitate animorum non minus eleganter: q̄ grauiter cō scripsit: & posteritati demandauit. Quo perlecto multi amore futuræ uitæ: presentem sibi ademerunt: & sua sponte mortem subire uoluerunt: sicuti multa a Cicerone recitantur exempla in tusculanis q̄stionibus. ℭ Et Lactantius libro tertio diuinarum institutionū. Multi inquit philosophorum librum de imortalitate aīæ: quē Plato scripsit legentes: se propriis manibus necauerunt: tāq̄ post mortem in celum migraturi eēnt. ℭ Hec ille. Vnde Treombrothus Ambriacensis perlecto hoc libello ex alto saxo se præcipitem dedit. Cleantes etiam clisippus & zeno æternas esse animas suspicati: tanq̄ in cœlū migraturi essent: sibi ipsis manus iniecerunt. Empedocles autem se in ardentis ethnæ specu intēpesta nocte deiecit. Et cum nusq̄ apparuisset: ipsum ad deos abiisse crediderunt. Cato etiam: ut Appianus testatur: hoc libro Platonis perlecto de animorum imortalitate: stricto mucrone uiscera sua transfixit. Sed cum chirurgi de sua salute minime desperarēt quia uulnus lætale nō erat: simulans se uelle dormire: aliud sibi uuln⁹ infixit ex quo spiritum exalauit. ℭ Idem etiam Plato i phedrone nō nullas rationes adducit: q̄uis non concludant: quibus imortalitatem animæ comprobare conatur: quas etiam Cicero i maiore Catone cō memorat: & Macrobius de somno Scipionis. Est autem hæc argumētorum sūma: Animum eē mortis imunem: quia ipsa corpori præbet agitatum. Vnde sic præfatus arguit Plato. Anima ex se mouetur: & si ex se mouetur: principium motus est: ꝙ autem principium motus est: natum non est: quod natum non est: imortale est. ergo a primo ad ultimum tenet ista consequentia: Anima ex se mouetur: ergo ē imortalis. Hæc ille. ℭ Quod autem Plato dixit animam esse mouentē se ipsam: certum esse uidetur ex hoc: quod erga corpora apparet. Nullū enim corpus uidetur mouere: nisi sit motū. Vnde Plato ponebat omne mouens moueri. Et quia non itur in infinitum: ut unūquodq; motum ab alio moueatur: ponebat primum mouens in unoquoq; ordine mouere seipsum. Hoc autem probatur esse falsum dupliciter. Primo quia omne: quod mouetur per se: est corpus. Vnde cum anima non sit corpus: impossibile est ipsam moueri: nisi per accidens. Secūdo quia cum mouens: inquantum huiusmodi: sit actu: motum autem inquantum huiusmodi: sit in potentia: & nihil possit esse sm idem in

actu & in potentia.impossibile erit:idem ꝭm idem esse mouens & mo tum:sed oportet:si aliquid dicitur seipsum mouens:ꝙ una pars ei⁹ sit mouens:& altera pars sit mota. Et hoc modo dicitur animal mouere seipsum:quia anima est mouens.& corpus est motum.q̄q̄ aia ē mo- uetur per accidens ad motum corporis. Vnde probat Aristoteles ꝙ nihil mouet seipsum:sed omne:quod mouetur:ab alio mouetur. Sed dicendum est ꝙ motus dupliciter accipitur. Vno modo proprie: ꝭm ꝙ est actus existentis in potentia:inquantum huiusmodi. Et ut sic mo tus nō est nisi diuisibiliū & corpoꝝ:ut dr̄ physicoꝝ sexto & nō ē actus ꝑfecti:sed imꝑfecti. Illud enim ꝓprie dr̄ moueri:qđ ꝑtim ē in actu: & ꝑtim in potentia:& sic Aristoteles motum accipit:& uerum cōcludit Sed Plato large & improprie motum accipit pro quacūq; operatiōe: ita ꝙ intelligere & sentire sit quoddam moueri:quem modum etiam loquendi tāgit Aristoteles ī tertio de aīa dicens:ꝙ sentire & intelligere sunt motus quidam sic autem motus non est actus existentis in poten tia:sed est actus perfecti. Et ut sic:mouens seipsum secundum Plato- nem non est corpus. Secundum hoc ergo dicebat Plato primum mo uens seipsum mouere:quia intelligit se:& uult se:& amat se. Quod ī aliquo non repugnat rationibus Aristotelis nihil enim differt deueni re ad aliquod primū:qđ moueat se ꝭm Platonē:& deuenire ad primū qđ oīno sit imobile ꝭm Aristotelē. Vñ cū dicebat Plato aīam mouere seipsam:intēdebat ꝑ hoc dicere ꝙ ipsa oꝑatur absq; adminiculo corpo ris:quod de aliis formis dici non potest.quæ non agunt absq; mate- ria. Non enim calor calefacit separatim:sed calidum. In hoc uero de- ceptus fuit Plato quia non solum animam rationalem:uerum etiam irrationalium aīas īmortales credidit:qa posuit eas per se operari:& ꝑ se existentiam habere. Quod constat esse falsum:quia inter oēs natu rales formas sola rationalis anima habet esse absolutum & per se exi- stens. Ideo ipsa sola ad corruptionem corporis minime corrumpitur.

¶ Socrates etiam qui a Quintiliano fons philosophorum appella- tus & ab ipso:ut prohibent: Apollinis oraculo sapiētissimus iudicat⁹: suppremo uite die:anteq̄ pharmacū & lætale toxicū illud coactus hau riret: de immortalitate animorum: Cicerone suo in Lælio attestan- te disseruit. Et cum in manu mortiferum illud teneret poculū:ita lo- qutus est:ut non ad mortem trudi:uerum in cælū ascendere uideret. Itaq; cēsebat duas eē uias:duplicesq; cursus aiorū corpore excellētiū. Nā qui se flagitiis & libidinibus dedidissent:uel in republica fraudes inexpiabiles concepissent:iis iter seclusum a concilio deorum. Qui autem se integros castosq; seruauissent: quibus fuisset nulla cum

corporibus contagio:essentq; in corporibus humanis ultá imitati deo rúriis ad illos:a quibus essent profecti reditũ facilẽ patere. ℭ Hermes siue mercurius ille termegistus aie imortalitatẽ clara,uoce ꝓfitet: cũ dicit. Post dissolutionẽ uero corporum cogẽtur homines credere pœnis:qui uiuentes noluerũt credere uerbis. ℭ Vnde dominus Albert⁹ magnus i primo de aia dicit. Sed id:quod uidetur hãc dubitationẽ destruere est quod ab antiquo Termegisto:& nũc a diuinis & incãtatoribus asseritur:q scilicet spiritus:quos angelos aut demones uocãt:& animæ exutæ corporibus suis mouẽtur de loco ad locum. Cuius ueritatẽ & nos aliquãdo expti sumus in magicis artib⁹. ℭ Hæc ille. Pyctagoras etiã imortalitatẽ aiorum incõcussa animi snia tenuit. Quod ex hoc patet:quia trãscorporationẽ posuit:ueluti supius recitauimus & ifra etiam clarius elucidabimus. Nõ enim posset migrare de corpore in corporis aia:si corrũperet. Est ergo aia imortalis fm pyctagorã Vnde Valerius ille Max. libro. ii. de institutis antiquis. Morũ inquit mænia egresso uetus ille mos gallorũ occurrit quos memoriæ pditum est:pecunias mutuas:quæ his apud iferos redderẽtur dare: quia persuasum habuerint animas hominum imortales esse. Dicerẽ stultos:nisi idem Braccati sensissent: quod palliatus Pyctagoras credidit ℭ Ouidius etiã i fine metamorphoseos ipsum pyctagoram de imortalitate aiam sic loquẽtẽ introducit.

ℭ O genus attonitũ gelidæ formidine mortis.
Quid styga? quid tenebras? & noia uana timetis?
Materiem uatum:falsiq; pericula mundi?
Corpora:seu rogus flãma seu tabẽ uetustas
Abstulerit:mala posse pati non ulla putetis.
Morte carent animæ. Pyctagoras ergo aiam imortalẽ firmit tenuit.

ℭ Nec Plotinus phus ab hac snia dissentit. Qui ut Macrobius testat dixit. Quod uidet i hoie mortale ẽ:aia uero ab omni cõditiõe mortalitatis ẽ aliena. ℭ Hæc ille. Iste aũt Plotinus fuit unus de magnis cõmẽtatorib⁹ Aristotelis. ut refert simplicius i cõmẽto pdicamẽtorum. ℭ Porphyrius phus & Platonis discipulus a pceptore suo nõ dissentiens hoc idem affirmat dicẽs. Nõ ẽ mirũ:si aia:q ẽ sba icorporea sepatur a corpore sine corruptiõe:qm & sol sine corruptiõe ab aere discedit. ℭ Alpharabi⁹ i tractatu de itellectu & itellecto pfatã cõclusionẽ approbãs dixit. Aia a corpe separa itelligit res p essẽtiã suã:sicut aliæ itelligentiæ abstractæ mouẽtes orbes. Ponit igit aiam icorruptibilem cũ asserit ipsam post sepationẽ eius a corpore intelligere. ℭ Idẽ tenet Isaac in libro suaꝝ diffinitionũ dicẽs. Cũ tres sint ordines animarum.

uegetatiua sensitiua & itellectiua:hazq excellētior est itellectiua:qm a summa itelligentia creata est:& est similis naturæ ipsi⁹. Ob hoc hō capax est doctrinæ & discretionis inter bonum & malū:ut ꝑpter hoc dānetur:& propter illud saluetur. ℭ Nec Algazel ab hac sñia in suis cōmentariis super libros phisicorum deuiat dicēs. Cum anima separata fuerit a corpore:durabit eius cohærētia cum intelligentia agēte:& delectabit̄ delectatione:cuius eē explicari non pōt. ℭ Hæc ille ℭ Quæ quidem uerba idem philosophus replicat in suo tractatu de naturalibus. Anima inquit a corpore separata cohærebit itelligentiæ agentit & perficietur dispositio sua:& delectabitur delectatione:quam humana lingua non pōt explicare. ℭ Genadius ēt philosophus animam esse mortis inmunē affirmat dicens. Sola anima intellectiua est per se stans:quæ exuta corpore uiuit:& omnes sensus suos secum portat. Non enim cum carne moritur:quia cum carne nō seminatur. ℭ Sed uide:quid Rabi Moyses asserat. Anima iquit a corpore separata nō moritur. Sed si passiones corporis sequta nō fuerit:speculabitur primum ens:& uoluptates capiet ineffabiles: quas nullus intellectus capere:nec mortalium linguæ possunt enarrare. ℭ Neq; hanc conclusionē Galienus medicus negat:q in libro de spermate dicit. Sicut lux solis in operatione sua nullam corruptionē:aut diuisionem patit̄:sic anima intellectiuā est incorruptibilis:& sicut sol separatur ab aere sine sui læsione: ita anima separatur a corpore sine sui corruptione. Si uero obiiciatur:quia Galienus dixit animam eē complexionem:& consequenter etiam concluditur:ꝙ dixerit ipsam esse corruptibilem. Respondent nonnulli dicentes:quod dixit animam rationalem esse icorruptibilem:sensibilem uero & uegetabilem esse complexionē. Albertus uero dicit:quod cum iuuenis esset & rudis adhuc i philosophia dixit animam eē complexionē:senex uero mutauit sentētiam. ℭ Auicenna etiam:ut Thomas asserit in.ii.sen.dist.xix.ar.primo dicit:Intellectum possibilem incipere qudem esse in corpore: sed cum corpore minime deficere. In nono etiam metaphisicæ suæ.c.vii.sic inquit. Lex nostra quam nobis dedit Machometh:ostendit dispositionem infœlicitatis & miseriæ:quæ sunt ꝟm corpus. Sed est alia promissio:quæ appræhenditur intellectu:quæ erit i coniunctione primæ & summæ ueritatis:hanc auctoritatem adducit Scotus i prologo primi sententiaꝵ Item Auicenna in.vi.naturalium parte prima.c.v.&.vi. Aia inqt separata clarius uidebit ueritatē:q̄ cōiuncta. Hāc ēt auctoritatē Auicēne recitat Scotus in.xlv.di.iiii.sen.q.pria. Auicē.igit̄ tenuit aiæ rōnalis imortalitatē. ℭ Chrysippus dum morireт̄ sollicitudinē sui discipu

li redarguens, sic dixit. Scut in hanc uitam non nostra uenimus uolũtate: ita, rursus ex hoc corporis domicilio: quo eundum nobis sit assignatumẽ. Nam eiusdem iussu recedẽdum est: qui nos in hoc corpore induxit: tandiu habitaturos: q̃diu iubeat emitti. ℂDiogenes iterũ: ut Cicero refert: moriẽs iussit corpus inhumatum relinqui ĩ contẽptum & despectionem huius, uitæ: & consequẽter in argumẽtum futuræ. ℂAnaxagoras autem: dum ĩ extremis laboraret: ĩterrogatus ubi tumulari uellet: An ubi erat aduena & alienigena: an corpus uellet ĩ patriam deferri: respondit. Nihil interest. Eundi enim ad inferos tantũdem undiq; est uia. ℂAlpetragoras etiam in primo astrologiæ suæ narrat de quodam philosopho mortuo: qui productus fuerat ad consortium ĩtelligẽtiarum. ℂApud Xenophontẽ autem moriẽs Cyrus maior conuocatis filiis ĩ hæc uerba Cicerone attestante prorupit. Nolite arbitrari charissimi filii me: cũ a uobis discessero nusq̃: aut nullum fore. Non enim dum eram uobiscum animum meum uidebatis sed eum eẽ ĩ hoc corpore ex iis rebus: quas gerebam ĩtelligebatis. Eũdem igitur eẽ creditote: etiam si nullum uidebitis. Mihi nunq̃ quidem persuaderi potuit animos: cum e corporibus exissent: emori. ℂHæc Cicero in maiore catone. Narrat etiam Herodotus libro q̃nto. Q̃d Thraces, circa natalia atq; obitus, suorũ hoc factitare solebant. Edito in lucem puero propinqui eum circunsedẽtes comploratione proseq̃bantur: recẽsentes quascũq; necesse illi eẽ: q̄ uitam ĩgressus sit perpeti humanas calamitates: hoĩem fato functum per lusum atq; lætitiã terræ demandabant: referẽtes quod malis liberatus ĩ omni fœlicitate futurus sit. ℂHoc idem testat̃ Valerius maximus libro. ii. de ĩstitutis antiquis. Thraciæ inquit illa natio merito sibi sapiẽtiæ laudes uẽdicauerit: quæ natales hoĩum flebiliter: exequiaſ cum hilaritate celebrat: sine ullis doctorum præceptis uerum conditionis nostræ habitum ꝓuidit. Remoueatur itaq; naturalis omnium hoĩum dulcedo uitæ: quæ multa & facere & pati turpiter cogit: si ea mortua aliquanto eius fœlicior: ac beatior reperietur finis. ℂHæc ille. ℂNec clarissimi quidem oratores ab animorum ĩmortalitate discesserũt. Cicero enim romanæ parens eloquentiæ: & latini sermonis præcipuum iubar ac specimẽ animæ rationalis immortalitatem sæpenumero profiteri nõ dubitauit. ℂIn Lælio enim suo sicut dicit. Neq; enim assentior iis: qui hæc nuper disserere cœperunt: cum corporibus simul animos interire: atque omnia morte deleri. Plus enim apud me ãtiquorum auctoritas ualet: uel maiorum nostrorum: qui mortuis tam religiosa iura tribuerunt. Quod non fecissent profecto: si nihil ad eos pertinere arbitrarẽtur: ue

eorum:qui in hac terra fuerunt:magnamq̨ græciam:quæ nunc quidem deleta est:tum florebat:īstitutis suis erudierunt. Vel eius:q apollinis oraculo sapiētissimus est iudicatus:qui non tum hoc: tum illud: ut in plerisq̨:sed idem dicebat semp animos hoium eē diuinos:iisque: cum e corporibus excessissent:reditum ad cœlum patere:optio cuiq̨ & iustissimo expeditissimum. ¶In maiore uero Catone:q libellus de senectute a nonnullis appellatur animorum īmortalitatem taliter exprimit dicēs. Sic mihi persuasi:sic sentio:quum tanta celeritas animorum sit:tanta memoria præteritorum:futurorum prudētia:tot artes: tot sciētiæ:tot iuenta:non posse eam naturam:quæ res eas continet eē mortalem. Cumq̨ animus semper agitetur: nec pricipium motus habeat:qa ipē se mouet:nec finē qdē habitur̨ mot⁹:qa nūq̄ se ipē sit relicturus. Et cum simplex animi natura eēt:neq̨ haberet ī se qcq̄ admixtum dispar sui atq̨ dissimile:nō posse eum diuidi:nec posse interire. ¶Et iterum in eodem aureo libello sic inqt. E uita itaq̨ discedo: tanquā ex hospicio:non tanq̄ ex domo:Cōmorandi enim natura diuersorium nobis:non habitandi dedit. O preclarum diē:cum ī illum animorum concilium cæterumq̨ proficiscar:& cum ex hac turba & colluuione discedam. Proficiscar enim non ad eos solum uiros: de qbus ante dixi:sed etiam ad Catonem meum:quo nemo melior uir natus est:nemo præstantior:cuius a me corpus crematum est:quod contra decuit:ab illo meum. ¶Et de somno Scipionis itroducit maiorē Scipionem minorē sic alloquētem. Sed quo sis aphricane alacrior ad tu/tandam. R. P. Sic habeto omnibus:q patriam conseruauerint:aut auxerint: certum eē ī cœlo & definitum locum:ubi beati æuo sempiterno fruuntur. Et iterum sic inquit. Hii enim uiuunt:qui e corporis uinculis:tanq̄ e carcere euolauerunt. Vestra uero:quæ dicitur uita: mors est. ¶Item ibidem dicit. Fragile corpus animus sempiternus mouet. Sed in prio libro tusculanar̨ quæstionū hāc sñiam annotatu dignam deprompsit. Exeamus e uita læti:gratias agētes peamus:eripiq̨ nos e custodia:& eleuari uiculis arbitremur:ut ī æternam &plane ī nostrā domum remigremus. Non. n. temere & fortuito facti sumus. Portū itaq̨ nobis paratum & pfugium putemus:quo puehi liceat. ¶In oratione similiter pro. M. Marcello hæ gēmæ &pciosissimæ margaritæ ex illo facūdissimo & politissimo ore proruperunt. Nec ista quidem ē uita nostra Cæsar: quæ spiritu & corpore continetur. Illa inquam est uita nostra: quæ uigebit memoria seculorum omnium: quam posteritas alet: quam ipsa æternitas semper intuebitur. Crispus Salustius primus in Romana historia non dubiæ animæ rationalis

mmortalitatem in prologo Iugurthino professus est dicẽs. Nam uti genus humanum compositum ex corpore & anima est: ita res cũctæ studiaq; omnia nostra: alia sequuntur naturam corporis: alia animi. Igitur præclara facies magnæ diuitiæ ad hæc uis corporis & alia huiuscemodi breui dilabuntur. At ingenii ægregia facinora sicuti aia imortalia sunt. Postremo corporis & fortunæ bonorum: ut est initium: sic finis. Omnia quippe orta occidunt: & aucta quæq; senescunt. Anim⁹ incorruptus æternus rector humani generis agit atq; habet cuncta: neq; ipse habetur. ℭ Hæc ille. ℭ In catilinario autem introducit Catonem quasi Cæsari improperantem: quod non crederet ea: quæ religio ipsorum: q̃uis falsa: indubitanter profitebatur dicens. Bene & cõposite. C. Cæsar pauloante in hoc ordine de uita & morte disseruit: credo falsa existimans: quæ de iferis memorantur: diuerso itinere malos a bonis loca tetra inculta fœda atq; formidolosa habere. ℭ Quintilianus romanæ gloria toge imortalitatem animæ asseruit cum dixit. Siue ad inferos anima migrauit. Item primo libro oratoriarum institutionum dicit. Origo animi cœlestis creditur. Hoc autem simile est illi uirgiliano. ℭ Igneus ẽ solis uigor: & celestis origo. Si ergo anima rationalis habet originem cœlestem: quia est a deo per creationẽ: nõ generatur. Si non generatur: non corrumpitur: quia nihil est corruptibile nisi sit generabile. Scut enim non est diuisio nisi compositorũ ita non est corruptio: nisi generatorum. ℭ Valerius quoq; maximus animæ imortalitatem tenuit: cum de Dionysio tyranno loquẽs dixit. Qui tamẽ & si debita supplicia non exoluit. dedecore tamẽ filii mortuus pœnas repẽdit: quas uiuus effugerat. Lento & enim gradu ad sui uindictam diuina procedit ira: tarditatẽq; supplicii grauitate compensat. ℭ Hæc ille. ℭ Si enim dicit Dionysiũ post mortẽ pctõꝝ suoꝝ dedisse pœnas: necesse est: q animam imortalem asserat. ℭ Nec Macrobrius a Cicerone dissentit: cum in Commẽtariis libelli de somno Scipionis intrepidus dicit. Anima inquit ipsa non deficit: quippe quæ immortalis atq; perpetua est. ℭ Hoc idem affirmat Iosephus hebræus libro. vi. de bello iudaico dicens. Corpora qdem cũctis mortalia sunt ex caduca materia fabricata. Anima uero semper imortalis est. ℭ Sed iam philosophos & oratores deserẽs ad poetas me transfero. ℭ Enni⁹ poeta anime imortalitatem intendebat: cum dixit. Nemo me lachrymis decoret: neq; funera fletu faxit. Quod exponens. Cicero in maiore Catone dicit. Non censet lugendam esse mortem: quam immortalitas consequatur. ℭ Liber sextus Virgilii: Quid aliud: q̃ animorũ immortalitatem personat? In quo nocentum animæ apud inferos tor-

queri piorum uero in elisiis campis iucundissimas sedes habere perhi
bentur. Dicitur enim ibidem.
¶Nec uero hæ sine sorte datæ: sine iudice sedes.
Quæsitor minos urnam mouet ille silentum:
Conciliumq; uocat: uitasq; & crimina discit. Et iterum.
Ggnosius hæc Rhadamantus habet durissima regna.
Castigatq; auditq; dolos: subigitq; fateri.
Quæ quis apud superos furto lætatus inani.
Distulit in seram commissa piacula mortem.
Continuo sontes ultrix accincta flagello:
Tisiphone quatit insultans: toruosq; sinistra.
Intentans angues: uocat agmina sæua suorum.
Atq; iterum in eodem libro per eundem uergilium dicitur:
¶Non mihi: si linguæ centum sint: oraq; centum.
Ferrea uox: omnes scelerum comprehendere formas:
Omnia pœnarum percurrere nomina possem. ¶Et infra subditur.
¶Ergo exercentur pœnis: ueterumq; malorum.
Supplicia expendunt: Aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad uentos: aliis sub gurgite uasto.
Infectum eluitur scelus: aut exuritur igni.
Quisq; suos patimur manes: exinde per amplum.
Mittimur elysium: & pauci læta arua tenemus.
¶Neq; Lucanus anime imortalitatem negat cū in. iii. suæ pharsaliæ
dicit. In multas laxantur tartara pœnas. ¶Et in eodem libro.
¶Aut nihil est sensus animis a morte relictum.
Aut mors ipsa nihil. ¶Et alibi clarius imortalitatem animorum ex-
primit: cum dicit: Regit idem spiritus artus Orbe alio.
¶Oratius etiam lyricorum princeps pro nobis adducatur in mediū.
Dicit enim sic in ode ad Archytā tarentinū. Te maris & terræ &c̄.
¶Habetq; tartara panthoidem iterū orco. ¶Demissum: q̄uis clipeo
troiana refixo. ¶Tēpora testatus: Nihil ultra. ¶Neruos atq; cutem
morti concesserat atræ. ¶Alia iterꝝ oda sic inq̄t p̄fatus uates lyricus.
Non ois moriar: multaq; ps mei uitabit libitinā. ¶Proptius ēt libro.
iiii. ad cynthiā animorꝝ imortalitatē luce clarius exprimit dicens.
¶Sunt aliq manes: lætū nō oia finit. Luridaq; euictos effugit umbra
rogos. ¶Hoc idē testat̄ Ouidius in nono Methamor. Quādo excel-
lētes uiros ponit deificatos. Vn̄ ibidē itroducit mortē Herculis & Iouē
sic dixisse. ¶Nec nisi materna Vulcanū pte potentē ¶Sentiet æter
num est a me qđ traxit & expers. Atq; imune necis: nullaq; domabile

flāma. Idq ego defunctū terra cœlestib⁹ oris Accipiā. ℂ Silius quoq italicus ab hac sñia nō discedit. Libro enim q̄ntodecimo de secundo bello punico ītroducit uoluptatē & uirtutē Scipioni illi aphricano apparuisse: & postq̄ eloquta fuit uoluptas: sic uirtutē talia dedisse responsa cōmēorat dicēs. ℂ Tunc uirtus: Quisnā iueunē florētibus inqt. ℂ Pellicis in fraudes annis: uitæq tenebras. Cui ratio & magnæ cælestia semina mētis. ℂ Munere sunt concessa deū: mortalibus alti. ℂ Quantum cælicolæ: tantūdē aīalibus isti. ℂ Præcellūt cūctis: tribuit nāq ipsa minores. ℂ Hos terris natura deos: sed fœdere certo. ℂ Degeneres tenebris animas dānauit auernis. At quis ætherei fuat̄ seminis ortus. ℂ Cœli porta patet. ℂ Hæc ille. ℂ Sed attēde parūp. Quid dicat Seneca in tragædiis suis tragædia prima: ubi Theseū & Amphitrionem loquētes ītroducit. ℂ Primo enim sic effat̄ Amphitrion. ℂ Vera ne est fama inferis? Tam sera reddi iura. ℂ Et oblitos sui sceleris nocētes pœnas debitas dare. ℂ Quis iste ueri rector atq æqui arbiter. ℂ Nō unus alta sede q̄sitor sedēs. ℂ Iudicia trepidis sera sortit̄ reis. ℂ Auditur illo gnosius Minos foro. ℂ Radamanthus illo thetidis hic audit socer. ℂ Quod quisq fecit patitur. ℂ Auctorē scelus repetit: suoq p̄mit̄ exēplo nocēs. ℂ Vidi cruētos carcere includi duces. ℂ Et impotētis terga plebea manu scindi tyrāni. ℂ Quisqs ē placide potēs: dominusq uitæ seruat inocuas manus. ℂ Et incruētū mitis imperiū regit. Animoq parcit. ℂ Longa permēsus diu: fœlicis æui spacia: uel cœlum petit. ℂ Vel læta fœlix nemoris elysii loca. ℂ Iudex futurus sanguine humano abstine. ℂ Quicūq regnas: scelera taxāt̄ mō maiore nostra. ℂ Certus inclusos tenet locus nocētes. ℂ Vtq fert phama: impios supplicia uinclis sæua p̄petuis domant.

ℂ Rapitur uolucri tortus Ixion rota.
ℂ Ceruice grande saxum sysiphæa sedet.
ℂ In amne medio faucibus siccis senex.
ℂ Sectatur undas: abluit mentum latex
ℂ Fidemq cum iam sæpe decepto dedit
ℂ Perit unda: in ore poma destituunt famē.
ℂ Præbet uolucri tytius æternas dapes.
ℂ Vrnasq frustra danaides plenas ferunt.
ℂ Errant furentes impie cadmeides.

ℂ Terretq mensas auida phineas auis. ℂ Hæc ille. ℂ Alter etiam Seneca animæ īmortalitatem confirmauit: cū in libro de naturalibus quæstionibus dixit. Rerum natura: quæ te genuit expectat: & locus melior ac tutior. ℂ Iuuenalis quoq satyra secūda. Animæ ratiōalis

immortalitatē iis uerbis innuit dicēs satyra secūda.
¶Esse aliquos manes: & subterranea regna:
¶Et cantum: & stygio ranas in gurgite ranas:
¶Atq; una transire uadum tot millia cymba.
¶Nec pueri credunt: nisi qui nundum ære lauantur.
¶Sed tu uera puta: curius quid sentit & ambo.
¶Scipiadæ: quid fabricius: manesq; camilli.
¶Quid tremere legio: & cannis consumpta iuuentus.
¶Tot bellorum animæ: quotiens hinc talis ad illos.
¶Vmbra uenit: cuperent lustrari: si qua darentur.
¶Sulphura cum tædis: & si foret humida laurus:
¶Illuc heu miseri traducimur. Arma quid ultra. ¶Hæc ille. ¶Ex uerbis quoq; Martia. animorum imortalitas cōcludit. Sic enim inqt lib. qnto epigrāmatum suorum.
¶Callidus effracta nummos fur auferet arca.
¶Prosternet patrios impia flamma lares.
¶Debitor usuram pariter sortēq; negabit.
¶Non reddet sterilis semina iacta seges.
¶Dispensatorem fallax spoliabit amica.
¶Mercibus extructas obruet unda rates:
¶Extra fortunam est quicquid donatur amicis.
¶Quas dederis solas semper habebis opes.
Qui enim alteri dat ipsi pfecto amicus ē siue sint alii: siue sint paupes & iopes: qbus cōpatimur. Et ē simile oratiano illi eulogio. Cūcta manus auidas fugiūt hæredis amico q̄ dederis aīo. ¶Itē alibi dicit Martialis. Hoc tibi longū uita dū manēbit. Hoc & post cineres erit tributū Et iterū. ¶Si redeāt ueteres īgētia noia patres. ¶Elysiū liceat si spoliare nemus. ¶Magnus ab ifernis reuocet Tullius umbris. &c̄.
¶Dantes ēt aligerius ponit aias eorum torqri apud inferos: q aias cum corpibus piter interire arbitrati fuerūt. Dicit. n. sic i tractatu inferni.
¶Ellor cimitero da qsta pte hāno. ¶Cū epicuro e tuti i soi sequaci.
¶Che lanima col corpo morta fanno. Postremo ēt loco frācīscum Petrarcā itroducemus: q i triūpho mortis animorum incorruptibilitatē suis rithmis īnuit: qn laurā iā mortuā iis secū uerbis lo qntē itroducit.
¶Viua son io: & tu sei morto ancora. ¶Dissela: & serai semp̄ fin che giūga. ¶Per leuarti di terra lultia hora. ¶Mal tēpo e breue: e nostra uoglia e longa. Perho tauiso il tuo dir stringe e frena. ¶Nanzi chel giorno gia ulcin nagiunga ¶Et io al fin di qsta altra serena. ¶Cha nome uita che p pua el sai. ¶De dimi sel morir e si gran pena.

¶ Rispose mentre al uulgo drieto uai
¶ Et alla opinione sua cieca e dura
¶ Essere fælice non puo tu giamai
¶ La morte e fin duna pregione obscura
¶ Agli animi gentili a glialtri e noia
¶ Hanno posto nel fango ogni lor cura
¶ Et hora il morire mio che si tannoia
¶ Ti farebe alegrare se tu sentisi
¶ La millesima parte di mia gioia

¶ Hæc ille. ¶ Multo etiam plures philosophorum poetarumq; & oratorum auctoritates pro imortalitate aiorum adducere possem: sed ne libellus in maximum uolumen exerescat: sat mihi sit has fideliter recitasse. ¶ Præmissis autē rōnibus & auctoritatibus catholicæ fidei sententia subnectitur. Dicitur eni in libro de ecclesiasticis dogmatib⁹. ¶ Solum hoiem credimus habere aiam substantiuā: quæ & exuta corpore uiuit: & sensus suos: atq; igenia uiuaciter tenet: neq; corpore moritur: sicut Arabs asserit: neq; post modicum interuallum: sicut zenon: qa substantialiter uiuit. ¶ Tot igitur & tantis rōnibus atq; auctoritatib⁹ patet & liquet aiam rōnalem esse imortalem: atq; incorruptibilē. Q đ si secus esset: omnia catholicæ fidei fundamenta subuerterentur: imo christiana fides nulla omnino esset: Frustra esset homo. In uanum & i cassum essent omnes humanæ operationes. Nullum esset uirtuti præmium: aut sceleri suppliciū: Iustitia dei omnino nulla eēt. Frustra unigenitus dei filius humanam carnem pro salute totius humani generis assumpsisset: frustra acerbissimam mortē & crucis suppliciū subiisset & si aia corrumperetur. Quam suo preciosissimo sanguine ab originali macula abluere & dillucre uoluit: sicuti per aquilinum euangelistā i apocal. dr Qui dilexit nos & lauit nos a pctis nostris in sanguine suo. Credamus igitur ei: qui summa ueritatis est: qui falli nō pōt: i cuius ore neq; dolus: neq; mendaciū unq̄ fuit inuētū. Qui sepænumero dixit. Nolite timere eos: qui occidunt corpus: aiam aūt occidere nō possunt. Illū timete q hēt potestatē occidendi corpus: & aiam mittēdi i gehēnā ignis. ¶ Multas insup ueteris & noui testamenti auctoritates recēsere potuissem i ppposito: sed qa palā sūt: & oibus constant: iō ipsas prudēs ptermisi. ¶ Tēpus est igit: ut iā ad argumēta i oppositū facta rūdeāus. ¶ Ad primū igr rūdet doc. s. i. l. pdicēs Sicut posse creari dr aliqd ñ p potētiā passiuā s solū p potētiā actiuā creātis: q ex nihilo aliqd pōt pducere: ita cū dicit aliqd uertibile i nihil nō iportat i creatura potētia ad nō esse: sed i creatore ad hoc q esse nō isluat. Dicit aūt

aliqd corruptibile p hoc ꝙ inest ei potētia ad nō esse. In.ii.aūt.S.quasi eodē mō respōdet ad hoc argumentū:licet sub aliis uerbis. Vertibilitas inqt i nihil:nihil aliud ponit in creatura:q̄ dependētiā esse eius ad prin cipiū:a quo esse hēt:uidelicet a deo:qđ si īfluentia eius cessaret: q̄libet creatura esse desineret. Sed ex hoc nō pōt creatura corruptibilis dici. Hoc aūt clarius elucidatū fuit supius. ¶ Ad auctoritatē illā sapiētiæ. ii. Ex nihilo nati sumus &c. Dicit ꝙ scriptura illa loquit:in psona ipio rū:q̄ sic loqunt:ut patet ītuenti textū. ¶ Tamē ad auctoritatē dama sceni. Omne:quod a uersione incipit in uersionem tendit: Respondet dominus Petrus de tarātasio in.ii.S.dicēs. Qđ duplex est uersio:quæ dā ꝟm substantiā:quædā uero ꝟm electionē.hac ultima inqt uertibilis est aīa rōnalis. ¶ Ad auctoritatē plynii dicit:qđ fuit inimicus christia noꝶ maximus:& a catholica fide alienus. Ideo fides sibi adhibēda nō est. Scripsit etiā multos alios errores nō solū i philosophia & medicia uerū etiā i historia & cosmographia. Ideo magis mirandū est:ꝙ isti hu manistæ plurimi ipsū faciant:q tot ridicula & puerilia scripserit. ¶ Ad auctoritatē illā Augustini deus sic res quas cōdidit administrat &c. Respōdet dn̄s Bonauētura in.ii.S.dicens:qđ Augustinus itelligit de motibus q sūt a natura:ꝟm ꝙ natura dicit originale principiū alicui⁹ effectus:nō ꝟm ꝙ dicit defectū. Et sic etiā itelligendū est illud ꝙ gra nature pficit:& ei nō repugnat. ¶ Ad ꝟm respōdet etiā doctor. S.i.x. quolibet ar.vi. dicens:qđ illa rō est ꝓbatio philosophi i primo cæli & mūdi:q ostēdit:qđ Omne generatū est corruptibile. Et hēt locū i illis q̄ fiūt & corrūpunt naturaliter:sicut etiā damascenus dicit:qđ Oē:qđ naturaliter icipit:naturaliter desinit. In iis eni:q̄ fiunt & corrūpuntur naturaliter:ex defectu uirtutis est:qđ nō possunt nec semp fuisse :nec semp fore. Nō aūt hēt locū in iis:q̄ p creationem fiūt:quæ accipiūt: a deo uirtutē:ut sint semp:p quā esse nō possunt:anteq̄ eam accipiant. In.ii.uero.S.sic respōdet. Ex rōne illa inqt nō plus ꝓbatur:q̄ hoc.s.ꝙ id ꝙ hēt uirtutē ad hoc:ut sit semp:dū habet illā uirtutē nō termiat eē suū ad aliqđ tēpus ante uel post:quasi non poterit p hāc uirtutē plusq̄ certo tpe durasse. Et hoc etiā i aīa uerū ē:qa p uirtutē:quā mō hēt:po tuisset p mille millia annoꝶ durasse. Sed qa hāc uirtutē a se nō habet: sed ab alio:tūc ex hac uirtute incæpit sua duratio:quādo hæc uirt⁹ da ta ē sibi. ¶ Hæc Tho.ubi supra. ¶ Sed Alexā.deales alit rn̄det dicens ꝙ aīa n̄ hēt uirtutē ad essēdū semp:idest sine pricipio & fine: ꝟ sp.i.sin̄ fine tātum. Primo igitur modo accipit philosophus semper cum dicit Illud habet uirtutem ad semper essendum:qđ nō semper fuit. ¶ Vel potest dici secūdum alios ꝙ nulla res ex se habet uirtutem ad semper

eēndū:qđ ñ ſp fuit. ℂ Vel pōt dici ſm alios ꝙ nulla res ex ſe hēt uirtutē ad ſemp eēndū q̄ non ſp fuit. Cū ergo ſolus deus ſemp fuerit: ipſe ſolus ſine alterius auxilio habet uirtutem ad ſemper eſſendum: qa habet eſſe independens. Anima uero rationalis: nō ex ſe: ſed a primo ente habet uirtutem ad ſemper eſſendum. Et ſic patet ſolutio ad ſecundū. ℂ Ad tertium reſpondet iterum thomas. x. quolibet ar. vi. dicens ꝙ anima idiget aliquo corporali ad ſuā operationem dupliciter. Vno modo ſicut organo p quod operat̄: ſicut indiget oculo ad uidendū. Et ſic ad intelligendū nō indiget aliquo organo. ut probatū eſt ſuperius. Si āt ſic idigeret orgāo ad itelligendum eēt corruptibilis: utpote ñ potēs p ſe operari. Alio mō aīa ad operandum indiget aliquo corporali ſicut obiecto: ſicut ad uidendum indiget corpore colorato. Et ſic aīa rationalis indiget ad intelligendum phantaſmatibus: quia phantaſmata ſunt: ut ſenſibilia intellectiuæ animæ: ut dicitur in. iii. de aīa. Operatio autem: quæ ſic indiget aliquo corporali a principio nō poteſt ſine corporali illo: poteſt autem poſtea: ſicut aīa ſenſitiua nullam operationem habere poteſt: niſi prius moueatur a ſenſibilibus: quæ ſūt extra aīam. Sed præterea remanet actus imaginationis etiā ſenſibilibus abeuntibus. Similit̄ deſtructis fantaſmatibus operatio intellectia i anima poteſt remanere. In. ii. S. præfatus doctor aliam dat ſolutionem. Aliā dico in uerbis: ſed eandem quaſi in ſententia dicēs. Intelligere cum aliquo: uel ſine aliquo dicit̄ dupliciter. Vel hoc mō: ꝙ illđ etiā itelligatur eſſe particeps operationis: ſicut organū uirtutis uiſiuæ ſimul cū uirtute uiſiua uidet: quia uidere eſt compoſiti. Et ſic itellectus omnino ſine corpore intelligit: quia hæc operatio nō perficitur mediante organo corporali. Vel ita ꝙ illud ſit obiectū operationis: ſicut uiſus nō poteſt uidere ſine colore. Et hoc mō etiam intellectus in ſtatu uiæ nō poteſt intelligere ſinephantaſmate: quod ſe hēt ad intellectū: ſicut color ad uiſum: ut dicit philoſophus in. iii. de anima. Et ex hoc nō oſtēditur ꝙ anima intellectiua habeat eſſe dependens ad corpus: cum operatio egrediatur ab ipſa abſolute. Sed poſt mortē alium modum intelligendi habebit. De quo poſt ſolutionem horum argumentorum aliqđ ſuccincte pertractabimus. ℂ Sed in ſumma contra gentiles ſāctificam & ampliſſimam ſolutionem adducit. Quod ratio iquit illa proponebat nullam operationem remanere in anima ſeparata: dicimus eſſe falſū. Manent enim operationes illæ: quæ per organa non exercentur. Huiuſmodi autem ſunt intelligere & uelle. Quæ autem per organa corporea exercentur: ſicut ſunt operationes animæ nutritiuæ & ſenſitiuę non manent. Sciendum tamen eſt: quod alio modo intelligit anima a

corpore separata: & corpori unita: sicut & alio modo est. Vnumquodque n. scdm hoc agit: scdm quod est. esse quidem animæ rationalis dum est corpori unitum: & si sit absolutum a corpore non dependens: tamen instrumentum quoddam ipsius & subiectum ipsam recipiens est corpus. Vnde & consequenter operatio propria ipsius: quæ est intelligere. & si non dependeat a corpore quasi per organum corporeum exercita: habet tamen obiectum in corpore: scilicet fantasmata. Vnde quamdiu anima est in corpore non potest intelligere sine phantasmate: nec etiam reminisci nisi per uirtutem cogitatiuam & memoratiuam. per quam phantasmata præparantur. Et propter hoc intelligere quantum ad hunc modum: & similiter reminisci destruitur destructo corpore Esse uero anime a corpore exutæ est ipsi soli absque corpore. Vnde nec eius operatio: quæ est intelligere explebitur per respectum ad aliqua obiecta in corporis organis existentia: quæ sunt fantasmata: sed intelliget per seipsam ad modum substantiarum quæ sunt totaliter secundum esse a corporibus separatæ. A quibus etiam tanquam a superioribus uberius influentiam recipere poterit ad perfectius intelligendum: Cuius signum etiam in uiuentibus apparet. Nam anima quando non occupatur corpus proprium reddit habilior ad contemplandum aliqua altiora. Vnde & uirtus temperantie quæ a corporeis delectationibus retrahit animam præcipue facit homines ad intelligendum aptos. Homines etiam dormientes: quando corporeis sensibus non utuntur: nec est aliqua perturbatio humorum aut fumositatum impediens percipiunt de futuris ex superiorum impressione aliqua: quæ modum ratiocinationis humanæ excedunt. Et hoc multo magis accidit in sincopizantibus & extasim passis qaunto magis fit retractio a corporeis sensibus. Nec immerito hoc accidit: quia cum anima humana sit in confinio corporum & incorporearum substantiarum: quasi in orizonte existens æternitatis & temporis recedens ab infimo appropinquat ad summum. Vnde & quando totaliter erit a corpore separata perfecte assimilabitur substantiis separatis quantum ad modum intelligendi & habendi intelligentiam. Nam influentiam earum recipiet. Patet igitur quod quamuis intelligere nostrum secundum modum præsentis uitæ corrupto corpore destruatur: succedet tamen alius modus intelligendi altior. Reminisci autem cum sit actus per corporeum organum exercitus ut in libro de memoria & reminiscentia probat Aristoteles: non poterit post corpus in anima remanere: nisi reminisci equiuoce sumatur pro

intelligẽtia eorum: quæ q̃s prius nouit: quã oportet aiæ sepate adesse: etiam eorum: quæ nouit in uita: cum species intelligibiles ĩ intellectu possibili indelebiliter recipiant. Circa alias autem animæ operationes sicut est amare gaudere & alia huiusmodi: est equiuocatio cauenda. Nam quandoq sumuntur: ut sunt animæ passiones. Et sic sunt actus sensibilis appetitus secundum concupiscibilitatẽ aut transibilitatẽ cũ aliqua permutatione corporali. Et ut sic in anima remanere non possunt post mortẽ: ut probat Aristoteles in libro de anima. Sumuntur quandoq pro simplici actu uoluntatis: qui est absq passione. Vnde Aristoteles in septimo Ethicorũ dicit. Quod deus una simplici operatione gaudet. Et in. x. dicit. Quod in cõtẽplatione sapientiæ est delectatio admirabilis. Et in octauo amorẽ amicitiæ ab amatione: quæ est passio distinguit. Cum uero uoluntas sit potentia non utens organo sicut nec intellectus: palã est huiusmodi secundũ q sunt actus uoluntatis in anima sepata remanere. Non potest igitur ex hoc concludi: q anima post corpis corruptionẽ deficit. ¶ Hæc ille. ¶ Ad illud philosophi. Intelligere corrũpitur quodã interius corrupto. Respõdet Bonauentura: Quod operatio animæ rationalis scilicet intelligere non corrũpitur per se: quia non utitur organo corporeo: sed solũ per accidens: inquantũ indiget fantasmate accepto per organũ corporeum. Operatio enim intellectus: quã habet in corpore impeditur propter aliquã læsionẽ factã in organo imaginationis uel alterius uirtutis sensibilis: sicut palam est. Et ita debet intelligi uerbũ philosophi. Non enĩ credendum est: quod philosophus uoluerit dicere intellectum eẽ corruptibilem: cum postea probet ipsum esse impassibilem & incorruptibilem quantum ad substantiam: ut patet in. iii. de anima. ¶ Hæc ille. ¶ Sed quia forte textus non dicit intelligere: sed intellectus corrũpit̃ quodam interius corrupto. Ideo respondet Egidius romanus dicens Quod philosophus ibi loquitur de intellectu passiuo: per quẽ possumus intelligere organũ fantasticum: quod deseruit animæ intellectiuæ. Vel si uolumus hoc intelligere de ipso intellectu: referemus: non ad potentiam itellectiuã: sed ad actum intelligendi: qui q̃diu stat ĩ corpore potest totaliter impediri est totaliter tolli corrupto quodam interiori: idest organo fantastico. Vnde uidemus aliquos esse amentes: & totaliter perdidisse usum rationis. Quod ex sola corruptiõe fantasiæ põt intelligere. ¶ Hæc ille. ¶ Ad illud etiam quod obiicitur ex textu pilosophi: Quod intelligere amare & odire non sunt illius passiones idest animæ: sed huius habentis illud & cætera. Respondet Themistius: qui in Commentariis suis exponens hunc textum

dicit. Nunc dubitanti magis: q̃ docenti assimilatur Aristoteles. Nõdũ enim destruxerat opinionem dicentium nõ differre intellectum & sen sum. Vnde in toto illo capitulo loquitur de intellectu: sicut de sensu. Quod patet præcipue ubi probat intellectũ esse incorruptibilẽ p exẽ plum sensus qui nõ corrumpitur ex senectute. Vnde & per totũ sub cõditione & sub dubio loquitur: sicut inquirens semper cõiungẽs ea: quæ sũt intellectus his: quæ sũt sẽsus. Quod præcipue apparet ex eo: quod in principio solutionis dicit. Si enim & q̃ maxime gaudere: aut dolere aut intelligere motus sũt: & unũquodq; moueri aliqd. ℂ Si qs autem pertinaciter dicere uellet: quod Aristoteles loquitur ibi deter- minãdo. ad hoc restat respõsio: quia intelligere dicitur esse actus cõiũ- cti nõ per se: sed p accidens: inquãtum scilicet eius obiectum: quod est phantasma est in organo corporali: nõ q̧ iste actus per organũ corpo rale exerceatur. ℂ Ad aliđ quod obiicit ex textu eiusdem philosophi Dicere aĩam sentire aut intelligere: simile est: ac si dicat eam aliqs tex e re uel hædificare. Respõdet Thomas in prima pte. q. lxxv. ar. ii. ad. ii. q̧ philosophus nõ dicit hoc ex propria sententia: sed ẜm opinionẽ illo rũ: qui dicebãt q̧ intelligere ẽ moueri: ut patet ex iis: q̃ pmisit ibi. Vel dicendum: quod p se ageř cõuenit per se existẽti: ẜ p se existens quan doq; potest dici aliquid: si nõ sit inhærens: ut accidẽs: uelut forma ma- terialis: etiam si sit pars. Sed proprie & p se subsistens diciř: qa neq; est pdicto modo inhærens: neq; est pars: ẜm quẽ modum oculus uel ma nus nõ posset dici p se subsistens: & per consequens neq; p se operans unde operationes ptium attribuuntur toti p partes. Dicimus enim q̧ homo uidet p oculũ: & palpat p manũ aliter q̃ calidum calefacit p ca lorem: quia calor nullo modo calefacit proprie loquẽdo. Põt igitur di ci: quod anima intelligit: sicut oculus uidet: sed magis proprie dicitur: q̧ homo itelligat p animam & q̧ uideat p oculũ. ℂ Hæc ille. ℂ Potes ergo applicare hãc solutionem ad superiorem etiam auctoritatem: in qua dicitur: quod intelligere amare odire & cetæra nõ sunt operatões seu passiones animæ: sed cõiuncti &c. Et p hæc oia patet solutio ad ter tium argumentum: & ad omnes instantias quæ in illa tertia ratiõe ad- ducũtur. ℂ Ad quartum respõdet Dñs Bonauẽtura dicẽs: quod pas sio animæ nõ est propter ipsius læsionẽ sed per cõpassionem respectu corporis læsi. Et hoc nõ ponit aliquid de substantia ei⁹ abiici: sed de sub stantia eius: cui habet uniri. Aliter tamen potest respõderi: q̧ ipsa an ĩa nõ solũ in corpore: sed etiam extra corpus habet pati. Nec tamen seq- tur: quod habeat corrumpi. Non enim est illa passio per partis ademi- ptionem: sed per quietis & pacis cõtinuam impeditionem. ℂ Hæc ille

¶ Ad quintum respondet iterum dominus Bonauentura dicens: qđ illa cōpassio nō est nisi salua unione animæ & corpis. Et quoniā mors separat illam cōiunctionē siue unionē: ideo nō oportet cōpassionem mortis cōmunicare: quia illa cōsequentia nō tenet: nisi manēte causa. Præterea alia consequētia non tenet. Si anima maxime cōpatitur corpori maxime patiēti: ꝙ cōmoriatᷓ moriēti. Aia enim cū sit capax lætitiæ: est capax & doloris: Sed cū sit capax uitæ nullo mō est susceptibilis mortis. ¶ Hæc ille. ¶ Ad sextum Respondet Doctor. S. in. ii. S. Dicendum est inquit: quod sicut dicit Cōmentator in. iii. de aia Intellectus nō eodem modo dicitᷓ forma cū aliis formis materialibꝰ. Qđ quantum ad hoc: dico uerū esse: licet ipse aliud intēdat: qđ anima cum habeat esse absolutum: ut eius operatio ostēdit: nō habet esse p eē cōpositi: qn potius compositū per eē eius. Et ideo corrupto corpore nō corrumpitur per accidens aia: sicut aliæ formæ: q̄ nō suntnisi per esse compositi nec aliquam operationem hn̄t nisi mediante materia: Sed dn̄s Egidius romanus in. ii. S. taliter respondet. Ad illud inquit argumentum: Quorumcūꝙ est unū esse: oportet ꝙ sit unus iteritus. Sed corporis & aiæ est unū esse: ergo erit unus interitus. Respōdeo: quod aiæ & corpis est unū esse: sed illud eē nō hēt aia p corpus: nec ex corpore: sed ex deo tn̄ illud eē hēt corpus p aiam: & cōmunicatur corpori per aiam: ut ēt destructo corpore remaneat illud esse aiæ: ut ꝓpter corruptionem corporis nō corrumpatur aia. ¶ Hæc ille. ¶ Dn̄s aūt Petrus de tarātasio in. ii. S. hoc argumētum sic dissoluit. Quorūcūꝙ est unū eē nō potest corrumpi unū: quin etiā alterum corruumpatᷓ. Hoc inquit uerū est: qn̄ illud eē est utriusꝙ æqualiter: nō qn̄ unꝰ per alterū: sicut idē est eē subiecti & accidētis: sed accidentis p subiectū. Et ideo accidēs corrūpitur manēte subiecto. Sic esse hois nō est corpus: nisi p aiam. Vn̄ sepata a corpore aia corpus corrūpitᷓ ipsa icorruptibili remanēte. ¶ Hæc ille. ¶ Ad replicā illā respōdet p̄fatus dn̄s petrus de tarātasio ubi supra dicēs. Sicut albū disgregat uisum p albedinē effectiue per disgregationē formaliter: sic aia p essentiā forma est corporis effectiue: sed p cōiūctionē ad corpus formaliter. Vn̄ qn̄ sepatᷓ desinit esse forma: sed nō desinit eē eēntia. ¶ Hæc ille. ¶ Sed si forte urᷓ ꝙ argumētū stet i robore suo. Rerspōdet Thomas i. ii. S. dicēs: qđ Anima rōnalis præter alias formas dicitᷓ esse substantia: & hoc aliqđ ſm ꝙ habet esse absolutū. Et quod dicitur: quod anima potest dupliciter considerari: scilicet secundum ꝙ est substantia: & secundum ꝙ est

forma:non est intelligendum quantum ad diuersa:quæ in ipsa sint: q̄ si aliud sit essentia sua:& aliud ipsam esse formam:ut sic esse formam accidat sibi sicut color corpori. Sed distinctio accipitur secundum eius diuersam considerationem. Nō enim ex hoc ꝙ ē forma habet ꝙ post corpus remaneat:sed ex hoc ꝙ habet esse absolutum :ut substātia subsistens:sicut etiam homo nō habet ꝙ intelligat ex hoc ꝙ ē aīal:sed ex hoc ꝙ est rationalis:q̄uis utrūq; sit sibi essentiale. ℂ Sed in.x.quolibet sic breuiter respondet. Anima secūdum suam essentiam ē forma corporis:nec destructo corpore destruitur aīa:secundum id:ꝙ est forma sed solū desinit eē forma in actu. ℂ Hæc ille. ℂ Ad septimū respondet Dominus Petrus de tarantasio loco præallegato dicens:qđ Omne compositum resolubile est intellectu:sed nō actu:nisi sit compositum ex cōtrariis. ℂ Ad octauum respondet Thomas in.ii.S.dicens ꝙ corruptio inuenitur in omnibus corruptibilibus secundum unam rationem cōmunē:quantum ad id:quod per se corruptioni cōuenit:sed nō quantum ad id:quod accidit ei. Cū enim corruptio sit proprie cōpositi trāsmutatio de eē in non esse:p se ad corruptionem pertinet:ut compositum esse desistat. Et quia compositū habet esse ex cōiunctiōe formæ ad materiā. Ideo diuisio formæ a tali materia inuenitur in qualibet corruptione. Sed ꝙ forma ī nihil cedat:uel non: hoc corruptiōi accidit ex ratione ꝓpria huius formæ uel illius. Si enim sit forma talis cuius esse sit absolutū & non depēdēs:in cuius esse participationē materia adducitur:ex hoc ꝙ perficitur tali forma cōtingit ut ex defectu materiæ compositum huiusmodi esse amittat:secūdum hoc ꝙ improportionata ad ipsum efficitur:& tamen ipsa forma remanet in suo eē. Et sic destructio est cōpoiti forma remanente. Si uero forma non habeat esse absolutū:in quo subsistat:sed sit per eē compositi:tūc ex quo compositum desinit esse:oportet ꝙ forma etiam esse amittat:& per accidens corrumpatur. ℂ Hæc ille. ℂ Eandem solutionē dat Petrus de tarantasio loco præallegato. Ad nonum respondetur per eundē dn̄m Petrum de tarantasio. Quæcūq; per se cōmunicant in causa :cōmunicant in effectu:sed nō quæ per accidēs. Nam aīa q̄uis per accidens cōmunicet in motu corporis:nō tamen in calefactione consequente motū. Et similiter contingit in proposito. ℂ Ad decimum respondet Thomas in.x.quolibet dicens Anima esse suum cōmunicat corpi:qđ qdem ita acquirit animæ in corpore:ut secundum ipsum subsistere possit. Quod non est de aliis formis. Et sic ipsum esse animæ fit esse

cōpositi. Et tamen manet composito destructo. ¶ Hæc ille. ¶ Ad undecimum respondet præfatus Thomas in summa contra gentiles libro. ii. dicens. Non sequitur ꝙ si anima manet destructo corpore: qđ fuerit ei accidentaliter unita. Accidēs enim describitur: Quod potest adesse: uel abesse præter corruptionem subiecti compositi ex materia & forma. Si autem referatur ad principia compositi subiecti: nō est uerum. Constat enim materiam primam ingenitam & incorruptibilem esse: ut probat Aristo. in primo phisicorum. Vnde recedente forma manet in sua essentia: nō tñ forma accidētaliter ei uniebatur: sed essentialiter. Vniebatur enim ei secundum esse unum. Similiter autem aīa unitur corpori ꝭm esse unum: ut supra ostensum est. Vnde licet maneat post corpus: substantialiter ei unitur nō accidentaliter ꝙ autem materia prima remaneat actu post formam: nō est nisi ꝭm actum alterius formæ. Anima autem humana manet in actu eodem. Et ex hoc cōtingit: quod anima humana est forma & actus. Materia autem pria est ens in potentia. ¶ Hæc ille. ¶ Notandū hic: quod Scotiste tenent ꝙ materia prima sit ens in actu: sed de actu distinguūt ꝙ est duplex uidelicet actus entitatiuus: qui est extra nihil: cui correspondet potentia obiectiua: & actus formalis: cui correspondet potentia subiectiua. Dicunt ergo ꝙ materia prima est in actu entitatiuo: licet sit ens in potentia subiectiua. ¶ Ad duodecimum patuit solutio plenaria ex iis: quæ dicta sunt superius in primo capite de differentiis anime & angeli: ubi de indiuiduatione animæ rationalis agebatur: sed tamen ad ipsum respondetur ex intentione sancti doctoris i pdicta sūma. Quæcūꝙ inq̄t oportet esse īuicē coaptata & ꝓportionata simul recipiūt multitudinē uel unitatē: unūqđꝙ ex sua cā. Si igit̃ esse unius dependeat ab altero: unitas uel multiplicatio eius etiā ex illo depēdet: alioquin ex alia ca usa intrinseca: formam igitur & materiam semper oportet esse adiuicem proportionata: & quasi naturaliter choaptata: quia proprius actus in propria materia fit. Vnde semper oportet: quod materia & forma consequantur inuicem in multitudine & unitate. Si igitur esse formæ dependet a materia: multiplicatio ipsius a materia depēdet: & similiter unitas. Si autem nō: erit quidem necessarium multiplicari formam secūdum multiplicationem materiæ: idest simul cum materia: & proportōnem ipsius: Non tamen ita ꝙ depēdeat unitas uel multitudo ipsius formæ a materia. Ostensum est autem: quod anima humana est forma secundum suum esse a materia non dependens. Vnde sequitur: Quod multiplicantur quidem animæ: secundum ꝙ multiplicantur corpora non tamen multiplicatio corporum erit causa multiplicatiōis aīarū

Et ideo non opottet ꝙ destructis corporibus cesset pluralitas anima-
rum. ¶ Ad tertium decimum respondetur: qđ non quelibet forma-
rum diuersitas facit diuersitatem ſm speciem sed solum: illa que ē ſm
principia formalia: uel ſm diuersam rationem formæ. Constat enim:
ꝙ alia est essentia formæ huius ignis & illius: nec tamen est alius ignis:
nec alia forma ſm speciem. Multitudo igitur animarum a corporibus
separatarum consequitur quidem diuersitatem formarum ſm substā-
tiam: quia alia est substantia huius animæ & illius. Non tamen ista di-
uersitas procedit ex diuersitate principiorum essentialium ipsius ani-
mæ: nec est ſm diuersam rationem animæ: sed est ſm diuersam com
mensurationem animarum ad corpora. Hæc enim an ma est cōmen-
surata huic corpori: & non illi. Illa autem alii. Et sic de aliis: huiusmodi
autem commensurationes remanent in animabus: etiam pereuntib⁹
corporibus sicut & ipse earum substantiæ manent: quasi a corporib⁹
ſm esse non dependentes. Sunt enim animæ ſm substantias suas for-
mæ corporum: alias accidentaliter corporibus unirentur. Et sic ex ani
ma & corpore non fieret unum per se: sed unum per accidens. Inquā-
tum autem sunt formæ: oportet eas esse corporibus commensuratas.
Vnde patet. ꝙ ipsæ diuersæ commensurationes manent in animab⁹
separatis & per consequens pluralitas. ¶ Hæc beatus Thomas in sum
ma contra gentiles libro. ii. ¶ Ad quartum decimum & ultimum Ar
gumentum dicitur: ꝙ nos negamus æternitatem mundi: cum fides
catholica teneat mundum habuisse principium: quis nulla ratione de-
mōstratiua uel necessaria hoc probari possit. Immo dico: ꝙ ad neutrā
partem nulle rationes necessariæ possunt adduci: sed solū probabiles
& topicæ. Ideo Aristoteles: quia nullam rationem necessariam adinue
nit: quæ æternitatem mundi concluderet: in hoc semper fuit dubius.
Vnde dicit ipse in. i. topicoꝝ. Sunt quædam problemata de quibus ra
tionem nec certitudiem habemus: ut utrum Mundus sit ætern⁹. Aui
cenna uero & Algezal in sua metaphisica: ubi diuidit ens per finitum
& infinitum: dicunt ꝙ non est inconueniens: ꝙ detur infinitum actu
per accidens: Esse enim infinitum actu in iis: quæ non habent adinui-
cem ordinem: est esse infinitum: per quod ponere non reputant in-
conueniens: sicut est de animabus a corporibus exutis: quæ non hñt
dependentiam adinuicem. Sed nullam difficultatem propter hoc pa-
tiuntur catholicæ ueritatis professores: qui mundi eternitatem negant
Et sic patet solutio ad omnia obiecta. ¶ Nunc autem ad auctoritates
philosophi respondere oportet. Ad illam auctoritatem. Nulla uirtus
infinita potest esse in creatura finita. Respondet Alexander de ales in

li. 5. dicens: ꝙ Nulla uirtus infinita actiua est creatura aliqua: sed uirt⁹ infinita passiua bene potest esse: sicut patet in materia prima. Et iō dicit Alexander prædictus ꝙ uirtus durandi in infinitū ē aīa sicut in recipiente tm̄: sed a deo: sicut a dante. Vel dicendum ſm eundē Alexandrū: ꝙ uerū est de uirtute quæ habetur tota simul: non de uirtute: quæ habetur successiue: & est infinita tm̄ in potentia. ¶ Hæc ille. ¶ Ad illam. Cuius est principium: eius finis est. Respondetur. Cuius est principium per generationem: eius est finis per corruptionem. Et sic est intentio philosophi in illo loco: & in aliis in quibus similes propositiones habentur. Et uerū est. ꝙ oē habēs pricipiū naturaliter ab agēte naturali per motū & transmutationem materiæ: habet finem quia omne tale est corruptibile: non aūt habet locū in iis: quæ accipiunt esse a deo per creationem. philosophus autem semper loquitur naturaliter: & nō supernaturaliter. Vnde & naturā diffiniens dicit: ꝙ est principium motus & quietis in eo in quo est. Verificantur: ergo naturaliter tales propositiones in iis: quæ acquirunt esse per motum & mutationem. In iis autem: quæ accipiunt esse per creationem non uerficantur: quia creatio fit ī istanti sine aliquo motu & transmutatione materiæ. Exempli gratia. Dicit philosophus ꝙ accidens non potest stare sine subiecto: uerum est naturaliter loquendo. Et tamen supernaturaliter accidens potest stare sine subiecto per diuinā oīpotētiā: sicut patet in sacramento altaris. Dicitur etiam: ꝙ a priuatione ad habitum non est regressus. uerum est naturaliter loquendo. Et tamen uirtute diuina multi homines a morte ad uitam fuerunt reuocati: & multi cæci nati illuminati. Ergo cuius ē principium per generationem naturaliter: eius est finis p corruptionem. Et hoc etiam Damascenus innuit: cum dicit. Quicquid naturaliter incipit: naturaliter desinit: Omnia enim orta occidūt & aucta quæꝗ senescunt: ut Salustius dicit Anima igitur rationalis nunꝗ corrumpetur: quia non habuit pricipiū p generationē: sed a deo per creationem. ¶ Ad illam auctoritatem. Omne quod incipit esse: desinit esse. Et ad illam. Quicquid habet principium: habet finem danda est similis solutio. Omne eni: quod incipit esse p generationem desinit esse p corruptionē. Et qcqd habet principium per generationē: habet finē p corruptionē. Hæc enī ē rō philosophi in primo cœli: q ostēdit ꝙ oē gn̄atū ē corruptibile loqt̄ enī ibi cōtra platonē qui uoluit ꝙ cœlū siue mūdus esset gn̄abilis. unde dicit textus Solus plato gn̄at mūdū idest dixit mūdū eē generabilē. Probat aūt platonē dixisse falsū p hoc

quia si cœlum esset gñatũ: esset corruptibile. Sed quia est incorruptibi le: ideo non gñatũ. Et ideo loquens ibidẽ cõtra ipsum platonem ha bet pro incompossibili. ꝙ aliquid incœpit esse per gñationẽ naturalis & sit perpetuum & incorruptibile. Dicit autem cœlum esse incorrupti bile: quia nõ est generabile. Cum igitur philosophus ponat animam intellectiuam non habere eẽ p generationem: sed ab extriseco nec fie ri naturaliter: sed iussu dei: ut ex præcedentibus patet: consequens est ut dicamus ꝙ Aristoteles tenuerit animam rationalem esse immortalẽ ¶ Ad illam. Illud non habet uirtutem ad semper eẽndum: quod non semper fuit: patuit solutio ex iis: quæ dicta sunt in solutiõe secundi ar gumenti. ¶ Sed ad illam: quæ ponit in. vii. metaphisicæ. ꝙ omnes par tes: que possunt remanere separatæ a toto sunt elementa idest partes elementares &c. Dicendum ꝙ philosophus loquitur ibi de formis: q̃ educuntur de potentia materiæ: q̃ non habent esse subsistens: & abso lutum: de quibus uerũ est. ꝙ corrumpuntur toto non manente. ꝙ au tem hoc uerum sit patet. Quia quærit ibi philosophus utrum forma totius mixti sit aliqd præter elementa. Et ideo auctoritates ille nihil ꝓ bãt contra nos: cum philosophus loquatur ibi de mixto. sicut est ca ro de quo uerum est. ꝙ non remanet: nisi elementum. unde per illud dictum non intendit dicere philosophus animam intellectiuam esse corruptibilem: cum ipa non sit mixta: neq̧ sit forma elemẽtaris Quo modo etiam intelligatur illa sententia. Intelligere siue intellectus cor rumpitur: quodam interius corrupto. patefactum est superius ex iis: q̃ dicta sũt in solutione tertii argumenti. Quodam interius corrupto scilicet phantasmate uel passiuo intellectu: aut organo imaginatiõis uel fantasiæ. ¶ Sed doctor lucis in. i. p. q. lxxxxix. ar. i. ad primum sic etiam præfata uerba declarat. Si diligententer: inqt uerba philosophi discutiantur: philosophus hoc dixit ex quadam suppositione prius fa cta. s. ꝙ intelligere sit quidam motus cõiuncti: sicut & sentire. Nondũ enim differentiam ostenderat inter intellectum & sensum. Vel potest dici: ꝙ loquitur de illo modo intelligendi: qui est per conuersionem ad fantasmata: quia anima humana impeditur ab intelligendo per liga mentum sensus: & per turbatam imaginationem: sicut supra dictum est. Et quia in morte totaliter sensus & imagiatio corrũpitur: ideo ces sabit ille modus intelligendi: q ẽ per conuersionẽ ad fantasmata: & suc cedet ali⁹ mod⁹ altior: d̃ quo aliqd i fine capitis hui⁹ ptractabit. ¶ Sed ad id: quod ex rhetoricis philosophi obiit. ꝙ corp⁹ op⁹ hẽt usq̧ ad an

nos.xxxv. Anima uero intellectiua usq; ad annos quinquaginta. Respondet dominus Egidius romanus in.ii. S. ꝙ Anima uero senescit ꝫm suam naturam. sed quantum ad actum intelligendi: & quãtum ad usũ rationis: sic potest impediri & tolli totaliter huiusmodi usus ex corruptione organorum corporalium: sicut potest deteminari ex determinatione talium organorum: Propter quod post quinquaginta annos anima in plerisq; hæbetatur in cognitione etiam intellectiua: non propter se: sed propter hebetationem organorum corporalium deseruiẽtium tali cognitioni. ℂ Hæc ille. hoc etiam declaratum fuit in præcedentibus. Illud autem quo ultimo instatur ex libris animalium: ꝙ corpus spermatis: cum quo exit spiritus: qui est uirtus principii animæ est separatum a corpore: & est res diuina: & talis dicitur intellectus. cõtra animæ immortalitatem uim non habet. Debet enim sic exponi ꝫm thomam in opusculis: Idest ille spũs siue uirt⁹ formatiua dicitur intellectus per similitudinem: quia sicut ĩtellectus operatur sine organo: ita & illa uirtus. hæc autem positio est de mente commentatoris in. vii. metaphisicæ super illud. Ergo sicut supra dictum est ꝙ in substantiis ẽ principium & cætera. Et hæc sunt uerba ipsius formaliter que sequuntur. Ideo dicit Aristo. in libro de animalibus. ꝙ uirtutes: que sunt in seminibus sunt similes intellectui. s. quia agunt actione ĩtellect⁹: & ꝙ iste uirtutes assimilantur intellectui in hoc ꝙ non agunt per instrumentũ corporale. ℂ Hæc ille. ℂ Et sic patet solutio ad ea: que Aristotelicis auctoritatibus contra animæ immortalitatem concludere uidebanẗ ℂ Ad Apostolicum dictum. Qui solus habet immortalitatem patuit omnimoda solutio ex iis: quæ superius dicta sunt ex intentiõe egidii post argumenta & auctoritates in oppositum factas. Et tamen ne uidearmur hæc sicco percnrrere uestigio Respondet ad hanc auctoritatẽ dominus Petrus de tarantasio in. ii. S. dist. xviiii. dicens. Immorrale aut priuat actum moriendi solum: uel cum actu etiam potentiam. Primo modo Adam erat immortalis ante peccatum: quia poterat non mori. Sed non erat immortalis secundo modo idest non potens mori: quia mori poterat: cum esset compositus ex contrariis. Illa enim immortalitas non erat ex dono nature: sed ex dono cælestis gratiæ. ℂ Si i mortale priuet moriendi potentiam hoc duobus modis: Aut moriendi large aut moriendi proprie & stricte: ꝫm ꝙ mors dupliciter capitur Vno modo large pro quacunq; corruptione uel mutatione. Alio modo proprie & stricte ꝫm cõem acceptionem ꝓ substãtiali corruptiõe: si ergo Immortale priuet moriendi potentiam large: sic immortalitas est omnimoda immutabilitas: siue incommutabilitas: quæ soli deo cõ

uenit. Et ideo Apostolus dixit eum solum habere immortalitatem: q̄a non cuiusq̄ gratia: sed natura sua: nec potuit nec potest aliqua conuersione mutari: nec potuit nec poterit aliqua cōmutatione peccare. hoc igit̄ mō loquēdo: q̄libet creatura ē mortalis. i oī. n. creatura: ut Aug. dicit Ipsa mutatio ē mors q̄dā: q̄a facit aliq̄d ī ea nō eē: quod erat posse enim mutari: & posse peccare est posse mori. Et si cui creaturæ ratiōali præstat̄: ut peccare non possit: non est hoc naturæ propriæ: sed dei gratiæ. Quelibet igitur creatura mortalis: quia quelibet creatura aliquomodo mutabilis. Solus uero deus est immortalis: quia ipse sol⁹ est omnino immutabilis. Vnde Augustinus in libro de trinitate ait. Cum anima immortalis esse dicatur: & sit non diceret apostolus deū solum habere immortalitatem: nisi quia uera immortalitas & īcommutabilitas est: quā nulla potest habere creatura: quoniam solius creatoris est: unde Iacobus quoq; ait. Apud quem non est transmutatio: nec uicissitudinis obumbratio. Dauid etiam dicit Mutabis ea & mutabuntur: tu autem idem ipse es. Item Augustinus super genesim ad litterā dicit ꝙ deus neq; per loca: neq; per tempora mouetur: Et per tempora moueri est per affectiones commutari. Deus autem nec loco nec affectione mutari potest: qui per prophetiam dicit. Ergo deus & non mutor. unde solus est immortalis: qui solus est immutabilis. ¶ Hæc augustinus & Magister etiam sententiarum in. i. distinctione. viii. sic dicit. Dei autē solius essentia proprie incommutabilis dicitur: quia nec mutatur: nec mutari potest. Vnde augustinus libro quinto de trinitate. Sola inquit substantia uel essentia: que est deus: incommutabilis ē: cui profecto maxime ac uerissime competit esse. Quod enim mutat̄: non seruat ipsum esse. Et quod mutari potest: etiam si non mutet̄: potest quod fuerat non esse. Ideoq; illud solum: quod non tm̄ non mutat̄ uerum etiam omnino mutari non potest: uerissime dicitur esse. Vnde apostolus de ipso loquens ait. Qui solus habet immortalitatem. Si ergo immortale priuet potentiam moriendi large: sic solus deus est immortalis. Si autem priuet moriendi potentiam proprie: hoc etiā duobus modis. Aut ergo priuat potentiam quancūq; moriendi: siue propinquā: siue remotam. Et sic etiam nulla creatura est immortalis. Eo enim ꝙ habet esse de nihilo: habet potentiam reducibilitatis in nihil. Aut priuat potentiam propinquam & dispositam solum. Et sic anima rationalis est immorralis & incorruptibilis: per uiam corruptionis naturalis quia non habet contrarium: nec dependet ab habente contrarium: nec est ex contrariis composita. Et ideo a potentia nuda & remo

ta non denominatur aliqd simpliciter potens:sed a potentia propinq̃ & disposita. Loquitur igitur Apostolus de immortalitate large & communiter accepta:quæ est immutabilitas quæcunq;:non autem de immutabilitate proprie accepta:que est immutabilitas ſm eẽ substantiale. ℂ Hanc solutionem & distinctionem ponit dominus Petrus de tarantasio ubi supra. Sed ego auctoritatibus & sententiis ipsam dillataui ℂ Eandem quoq; ponunt Alexander de ales & dominus Bonauentura dicentes. Immortale dicitur dupliciter. Vno modo large & communiter. Et sic immortale idem est quod immutabile quocũq; modo. Et sic solus deus est immortalis:quia ipse solus est immutabilis. Quelibet uero creatura mortalis est quia aliquo modo mutabilis : ſm illud Boetii Stabilisq; manens dans cuncta moueri. Sed cum quelibet creatura dicitur hoc modo mortalis:mors accipitur large:sicut dicitur etiã de cælis. Ipsi peribunt:tu autem permanes &c. Alio modo dicitur immortale proprie & stricte. Et tunc idem est:quod impossibile corrumpi ſm suum esse substantiale. Et hoc potest esse dupliciter. Vel ex se. & sic etiam solus deus ẽ immortalis:qa ipse solus potest esse suum perpetuare sine alterius iuuamine uel adminiculo. Vel ex alio. Et sic anima rationalis est immortalis:quia cõseruatur a gratuita dei Bonitate:nec repugnat naturæ ipsius aiæ:sed potius cõseruat suum naturalẽ appetitum. ℂ Hæc est Solutio domini Bonauenturæ & Alexandri de Ales In.ii.S.dist.xviiii. ℂ Ad auctoritatem illam Augustini Gratia non repugnat naturæ &c.patuit solutio ex iis:que dicta sunt in solutione primi Argumenti ſm intentionem domini Bonauenturæ. ℂ Ad illud Ezechielis Anima:quæ peccauerit ipsa morietur. Respondetur ꝙ sicut est triplex perfectio naturæ gratiæ & gloriæ:ita etiam est triplex mors:naturæ gratiæ & gloriæ. Mors naturæ ẽ separatio animæ a corpore :seu corruptio rei uiuentis ſm suum esse substantiale. Mors gratiæ est quando anima per peccatum priuatur gratia dei quæ erat uita ipsius. Et ista appellatur mors spiritualis. Hinc dicitur peccatum mortale:quia interficit animam spiritualiter:& mortem sibi infert. Mors gloriæ:est quando anima separatur a corpore cum peccato mortali: quia priuatur æterna uita:hoc est uisione diuinæ essentiæ:& suppliciis deputatur æternis. Hæc autem mors:dicitur mors æterna. Vnde cantat ecclesia. Libera me domine de morte æterna:&c. Mortem gratiæ ĩcurrit anima: quotiesncunq; in statu uiæ mortaliter peccat. Et ab hac morte resipiscere potest:& conuerti ad dominum:si ueram egerit penitentiam. Mortem gloriæ incurrit aĩa in termino uiæ quotiẽscũq; homo moritur ĩ peccato mortali: Et ab hac morte nũq̃ resurgere potest

ueluti:supi⁹ patuitteĩ de differẽtiis animæ & ãgeli ptractaremus. Aĩa igit:q̃ peccauerit:morieť:uel morte gratiæ:si peccauerit ĩ uia:uel morte gloriæ si peccauerit in termino uiæ. Non autem morietur morte naturæ:quia sbatialit mori nõ põt. nec põt amitterre suũ eẽ sbale. Et de hac morte ẽ propositum nostrum. Et sic dicit rõnalem eẽ ĩmortalem quia substantialiter incorruptibilis est. ℭ Alii aũt breui⁹ respõdendo dicũt. ꝙ aĩa q̃ peccauerit ipã morieť: nõ sbaliter: sed accidentaliter: qa pdit grãm dei: q̃ẽ accidẽs. ℭ Ad illã Salomõis un⁹ ẽ iterit⁹ hoĩs simul & iumẽtoꝝ &c. Respondent omnes theologi & doctores ecclesiastici ꝙ Salomõ ibi loqť: ut cõcionator diuersorũ hominũ psonas assumẽs loqť. n. ĩ psona iproborũ & ipioꝝ: q sic dicũt. unde in fine libri q̃si determinando ex psona ꝓpria dicit donec reuertať puluis in terrã suã: unde erat: & spiritus redeat ad deũ: q fecit illũ. ℭ Et hæc de ĩmortalitate aiæ rõnalis dicta sufficiant. Ad laudẽ & gloriã illi⁹: q ne aĩa morte ĩmortali piret pciosissimũ sanguinẽ suũ effundere nõ dubitauit. Qui me & liberos meos Theophrastũ. M. Brutũ. M. Anto. atq Corneliã ad portum salutis eternæ perducere dignetur.

DE COGNITIONE ANIME SEPARATE.

NVNC aũt ẽm ꝓmissa nõnihil de cognitiõe aiæ separatæ ĩ calce hui⁹ secũdi capitis pscrutãdũ ẽ. Videť eni ꝙ a corpe sepata nihil ĩtelligere possit. Nã ẽm philosophũ in. iii. de aĩa. Sicut se hẽt sensus ad sensibilia: sic se hẽt itellect⁹ ad fãtasmata: sed sẽsus nõ põt sẽtire nisi p sentib⁹ sensibilib⁹: ergo nec aĩa itellectiua aliqd põt ĩtelligere: nisi fantasmata ei psenteť. Sed nõ repsentabũť ei post mortẽ: qa illa nõ repsẽtãť: nisi ĩ aliquo orgão corpali: ergo aĩa p⁹ mortẽ ñ pt itelligeř. ℭ Si dicať. ꝙ phs loqťđ aĩa: ẽm ꝙ ẽ ĩ corpe sed nõ ꝓut est sepata. ℭ Cõtra obiectũ potẽriæ determinať ẽm naturã ipsi⁹ potẽtiæ. Sed eadẽ ẽ natura aĩæ itellectiuæ añ mortẽ & post. Ergo si aĩa itellectiua añ mortẽ ordinať ad fantasmata sicut ad obiecta: ut: ꝙ ẽt post mortẽ. Et sic idẽ qđ pri⁹. ℭ Præterea Aĩa nõ põt itelligere si ab ea potẽtia itellectiua remoueať. Sed mortẽ itellect⁹ agẽs & possibilis nõ manẽt ĩ aĩa: qa hmõi potẽtiæ nõ cõpetũt ei: nisi p unionẽ ad corp⁹. Si. n. nõ eẽt unita corpi: nõ hẽret hmõi potẽtias: sicut nec ãgel⁹ ergo anima post mortem non potest intelligere. ℭ Ad hæc ẽm phm in. i. de anima. Intelligere corrumpitur quodam interius corrupto. Istud autem interius de quo philosophus loquitur, corrumpitur in morte. Ergo intelligere post mortem non erit. ℭ Sed contra. Sicut

aliquid ex coniunctione ad corpus materiale redditur passiuum: ita p separationem ab eodem redditur actiuum: Calidū enim & agit & patitur pp coniunctionem caloris ad materiam. Si autem esset calor sine materia: ageret & non pateretur. Ergo & aīa per sepationem a corpore redditur omnino actiua: ſm ꝙ potentiæ aīæ nō possunt p seipsas cognoscere sine exterioribus obiectis. Hoc enim ipsis competit in quantum sunt passiue: sicut dicit phus de sensu in secūdo de aīa. Ergo aīa p sepationē a corpore poterit per seipsam itelligere nō accipiendo ab aliqbus obiectis. ¶ Amplius in libro de spiritu & aīa dr̄ ꝙ aīa a corpore sepata trahit secū suas potētias: Sed rōne suarꝫ potentiarꝫ dr̄ cognoscitiua & itellectiua: ergo post mortē cognoscere & itelligere poterit. ¶ Præterea ſm Damascenum. Nulla substātia destituit̄ sua propriā opatione: sed ꝓpria opatio aīæ rōnalis ē itelligere: ergo aīa post mortē intelligit. Ad hāc qōnē rn̄det Angelicus doctor ī qōnib⁹ disputatis qōne decimanona ar. primo dicēs. Sicut dicit phus ī primo đ aīa Si nulla opationū ipsi⁹ aīæ ē ei ꝓpria: ut scilicet possit eā sine corpore habere. īpossibile ē ipsam aīam separi a corpore. Operatio eni cuiuslibet rei est quasi finis eius: cū sit optimū in ipsa. Vñ in primo cæli dr̄ a phō ꝙ unaquæꝗ res est pp suā operationē. Vnde sicut firmiter per fidē catholicā substinemus & tenemus: ꝙ aīa post mortē remāeat a corpore sepata: ita substinere necesse est: ꝙ sine corpore existens ītelligere possit. Sed modū intelligendi difficile est considerar̄: eo ꝙ necesse ē ponere eī habere aliū modū ītelligēdi: q̄ nūc hēat: cū nūc manifeste apparet: ꝙ ītelligere non possit: nisi ad fantasmata conuertatur: q̄ p⁹ mortē oīno non remanēt. ¶ Quidā enim dicūt: ꝙ sicut nūc a sensibilibus rebus spēs accipit mediantibus sensibus: ita tunc accipere poterit nullo modo interueniente. Sed hoc uidetur impossibile: quia ab extremo in extremum: non fit transitus nisi per media: Species autem ī ipsa re sensibili habet esse maxime materiale: in intellectu autem summe spirituale: Vnde oportet: ꝙ in hanc spiritualitatem transeat mediantibus quibusdam gradibus: ut pote quia in sensu habet spiritualius esse: q̄ ī re sensibili. In imaginatione autem adhuc spiritualius: q̄ ī sensu. Et sic deinceps ascendendo. ¶ Vnde alii dicunt: ꝙ per species rerꝫ a sensibus acceptas: dum erat in corpore: & in ipsa anima conseruatas post mortem intelligit. Sed hæc opinio a quibusdam sequentib⁹ Auicenam improbatur. Cum enim anima intellectiua non utatur corporali organo ratione intellectus: non potest aliquid esse in parte intellectiua animæ: nisi in ratione intelligibilis. In uirtutibus autem utentis

bus organo corporali potest aliquid conseruari: non in ratione cognoscibilis: sed sicut in quodam corporali subiecto: ratione cuius contingit: ꝙ quædam potentiæ sensitiuæ sunt: quæ non semper actu appræhendunt species uel intentiones in se conseruatas: sicut patet de imaginatione & memoria. Et sic uidetur: ꝙ in parte intellectiua nihil conseruetur: nisi quod actu appræhenditur. Et sic nullo modo per species prius receptas a rebus anima post mortem intelligere potest: secundū Auicennam & suos sequaces propter rationem iam per ipsos assignatam. ℂ Sed hoc non uidetur uerum. quia omne: quod recipitur in aliquo: recipitur in eo per modum recipientis. Cum autem substantia materialis habeat esse magis fixum & stabile: q̄ substantia corporea: in parte intellectiua recipientur species firmius & immobilius: q̄ in aliqua re materiali. Et q̄uis recipiuntur in ea secundum rationem intelligibilis non tamen oportet ꝙ semper intelligantur: quia non semper sunt in ea in actu perfecto: nec in potentia pura: sed in actu incompleto: qui est medius inter potentiam & actum: quod est esse aliquid habitualiter in intellectu. Vnde philosophus uult ꝙ anima intellectiua sit locus specierum in tertio de anima: utpote eas in se retinens & conseruans. Illa ergo improbatio Auicenne non est sufficiens. ℂ Sed tamē huiusmodi species receptæ prius & conseruate non sufficiunt ad cognitionem: quam necesse est ponere in anima separata: tum propter animas puerorum: tum propter hoc ꝙ multa erunt cognita ab anima separata: quæ nunc non cognoscuntur a nobis. ℂ Et ideo alii dicunt: ꝙ anima separata: q̄uis a rebus non accipiat: habet tamen potestatem ut seipsam rebus cognoscendis conformet apud rerum presentiā: sic uidemus ꝙ imaginatio aliquas formas componit ex seipsa: quas nūq̄ per sensus accepit. ℂ Sed hoc non potest stare: quia impossibile est: ꝙ sit idem aliquid: quod educat se de potentia in actum. Anima autem nostra est in potentia ad similitudines rerum: quibus cognoscit. unde oportet ꝙ efficiantur in actu: non per ipsam animam: sed per aliquid quod habet illas similitudines in actu: uel per res ipsas: uel per deum in quo sunt omnes formæ in actu. Vnde nec imaginatio aut intellectus aliquam formam componit de nouo: nisi ex aliquibus præexistētibus sensibilibus: sicut compono formam montis aurei ex præexistētibus sensibilibus auri & montis. Et ideo alii dicunt: ꝙ formæ: quibus anima separata intelligit: sunt ei impressæ a deo ab ipsa sui creatione. & sic secundum istos anima separata intelligit per species cōcreatas: per quas etiam nunc intelligimus secundum quosdam: ita ꝙ per sen

sus non acquiruntur animæ: nouæ species: sed tantummodo excitatur anima ad species: quas in se habet intuendas: sm ꝙ Platonici dixerunt: qui uolebant: ꝙ addiscere nostrum nihil aliud erat: q̄ reminisci. Sed huic opinioni experientia contradicit. Videmus enim ꝙ qui caret uno sensu: ꝙ caret una scientia: ut pote carens uisu: non potest scientiam habere de coloribus. Quod non esset: si anima non indigeret a sensibus accipere species: quibus cognoscat. ❡ Secundum alios uero p has species creatas anima corpori coniuncta nihil intelligit: a corpore impedita. Intelligit autē per eas a corpore separata. Sed hoc autem uidetur ꝙ species: quæ naturaliter inditæ sunt animæ: totaliter à corpore impediantur: cum tamen coniunctō corporis ad animam ñ sit accidentalis animæ: sed naturalis. Non enim inuenimus duorum: quæ sunt naturalia uni rei: unum esse totaliter alterius impedimentū alias alterum eēt frustra. Dissonat etiam hæc positio ab opinione philosophi in tertio de anima: qui comparat intellectum animæ rationalis tabulæ rasæ: in qua nihil est scriptum: ❡ Et ideo aliter dicendum ē ꝙ unūquodꝙ recipit influentiam a suo superiori per modum sui eē: Esse autem animæ rationali acquiritur medio quodāmodo inter formas separatas & materiales. Formæ enim imateriales: scilicet angeli recipiunt a deo esse: non dependens ab aliqua materia: nec in aliqua materia. Formæ uero materiales esse a deo accipiunt & in materia existens: & a materia dependens. Sed quia rationalis anima accipit esse a deo in corpore: nec tamen a corpore dependēs: quia sine corpore cōseruari potest: ideo influentiam a deo medio quodāmodo accipit anima rationalis iter angelos & res materiales. Recipit enim intellectuale lumen hoc modo: ut eius intellectiua cognitio habeat ordinem ad corpus: inquantum a corporeis potētiis accipit: & ad eas respicere habeat in actu considerando: in quo inferior angelis inuenitur. Et tamē hoc lumen non est corpori obligatum ut eius operatio per organum corporeum impleatur. In quo inuenitur superior omni materiali forma: quæ non operatur: nisi operationem: cui cōicat materia. Sed quādo anima a corpore erit sepata: sicut esse suum habebit: nec a corpore dependens: nec in corpore existens: ita influētiam intellectualis cognitionis recipiet: ut nec sit corpori obligata. quasi p corpus exerceatur: nec omnino aliquem ordinem ad corpus habeat. Et ideo quando anima primo creata corpori infunditur: non datur ei aliquid de intellectuali cognitione: nisi per ordinem ad corporeas potentias: ut pote:

ꝙ per intellectum agentē possit facere fantasmata intelligibilia i actu quæ sunt potentia itelligibilia: & per intellectum possibilē recipe spēs intelligibiles sic abstractas: & inde est: ꝙ q̄diu habet eē coniunctū cor pori: in statu huius uie non cognoscit illa: quorum species i ipso rege nerantur: nisi inspiciendo ad fantasmata. Et propter hoc nec reuela tiones ei aliquæ diuinitus fiūt: nisi sub speciebus fantasmatum: nec ip sas substantias sepatas intelligere potest: ut pote: quæ sufficienter per sensibilium spēs cognosci non possunt. Sed quādo habebit esse a cor pore absolutum: tunc recipiet influentiā intellectualis cognitiōis hoc modo: quo angeli recpiūt sine aliquo ordine ad corpus: ut scilicet spēs rerum ab ipso deo recipiat: nec oporteat ad intelligendum in actu: per has species: uel per illas: quas prius acquisiuit ad aliqua fantasmata cō uerti: posset nihilominus ipas substantias sepatas: scilicet angelos uel demones naturali cognitione uidere: q̄uis non deum: quod nulli crea ture conceditur sine gratia. ¶ Ex quibus colligi potest ꝙ anima post mortem tribus modis intelligit. Vno modo per species: quas recepit dum erat in corpore. Alio modo per species in ipsa sua separatione a corpore sibi diuinitus infusas. Tertio modo uidendo substantias se paratas: & in eis species rerum intuendo. Sed hoc ultimum nō subia cet eius arbitrio: sed magis arbitrio substantiæ separatæ. quæ suam in telligentiam aperit loquendo: & claudit tacendo. Quæ quidem lo quutio: qualis sit: superius explicatum est: ubi de differentiis animæ ra tionalis & angeli pertractauimus. ¶ Hæc beatus Thomas in questio nibus disputatis. q. decima nona ar. primo. ¶ Ad primum igitur di cendum: ꝙ philosophus in tertio de anima non loquitur nisi de intel lectu corpori coniuncto. Alias enim consideratio de intellectu ad na turalem non pertineret. ¶ Ad replicā dicitur: ꝙ q̄uis eadem sit natu ra aiæ ante mortem & post mortem: quātū ad rōnem spēi: tamē non ē idem modus essendi: & per consequens: nec idem modus operandi. ¶ Ad secūdū dicēdū ꝙ in anima separata remanebit potentia intel lectiua: & intellectus agens & possibilis: huiusmodi enim potētiæ nō causantur in anima ex corpore: q̄uis in anima corpori unita existen tes aliquem ordinem habeant ad corpus: quem non habebunt in ani ma separata. ¶ Ad illud intelligere & considerare corrumpūtur: quo dam interius corrupto &c. Dicitur ꝙ philosophus loquitur de intel ligere: quod nunc nobis competit in ordine ad fantasmata. Hoc enim impeditur impedito organo corporali totaliter: & corrum

pitur eo corrupto. ¶ Sed adhuc unus puus scrupulus restat. Si enim anima separata intelligit per species sibi diuinitus infusas. Quomodo substentari & probiliter teneri potest ꝙ deus infundat dona sua existẽtibus in inferno. Sequitur ergo: ꝙ animæ damnatæ non intelligunt: uel ꝙ non intelligant per species infusas. Dicit ad hoc doctor. S. ubi supra ꝙ infusio donorum gratuitorum non pertingit ad eos: qui sunt in inferno: sed eorum quæ ad statum naturæ pertinent: participatione non priuãť. Nihil enĩ est uniuersalis boni participatione priuatum: ut dicit Dionisius in. ii. ca. ce. hierar. Prædicta aũt specierũ ĩfusio: quæ fit in separatione animæ a corpore pertinet ad conditionem naturæ substantiæ separate. Et ideo huiusmodi infusione nec animæ damnatorũ priuantur. ¶ Hæc ille. Præfatus etiam doctor in pria parte. q. lxxxix. ar. i. ad tertium de cognitione animæ separate sic effatur. Anima separata non intelligit per species innatas: nec per species: quas tunc abstrahat: nec solum per species conseruatas: quia ꝗuis possit intelligere per species: quas in corpore acquisiuit: tamen ille species usquequaꝙ nõ sufficiunt: sed p spẽs: ex influentia diuini luminis participatas: quatũ anima fit ꝑticeps: sicut aliæ substantiæ sepatæ: ꝗuis ĩferiori mõ. unde quã cito cessante conuersione ad corpus ad supiora conuertiť. ¶ Sed. iii. Quodlibet ar. i. de cognitione animæ separatæ sic iterũ inqt. Cũ nulla substantia destituatur sua propria opatiõe & aĩa ĩtellectiua post mortẽ remaneat: necesse est ponere: ꝙ aliquo mõ ĩtelligatᷣ. Impossibile est autẽ ei alterũ trium modorũ ĩtelligendi non attribuere. Vt. s. ĩtelligãt uel abstrahendo spẽs ĩtelligibiles a rebꝰ: sicut nũc ĩtelligit corpori unitas: uel p spẽs ĩtelligibiles in corpore acqsitas: & in ea cõseruatas post mortẽ: uel ẽt p aliqs spẽs cõcreatas: uel qualitercũqꝫ desup ĩfluxas. qdã ergo dicũt: ꝙ aĩæ sepatæ ĩtelligunt abstrahendo species ĩtelligibiles a rebus. Sed hoc esse nõ potest. Abstractio enĩ specierꝝ ĩtelligibilium a rebus sensibilibus fit mediante sensu & imaginatione: quorum operationes: cum sint per organa corporalia: animæ separatæ attribui non possunt. Vnde alii hoc negantes dicunt ulterius: ꝙ nec etiam per species acquisitas a rebus sensibilibus: dum esset in corpore: anima separata intelligit: Ponunt enim Auicennam sequentes: ꝙ species intelligibiles non conseruantur in ĩtellectu possibili: nisi dum actu ĩtelligit: sed conseruantur species particulares reꝝ sensibiliũ solum in imaginatiua & mẽoratiua: ad q̃s dũ ĩtellectꝰ possibilis se cõuertit: d̃ nouo ĩfluũt ĩ ipm spẽs ĩtelligbiles ab ĩtellectu agẽte. Cũ ergo uis memoratiua & imagĩatiua corrũpať corpe corrupto eo ꝙ ẽ uirtꝰ orgãi corpalis: seqť

ꝙ anima post mortem nullo modo intelligere possit per aliquas species a rebus sensibilibus acceptas. Vnde relinquitur ꝼm eos: ꝙ anima separata intelligat per species concreatas: sicut & angeli. ℂ Sed hæc quidem positio irrationalis uidetur quantum ad utrūq; dictorum. ꝙ enim species intelligibiles in intellectu possibili non conseruentur: est contra rationem. Quod enim in aliquo recipitur: est in eo per modū recipientis. Vnde cum intellectus possibilis habeat esse stabile & imobile: oportet: ꝙ species intelligibiles in eo recipiantur stabiliter & imobiliter: Est etiam contra Aristotelem: qui dicit in tertio de anima: ꝙ itellectus possibilis: cum sciat singula: hoc est accipiens species singulorꝫ ut sciens: idest sicut contingit in scientia: uel in eo: qui habet scientiam tunc dicitur ꝼm actum. Hoc autem confestim accidit: cū possit operari per seipsum. Est quidem ergo & tūc potētia quodāmō: nō tñ simpliciter: sicut ante addiscere: aut inuenire. Ex quib⁹ uerbis apparet: ꝙ species intelligibiles quādoq; sunt habitu ĩ ĩtellectu possibili: q̄uis actu nō operentur. Illud etiam: quod dicunt animam humanam habere spēs ĩtelligibiles cōcreatas irrationabiliter dr̄. Si enim potest eis uti: dū est corpori unita: seqtur ꝙ potest homo ĩtelligere ea: quorum sensūm nō accepit: ut puta: ꝙ cæcus intelligat colores: Quod patet esse falsum: Si autem per unionem corporis totaliter ĩpeditur aĩa humana: ut speciebus intelligibilibus concreatis uti non possit: sequitur ꝙ unio corporis: & animæ non sit naturalis: id enim: quod est in natura rei: nō totaliter impeditur per aliquid: quod est rei naturale: alioquin natura faceret alterum illorum frustra. ℂ Sic ergo dicēdum est: ꝙ anima sepata intelligere potest quædam per species ĩtelligibiles: quas per sensus a rebus acquisiuit: dum esset in corpe. Sed ille modus cognoscendi non sufficit: quia multa cognoscit anima sepata: quæ nos in hac uita non cognoscimus. maxime quia inconueniens uidetur: ꝙ animæ illorum: qui in maternis uteris moriuntur: quæ forte nullum intellectus usum habuerunt: & per consequens nec aliquas species intelligibiles acquisitas: nihil post mortem intelligant. Vnde oportet addere: ꝙ anima in sui sepatione a corpore recipit influxum specierum intelligibilium a natura superiori: scilicet diuina ꝼm naturalem ordinem: quo experimur: ꝙ anima humana: quanto magis a corporeis sensib⁹ abstrahitur: tanto magis potest esse pticeps superioris influxus: sicut patet in dormientibus & alienatis: qui etiam quædā futura preuident. ℂ hæc ille. Sed nūquid aĩa sepata oĩa naturalia cognoscat? Respondet p̄fatus doctor ĩ prima pte. q. lxxxix. arti. iii. Aĩa ingt sepata itelligit p spēs sepatas: quas recipit ex influētia diuini luminis: sicut & an-

agere possunt:hoc est s̃m formam. Et ideo per eas non possunt singularia cognosci:nisi forte inquãtum recipiũtur in aliqua potẽtia utẽte organo corporali:i qua quodãmõ materialiter:& sic pticulariter recipiũtur. In itellectu uero:q ẽ a materia imunis: nõ potest esse principium uniuersalis cognitiõis:nisi forte p quãdã reflexionẽ ad fantasmata:a qbus itelligibiles spẽs abstrahũtur:q̃ reflexio post mortẽ corruptis fantasmatibus esse nõ poterit. Poterit tñ oĩa huiusmodi uniuersalia ad singularia applicare:quorũ notitiã p aliã cognitionẽ habet hæc ille. ¶Et nota:ꝙ localis distãtia nõ ipedit cognitionẽ animarũ separataꝝ. Vñ Thomas in prima parte.q.lxxxviiii.arti.vii. Anima ingt separata per influxum specierũ ex diuino lumine singularia itelligit. Q̃d quidẽ lumen equaliter se habet ad propinquũ & distãs. Vñ distãtia localis nullo mõ ipedit animæ sepatæ cognitionẽ hec ille. ¶Aliqs etiã ambiguus fortasse ẽ: Vtrũ animæ sepatæ cognoscãt ea:quæ hic agũtur. Et uidetur ꝙ sic. Nisi enim ea cognoscerent:de eis curam non haberent. Sed hñt curam de hiis:quæ hic aguntur:s̃m illud lucæ.xvi.habeo qnqꝫ fratres:ut testetur illis:ne & ipsi ueniant in hunc locum tormẽtorum. Ergo animæ sepate cognoscũt ea:quæ hic agũtur. ¶Preterea frequẽter mortui uiuis apparent:uel dormientibus uel uigilãtibus:ut eos admoneãt de iis:quæ hic agũtur:sicut samuel apparuit sauli:ut habetur primi regum.xxviii. Sed hoc nõ esset:si ea:q̃ hic sunt:nõ cognoscerent. Ergo ea:quæ hic fiunt cognoscunt. ¶Ad hæc. Animæ separatæ cognoscũt ea:q̃ apud eas aguntur. Si ergo:q̃ apud nos aguntur:non cognoscerent:impediretur eorum cognitio per localẽ distantiam. Quod supra negatum est. Ad hoc respondetur ex int n tione sancti doctoris in prima parte.q.lxxxix.arti.viii.ꝙ s̃m naturalem cognitionẽ:de qua nunc hic agitur:animæ mortuorum nesciũt quæ hic aguntur. Et ratio est:quia anima sepata p influentiã specierũ a deo nõ cognoscit singularia:nisi,p hoc.ꝙ quodãmõ determinatur ad illa: Vel per uestigium alicuius precedentis cognitionis:uel per aliquã effectionẽ:uel p naturalẽ uel p diuinã ordinationẽ. Animæ autẽ mortuorũ s̃m ordinationẽ diuinã & s̃m modũ essendi segregate sunt a conuersatione uiuentium:& cõiuncte conuersationi spiritualiũ substãtiaꝝ:q̃ sũt a corpore sepatæ. Vnde ea:q̃ apud nos agũtur ignorãt. & hãc rõnẽ assignat Grego.i.xii.moraliũ dicẽs. Mortui uitã i carne uiuẽtiũ post eos qualiter disponaƭ nesciũt:qa uita spiritus lõge ẽ a uita carnis:& sicut corporea atqꝫ icorporea diuersa sunt genere:ita distincta cognitõe: ¶Hæc ille. Et hoc etiã uƭ Augustinus tãgere i li. de cura p mortuis agẽda dicẽs. Animæ mortuoꝝ reb⁹ uiuẽtiũ nõ itersunt

℄ Sed de animabus beatis aliud ē iudiciū. Vñ ibidem subdit. Grego. Q đ tñ de aiabus sanctis sentiēdum nō ē: qa q̄ oipotētis dei claritatē uident nullo mō credēdum ē: qđ sit foris aliqđ: qđ ignorēt. Dicit igit̃ Thomas: Q đ ſm sniam Gregorii tenēdum ē: ꝙ aiæ deum uidentes oia p̄sentia: q̄ hic agunt̃: cognoscūt. Sunt. n. angelis æquales de q̄bus ēt Augu. asserit: Q đ ea: q̄ apđ uiuos agunt̃: nō ignorāt: Sed qa beatoꝝ aiæ sunt pfectissime iusticiæ diuinæ coniūctæ: nec tristant̃: nec rebus uiuētiū se īgerunt: nisi ſm ꝙ iusticiæ diuinæ exigit dispō. ℄ Hæc ille ℄ Ad primum ergo dicēdum ꝙ aiæ mortuoꝝ pñt habere curam de rebus uiuētium: ēt si ignorēt eoꝝ statum: sicut nos habemus de mortuis eis suffragia impēdēdo: q̄uis eoꝝ statum ignoremus. Pñt ēt facta uiuētium: nō p seipos cognoscere: sed uel p aias eoꝝ: q hinc ad eos accedunt: uel p angelos seu demones: uel ēt spiritu dei reuelāte: ut dicit Augu. in libro de cura ꝓ mortuis agenda. ℄ Ad secūdū rñdet̃ Q đ hoc ꝙ mortui uiuētibus apparent qualitercūq;. Vel contingit p spālē dei dispēsationem: ut aiæ mortuoꝝ rebus uiuētium ītersint: & ē inter diuina miracula computādum. Vel hmōi apparitiōes fiunt p operationes angeloꝝ bonoꝝ uel maloꝝ: ēt ignorātib⁹ mortuis: sicut ēt uiui ignorantes aliis uiuētibus apparēt in somniis: ut Augu. dicit ī p̄dicto libro. Vnde & de Samuele dici pōt: Q đ ipse apparuit p reuelationē diuinam. ℄ Ad tertiū dicēdum ꝙ ignorantia huius nō cōtingit ex locali distātia. sed pp cām p̄dictam: ℄ Hæc Thomas loco ꝓxie allegato ℄ Vtrum aūt habitus & actus sciæ hic acq̄sitæ remaneat post mortē in aia separata: dilucidatū fuit supius: ubi de laudibus litteraꝝ & sciæ in pricipio libelli huius ꝑtractauimus: fuit enim explicatum: ꝙ actus & habitus sciæ hic acq̄sitæ remanebit in aia separata post mortem: sed uariabit̃ modus intelligendi. Eandem igit̃ conclusionem hic assero. Intelligentia enim eoꝝ q̄ q̄s nouit ī uita: erit in aia separata qa species intelligibiles idelebiliter recipiunt̃ in ītellectu possibili. Receptū. n. est ī recipiēte p modū recipiētis ſm Boe. ī. v. cōso. Sed aia recipiēs spēs ītelligibiles ē īcorruptibilis: ueluti supi⁹ cōprobauim⁹. Ergo recipit eas incorruptibiliter. Item phs in. iii. de aia dicit: Q đ aia est locus specieꝝ nō tota: sed ītellectus. Loci aūt est saluare locatū. Ergo si similitudo ē bona intellectus saluat spēs. Sed nota ſm Thomā in pria pte. q. lxxix. ar. vi. ad tertium. Q đ spēs intelligibiles aliqñ sunt in ītellectu in potētia tm̄: & tunc dicit̃ intellectus eē ī potentia: aliqñ aūt ſm ultimā completionem actus: & tūc ītelligit actu. Aliqñ medio mō se habet inter potētiam & actū. Et tūc dicit̃ eē ītellectus in habitu. Et ſm hūc modū intellectus conseruat spēs: ēt qñ actu non intelligit: cōtra Auicēnā: q

uolebat: quod quam primum aliquis actu desinit intelligere aliquam rem desinit esse illius rei species in intellectu. Sed si denuo uult illam rem itelligere oportet: quod conuertat se ad intellectum agentem: quẽ ponit substantiam separatam: ut ab illo effluant species intelligibiles in itellectum possibilem: & propter exercitium & usum conuertẽdi se ad intellectum agentem relinquitur secũdum ipsum quædam habilitas in intellectu possibili conuertendi se ad intellectum agentem: quam habilitatem dicebat esse habitum scientiæ. Secundum igitur hanc positionem. Nihil seruatur in parte intellectiua: quod non actu intelligit. Quæ quidem opinio superius improbata est. Repugnat etiam dictis Aristotelis in. iii. de anima. Ex quibus elicitur: quod i itellectu aliquando sunt species intelligibiles in actu: aliquando in potentia: nonnunq̃ uero in habitu: uidelicet medio modo inter potẽtiam & actum. Et ex hoc habet intellectus quod possit operari: quando uult: nõ autem quod semper operetur. Intellectus ergo conseruat species habitualiter: qbus potest egredi in actum intelligẽdi: quando uult. ¶ Hæc autem uis: qua mens nostra retinere potest species intelligibiles post actualem considerationem memoria itellectiua proprie appellatur. Hinc dicimus intelligentiam ex memoria oriri: quia actus intelligendi ex habitu generatur. Cum ergo intellectus secundum sit conseruatiuus specierũ præter cõcomitantiam organi corporalis: palam est: quod memoria itellectiua per mortem non destruitur. Et sic habitus & actus sciẽtiæ hic acquisite post mortem remanebit. ¶ Hæc ex intentione Thomæ in prima parte. q. lxxix. ar. vi. & in quæstionibus disputatis de uirtute. q. x. ar. ii. Hoc idem tenet Magister Ioannes Scotus in. iiii. sen. dist. xlv. q. prima dicens. Species intelligibilis eodem modo potest informare itellectum separatum sicut coniunctum. Et tunc ultra: cum species intelligibilis coniuncta intellectui agenti & possibili eodem modo constituat rationem memoriæ perfectæ. eo modo quo alias dictum ẽ de memoria intellectiua: quod continet obiectum intelligibile & itellectiuũ gignitiuum. sequitur: quod i itellectu separato poterit esse memoria eiusdem rationis: quæ fuit in coniũcto. Et ultra: cum memoria æque perfecta sit æque parens perfecti actus in ĩtelligentia: sequitur quod i intellectu separato poterit esse æque talis gignitio: sicut inteelectui coniuncto. Ergo anima separata per speciem intelligibilem retentam cuiuscũque. cuius prius: poterit habere actualem intellectionem. Huic cõsonat intentio philosophi. Qui uult primo de anima quod si nõ potest habere operationem separatam: nec esse. Ponit etiam scientiam proprie in itellectu: quod sicut anima per sensus est sensibilia: ita p sciẽtiam est

scibilia. Scientia aũt ex parte sua nata est incorruptibiliter manere:& per consequẽs ex lege subiecti: cum subiectum sit incorruptibile: hñs aũt ipsam ẽ in potentia accidẽtali ad considerandum: ex eodẽ. tertio & octauo phisi. Igitur anima separata ẽ in potẽtia accidẽtali ad intelligẽdum obiecta prius habitualiter sibi nota: ergo põt ex se exire in actũ. Huic ẽt consonat illud Hieronymi in prologo bibliæ. Discamus ĩ terris: quorum nobis sciẽtia remanebit in cœlis. Valde enim indignum esset tantum laborare circa scientiam & uirtutes: si desinerẽt eẽ ĩ morte: & ualde irrationale est: ꝙ maneant: quin eorum actus possint hẽri. ℂ Hæc Ioannes scotus loco præallegato. ℂ Ex prædictis ẽt infero ꝙ anima separata põt recordari præteritorum: quæ ipsa nouit coniũcta. Vnde Luce. xvi. ait. Abraam ad diuitem illum epulonẽ: cui Tantalo nomen erat ſm aliquos. Fili recordare: quia recepisti bona in uita tua & Lazarus similiter mala. ℂ Idem uult Augusti. super illud psalmi. Fiant filii eius orphani. Et idem nono confessionum dicit: quod mortui habẽt memoriam nostri. ℂ Præterea si mortui in statu gratiæ nõ haberẽt memoriam peccatorum cõmissorum in uita mortali: non haberẽt materiam gratias referẽdi deo de eius misericordia. Et hoc ẽ argumẽtum Gregorii pontificis maximi fundãtis se super illud psalmi Misericordias domini in æternum cantabo. Quomodo inqt in æternum misericordiam canit qui miserie nõ meminerit. Hoc idem tenet Scotus in. iiii. sen. dist. xlv. q. iii. dicens. Cum in anima coniũcta sit aliqua memoria intellectiua: illa remanet inseparata: & ꝑ consequẽs noticia habitualis omnium illorum: quæ usꝙ ad separationẽ in ea manserunt. Et ꝑ consequens põt uti illis remanẽtibus ad actum memorãdi sicut posset uti coniuncta: quia omnes formæ intellectuales & operationes conseqtens: quæ poterant haberi a cõiuncta: poterũt haberi a separata. Memoria aũt sensitiua loquẽdo de totali potentia non manet in separata: sicut nec aliqua potentia sensitiua. Dixi autem totali: quia: & si anima sit illud: quod est formale in potentia sensitiua: tamẽ potentia sensitiua formaliter includit formam quandam totius compositi ex corpore sic mixto. & anima perficiente proportionaliter ad actum correspondentem tali toti. Et per consequens: cum recordatiuum sensitiuæ sit totius: illud non potest competere animæ sepatæ. ℂ Breuiter ergo omnium eorum: quorum recordatur coniuncta potest recordari separata quia quorumcũꝙ fuit memoria sensitiua: eoꝶ fuit itellectiua ꝑꝑ cognitionẽ ituitiuã cõcomitantẽ oẽm sensitiuã ꝑceptam: Sed ñ omni recordatiõe põt recordari sepata: q̃ potuit cõiũcta.

¶Hæc ille. ¶Quid aũt sit memoria sensitiua: & quid intellectiua: & quomodo differãt adinuicem: uide Thomã in prima pte. q. lxxix. arti. vi. & in q̃stionibus disputatis de uirtute. q. x. ar. ii. Item uide Scotũ in iiii. sen. di. xlv. q. iii. qui multa declarat & disputat de memoria itellecti ua & sensitiua. ¶Sed circa pdicta oritur dubium non paruipẽdẽdũ. Nam si oĩum eorum reminiscit aĩa sepata: quo recordata fuit con iuncta: sequit q aie beatæ habẽt recordationem oĩum pteritoꝝ: & p cõsequens habent recordationem peccatoꝝ cõmissoꝝ: puta q Dauid recordat se adulterium prius: & postea homicidium ppetrasse: & Pe trus apostolus recordatur se Iesum xp̃m dñm nr̃um abnegasse. Con sequens est falsum: tum qa Esaye. lxv. Obliuioni tradentur angustiæ priores. Et Grego. exponẽs illud dicit eandem sniam: tum qa beatus nullam patietur miseriam. Recordatio aũt ista eẽt cã magnæ miseriæ q̃a magnæ displicentie. Non enim põt beatus complacere in malo cõ misso: nec neutro modo se habere: idest nec complacẽdo: nec displicẽ do: qa nõ staret hoc cum perfecta charitate: ergo haberet displicẽtiam & de aliquo irreuocabili: ergo tristitiam. ¶Dicit ad hoc: qd beati pec catorum commissorum recordautur: & gaudent: non q peccauerit: sed gaudẽt: q peccata per eos cõmissa per diuinam misericordiã sunt remissa. Gaudent etiam: q per diuinam clæmentiam a pœnis æternis sunt liberati. Percipiunt igitur gaudium non de culpa commissa: sed de diuina misericordia: quæ culpã remisit: & a pœna eos liberau t: ẽm illud dauidicum: quod paulo ante recitauimus. Misericordias domini in æternum cantabo. Vbi Græ gorius dicit. Quomodo in æternũ mi sericordias domini canunt: qui miseriæ non meminerunt. ¶Sed con tra. Licet hoc: quod est remittere peccatum Petro includat petrum peccasse: ita ista sunt simpliciter distincta intelligibilia: nec secundum includit primum in esse: patet quando Petrus peccauit: nec per conse quens in intelligi. Ergo possibile est intellectum Petri sistere in sic pec casse: absq hoc: q consideret deum remisisse illa peccata. Et q̃q̃ contẽ dis q nunq̃ sit unus actus sine alio in petro: tamẽ saltem sunt duo ob iecta & distinctæ intellectiones: & etiam intellectio eius: quod est Pe trum peccasse: est prior natura. Q uæro ergo hanc recordationem: q se peccasse recordatur: quis actus uoluntatis seqtur: aut uelle: siue cõ placere: aut nolle: siue displicere: aut nullus: nec placet: nec displicet. Si primum: Petrus malus est: quia complacet i peccato: quod commisit. Si secundum miser est: qa nolitum euenisse: quod scitur euenisse: cau sat tristitiam per A ugustinum de ciui. de. ii. c. tertii libri. Tristitia ẽ de

iis rebus:quæ nobis nolentibus acciderunt. Si neq; sic:neq; sic: iterũ malus. Si enim uiator non potest cõpleta deliberatione reminisci pec cati sui commissi:quin detestetur:uel displiceat:alioquin peccat ad mi nus obmittendo:quãto magis ad hoc tenetur beatus. Ratio enĩ com munis magis ligat beatum:q̃ uiatorem:quæ est perfecta dei dilectio quæ semper impellit ad odiẽdum illud:quod est contra deum: quãdo actu cognoscitur:uel cogitatur. ℂ Dicunt ergo aliqui:quod possibi le est totaliter deleri a memoria beati peccatum:quod ipse cõmisit:nec in hoc derogatur beato:immo uidetur ad beatitudinem accidentalẽ eius pertinere. Si enim innocens gaudebit de innocentia speciali gau dio:licet ille non possit gaudere de innocentia:quia tunc esset falsum gaudiũ: tamen potest nocentia de eius memoria deleri:ut de illa non habeat aliquam materiam tristiciæ. Potest etiam deus stãte memoria habituali peccati commissi præseruare beatum:ne unq̃ exeat i actum considerandi se illud commisisse. Et hoc iterum sufficeret ad excludẽ dum occasionem proximam tristiciæ:licet non remotam:nec priua tio talis notitiæ habitualis uel actualis faceret eum in aliquo imperfe ctum:quia secundum philosophum. Quorũdam obliuisci:ut turpiũ melius ẽ:q̃ reminisci. Quod maxime uerum est loquendo de illo:qui turpe commisit:cui penale est reminisci. Et scriptura dicit deum obli uisci peccatorum. Ezechie. xviii. Omnium iniquitatum eius:quas fe cit non recordabor amplius. Et licet:nullum cognoscibile positiuum uel priuatiuum possit infinitatem diuinæ intellectionis subterfugere: tamen q; realiter sint abscondita uel oblita illis:qui commiserunt:nul lum inconueniẽs sequitur:nec hoc in aliquo beatitudini derogare po test. iuxta illud. Beati quorum remissæ sunt iniquitates:& quorum te cta sunt peccata. ℂ Quod autem adducitur de psalmo:& ex hoc ar guitur. Misericordiam non canit:qui peccatorum & miseriæ non me minerit. Respondent:quod i uniuersali meminit peccatorum & mise riæ:quia scit iam se esse beatum:& scit se amplius non posse peccare. ℂ Alii uero tenent:quod semper remanebit in eis memoria habitua lis peccatorum:& quandoq; exibunt in actualem recordationem. Et tunc ad uitandum tristitiam dicunt:q; deus suspendit causalitatem illam:quam recordatio nata eẽt habere respectu tristitiæ. Et hoc qui dem possibile est:sicut suspendit naturalem actionem ignis respectu puerorum in camino:sed tunc erit miraculum:quotiens recordantur q; non tristantur. ℂ Sed nonnulli alii uolentes fugere & uitare mira culum dicũt. Quod causa naturalis potest impediri per cõtrarium ex cellens:ne causet effectum: & maxime quando contrarium totaliter

replet capacitatem passi. Ita in proposito. Gaudium de obiecto beatifico replet totaliter capacitatem beati. Et ideo non est capax tristiciæ: quæ nata esset consequi illam recordationem. Vincit enim illud obiectum in causando gaudium: uirtutem illius recordationis in causando tristiciam: quia sm Aristotelem ethi. vii Delectatio uehemens excludit quãcunq; tristitiam non solum contrariam: sed etiam contingẽtem. ℂ Contra. Habet nolle respectu isti⁹ recordationis: ergo nõ habet quicquid uult. Igitur non ẽ beatus ex. xiii. de trini. c. primo. Respõdetur. Beatus habet quicquid uult de præsenti: uel de futuro. De præterito autem quicquid uult: hoc est uelle non fuisse: nõ habet: nec hoc arguit miseriam: quia impossibile est præteritum non fuisse. ℂ Hæc autem dicta sunt ex intẽtione Scoti in. iiii. sen. dist. xlv. q. iii. Sed si Solutiones istæ non satisfaciunt intellectui. Respondent aliqui dicentes quod Petrus recordatur se Christum abnegasse. Et tunc ad argumẽtum. Quis actus uoluntatis sequitur: aut uelle: siue placere: aut nolle: siue displicere: aut nullus: qa nec placet nec displicet. Dñt q̃ sequiꝛ nolle. i. displiceꝛ qa detestaꝛ & odit illd̃: qđ ẽ contra deũ: & qñ ulteri⁹ arguiꝛ ergo miser: negant consequentiam: quia & deus odit & detestatur peccatum: & culpa sibi magnopere displicet: secundum illud. Odisti omnes: qui operantur iniquitatem. Et illud odio sunt domino impius & impietas eius. Et tamẽ deus non est miser: sed summe beatus. Ita etiã uoluntas beati: cum sit conformis diuine uoluntati odit & detestatur omne id: quod deo displicet: & tamen hoc in nullo derogat eius beatitudini. ℂ Alii uero dicunt: quod beati recordantur peccatorum: quæ cõmiserũt: & cum arguitur: uel gaudent de ipsis peccatis cõmissis: uel dolent. Si gaudent: ergo iterum peccant: & consequenter mali sunt. Si dolent: ergo non sunt beati. Respondetur secũdum istos: qđ neq; gaudẽt: neq; dolẽt siue testãtur. Et rationem assignãt. Quia gaudium & dolor huiusmodi sunt passiones animæ huic mortali corpori coniũctæ: seu potius sunt passiones cõiuncti ex anima & corpore corruptibili compositi. Et hoc probãt p dictum phi i. iii. de anima dicẽtis. Dicere animam gaudere: uel tristari: simile est: si quis dicat: eam texere: uel hædificare. Quod pro tãto dicit philosophus. Quia passiones nõ sunt solius animæ: sed coniũcti. Sunt autem quattuor passiões: q̃ a donato in cõmẽtariis andriæ terẽtiane quattuor carnifices appellantur. Videlicet: spes timor gaudium & dolor quas etiam cõmemorat. Boetius ĩ libro cõsolationũ dicẽs. ℂ Nubibus atris ℂ Condita nullũ ℂ Fundere possunt. ℂ Sidera lumẽ. ℂ Si mare uoluẽs. ℂ Turbid⁹ auster & cætera. Et postea subdit. ℂ Tu quoq; si uis. ℂ Lumine claro

¶ Cernere uerum. ¶ Gaudia pelle. ¶ Pelle timorem. ¶ Spemq fugato. ¶ Nec dolor absit. ¶ Nubila mens est. ¶ Hæc ubi regnant. Isti autem termini gaudium dolor spes & timor equoci sunt ut patet. Et ideo anima beata: nec habebit dolorē: neq gaudium huiusmōi: qa istæ sunt passiones animæ coniūctæ: & nō beatæ: ut dicūt isti: & sic per hæc oīa pateat solutio ad id: quod in cōtrariū obiicitur. Accipiat igit lector illam solutionem: quæ sibi magis cōsonare uidebitur: & hæc de cognitione animæ post mortem dicta sufficiāt. Quæ quidē cognitio terminat & claudit secūdum caput principale huius nostri libelli. Ad laudē & gloriā illius Qui siccam petrā fundere iussit aquas.

¶ Iacobus Brutus Nouocomēsis ex castello ab aqua clurii uallis tellinæ: artiū & diuinæ phiæ pfessor de passione aīæ coniūctæ & sepatæ.

DE PASSIONE ANIME CONIVNCTE.

OSTQVAM IGITVR Primum & secūdum caput libelli huius cū suis capitulis ad Vmbilicum usq deduximus: supest: ut pmissa effectu cōprobātes: nō nulla de passione animæ hoc in tertio & ultimo capite pscrutemur. Circa quod duo pquirenda atq idagāda occurrūt. Primū est. Vtrū anima rōnalis corpori unita passibilis sit. Secūdū āt: qđ difficillimū ē. Vtrū aīa exuta corpe ab igne corpeo & materiali pati possit. ¶ Quātū igit ad primū: omissis friuolis argumētatiōib⁹ & sophisticis iportunitatibus: q̄ n oppositū fieri possent: sciēdū ē fm Thomā in q̄stionib⁹ disputatis de ueritate q̄stiōe. xxvi. ar. ii. Q đ pprie acipiēdo passionē: ipossibile ē aliqđ icorporeū pati: Illud ergo: qđ p se patit passione ppria corpus ē. Si ergo passio pprie dicta aliquo mō ad aīam ptineat hoc non ē nisi fm q unit corpori: & ita p accidēs patit. Vnit aūt corpori dupliciter: uno mō: ut forma inq̄tū dat eē corpori uiuificās ipm. Alio mō: ut motor: inq̄tū p corp⁹ suas opatiōes exercet. Et utroq mō aīa patit p accidēs: sed diuersimode. Nā ad qđ ē cōpositū ex materia & forma: sicut agit rōne formæ: & ita patitur rōne materiæ: & iō passio icipit a materia: & quodāmō p accidēs ptinet ad formā: sed passio patiētis deriuat ab agēte: eo q passio ē effectus actōis. Dupliciter ergo passio corpis attribuit aīæ p accidēs. Vno mō ita q passio icipiāt a corpore & terminet in anima secundm q unitur corpori: ut formæ: & hec est quædam passio corporalis: sicut cum læditur corpus: debilitatur unio corporis cum anima: & sic per accidens ipa anima patitur

ꝙ secũdum suũ esse corpori unitur. Alio modo ita ꝙ incipiat ab aĩa inquãtum est corporis motor: & terminetur in corpus. Et hæc dicitur passio aĩalis: ut patet in ira & timore: & aliis huiusmodi. Nam huiusmodi per appræhensionem & appetitum animæ peragũtur: ad quæ seqtur corporis transmutatio: sicut transmutatio mobilis sequitur ex opatione motoris ẽm oẽm modum: quo mobile disponitur ad obediendum motioni motoris. Et sic corpore transmutato per alteratioñe aliquã ipsa aĩa pati dicit̃ per accidẽs. ¶ Hæc ille. ¶ De passionibus ẽt aĩ cõiunctæ præfatus iterum doctor in .iii. S. dist. xv. quæstione. ii. sic dicit. Cum aĩa sit qd incorporeum sibi proprie nõ accidit pati: nisi secũdum ꝙ corpori applicat̃. Applicatur autẽ corpori: & secũdum eẽntiam suam: secũdum: ꝙ est forma corporis: & secũdum operationem suarũ potentiarum: prout est motor eius. Secũdum autẽ ꝙ applicat̃ corpori: ut forma: sic nõ cõsideratur: ut quid subsistens: sed ut adueniens alteri. Vnde sic ñ patit̃ per se: sed per accidẽs: sicut alie formæ mouentur motis subiectis compositis. In uiribus aũt animæ quãtum ad operationem: applicantur corpori solũ uires partis sensitiue & nutritiuæ. Sed qa operatio uirium nutritiuæ partis est i mouere: nõ i moueri. ideo secũdum eas aĩa nõ patitur: sed magis agit. Relinquitur ergo: quod pati sit proprie aĩæ secũdum partem sensitiuam: ut dicitur i. vii. phisicorũ. Sed quia huiusmodi uires nõ sũt subsistentes: sed formæ organorum corporalium: Ideo nõ dicũtur pati per se: nec anima secundum eas: sed per accidẽs: inquãtum compositum patitur: ut dicit̃ i primo de anima. Sed quia potẽtiæ appræhensiuæ sensitiuæ sũt tãtum in recipiendo spetiem: quæ qdem nõ recipitur i sensu per modũ rei: sed ꝑ modũ itentionis: Et ideo i operatione harꝫ uirium ẽ qdem aliquo modo pati: quãtum ad hoc ꝙ sunt uires materiales: & quantum ad hoc ꝙ aliqd recipitur. Et propter hoc dicitur i. ii. de anima qd sentire ẽ quoddam pati. Sed q̃a sensus nõ mouetur a sensibili secũdum cõditionem mouẽtis: cum forma sensibilis nõ recipiatur i sensu secũdum esse materiale: prout est i sensibili: sed secundum esse spirituale: quod est proprium sensui. Vnde nõ habet cõtrarietatẽ ad sensum sed est perfectio eius: nisi secũdum ꝙ excedit proportionem sensus. Ideo non ꝑprie dr̃ pati: nisi secundũ ꝙ excellentia sensibilium corrũpit sensum aut debilitat. Relinqtur ergo ꝙ passio ꝑprie dicatur ẽm uires appetitiuas sensitiuas: qa hæ uires & materiales sunt: & mouentur a rebus ẽm ꝑprietatẽ rei: qa non est appetitus itentionis: sed ipsius rei. Et ẽm hoc habet res cõuenientiã ad aĩam uel cõtrarietatẽ. Et ideo dicit phus i. ii. ethicorũ: quod passio est quã seqtur delectatio uel tristitia. Et renugius dicit:

quod passio motus aiæ est per suspitionē bōi uel mali. Sed qa accidit delectatio ꝭm coniunctionem cōuenientis & cōnaturalis: ideo adhuc magis proprie dicuntur passiones ille affectionis sensitiue: ad quas seqtur tristitia: uel etiam quæ sunt cum uehementia: siue delectatōis: siue tristitiæ: ut dicit philosophus i. v. metaphisicæ: qa sic trahit aia extra modum suū naturalem. Et sic loqmur hic de passiōibus. Sed i uiribus itellectiue partis: q̄uis nō sit propria passio: qa imateriales sunt tamen ibi est aliqd de rōne passionis: qa i apprætensione itellectus creati ē receptio. Et secūdum hoc dicit i. iii. de aia ꝙ Intelligere est pati quoddā. In appetitu autē itellectiuo adhuc est plus de rōne passionis: qa uolūtas mouetur a re: secūdum ꝙ est bona uel mala: q̄ sūt cōditōes rei. Intellectus aūt mouet ꝭm apprætensioné ueri uel falsi: q̄ nō sūt rei p se sed ꝭm ꝙ sūt i aia: qa bonū & malū sūt i rebus: uerū & falsum sūt i aia ꝭm phm i. vi. metaphisicæ. Vñ magis recipit aia a re ꝭm effectū & uehemētius mouet. q̄ ꝭm itellectū: sicut dicit Dionysius. iii. ca. de. di. no. ꝙ Ierotheus patiēdo didicit diuia: idest ex affectu circa diuia i itellectū deuenit. Ea qa mouet affectus a re ꝭm ꝑprietatē rei: quā res habet i se ipsa: ideo p hunc modum contigit: ꝙ res habeat contrarietatē uel conuenientiā ad aiam: sed ꝭm apprætenditur ab itellectu oīs res habet cōuenientiā iquantum apprætenditur: ut uerum: Et ideo i operatōe apprætensiue semp est delectatio. In opatione autē affectiuæ ē delectatio & tristitia. Et sic etiam tristitia adhuc magis proprie dicitur passio: sicut i affectu sensibili dictum est. Et hæc de passione seu de passōibus aiæ coniunctæ ex itentione sancti doctoris dicta sufficiant.

DE PASSIONE ANIME AB IGNE CORPOREO

AD secundū sic proceditur. Videtur ꝙ aia rōnalis corporis ergastulo soluta: siue diabol⁹ ab igne corporeo & materiali pati nō possit. ¶ Et primo sic arguitur. Sicut enī formæ est agere: ita materiæ ē pati. Ergo unūquodq; agit rōne formæ: patitur autem rōne materiæ. Sed aia exuta corpore est oīo imunis a materia: qa neq; est cōposita ex materia & forma: neq; materiam aliquā iformat: ut possit pati saltem p accidens: sicut patitur corpori unita: ueluti paulo ante patuit: ergo aia exuta corpore siue diabol⁹ ab igne corporeo pati nō potest. ¶ Secundum. Nullū corpus potest imediate pati passiōe ꝑprie dicta a spū: ergo nullus spūs pōt pati a corpore. Patet cōsequētia: qa corpus ē magis natū pati a spū: q̄ spūs a cor

pore. Añcedés ꝓbatur:qa passio ꝓprie dicta fit p ablatõem q̃litatis cõ uenietis & p itroductionẽ q̃litatis discõueniẽtis. Sed null⁹ spũs põt ali quã formã seu q̃litatẽ imediate causare i aliqđ corpus. Ergo nullũ cor pus põt pati a spũ passione nõ solũ ꝓprie dicta:sed nec quacũq; passi one cũ oĩs passio sit receptio alicuius formæ. Ergo aĩa exuta corpe ab igne corporeo pati nõ põt. ℂ Tertiũ. Oẽ Agẽs est nobilius & p̃ stãti⁹ paciẽte:ut patet p phm̃ i.iii.de aĩa. Et p Augustinũ.xii.sup gene sim ad litterã. Sed aĩa rõnalis oĩ corpore p̃stãtior & nobilior ẽ:ergo ab igne corporeo aĩa pati nõ põt. ℂ Quartũ quicqđ patiť mouet. Sed aĩa rõnalis nõ moueť:ergo nõ patiť. Maior nota:qa passio ẽ motus. Minor ẽt cõstat:qa nullũ Impartibile moueť ſm philosophũ i.v.phi. Sed aĩa est ipartibilis & idiuisibilis ergo nõ moueť:& p cõsequẽs non patiť. ℂ Si dicať q̃ aĩa moueť p accidens. ℂ Cõtra. Quia unita cor pori moueť p accidẽs solũ ad motũ corporis:sed exuta corpore non poterit moueri p accidens:ergo idẽ:qđ prius. præterea si exuta corpo re moureť p accidens:pateret etiã p accidens:& nõ p se ergo &c. a ℂ Quinto. Agẽtis ad patiẽs est aliqua ꝓportio. Sed icorporei ad cor pus nulla est ꝓportio. Ergo aĩa rõnalis:cũ sit icorporea nõ potest ab igne corporeo pati. ℂ Aliter formari põt hoc argumẽtũ. Actio agẽ tis ẽ proportionata passioni patiẽtis. Sed actio ignis:cũ sit corpus phi sicũ:est actio naturalis:q̃ cõsistit i moueř:ergo nihil patiť ab igne cor poreo nisi qđ mouetur. Sed aĩa secũdum nullã speciem motus moue tur ab igne corporeo. ergo aĩa ab igne corporeo nõ põt pati. Et idem iudiciũ est de diabolo. ℂ Sextũ nullũ agẽs corporeũ agit i remota:qn prius agat i ꝓxima. Sed multi spũs dãnati uidelicet mali angeli sũt in hoc mũdo & i hoc aere:ergo si ignis ille corporeus ageret in demones huiusmodi:necesse esset:quod prius ureret totam terram:& quæcun q; sũt media inter ipsum ignẽ & spiritus tales. Sed hoc nõ est uerũ:ut patet ad sensum:qa uidemus:quod flãma illa nõ se extendit usq; ad su perficiẽ terræ. Ergo neq; anima neq; diabolus pati possunt ab huius modi igne. ℂ Septimum. Omne:quod patitur ab aliquo:cõmunicat cũ eo i materia. Sed anima rõnalis nõ cõmunicat in materia cũ igne corporali:ergo ab ipso igne nõ potest pati. Maior patet p philosophũ i primo de generatiõe:& p Boetiũ i libro de duabus naturis & una pso na i.x. Qui dicũt: qđ illa solũ agunt & patiunť adiuicẽ:q̃ cõmunicãt in materia. Minor uero cõstat qa spiritualiũ & corporaliũ nulla ẽ ma teria cõis. Vñ nõ possunt adiuicẽ trãsmutari:ut Boetius i eodẽ li. dicit Ergo idẽ:qđ pri⁹. ℂ Octauũ. Oẽ qđ patiť:r̃cipit aliqđ ab agẽte:qa pas

tio est receptio q̄dā. Si ergo aīa ab igne patit̄: aliq̄d ab eo recipit. Sed oē q̄d recipit̄ in aliquo: est ī eo p modum recipientis. Probat̄. Dicitur eīm in cōmento decimo propositionis libri de causis: quod recipiens recipit ſm modū ſuū: & nō ſecūdum modū rei recepte. Et in cōmento ſuper octauā ꝑpoſitionem dicit̄: quod res corporeæ ſenſibiles ſunt in intellectu intelligibiles & immateriales. Dicit etiā Auicēna in metaphiſica ſua ꝙ unūquodq̄ ē in aliquo p modū eius: in quo eſt: & non p modū ſui. Et ideo oportet ꝙ cognitio fiat p modū cognoſcentis: & n̄ modum rei cognite. Ideo Boetius dicit ꝙ Intellectus intelligit p modum ſui: & non p modū rei intellecte. Nam unūquodq̄ actu intelligitur inquantum eſt immune a materia & a legibus & cōditionibus materiæ: ut dicit Auicēna. Lapis enim nō eſt in anima: ſed ſpeties lapidis ſecundū philoſophū. Ergo: quod recipit̄ ab igne in anima: nō eſt ī ea materialiter: ſed ſpiritualiter. Sed ſpēs & formæ rerū ī anima ſpiritualiter exiſtētes ſunt pfectiones ipſius. Ergo ſi ponatur: p̄d anima patiatur ab igne: hoc non erit in eius pœnā: ſed magis in eius pfectionem & delectationem. ℭ Si dicat̄: quod hoc ipſo aīa punitur in igne: quod ignē uidet: ſicut uidet̄ dicere beatus gregorius in. iiii. dialogoꝝ Ignem eo ipſo patit̄ aīa: quo uidet. ℭ Cōtra: omne uiſum ex eo q̄d eſt uiſū: eſt pfectio uidētis. Ergo ex tali uiſione aīa non punit̄. & ſic idē: q̄d prius. ℭ Sed dicebat reſpondens: q̄d ex tali uiſione anima triſtatur & affligitur. ℭ Contra. Aīa nob poteſt uidere ignē inferni: niſi uiſione intellectuali: cū non habeat organa: q̄bus uiſio ſenſitiua uel imaginatiua pficitur. ſed uiſio ītellectualis non pōt eſſe cā triſtitiæ: nec afflictōis imo ī ipſa eſt delectatio admirabilis: ergo &c. ℭ Confirmat̄ quia ſecūdū Iohanem ī primo topicoꝝ delectationi. q̄ eſt in conſiderādo: nō ē triſtitia cōtraria. ergo ex tali uiſione nō triſtat̄ aīa nec affligit̄. ℭ Si dicat̄: q̄d ex tali uiſione affligitur aīa inquātum ignis affligit ipſam: & q̄a appræhēdit ipſum: & nocinū: ex hoc affligitur. ℭ Cōtra Ignis nō poteſt affligere aīam agendo in ipſam quia anima non poteſt nec calefieri nec exſiccari ab igne: ergo ex tali appræhenſione non poteſt affligi anima: niſi ponatur ꝙ exiſtimaret illum ignem poſſe ipſam exurere: aut alio quo uis modo ipſam affligere: & tunc non affligeretur ab igne ſed a ſua falſa exiſtimatōe. ℭ Præterea ex hoc aliquid nocet: ꝙ aliq̄d adimit. Vnde Aug. dicitꝙ malū iō nocet: q̄a adimit bonū: nā oē malū ē ꝓuatio alicuiꝰ bōi. Ignis āt corpeus nihil ab aīa pōt adimere ergo nullo mō pōt Ignis corpeus aie rōnali nocer̄ uel obeſſe: aut quo uis alio mō ipſā affligere. ℭ Sed diceba iteꝝ reſpōdēs: q̄d Ignis ille in hoc nocet: q̄a adimit gloriā diuīe uiſiōis: & ex hoc aīa triſtat̄ & affligit̄

¶ Contra. Pueri: qui pro solo originali damnãtur: carẽt uisione diui- næ essentiæ. Si ergo nihil aliud ignis corporeus a damnatis adimit: nõ erit maior pœna eorum: qui pro peccatis actualibus puniuntur in ifer no: q̃ puerorum: qui puniuntur in Limbo. Quod est contra Augu- stinum: qui dicit. Quod pœna puerorum est mitissima & leuissima. Ergo nec anima nec diabolus ab igne materiali pati possunt.

¶ Nono. Omne agens corporeum agit per contactum ꝯm philoso- phum in primo de gñatõe dñtẽ. Quod non tangit nõ agit. Sed ignis ille materialis non potest tangere animam corpore exutam: quia cõ- tactus fit solum inter corpora: quæ habent ultima simul. Illa enim se tangunt quorum ultima sunt simul ꝯm philosophum in. v. phisicorũ. In spiritu autem non est primum medium nec ultimum. Ergo nullo modo spiritus ab igne corporeo pati põt. ¶ Decimo. Omnis passio magis facta abiicit aliquid a substantia: ut patet per philosophũ in. vi. topicorum. Si ergo ab igne patietur anima: de substantia eius aliquid obiicietur: & sic tandem anima corrumpetur. Cuius oppositum supe rius demõstrauimus. ¶ Vndecimo. Omne agens assimilat sibi patiẽs ꝯm philosophum in primo de generatione. Sed impossibile ẽ ꝙ ignis animam sibi assimilet quoniam corpus non potest sibi assimilare spiri tum: quia tunc spiritus esset capax alicuius formæ: in qua assimilaret corpori: ergo ignis in spiritum agere non potest. ¶ Potest igitur ali- ter formare hanc rationem. Omne: quod agit in alterum imprimit in ipsum similitudinem suæ formæ: per quam agit. Sed ignis agit per ca lorem. Cum ergo anima non possit calefieri: uidetur ꝙ non possit ab igne pati. ¶ Potest etiam sic argui. Illud quod non ẽ susceptibile for mæ agentis nihil recipit de actione ipsius. Sed anima non potest fieri calida per actionem ignis. Ergo ignis in aiam agere ñ põt. ¶ Duode cimo. Oĩs actio ẽ ĩter cõtraria: Sed ĩter aiam & ignẽ nõ ẽ aliq̃ cõtrarie tas: ergo nec actio. Si ñ actio, ergo nec passio. ¶ Si diceres ꝙ spẽs ignis recepta apđ intellectũ facit illam passionem. ¶ Cõtra species ignis in oculo non urit oculum: ergo nec species ignis in intellectu urit intel- lectum. ¶ Si dicatur: quod anima uritur ab igne: inquantum recipit illam speciem: ut sibi contrariam. ¶ Contra. Anima species non reci- pit: nisi a sensibus. Sed post mortẽ caret sensibus & fãtasmate: qa hæc ĩ morte corrũpunt ergo &c. ¶ Si dicat ꝙ ignis ĩmediate cãt spẽm suã ĩ aïa. ¶ Cõtra. Nõ fit trãsitus de extremo ad extremũ: nisi p mediũ: sed res ẽ mere materialis: ĩtellectus ãt mere spũalis: ergo necesse ẽ: ꝙ spẽs illiꝰ ignis đferat ad aïam p sensũ & imaginationẽ. ¶ Si uero diceres: ꝙ aïa apđ se hẽt spẽs uniuersi: eo ꝙ sua ĩtelligibilia sp hẽt secũ ꝯm phm

in.iii.de anima. ¶ Cōtra. Nihil habet apud se aīa: nisi uniuersale. Sed uniuersalia neq̄ agūt: neq̄ patiūtur: qa actus sunt suppositoꝝ & singularium: Ergo idem: quod prius. ¶ Tertiodecimo. Oē agēs aliquo mō unif patiēti. Sed ignis corporeus nullo mō pōt uniri aniæ. Ergo ignis corporeus nō agit in aīam. Maior patet per philosophum in. vii. phisicoꝝ: ubi uult: quod agēs & patiens oportet esse simul: & nihil horum mediū. Minor etiā ꝓbatur. Quia spiritus unif corpori tripliciter uel: ut forma materiæ: uel ut mouens mobili: uel ut locatum loco. Sed nullo istoꝝ modorum potest uniri ignis animæ: seu aniā igni: ergo &c. Nō primo mō: quia anima nō potest esse forma illius ignis: nō secūdo modo: qa separata nullum corpus mouere pōt: nec ignis mouere potest ipsam animam: quia nihil mouetur nisi corpus. Sed neq̄ tertio modo anima unitur igni: Quia secundum Boetiū i libro de ebdomadibus. Cōmunis est animi cōceptio apud sapientes. Incorporalia nō esse in loco. ¶ Præterea locus & locatū mutuo se tangunt. Sed in aīa nullus potest esse contactus: quia non est quanta: nec dimensionum susceptiua: ergo spiritus nullo modo potest uniri igni corporeo & per consequens non potest ab eo pati. ¶ Quartodecimo: Illa quæ agunt & patiunf adinuicem: possunt adinuicē trāsmutari: sicut lignū quod patif ab igne efficitur ignis. Sed aīa nō potest cōuerti in ignem nec ignis i aīam: ergo ignis nō agit in aīam. ¶ Quintodecio. Si ignis agit in animam: uel agit naturaliter: uel supernaturaliter. Sed neutro istorum modoꝝ agit: ergo nullo modo corporeus ignis agit in aīam. q̄ nō agat naturaliter probo. Quia: naturalis actio ignis est cremare urere calefacere & exsiccare. Sed hanc actionem nō pōt habere ignis circa animam: quia non potest exuri anima: cū sit incorruptibilis: nec potest calefieri aut exsiccari: ergo nullam actionem naturalem potest hr̄e ignis circa aīam. ¶ Sed dicebat respōdēs: qđ naturalis actio ignis est cremare: & sic agit in aīam: īquātū ipsa defert secū crēabilia. ¶ Cōtra. Cremabilia: q̄ dr̄ aīa secū deferre sūt peccata: qbus nō cōtrariatur ignis corporeus. Ergo cū oīs actio naturalis fit rōne cōtrarietatis: uf q̄ aīa nō possit pati ab igne corporeo: inquātū secū defert crēabilia. Nō ergo naturaliter agere pōt ignis in aīam. ¶ Quod ēt nō agat supnaturaliter: ꝓbo. Quia si supnaturaliter agit: oportet q̄ agat p aliquam uirtutem sup additā: Aut ergo illa uirtus est corporalis: aut spiritualis Spiritualis esse nō potest. Quia res corporalis uirtutis spiritualis susceptiua non est. Sed neq̄ corporalis: cum omni uirtute corporali prestantior sit anima. Et omne agens est præstantius passo ueluti superius prælibauimus. ¶ Sed diceret respondēs: quod anima per peccatū

redditur ignobilior creatura corporali. ¶ Contra. Nam Augusti/
nus dicit in libro de uera religione: quod substantia uiuens est digni
or qualibet substantia nõ uiuente. Sed anima rationalis post peccatũ
adhuc remanet uiuens uita rationali: ergo nõ efficitur indignior igne
corporali: qui est substantia nõ uiuẽs. Non igitur naturaliter: neq; su
pernaturaliter agerere potest ignis in spiritum. ¶ Postremo probat
intẽtum sic. Nã si aliquo modo debet pati spiritus ab igne: oportet ꝙ
ipse ignis corporeus imprimat speciem & similitudinem suam in spi/
ritu: & ex tali specie sic apprehẽsa anima uel diabolus afiligatur. Ergo
illud: quod immediate affligit animam uel spiritum: nõ est corpus: sed
similitudo corporis apprehensa. Est sic spiritus non patitur immedia/
te ab igne corporeo & materiali: sed ab igne spirituali & immateriali.
¶ Hoc idem etiam uidetur posse cõprobari auctoritatibus sanctorum
¶ Augustinus enim. xii. super genesim ad litteram dicit. Non sũt cor
poralia: sed similia corporalibus: quibus animæ corporibus exute affi
ciuntur: seu bene: seu male: ergo ignis: quo anima separata punitur:
non est corporeus. ¶ Præterea dicit Damascen⁹ i fine. iiii. libiri. Tra
detur diabolus & demones eius: ut homo eius: scilicet Antichristus &
impii & peccatores in ignem æternum: nõ materialem qualis ẽ: q apd
nos est: sed qualem utiq; nouit deus. Omnis autẽ ignis corporeus ma
terialis est. Ergo ignis: quo anima separata patitur: non est corporeus
Dicit etiam Bernardus: quod nihil ardet in inferno: nisi propria uolũ
tas. Sed propria uolũtas: cum sit quoddam spirituale: nõ potest eẽ ma
teria ignis corporalis. Ergo ab igne corporeo pati nõ potest ania cor/
poris ergastulo soluta. ¶ Sed contra est quia diues ille in inferno se/
cũdum aiam existens dixit. Crucior in hac flãma luce. xvi. Ergo ania
corpore exuta ab igne corporeo pati potest. ¶ Sed hanc probationẽ
ostendit Augustinus esse inualidam uigesimoprio de ci. dei dicens. Di
cerem qdem sic arsuros si ullo suo corpore spiritus sicut ardebat apd
inferos ille diues: quando dicebat. Crucior in hac flãma: nisi cõueniẽ/
ter responderi cernerem: talem fuisse illam flãmam: quales oculi: quos
leuauit & lazarum uidit: qualis lingua: cui humorem exiguũ deside ra
uit infundi: quales digitus lazari quo: id fieri postulauit: ubi tamẽ erãt
sine corporibus animæ. Sic ergo icorporalis & illa flãma: qua exarsit:
potest intelligi. Et sic patet: quod auctoritas illa nonnullis uidetur esse
inefficax ad probandum propositum: nisi aliud addatur. Et ideo ipsa
etiam ueritas: quæ nec fallere: nec falli potest quid tenendum sit: alibi
nobis luce clarius insinuat dicens. Tunc dicet iis: qui a sinistris erunt

Ite Maledicti in ignem æternum: qui paratus ē diabolo & angelis ei⁹
Mathei.xxv. Si quis uero proteruus & pertinax perstare uellet in sen
tentia sua asserendo: quod Ignis iste nō est corporalis: sed spiritualis:
uehæmēter erraret: quia corpora damnatorum eo puniri nō possent.
¶ Et ideo pro solutione quæstionis firmiter tenēdum est: quod ignis
inferni: est uerus ignis corporeus & materialis a quo nūc reprobi spiri
tus & animæ decedentiū immortali affliguntur: & post diem iudicii dā
natorum hominum corpora sine fine torquebuntur: secundum illud
Esaiæ ultimo. Ignis eorum nūquam extiguetur. Vnde gregori⁹.xv.
Moralium exponens illud Iob.xx. Deuorabit eum ignis: Qui non
succenditur sic dicit. Gehenne ignis: cum sit corporeus: & i semetipso
reprobos corporaliter exurat: nec studio humano succenditur: nec li-
gnis nutritur: sed creatus semel durat in extinguibilis & succensiōe nō
indiget: & ardore nō caret. ¶ Hæc ille. ¶ Item Gregorius in.iiii: dia-
logorum.c.v. sic dicit. Si diabolus & angeli eius: cum sint in corporei
corporeo sūt igne cruciandi: quid mirum: si animæ anteq̄ recipiāt cor
pora: possint corporea sentire tormenta. ¶ Augustinus etiā libro.xxi.
de ci.dei.c.x. sic inquit. Cur nō dicamus q̄uis miris: ueris tamē modis
spiritus incorporeos posse pena corporalis ignis affligi. Et istud pro-
bat ibi per hoc ꝙ spiritus hominum incorporei possint uel poterūt cor
porum suorum uinculis insolubiliter alligari. ¶ Item in eodem libro
præfatus doctor dicit. Adhærebunt spiritus licet incorporei corpore
is ignib us cruciandi: Accipientes ab ignibus pœnam: nō dantes igni
bus uitam. ¶ Hæc ille. ¶ Præterea maius est animā iustificari: q̄ aiam
puniri. Sed aliqua corporalia agunt in animam iustificationem ipsi⁹:
inquātum sūt diuinæ misericordiæ instrumēta: ut patet in sacramētis
ecclesie: sicut aqua baptismi sanctificat aiam: ergo possunt aliqua cor
poralia agere i aiam ad eius punitionem: inquātum sunt instrumēta
diuinæ iustitiæ. ¶ Amplius. Lex naturæ hoc habet: quod aīa debet
imperare corpori: & illud sibi subiicere. Ideo philosophus in politicis su
is dicit quod Anima naturaliter dominatur corpi: sicut dominus ser
uo. Et in.x. ethicorum dicit intellectum uigere in homine politico pri
cipatu. Est enim in nobis itellectus: uel esse debet sicut rex i regno: aut
princeps i ciuitate. Corpus ergo debet parere animæ: & rationi rectæ
salustius i catilinario. Animi impio corporis seruitio magis utimur:
hoc est. Vtimur uel debēus uti aio: ut iperet: corpe āt ut seruiat: Q uo
ciēscūq; igit̄ aia p peccatū subdit se corpi: facit cōtra ordinē & legē na
turæ. Salustius i catilinario: Quibus ꝑfecta cōtra naturā. Corpus uo
luptati: aīa oneri fuit. Bernardus. Dominā ancillari: & ancillā dōinari:

magna abusio est. Idest ꝙ aia sit ancilla: & caro domina. Dignum igitur & iustũ est: ut cõtra naturalẽ ordinem aia corporeo elemẽto subdatˀ i pœna: quæ cõtra legẽ ipsius naturæ corpori subdita fuit ĩ culpa ¶ Item aia peccãdo relinqt sũmum illud & icõmutabile bonũ: & adhæsit rebus corporeis & uilibus. Nihil enim aliud est peccatũ: q̃ relicto icõmutabili bono: bonis adhærere cõmutabilibus. In qua descriptione tangitˀ auersio: cũ dicitˀ. Relicto incõmutabili bono: & couersio: cũ subditˀ: Bonis adhærere cõmutabilibus. Equum igitˀ & iustum est: ut aia: quæ peccãdo rebꝰ corporeis se subiecit: corpori similiter patiendo subiiciatˀ. Potes igitur sic formare rõnẽ. Pœna debet correspõdere culpæ: qa per quæ peccat: qs per hæc & torquetur: ut dicitˀ sapiẽtiæ undecimo. c. Sed culpa & peccatum aiæ fuit in hoc: ꝙ corpori uel rebus corporeis se subiecit: ergo eius pœna hæc esse debet: ut corpori subdatur. ¶ Hãc rõnem inuit Crisostomus sup Matheum dicens rectum est: ut peccatrix aia: q̃ corpori subdita fuit in culpa corpori similiter subdatur in pœna. ¶ Cõueniens est etiam: ut aia magis per corporalia: q̃ per spiritualia puniatur: qa si aliqd debet pati ab aliquo necesse est: quod sibi aliquo mõ uniatˀ. Nõ esset aũt cõtra uolũtatẽ spiritus uniri alii substãtiæ spirituali: qa fieret cõiũctio similis ad simile. Repugnat aũt uolũtati spiritualis creaturæ: quod corpori subdatˀ cũ ipsa sit pstantior oi corpore. Et ideo cõueniens pœna oium spirituũ hæc est: quod corpori subdanˀ. Has uero rõnes tãgit Thomas i ultimo libro sũmæ cõtra gẽtiles dicens. Est etiam cõueniens: quod dãnati spiritus pœnis corporalibus puniantˀ. Oẽ eni peccatũ rõnalis creaturæ est ex hoc ꝙ deo obediendo non subditur. Pena aũt pportionaliter debet correspondere culpæ: ut uolũtas per pœnã in cõtrario eius affligatur: quod diligẽdo peccauit. Est igitur cõueniens pœna naturæ rationali peccanti: ut rebus inferioribus & corporalibus quodam modo alligata subdatur: quæ deo obediendo subiici noluit. Item peccato: quod in deum cõmittitˀ: nõ solum pœna damni: sed etiã pœna sensus debetur. Pena enim sensus respondet culpæ quantũ ad cõuersionem inordinatã ad cõmutabile bonum. Sed pœna damni respondet culpæ quantũ ad auersionẽ ab icõmutabili bono. Creatura ãt rationalis & præcipue humana anima peccat inordinate se ad corporalia cõuertendo. Ergo cõueniens pœna est: ut per corporalia affligatˀ. Præterea si pæna afflictiua: quam dicimus pœnam sensus debetˀ peccato oportet ꝙ ex illo hæc pœna proueniat: quod potest afflictionem inferre. Nihil autem afflictionem infert: nisi inquantum est contrarium uoluntati. Non est aũt cõtrariũ naturali uolũtati rõnalis naturæ

ꝙ spirituali substantiæ coniungatur: quinimo hoc est delectabile ei:& ad eius perfectionem pertinens. Est enim coniunctio similis ad simile & intelligibilis ad intellectum. Nā oīs substantia spiritualis ꝭm se intelligibilis est. Est autem contrarium naturali spiritualis substātiæ: ꝙ corpori subdatur: a quo secundum ordinem sue naturæ libera esse debet Conueniens igitur est: ut substantia spiritualis per corporalia puniat: ❡Hæc beat⁹ Thomas libro præallegato. ❡Sed cur magis per ignē q̄ per aliud elementum reprobi spiritus puniuntur? Cur non ita possunt subiici aquæ uel aeri: aut terræ: sicut igni. ❡Respondet ricardus de media uilla in. iiii. S. dist. xxxxiiii. ar. ii. dicens qđ Damnati non tm̄ affliguntur ab igne: sed etiam ab aliis elemētis: quæ appellatiōe ignis compræhenduntur. Vt enim habetur Sapientiæ. ii. per quæ peccat quis: per hæc & torquetur. homines uero reprobi per quattuor elementa peccauerunt: inquantum peccauerunt in corporib⁹ compositis ex quattuor elementis: & inquantum inordinate dilexerunt elementa & elementata. Neq; solum ꝭm aliquos punientur ab elementis: sed etiā corporum cælestium influentia puniet eos. Iustum enim est: ut quia rebelles fuerunt creator[is]: ꝙ omnis creatura contrarietur eis in ultione iuxta illud Sapiētiæ. v. Armabit creaturam ad ultionem inimicorum Quia tamen ignis & aqua ex sui natura magis sunt afflictiua: q̄ aer & terra: ideo magis fit mentio in cruciatu eorum de igne & aqua in sacris litteris: q̄ de terra & aere ꝭm illud Iob Ab aquis niuium trāsibunt ad calorem nimium. Et in euangelio dicitur. Ibi erit fletus & stridor dentium: hoc est calor & algor. Sed quia Ignis magis est actiuus: q̄ aq̄ ideo sub nomine ignis dominus iesus compræhendit omnem pænā: quā a rebus corpeis patienter dicens Mathei. xxv. Ite maledicti i ignē æternnm: &c. Quia uero illi: qui sunt in purgatorio puniuntur ut purgentur: & ignis habet naturam purgatiuam: ideo uidetur aliquibus: ꝙ animæ in purgatorio a nullo alio elemento: nisi ab igne puniuntur. ❡Hæc ille. Probat etiam prædicta Ricardus sacrarum litterarum auctoritatibus. Dicitur enim sapientiæ quinto. Pugnabit cum illo totus orbis terrarum contta insensatos. Sed sicut dicit Martianus: hic mundus corruptibilis constat ex quattuor elementis in modū sphæræ globatus. Ergo reprobi: qui significantur per insensatos a quattuor elementis cruciabuntur. Item habetur in psalmo. Ignis sulphur spiritus procellarum pars calicis eorum. Ergo affliguntur igne & terra fætida que significatur per sulphur: & aere procelloso: qui dicitur spiritus tēpestatis ꝭm Augnstinum. xii. super genesim: Dicitur etiam sapientiæ v. ꝙ excandescet in illos aqua maris. & flumina concurrent duriter. er-

go per testimõia sacrarum scripturarum affliguntur a quatuor elemẽtis. Igitur ſm Ricardum nomine ignis intelliguntur quattuor elementa:& quelibet pena illata a quocunq; corpore:ueluti superius patuit.
¶ Alia tamen ratio potest assignari:cur magis ab igne:q̃ a cæteris elementis reprobi puniantur:quia Omnis peccator peccat per ignem & ardorem suæ male concupiscentie:flagrans & estuans flammis peccatorum. Ignis.n.nter cætera significat inordinatum amorem & desiderium:& ardere:desiderare significat. Hinc omne peccatum dicitur ardor quidã & flamma:& omne scelus ignis est.ꝙ autem hoc uerum sit: testatur Ambrosius in omelia illius euangelii lucæ. Surgens Iesus de sinagoga intrauit in domum simonis. Socrus autem simonis tenebatũ magnis febribus &c.fortassis etiam inquit in typo mulieris illius socrꝰ simonis uariis criminum febribus caro nostra languebat:& diuersarũ cupiditatum immodicis estuabat illecebris. Nec minorem febrem amoris esse dixerim:q̃ caloris. Itaq; illa animum:hæc autem febris corpus infirmat. Febris enim nostra auaritia est.febris nostra libido ẽ: eo ꝙ ignitæ sunt cupiditates:febris nostra luxuria est:febris nostra ambitio est:febris nostra iracundia est. Quæ licet corporis uitia sint:ignem tamen ossibus implicant:mentemq; & animum sensusq; pertentant. Vehementior ergo est animi:q̃ corporis febris. Sic febre libido flagrãtior est:grauiusq; præcipitat & inflammat. ¶ Hæc Ambrosius. Ideo sacrosancta mater ecclesia decantat. Deus qui tribus pueris mitigasti flammas ignium:concede:ut nos famulos tuos non exurat flamma uitiorum. Et in oratione beati Laurentii dicitur da nobis q̃s.o.d.uitiorum nostrorum flammas extinguere:&c. Vitia igitur ignita sunt: & inordinatc libidines atq; concupiscentie quedam flammæ: atq; ardores sunt. Ergo per que quis peccat:per hæc & torquetur. Sed peccatores exarserunt in concupiscentiis suis & uitiorum ignibus atq; libidinũ flammis flagrauerũt:ergo iustum est:ut ab igne torqueanrur. ¶ Potest etiam alia ratio assignari:quoniam ignis multum habet de spiritualitate:in qua excedit cætera elementa & elementata. Habet enim multum de forma:quod eius actio iudicat. Et propter hoc:quia multũ accedit ad spiritualitatem:conformatur quodammodo spiritui:quẽm debet punire. ¶ Alia ratio est:quia Ignis est maxime actiuus. Omnia

enim corpora consumit natura ignis secundum Auicennam: quia nullum cor pus diu in igne durare potest quin laedatur & corrumpatur: Unde phi losophus in .iiii. Metaurorum dicit quod ignis est maxime uirtutis inter reliqua elementa: & caetera corpora consumit: & ea sibi assimilat pro pter actiuitatem suam. Cum ergo ignis sit ualde afflictiuus: & cor pora sensibilia plus affligat: quam nullum aliud corpus: maxime ac comodatur damnatorum hominum corporibus excruciandis: quae quidem diuina ita exigente iustitia summo dolore: & maxime afficien da sunt supplicio. Eadem igitur pena corpus & anima puniri debent: quae in culpa pariter exarserunt. Sed damnatorum corpora post iudi cium ueraciter ab illo igne torquebuntur: ergo etiam ante iudicium damnatae animae debent ab illo igne puniri. Has rationes tangit Di uus Thomas in uigesima prima questione libri de anima dicens. Pae na ignis non solum est animarum sed etiam corporum. Propter hoc ponitur ignis maxime paena infernalis: quoniam ignis est maxime cor porum afflictiuus: nihilominus tamen etiam animae erunt afflictae. cõ petit etiam amori inordinato: qui est principium peccandi: ut sicut cae lum empireum idest igneum respondet igni charitatis: ita ignis infer ni respondet igni illiciti desiderii & inordinati amoris. Haec ille. Est er go ignis conueniens damnatorum paena: non solum corporum: sed etiam animarum plusq̃ aer uel terra: aut aqua Qui quidem ignis nõ ẽ imaginarius: uel metaphoricae dictus: sed uerus ignis corporeus & ma terialis eiusdem speciei existens cum igne: qui apud nos est quantum ad id: quod habet de natura ignis: ut dicit Thomas in quarto. Habet ta men quasdam proprietates differẽtes ab igne nostro, sicut quod lignis nõ nutritur: nec ab homine succenditur. Sed iste proprietates non osten dunt diuersitatem in specie: quantum ad id: quod pertinet ad naturam ignis. Utrum autem sit in propria uel in aliena materia. theologi ne sciunt. Et secundum hoc potest materialiter differre ab igne nostro: sicut flã ma: carbo & ferrum ignitum materialiter differũt licet formaliter sint unum & idem. ¶ Ab hoc igitur igne puniuntur & patiuntur nunc demones & animae scelestae corporibus suis exutae: cum ipsa ueri tas ignem illum hominibus malis & spiritibus lapsis paratum esse dicat dicens Mathei uigesimoquito. Ite maledicti in ignẽ aeternum: q

paratus est diabolo & angelis eius. ¶ Sed qualiter anima corporis ergastulo soluta: aut reprobi spiritus ab illo igne pati possint: curiosa ac diligenti indagine perscrutandum est. Prima igitur opinio est nonnullorum poetarum: & aliquorum: qui in ipsos commentarios ediderunt dicentium. Animam post mortem ab igne pati: nihil aliud esse q̄ animam in corpus terrenum intrare: eo ꝙ ignis causatur a re ex terra ortum habente. Non enim: ut aiunt nonnulli professores huius opinionis: omnes animæ ad corpora redeunt: sed ille duntaxat: quæ uitiorū illecebris implicitæ fuerunt: Quæ uero bene & ꝯm uirtutem uixerūt ad corpora non redeunt: ergo ꝯm istos: pati animæ post mortem nihil aliud est: nisi animam iterum ad corpus redire ꝙ si sit terrenum corpꝰ hoc sit animam ab igne pati. earum autem: que ad corpora remigrāt animarum triplex est discretio siue distinctio ꝯm ipsos. Nam quæ male uixerunt in corpora uolucrum & uolatilium intrāt: quæ deterius ī pisces: quæ autem pessime & scelestissime uixerunt: in terrena corpora remigrant. Hāc igitur opinionem tenet & recitat Seruius grammaticus in sextum librum Virgilii in expositione horum carminum: de penis animarum differētium. ¶ Ergo excercentur pænis: ueterumq; malorum. ¶ Supplicia expendunt. Aliæ pandūtur inanes. ¶ Suspēsæ ad uentos. Aliis sub gurgite uasto. ¶ Infectum eluitur scelus: aut exuritur igni. Per ignem ergo intelligit seruius terrena corpora: quia ignis: qui apud nos: est: habet corpora terrena pro materia. Per aquā marina corpora: idest pisces: per uentos autem aerea corpora uult intelligi: quæ sunt uolatilia. Primus inuentor huius opinionis ut hieronimus dicit: fuit pythagoras. Ipse enim primus transcorporationem posuit. Quā postea etiam diuinus ille plato. Plotinus. Porphirius Archytas ille tarentinus. Macrobius: & poetæ quasi omnes tenuerunt. Vnde Virgilius. in. vi.

¶ Has omnes: ubi mille rotam uoluere per annos.
¶ Læthæum ad fluuium deus euocat agmine magno.
¶ Scilicet immemores supera ut conuexa reuisant.
¶ Rursus & incipiant in corpora uelle reuerti. De platone & porphirio testatur Augustinus libro. x. de ci. dei. ca. xxx. Platonem inq̄t animas hominū post mortem reuolui usq; in corpora bestiarum scripsisse certissimum est hanc sententiam plato doctor tenuit & platonis discipulo porphirio tamen iure displicuit. In hominum sane: non sua: q̄ dimiserant: sed in alia corpora redire humanas animas arbitratus est. Puduit scilicet illud credere ne mater fortasse filium in mulam reuoluta uectaret: aut filius patrem in turdum conuersum manducaret: &

nō puduit hoc credere:ne reuoluta mater in filiam:filio forsitan nuberet. ¶ Hæc autem opinio sui originem erroris sumpsit ex hoc quia p̄fati uiri alioquin doctissimi credidere humanas animas ab æterno semper fuisse in diuinis thesauris: & sic putauerunt animam esse talis naturæ:ut necessario semper alicui corpori uniatur & ſm diuersa temporum spacia:ac uarias orbium reuolutiones corpus mutare. augendo conditionē:si bene uixisset:uel diminuendo si male. ¶ Seruius tamen in expositione illius uersus. ¶ Animæ:quibus altera fato corpora debentur:dicit non omnes animas ad corpora reuerti. Sed paulopost dicit:ꝙ animæ:quæ male uixerunt:statim redeunt ad corpora:quæ melius:tardius:quæ uero optime: diuitissimo tempore sunt cum numinibus. Dicunt etiam isti deum optimum maximumq; creasse corpora in pænam animarum:& spirituum:quos apostatas appellant. Et quoticiescunq; anima in corpus terrenum intrabat.hoc erat animam ab igne pati:quæ quidem opinio reprobata est supius in scdo capite ex ītētiōe Aristotelis: ꝗa sicut unū corp⁹ nō potest habere duas animas: ita una anima non potest duo corpora informare:nec simul & in eodem tempore neq; successiue. Corpora enim quæ resument animæ in resurrectione:erunt numero eadem:quæ prius fuerunt:non ꝙ omnia corpora erunt unum corpus numero:sed ꝙ unaquæq; anima resumet idem corpus:numero:quod prius habuit. Et ideo impossibile est unam animam duobus corporibus conuenire. Non igitur pati anime ab igne:ē animam in terrenum corpus remigrare:sicut prædicta fingit opinio. ¶ Secunda opinio est dicentium animam non cruciari:nisi per priuationem desiderati boni ex qua priuatione:tanq̄ quodam malo præsenti:uehemens in ea tristitia generatur :huius opinionis fuit Algazel libro.v.phisicorum.c.iiii. Vbi dicit de anima:quæ in corpore fuit amatrix corporalium uoluptatum:ꝙ illa dispositio propter usum ip̄rimit in ea: & inhæret uehæmenter desiderium eius ad illam. Postea uero p̄ mortem instrumento rei desiderate amisso:remanet desiderium eius & amor. Et hic est cruciatus ineffabilis. Ergo ſm istam opinionem nō accipitur hic ignis proprie:sed transsumptiue & metaphorice ſm quādam translationem oratoriam:ſm quā ignis significat amorem & desiderium. Vnde Virgilius in.iiii. At regina graui iandudum saucia cura. ¶ Vulnus alit uenis:& cæco carpitur igni &c ibi enim ignis significat amorem. Terētius in eunucho. Accede ad hunc ignem:& iā calesces plus satis. Ardere etiam significat desiderare. Cicero in epistolis Ardeo cupiditate incredibili nomen ut nostrum scriptis illustretur:& celebret tuis. Accipit igitur Algazel ignem:quo affligitur ani-

ma post mortem: ſm quandam translationem uidelicet pro amore & desiderio. Quae quidem positio falsa est ex iis: que superius annotata sunt: quia infernalis ignis non est similitudinarius uel metaphorice dictus: Sed uerus ignis materialis & corporeus. Deficit etiam i hoc haec secunda opinio: quia diabolus & angeli eius patiũtur ab illo igne: qui nunq̄ habuerunt corpora sibi naturaliter unita. Et ideo stante ista opinione: non posset ignis infernalis ad demones applicari. ¶ Tertia opinio est eorum: qui dixerunt animam corpore exutã cruciari igne corporeo: inquantum uident ipsum praeparatum ad hoc, ut eo crucietur postq̄ corpus iu resurrectione resumpserit: sicut latro aliquo patibulo cruciandus: uel in furca suspẽdendus: uidendo ipsum patibulum: uel furcam mentaliter cruciatur: anteq̄ corporaliter puniatur. Et saepenumero timor futurae mortis paenalior est ipsa morte: ut dicit Ouidius. Adiudicati enim ad mortem ex consideratione ipsius futurae mortis maxime affliguntur & dolent. Cum igitur animae damnatorum sciãt infallibiliter: ꝙ resumpta corpora ipsarum ab illo igne cruciabuntur per ueram immissionem: ex ipsa consideratione ignis nocituri uerissime cruciantur mentaliter. Et hae quidem plus: aliae uero minus: ſm ꝙ maiori uel minori afflictioni corporali sciunt resumpta corpora esse adiudicanda. Sed haec opinio sicut & praecedens in hoc deficit q̄a hoc nõ põt ad malos angelos applicari cum sint incorporei: qui tamẽ ipa ueritate attestante: ab illo igne puniuntur. Est ergo repudianda tanq̄ falsa. ¶ Et ideo opinio quarta dicit: ꝙ aliter pũitur anima: & aliter diabolus ab illo igne: quia ignis inferni non ponitur corporeus: nisi q̄a afflicturus corpora damnatorum post resurrectionem. Si eni post mortem puniretur solum anima: nullus ignem inferni posuisset corporeũ Dñt ergo isti: ꝙ aĩae reprobae patiunt̃ ab illo igne ſm ueritatẽ eo mõ: quo dicit ꝑcedẽs opĩo: quã imediate recitaui: eo ꝙ ignis ille corpe⁹ añ resurrectionẽ tiorẽ & horrorẽ: & cõsequẽter tristitiã uere aĩe igerit q p⁹ resurrectionẽ corpa ueraciter exuret: nec tamẽ ea consumet. Sed ſm istos. Demones patiũt̃ ab illo igne ſm quãdã adaptationem .i. p quandã anologiã & similitudinẽ: eo ꝙ nos sumus paupes uocabulorũ: nec possumus exprimere res supnaturales: nisi p terminos & uocabula horũ iferioꝝ p similitudinẽ quãdã in ipsis reptam. Et sic spũs angelicus: qui nũq̄ unit̃ corpori: ut forma: affligit̃ p quãdã similitudinẽ & adaptationem. Spiritualis eni angor & tristitia: cum nõ possit a nobis sufficiẽter exprimi: necesse est ꝙ per tristitias & dolores corporales figuraliter exprimatur iuxta propheticum illud. Ibi dolores ut parturientis:

quia mulier cum parit:dolorem & tristitiam habet.Et sic cum summu⁹ dolor sensibilis sit ille:quem infert ignis:qui est maxime actiuus:& cō sequenter afflictiuus:ut diximus:Tristitia & dolor spiritualis in ange lis:& si non sit ab igne ſm rem: tamē pp suam uehementiam dicitur ab igne ſm quādā similitudinem & adoptationem.Et pp imēsitatē tri stitiæ:spiritualisq; doloris uehementiam dicuntur pati ab igne:ita q; p ignem illa doloris spiritualis magnitudo exprimitur. Anima uero pa‑ titur ſm rei ueritatem eo modo:quem supra dixim⁹.Sed hæc opinio non est tuta:ut dicit Petrus de palude:quia ut sic demones affligerēt solum dolore carētiæ diuinæ uisionis propter suum peccatum. Et sic non paterentur ab igne:quod non uidetur tutum in fide:cū ille ignis uideatur esse principaliter pp demones Mathei.xxv.Ite male.in ignē æternū:qui paratus est diabolo & angelis eius. ¶ Quinta opinio est nonnullorum::qui putauerunt spirituales substātias pati ab igne cor poreo inquātū itellectui demonis uel animæ imprimitur superexcel lens ignis similitudo.Sed neq; hec opinio satisfacit:immo stare nō pōt qa ſm phm.in.iii.de aia:q̄uis excellēs sensibile corrūpat sensum:& p̄ cipue sensibile ſm tactum:tamen excellens itelligibile nō corrumpit: imo magis perficit intellectū.Sensus enim per organum corporeum appræhendit:itellectus autem non:cum non sit potentia organo affi xa:ut sæpenumero superius fuit explicatum:¶ Præterea ſm Ricar‑ dū dici nō pōt:q; ignis ille qcūq; sit:improportionatum intellectus sit obiectum: cum possit intelligere:id quod est igne supius inferius.Sen sus enim post excellēs sensibile ipedit in sentiēdo:sed itellect⁹ post ex cellēs itelligibile nō impedit i itelligēdo: nec minus itelligit isima:sed magis.Et iō nullus ignis pōt eē obiectū non proportionatum intelle‑ ctui.¶ Sexta opinio ē origenis:q attēdēs passionē in aia proprie esse non posse:dixit:Omnia quæ dicuntur in sacris litteris de penis corpali bus damnatorum:intelligenda eē metaphorice & spiritualiter:ut sci‑ licet p huiusmodi corporales pœnas apud nos notas significarentur afflictiones spirituales:quib⁹ damnati spiritus & animæ puniuntur: si‑ cut econtrario per corporales delectationes repromissas in scripturas intelligimus spirituales delectationes beatorum.Sed hanc opinionē impugnat doctor.s.in q̄stiōibus disputatis de ueritate. q.xxvi. Quia inquit resurrectionem credentes:non solum credimus futuram esse pœnā spirituū:sed ēt corpoꝝ.Corpa uero puniri ñ possūt: nisi corpali pœna.Eadē aūt hoib⁹ post resurrectionē:& spiritib⁹ debetur:ut patet: Mathei.xxv.Ite maledicti &c.Iō oportet dicere ut probat Augustinus

xii.de ciuitate dei.Ipsos spiritus pœnis corporalibus aliqualiter affici. Nec est simile de gloria beatorum:& pœna damnatorum:quia beati sublimantur in id:quod eorum naturam excedit. Vnde beatificātur per fruitionem diuinitatis. Dānati uero deprimuntur in id:quod sub eis est. Vnde corporalibus pœnis puniuntur. ¶Hæc Thomas ibidē. ¶Septia opio fuit Auic.dicētis aīam separatā affici qdē aliqbus pœnis nō quidem corporalibus:tamē corpalib⁹ similib⁹qb⁹ similes sunt illæ pœne:per quas affliguntur dormientes. Vnde præfatus Auicenna ī nono methaphisicæ suæ capitulo ultimo de pœnis animarum:corporis ergastulo solutarum sic dicit. Animæ male uident pœnam quam imaginauerant in hoc mundo:& affliguntur ea. Forma enim imaginata non est debilior sensibili:sed est maior in impressione:sicut uidemus in somniis. Fortasse enim somniatum maius ē pro modulo suo: q̄ sensibile. Et nos aliquando expti sumus:ꝙ aliquis magis cruciatur ex somnio ex tali appræhensione fantastica alicuius disconuenientis q̄ affligeretur quandoq̧ in uigilia ex præsentia eiusdem. Quāto magis illud:quod est in alio sæculo:fortius est:q̄ quod est ī somnis ꝑpter paucitatē ipediētiū:& explicationē aīe:& claritatē recipiētis. Hæc ille. Hanc opinionem impugnat Thomas in questionibus disputatis.q.xxvi.dicens:Hoc esse impossibile:quoniam huiusmodi similitudines corporum non possunt esse intelligibiles:quia ille sunt uniuersales: ex quarum consideratione afflictio animæ non infertur:sed magis io cūditas in consideratione ueritatis. Vnde oportet ꝙ intelligatur de similitudinbus imaginariis:quæ quidem esse non possunt:nisi in organo corporali:ut probatur a phīs:quod quidem & animæ separate: & spiritibus diabolicis deest: ¶Hæc ille. Scotus etiam in quarto. S.dist. xliiii.q.secunda.contra prædictam opinionem Auicennæ sic arguit. Aut inquit uera appræhensione apprehendit ignem:ut disconuenientem sibi:aut falsā. Si uera oporteret ponere modum illius disconuenientiæ:qui non apparet possibilis:quia tāq̄ contrarium realiter corruptiuum :nullo modo potest esse disconueniens:nec a ratiōe:nec a uoluntate:qa obiectū:ut obiectū est cōueniēs potētiæ: Si falsa sequit̄ primo:quod non ab igne:sed a sua falsa estimatione cruciatur. Secundo si illa falsa aut uana estimatio ē a deo:deus erit imediata causa deceptionis. Si autem ab ipso angelo:non uidetur probabile:quia secūdū Dionysium de di.no.Naturalia sunt in eis splēdidissima:ergo possūt naturaliter apprehendere: ꝙ ignis non est eis disconueniens. Vnde Gregorius ubi supra anima non solum uidendo:sed etiam experiēdo incendium patitur. ¶Hæc Scotus ad litteram loco præallegato.

¶ Octaua opinio uidetur esse beati Gregorii in quarto dialogorum uel si non est sua: ipsam tamen recitat dicens. Eo ipso patitur aia: quo ignem uidet. Ergo ṡm illam opinionem: hoc ipsum : quod est ignem uidere: est animam ab igne pati. Sed contra: Anima non potest uidere ignem nisi intelligibiliter: sed intelligibile est perfectio intelligētis: ergo ex tali uisione non punitur anima: sed magis perficitur. Vnde Thomas in quarto & in questionibus disputatis contra prædictā opinionē sic arguit. Omne uisum: ex hoc: qđ est uisum: est perfectio uidentis. Ergo ex hoc: ꝙ ignis est uisus: nō dicit afflictionem: sed magis delectationem: & ideo nō potest ignis in pœnam animæ cedere: in quātum uisus. Sed quandoꝙ uisum est punitiuū & contristans per accidens: in quātum scilicet apprehenditur: ut nociuū. Vnde oportet: ꝙ pter hoc: ꝙ aia ignem illum uidet: sit aliqua proportio animæ ad ignē siue cōpactio ṡm quam ignis animæ noceat. ¶ Et ideo pro nona opinione alii dixerunt: ꝙ q̄uis ignis corporeus non potest animam exurere: tamen anima apprehendit ipsum: ut nociuū sibi: & ad talē apprehensionē afficitur timore & dolore: iuxta dauidicum illud. Illic trepidauerunt timore: ubi non erat timor. Vnde Gregorius ibidē. Quia anima cremari se conspicit: crematur. ¶ Contra: Si hoc eēt uerum: passio animæ non esset ab igne ṡm rei ueritatē: sed ṡm apparentiā tm̄ Quāuis eni esse possit uera passio tristitiæ uel doloris ex aliqua falsa imaginatiōe: ut dicit Augustinus. xii. super geñ. ad litterā: tñ non pōt dici: ꝙ ṡm illā passionē uere patiatur a re: sed a similitudine rei: quam concipit. & iterum iste modus passiōis magis recederet a reali passiōe q̄ ille: qui ponitur per imaginarias uisiones: cum ille dicatur per ueras imagines rerum esse: quas anima secum defert: iste autem per falsas conceptiones: quas anima errans fingit. et iterum non est probabile: ꝙ animæ separatæ uel saltem demones: qui subtilitate & acumine ingenii pollent: putarent ignem illum corporeum sibi obesse aut nocere posse: si ab eo nullatenus pati aut grauari possent. ¶ Decima opinio est Henrici de gandauo: qui in suis quodlibet questiōe. xxxiiii. octaui quodlibet tenet: ꝙ tā aia q̄ diabolus patiunẗ ab igne corporeo p ueꝛā imissionem: siue per imissionē noue dispositionis. Passio per imissionem: seu passio imissiua nihil aliud est : nisi passio physica: siue passio abiiciens. Dicitur autem passio immissiua seu passio per imissionem: quia talis consistit in immissione formæ disconuenientis: eo ꝙ agens semper aliquid imprimit in paciente: ratione cuius dicimus: ꝙ patiens semper aliquid recipit ab agente: & omnis passio est receptio quædam. sit deo passio imissiua: seu passio per imissionem non iniu-

ria appellatur. Dicitur etiam ut dixi: passio abiiciens: quia talis passio: sicut consistit in immissione formæ disconuenientis: ita etiam consistit in abiectione formæ conuenientis: ratione cuius dixit philosoph⁹ in topicis: ꝙ passio semper adiicit aliquid a substantia. Et ideo passio ēt abiiciens appellatur. Passio igitur physica: siue passio proprie dicta: nihil aliud est: nisi abiectio formæ conuenientis: & imussio seu introductio formæ disconuenientis. Dicit ergo Henricus de gandauo: ꝙ tali passione patitur anima & diabolus ab igne inferni. ponit enim modū cōem patiendi utriqꝫ. Sed contra predictam opinionem sic arguit dominus Petrus de palude in quarto. S. Nam principium passionis: q̄ est per imissionem: semper est aliqua forma ipsius angentis: quia passio per imissionem semp est aliqua forma ipsius agentis: quia passio per immissionem fit per receptionem alicuius formæ in pātiente: ut diximus. Illud autem quod non dat alicui nouam formam: non dat ei ꝙ possit pati aut affligi per imissionem formæ. Sed ignis nullam formam nouam imittere potest in animam: neqꝫ substantialem: neqꝫ accidentalem: quia anima nec calefieri: nec exsiccari potest ab igne: ergo ignis non agit in animam per formam imissam. ¶ Preterea si anima uel diabolus affligerētur per imissionem formæ: forma imissa: aut esset corporalis: aut spiritualis: non corporalis: quia spiritus non est susceptiuus alicuius formæ corporalis: nec spiritualis: quia illa non posset esse afflictiua: quia nihil abiicit: quod sit natura conueniens: eo ꝙ non habet contrarietatem ad aliquam formam naturalem: ergo ꝑ ueram imissionem non affligitur anima. ¶ Si dicatur. ꝙ ignis non imittit aliquā formam: nisi afflictionem. ¶ Contra obiectum præcedit actum ordine saltem naturæ: ergo oportet ꝙ ille ignis sit prius animæ nociuus: ut possit sequi afflictio i anima. Si ergo ignis affligit animam separatam per imissionem afflictiuam: oportet ꝙ prius aliquid imittat: quod noceat: q̄ ꝙ cognitum causet afflictionem. Ergo idem: quod prius. ¶ Præterea. Afflictio uerus consistit in abiectione formæ conuenientis q̄ in receptione cuiuscūqꝫ formæ: quia receptio cuiuscūqꝫ formæ non est disconueniens: & consequenter non est afflictiua: nisi quatenus abiicit aliam formam naturæ conuenientem. In assignando ergo modum: quo anima patitur ab igne uera & reali passiōe per immissionem: potissime deberet dici: quæ est forma uel perfectio animæ separate conueniens: quæ aufertur per formam ab igne imissam. Hoc autem non potest fieri: nec facile est hoc fingere. Non ergo anima separata uel demones possunt pati ab igne materiali per imissionem. ¶ Hæc omnia Petrus de palude loco prætallegato. ¶ Non

nulli igitur prædicta inconuenientia declinare cupientes dixerunt q̃dem animam corpore exutam affligi ab igne materiali & corporeo per ueram & realem immissionem: sicut præcedens opinio: sed dicũt isti: ꝙ uirtute diuina superadditur animæ separatæ uel demoni aliqua uirtus seu habitus supernaturalis propter noxam & reatum peccati: & per illum habitum subiicitur corpori agenti: hoc est ipsi igni corporeo: ut possit ab eo pati: quia secundum se spiritus non posset ab eo affligi. Et hæc est opinio undecima: ratio huius opinionis est sola ut dixi: fuga inconuenientium: quia cum isti non possint ostendere qualiter anima separata posset aliquid recipere: per quod affligeretur adinuenerunt nouam uiam: ꝙ hoc poterat fieri mediante aliquo sibi diuinitus adiuncto. ¶ Sed contra prædictam opinionem iterum sic arguit dominus Petrus de palude dicens: aut illud additum animæ ẽ corporeum: aut spirituale. Si spirituale: equalis dubitatio est: qualiter anima separata: quæ est spiritus: possit pati ab igne corporeo mediante illo: sicut sine illo: quia ubiq; est eadem ratio. Si autem illud additũ sit corporeum: aut facit unum suppositum cum anima: aut non. Si ñ tunc anima ratione ipsius non poterit pati: quia distinctorum numero sunt distinctæ actiones & passiones. Si uero sunt unum secundum suppositum: aut illud est subiectum animæ: aut anima est subiectum illius. Non primum: quia subiectum animæ non est nisi suum corpus ex quibus coniunctis resultat homo. Et sic non esset separata de qua loquimur. Si dicatur: ꝙ anima sit subiectum illius additi: quod ponitur corporale accidens: tunc dubitamus: qualiter potest recipere causalitatem: uel quãcũq; qualitatem corpoream. ¶ Hæc ille. Hanc etiã opinionem Scotus sic impugnat. Dicitur ꝙ spiritui datur quidam habitus supernaturalis propter demeritum peccati: & per illum habitum subiicitur corporali agenti. ¶ Contra hoc. Aut ille habitus est forma corporalis: aut spiritualis. Si corporalis ita potest deus dare illum habitum angelo: ut inhæreat: sicut ꝙ angelus sit albus: uel lapis sapiens: quia æqualis est repugnantia utrobiq; suscipientis ad susceptum. Si spiritualis: ergo non per illum magis est passum proportionatum corpori: ut agenti. q̃ prius. ¶ Præterea habitus non est: quo simpliciter possumus: sed quo aliqualiter possumus. Ergo in quo nõ est potentia simpliciter ad agere uel pati: in eo non est potentia ad sic agere: uel pati. Sed ĩ natura illa nõ ẽ sufficiẽter potẽtia ad pati. nec ille habit⁹ põt dare posse: qa nõ ẽ potẽtia. ¶ Præterea illa pœna reciperetur imediate ĩ illo habitu: tanq̃ in proximo receptiuo: imo nec mediate in ipsa natura angeli si repugnet illi naturæ. Et si detur primum:

sequitur: ꝙ ille habitus separatus ab angelo posset puniri eadem pœna Si secundum sequitur ꝙ nullo modo angelus punitur: sed tantum ille habit⁹. ¶ Hæc ille in .iiii. di. xxxxiiii. ¶ Alii uero dixerunt ꝙ anima separata suis sensibus utitur. Vnde ignem materialem sentiendo: ab igne punitur. Et hæc est opinio duodecima. Sed contra istam opinionem sic arguit doctor sanctus in questio. dispu. de ueritate. q. xxvi. Istud inquit non uidetur uerum: primo quidem quia actus sensitiuarum potentiarum esse non possunt: nisi mediantibus organis corporalibus: alias animæ sensibiles brutorum eẽnt incorruptibiles: utpote per se suas potentes habere operationes. ¶ Hæc ille. Sed assertores huius opinionis uidentes naturaliter substineri nõ posse. qđ anima separata sensus corporeos habeat dicunt ꝙ diuina uirtute possunt remanere in anima separata potentiæ sensitiue & secundum eas pati. Quod sic probant. per diuinam potentiam Absolutum accidens potest separari a subiecto: ut patet in sacramento eucharistiæ. Sed secundum istos potẽtiæ sensitiuæ sũt quædam accidentia absoluta. Ergo uirture diuina possunt separari a composito: in quo sunt: tanq̃ in subiecto: & remanere in anima separata. Et tunc arguunt sic. Verus dolor sensibilis perficitur in actu appetitus sensitiui prima cognitione sensitiua. Sed remanentibus sensitiuis potentiis in animabus separatis: potest in eis esse sensitiua cognitio: & appetitus consequens. Ergo in eis potest esse uerus dolor sensibilis: & uera tristitia. ¶ Sed contra istos sic arguit Petrus de palude. Esto inq̃t ꝙ deus possit separare accidens absolutum a subiecto: non tamen potest ponere ipsum in quocunq; alio subiecto: sicut quantitatem separatam a substantia panis non posset ponere subiectiue in angelo. Et eodem modo potentiam sensitiuam: que est accidens organi corporei non potest ponere in anima separata. ¶ Quare alii aliud sẽtientes dixerunt animam pati ab igne realiter per ueram experientiã: ut dicit sanctus Gregorius in .iiii. dialogorum: colligere ex dictis euãgelicis possumus: ꝙ anima non solum uidendo: sed etiam experiendo ignem patiatur. Et hæc est tertiadecima opinio. Sed hoc tali mõ posse fieri ostendunt. Dicunt. n. ꝙ ille ignis põt duplicit cõsiderari. Vno mõ secundum se absolute: secundum ꝙ est res quædam corporea: & hoc modo ignis in animam agere non potest. Alio modo: ut est instrumentum diuine iustitiæ uindicantis. Et. sic in ui spiritualis atq; uniuersalis agentis: põt ignis ille agere ĩ spiritũ hominis uel demonis. Instrumentum enĩ nõ solũ agit in uirture ꝓprie naturæ: sed ẽt in uirtute principalis agentis Videmus. n. res multas habere actiones in uirtute principalis agentis: quæ eis non competerent absolute. Exẽpli gratia. Calor naturalis

qui est instrumentum aiæ præter suam uirtutem calefactiuam: quam habet a se: habet ab aia: cuius ẽ instr̃m: uirtutẽ cõuertẽdi nutrimẽtum in carnẽ. Lumen solare a luna receptũ: cũ uirtute lunæ deriuatũ ab ipsa generat humiditatẽ. Fantasma in uirtute luminis itellectus agẽtis mouet intellectũ possibilẽ: Corpora cælestia: cum inanimata sint. i uirtute intelligẽtiarum motricũ: generãt in iis inferioribus uitam: ut patet i generatis p pu refactionem. Securis in uirtute motoris lignum scindit Dolabra habet ab artifice uirtutem inducẽdi in ligno formã arcæ uel nauis ad quã nõ posset ex se attingere. Similiter sacramẽta inquãtum instrumenta animam sanctificant. ¶ Dicũt ergo isti q aia exuta corpore patitur ab igne: non p uirtutẽ naturæ illius ignis absolutæ: q de se non potest agere in spiritum: sed inquantum est instr̃m diuinæ iustitiæ. Vnde a simili sic arguũt. ¶ Sicut sacramenta sunt instrumẽta diuinæ misericordiæ iustificantis: ita ignis inferni est instrumẽtum diuinæ iustitiæ punientis: Sed sacramenta: quatenus sunt instrumẽta diuinæ misericordiæ agunt iustificando animam: Ergo ignis inferni: ut est iustrumentum diuinæ iustitiæ agit in demonem: uel i animam separatam. ¶ Sed hæc opinio: ut dicit; Thomas deficit. Et ideo contra ipsam sic arguit. Nullum instrumentum potest agere aliquid i uirtute principalis agentis: nisi circa illud possit ponere suam propriam operationẽ. Sed ignis de se nullam actionẽ potest habere circa aiam uel demonem: ut etiam ipsimet confitentur: ergo ignis ille: ut instr̃m solum: non potest agere in animam uel demonem. Maior patet: quia omne instrumentum non solum habet actionem: s̃m quam agit i uirtute principalis agentis: sed etiam habet propriam actionem & operationem sibi cõnaturalem in id: circa quod instrumentaliter operatur imo dico q nullum instrumentũ potest agere in aliquid in uirtute pncipalis agentis: nisi exercendo suam actionem sibi propriam & cõnaturalẽ: quã exercẽdo efficit aliã: sicut aqua lauando corpus i baptismo sanctificat aiam: & serra &c. serra seccando lignum pducit ad formã arcæ: & dolabra similiter habet suam actionem naturalẽ circa trabes: in quibus: ut mota ab artificæ perducit ad formam nauis. ¶ Oportet igitur assignare igni aliquam actionem sibi propriam & connaturalẽ secundum quam ex ui propriæ naturæ agat in animam uel demonẽ: ad hoc ut possit esse instrumentum diuinæ iustitiæ peccata punientis. ¶ Et ideo: ne quartam & decimam opinionem reticere uidear: dicũt aliqui: q in illo igne est naturalis aptitudo: ut eius speciẽs recipiatur i intellectu spiritus sepati: sed q per talem modum in illo intellectu imprimatur. & cum uehementia tali: q ita ad se reuocet: seu conuer-

tat intentionem ipsius spiritus: ꝙ per hoc ita notabiliter impediatur in aliarum rerũ consideratione contra suam uoluntatem: & ꝙ tale ĩpedimẽtũ sit sibi pro graui onere: hoc est per uirtutem iustitiæ increatæ. Ergo ẜm istam opinionẽ naturalis actio ignis ẜm quã ex ui ꝓprie nature agere potest ĩ spiritũ: hoc ẽ qa põt ĩprimere suã speciẽ ĩ itellectu spũs sepati: qa quelibet res corporea ẽ apta nata causare suã similitudinẽ ĩ itellectu. Ista ergo naturalis aptitudo: quæ est in igne: ut ei⁹ species recipiatur in itellectu spiritus sepati: est actio cõnaturalis ipsi igni quia omne corpus de se hoc habet. Sed ignis de se non habet: ꝙ possit detinere spiritum occupatum in tali consideratione: & impediatur a consideratione aliarum rerum contra suam uolũtatem: habet autem hoc prout est instrumentum diuinæ iustitiæ uindicantis & punientis quia hoc non competit igni ex ui proprie nature. Exemplũ de aqua: cuius naturalis actio est lauare corpus: & hoc habet de se. Sed ꝙ sanctificet animam in baptismo hoc sibi non competit ex propria natura: sed ut est instrumentum diuinæ misericordiæ. Secundum hoc igitur anima separata uel demones ueraciter patiuntur ab igne: quia semꝑ detinentur occupati circa talem considerationem: & impediũtur a cõsideratione aliarum rerum. Et tanta est intensio & uehementia istius considerationis: ꝙ mens ad aliud dirigi non poterit: nisi ad quod nis cogitationis illius ignis impellit: Hoc autem erit grauissima pœna: & cruciatus ineffabilis. Intellectus enim noster est quodãmodo omnia secundum philosophum. Agens enim est quo omnia facere: possibilis uero est: quo omnia fieri: & ideo ꝙ species ignis recipiatur in itellectu cum tanta uehementia: ꝙ anima uel spiritus semper occupentur in tali consideratione: & nũq̃ aliquid aliud cogitare possint: hoc erit maxima pœna: & tristitia inefabilis. Patet exemplum etiam in uiuentibus: quãdo aliquis afficitur aliqua magna cura & solicitudine: & ꝙ talis cogitatio fixa inheret animo: propter aliquid maxime repugnans uolũtati. puta propter mortem filiorum: uel magnum dedecus: siue ꝓpter amissionem rerum temporalium: ita ꝙ non potest euellere curã illam ex animo: tunc ipsum maxime tristari & dolere dicimus. Et sæpenumero homines incurrunt mortem propter hoc: quia ob nimias curas & solicitudines colera nigra seu melancolicus humor: naturæ inimic⁹ excitatur: & mortem infert. Quanta igitur tristitia afficientur animæ damnate uel demones: si semper occupabuntur & detinebuntur ĩ cõsideratione illius ignis: & impedientur a consideratione aliarum rerũ

contra ſuam uoluntatem. Triſtitia enim:ut dicit Auguſtinus:eſt de iis:quæ nobis nolentibus accidunt. ℂHanc ego opinionē impugnare non auſim:quia multi celebres theologi ipſam tenent:uidelicet Ricardus: Scotus & nōnulli alii:quorum dicta inferius recitabo. ℂDurum tamen uidetur quibuſdam ꝙ anima ſeu demones poſſint a conſideratione aliarum rerum impediri:quia nulla res poteſt deſtitui ſua propria operatione:ut Damaſcenus dicit. Propria autem operatio animæ intellectiue eſt intelligere.ergo &c. Item dictum eſt ſupra ꝙ ſciētia remanſit in ſpiritibus lapſis:& ꝙ naturalia ſunt ſplendidiſſima in demonibus ſecundum Dionyſium. Dictum eſt etiam ꝙ in animabus ſeparatis remanent habitus ſcientiarum & actus. Et ita uidetur nonnullis:ꝙ hæc opinio tollerari non poſſit. ℂQuintadecima & ultima opinio eſt Auguſtini in primo de ciuitate dei dicentis animam ſeparatā uel ſpiritum diabolicum pati pœnam per alligationem quandam ab ipſo igne corporeo. Pro cuius opinionis declaratione:& intellectu etiam eorum:quæ dicentur:notanda eſt quædam magiſtralis diſtinctio ꝙ aliquid dicitur eſſe in loco tripliciter. Vno modo repletiue. Et ſic ſolus deus eſt in loco:qui ubiqꝫ exiſtens replet omnem locum ſecundū illud Ieremie. Cælum & terrā ego impleo dicit dominus. ℂVirgiliꝰ Iouis omnia plena. ℂLucanus. Iupiter eſt:quodcūqꝫ uides:quodcūqꝫ mouetur. Secundo modo aliquid dicitur eſſe in loco diffinitiue:ideſt ita in uno loco diffiniri. Tertio modo aliquid dicitur eſſe in loco circūſcriptiue. Et ſic ſolum corpus eſt in loco:& quicquid eſt ī loco ē corpus. Ideo Boetius dixit ꝙ eſt cōmunis animi conceptio apud omnes doctos & ſapientes:incorporalia non eſſe in loco. Et ideo qui dicit angelos nuſq̄ eſſe:non mentitur. ℂHis igitur patefactis aduertendum eſt:ꝙ ignis inferni ex ſui natura habet:ꝙ ſpiritum hominis uel demonis loco diffinire poſſit:ſed non habet de ſe:ꝙ poſſit ſpiritum loco diffinitum detinere. Detinet autem ipſum:prout eſt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ. Et cum ſpiritus contra uoluntatem ſuam detineatur ab igne uere pati dicitur. Spiritum igitur ab igne pati:nihil aliud eſt: q̄ ſpiritum contra uoluntatem ſuam ab igne detineri. ℂHūc modum paſſionis animarum & ſpirituum ab igne corporeo: omnes theologi celeberrimi ponunt & affirmant. Eſt enim hæc opinio de mente ſancti doctoris in plurimis locis. Et ꝙ uerum ſit:ſententias ipſius quas in propoſito cōmemorat fideliter recitabo. Dicit enim primo ſic in quarto. S. diſtin. xliiii. queſtione tertia. Omne inquit inſtrumentum in id

circa quod instrumentaliter opaꝛ:habet propriam actionē sibi cōna‑turalē:& nō solū actionē:ꝑm quē agit i uirtute principalis agētis:imo exercēdo primā actionē:oportet ꝙ efficiat hāc secūdā:sic aqua lauan‑do corpꝰ i baptismo: sanctificat aīam: & serra secādo lignū pducit ad formā domꝰ. Vñ oportet dare igni aliquā actionē i aīa:q̄ sit ei cōnatu ralis:ad hoc ꝙ sit istrumētū diuinæ iustitiæ peccata uindicātis. Et iō di cēdū:ꝙ corpꝰ i spiritū naturaliter agere nō pōt:nec ei aliquo mō ob esse:uel ipm grauaꝛ:nisi ꝑm ꝙ aliquo mō corpori uniꝛ. Sic eni iueni‑mꝰ:ꝙ corpꝰ:qđ corrūpiꝛ:aggrauat aiam Sapiētie.ix. Spiritꝰ aūt uni tur corpori dupliciter. Vno mō:ut forma materiæ:ut ex eis fiat unū simpliciter. Et sic spiritꝰ unitus corpori:& uiuificat corpꝰ:& a corpoꝛ aliq ualiter aggrauaꝛ. Sic āt spiritꝰ hois uel demōis igni corporeo nō uniꝛ. Alio mō sicut mouēs mobili:uel sicut locatū loco:eo mō:quo in corporalia sunt i loco. Et ꝑm hoc spūs icorporei creati loco diffiniunꝛ ita in uno loco existētes:ꝙ nō i alio. Quāuis aūt res corporea ex sua natura hēat:ꝙ spiritū icorporeū loco diffiniat:nō tñ habet ex sua na‑tura:ꝙ spiritū icorporeū loco diffinitū detineat:ut ita alligeꝛ illi loco ꝙ ad alia diuertere nō possit:cū spiritus nō ita sit i loco naturaliter ꝙ loco subdaꝛ. Sed hoc supadditꝛ igni corporeo:inquantum ē instrm̄ di uinæ iustitiæ uindicātis:ꝙ sic detinet spiritū alligatū:ut alio migrare nō possit. Et ita efficiꝛ ei penalis ꝓhibēs eū & retardās ab exequtiōe ꝓ prie uolūtatis: ne.s. possit opari ubi uult. & ꝑm ꝙ uult. Et hunc ēt mo dū ponit Grego. i quarto dialo. Exponēs enim quomodo anima incē dium expiendo patiatur sic dicit. Cum ueritas peccatorē diuitem dā natum in igne prohibet:quisnam sapiēs reproboꝝ aias teneri ignibꝰ neget. Et hoc etiam Iulianus dixit:ut in littera magister dicit. Si uiuē tis hominis incorporeus spūs detinetur in corpore:cur etiam nō post mortem corporeo igne teneatur. Augustinus etiam. xii. de ci. dei dicit ꝙ sicut aīa iungitur corpori:ut dans ei uitam:q̄uis illud sit spūale: & hoc corporale:& ex illa coniunctione uehementer concipit amorem ad corpus:sic ligatur igni:ut accipiens ab eo pœnam:& ex illa coniun ctione concipit horrorem. Oportet ergo omnes prædictos modos in unum colligere:ut perfecte uideatur:quomodo anima ab igne corpo reo patiatur ut scilicet dicamus ꝙ ignis ꝑm naturam suam habet:ꝙ spi ritus incorporeus ei cōiungi possit:ut loco locatum:sed inquantum ē instrumētū diuinæ iustitiæ:habet ut ipm quodāmō retineat alligatū. et in hoc ueraciter ignis ille est spiritui noxius. Et sic anima ignem ut no xium sibi uidens ab igne cruciatur. Vnde Gregorius in quarto dia‑logorum omnia ista per ordinem tāgit:ut ex dictis eius patet. ¶ Hec

ille ibidem. Sed in q̄stionibus disputatis de ueritate. q. xxvi. ar. primo in hæc uerba ꝓrupit. Ad euidētiam inq̄t huius q̄stionis scire oportet qd ꝓprie sit passio. Sciēdum ē igit̄ ꝙ nomē passionis dupliciter sumit̄ cōiter & ꝓprie. Cōmuniter q̄dē dicit̄ passio receptio alicuius quocū q; mō. Et hoc seq̄ndo significationem uocabuli. Nam passio dicit̄ a pathin græce: qd est recipe: ꝓprie uero dicit̄ passio: ꝑm ꝙ actio & passio in motu cōsistunt: ꝓut scilicet aliqd recipit̄ in patiēte p uiam motus. Et q͞a oīs mot⁹ ē inter cōtraria: oportet illd: ꝙ recipit̄ i patiēte eē cōtra- riū alicui: qd a patiēte abiicit̄: Secūdum hoc aūt: ꝙ recipit̄ in patiente patiēs assimilat̄ agēti: & inde est ꝙ ꝓprie accepta passione agēs cōtra- riatur patienti: & oīs passio abiicit a s͞bā. Huiusmodi aūt passio non est nisi ꝑm motum alterationis. Nam in motu locali nō recipit̄ aliq̄d ī mo- bili: sed ip̄m mobile recipit̄ in aliquo loco. In motu aūt augmēti & de- crementi recipit̄ uel abiicit̄ nō forma: sed aliqd substātiale: utpote ali- mentū: ad cuius additionē uel substractionē seq̄tur q̄titatis magnitu- do uel paruitas. In generatiōe aūt & corruptione nō ē motus nec con- trarietas: nisi rōne alterōnis p̄cedētis. Et sic ꝑm solā alteratione ē ꝓprie passio: ꝑm quā una forma cōtraria recipit̄: & alia expellit̄. Quia ergo actio ꝓprie accepta ē cum quadā abiectiōe: ꝓut patiēs a pristina qua- litate transmutat̄ in cōtrariū: ampl᷑ at̄ nomē passionis ꝑm usum loq̄n- tium: ut qualitercū q; aliq̄d impediat̄ ab eo: qd sibi cōpetebat: pati di- catur: sicut si dicam⁹ graue pati ex hoc ꝙ ꝓhibet̄: ne deorsum mouea- tur: & hoīem pati: si ꝓhibeat̄ suā facere uolūtatem. Passio igit̄ primo mō accepta inuenit̄ in aīa & in qualibet creatura: eo ꝙ oīs creatura ha- bet aliq̄d potētialitatis admixtū: rōne cuius oīs creatura subsistens est alicuius receptiua. Passio uero secūdo mō accepta nō iuenit̄: nisi ubi est motus & cōtrarietas. Motus aūt nō inuenit̄: nisi in corpibus: & cō- trarietas formaꝝ uel qualitatū i solis generabilibus & corruptibilib⁹: Vñ sola huiusmōi ꝓprie hoc mō pati pñt. Ideo aīa: cū sit īcorpea hoc mō pati nō pōt: & si ēt aliq̄d recipiat: nō tñ fit p transmutationem a cō- trario in contrarium: sed p simplicem agentis influxum: sicut aer illu- minat̄ a sole. Tertio uero mō: quo nomē passionis trāssumptiue sumi- tur: aīa pōt pati: eo mō: quo eius opatio pōt impediri. Quem quidem modū aliqui assignant hoc mō dicētes ignem corporeum: ut est istru- mentum diuinæ iusticiæ in aīam agere posse: q̄uis hoc ꝑm naturā nō possit. Multa enim sunt: q̄ ad aliq̄d efficiendum non sufficiūt ex ꝓpria natura: qd efficere pñt: ut sunt instrumēta alterius agentis: sicut ignis elementaris non sufficit ad generationem carnis: nisi ut instrumentū uirtutis nutritiue. Sed hoc sufficiēs non uidetur. Nam instrumentum

non agit illam actionem: q̄ ppriam naturam excedit: nisi excedēdo ali quam cōnaturalem. Vnde oportet inuenire aliquem modum: p quē aliqualiter naturaliter patitur anima ab igne corporeo. Quod qdem hoc modo intelligi pōt. Substantiam enim corpeam corpori uniri cō tingit dupliciter. Vno modo: ut formam: inquātum uiuificat corpus Alio modo: ut motorem mobili: uel locatum loco p aliquam opatio nem: siue p aliquam habitudinem. Quia uero formæ & eius: cuius ē forma est unum esse: unio substātiæ spiritualis ad corpalem p modū formæ est unio quantum ad esse. Nullius autem rei esse est suæ pote stati subiectum. Et ideo non ē in potestate substantiæ spiritualis uniri corpori uel ab eo separari p modum formæ: sed hoc lege nature agiē uel uirtute diuina. Sed quia opatio rei est in potestate opantis uolun tarie: ideo in potestate naturæ spiritualis est uniri corpori p modum motoris aut locati: & separari ab eo secundum ordinem naturæ: & qa substantia spiritualis hoc modo corporali unita ab ea detineaē & im pediatur: & quasi ligetur: est supra naturam ignis. Ideo ignis ille cor poreus: ut instrumentum diuinæ iustitiæ facit aliquid supra uirtutem naturæ: scilicet animam detinere uel ligare: sed ipa unio p modum p̄ dictum est naturalis. Et sic patitur anima ab igne corporeo illo tertio modo supradicto: put dicimus pati omne id: quod impeditur a ppria actione: uel ab alio sibi competenti. Et hunc modum passionis ponit Augustinus in. xxi. de ciui. dei sic dicens. Cur non dicamus: quāuis miris & cætera. Et Gregorius in. iiii. dialogorum sic dicens. Dum ue ritas & cætera. Quæ auctoritates supius recitate fuerunt. ¶ Hæc di uus Thomas loco pallegato. ¶ Sed attende quid dicat p̄fatus doctor in summa contra gentiles circa finem ultimi libri. Non igitur inquit sic extimandum est: quod substantiæ icorporeæ ab igne corporeo pa ti possint: q̄ earum natura corrumpatur p ignē uel alteretur: aut qua litercunq̄ alio modo transmutetur: sicut nunc corpora nostra corru ptibilia patiuntur ab igne. Substantiæ enim incorporeæ non habent naturam corporalem: ut possint a rebus corporeis immutari: neq̄ ēt formarum sensibilium susceptiuæ sunt: nisi itelligibiliter. Talis aūt susceptio non est pœnalis: sed magis pfectiua & delectabilis. Neq̄ etiā potest dici q̄ patiantur ab igne corporeo afflictionem ratiōe alicuius contrarietatis: sicut corpora post resurrectionem patientur: quia sub stantiæ incorporeæ organa sensuum non habent: neq̄ potentiis sen sitiuis utuntur. Patiuntur igitur ab igne corporeo substantiæ icorpo reæ p modum alligationis cuiusdam. Possunt enī alligari spiritus cor poribus: uel p modum formæ sicut anima corpori humano alligatur

ut det ei uitã. Vel etiam absq̃ hoc: q̃ sit eius forma: sicut Nicromãtici uirtute demonum spiritus alligãt imaginibus uel annulis: aut huiusmodi rebus corporeis. Multo igitur magis uirtute diuĩa spiritus damnati igni corporeo alligari possunt. Et hoc ipsum est eis in afflictionem quod sciunt se rebus infimis alligatos in pœnam. ¶ Hæc ille. ¶ In secundo uero quodlibet ar. xiii. a pdictis non discrepando sententiis dicit. Pati multipliciter dicitur. Vno modo pati cõmuniter dictum idem est quod recipe: secundum q̃ itelligere & sentire est quoddam pati secundum philosophum in. iii. de anima. Et in primo pyermenias interiores animi conceptus passiones appellat: cum dicit. Voces sunt earum: quæ sunt in anima passionum notæ. Hoc modo anima corpori coniuncta patitur a rebus corporeis sentiendo & itelligendo. Pati autem hoc modo: est perfici: & non puniri aut affligi: nisi forte p accidẽs iquantum id: quod sentitur uel itelligitur repugnat uolũtati: sed ipm sentire uel itelligere secundum se consideratum pœnale nõ est. Alio modo dicitur pati ꝓprie loquendo secundum contrarietatem agẽtis ad patiens: ꝓut scilicet pati dicimur: cum aliquid nobis aduenit: quod est contrarium naturæ uel uoluntati nostræ. Et secundum hoc infirmitas & tristitia passiones dicuntur: & hæc quidem passio dupliciter esse potest. Vno modo per receptionem formæ contrariæ: sicut aqua patitur ab igne: inquantum calefit: & p consequens diminuitur qualitas naturalis eius. Hoc mõ aĩa sepata nõ põt pati ab igne corporeo: quia nec calefieri põt: nec desiccari: nec secundum formam aut qualitatem quamcũq; ignis corporei immutari. Alio modo dicit pati omne illud: quod quocũq; modo impeditur a suo proprio impetu uel inclinatione: sicut dicimus lapidem descendentem pati: cum impeditur ne deorsum perueniat: & sicut dicimus hominem pati: cum detinetur uel ligatur: ne uadat: quo uult. Et ita per modum alligationis cuiusdam anima patitur ab igne corporeo: ut Augustinus dicit. xxi. de ci. dei. Non enim hoc est contra naturam spiritus alligari: cum uideamus animam naturaliter alligari corpori ad uiuificandum ipsum demones etiam per Nicromantiam potestate superiorum demonum alligãtur aliquibus imaginibus: uel aliquibus aliis rebus. Vnde multo magis possunt spiritus alligari diuina uirtute igni corporeo: nõ ut dent uitam: sed ut accipiant pœnam sicut Augustinus dicit. *Sed quia* quod est minoris uirtutis: non potest uirtute sua ligare id: quod ẽ maioris uirtutis: inde est: q̃ nullum corpus potest ligare spiritum: qui est maioris uirtutis: nisi aliqua superiori uirtute. Et propter hoc dicitur.

quod ignis corporeus agit in aiam sepatam nõ uirtute ꝓpria: sed inq̃tũ est instrumẽtum diuinæ insticiæ uindicãtis. Argumẽta uero .q̃ cõiter in oppositum fieri solẽt: ꝓcedunt de passione: q̃ est p susceptionẽ formæ cõtrariæ. ℭHæc ille. ℭIn tertio uero quolibet ar. xxiii. iterum sic Thomas inqt. Anima patiť penã ab igne corpeo: sicut fides chatolica docet. Quod aũt ignis corpeus agat in aiam sepatam: hoc non habet ex natura sua: sed inq̃tum est ĩstrumẽtum diuinæ iusticiæ: ut dicitur cõiter. Aduertẽdum tñ est: ꝙ nullum ĩstrumẽtum agit ĩ uirtute supioris agẽtis: nisi exercẽdo aliquã actionẽ sibi cõnaturalem: alioqn frustra adhibereť ad effectum: sicut serra: inq̃tum est instrumẽtum artis: facit arcam secando: & aqua baptismalis abluit aiam: ut instrumẽtum diuinæ misericordiæ corporaliter abluendo. Si ergo ignis corporeus agit in aiam: ut ẽ instrumẽtum diuinæ insticiæ punietis: necesse est ꝙ hoc fiat p aliquam actionem igni corporeo cõnaturalem. Non aũt põt dici ꝙ ignis alteret aiam calefaciẽdo uel desiccãdo aut ignienдо ipam: qa nec calorem: nec siccitatem: neq; ardorem uel adustionẽ põt recipere aia ab igne corporeo. Relinquiť ergo modus: quẽ Aug. ponit in primo de ci. dei: ut scilicet aia sepata uel spiritus demonis patiatur pœnã p alligationem quãdam ab igne corporeo. Videmus enĩ spiritum corpori alligari qñq; qdem naturaliter: sicut aia alligať corpori. Quãdoq; aũt quadam supiori uirtute: sicut p uirtutem supiorũ demonum inferiores demones alligãť arte nicromãtiæ imaginibus: uel annulis: uel aliis huiusmodi rebus. Multo ergo magis uirtute diuina demones uel ẽt aiæ alligari pñt igni corporeo: ut ab eo assumãt penam. Si qua uero argumenta in contrarium obiiciuntur ꝓcedunt de actiõe ignis: q̃ est p alterationem. ℭHæc ille loco ꝑallegato. ℭHæc igitur sunt lector candidissime: q̃ ex diuersis libris sancti doctoris fideliter recitaui: ut patefacerem qualiter aia sepata uel demones ab igne corporeo patianť. ℭEx ꝑdictis aũt talem potes formare distinctionẽ. Triplex est passio: uidelicet passio ꝑficiens: passio corrũpens siue abiiciens: q̃ ẽt alio noie diciť passio imissiua: uel passio p imissionem. Ab alberto aũt passio phisica appellať. Tertia uero passio diciť passio ꝓhibens: uel ipediẽs: siue alio noie passio cõtristãs uel detinẽs. Pria passio accipiť ſm oimodã extẽsionẽ uocabuli: ꝑut q̃libet receptio passio põt appellari. Et hec ĩproprie passio appellať: qa spẽs ĩtelligibiles & habit⁹ sciẽtifici atq; morales ꝑficiũt aiam: & delectãt: nec passionẽ ingerunt. Forma ẽt: q̃ recipiť in materia: ꝑficit ipam & actus potentiã. Hac igiť passione pñt pati ẽt angeli & aiæ beatæ. Est. n. passio perficiẽs: ut dixi q̃uis nõ ois receptio passio ꝑficiẽs possit appellari: qa nõ oẽ qđ recipiť

in aliquo pficit ipm. ¶ Secunda passio non iuenitur nisi i corporibus nec in omnibus: sed in illis duntaxat: quæ susceptiua sunt qualitatum contrariarum actiuarum & passiuarum. Quæ aũt ex contrariis non sunt composita: nec hñt cõtrarietatem ad aliquam formã naturalem passione phisica pati nõ põt: sicut sunt corpora cœlestia: quæ sunt igenerabilia & incorruptibilia: quia nõ sunt suceptibilia pegrinarum impræssionum. Tertia uero passione patiũtur animæ sepatæ uel demones eo mõ: quo supra diximus. Et sæpenumero hæc tertia passio plus affligit: q̃ secũda. Multi enim grauius ferunt conuiciis aut ludibriis afficii: uel sufferre aliqd huiusmodi: quod suæ uolũtati repugnet: q̃ passione abiiciente alterari. Multi etiam homies mortem potius obire uoluerunt: q̃ uiuere in dedecore: & perpeti ea: quæ suæ uoluntati repugnabant sicut. M. Cato mori maluit: q̃ Iulio Cæsari subiici: cui dgnitate & uirtute non erat iferior. Idem fecit. M. Brutus nullius secte hplosophorum inscius: nulliusq͂ uirtutis expers. ne. M. Antonio: & Cæsari augusto subderetur: quibus uirtute: & animi pstantia erat supior Hoc idem. M. Antonium fecisse legimus: ne Augusto subiiceretur: quem uirtute & rei militaris peritia excellebat. Et ideo Lucius ille Cathilina apud Salustium sicut dixit. Nonne per uirtutem emori pstat: q̃ uitam miseram atq͂ inhonestam: ubi alienæ superbiæ ludibrio fueritis p dedecus amittere? Sic ergo patet q͂ passio tertia maiorem sæpe numero afflictionem & cruciatum infer: q̃ scunda. ¶ Hæc ideo dixisse uoluerim: ut scias & cognoscas animam separatam & demones magnopere affligi summaq͂ tristitia & sollicitudine angi: quãuis ab igne non possint exuri: Quis enim effari posset tristitiam & angorẽ: quo spiritus hominis uel demones afficiũtur: p hoc q͂ ab ipo igne detinentur in loco uilissimo & abiectissimo attenta & considerata natura spiritualis excellentie. Et quia hoc repugnat summopere uoluntati spirituum: maxime tristantur & affliguntur: quia tristitia est de iis quæ nobis nolentibus accidunt: ut dicit Augustinus. Et ideo diligenter aduertendum est: quod in anima separata & demonibus nõ potest esse dolor: sed tristicia. Et ratio est: quia dolor ꝓprie pertinet ad corpus non autem ad animum: tristitia uero non ad corpus: sed ad animum defertur. Unde Augustinus libro decimoquarto de ciui. dei. c. xxv. Dolor carnis inquit est tantũmodo offensio animæ ex carne: & quadam ab eius passione dissensio: sicut animæ dolor qui nuncupatur tristitia est ab iis rebus quæ nobis nolentibus accidunt. ¶ Hæc ille. ¶ Unde etiam Thomas in tertio sen. dstinc. decimaqnta: arti. tertio: secũde quæstionis sic dicit. De ratione doloris duo sunt: quorum unũ

se habet:ut materiale:aliud uero ut formale. Materiale in dolore ē ipsa læsio:& ut sic dolor quodammdo etiam ad animam pertinere pōt:ad quam etiam læsio corporis peruenit:secundum ꝙ est eius forma For male uero in dolore est ipsa perfectio læsionis:& ut sic i solo tactu cō sistit:cuius solius est percipere læsiuum iquantum lædit:scilicet iquā tum corporaliter coniungitur. Sicut enim delectatio sensibilis causat ex coniunctione conuenientis secundum sensum:ita dolor sensibilis causatur ex coniunctione eius:quod non est conueniens sensui. Sed inter omnes alios sensus solus tactus est discretiuus eorum ex quibus consistit temperamentum corporis. Vnde quod est conueniens secū dum tactum:est couueniens ipsi temperamento corporis. Et propter hoc completa delectatio sensibilis est in sola perceptione tactus. Et si militer illud:quod est iconueniens tactui:est contrarium temperamē to corporis. Et ideo dicit philosophus in. iii. de anima. Quod corrum pentia tactum corrumpunt animal:non āt corrūpentia auditum nisi simul contingat ex accidenti:& tactum corrumpi. Et ideo i solo tactu est dolor:qui accidit ex læsione temperamēti ipsius corporis. ❡ Hæc ille loco præallegato. Ex quo patet ꝙ dolor proprie loquendo non est nisi secundum sensum:& ideo in spiritibus proprie oquendo non po test esse dolor. ❡ Quomodo autem & in quot differāt Dolor & trist tia:declarat præfatus doctor ibidem dicēs. In dolore & tristitia duo in ueniuntur:scilicet contrarietas contristantis & dolorem inferentis ad contristatum & dolentem:& perceptio eius. Et quantum ad hæc duo tripliciter differunt. Primo quantum ad contrarietatem:quæ quidem in dolore attenditur quantum ad ipsam naturam dolentis:quæ per læ siuum corrmpitur:sed in tristitia quantum ad repugnantiam appeti tus ad aliquid:quod qs odit. Secundo quātum ad perceptionem:quæ quidem in dolore semper est secundum sensum tactus: ut dictū est. In tristicia autem secundum apprehensionem iteriorē. Tercio quā tum ad ordinem istorum duorum:quia dolor incipit in læsione: & ter minatur in perceptione sensus:qa ibi completur ratio doloris:sed ra tio tristitiæ incipit in apprehensione:& terminatur i affectione. Vnde dolor est in sensu:sicut in subiecto:sed tristicia in appetitu. Ex quo pa tet ꝙ tristitia est passio animalis:sed dolor est magis passio corporalis. quandoꝗ tamen tristitia large loquendo dolor dicitur. Vnde etiam Augustinus distinguit dolorem animæ secundum se:qui proprie di citur tristitia:& dolorem animæ per corpus:qui proprie dicitur dolor. Tristitia autem non potest esse in ratione sicut in subiecto: sed solum sicut in ostendente id:quod est uoluntati repugnās:nisi ratio accipiat

prout comprehendit uim apprehensiuam & affectiuam: in qua est tristitia sicut in subiecto: q̄uis non tristitia: quæ est passio: quæ solum est in sensitiua parte. Hæc Thomas in tertio sen. dist. xv. Et sic habes: ꝙ in animabus separat s uel demonibus proprie loquendo dolor nō potest esse: sed tristitia. ¶ Hoc idem asserit. Scotus in quarto dist. xliiii. dicens. Dolor est passio consequens apprehensionem sensitiuam: & in appetitu sensitiuo. Tristitia autem est proprie in appetitu itellectiuo: aut in uoluntate & consequens apprehensionem ītus alicuius obiecti noliti. Primum scilicet dolorem proprie dictum non oportet quærere in spiritibus siue angelis siue aīabus separatis: nisi fingatur ꝙ i spiritu separato sit appetitus sensitiuus: & pari ratione sensus: & tunc ēt posset sibi inesse passio: tam ꝑm appetitū illum: q̄ ꝑm sensum. Quod trufaticum est ꝑm Aristotelem in primo de anima. Nihil aliud est dicere aīam tristari uel gaudere: q̄ texere uel hædificare: Quod utiꝗ uerum prout sunt passiones appetitus sensitiui: qa ille sunt passiōes totius cōiuncti: sicut & sentire: ad quod conseqtur passio. De tristitia aūt dico ꝙ est in uoluntate ex apprehensione existentiæ obiecti disconuenientis secundum rationem. ¶ Hæc Scotus loco præallegato. Patet igitur ꝙ in aīabus separatis uel demonibus nō est dolor: sed tristitia causata ex detentione illius ignis apprehensi: ut nociui & disconuenientis ꝑm rationem. ¶ Tribus āt modis cāt ignis ille infernalis tristitiā i spiritibus uidelicet detinendo siue impediendo subiugando & inimicando.

¶ Primo modo detinendo aut retardando uel impediēdo ab exequtione ꝓprie uoluntatis: sicut lapis dicit̄ pati: cum ipeditur ne deorsum tendat. Et homo dicit̄ pati: cum detinetur uel ligat̄ ne uadat quo uult: ut arguat̄ sic p rationem. Quicq̄d ipeditur a suo ꝓprio motu uel iclinatione ab aliquo: patitur ab illo. Sed aīa separata ipeditur per ignem corporeum a sua ꝓpria iclinatione. Ergo aīa separata ab igne patit̄.

¶ Secūdo ignis inferni ifert aīæ pœnam subiungēdo. Nam scut aīa uel spūs p hoc ꝙ coniungitur superiori deo essentialiter præmiat̄: ita p hoc ꝙ priuat̄ diuina uisione: & coniūgit̄ atꝗ subiicit̄ rebus ifimis. s. igni: & loco ifimo atꝗ abiectissimo terræ astringit̄: maxime affligit̄ patitur & anxiatur. Vnde Thomas i q̄stionibus de aīa. q. xxi. sic dicit. Maxima ergo afflictio damnatorum erit ex eo: quod separabuntur a deo. Secūda uero erit ex hoc: ꝙ rebus corporalibus subdētur: & in ifimo atꝗ abiectissimo loco icludent̄. Hæc ille. ¶ Tertio ignis ille ifert pœnam spiritui inimicādo. Nam cū spiritus uidet & apprehēdit ignē illum: ut instrumētum diuinæ iustitiæ u ndicātis esse sibi nociuū: & p consequens inimicum interiori tristitia affligit̄ & anxiat̄: non ꝙ ignis

ille noceat aiæ uel spiritui eo ipso ꝙ uidetur itellectualiter :quia nihil est cõtrarium & cõtristabile itellectui i eo ꝙ aliquid itelligitur ab ipso: sed fit cõtristabile inquãtum appræhẽditur & itelligitur:ut repugnãs uolũtati. ℭHũc etiam modum patiendi ponũt Scotus & Ricardus i .iiii. disti. xxxxiiii. licet addatur etiam illum modum:qui dictus i quartadecima opiniõe. Nam secũdum ipsos nõ solum patitur spiritus ab igne per alligationem quãdam:ueluti declarauimus i hac ultima opinione ex uerbis thomæ:sed etiam patitur secũdum illũ modum: quẽ recitauimus immediate añ hãc quitãdecimam & ultimam opinionẽ. Et sic aia separata uel demones dupliciter patiũtur ab igne corporeo secũdum opinionem scoti & Ricardi. Et ideo ipsorum dicta silẽtio pretereũda esse minime duxi. Primo igitur uerba Ricardi. Secũdo autẽ positionem Scoti fideliter recitabo. ℭIn illo enim igne iquit Ricardꝰ est naturalis aptitudo:ut eius species recipiatur i itellectu spiritus separati. Sed ꝙ per talem modũ i illo itellectu imprimatur:& cum uehæmẽtia tali:ꝙ ita ad se reuocet:seu cõuertat itentionẽ ipsius spiritus ꝙ ꝑ hoc ita notabiliter impediatur i aliarũ rerum cõsideratione cõtra suã uolũtatem:& ꝙ tale impedimẽtum sit sibi pro graui onere: hoc ẽ per uirtutem iustitiæ icreatæ. In illo etiam igne est aptitudo naturalis :ut i ipso sit spiritus separatus: sicut i loco diffinitiue. Sed ꝙ spiritũ separatũ detineat cõtra uolũtatem suam:hoc ei cõuenit i uirtute iustitiæ icreatæ. Illa enim inuolũtaria detẽtio est ipsi reprobo spiritui inefabilis cruciatus. Per peccatũ aũt est i spiritu dispositio ut igni ifernali mõ prædicto patiẽdo subdatur: q̃uis ille ignis sua uirtute naturali tãtum non posset i spiritu separato causare dispositionem repugnãtem illi dispositioni: quæ cõuenit essentiæ spiritus secũdum debitũ statum suæ naturæ. Et ideo i eius causatione cooperaẽ uirtus icreate iustitiæ:inquãtum ignis est instrumẽtũ ipsius. Et appræhẽsione aũt prædicte dispositiõis: q̃ cõtraria est bono statui naturæ:generaẽ i ipso reprobo spiritu cruciatus experimẽtalis: sicut dicit gregorius i. iiii. li. dialo. ꝙ aia nõ solum uidendo: sed etiã experiẽdo icendiũ patiẽ: hoc est qa experiẽ ꝙ detineẽ ab igne cõtra uoluntatẽ suã:& subdiẽ ipsi:a quo libera eẽ deberet ẽm statum naturæ suæ: ideo patiẽ. ℭHæc Ricardus loco præallegato: Animã igiẽ ab igne pati est aiam ab igne cõtra uoluntatem detineri:& ipsi igni semp subiici. ℭHoc etiã: ut dixi: tenet Scotus ibidem dicẽs. Cũ i spiritu separato nõ sit dolor: sed tristitia: q̃ cũ sit in uoluntate ex appræhẽsione existẽtiæ obiecti discõuenietis ẽm rationem uel oportet querere obiectũ qđ stati ostendaẽ: ut disconueniẽs ꝑ rõnẽ & tũ positũ: uel si nõ põt ostẽdi: ut disconueniẽs: nisi a rõne errante qa

nō eſſet diſconueniens michaeli:& nō uidetur rōnale:ꝙ illa aflictio ſe quatur appræhēſionē erroneā:oportet ibi īuenire obiectū diſcōueniēs ſm rationē:& nolitū:& tñ poſitū. Dico aūt ꝙ ignis ille eſt obiectū ſic diſcōueniens. Et hoc dupliciter. Primo ut detinēs ſpiritū diffinitiue:ſe cūdo ut īmutans obiectiue. De primo nullū corpus:ut locās:eſt loca to diſcōueniēs:niſi qa aliud corpus eſt ſibi cōueniens. Spiritus autem ſicut cū nullo corpore habet naturalē cōueniētiā:qa tūc illud eēt natu rale ſaluatiuū eius:ita ad nullū corpus hēt naturalē diſcōuenientiā:ꝓ pter quā detineri ibi ſit naturæ ſuæ diſcōueniens. Vñ ſi michael cuicū ꝙ corpori eſſet ex diuino præcepto cōiūctis localiter diffinitiue: etiā ꝑpetuo & hoc appræhēderet:nullo mō appræhenderet:ut diſcōneni ens:nec ut materiā triſtitiæ. Ergo ad habendū triſtitiā de igne detinē te:oportet ut inueniat primo rō noliti. Sic angelus malus hēt nolle de tineri ꝑpetuo ab igne:& ſpecialiter ab illa rōne ex ſentētia dinina uel uolūtate diuina illic effectiue detinēte. Et ab illo nolle declinat affectō cōmodi:ſm quā appetit liberū uſum potētiæ:ut ſicut natura ſua eſt ī differens ad qđcūꝙ corpus:ſic faceret ſe præſentem cuicūꝙ corpori Promouet aūt ſupbia:pp quam appetit uti ꝓpria ptāte. Cōſumit īui dia pp quā nūq̄ uellet determinate eē pp ſentētiā uel actionē diuinā. Iſtud nolle præcedit detētio & appræhenſio detētionis. Iſto aūt nolle li cet iordinate poſito ī uolūtate eius ſeqtur appræhēſio certa de euentu iſtius noliti & ex hoc tertio uel q̄rto cōputādo iſta duo:q̄ precedūt nol le:ſeqtur triſtitia. Si q̄ras nūqd illā triſtitiā effectiue cauſat ignis deti nēs. Reſpondeo. Ignis nō detinet ſpūm effectiue:qa qđ nō locat aliqd effectiue:nec ipedit ipſū amoueri ab hoc loco:nō detinet ipſū effectīe. Hæc domus qdem nō detinet me effectiue quātū ad primū:qa nō lo cat me effectiue:tñ ipedit me ammoueri ad aliū locū:& iō pōt dici quo dāmō effectiue me detineret:ſicut ꝓhibēs aliā detētionē formalē. Sed neutro mō pōt aliqs locus corporalis detinere angelū. Ergo tm̄mō il le ignis formaliter detinet:ita ꝙ nulla eſt detētio ignis ptinēs ad gen⁹ actionis:ſed tm̄mō reſpectus extrīſecus aduenīēs reducibilis ad gen⁹ ubi. Detinens aūt actiue ſiue primo mō:qa determinās actiue ad locū illū ſiue ſecūdo mō:qa ꝓhibens ab illo loco ad aliū locū deus ē imedi ate:cā qa cō ra uolūtatē angeli nō hñtis ſaltē angelū ſupiorem ñ poſ ſet fieri ſic detentio niſi a deo īmediate. Sed ulteri⁹ angel⁹ nō tm̄ odit detentionē actiuā dei:& ſuā paſſiuā a deo:ſed etiā odit detentionē for malem ꝑpetuā ab illo igne. Nec tm̄ apptæhendit illam detentionē acti uam uel paſſiuam ut poſitā:uel continuandā:ſed illam etiā detētionē formalem. Et per conſequens de illa detentione formali triſtatur. Ob

iectum autē tristabile ꝓprie causa est ipsius tristitiæ qa nō uoluntas i-mediate. Tūc enim esset i potestate eius imediate tristari: uel nō tristari: quod nō est uerū posita nolitione & appræhensione noliti: ita ꝙ de tētio illa formalis: uel ignis ille detinēs formaliter effectiue contristat. Et sic ultra: cū tristari sit formaliter cruciari eo mō quo possibile ē spiritum cruciari: sequitur: quod ignis: ut formaliter detinens: spiritū effectiue cruciat. Et secūdum illū modum potest saluari dictū illud: quomodo ignis est istrumētum dei cruciādo: qa principalius odit detētionem actiuā dei & suam passionem a deo: q̄ detētionem illam formalē ignis: quia secūda nō agit: nisi i ordine ad primam. Et ita affligit obiectiue. scdo affligit i uirtute primi: & ita istrumētalit. Nec seqtur Ignis nō detinet effectiue: sed tātum formaliter: ergo nō affligit effectiue: qa ipsum: ut detinēs formaliter: est obiectum nolitum & appræhensū: ut positum. Et ideo effectiue infert tristitiā. Si dicas hoc est nō tātum: qa nolitū: sed qa obiectū est secūdū se discōueniens: qa spiritui cōuenit libertas ac indifferētia ad quęcūq; locū corporalē. Añcedens est falsū ut dictū est supra de michaele: si appræhēderet se ꝑpetuo determinari ad certū locū, unum a sentētia diuina: nō tristaret: qa & si i eo sit libertas uel idifferētia ad loca: ñ tñ ad illa ut i actu: tāq̄ ꝑfectio naturalis: qa sicut nec unus locus: ita nec idifferentia ad quæcūq; loca naturaliter ꝑficit angelū. Et ideo determinatio ad unū nō est cōtra naturalem inclinationē angeli. Exemplū istius modi tristandi pōt esse i hoibus desiderātibus mori: qbus uita ifert tristitiam. Hoc modo odiūt aiam i corpore: suo esse usq; ad instans mortis naturalis ꝑpter aliquod odibile cōcomitans uitam mortalē: & scdo apphendit istud nolitū fore. Et iō tertio seqtur tristitia de detētione aiæ i corpore: seu de corpore: ut detinēte aiam: nō ꝙ corpus detineat effectiue aiam: sed quomodocūq;: ut susceptiuū forme. Et ut sic detinet est obiectum nolitū. Et ut sic appræhēsum effectiue cōtristat. Et istud pōt haberi a gregorio dialogo. iiii. si uiuētis hominis spiritus icorpore⁹ tenetur i corpoř: cur nō post mortem icorporeus spiritus corporeo igne teneař. Et augustinus. li. ii. de. ci. dei. c. x. Si spiritus hominum ꝑfecto icorporei nūc potuerūt includi corporalibus membris: & tūc poterunt corporum suorum uinculis insolubiliter alligari. ¶ De secūdo modo scilicet qualiter ut obiectum immutans cōtristat cōsimiliter quo ad aliqd dicēdum est esse. Intellectus eni angeli determinař ꝑpetuo ad itense cōsiderādum ignem i rōne obiecti. Scdo apphēdit istam determinationem ad talē consideratio-nem. Tertio odit. Et sicut prius: istd odiū oritur ex affectione cōmodi: ex qua uult quodcūq; obiectū: prout sibi delectabile fuerit: conside

rare nunc hoc:& nunc illud. Et promouetur ex superbia ex qua uult uti itellectiua potentia suᵉᶜ secũdum imperium uoluntatis proprie. Et consumitur ex iuidia propter quam odit determinari a deo ad aliquã considerationem unicã. Quarto sequitur appræhensio:nõ tãtum nuda istius considerationis:sicut in.ii.sed appræhensio certa de euẽtu isti us cõsideratõis itense & ꝑpetue. Quito ex hoc seqtur tristitia. ℂ Hæc Scotus loco præallegato. ℂ Habemus igitur concludere secũdũ theologos:quod maxima & principalis dãnatorum spirituum pœna consi stet i hoc ꝙ separabuntur a deo. Secũda uero ꝙ detinebuntur ab illo igne corporeo cõtra uoluntatem suam. Et hæc explicata fuere superi us ex itentione sancti doctoris i quæstionibus de aĩa quæstione. xxi. ℂ Hoc idem tenet ioannes scotus i.iiii.dist.xxxxvi.q.iiii. Quia sicut probatum est i spiritibus non potest esse dolor:sed tristitia:quæ causa tur ex presentia obiecti noliti:uel ex ab entia obiecti noliti. Ex hoc enĩ aliquis tristatur:qa uel habet:quod habere nollet:uel nõ habet :quod habere nellet. Et qa damnati spiritus priuantur sũmo bono:quod na turaliter appetitur a creatura rationali:& detinentur præter naturam suam:& contra uoluntatem ab illo igne:ideo ex hoc affliguntur. Et ꝙ hoc uerum sit uerba etiam scoti i præallegato libro formaliter adducam. Punitio iquit est perceptibilis carentia boni conuenientis i natu ra intellectualis:uel perceptibilis præsentia mali discõuenientis i eadẽ Bonũ aũt itellectuale i genere duplex est. Bonũ scilicet cõmodi & bo num honesti. Bonũ quidẽ utile:quod ponitur tertiũ ad alterũ illorum reducitur secundum ꝙ ad ipsum ordinatur. Et licet in eodem concur rant rationes boni commodi & honesti:ut n fruitione dei in patria: imo generaliter omne honestum sit commodum:licet non econuer so:tamen summum commodum est beatitudo. Et esset commodum: licet per impossibile non esset honestum. Summum etiam honestum est charitas:& esset honestum. licet per impossibile non esset commo dum. Ergo in natura intellectuali est duplex punitio per priuationem duplicis boni. Prima uocatur malum iiustitiæ siue culpe:& potest dici obstinatio i peccato. Secunda uocarur pœna damni:uel damnum seu dãnatio. Malũ discõueniẽs i natura mere itellectuali nõ põt eẽ aliqua operatio illius naturæ secũdum se accepta:qa q̃libet est cõueniẽs. Oẽ qdẽ itelligere ẜm se acceptũ cõuenit itellectui communiter : & omne uelle uoluntati.& similiter omne nolle secũdum se acceptũ:quia ita li bere habet nolle:sicut uelle. Et etiã comparãdo hãc potentiam illi opa tio unius nõ ẽ discõueniẽs alii. Nihil ergo iueĩt ibi qđ sit positiuũ discõ

ueniens tali natu ræ:nisi passio distincta cõtra opationem.uel opatio disconueniens:non qdem secundum se:sed qa nolita:imo generaliter Omne nolitum positum tamẽ i effectu causat tristitiam. Huiusmodi operatio nolita est imediata cõsideratiõis.sicut dictum est prius: quæ est cõtra iperium uoluntatis uolentis libere uti itelligentia sua ad applicandum nunc ad istud obiectum:nũc ad illud. Determinatur aũt itelligentia contra istud uelle ex semper itensa consideratione ignis:p quod ipeditur a consideratione aliorum obiectorum:ut dictum est. Tristitia aũt i genere est ibi quadruplex.Duplex de priuatione boni duplicis.Vna quidem de priuatione boni honesti:siue gratiæ per culpam.Tristatur enim de obstinatione sua i peccato:quæ est prima priuatio.Vel saltem tristatur de peccato:quod commisit i uita:i quo nũc sine remissione derelictus est.Non quidem tristatur de hoc uel illo secũdum se:qa talis priuatio: sed quia demeritum respectu pœnæ damni::hoc est:tristatur:nõ qa deum offendit:sed qa cõmodo:quod imoderate appetit se peccando priuat.Et illa tristitia ꝓprie põt dici pœna uermis:uel tristitia ex remorsu de peccato cõmisso:nõ qa peccatum: sed qa causa demeritoria respectu pœnæ damni. Tristitia de carẽtiã boni cõmodi scilicet beatitudinis:uel nõ est nominata:sed põt dici tristitia absortiua:qa eius desiderium maxime inest naturæ:& specialiter sibi sine freno iusticiæ derelictæ.Eius ꝑpetua carẽtia ꝑcepta contristat totaliter absorbendo:uel nominatᷣ pœna damni:ut sit constructio trãsitiua:idest pœna de damno.Nam uocando solam carẽtiam cõmodi pœnam damni cõstructio est itransitiua.Duplex est aũt tristitia de positiuo disconueniẽtie.Vna de detẽtione ignis ꝑpetua:tanq̃ diffinitiue locantis:alia de detentione itelligentiæ in cõsideratione intensa ignis ut obiecti:quæ duo positiua:scilicet duæ detentiones sunt nolita:& iõ disconuenientia:non sic ꝙ destruant naturam potẽtiæ:cui insunt:sed sicut est disconueniens graui esse sursum:& eẽt sibi triste:si esset ab eo perceptum.Et ille duæ tristitiæ de duplici detentione possunt sic nominari pœna incarcerationis prima:pœna excæcationis:secunda:ut sit constructio transitiua:accipiendo pœnam pro tristitia: & illud additum in genitiuo pro obiecto contristante. Sic ergo habemus in genere duas punitiones per priuationem duplicis obiecti boni : & quattuor per positionem quadruplicis tristitiæ respestu quarꝫ sũt causæ duo positiua: scilicet duæ detentiones nolitæ & duæ priuationes illæ nolitæ & ꝑceptæ. ℂ Hæc Scotus in.iiii.dist.xlvi.q.iiii. ℂ Habes igitẽ de pœnis dãnatorꝫ spirituũ:& quomõ ignis materialis iferni agere possit i spũm hois uel demõis:qa nõ agit igniẽdo:aut calefaciendo

uel deficcando:sed impediẽdo detinẽdo:& alligando. Sed secũdũ Scotum & Ricardum spiritus dupliciter detinetur ab igne. Vno mõ quia locat̃ diffinitiue:& detinet̃. Secũdo modo detinetur ĩ consideratõe intensa ignis:ut obiecti:& impeditur a cõsideratione aliarũ rerũ. Sed secundũ Augustinũ & Thomã:detinetur solũ primo mõ. Et hæc pœna potest nominari pœna detẽtionis siue icarcerationis. Concludẽdum est igitur secũdum Augustinũ Thomã Scotum & Ricardum:q̃d spiritum ab igne pati nihil aliud est:q̃ spiritũ ab igne detineri. Et qa hoc ualde repugnat uoluntati spiritus:ideo ex illa detẽtione ualde tristat̃. Et hæc est passio aiæ uel demonis:q̃ ab igne infernali infert̃. ¶ Sed contra prædictam determinationẽ sic arguit Durandus. ¶ Hæc opinio inqt probabilis est ponẽdo:quod anima separata uel Angelus sit ĩ loco p suam essentiã:qa tunc põt uirtute diuina detineri ĩ loco:ne moueatur ad aliũ ad quem uellet. Non tñ bene apparet:quomõ uirtus detentiua sit in igne:hoc non obstante:tñ posset dici ꝙ detinet̃ ab igne: qa in igne detinetur:& sic ab eo patitur:eo modo quo desiderãs mortẽ & fastidiens uitã dicit:quod aia sua patitur a suo corpore: in quo detinetur. Et nihilominus graue uidetur aliqbus:quod iste sit totus modus:quo anima uel demones patiuntur:qa secundũ hũc modũ equaliter pateretur aia uel demon si detinerẽtur in pulcherrima camera & optime ornata:sicut patitur ab igne:& æque posset affligi ĩ lapide uel sole:aut in cælo empyrreo:si detinerentur diffinitiue ab illis: sicut ab igne affligit:qa nõ ponitur pati:nisi quatenus detinetur:hoc aũt non reputat̃ adeo graue:sicut nos prædicamus grauem esse pœnã dãnatorũ hominũ & demonũ. ¶ Item sicut aiæ dãnatorũ detinẽtur in ĩferno:sic aiæ puerorum ĩ originali decedẽtium detinẽtur in limbo. Si ergo sola detẽtio est afflictio seqtur ꝙ aiæ decedentium ĩ solo originali tantum affligũtur:quantum demones:uel aia. Inde pditoris cæterorũ ꝙ damnatorũ. Quod est ĩconueniens. ¶ Tertium. Cum omnes demones & omnes animæ equaliter detineãtur:seqtur ꝙ omnes equaliter puniãtur:& crucientur. Cõsequẽs est falsum ergo antecedẽs Falsitas cõsequẽtis patet per Augusti. xxii. de ci. dei. ca. xvi. q dicit ipsum æternũ ignẽ p diuersitate meritorũ:q̃uis malorũ:aliis leuiorem:& aliis futurũ esse grauiorẽ:siue ipsius uis atq; ardor p pœna digna cuiuscũ q; uariet̃:siue ipse æqualiter ardeat:sed nõ equali molestia sẽtiat̃. Item gregori⁹ libro nono moraliũ uersus finẽ dicit. Sicut uno sole omnes tãgunt̃:nec tñ sub eo uno ordine omnes æstuamus:qa iuxta qualitatẽ corporis:sentitur etiam põdus caloris:sic damnatis:& una est gehẽna quæ afficit:& tamen non una qualitate omnes comburit: quia quod

hic agit dispar ualitudo corporum: hoc illic exibet dispar causa meritorum. ℭHæc ille. ℭNō igitur animæ uel demones ab igne patiuntur: eo ꝙ ab igne detinentur: nec aiam ab igne pati ē animam ab igne detineri. ℭSi uero dicatur ꝙ spiritus est in loco solum ꝑ operationem tunc nō bene apparet qualiter patiatur a loco per detētionem. Quia operationum quedam manēt in agente ut intelligerē & uelle: & ꝑ istas non potest spiritus magis esse in loco: ꝙ per essentiam. Aliæ uero sunt quæ transeunt in materiam exteriorem: ut mouere: Et ꝑ has solas potest spiritui competere eē in loco: quatenus mouet: uel facit aliquid circa locum: uel circa corpus existēs in loco. Hæc autē operatio licet possit conuenire angelis: nō tamē potest conuenire animabus separatis: quia anima separata non mouet ad formam: quod est sibi commune & angelis: nec potest mouere aliquod corpus ad locum: quia cum habeat determinatum mobile: cui unitur: ut forma: mediāte quo mouet separata ab ipso nihil aliud potest mouere. Si ergo spiritus nō sit in loco: nisi per operationē: & nullam talem potest habere anima separata: sequitur ꝙ ipsa nō sit in loco: & consequenter nō detineatur: nec ꝑ detētionē affligatur. Idem probatur de anima separata & angelis simul. Esto ꝙ utrisque cōueniat opari circa locū: ñ tñ affligunē ꝑ detētionē i loco qa si eē i loco ē opari i loco eē seu detieri uiolēt i loco: est opari in loco uiolenter uel cōtra uoluntatem. Sed illud nō potest competere aiæ separatæ uel angelo. Ergo nullo modo aia sepata uel demon possunt ab igne detineri: Maior de se patet. Minor uero probatur: quia magis potest cogi homo ad operādū: ꝙ angelus uel aia separata. Sed homo non potest cogi coactione simpliciter dicta ad operādum ea: quæ depēdēt ex libero arbitrio: ꝙuis possit impediri: ne faciat: quæ uult: aut quæ uellet facere. Nam si per uiolētiam manus alicuius hois applicetur ad percutiēdum aliū talis nō ꝑcutiet actiue: quia principium actiuū opatiōis nō est in illo: sed mere passiuum. Et multo magis uidetur: quod aia separata uel angelus nō possit cogi ad aliquam actionē depēdentem ex libero arbitrio. Talis aūt est ois actio: quam hēt uel habere potest aia separata uel angelus circa locū. Quare si esse in loco est opari in loco & detineri in loco est operari in loco uiolenter: patet ꝙ nec Angelus: nec anima separata possunt uiolenter detineri in loco: nec per consequens affligi per uiolentam detētionem. Si uero dicatur: quod nō sūt in loco nec detinentur in loco per actionem suā in loco: sed potius per actionem: quam recipiunt a loco. ℭContra. Detineri in loco supponit esse in loco. Si ergo passio spiritus in loco est per detentionem in

loco sequitur quod pati in loco supponit esse in loco. Sed posterius p̄supponens suum prius p̄ est causa eius: ergo pati a loco non est ratio animæ uel angelo q̄ sit in loco. ℭ Hæc igitur sunt: quæ subtiliter quidem & argute obiicit durandus contra prædictā Augustini Thomæ. Scoti & Ricardi determinationem. ℭ Contra quam etiam sic arguit henricus de gandauo. viii. Quodlibet. q. xxxiiii. dicens. Quidam dicunt: quod spiritus alligatur igni & non potest separari & impeditur ab agendo: quæ agere cupit: & in hoc summe affligitur & tristatur. Sed hoc modo non patitur ab igne inferni passionem: nisi occasionaliter: sed ipse in se huiusmodi dolorem excitat: sicut cor hoīs excitaret passionem iracundiæ ad præsentiam repugnantis. Ideo dicūt alii: quod patitur ab igne: nō prout est natura inflictiua: sed ut est instrumentum diuinæ iustitiæ & sic non plus pateretur ab igne: inquantum ē calid⁹: q̄ ab aere uel lapide. Ideo dicēdum est q̄ ignis affligit spiritū: inquantum calidus: & eodem genere afflictionis: quo affligit sensus. ℭ Hæc henricus de gandauo ad litteram. ℭ Posset etiam sic argui. Nam si spiritus non nolit: uel non odiat sic detineri: non tristabitur: Ac per hoc cum in potestate eius sit non nolle: in potestate eius erit non cruciari ℭ Item quicquid alligatur alicui: & detinetur ab eo: impeditur per ipsum a sua propria operatione. Sed propria operatio animæ intellectiuæ est intelligere: a qua impediri non potest per alligationem ad aliquod corpus: quia intelligibilia sua in se habet: ut dicitur in. iii. de anima: ergo ab igne corporeo detineri non potest anima. Et iterum contra illud: quod dictum est: quod ex tali detentione anima tristatur: q̄a contra uoluntatem suam detinetur est illud philosophi in. iii. de aīa Dicere animam gaudere uel tristari: simile est: ac si quis dicat eam texere uel hædificare. Ergo in anima separata non potest esse tristitia. Ergo non potest pati: si non potest tristari cum dictum sit passionem spirituum nihil aliud esse nisi tristitiam: Quæ est de iis: quæ nobis nolentibus accidunt secundum Augustinum. Hæc igitur sunt: quæ contra hanc theologicam determinationem obiici solent: Ad quæ per singula respondere necessarium duxi. ℭ Ad argumenta igitur & obiectiones Durandi Respondet Dominus petrus de palude in. iiii. Senten. dicens spiritus uel est in loco per essentiam: uel per operationem. Si primo modo sunt tria inconuenientia. ℭ Primum est quia sequeret: cum omnes eq̄aliter detineantur: q̄ omnes equaliter puniātur. Hoc inquit non sequitur: quia quanto quis est maior & grauior peccator in inferno tanto plus odit deum: & plus ei displicet diuina iu-

stitia:& per cõsequens plus affligitur de alligatione illa:q̃ quãto est magis iuoluntaria:tãto magis pœnosa. Et ideo q̃uis detentio sit æqualis: nolle tamen nõ est equale:imo intensius i his q̃ magis peccauerunt:& ideo maior tristitia. ℭ Secũdum incõueniens est:qa dãnatus i camera pulchra uel i sole:ita affligeret:sicut i igne: Dicitur:ꝙ cũ alligari cuicũq; loco:sit eis penosum:qa iuoluntaria & cõtra dignitatẽ atq; libertatem suã: Alligari tñ uilissimo & abiectissimo loco:ẽ eis pœnosissimũ Huiusmodi aũt ẽ cẽtrum terræ maxime distãs a cælo nobilissimo corporũ. Sed ulterius ibidem alligari igni: quo debẽt affligi uilissima dãnatoꝝ corpora:adhuc est eis magis pœnosum. ℭ Tertia instãtia de pueris & patribus in limbo adhuc facile soluitur:qa uolũtas eoꝝ:cum sit iusta:uult illũ carcerem:Et sic nõ affligebat patres:nec nũc affligit pueros:qa nihil uolitũ est pœnosum:quod si de aĩabus purgatorii istetur:dicitur:quod ideo ille carcer est eis pœnosus:qa licet uoluntarius: tamẽ est pœnosus ꝓpter peccatum ꝓprium :quod cõtinue est contra uolũtatem ipsorum:qa de peccatis cõtinue dolent:& per cõsequẽs de cõsequente pœna. Secus autem de peccato originali:cui nõ debet cõtritio. Sed i ista prima parte deductionis aduertendum est: quod nũq̃ dicẽdum:quod spiritus sit i loco per essentiã:ita ꝙ essentia sit sibi ratio essendi i loco sic:scilicet ꝙ idigeat loco ad sui cõseruationẽ: sicut graue uel leue:sed diffinitiue:qa sic est hic:ꝙ nõ alibi licet possit esse nusq̃. ℭ Si autẽ angelus est i loco ꝑ operationem:sic scilicet:ꝙ sicut quantitas est substãtiæ ratio essendi i loco:sic & spiritus operatio:potest respõderi ad istantias dato etiã ꝙ essentia angeli esset nusq̃ uel ubiq;. Vnde illud:quod dicit de operatione manẽte potest dici:ꝙ dato ꝙ eius itelligere & uelle secũdum situationem & diffinitionẽ abstraherent a loco: sicut essentia: si tñ necessario haberet cogitare cõtra uolũtatem de iferno & igne ꝓpter quod ipediretur cõsiderare alia:quæ magis uellet cõsiderare hoc esset ei pœnosum. Quia enĩ nõ itelligit oĩa simul: ipedit ab itellectione unius per itellectionẽ alterius. Et cõstat:quod magis est spiritui desiderabile & delectabile contẽplari altissimas causas q̃ corporalia. Vñ pœnosum ẽ ualde spiritui si contra uolũtatẽ cogitat de iferno:uel de igne ipsius cõtinue:& de ipso semp hẽbit cogitare : sicut etiam hoĩ bono & frugi est pœnosum:quãdo sibi occurrunt carnales & turpes cogitationes:uel quæcũq; cõtra uolũtatem suam de re odio habita:& de qua nũq̃ uellet recordari. Hoc autem est possibile:quia sicut spiritus separatus semper actu intelligit se propter actualem præsentiam suæ essentiæ:sic deus potest facere ꝙ intelligat aliquid aliud: uel per speciẽ:quæ semp sit in actu, uel aliter:Et propter hoc : uel non

cogitat alia: uel nō delectatur in eis. Quod nō faceret: si nihil cōtra uolūtatē suam cogitaret. Et sic diceretur diabolus semper secum ferre suum ignem per continuam eius cogitationem: per quam ipe ꝑm intellectum appræhendentem & uoluntatem renitentem esset semper alligatus etiam ante diem iudicii. ℭ Secunda instantia est de operatione transeunte: si per eam sit angelus in loco: ut sic detentus affligatur: ut canis uel equus: cum est alligatus ad mouendum rotam pistrini: uel: qua trahitur aqua de puteo: uel damnatus ad fodienda metalla: quia hoc non potest conuenire animæ: quæ non est nata mouere corpus: nisi mediante suo corpore. Et dicendum ꝙ si ita esset: q̄uis nesciamus: quæ sit operatio illa: Nam non esset ignis succensio: quia ignis ille succensione nō indiget: nec esset motio eius circularis: sicut in spæra sua mouetur: quia ad hoc sufficeret unus demon: Tamen quæcunqꝫ sit illa motio uel operatio: si competit angelo naturaliter: posset conuenire animæ supernaturaliter. Si enim deus dedit adamanti & magneti uirtutem mouendi ferrum sine contactu: quam alia corpora non habent miraculose etiam posset dare alii corpori eandem uirtutem. Et similiter si spiritus angelicus hēt a natura mouere corpus nullum inconueniens aut impossibile uidet: ꝙ hanc urturem supernaturaliter det deus animæ: uel ad bonum suum: sicut in corporibus assumptis pro petendis suffragiis: uel ad malum suum: ut in damnatis. ℭ Tertia instantia est cōmunis utriqꝫ: scilicet ꝙ non possit spiritus seperatus uiolentari nec compelli ad operationem: sicut nec hō ad illam: quæ ex libero dependet arbitrio. Dicendum est primo: ꝙ si in spiritu esset uirtus naturaliter motiua alia ab intellectu & uoluntate cessaret instātia. Sed supposito: ꝙ per liberum arbitrium: & non necessitate nature moueat: dicendum ꝙ non potest esse in libero arbitrio aliqua uolitio ah ipo elicita contra uoluntatem. Esset enim cōtradictio: ꝙ uellet aliquid elicitiue & electiue: & ipsammet uolitionem nollet. Sed non est impossibile: ꝙ deus possit imprimere in libero arbitrio actū intelligendi & uolendi respectu cuius liberum arbitrium se habeat pure passiue: sicut forte in patria. In patiendo autem nihil est liberum. Et ut sic cogi potest: unde uidetur non impossibile contra uoluntatem imprimere necessario uolitionem mouendi aliquid: ad quam uolutionem necessariā ita sequatur motio: sicut ad liberam. Et sic spiritus erit alligatur ad operandum Si dicat: ꝙ imo esset contradictio: ꝙ eēt act⁹ uoluntari⁹ & n̄ uolūtarius dicēdū ꝙ eēt uolūtari⁹: qa a uolūtate: sed cōtra: qa ab alio. uel si de⁹ nō potest sibi imprimere actum: & nō placitū: posset tamen sibi imprimere aliquam aliam qualitatem: ad quam ita necessario sequeret motus:

&

ſicut ad ſuũ uelle liberũ. ℭ Ad quartã iſtantiã de paſſione dicẽdũ: ꝙ cũ dr̃ ſpiritũ eẽ i loco p paſſionẽ no itelligit: ꝙ hoc ſit p receptionem aliquã formæ naturalis a loco: ſed dicit eẽ in loco p paſſionem ideſt p diffinitionẽ: ſicut locatũ patit a loco: a quo circumſcribitur licet diffini ri loco: non ita ponat aliquid in diffinito: ſicut circũſcribi ponit in cir cũſcripto uel locato. Vlterius autẽ quando ſic a loco diffinit: ꝙ ẽt inui tus detinetur: tunc dicitur pati pœnã: qa contra uoluntatem & liberta tem eius eſt. Et ſicut ad gloriam beatorum eſt: ꝙ ſint prælati nobiliſſi mo corpori: ita econuerſo: ad triſtitiam malorum eſt: ꝙ ſint alligati ui liſſimo corpori. Prout ergo dicit afflictionem: ſic non ſunt ipſi in loco per paſſionẽ. Sed econuerſo patiuntur & affligunt per hoc: ꝙ ſunt in loco contra uoluntatem. Sed prout paſſio dicit quãcũq; habitudinem paſſiuam ad locum: ſic ipſi ſunt in loco per paſſionẽ: ideſt per diffinitio nem ſuæ eſſentiæ: quod eſt commune bonis & malis. Qua ſuppoſita nec eſt ſibi liberũ petere alium locum: nec poſſunt petere locum nobi liſſimorum corporum: quem prius habebant: uel habituri erant: qđ eſt eis ualde triſtabile. Nec uidetur impoſſibile dare corpori uirtutem detinendi ſpiritum ſuppoſita diffinitione eẽntiæ & limitatione urtutis ex quo dicitur ꝙ fortior angelus poſſet ſiſtere minus fortẽ. uirtus ergo creata ſiſtendi angelum uidetur etiam commũicabilis corpori ſm ali quos. Vel ſi illa uirtus non eſſet in corpore: ex quo tamẽ uirtute aliq̃ detineretur: diceretur a corpore detineri & pcõſequens affligi: quia in de oritur ſibi materia triſtandi. ℭ Hæc omnia petrus de palude ad lit teram pro ſolutione argumentorum Durandi: & uide q̃ bene: q̃uis di cat unum: quod difficultatem patitur: & ego fateor me non intelligere uidelicet: ꝙ deus poſſit imprimere in libero arbitrio actum intelligen di & uolendi reſpectu cuius liberum arbitrium ſe habeat pure paſſiue ſicut forte in patria: & cetera: quæ ſequuntur uſq; ad illum locum. Ad quartam inſtantiam &c. ℭ Sed uir ille mirabilis & doctiſſimus Magi ſter ioannes capreolus toloſanus dicit intẽtionẽ fuiſſe doctoris ſancti in .i. quodli. articulo quarto: ꝙ non ſola eſſentia ſpirit⁹ ſeparati ſit ei ra tio eẽndi i loco: nec ſola actio in locum: nec ſola paſſio a loco: ſed etiã uirtualis contactus. Nam ſicut corpus eſt in loco per contactũ dimẽ ſiuæ quãtitatis. ita ãgelus eſt in loco per contactum uirtutis. Si quis au tem uelit contactũ uirtutis operationem uocare: propter hoc ꝙ opera ri eſt ꝓprius effectus uirtutis: dicatur ꝙ angelus eſt in loco per opera tionem: ita tamen ꝙ per operationem non intelligatur ſola motio: ſed quæcũq; unio ſiue unitio: qua ſua uirtute ſe unit corpori præſidendo

uel continendo aut continuando:seu qñocunq; alio modo.Ex quo pa tet:ꝙ spiritus potest esse in loco corporali non solum per actionem i̅manentem uel transeuntem: sed etiam per qualemcunq; unitionem eius ad locum factam uirtute propria: & multo fortius uirtute diuia. ¶Hæc Magister Ioãnes capreo.in.iiii.S.Ex qbus uerbis patet:ꝙ multipliciter spiritus potest esse in loco.uidelicet per diffinitiõem essentiæ uel uirtutis:per operationem transeuntem uel immanentem:per unitionem.Et hoc etiam multipliciter:sicut multiplex est unitio.Patet ẽt ex prædictis:ꝙ petrus de palude non solum adhæret quintæ decimæ & ultime opinioni de modo patiendi spirituum ab igne corporeo:sed etiam quartam decimam opinionem fouere & complecti uidetur:imo melius ipsam elucidat & declarat:q̃ scotus & ricardus:ut patet intuẽti: si pspicaciter uerba eius cõsiderentur. ¶Ad illud autem quod obiicit henricus de gaudano dicens:ꝙ hoc modo anima non patitur ab igne inferente passionẽ nisi occasionaliter.:Respondet resolutissimus Doctor Ioãnes capreolus negando consequentiam.Nam in spiritu alligato corpori est duplex passio.Prima ẽ qua determinat:& ista est ab igne immediate.Secunda uero est tristitia existens in appetitu.Et ista non causatur immediate ab igne:sed mediante prima passiõe.ꝙ autem ulterius obiicit præfatus henricus:ꝙ non plus pateret ab igne:q̃ ab aere negatur.Vnde thomas in uigesima prima questione libri de anima sic dicit.Quidam dicunt:ꝙ si anima non punitur nisi per detentionem & alligationem eius:pœna non debet soli igni attribui:sed magis aliis corporibus.Sed dicẽdũ est:ꝙ pœna ignis nõ solum ẽ animarum: sed etiã corporũ.Et pp hoc ponit ignis maxime pœna ĩfernalis:qm̃ ẽ maxime corporum afflictiuus:nihilominus tñ etiã aiæ erũt afflictæ ſm illud.Ignis sulphur & spũs pcellaꝝ.Competit etiã amori inordinato:q ẽ principium peccandi:ut sicut cælum empyreum correspondet igni charitatis:ita ignis inferni respondet igni inordinate concupiscentie & illiciti desiderii.¶Hæc ille.Et per hoc patet solutio ad obiectiones henrici.¶Ad illud argumentum. Si spiritus non nolit &c.Respondet Ioannes Scotus in.iiii.dicens ꝙ nõ ẽ ĩ potestate eorum illud nolle uel non nolle:sicut est de continuatione mali actus cuius causa forte ẽ actio continua causæ superioris agentis ad aliquid uniforme in eis pp demeritũ pcedens:ad qd uniforme seqtur uniformiter afflictio eorũ.Et propter hoc non potest aliquis remissius nolle: q̃ mõ nolit: quia sicut non est in potestate eius actus: ita nec modus actus. Et sicut

causa superior uniformiter agit ad nolle: propter quod cā inferior nō potest difformiter agere ab ipa: ita uniformiter agit ad intensionem huius nolle. ¶ Hæc scotus: ¶ Ad illam instantiam. Quicquid alligatur alicui & detinetur ab eo: impeditur &c. Respondet thomas in uigesima prima questione libri de anima dicens: Quod licet anima non impediatur ab intellectuali operatione: impeditur tamen a quadam naturali libertate: qua est absoluta ab omni alligatione ad locum corporalem. ¶ Hæc ille: Ad illud autem: quod ultimo obiicitur ex auctoritate philosophi dicere animam tristari uel gaudere &c. Patuit solutio ex iis: q̄ supius annotata sunt & maxie in illo loco ubi declarauimus ex itentione Augustini thomæ & Scoti: ꝙ in spiritu nō ē dolor: sed tristitia. Alibi ēt fuit explicatum: quomodo debeat dictū illud itelligi: dicere aiam tristari uel gaudere &c. ¶ Sed iam tēpus ē: ut ad pricipalia argumēta in oppositū facta respondeamꝰ. ¶ Ad primū igitur patuit solutio ex distinctione: q̄ data ē supius de passione: ex itētione thomæ. Concludit eni de passione: q̄ ē per susceptionē formæ cōtrariæ. Et sic cōcedimꝰ aiam nō pati isto mō: sed patitur per detētionē: eo mō: quo dictū ē. ¶ Ad secūdū eadē daẜ solutio. Verꝫ ē eni: ꝙ nullus spiritꝰ patitur a corpore passione ꝓprie dicta: q̄ ē p abiectionē formæ cōuenientis: & imissionē formæ discōuenientis. ¶ Ad tertiū respōdet thomas i iiii. & in questioībus disputatis: ꝙ q̄uis aia simpliciter sit nobilior igne: ignis tn̄ ẜm quid est nobilior aia: uidelicet iquātū est instrumētū diuinæ iustitiæ. Nō eni oportet: ꝙ oē agēs sit simpliciter præstātius patiēte sed ẜmꝗd uidelicet inquātū est agens: Et ideo ignis inquātū detinens spiritū pstantior est: q̄uis oīs spiritus simpliciter sit pstātior & nobilior oi corpor. Aliter rn̄dēt Scotus & Ricardus dicētes. Duplex ē agēs: uidelicet pricipale & instrumētale. Verū ē: ꝙ oē agēs principale ē nobilius & pstātiꝰ patiēte: sed nō ē uerū de agēte istrumētali: qualis ē ignis spiritū detinēs. ¶ Ad quartū dicit: ꝙ obiectio illa ꝓcedit de passiōe ꝓprie dicta: q̄ i motu cōsistit: de q̄ nūc nō loquimur. ¶ Ad q̄ntū respōdet thomas i q̄stioībus disputatis: ꝙ spūalis ad corpale nō ē q̄dē ꝓportio: si ꝓportio ꝓprie accipiaẜ ẜm determinatā habitudinē quantitatis ad quātitatē: uel dimēsiuæ ad dimēsiuam: uel uirtualis ad uirtualem: uel sicut duo corpora adinuicē sunt ꝓportionata ẜm dimensionem & uirtutē. uirtus eni spūalis ſꝫæ nō est eiusdem generis cum uirtute corporali. Large tamen accepta ꝓportione pro qualibet habitudine: sic ē aliqua proportio spiritualis ad corporale: per quam spirituale naturaliter agere potest i corporale: q̄uis nō ecōuerso: nisi diuia uirtute. Breuius tn̄ respōdet pfatus doctor ad hoc argumētū. vi. quodlibet ar. xxiii.

dicens, ꝙ procedit de actione ignis: que est per alteratiōem. ℂ Ad sextum etiam respondet thomas in quarto dist. xliiii. dicens: ꝙ Damnati spiritus nunq̄ sunt extra infernū: nisi ex dispensatiōe diuina: uel ad instructionem: uel ad exercitium electorum. Sed ubicunq; extra infernum sint: semper tamen uident ignem inferni: ut eis in pænā præparatum. unde cum ista uisio sit imediate affligens: ueluti declarabitur in sequentibus: ubicuuq; sunt: ab igne inferni affliguntur: sicut & captiui extra carcerem: existentes: quodammodo a carcere affliguntur: dū uident se ad carcerem damnatos. Vnde sicut gloria electorum in nullo minuitur: nec quantum ad præmium essentiale: nec quantum ad premium accidentale: si aliquando extra cælum empyrreum sint: ita etiam in nullo minuitur pæna damnatorum: si extra infernū ex diuina dispensatione ponantur ad tempus: Et hoc est quod dicit glosa sup illud iob. iii. Inflammat rotam natiuitatis &c. Diabolus ubicunq; sit: siue sub aere: siue sub terra: secum fert tormenta suarum flammarum. Obiectio autem ꝓcedit: ac si ignis corporeus affligeret spūs imediate sicut affligit corpora. ℂ Ad septimum respondetur iterum per eundem doctorem in quarto dicentem: ꝙ philosophus & Boetius loquuntur de illa actiōe: per quam patiens transmutatur in naturam agentis: Talis autem non est actio ignis in animam. Et pp hoc ratio non concludit. Sed aliter respondet in questionibus disputatis. Ad hoc inquit ꝙ sit passio ꝓprie loq̄ndo: oportet ꝙ aliqd hēat naturā cōtrarietati subiectā ut dictū ē. Et ad hoc ꝙ sit mutua passio: oportet ꝙ sit materia cōis Tamen aliquid potest pati ab altero cum quo nō cōmūicat in materia sicut corpora inferiora a sole. Et aliquid potest aliquo modo pati: quod nullo modo habet materiam: sicut ex prædictis patet. ℂ Ad octauū dicitur: ꝙ ignis agit in animam: non per modum influentis: sed per modum detinentis: ut ex prædictis patet. Et ideo ratio illa non est ad propositum. ℂ Ad illud: uisio intellectualis non potest esse causa tristitiæ &c. Dicitur ꝙ in uisione intellectuali non est tristitia ex hoc ipso ꝙ aliquid uidetur: cum illud: quod uidetur nullo modo intellectui possit esse contrarium: inquantum uidetur. In sensu autem hoc: quod uidetur: ex ipā actione: qua agit in uisum: ut uideatur: potest esse corruptiuum uisus per accidēs: inquantum corrumpit armoniam organi. Sed tamen uisio intellectualis potest esse contristans: inquantum id: quod uidetur: appræhenditur: ut nociuū: non quasi noceat eo ipō ꝙ uidetur: sed alio quocunq; modo. Et sic anima uidendo ignem affligitur: ℂ Ad auctoritatem philosophi in primo topicorum: Delectatiōi que est in considerando: non est tristitia contraria. Respondet thomas

in.iii.Sen.distinctione.xv.ar.iii.q.secunda ad tertium. Delectatio inquit intellectus dupliciter dicitur: uno mō ita q̄ erit itellectus quantum ad subiectum: & q̄tum ad obiectū. Et hæc ē illa delectatio: qua intellectus delectatur in hoc q̄ intelligit. Et qa utrumq; contrariorum intelligit̃ ſm q̄ ē intelligibile: & perfectio itellectus: nullam læsionem intellectui afferre potest: sicut in sensu accidit. Ideo tali delectatiōi nō ē tristitia cōtraria. Alio modo delectatio intellectus dicit̃ quantum ad subiectum: sed non quantum ad obiectum: quia non delectat̃ per hoc q̄ intelligitur: sed de aliquo delectabili apprehenso: quādo scilicet intellectiua pars delectatur de aliquo: quod in ipsis rebus accidit consonū uoluntati. Et sic hæc delectatio non est de uno contrariorum: ſm q̄ ē in anima: ſm q̄ non habet contrariū: qa intentiones contrariorum in anima non sunt contrariæ: cum sint simul: sed ſm q̄ est in re: ſm q̄ habet contrarietatem: unde & tali delectationi rationis potest esse tristitia contraria in parte intellectiua existens: sicut est in demonibus & aiab? dānatoꝝ. Hæc ille. ℂAd illam replicam. Si dicatur: q̄ ex tali uisione &c. Et quia apprehendit ipm: ut nociuū &c. Respondet̃: q̄ q̄uis ignis ille non exurat uel exsiccet: aut calefaciat animam: ipsam tamen detinet. Et ideo apprehenditur: ut nociuus: inquantum est detinens uel ligans. Et sic eius uisio potest esse afflictiua. ℂAd aliam instantiam. Ex hoc aliquid nocet q̄ aliquid adimit: dicitur q̄ ignis ille nocet anime non ita q̄ adimat ei aliquam formam absolute inhærentem: sed inq̄ntum eius substantiæ actionem ipedit: ut dictum est: ipsam detinens.

ℂAd illud autem: quod ultimo obiicitur de pueris: respondet doc. s. in questionibus disputatis: q̄ in pueris pp defectum gratiæ est sola carentia diuinæ uisionis sine aliquo contrario impediente actiue: Sed dānati in inferno non solum priuantur diuina uisione pp defectū gratiæ: sed etiam impediuntur quasi per cōtrarium ex hoc q̄ circa pænas corporales occupantur. ℂAd nonum dicitur: q̄ q̄uis inter spiritum & corpus non sit aliquis contactus corporalis: est tamen inter ea aliquis contactus spiritualis: sicut etiam motor cæli: cum sit spiritualis: spūali tactu tāgit cælū ipsū mouēs: p modū: quo dr̃ cōtristās tāger̃: sicut dr̃ in. I. de generatiōe. Et huiusmodi contactus sufficit ad actionē.

ℂAd decimum respondetur: q̄ cōcludit de passione abiiciente: que est per ablationem formæ conuenientis: & immissionem formæ disconuenientis: non autem de passione: que est per inultam detentionē: & quietis ac pacis continuam impeditionē: Et ideo non est ad ꝓpositū.

¶ Et per ho etiam patet Solutio ad undecimum. Conceditur enim: quod ignis non agit in spiritũ actione phisica: q̃ in motu & alteratiõe consistit:ut dictũ ẽ. Agit .ẽ in ipsum impediẽdo & detinẽdo ut patuit. ¶ Ad duodecimum dicendum est:ꝙ omnis actio phisica est inter cõtraria:sed non est uerum de actione ꝑ quam patiens detinetur & alligatur contra uoluntatem suam:ne faciat quæ facere uellet. ¶ Ad replicas uero quæ fiunt in hoc argumento patent solutiones ex iis:quæ in præcedentibus annotata sunt. Sed ad illud. Nihil habet apud se anima:nisi uniuersale &c.dicitur:Quod species in intellectu recepte quãuis sint uniuersales i repræsentando:sunt tñ singulares in eẽndo sicut telle ctus. Vnde doctor.s.in.ii.S.dist.iii.ar.iii. Forma inqt:q̃ ẽ recepta i itellectu põt dupliciter cõsiderari:uel p cõpatione ad rẽ: cui⁹ ẽ similitudo. Et sic hẽt uniuersalitatẽ. Nõ.n.ẽ similitudo hois ꝯm cõditiones idiuiduãtes:sed ꝯm naturã.cõmunẽ. Vel p cõpationẽ ad itellectũ: in quo hẽt eẽ.& sic ẽ qd idiuiduatũ:queadmodũ itellectus:& alia nũero spẽs itellecta hois i itellectu sortis:& alia i itellectu platõis. ¶ Hæc ille. ¶ Ad tertiumdecimum dicimus spiritum esse in loco per diffinitionẽ uel p opationẽ aut p unitionem:eo mõ:quo superius elucidatum fuit ¶ Ad quartumdecimum etiam solutio patuit ex dictis:qa argumentum laborat in equiuoco de actione & passione. ¶ Ad quintũdecimum respondetur. ꝙ ignis inquantum diffinit spiritũ naturaliter dicitur agere.sed inquãtũ detinet:hoc sibi nõ cõpetit ex natura sua: sed inquãtũ est instrumentum diuinæ iustitiæ. Replica uero nõ cõcludit: qa procedit de passione:q̃ ẽ per cõtrarietatẽ formarum.& hoc impossibile est esse in spiritu separato:ut patuit. ¶ Ad illam instantiam: quæ ꝓbat:ꝙ ignis nõ agat supnaturaliter. Respondet doctor.s.in questionibus disputatis:ꝙ instrumentum agit actionem instrumẽtalem: inquãtum est motum ab agẽte pricipali:per quem motum participat aliqualiter uirtutem agentis principalis:non ita ꝙ uirtus illa sit in instrumẽto ꝯm esse perfectũ:qa motus est actus ipfectus. Obiectio autem procedit:ac si aliqua uirtus perfecta in instrumento requireretur ad agendnm actionem instrumentalem. ¶ Ad aliam replicã dicit ꝙ aĩa peccatrix simpliciter nobilior est quacũq3 uirtute corporali ꝯm suam naturam sed ꝯm culpã efficitur ignobilior & uilior igne corporali nõ simplr:sed ꝑut ẽ istrumẽtũ diuĩæ iustitiæ. ¶ Ad decimũsextũ & ultimũ argumentũ rñdet ꝯm thomã prio ad auctoritatẽ augustini dicendo ꝙ Augustinus circa hoc.xii. super genesim ad litteram nihil expræsse

determinat: sed loquitur inquirendo per modum dubitationis. Vnde non dicit absolute: ꝙ ea quibus animæ separatæ afficiuntur: nõ sunt corporalia: sed similia corporalibus: sed loquitur conditionaliter: scilicet ꝙ si essent huiusmodi: tamen ex eis possent animæ affici uel a leticia uel a tristitia. Et similiter quod dicit: ꝙ ad corporalia loca non fert nisi cum alio corpore: sub disiunctione dicit adiungens uel non localiter: scilicet per cõmensurationem ad locum. ℭ In quarto autẽ sententiarum aliam dat Thomas solutionem dicens: ꝙ Augustinus intelligit: ꝙ ea: quibus anima proxime afficitur ad dolorem uel tristitiã sunt spiritualia. Non enim affligeretur: nisi ignem ut sibi noxium apprehenderet. Ignis ergo apprehensus est proximum affligens. Sed ignis corporeus extra animam existens est affligens remotum. Eandem etiam solutionem in sententia dat ad auctoritatem Damasceni tradetur diabolus &c. in questionibus disputatis dicens. In pœna animæ separate est duo considerare: scilicet affligẽs primum & proximũ Affligens primum est ipse ignis corporalis detinens animam p modum prædictum. Sed hoc tristitiam animæ nõ ingereret: nisi hoc eẽt ab anima apprehensum. Vnde proximum affligens est ignis ipse d̃tinens apprehensus. Et iste ignis nõ est materialis: sed spiritualis: et sic potest uerificari dictum Damasceni. Vel potest dici ꝙ dicit eum non materialem: inquantum non punitur animam materialiter agendo: sicut punit corpora. ℭ Ad auctoritatem Bernardi dicit præfatus doctor in suis quodlibet: ꝙ propria uoluntas ĩ inferno ardere dicitur: eo ꝙ meretur ardorem. ℭ Et sic ad laudem dei & beatissimæ matris eius semperꝙ uirginis mariæ: hanc arduam & perdifficilem questionem ad calcem usꝙ deduximus.

DE PVERIS IN ORIGINALI DECEDENTIBVS.

QVIA uero pauloante de pueris cũ originali decedẽtib⁹ facta ẽ cõmemoratio: orit̃ dubitatio q̃dã nõ paruipẽdẽda. Si enim carẽtia & priuatio diuine uisiõis: q̃ pœna dãni siue damnatio appellat̃: ẽ maxima & principalis dãnatoꝝ pœna ut oẽs theologi ꝓfitent̃: qua pœna demones p̃cipue affligunt̃: cũ decedẽtes in originali diuina uisione careãt: ut patuit: sequit̃ ꝙ ꝑ peccato originali debeat̃ maxima pœna: & par pœne: q̃ debet̃ demonib⁹ & peccatoribus ĩ mortali decedẽtib⁹. Q d̃ uidet̃ citra phas & æquũ: qa pœna decedẽtiũ in solo originali mitissima esse debet ẜm Augustinũ & alios sanctos. Hãc etiã dubitationẽ Vencrãdi Ioãnes Hieronymus cremo-

nẽsis diuini præco disertissimus eloquii:& Maximus dalmata ĩ studiis humanitatis eminens:fratres obseruãtiæ regularis diui Hieronymi si bi me elucidare postularũt:cũ in monasterio ipsorum sancte Mariæ a gratiis lector existens:philosophiã & theologiã ꝓfiterer. ℭ Et ad hoc dicũt aliqui:ꝙ sicut bonũ nõ delectat:nisi cognitũ:sic malũ non affli git:nisi cognitũ. Decedẽtes aũt ĩ solo originali nullã cognitionẽ habu erũt:nec hẽre poterũt de beatitudine:qa fidẽ nõ habuerũt:nec sacra mẽtũ fidei susceperũt:nec ad eã cognoscẽdã naturalis cognitio se ex tẽdat. Vñ extat ꝓpheticũ illud. Nisi credideritis nõ ĩtelligetis. Et ideo pueri decedẽtes ĩ originali carẽtia & priuatiõe diuinæ uisionis nõ tri stanť. qa de illo fine ultimo nullã cognitionẽ habuerũt. Demones uero & peccatores:q gratiã habuerũt & fidẽ:sine qua ĩpossibile fuit eos gratiã hẽre cognitionem habent de illo fine:quem suis exigẽtibus cul pis amiserũt. Et ideo eius priuatiõe & carẽtia maxime tristanť. ℭ Sed contra. Saltẽ ĩ iudicio:aut post iudiciũ aliquã cognitionẽ hẽbunt:qa oẽs cognoscẽt iudiciũ dei iustũ eẽ:quo ad pœnas dãnatoꝝ:& præmia beatoꝝ:& quãtũ ad meritũ & culpã utrorũq;. Et ideo ipsi scient:ꝙ ad beatitudinẽ beatoꝝ ñ admittenť: ℭ Ad quod respõdẽt:ꝙ tales cogno scunt:ꝙ boni:qui per baptismum uel per proprium meritum cũ grã xp̃i meruerunt:habebunt pro præmio aliquod donũ a deo & aliquã cognitionẽ maiorẽ:q̃ sit illa:q hẽri possit ex naturalibus. Et de se sciẽt ꝙ ad illud p̃miũ nõ ptingẽt:qa scient se non fuisse baptizatos:nec xp̃i gratiã pcepisse. Nõ tñ oportet ꝙ sciant se illo dono fuisse priuatos pp culpã originalẽ. Et iõ nõ dolebũt:qa nõ erit in eis aliqua rõnis obliq tas:ita ut irrationabiliter doleãt de quocũq;. Irratiõabiliter aũt dolerẽt de carẽtia uisionis diuinæ:si solũ cognoscerẽt ꝙ ad eã nõ admittũtur qa non fuerũt pticipes grẽ xp̃i: nec p baptismũ:nec p ꝓpriũ meritũ. Si aũt cognoscerẽt ꝙ ab ea deficerẽt pp noxã primorũ parentũ forte possent de hoc rõnabiliter dolere. Nec tñ oportet ꝙ hoc sciãt. Animæ aũt ĩ purgatorio existẽtes affligũť p hoc ꝙ retardãť a diuina uisiõe:q dã plus:qdã uero minus. Sicut eni pænale ẽ ab ea excludi:sic pænale ẽ ab ea retardari. Et sicut grauitas & leuitas inclinãt ad locũ naturalẽ sic finalis charitas ad beatitudinẽ. Sed sicut graui ĩpedito a loco natu rali pænale esset ĩpediri a loco suo:sic ẽ pænale aiæ sepatæ existẽti in charitate:& cognoscẽti se pp culpã pri⁹ cõmissã & pœnã sibi debitã a beatitudine retardari. ℭ Sed cõtra hoc:qd dr̃ de pueris existẽtib⁹ in limbo:ꝙ affligerẽť:si scirẽt se eẽ puatos gloria pp peccatũ primorũ pentũ:sic arguiť. Nã p̃res ĩ limbo q sciebant ad tp̃s se priuari afflicti fuissent: Sic.n.se hñt ad pœnã sensus purgãdi & dãnati: sic ad pœnã

damni pueri & patres. Sed ficut dãnatis dolor ẽ carere ppetuo:fic pur gandis carere ad tẽp⁹. Ergo fi fcire fe priuatos ppetuo pp peccatũ pa rẽtũ affligeret ppetuo pueros:pari rõne fcire fe priuatos ad tẽpus pp peccatũ parẽtũ patres afflixiffet ad tẽpus. ℭ Si dicaẽ ꝙ non affligebanẽ patres:qa non erat tẽpus pcipiendi:& fciebant fe ꝑ tẽpore pcepturos:fed pueri fciũt fe nũq̃ pcepturos:tũc eft inftãtia de illis q funt in purgatorio:qbus nõ ẽ tẽpus nũc pcipiendi ab eis:& fciunt fe percepturos:qñ tempus eorũ uenerit:& tñ affligũẽ. ℭ Poteft igitur dici ꝙ pueri fi crederent fe inuolutos ꝓpria uolũtate peccatis parentũ affligerenẽ:ficut hõ de dãno pp culpam fuam. Sed ipfi fciũt fe priuatos non pp fuam malam uoluntatem:ideo nec dolent:qa ubi non pceffit mala cõplacẽtia:non debet fequi difplicentia:neq; triftitia. ℭ Similiter ipfi patres fciebãt fe redimẽdos chrifti fanguine:& priuatos nõ fua:fed parentum culpa. Et fic non affligebantur. Sed in purgatorio pp culpã propriam:quam cõmiferunt:fciunt fe priuari. Ideo affliguntur. Sic ergo fcire fe priuari uel retardari ex peccato proprio eft afflictiuũ:non autem ex peccato alieno. Et fic ceffant dubia & inftantiæ:qa damnati omnes maxime affliguntur ex priuatione & carentia diuinæ uifionis quia culpa propria fciunt fe effe priuatos. Sed pueri mitiffime affligũtur:quia non propria culpa:fed aliena:hac uifione fe priuari cognofcunt. ℭ Quidam uero alii fic dicunt de animabus fanctorum ante aduentum chrifti:quæ retardabantur a uifione dei:& tamen erant in charitate:nec affligebantur:ficut ponimus animas in purgatorio exiftentes nunc affligi:ꝙ ante aduentum chrifti non erat tempus perueniendi ad uifionem diuinæ effentiæ:cum non effet folutum debitum naturæ:quod poftea chrifti morte folutum eft. Nunc autẽ poft mortem chrifti eft tempus perueniendi ad eam:nifi propria culpa ad pœnam impediat. Et ideo non peruenire nunc eft pænofum:prius autẽ non fuit. Et dant exemplum ifti de filio regis:qui & fi non perueniat ad regnum uiueute patre non eft ei penale:quia nondum eft tempus ꝙ perueniat. Sed fi mortuo patre impediatur ad tempus ne ad regnũ perueniat ualde dolebit & triftabitur:plus & minus fecundum quantitatem impedimenti & temporis. Et fic eft in propofito fecũdũ iftos. ℭ Hæc omnia recitat Petrus de palude in quarto circa finem:uidelicet dift. xliiii. Sed fi uis latius & diffufius uidere prefentem materiam uideas præfatum Petrum de palude ibidem diftinctione predicta.

DE VERMIBVS INFERORVM.

QVERI solet iterum a nōnullis. Qui sint illi uermes: quibus damnati apud inferos torqueri phibentur: quia scriptum est Esaiæ ultimo. Vermis eorum non morietur. Putant eni mu liereule & nonnulli homines crassi ingenii ueros uermes & ſpētes uiui: ueluti ēt figm̄ta poetica resonare uidēt. Qd tn̄ cōstat esse falsū. Vñ Tho. i. iiii. dist. ultia. Post diē inq̄t iudicii i mūdo inouato nō remanebit aliqd aial: uel aliqd corp⁹ mixtū nisi corp⁹ hois tm̄: eo qȳ n̄ hēat aliquē ordinē ad corruptionē: nec post illud tpus sit futura generatio & corruptio. Et iō nullū aial p̄ter hoīem remanebit. Vermis igit̄ q'i dānatis ponit̄: nō debet itelligi eē materialis: sed spūalis: q ē remor sus cōsciētiæ: q dr̄ uermis i quātū orit̄ ex putredine peccati: & animā affligit: sicut corpalis uermis ex putredine ortus catnē affligit mordē do & pūgēdo. ℭHæc ille. Dictū ē. n. supra: ubi de sinderesi tractabat̄ ꝙ sinderesis nec i ipō Caim ē extincta ſm Hieronymū. Officiū autē ei⁹ ē remurmurare malo. Et ex hoc remorsus cōsciētiæ cātur. ℭSed q̄rebat magnific⁹ uir dñs Petrus masius cluriēsis ex quadris pōtēsib⁹ q̄ sit maior pœna ignis: aut uermis. Et ad hoc q̄sitū rn̄det Ricard⁹ cir ca finē quarti: ꝙ maior ē pœna uermis: q̄ pœna ignis. Plus eni affligū tur dānati ex remorsu conscientiæ: q̄ ex detentione ignis. Et quod uerum sit: sic ꝓbat Ricardus. Sicut enim magnitudo delectatiōis pēsat̄ ex tribus scilicet ex magnitudine boni coniuncti: & ex bona dispositione potentiæ ad suscipiendū passionem delectationis: & ex pfectiōe cōiūctionis: sic magnitudo doloris pēsat̄ ex magnitudie mali cōiūcti: & ex hoc ꝙ potentia est multū disposita ad patiēdū ab illo malo: & ex forti cōiunctione mali affligentis cum illa potentia. Malum enim interius animam affligens damnatam est perpetua carentia suæ perfectionis: ad quam erat apta nata: inquantum illa carentia apprehendit̄ sub certitudine sibi inesse pro peccato ꝓprie uolūtatis. Hæc enim carentia: ut sic apprehensa: est illud maximum malum: quod aiam affligit: qd lōge magis ē bonæ dispositiōi aiæ cōtrariū: q̄ actio ipsius ignis Aia etiā est magis disposita ad patiēdū a malo p̄dicto: q̄ ab ipso igne. Quod patet: quia ille ignis non est aptus natus aiam affligere ex ꝓpria uirtute imediate. Non enim ipsam affligit imediate: nisi inquātū est instrumentum diuinæ iustitiæ. Et post iudiciū etiā affliget animā corpore mediāte. Aia aūt patit̄ a p̄dicto spūali malo imediate & p se. Cōiūctio etiā ē fortior: qa fortior ē apprahensio p itellectū: q̄ p sensū: & q̄uis p⁹ corporis resūptionē illud malū: qd uermē uoco: & ipm ignē apprehēdat p itellectū: tn̄ principalius apprehēdet ignem per sensum & uermē per intellectum: quia uermis est quid magis intelligibile:

cum sit q̄d spūale: q̄ ignis: cum sit quid sensibile: Vermis etiam præsentior est animæ: q̄ ignis: qa corporalia non possunt eē intra animā: sicut spiritualia Malum autem: q̄d est animæ realiter præsentius: & ab ea cognitum pfectius: sibi fortius est cōiunctū: ¶ Item pbatur sic. Illa pæna maior est: quam homo magis cupit effugere. Sed hoīes magis cupiunt effugere pænam mētis: q̄ corporis. unde aliquando: ut effugiant uehemētem tristitiam: interficiunt se. Cū ergo pæna uermis sit pæna mentis: quia est remorsus consciētiæ: & pæna ignis sit pæna corporis: maior est pæna uermis: q̄ pæna ignis. ¶ Preterea sic pbatur Nam duarum delectationum illa est maior pp quam alia desipit: sed sicut dicit Bernardus in epistola ad pprios parentes. Gustato spiritu necesse est desipere carnem. affectanti cælestia terrena nō sapiūt: æternis inhianti fastidio sunt trāsitoria. Ergo maior ē delectatio spiritualis q̄ corporalis. Sed illa pæna maior ē: q̄ opponitur maiori delectationi: Ergo cum pæna uermis sit spiritualis maior est: q̄ pæna ignis: q̄ est corporalis. ¶ Propositū etiā auctoritate cōfirmaᷓ. Dicit enim Gregorius xv. moralium sup illud Iob. xx. Deuorabit eū ignis: qui non succēdiᷓ: q̄ clibanus intrisecus ardet: is uero: q ab igne deuoraᷓ ab extiori pte icipi cōcremari. ut ergo sacra eloquia arderᷓ & exterius & interius reprobos demonstrarent: eos etiam ab igne deuorari: & sicut clibanū poni testātur: ut p ignē crucienᷓ in corpore: & p dolorē ardeant in mēte. Cū ergo calidior sit ignis clibani: quia est inclusus: cui comparat dolorem interiorem: idest remorsum cōsciētiæ: q̄ ignis exterior nō iclusus: cui cōparat pænā ignis: expresse nobis ostēdit: maiorē eē pænā uermis: q̄ ignis. ¶ Hæc ricardus de media uilla loco pallegato: Nec silētio iuoluā q̄ uermis iste ñ solū p⁹ mortē: ue℞ ēt añ: pessimorū hominū cōsciētias ppetuo stimulat: mordet corrodit & pforat. Null⁹ eni pctōr ūq̄ qescit unde Esaias ait Impii q̄si mare ferueñs: quod qescere non pōt dicit dñs Augustinus quoq; in prio libro cōfessionū ait: Iussisti dñe: & sic ē: ut poena sibi sit oīs pctōr. philosoph⁹ quoq; ait malos malorū mēoria torqueri. Vergilius in. vi. Restibulū añ ipm primisq; i faucib⁹ orci. ¶ Luctus: & ultrices posuere cubilia curæ ubi Serui⁹ dicit. Vltrices curæ: id est pctā & cōsciētiæ. quæ puniūt semp nocētes. Suū qppe factorē pænas dare cōpellūt. Donat⁹ quoq; ibidē dicit. Curæ: quæ quēcūq; possidēt: torquēt. Nā post cōmissū scelus exagitamur a cōsciētia: q̄ nos assiduo torquet. Iuuēa. satyra. xiii. Exēplo quodcūq; malo cōmittiᷓ: ipsi ¶ Displicet auctori: pria hec ē ultio: q; se ¶ Iudice: nemo nocēs absoluiᷓ. Et iterū. Nocte dieq; suū gestaᷓ i pectore testē. Sptāo cuidā rñdit pithia uates Et in eadē satyra d pluris & scelestis paulo añ. idē Iuue. dic

Cur tñ hos tu suasisse putes: quos diri cõscia facti. Mens habet attoni tos: & surdo uerbere cædit. Occultum quatiēte aīo tortore flagellum ℂ Gicero ꝓ millone. Magna est uis cõsciētiæ: & magna ĩ utrãq; ptē: ut neq; timeāt: q nihil cõmiserint: & pænam semp ante oculos uersari putent: qui peccarint. ℂ Viri igitur scelesti ppetuo suoꝝ sceleꝝ stimu lo & cõsciētie aculeis cruciant. Patratũ etiã scelus pænitētia facti sem per subseqt. Ideo demosthenes dixit non emo tanti pænitere. Isti igit aculei peccatoꝝ: qui cõsciētiã rodere: stimulare: pungere: & pforare ñ desinũt: sũt ille furiæ & eumenides: quas figmēta poetica: cũ flagellis & ũ uipereis & serpētinis crinibus suis manes & inferorũ aīas torquere & uerberare phibēt. ℂ Vnde pclare Cicero ꝓ sexto roscio amerino ĩ ꝓ posito dixit. Nolite putare queādmodũ ĩ fabulis sæpenumero uidetis eos q aliqd ĩpie sceleratecq; cõmiserũt agitari & pterreri tædis ardenti bus. Sua quēq; fraus & suus terror maxime uexat: suũ quēq; scel9 agi tat: amētiaq; & cõtumelia afficit: suæ malæ cogitatiões præmũt: cõsci entieq; animi terrēt. Eæ sunt impiis assiduæ domesticeq; furiæ: q̃ ab ipsis nouas semp pænas repetũt. ℂ Idē etiã Cicero in padoxis in. M. Antoniũ dicit. Te miseriæ: te erũnæ premũt: q te beatũ: q te florētē putas. Te tuæ libidines torquent: tu noctes diesq; cruciaris: cui ñ sat ē: qđ ē: & id ipsum: qđ habes: ne diuturnũ sit futurũ: times: Te cõscien tiæ maleficiorũ tuorũ stimulãt. Te metus exanimat iudiciorũ atq; le gũ quocũq; aspexisti: ut furiæ: sic tuæ tibi occurrunt iniuriæ q̃ te suspi care non sinunt. Quãobrē: ut bonus uir & fortis & sapiens miser esse nemo potest sic improbo & stulto & inerti nemini bene esse potest.

ℂ Hæc ille. Vermis igitur iste mentalis est: quem nihil aliud esse dixe rim: nisi cõsciæ reorsũ. A quo uerme ille nos sua solita clæmētia ꝓte gere & defensare digneur: q ꝓ nobis suum pciosissimum sanguinem super aram crucis effundere non dubitauit. Cui soli honor et gloria in secula seculorum amen.

Iacobi Bruti nouocomēsis ex castello ab aqua clurii uallis telline artium & diuine philosophie professoris ꝓ sacratissimo corporis & san guinis christi sacramēto oratio scientifica habita Venetiis in cæna dñi in monasterio sancte mariæ gratiaꝝ: multis doctissimis patriciis ue netus astantibus.

DE CORPORE CHRISTI.

VAM graue lāguētib⁹ humeris onus:q̄ꝗ ipare ī genii hebetis mei uirib⁹ materiā desūpsisse me uideo Venerādi Patres & fratres i xpo dilectissimi amplissimi patricii: Vosq; reliq auditores spectatissimi: q̄ nullo īgenio:nulla dicēdi copia ꝑdit⁹: sacrosanctū corporis & sāguinis xpi sacramētū:uel q̄b⁹ possem: laudib⁹ & ꝑconiis extollere:aut saltē aliq̄ memoratu digna ꝑ tāti celsitudīne sacramenti salebrosis & incōptis uerborū anfractib⁹ i mediū recēsere ñ recusauerim. Scio.n.me uenusine lucernæ ꝑceptis minime obtēperasse:q i arte poetica sic iubet. Sumite materiā uris:q scribitis æquā Virib⁹. Grādes.n.materias:ut diu⁹ hiero. testat̄:igenia ꝑua ñ sufferūt:& i ipo conatu ultra uires ausa succūbūt quātoꝗ mai⁹ fuerit:qđ dicēdū ē:tāto magis obruit̄ q rerū magnitudinē uerbis nō pōt explicare. Tāta ē āt huiusce rei dignitas:tāta nōis amplitudo:tāta sublimitas:tā recōdita misteria:ut hæc nō modo doctissimos uiros suo nūq̄ metiri potuisse īgenio:uerū ēt ipsas supnas uirtutes:& ꝑspicacissimas btōꝝ spirituum mētes i tāti cōsideratōe mysterii succūbere arbitrēur. Nō igit̄ si diuinā Platonis & demosthenis exsuparē eloquētiā:uel illa ciceroniana & exuberāti facūdia redolerē: Nō mihi si liguæ cētum:oraꝗ cētū. Ferrea uox:nō si subtilissimis sacratissimoꝝ oium theologoꝝ doctrinis referct⁹ essem:hui⁹ amplitudinē sacramēti quo quo mō aut attingere aut delibare possem. Quo me uertā igit̄ nescio:quæꝗ dicēdi ꝑmordia exordiri debeam ignoro. Stupet aius:labascūt uires:titubāt sensus:man⁹ tremūt:caligāt oculi: lingua balbutit:uox faucib⁹ hæsit:poplites nutāt:suræ cōtremiscūt. Frigid⁹ obsistit circū ꝑcordia sanguis:gelidosꝗ tremor occupat artus. Satius igit̄ mihi fuisset rē tā difficilē obscuro iuoluisse silētio:q̄ pacientissimas aures uestras rācidulis & illepidis orōnū cōtextib⁹ obstrepere. Sed cū tu religiosissime atꝗ itegerrime Pr:Frater Marce Antoni Valerio: dñs Frācisc⁹ Valerio ꝓthonotari⁹ Apostolic⁹ añ religionis igressum appellat⁹:cui sanctissima religio tua diui Hieronymi plurimū debet: nō solū:ꝙ pingue illud feraxꝗ ac locuplex feltrense bñficiū fratribus & ordini tuo abrenūtiaueris:uerū etiā:q͞a eādē religionē tuā itegritate uitæ:sanctimonia litteris doctrina:humanitate:clemētia:grauitate modestia:māsuetudine:benignitate:cōtinētia:charitate deuotiōe:cæterisꝗ moralib⁹ & sciētificis hītib⁹:q̄b⁹ plurimū micas nites & coruscas:decorar̄ & illustrar̄ ñ desinis:hāc mihi difficillimā demādasses ꝑuīcā:malui honoris mei aptū subir̄ discrimē:q̄ tibi:q ē me optīe merit⁹

es:ptinacit r̃fragari. Oĩslis igr̃ orõnũ floscul:oĩslis uerbo℞ lenociniis oĩslis eliatis & exq̃sitis uocabulis:qa tãti mysteriũ sacri ciceroniano ñ explicat̃ eloqo:dei optimi maximiq fret⁹ adminiculo:q balbas & in fãtiũ liguas disertas efficit:pauca admodũ theologicis terminis & ad rẽ accõmodatis i mediũ recẽser ñ dubitabo. Iã iã igr̃ mihi q̃so:liguis fa uẽtes:benignas aures adhibete. Supn⁹ ille re℞ oĩum cõditor & arche typ⁹ dilectissimi:ꝓthoplausti parẽtis nr̃i labẽ & originalẽ maculã pio cruore delere & expiare satagẽs:ex purissimis mariæ semp uirginis sã guinib⁹ ue℞ & hũanũ corp⁹ sãcto afflãte spiritu suscepit:& ꝑ q notã tis ludibriis & cõuiciis lacessit⁹:cruci affigi:lætalib⁹ pfodi uulneribus & turpissimã atq acerbissimã subir mortẽ ñ dubitauit. sed aqlino euã gelista phibẽte. Cũ dilexisset suos:q erãt i mũdo i finẽ dilexit eos. In fi nẽ qppe nos dilexit:qa appropinquãte uite ipsi⁹ termino ineffabilia charitatis & dilectiõis signa nob'demõstrauit:q uitam suã pro salute nostra exponere non dubitauit. Maiorem profecto hac dilectionem nemo habet:q̃ ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Vere in quam in finem nos dilexit:quia transiturus ex hoc mundo ad patrem tanto nos charitatis ardore prosequi atq complecti uoluit:ut sacratis simum corpus suum in edulium & præciosissimum sanguinem i po culum:quo tantorum erga nos memoria meritorum nulla obliuio ne deleri:nulla ingratitudinis rubigine suggillari posset:in perpetu um suæ sacratissimæ passionis monumentum sub sacramento mira bili suo æterno hoc statuente consilio nobis derelinquere procurauit Accipite inquit & manducate. Hoc est corpus meum quod pro uo bis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Et iterum ip samet ueritas in hæc uerba prorupit. Caro mea uere est cibus:& san guis meus uere est potus. In hoc enim ineffabili sacramento uirtute formæ uerborum:quæ christus tradidit:tota panis substantia:in to tam corpis christi substantiam conuertitur: illius inquam corporis: quod ex purissimis Mariæ sanguinibus saneto afflante spiritu forma tum fuit:quod ex eadem illibata uirgine traxit:quod in cruce pepen dit:quodq fuit pro salule & redemptione totius humani generis im molatum. Sed absit dilectissimi ut diuinam uirtutem:quæ infinita est quæq nullo explicari potest eloquio:secundum naturæ potentiam metiri uelitis:in qua naturaliter nihil in aliquid præexistẽs conuertit̃ qa uniuersale agẽs:q ẽ de⁹:sine motu & trãsmutatiõe i istãti opat̃:& põt sine cõtradictiõe & repugnãtia termino℞ aliqd i illud idẽ præexi stens conuertere. Nõ ergo uobis ipossibile uideat̃:cũ corp⁹ xp̃i actu

præexiſtat:in illud idem numero corpus poſſe conuerti. Cõuertitur itaq; tota panis ſubſtantia in totam corporis xp̃i ſubſtantiã:& tota ſubſtantia uini in totam ſanguinis xp̃i ſubſtantiã:ita tamen:q̃ nec quale in quale:nec quãtum ĩ quãtũ:ſed quid tantummodo cõuertitur ĩ qd. Non enim quale in quale conuertitur:quia glorioſiſſimũ xp̃i corpus cũ ſit ĩpaſſibile his accidẽtibus nõ p̃õt affici:nec ad ſuſcipiendas huiuſmodi qualitates aliquatenus alterari. Sed nec quãtum ĩ quãtum conuerti poteſt:qa localiter & ſ̃m dimenſiones proprias corpus xp̃i eſſet in altari:ubi prius ſubſtantia panis exiſtebat:& ſic non eſſet idem numero corpus:nec idem indiuiduũ:quod eſt in cælo:& quod eſt in altari:nec ſacramentaliter ĩ pluribus locis corpus xp̃i ſub hoc ſacramento ſimul eſſe poſſet. Non ergo panis aut uini dimenſiones in corpis aut ſanguinis xp̃i dimenſiones cõuertũtur:ſed ſubſtãtia tãtũmodo in ſubſtantiam. Quãobrẽ cõuerſione facta infinita dei uirtute qui ẽ intimior rei:q̃ ſit ipſa res ſibi:omnia panis & uini accidentia ſine ſubiecto remanere profitemur. Cum enim effectus magis a prima: q̃ a ſecunda cã dependeat:deus:q eſt prima cã omnium:tam ſubſtantiæ:q̃ accidentis conſeruare p̃õt in eſſe accidens: ſubtracta ſubſtantia. Et q̃uis panis & uini dimenſiones ſine aliquo ſubiecto diuina uirtute oĩno remaneant alia tñ accidẽtia in ipſis dimẽſionibus ſicut in ſubiecto remanere non ambigimus. Fatemur etiam dilectiſſimi & indubitãter tenemus:totũ xp̃m ſub utraq; ſpẽ:cũ ex ui ſacramẽti tũ uero cõcomitãter cõtieri:ex ui qdẽ ſacramẽti ẽ ſub ſpẽbus eius id:ĩ qd directe ſubſtãtia panis & uini p̃ exiſtens conuertitur. Ex naturali ãt cõcomitãtia eſt in hoc ſacramẽto illud:quod realiter coniunctum eſt ei ĩ quod p̃dicta conuerſio terminatur. Quotieſcunq; aliqua duo realiter ex natura rei cõiunguntur ubicũq; eſt unum realiter neceſſe eſt ibi & reliquũ adeſſe. Sola enim ĩtellectus operatione diſcernuntur:quæcũq; realiter ex natura rei fuerunt coniuncta. Cum igitur cõuerſio panis & uini nõ terminet ad diuinitatem uel aĩam xp̃i:cõueniẽs ẽ ip̃am diuinitatem uel aĩam: nõ ex ui ſacramẽti:ſed ex reali cõcomitãtia hoc in ſacramẽto exiſtere. Quia enim diuinitas corpus aſſumptum nũq̃ deſeruit:qa qd ſemel aſſũpſit nunq̃ dimiſit:ubicũq; eſt corpus xp̃i neceſſe eſt diuinitatẽ ibi adeſſe corpus ipſum cõcomitantem: Cum uero aĩa ĩ morte xp̃i realiter a corpore ſepata fuerit:ideo ſi in illo mortis triduo ſacramentũ hoc fuiſſet celebratũ aĩa xp̃i illic non extitiſſet:nec ex ui ſacramenti:nec ex cõcomitãtia naturali. Sed qa xp̃us reſurgens ex mortuis:iam nõ moritur nec mors ultra illi dominabitur:aĩa eius realiter ſemp ẽ corpori unita. Ideo ſub utraq; ſpẽ non ex ui ſacramenti:ſed ex reali cõcomitãtia di-

uinitate m & aiam xpi i hoc sacramẽto eẽ cõfitemur. Sub speciebꝰ aũt panis erit qdem corpꝰ x ex ui sacramẽti: sanguis aũt ex reali cõcomitãtia: sicut pauloante de diuinitate & aia ipsius pͥbauimus: sub spẽbus uero uini erit qdem xpi sanguis ex ui sacramẽti: corpꝰ aũt: queadmodum diuinitas & aia cõcomitãter. Sanguis.n.xpi post resurrectionem nũq̃ põt ab eius corpe separi: sicut fuit olim separatus tpe passionis & mortis. Vñ si in triduo mortis sacramẽtum hoc celebratũ fuisset: sub spẽbus panis fuisset corpus xpi sine aia & sanguine: & sub spẽbus uini sanguis sine corpore: & aia sicut erat tũc ẜm rei ueritatẽ: nunq̃ tñ neq corpus: neq sanguis sine diuinitate extitisset. Quare mãifeste cõstat: qd de q̃tiate corporis xpi: & cæteris accidẽtibus eius diiudicare debeamus. Cum.n.conuersio: q̃ fit in hoc sacramento: nõ ad dimẽsiões sed ad substãtiam corporis xpi termineẜ: quod qdem uel ex hoc maxime fit notius: qa dimẽsiua panis q̃titas post cõsecrationẽ remanet: sola panis substãtia trãseunte: palam ẽ dimẽsiuã q̃titatẽ: q̃ suũ nũq desierit subiectum: & cætera xpi corporis accidẽtia: q̃ ab eiꝰ substãtia minime aut diuidi: aut separi pñt: nõ ex ui sacramẽti: sed cõcomitãter hoc i sacramẽto existere. In quo qdem sacratissimũ xpi corpus nõ p modũ dimẽsiuæ q̃titatis: sed p modũ sbæ eẽ nõ dubitamus. Substãtiæ.n. ut est sba: nõ debeẜ locus: neq diuisio: nisi inq̃tum subiiciẜ q̃titati. Quã ob rem uerum ẽ quod a qbusdam dici solet. Corpus xpi sub hostia eẽ q̃tum: non q̃titatiue. Est enim q̃tum: qa q̃titas sua: q̃ ab ipo separi nõ põt: dat sibi eẽ q̃tum. Nõ tñ est ibi q̃titatiue: qa substantia corporis xpi nõ est sub hostia mediãte q̃titate: sed q̃titas mediãte substãtia: cuius nature totalitas ẽ sub qualibet parte dimẽsionũ: sub qbus contineẜ: sicut sub qualibet parte aeris ẽ tota natura aeris: & sub qualibet parte panis est tota rõ & na[...]ra panis. Et hoc idifferẽter: siue sint dimẽsiones actu diuise: sicut cum aer diuidiẜ uel lignũ secaẜ: uel ẽt sicut actu indiuise diuisibiles uero potẽtia. Ex qbus luce clarius constat totum xpi corpꝰ sub tota hostia & totum sub qualibet parte: siue diuidaẜ hostia: siue ẽt itegra remaneat. Nam sicut in qualibet parte hostiæ erat tota natura panis: ita facta cõuersione totus xps est in tota hostia: & totus in qualibet parte. Sed cum natura quelibet & substantia q̃titati subiecta: ut cotinua ẽ: in ifinitum diuisibilis sit: absit a fidelibus: ut xps dicaẜ sub hostia ifinities eẽ: qa cum ifinitum naturæ repugnet. Omne cõtinuum diuisibile ẽ in ifinitum: nõ naturaliter: sed mathematice: & ẜm itellectũ ueluti ueri philosophãtes declarauerũt. Nulla.n.substãtia in ifinitũ diuidi põt: si naturaliter loqmur: qa & si nõ sit dare minimũ in re: mathematice loq̃ndo ẽ tñ i ea dare minimũ: ut naturaliter cõsiderata. Datur

ɔ

enim minimũ & maximũ in naturalibus quẽmadmodũ Aristoteles nobis elucidauit. Licet igiẽ xp̃s sit totus ĩ tota hostia: & totus ĩ q̃libet pte qa tñ nõ est in ptibus hostiæ: ut q̃titatiue sunt & dimẽsiue: put hostia mathematice diuidi põt: ut qd cõtinuũ: ptes hñs ĩfinitas: sed est totus in q̃libet pte hostie: put hostia habet tales ptes: in qb⁹ põt saluari spẽs & rõ panis: nõ sequiẽ corpus xp̃i ĩfinities eẽ sub hostia: qa ptes ille: in qbus est totus xp̃s: ñ sũt ĩfinite: sed finitæ. Est ergo totus xp̃s in õi pte hostiæ: ubi spẽs & rõ panis põt saluari: sed nõ in q̃libet pte: ubi saluari põt rõ cõtinui. Cum et materia neq₃ ẽm se: neq₃ ẽm ptes suas a q̃titate unq̃ possit absolui aut denudari: & rõ q̃titatis ĩ pũcto nõ reseruẽ. Impossibile est materiã ipsam ẽm eẽ actuale: qđ hẽt: habere eẽ pũctuale. Cum igiẽ panis sit de numero hñtium spẽm in materia: sequiẽ ꝙ ĩ pũcto hostiæ nõ põt eẽ panis: neq₃ ps panis. Non. n. daẽ caro athoma: aut panis athomus ẽm materiã: licet detur minimũ ĩ naturalib⁹. Et ex hoc cõseq̃nẽ ĩferim⁹: ꝙ ĩ pũcto hostiæ: accipiẽdo pũctum p ĩdiuisibili q̃ntitatis cõtinuæ: nõ põt esse xp̃s: neq₃ ps corpis xp̃i: cum firmiter teneamus totum xp̃m ibidem eẽ: ubicũq₃ una partium eius extiterit: qa sicuti pauloante pilbauimus: corpus xp̃i nõ est sub hostia p modũ q̃titatis: sed p modum sb̃e: cui p se diuisio ñ competit: sed q̃titati p se: sb̃e uero nõ nisi p q̃titatem: qa sb̃a: ut sb̃a: nõ est diuisibilis: nec sibi debeẽ locus: nisi rõne q̃titatis. Et ideo asserimus & cõcludimus corporis xp̃i q̃titatem sub hostia ĩdiuisibiliter esse. ¶ Sed sophista uerbosus sic argumentãdo cauillari satagebat. Si ĩquit ut asseris: corpus xp̃i sub hostia ĩdiuisibiliter est: & nihil sit sub hostia ĩdiuisibile oĩno: nisi pũctus, uidetur ex hoc posse cõcludi: ꝙ in pũcto hostiæ sit tota q̃titas corpis xp̃i & ẽt totus xp̃s: cuius oppositum supius demõstrasti. Sed fidelis distinctio fallaciã trudit. Pño. n. atteståte. In oĩb⁹ speciẽ hñtibus ĩ matia põt diuidi hoc ẽm matiã: hoc uero ẽm spẽm. Diuisio ẽm matiã ĩ ĩfinitũ pcedit sicut diuisio cõtinui sed ñ diuisio ẽm spẽm. Daẽ. n. caro athoma & panis athomus ẽm spẽm sed nõ ẽm materiam. Quáuis ergo sub hostia ĩdiuisibiliter sit corpus xp̃i: ĩ puncto tñ hostiæ neq₃ erit corpus xp̃i nec aliqua ps eius: qa corpus suum & q̃titas ĩdiuisibiliter est ĩ hostia: ĩdiuisibili ẽr dico illã ĩ diuisione: q̃ ẽ ad ptes ẽm spẽm: nõ ad partes ẽm materiam. Neq₃ hoc silentio inuoluendum eẽ duxi: qa corpus xp̃i non est ĩ hoc mirabili sacramẽto diffinitiue: qa sic nõ esset alibi: q̃ ĩ hoc altari ubi conficiẽ hoc sacramẽtum: cum tñ sit ĩ cœlo ĩ ppria specie: & ĩ multis altaribus sub specie sacramẽti. Similiter neq₃ localiter: aut circunscriptiue: qa nõ est ibi ẽm cõmensurationem pprie q̃titatis. Est. n. ibi sicut pfati fuimus p modum sb̃æ: & non ẽm proprium modum q̃titatis

tatis dimensiuæ. ¶ Omne aũt corpus locatum est i loco ꝭm modum q̃titatis iquãtum.s.cõmensurat̃ loco ꝭm ꝓpriam q̃titatem dimensiuã Et ideo corpus xp̃i nõ est i hoc sacramento sicut i loco: sed p modum substãtiæ:eo mõ quo s̃ba cõtinet̃ a dimẽsionibus suis. Succedit enim s̃ba corpis xp̃i s̃bæ panis. Unde sicut s̃ba panis nõ erat sub suis dimẽsionibus localiter: sed p modum s̃bæ: ita nec s̃ba corporis xp̃i. Nõ tñ substãtia corporis xp̃i est subiectum illarum dimẽsionũ: sicut erat s̃ba panis. Et iõ substãtia panis rõne suarũ dimẽsionum localiter erat ibi: qa compabat̃ ad locũ mediãtib⁹ ꝓpriis dimẽsioib⁹. S̃ba aũt corpis xp̃i cõparat̃ ad locũ illũ mediãtibus dimẽsioib⁹ alieis. Ita q̧ ecõuerso dimẽsiones corpis xp̃i cõparant̃ ad locũ illũ mediãte s̃ba: qd est cõtra rõnẽ corpis locati. Fatemur igit̃ xp̃i corpus i hoc sacramẽto localiter nõ eẽ & ipm cõseq̃nter positionẽ & situm put situs p̃dicamentũ est nullatenus hr̃e. Non ergo erit iconueniẽs simul cũ dimẽsionibus panis eẽ dimensiones corpis xp̃i: quia & si dimẽsiones panis resistãt: dimẽsiones tñ corpis xp̃i nõ sunt sub hostia eo mõ: quo resistũt. Similiter dimẽsiones unius ptis corpis xp̃i cũ dimẽsionibus alterius ptis simul eẽ potuerũt: nõ quia altere resistãt: altere uero nõ: sed qa neutre resistũt. Dimẽsiones aũt unius ptis hostiæ cũ dimẽsionib⁹ alterius ptis neq̃q̃ eẽ potersit. Est.n.ibi cõpleta resistẽtia: cũ utreq̧ resistãt. Cũ ergo auditis corpus xp̃i eẽ sub sp̃ebus panis: nolite arbitrari ipm dimensionib⁹ panis cõmensurari: ut i maiori hostia sit maior: aut i minori minor. Vel ut i suprema pte hostiæ sit caput: i iferiori pedes: quia ut dictũ est: totũ xp̃i corpus idifferenter cõtinet̃ i minima pte: sicut i magna. Sed neq̧ hoc silentio p̃termittã: corpus xp̃i localiter & p q̃titatẽ: atq̧ ꝭm dimẽsiones ꝓprias i cœlo existere. Ois.n.s̃ba corpalis: ut Auice.phibet: est i loco p q̃titatẽ. Et ex hoc ifert̃: corp⁹ xp̃i: eo mõ: quo est i cœlo: nõ posse esse alibi: nisi ide recederet. A tñ put est i uno altari simul põt eẽ i multis: qa sub hostia: ut p̃fati sumus: nõ est diffinitiue: nõ localiter: neq̧ circũscriptiue: sed s̃baliter & sacramẽtalit̃: qa tota panis s̃ba i totã corpis xp̃i s̃bam ẽ cõuersa. Nõ.n.corp⁹ xp̃i icipit eẽ sub hostia p localẽ motũ aut q̧ de cœlo descendẽs hostiæ dimẽsiões igrediat̃: qa qd localiter mouet̃ nõ puenit de nouo ad aliquẽ locũ: nisi deserat priorẽ: & p hoc seq̃ret̃: q̧ corp⁹ xp̃i desineret eẽ i cælo. Scđo q̃a cũ ipossibile sit unũ & idẽ corpus: aut motũ eiusdẽ corpis localit̃ moti ad diuersa simul loca t̃minari possibile eẽt corp⁹ xp̃i i diuersis altarib⁹ simul cõfici posse: cũ tñ i plurib⁹ locis corp⁹ xp̃i sub hoc sacramẽto simul eẽ icipiat: & i multis altarib⁹ simul existat: tũ tertio qa cũ corp⁹ p motũ localẽ alicubi eẽ icipit: ibi de necessitate localiter existet: & sic esset corpus christi localiter sub

hostia:si pp descẽsum localem ibi eẽ iciperet. Quo posito corpus xp̃i circũscriberetᷣ sub hostia:queẽadmodum corpa in ppriis locis circũcri bunt:& cũ necesse sit locũ & locatũ fore æq̃lia:ut ex.iiii.phi.licet itue ri:tota q̃titas corpis xp̃i sub tam puis dimẽsionib⁹ nõ posset contineri. Quæ oĩa catholicæ fidei plurimum repugnare ꝓfitemur. Supest igitᷣ ut dicamus.ꝙ nõ pp localẽ motum:nec pp descensum de cœlo icipit eẽ corpus xp̃i sub dimẽsiõibus hostiæ:sed p cõuersionẽ s̃bæ panis in ip̃m. Et iõ facta cõuersione ẽ corpus xp̃i sub dimẽsionibus hostiæ: qa sub illis dimẽsionib⁹ erat prius s̃ba panis. Quapp cũ nullum accidẽs xp̃i sit ibi ex ui sacramẽti:qa nihil ẽ cõuersum i aliq̃d accidẽs eius:spe ciali noĩe ista cõuersio a sacris theo. trãsubstantiatio solet appellari:qa tota s̃ba panis cõuertitᷣ in totam substãtiam xp̃i corpis:nullũ tñ acci dẽs panis:ut diximus cõuertitᷣ i aliq̃d accidẽs in ip̃o existẽs. ¶ Ex iis igitᷣ: q̃ supius cõmemorauimus:patet:ꝙ corpus xp̃i ẽ i cœlo & sub ho stia mõ quodã opposito. Est.n. localiter i cœlo:& ẽm dimẽsiones pro prias:& iõ est ibi s̃ba ipsius mediãte q̃titate. Sub hostia uero est q̃titas mediãte s̃ba:q̃uis igitᷣ unum & idem nũero corpus i diuersis locis nu mero simul eẽ nõ possit:absit tñ:ut dicamus corpus xp̃i cum est i hoc altari:in pluribus simul eẽ nõ posse:neq̃ ĩpossibile iudicemus:ip̃m si mul eẽ in cœlo:& in multis altaribus sub hoc sacramẽto:qa ueluti sæ penumero diximus. Corpus xp̃i nõ est sub hoc sacramẽto p modum q̃titatis:sed p modũ s̃bæ:qa nõ ẽ ibi s̃ba mediãte q̃titate:sed q̃titas me diãte s̃ba:cui:ut dictum est p se nõ cõpetit locus:neq̃ diuisio:sed q̃ti tati p se:qa nulla s̃ba diuisibilis ẽ:neq̃ locũ occupat:nisi mediãte q̃ti tate. Et iõ cum p̃libatum xp̃i corp⁹ nõ sit sub sp̃ebus panis diffinitiue neq̃ localiter:aut circũscriptiue:sed sacramẽtaliter atq̃ ĩdiuisibiliter: cum est in cœlo:simul ẽt sub hoc sacramẽto eẽ poterit:& cum ẽ i uno altari:simul ẽt põt eẽ in multis. Propterea q̃d & si totum uniuersum eẽt panis nullũ icõueniens eẽt:corpus xp̃i ẽm hũc modum ubiq̃ existe re. ¶ Hæc igitᷣ:q̃ p̃libauimus:quæq̃ ex clarissimis theologoꝝ fonti bus hausimus:q̃uis ratiocinãdo cõcludere possimus:ꝙ neq̃ cõtradi ctionẽ:neq̃ terminoꝝ repugnãtiã ĩplicare ualeãt:tñ neq̃ sensu pcipi: neq̃ imaginatiõe dep̃hẽdi:nec humanis ĩtellectib⁹ attigi aut delibera ri p̃nt. Altitudo.n.diuitiaꝝ sapiẽtiæ & sciæ dei incõp̃hensibilis est:nec diuini magnitudinẽ cõsilii hũanæ mẽtes quoquo mõ cape uel ĩdagarᷣ p̃nt. Cũ.n. fides paulo attestãte de nõ apparẽtibus eẽ dicatᷣ:nec de iis q̃ ad ip̃am ptinẽt rõ demõstratiua uel necessaria possᷣt hẽri:qa iã non eẽt fides:sed certitudo demõstratõis atq̃ scia:amittẽde sũt argumẽtoꝝ uersutiæ,omittẽde nãles ĩq̃sitões:relinq̃nde demõstratões:attigẽde so

phisticæ iportūitates:garrulæq; & friuole disceptatões:i iis q̄ merito si dei nobis firmiter credēda ꝓponūtur:qa fides nullū habet meritū: cui hūana rō ꝑbet experimentū. Ea igitur iconcussa fide teneamus quoꝝ rōnes indagare neqmus ueluti etiā Thomas ille aqnas doctor ueritatis: catholicæq; fidei præcipuū iubar & specimē recte nos admonet dicēs. Quod nō capis:qđ nō uides aiosa firmet fides:præter rerū ordinem: Quāuis enī:quæ fidei sūt:humanæ rōnis ibecillitas suo metiri nō possit igenio aut i iis:quæ ex mera dei uolūtate depēdent: humana ratio nullatenus sit inquirēda:absit .n.ut ea impossibilia:aut a ueritate aliena esse dicere præsumamus:instar multorū agrestiū atq; siluestrium uiroꝝ:qui multas ꝓpositiones necessarias & demonstrabiles:quarum ueritatē capere nō possunt:nō modo falsas:ueꝝ etiā impossibiles esse asserūt. Ea enim:quæ nō itelligunt:obtusi igenio denegare cōsueuerunt. ¶ Nec est:q; fidem probare nequeamus defectu uel repugnātia ueritatis:sed qa:quæ cōtinet limites & humani capacitatē igenii iproportionabiliter excedunt:& ad ea probanda humana ratio nō attigit. Et si ꝓpter ipsorum excellētiam rōnes deficiūt cōprobātes:multo magis deficiūt iprobātes.qcqd.n.pōt cōtra fidē p hoiem sophistica rōne cōcludi pt p hoiem rōne dissolui. Quāuis igr̄ tāti sacramēti ieffabile mysteriū hūanis rōnib⁹ cōprobare neqm⁹:sat nobis sit cōprobar̄ posse nihil impossibilitatis sacramētum hoc mirabile continere. Quæcūq; enim contradictionem nō implicant:quæq; defectum in se aliquē uel impotentiam aut imperfectionem nō includunt:possibilia sunt ei apud quē:nō erit ipossibile omne uerbum. Qui de nihilo cuncta creauit:q nō modo infinitas rerū species:uerū etiā infinitos mundos creare potest:cuius infinita uirtute & ineffabili potētia cuncta fouent̄:& in esse suo conseruant̄:qa oia in nihilum ruerēt:nisi ea conditoris manus substētaret:q supcilio cūcta mouet & cōcutit:ac solo nutu totum tremefacit olympum:qui profundit totum ens & differētias eius q oia præterita præsentia & futura præsentialiter simplici ituitu:& uno mētis cernit i ictu q solus reꝝ fœdera nectit:q tēpus ab æuo ire iubet:q ꝑpetua mundū rōne gubernat: Qui rapido turbine cælum uersat: legemq; pati sidera cogit:q se quoq; hac lege astrixit:ut qđ semel dixerit:id stabile fixum atq; iuiolabile semp permaneat: Qui largissimas aquas ex petra:& siccis rupibus eduxit. Qui solē immobilē stare coegit:qui clauso uirginei pudoris claustro exiuit & ianuis clausis ad discipulos itrauit. Qui lazaꝝ quatriduanum:& iā fætidū a mortuis reuocauit:& siccis plātis sup tumidas maris undas ābulauit:q aquā i uinū cōuertit:& ex quinq; panibus hoium quiq; millia satiauit:q surdis au-

ditum: cæcis uisum: claudis gressum: mutis loquellā: lāguidis & ægrotis salutem: elisis atq̧ cōfractis integritatem: & ipsis mortuis uitam restituit. ¶ Qui mare ac terras: uariisq̧ mundum ¶ Temperat horis: ¶ Quo nihil maius: meliusq̧ nostra ¶ Mens capit unq̄. ¶ Et sic ad laudē & gloriā dei optimi maximiq̧: Beatissimeq̧ semp uirginis & matris eius mariæ elucubrationem hanc ego Iacobus Brutus nouocomēsis ex castello ab aqua clurii uallis telline ad calcē usq̧ deduxi: anno ab īcarnatione dominica nonagesimo sexto supra mille & quadrigētos: Venetiis ī Monasterio sancte Mariæ de gratiis. cū ibidē diuū Thomā Aquinatem sup sniias & Aristotelis trāsphisica pfiterer sub uenerando priore fratre Māsueto Brixiano uiro utiq̧ gratiosissimo sacrarūq̧ litterarū & canonū armario: generali pposito eiusdē ordinis existente Reuerēdo ac religiosissimo pre fratre Marcello de claris Brixiāo uiro itegerrimo ac sincero: in cuius uultu alacris & iucūda grauitas semp inest ab oi hyppochrisi & simulatione aliena: ī factis: inocētia: & ī uerbis sūma fides semp existit: q in officio successit Reuerēdo pri fatri desiderio Bergomēsi: uiro pfecto cōspicuo singulariq̧ prudētia & rerū expientia pcellenti. Quā qdem elucubrationē exordiri cæpi: dū Corrigie Magnifico & Illustri uiro Dño Borsio de corrigia principi oīum hūanissimo naturaliq̧ igenio sūmaq̧ integritate ac singulari prudētia pstanti: Appianū Alexādrinū & plutarchi uitas īterpraetarer: & ipus dilectissimo filio Ioāni frācisco prima grāmatices rudimēta ppinarē. Si qua uero errata: aut nōnullas fortassis cādide lector offenderis mēdas nō mihi: sed ipressorū & librariorū incuriæ ascribas. Ego eni libellū castigatū & sæpenumero recognitū ipsis tradidi. Dū uero iprimeret: graui & aduersa ualitudine laborabā uenetiis in monasterio fratrū sancti sa uatoris: qbus lector ipsorū tūc tēporis existēs dialecticē & aristotelis phisica pfitebar. Et iō id causæ extitisse arbitraberis. q libellus nō potuit q̄emēdatissimus exire. ¶ Credo aūt me in hoc ope nihil dixisse aut scripsisse: qd sane catholicæ fidei doctrinæ: uel bonis moribus aduersef: qa qcqd dixi: id ex intētione celeberrimorū theologorū: quos sacrosācta mater oīum fideliū approbat ecclesia: totū ptuli. Si qd uero tale (qd absit) depræhēsū fuerit: qd catholicæ fidei & doctrinæ: uel hōestati morū refragari uideat: id nō sciēter: sed ignorāter factū eē oēs existimare uelim. Et iō in omnibus subiicio me correctioni & castigationi sacrosanctæ matris ecclesiæ: pro cuius fide uitam etiā ipsam (ut debeo) profundere paratus sum.

Finit Corona aurea impressa Venetiis per Ioannem de Tridino alias Tacuinum. M. cccc. lxxxxvi. die. xv. Ianuarii.

REGISTRVM

a	Iacobi	bilitatis	ne sancti	bent delectant
b	excellere	tum per	suis in	cem uel
c	ci iudex	Ad cuius	quandam	finis
d	aliqua	onem	rias &	Gritholaus
e	formam	intellectus	me uult	sitionem
f	afferunt	in.iii.	le de omnibꝰ	est ut
g	operatio	Argumentū	forte dicatur	go ꝙ
h	nicula	gida	trarium est	terie.nam
i	uero	bro de	scilicet	essentialiter
k	assumant	tionalis	ligatur in	ideo philosophus
l	prius	uerbo uel	litteram	siderari
m	patet ꝙ	sine inqui	tatis acce	agendis
n	dū conclu	est totaliter	nant infe	quia licet
o	nus etiam	in deo est	quodꝙ	se platonem
p	ret &	tis . Vnde	anima	quidem
q	Sed anima	omnino	enim	non sub
r	arti.v.	hendo	ĩcorruptibilē	sunt uni
s	q p̄uaricāt	peccatum	q̃tūcūꝙ	capitolio
t	uegetatiua	eorum	queri	imortalitatem
u	Et ideo	quia si	uenit	ueluti
x	Sed de	scibilia	illis rebus	Cernere
y	ꝙ sp̄uali	eni corpa	non puduit	qa mulier
z	ille ibidē	ut det ei	ĩ aliquo	prout com
&	cogitat	uel continēdo	dicens	consistit ut
ɔ	uinitate	tatis		

